

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

mag. Urša Pavčič

**Vloga in pomen pogodbenih teles Organizacije združenih narodov pri
uveljavljanju mednarodnega prava človekovih pravic**

Doktorska disertacija

Ljubljana, 2019

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

mag. Urša Pavčič

Mentorica: izr. prof. dr. Petra Roter

**Vloga in pomen pogodbenih teles Organizacije združenih narodov pri
uveljavljanju mednarodnega prava človekovih pravic**

Doktorska disertacija

Ljubljana, 2019

ZAHVALA

Na tem mestu izražam globoko spoštovanje do svoje mentorice izr. prof. dr. Petre Roter in se ji iskreno zahvaljujem za dolgoletno spodbujanje mojega raziskovalnega duha.

IZJAVA O AVTORSTVU

Vloga in pomen pogodbenih teles Organizacije združenih narodov pri uveljavljanju mednarodnega prava človekovih pravic

Doktorska disertacija preučuje vlogo in pomen sistema nadzora oziroma spremljanja uresničevanja človekovih pravic v okviru pogodbenih teles (tj. odborov) Organizacije združenih narodov (OZN) pri prenosu mednarodnopravnih določb s področja človekovih pravic v njihovo dejansko uresničevanje v državah pogodbenicah. V okviru prevladujočih teorij mednarodnih odnosov in mednarodnega prava odbori nimajo večje vloge pri uveljavljanju mednarodnega prava človekovih pravic. Vendar raziskovalci pri tem izpuščajo razmislek o postopnem razvoju teh teles, njihovih pristojnosti in njihovih načinov delovanja, kot tudi razmislek o razvoju mednarodnega prava človekovih pravic na splošno. Namen analize je tako trojen.

Prvič, vlogo odborov kot akterjev uveljavljanja mednarodnega prava človekovih pravic, z združevanjem treh teoretskih pristopov, in sicer angleške šole (Hurrell 2007; Kim 2017) ter dveh konstruktivističnih pristopov, tj. koncepta življenjskega cikla norm (Finnemore in Sikkink 1998) in interakcijske teorije mednarodne pravne obveznosti (Brunnée in Toope 2010), umestiti v širši okvir razlag vzrokov in pogojev za skladno ravnanje držav s prevzetimi mednarodnopravnimi obveznostmi. Uveljavljanje mednarodnega pogodbenega prava človekovih pravic v okviru OZN namreč ne poteka samo v smislu ciljnega ponotranjenja mednarodnih pravil v pravo držav pogodbenic, temveč hkrati tudi v smislu krepitve in razvoja norm mednarodnega prava človekovih pravic. Zato doktorska disertacija obstoječe preučevanje vzrokov in pogojev skladnega ravnanja držav z mednarodnopravnimi določbami s področja človekovih pravic dopolni z analizo vpliva razvoja mednarodnega pogodbenega prava človekovih pravic, vključno z mehanizmi njegovega uveljavljanja, na skladno ravnanje držav.

Drugič, doktorska disertacija dopolnjuje obstoječe preučevanje 'drugorednega' skladnega ravnanja držav pogodbenic z mednarodnopravnimi določbami s področja človekovih pravic, tj. skladnega ravnanja držav pogodbenic z ugotovitvami in s priporočili odborov, z vidika števila in lastnosti obravnavanih držav ter upoštevanja časovne komponente uveljavljanja mednarodnega prava človekovih pravic tako v smislu postopnega sprejemanja, vključno na globalni ravni, in širjenja mednarodnopravnih norm s področja človekovih pravic kot tudi v smislu spreminjanja pogojev za njihovo uveljavljanje v državah pogodbenicah.

Ne nazadnje, doktorska disertacija preučevanje skladnega ravnanja držav pogodbenic z ugotovitvami in s priporočili odborov prenese na raven uveljavljanja posamezne mednarodnopravne norme s področja človekovih pravic, saj se tako v preučevanje uveljavljanja norm bolj poglobljeno uvedejo različni vidiki uresničevanja posamezne človekove pravice, ki lahko privedejo v 'končno' skladno ravnanje države pogodbenice z mednarodnopravno normo človekovih pravic.

V tem smislu je cilj doktorske disertacije, na temelju predpostavke, da je skladno ravnanje držav pogodbenic z ugotovitvami in s priporočili pogodbenih teles OZN za nadzor nad uresničevanjem človekovih pravic oziroma odborov odvisno od statusa določene norme v mednarodnem pravu človekovih pravic, ki se skozi delovanje odborov spreminja, in pristojnosti določenega odbora za spremljanje uresničevanja mednarodnopravnega instrumenta s področja človekovih pravic, opredeliti vlogo odborov kot akterjev pri krepitvi in razvoju normativno pravne ureditve mednarodnega varstva človekovih pravic, vključno z njihovim uresničevanjem.

Na skladno ravnanje držav pogodbenic z ugotovitvami in s priporočili odborov vpliva predvsem široka sprejetost posameznega vidika uresničevanja mednarodne norme človekovih pravic, pri čemer je bistvenega pomena konsenz in ne čas sprejetosti norme s strani večine držav pogodbenic, kar potrjuje povezavo med določanjem standardov oziroma normo in

zagotavljanjem odgovornosti oziroma z njo usklajenim ravnanjem. Široka sprejetost norme se odraža tudi v pogostejšem izvrševanju s strani odborov priporočenih pravnih sprememb, v primerjavi z drugimi normami, kjer je izvrševanje s strani odborov priporočenih pravnih sprememb počasno, delno ali neobstoječe. Čeprav se načini, kako države pogodbenice izvajajo določbe mednarodnopravnih sporazumov v svojih notranjih pravnih redih, močno razlikujejo, razlike v izvrševanju pravnih sprememb glede na sprejetost norme kažejo na to, da države pogodbenice zavarovanju pravice z učinkovitimi domačimi pravnimi sredstvi ter sodnim varstvom pripisujejo poseben pomen. Še več, široka sprejetost norme vpliva tudi na izvrševanje s strani odborov priporočenih institucionalnih sprememb in sprememb v politiki, čeprav ni nujno, da te vodijo do sprememb v smislu prenehanja neposrednega izvajanja kršitve človekove pravice.

Razdelava in utrjevanje norme s strani odborov, v smislu natančnejše določitve mednarodnopravne obveznosti, ima pozitiven vpliv na skladnejše ravnanje držav pogodbenic z ugotovitvami in s priporočili odborov. Preko izboljšanja doseganja meril zakonitosti se krepí praksa zakonitosti in s tem pravna obveznost mednarodnopravne norme človekovih pravic. V primeru razvoja norme s strani odborov pa je vpliv na skladnost ravnanja držav pogodbenic z ugotovitvami in s priporočili odbora negativen, vendar lahko pozitiven v smislu izboljšanja prakse na področju človekovih pravic oziroma prilagoditve prakse na področju človekovih pravic na spremenjene pogoje. Razvoj norme namreč lahko pomeni, da je prejšnja raven standarda v posameznem vidiku uresničevanja človekove pravice na splošno dosežena in se je začel nov krog oblikovanja interakcijskega prava. Po drugi strani je razvoj norme lahko odraz novih deljenih razumevanj ali novih spoznanj odborov o posameznem vidiku uresničevanja človekove pravice, ki zahteva interakcijsko pravno potrditev.

V slednjem primeru je nastanek interakcijskega prava bolj negotov, čeprav tudi obstoj mednarodne družbene norme ne pomeni nujno nastanka prakse zakonitosti, še posebej v primeru globoko zakoreninjenih družbenih prepričanj, ki se dotikajo zasebne sfere posameznikov. Še več, kaže, da je praksa zakonitosti spodkopana tudi v vidikih široko sprejetih mednarodnopravnih norm človekovih pravic, ki vplivajo na zmožnost držav pogodbenic, da ohranjajo svojo vrhovno oblast nad ozemljem in ljudstvom.

Ob pomanjkanju deljenega razumevanja držav pogodbenic o posameznem vidiku uresničevanja mednarodnopravne norme človekovih pravic se pri izvrševanju priporočil odborov sicer pokažejo tudi 'klasični' dejavniki, ki vplivajo na zmožnost držav pogodbenic za izvrševanje prevzetih mednarodnopravnih obveznosti s področja človekovih pravic, kot so liberalno-demokratični/avtorski politični režim, notranji konflikt, za vlado ali družbo ogrožajoče okoliščine, kot na primer pojav terorizma, in ekonomska razvitost. Ti so še posebej izraziti pri priporočenih spremembah, ki zahtevajo prenehanje neposrednega izvajanja kršitve človekove pravice, čeprav vplivajo tudi na pripravljenost in zmožnost držav pogodbenic za izvrševanje drugih vrst s strani odborov priporočenih sprememb. Vendar se vpliv teh dejavnikov ob ustrezno spremenjenih pogojih zmanjša.

Tudi nabor mehanizmov in postopkov, ki jih določen odbor uporablja za spremljanje uresničevanja mednarodnopravnih obveznosti s področja človekovih pravic, je odraz (široke) sprejetosti mednarodnopravne norme človekovih pravic, na skladno ravnanje držav pogodbenic z ugotovitvami in s priporočili odborov pa neposredno ne vpliva, razen v smislu zmožnosti odborov za ugotavljanje razkoraka med s strani držav pogodbenic sprejetimi in izvrševanimi mednarodnopravnimi obveznostmi s področja človekovih pravic. V tem smislu pozitivno vpliva na vsakokratno ponovno identificiranje vidikov uresničevanja človekovih pravic, ki jih mora država pogodbenica, da bi dosegla 'končno' skladno ravnanje z mednarodnopravno normo človekovih pravic, izboljšati.

Pomen širokega nabora mehanizmov in razvoja postopkov, ki jih odbori uporabljajo za spremljanje uresničevanja mednarodnopravnih obveznosti s področja človekovih pravic, pa se

kaže tudi z vidika omogočanja nenehnega identificiranja različnih oblik kršitev različnih aspektov uresničevanja človekovih pravic, preko ali mimo držav pogodbenic, kar usmerja nenehni razvoj mednarodnopravnih norm s področja človekovih pravic, in z vidika omogočanja in krepitev tako povezave med domačimi in mednarodnimi deljenimi razumevanji kot samih mednarodnih deljenih razumevanj.

Razvoj pristojnosti odborov ima torej manjši vpliv na skladno ravnanje držav z mednarodnopravnimi določbami s področja človekovih pravic kot razvoj mednarodnega pogodbenega prava človekovih pravic. Pomen nabora mehanizmov in postopkov, ki jih določen odbor uporablja za spremljanje uresničevanja mednarodnopravnih obveznosti s področja človekovih pravic, pa je tako potrebno razumeti predvsem v smislu njegovega prispevka k razvoju mednarodnega pogodbenega prava človekovih pravic.

Razvoj mednarodnega pogodbenega prava človekovih pravic pomeni več različnih procesov, ki sočasno in vsak do določene mere, odvisno od vidika uresničevanja posamezne človekove pravice, vplivajo na uspeh njegovega uveljavljanja, torej na skladno ravnanje držav z mednarodnopravnimi določbami s področja človekovih pravic. Mednarodne norme človekovih pravic so resda zapisane v mednarodnopravnih pogodbah s področja človekovih pravic, ki so jih države pogodbenice sprejele in se zavezale k njihovem izpolnjevanju, vendar, kot potrjuje analiza 'drugorednega' skladnega ravnanja držav pogodbenic z mednarodnopravnimi določbami s področja človekovih pravic v doktorski disertaciji, zagotavljanje trajne spremembe v pristopu držav pogodbenic k vprašanju človekovih pravic zahteva njihovo notranjo strukturno spremembo in vsakokratno interakcijsko pravno potrditev, ki že vključuje tudi vpliv zmožnosti in pripravljenosti držav pogodbenic za izvrševanje prevzetih obveznosti s področja človekovih pravic.

V tem smislu je tudi vloga pogodbenih teles OZN za nadzor nad uresničevanjem človekovih pravic oziroma odborov pri krepitvi in razvoju normativno pravne ureditve mednarodnega varstva človekovih pravic, večplastna. So tisti, ki preiskujejo ravnanje držav pogodbenic, socializirajo države pogodbenice, krepijo izpolnjevanje meril zakonitosti mednarodnih norm človekovih pravic in na ta način omogočajo vnašanje mednarodnih norm človekovih pravic v prakso zakonitosti. Vsekakor pa zato niso tisti, ki bi morali upravičevati neuresničevanje človekovih pravic v praksi oziroma svojo neučinkovitost in nezadostnost pri prevajanju mednarodnopravnih določb s področja človekovih pravic v njihovo dejansko uresničevanje znotraj držav pogodbenic, saj so samo del procesov nenehnega uveljavljanja in razvoja mednarodnega pogodbenega prava človekovih pravic.

Uveljavljanje mednarodnega prava človekovih pravic zato ni enosmeren proces uresničevanja skupnih vrednot mednarodne družbe, pač pa se te vrednote v tem procesu šele in nenehno potrjujejo in razvijajo ter tako odražajo vsakokratno stopnjo mednarodno družbenega razvoja. Ob upoštevanju postopno vse večjega obsega široko sprejetih mednarodnih norm človekovih pravic oziroma vsaj nekaterih vidikov njihovega uresničevanja in hkratnem širjenju naborov mehanizmov in postopkov, ki jih odbori uporabljajo za spremljanje uresničevanja mednarodnih norm človekovih pravic, pa lahko zaključimo, da se krepí in širi tudi obseg mednarodnopravnih norm človekovih pravic ter s tem dejanska zaščita in pozicioniranje posameznika v njegovem odnosu z državo.

Ključne besede: pogodbeni telesi OZN, razvoj mednarodnega prava človekovih pravic, mednarodnopravna norma s področja človekovih pravic, uresničevanje človekovih pravic, skladno ravnanje države, prepoved mučenja, pravica do življenja, omejevanje uporabe smrtnih kazni, pravica do izobraževanja

The role and importance of the United Nations treaty bodies in the enforcement of international human rights law

The PhD thesis examines the role and importance of the supervisory or monitoring system of human rights implementation within the framework of the treaty bodies (i.e. committees) of the United Nations (UN) in the transfer of international human rights law provisions into their actual implementation in the states parties. In the context of the prevailing theories of international relations and international law, committees have no significant role in the enforcement of the international human rights law. However, researchers fail to consider the gradual development of these bodies, their competencies and their *modus operandi*, as well as the development of international human rights law in general. Thus the purpose of the analysis is triple. Firstly, to place the role of the committees as actors in the enforcement of international human rights law – by merging three theoretical approaches, namely English schools (Hurrell 2007; Kim 2017) and two constructivist approaches, i.e. the concept of life cycle of norms (Finnemore and Sikkink 1998) and the interactional theory of international legal obligation (Brunnée and Toope 2010), in a broader explanatory context of the reasons and conditions for state compliance with the assumed international legal obligations. The enforcement of the international contractual human rights law within the UN does not only take place in the sense of the targeted internalization of international rules in the law of the states parties but also in the sense of strengthening and developing the norms of international human rights law. Therefore, the PhD thesis complements the existing study of the causes and conditions of the state compliance with international human rights law provisions by analysing the impact of the development of international contractual human rights law on state compliance, including the mechanisms for the enforcement of the law.

Secondly, the PhD thesis is complementary to the existing study of the 'second-order' compliance of states parties with international human rights provisions, i.e. compliance of states parties with findings and recommendations of the committees, taking into consideration the number and characteristics of the countries studied, and the time component of international human rights law enforcement, both in terms of gradual acceptance, including at the global level, and the dissemination of international human rights norms as well as in terms of changing the conditions for their enforcement in the states parties.

Finally, the PhD thesis conveys the study of the states parties' compliance with the findings and recommendations of the committees to the level of the implementation of individual international norms in the field of human rights, since in this way various aspects of the implementation of individual human rights that can lead to the 'ultimate' conformity of the states parties' compliance with the international human rights norm are introduced more deeply in the study of the enforcement of norms.

In this sense, the goal of the PhD thesis – based on the assumption that the states parties' compliance with the findings and recommendations of the UN treaty bodies for monitoring human rights implementation or committees depends on the status of a certain norm in international human rights law which changes throughout the work of the committees, and on the competence of a particular committee to monitor the implementation of the international human rights instrument – is to define the role of the committees as actors in strengthening and developing a normative legal framework for the international protection of human rights, including their implementation.

The states parties' compliance with the findings and recommendations of the committees is influenced above all by the broad acceptance of a particular aspect of the international human rights norm implementation, the consensus being of fundamental importance and not so much the time when the standard was adopted by most of the contracting parties. This confirms the connection between standard-setting, i. e. the norm, and accountability, i. e. norm-compliant

behaviour. The widespread acceptance of the norm is also reflected in the more frequent implementation of legal changes recommended by the committees, compared to other norms, where the implementation of legal changes recommended by the committees is slow, partial or non-existent. Although the ways in which the states parties implement international treaties in their internal legal systems are highly different, the differences in the implementation of legal changes with regard to the acceptance of the norm show that the states parties place special importance on guaranteeing the rights by introducing effective domestic remedies and providing judicial protection. Moreover, the widespread acceptance of the norm also affects the implementation of institutional changes and changes in policy recommended by the committees, although this does not necessarily deliver changes leading to cessation of a human rights violation.

The elaboration and entrenchment of the norm by the committees, in the sense of a more precise definition of an international legal obligation, has a positive impact on the compliance of actions of the states parties with findings and recommendations of the committees. By improving the adherence to the criteria of legality, the practice of legality, and with it, the legal obligation of the international human rights legal norm is strengthened. In the event the committees extend the norm, the impact on the compliance of actions of the states parties with findings and recommendations of the committee is negative, but can be positive in terms of improving human rights practice or adaptation of human rights practices to changed conditions. The development of the norm can mean that the previous level of standard in a particular aspect of human rights implementation is generally achieved and a new circle of interactional law creation has begun. On the other hand, the development of the norm can reflect new shared understanding or new knowledge of committees on a particular aspect of the human rights implementation, which requires interactional law confirmation.

In the latter case, the emergence of interactional law is more uncertain, even if the existence of an international social norm does not necessarily mean the emergence of the practice of legality, especially in the case of deeply rooted social beliefs that touch on private spheres of individuals. Moreover, the practice of legality seems to be undermined in the aspects of widely accepted international human rights norms that affect the capacity of the states parties to maintain their supreme authority over the territory and people.

In the absence of shared understanding of the states parties on a particular aspect of the human rights norm implementation, the implementation of the committees' recommendations also reveals 'classical' factors that influence the capacity of the states parties to enforce their international human rights obligations. Such factors can be liberal democratic/autocratic political regime, internal conflict, threatening circumstances to the government or society such as the phenomenon of terrorism, and economic development. These factors are particularly evident in the recommended changes that require cessation of a human rights violation, although they also affect the willingness and ability of the states parties to implement other types of changes recommended by the committees. However, the impact of these factors is reduced when subject to appropriately modified conditions.

The set of mechanisms and procedures used by a particular committee to monitor the implementation of international human rights obligations is also a reflection of the (broad) acceptance of the international human rights norm and does not directly affect the compliance of the states parties with findings and recommendations of committees, except in terms of the capacity of committees to determine the disparity between the states parties' accepted and fulfilled international human rights obligations. In this sense, it positively affects the re-identification of the aspects of the human rights implementation that a State party must improve in order to achieve 'final' compliance with the international human rights norm.

The importance of a wide range of mechanisms and the development of procedures used by the committees to monitor the implementation of international human rights obligations is

also reflected in the perspective of facilitating continual identification of various forms of violations of various aspects of the human rights implementation, through or past the states parties, which directs the needed development of international legal norms in the field of human rights, and in the perspective of facilitating and strengthening both the connection between domestic and international shared understanding as well as international shared understanding.

The development of the competencies of the committees therefore has a lesser impact on the state compliance with international human rights law provisions as the development of the international contractual human rights law. The significance of the set of mechanisms and procedures used by a particular committee to monitor the implementation of international human rights obligations is thus to be understood in the sense of its contribution to the development of the international contractual human rights law.

The development of the international contractual human rights law implies a number of different processes that, simultaneously and each to some extent respectively, depending on the aspect of the implementation of individual human rights, influence the success of its enforcement, that is, state compliance with international human rights law provisions. International human rights norms are in fact enshrined in the international human rights treaties that the states parties have accepted and committed themselves to their fulfilment. However, as confirmed by the analysis of the 'second-order' compliance of the states parties with international human rights provisions in the PhD thesis, a permanent change in the approach of the states parties to the issue of human rights requires their internal structural change and respective interactional law confirmation.

In this sense, the role of the UN treaty bodies for monitoring human rights implementation or committees as actors in strengthening and developing normative legal framework for the international protection of human rights, is also multifaceted. They are those who investigate the states parties' actions, socialize the states parties, strengthen the adherence to the criteria of the legality of international human rights norms and thus make way for the introduction of international human rights norms into the practice of legality. In any case, they are certainly not the ones who should justify the non-realization of human rights in practice or their inefficiency and inadequacy in translating international human rights provisions into actual implementation within the states parties, as they are just part of the processes of continuous enforcing and development of international contractual human rights law.

The enforcement of international human rights law is therefore not a one-way process of implementing the common values of international society, but these values are only and continuously validated and developed in this process, thus each time reflecting a degree of international society's development. Bearing in mind the gradually growing scope of widely accepted international human rights norms or at least certain aspects of their implementation and at the same time the expansion of the sets of mechanisms and procedures used by the committees to monitor the implementation of international human rights norms, we can conclude that the scope of international legal human rights norms, and with it, the actual protection and positioning of an individual in their relationship with the state, is strengthened and expanded as well.

Key Words: UN treaty bodies, development of international human rights law, international human rights norm, human rights implementation, state compliance, prohibition of torture, right to life, limiting the application of the death penalty, right to education

Kazalo vsebine

1	UVOD	18
1.1	Opredelitev problema in cilj doktorske disertacije.....	18
1.2	Raziskovalno vprašanje in hipoteza.....	53
1.3	Struktura in metodologija doktorske disertacije.....	54
1.4	Prispevek disertacije k razvoju znanosti o mednarodnih odnosih	63
2	INTERDISCIPLINARNI OKVIR ZA PREUČEVANJE OBLIKOVANJA IN UVELJAVLJANJA MEDNARODNEGA PRAVA ČLOVEKOVIH PRAVIC	66
2.1	Angleška šola.....	68
2.1.1	Od mednarodnega sistema do svetovne družbe.....	68
2.1.2	Temeljne vrednote skupnosti držav	69
2.1.3	Od pluralizma k solidarizmu ter globalnemu vladanju	71
2.1.4	Človekove pravice kot temeljna institucija skupnosti držav?	78
2.1.5	Mednarodno pravo kot primarna institucija mednarodne družbe.....	83
2.1.6	Spreminjanje institucij in norm	87
2.2	Konstruktivizem	88
2.2.1	Ponotranjenje mednarodnih norm	89
2.2.2	Razvoj mednarodne družbene norme	92
2.2.3	Od mednarodne družbene do mednarodnopravne norme.....	95
2.3	Dopolnitev preučevanja oblikovanja in uveljavljanja mednarodnega prava človekovih pravic	102
3	SKLADNOST RAVNANJA DRŽAV Z UGOTOVITVAMI IN S PRIPOROČILI ODBOROV.....	108
3.1	Značilnosti ravnanja držav glede uresničevanja prepovedi mučenja	108
3.2	Značilnosti ravnanja držav glede uresničevanja pravice do življenja v smislu omejitve uporabe smrtne kazni.....	129
3.3	Značilnosti ravnanja držav glede uresničevanja pravice do izobraževanja	140
4	SKLADNOST RAVNANJA DRŽAV GLEDE NA STATUS NORME V MEDNARODNEM PRAVU ČLOVEKOVIH PRAVIC	149
4.1	Vsebina in značilnosti razlage določb o prepovedi mučenja	150
4.1.1	Definicija mučenja.....	150
4.1.2	Absolutna prepoved in dolžnosti držav pogodbenic	159
4.1.3	Obseg uporabe	162
4.2	Vsebina in značilnosti razlage določb o pravici do življenja v smislu omejitve uporabe smrtne kazni.....	168
4.2.1	Omejitev uporabe smrtne kazni	168
4.2.2	Smrtna kazen kot mučenje ali okrutno in nečloveško kaznovanje.....	172
4.3	Vsebina in značilnosti razlage določb o pravici do izobraževanja.....	174
4.3.1	Postopno uresničevanje v okviru vseh razpoložljivih sredstev	174
4.3.2	Elementi pravice do izobraževanja	175
4.3.3	Sodno uveljavljanje	182
4.4	Uresničevanje preučevanih pravic	183
4.4.1	Prepoved mučenja.....	183
4.4.2	Pravica do življenja v smislu omejitve uporabe smrtne kazni.....	204
4.4.3	Pravica do izobraževanja	215
5	SKLADNOST RAVNANJA DRŽAV GLEDE NA RAZVOJ PRISTOJNOSTI ODBOROV.....	222

5.1	Struktura članstva, mehanizmi in postopki odborov v mednarodnopravnih dokumentih s področja človekovih pravic	223
5.1.1	Struktura članstva odborov	227
5.1.2	Mehanizmi odborov	229
5.1.2.1	<i>Poročanje</i>	229
5.1.2.2	<i>Meddržavne pritožbe</i>	231
5.1.2.3	<i>Pritožbe posameznikov</i>	233
5.1.2.4	<i>Preiskave in obiski na ozemlju države pogodbenice</i>	235
5.1.2.5	<i>Sistem rednih obiskov na krajih v državah pogodbenicah in državni preventivni mehanizmi</i>	235
5.2	Razvoj mehanizmov in postopkov odborov	236
5.2.1	Razvoj mehanizmov in postopkov Odbora za človekove pravice.....	236
5.2.2	Razvoj mehanizmov in postopkov Odbora za ekonomske, socialne in kulturne pravice.....	247
5.2.3	Razvoj mehanizmov in postopkov Odbora proti mučenju	252
5.2.4	Razvoj mehanizmov in postopkov Odbora za otrokove pravice	261
5.2.5	Razlike in mejniki v razvoju mehanizmov in postopkov delovanja odborov	267
5.3	Uresničevanje ugotovitev in priporočil odborov glede na razvoj mehanizmov in postopkov odborov	269
5.3.1	Prepoved mučenja.....	269
5.3.2	Pravica do življenja v smislu omejitve uporabe smrtne kazni.....	276
5.3.3	Pravica do izobraževanja	281
6	ZAKLJUČEK	284
	Seznam uporabljenih virov	302
	Imensko kazalo	374
	Stvarno kazalo	378

Kazalo slik

Slika 2.1:	Odbori kot preiskovalci	104
Slika 2.2:	Odbori kot struktura, v kateri se odvija proces socializacije norm.....	105
Slika 2.3:	Odbori kot prizorišče za interakcijsko oblikovanje prava	106
Slika 2.4:	Uveljavljanje mednarodnega prava človekovih pravic.....	107

Kazalo tabel

Tabela 3.1:	Opredelitev mučenja kot kaznivega dejanja in njegovo definiranje v skladu s 1. členom Konvencije proti mučenju in drugim oblikam okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja	110
Tabela 3.2:	Zagotavljanje, da se izjave, pridobljene z mučenjem in s slabim ravnanjem, v sodnih postopkih ne uporabljajo kot dokazi	112
Tabela 3.3:	Primeri mučenja in slabega ravnanja v državi pogodbenici	112
Tabela 3.4:	Pritožbeni mehanizmi ter takojšnje in nepristranske preiskave obtožb o mučenju in slabem ravnanju, zagotavljanje odgovornosti storilcev, neodvisnost tožilstva in sodstva, zaščita prič in žrtev mučenja in slabega ravnanja pred zastraševanjem, ustrahovanjem in grožnjami	114
Tabela 3.5:	Vzpostavitev univerzalne jurisdikcije za mučenje in slabo ravnanje	117
Tabela 3.6:	Odškodnine in nadomestila žrtvam mučenja in slabega ravnanja ter njihova rehabilitacija	117
Tabela 3.7:	Ustanavljanje in krepitev nacionalnih institucij za človekove pravice.....	118
Tabela 3.8:	Trajanje pridržanja.....	119
Tabela 3.9:	Zaščitni ukrepi, ki veljajo za pridržane osebe	120
Tabela 3.10:	Bivanjski pogoji v prostorih, kjer so nameščene osebe z odvzeto prostostjo, mehanizmi za spremljanje in obiskovanje krajev odvzema prostosti.....	121
Tabela 3.11:	Spoštovanje načela nevračanja v države, kjer obstaja resna nevarnost, da bo oseba podvržena mučenju ali slabemu ravnanju	122
Tabela 3.12:	Izobraževanje in usposabljanje osebja v policiji in zaporih, zdravnikov, tožilcev ter sodnikov.....	123
Tabela 3.13:	Nasilje nad ženskami, trgovina z ženskami.....	125
Tabela 3.14:	Telesno kaznovanje otrok.....	126
Tabela 3.15:	Mladoletniško sodstvo	127
Tabela 3.16:	Ustavna oziroma pravna ureditev smrtne kazni.....	130
Tabela 3.17:	Obseg kaznivih dejanj, za katera je zagrožena smrtna kazen.....	131
Tabela 3.18:	Kategorije ljudi, ki se jim ne sme izreči oziroma nad katerimi se ne sme izvršiti smrtne kazen, vključno z osebami, mlajšimi od 18 let.....	134
Tabela 3.19:	Število usmrtitev	136
Tabela 3.20:	Zagotavljanje nediskriminacije in enakopravnega dostopa do izobraževanja	142
Tabela 3.21:	Obvezno in vsem brezplačno osnovno šolanje, uvajanje brezplačnega srednjega in višjega izobraževanja.....	144
Tabela 3.22:	Uvajanje izobraževanja o človekovih pravicah v učne načrte.....	145

Tabela 3.23:	Višina proračunskih sredstev za izobraževanje	145
Tabela 3.24:	Ustreznost izobraževalne infrastrukture	146
Tabela 3.25:	Usklajenost med minimalno starostjo za zaposlitev in starostjo ob zaključku obveznega osnovnega šolanja.....	147
Tabela 3.26:	Zbiranje statističnih podatkov glede otrok in njihovega izobraževanja	147
Tabela 3.27:	Ustrahovanje (<i>bullying</i>) v šolah.....	147
Tabela 4.1:	Popolna in delna prepoved telesnega kaznovanja v državah sveta.....	200
Tabela 4.2:	Popolna prepoved telesnega kaznovanja v obravnavanih državah pogodbenicah.....	201
Tabela 4.3:	Napovedana popolna odprava telesnega kaznovanja v obravnavanih državah pogodbenicah.....	202
Tabela 4.4:	Nejasna zaveza k odpravi telesnega kaznovanja v obravnavanih državah pogodbenicah.....	203
Tabela 4.5:	<i>De jure</i> prepoved smrtne kazni v obravnavanih državah pogodbenicah.....	206
Tabela 4.6:	<i>De facto</i> prepoved smrtne kazni v obravnavanih državah pogodbenicah	208
Tabela 4.7:	Delež davčnih prihodkov v bruto domačem proizvodu v obravnavanih državah pogodbenicah.....	215
Tabela 4.8:	Odstotek javne porabe za izobraževanje v bruto nacionalnem proizvodu in bruto domačem proizvodu v obravnavanih državah pogodbenicah	217
Tabela 4.9:	Dolžina obveznega izobraževanja v obravnavanih državah pogodbenicah ...	219
Tabela 5.1:	Obravnavane države pogodbenice, ki Odboru za človekove pravice in/ali Odboru proti mučenju niso priznale pristojnosti za obravnavanje pritožb.....	273

Seznam kratic

APT	<i>Association for the Prevention of Torture</i> (Zveza za preprečevanje mučenja)
BDP	bruto domači proizvod
BNP	bruto nacionalni proizvod
CAT	<i>Committee against Torture</i> (Odbor proti mučenju)
CEJIL	<i>Center for Justice and International Law</i> (Center za pravico in mednarodno pravo)
CESCR	<i>Committee on Economic, Social and Cultural Rights</i> (Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice)
CIA	<i>Central Intelligence Agency</i> (Osrednja obveščevalna agencija)
CRC	<i>Committee on the Rights of the Child</i> (Odbor za otrokove pravice)
CTI	<i>Convention against Torture Initiative</i> (Pobuda za Konvencijo proti mučenju)
EKČP	Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (Konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin)
ESC	<i>Economic and Social Council</i> (Ekonomski in socialni svet)
ESS	Ekonomski in socialni svet
EU	Evropska unija
FARC	<i>Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia</i> (Revolucionarne oborožene sile Kolumbije)
FIDH	<i>International Federation for Human Rights</i> (Mednarodna federacija za človekove pravice)
GA	<i>General Assembly</i> (Generalna skupščina)
GS	Generalna skupščina
HRC	<i>Human Rights Committee</i> (Odbor za človekove pravice)
ICRC	<i>International Committee of the Red Cross</i> (Mednarodni odbor rdečega križa)
IMF	<i>International Monetary Fund</i> (Mednarodni denarni sklad)
KČP	Komisija za človekove pravice
KOP	Konvencija o otrokovih pravicah
MKPM	Konvencija proti mučenju in drugim oblikam okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja
MKSJ	Mednarodno kazensko sodišče za nekdanjo Jugoslavijo
MPDPP	Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah
MPESKP	Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah
NATO	<i>North Atlantic Treaty Organisation</i> (Organizacija severnoatlantske pogodbe)
OČP	Odbor za človekove pravice
OESKP	Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice
OOP	Odbor za otrokove pravice
OPM	Odbor proti mučenju
OSCE	<i>Organization for Security and Co-operation in Europe</i> (Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi)
OHCHR	<i>Office of the High Commissioner for Human Rights</i> (Urad visokega komisarja za človekove pravice)
OZN	Organizacija združenih narodov

PPM	Pododbor za preprečevanje mučenja in drugega okrutnega, nečloveškega ali poniževalnega ravnanja ali kaznovanja
SPP	splošni periodični pregled
UNESCO	<i>United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization</i> (Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo)
UNICEF	<i>The United Nations Children's Fund</i> (Sklad Združenih narodov za pomoč otrokom)
UNVFVT	<i>The United Nations Voluntary Fund for Victims of Torture</i> (Prostovoljni sklad Združenih narodov za pomoč žrtvam mučenja)
UL	Ustanovna listina
ZDA	Združene države Amerike
ZN	Združeni narodi

1 UVOD

1.1 Opredelitev problema in cilj doktorske disertacije

Sistem nadzora oziroma spremljanja uresničevanja splošnih mednarodnopravnih standardov človekovih pravic v okviru pogodbenih teles Organizacije združenih narodov (OZN) oziroma odborov¹ je bil oblikovan v času, ko "učinkovito mednarodno spremljanje /uresničevanja (*implementation*) človekovih pravic/ ni bilo niti predvideno niti izvedljivo" (Bayefsky 2001, 2). Ustanovna listina (UL) OZN je spoštovanje človekovih pravic sicer določala kot izhodišče delovanja OZN, vendar naj bi do ureditve kataloga človekovih pravic in mednarodnega instrumentarija njihovega varstva prišlo postopoma, s posebnimi mednarodnopravnimi dokumenti (Lampe 2010, 78). Pri tem je potrebno poudariti, da UL OZN v 55. in 56. členu k "splošn/emu/ spoštovanj/u/ in uresničevanj/u/ človekovih pravic in temeljnih svoboščin za vse, ne glede na raso, spol, jezil ali veroizpoved" zavezuje tako organizacijo kot njene države članice.

Do sprejetja Splošne deklaracije človekovih pravic² – političnega dokumenta,³ s katerim je bila določena temeljna vsebina globalnega normativnega okvirja za varstvo človekovih pravic, je prišlo že dokaj hitro, v treh letih po ustanovitvi OZN. Kar 28 let pa je bilo potrebno, da so države članice ta okvir takrat političnih zavez spremenile v pravne zaveze, ki so predstavljale tudi osnovo za začetek nadzora nad uresničevanjem človekovih pravic (Roter 2016, 713–718). Mednarodni pakt⁴ o državljanskih in političnih pravicah (MPDPP)⁵ ter

¹ Odbor za odpravo rasne diskriminacije, Odbor za človekove pravice (OČP), Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice (OESKP), Odbor za odpravo diskriminacije žensk, Odbor proti mučenju (OPM), Odbor za otrokove pravice (OOP), Odbor za delavce migrante, Odbor za pravice invalidov in Odbor za prisilna izginotja. Poleg navedenih je bil z Opcijskim protokolom h Konvenciji proti mučenju in drugim oblikam okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja (MKPM) leta 2006 ustanovljen Pododbor OPM za preprečevanje mučenja in drugega okrutnega, nečloveškega ali poniževalnega ravnanja ali kaznovanja, ki obiskuje kraje odvzema prostosti v državah pogodbenicah.

² Splošna deklaracija človekovih pravic, sprejeta in razglašena z Resolucijo Generalne skupščine (GS) 217 A (III) 10. decembra 1948 (OZN 2018b).

³ Številne določbe Splošne deklaracije človekovih pravic so sčasoma postale del običajnega mednarodnega prava, kar pomeni, da ti njeni deli tudi pravno zavezujejo vse države tega sveta (Hannum 1995, 289; Sancin 2008, 17).

⁴ Izraz pakt se praviloma uporablja "za politično pomembne pogodbe, izraz konvencija pa za večstranske pogodbe z vsebino, ki zadeva mednarodno ekonomsko, socialno ali drugo sodelovanje, in za pogodbe, ki imajo kodifikacijski pomen" (Türk 2015, 193).

⁵ MPDPP, sprejet in razglašen z Resolucijo GS 2200 A(XXI) 16. decembra 1966, v veljavo stopil 23. marca 1976 (OZN 2018a).

Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah (MPESKP)⁶ sta bila sprejeta leta 1966, v veljavo pa sta stopila šele leta 1976. Vprašanje razvoja nadzornih mehanizmov, s pomočjo katerih bi spremljali uresničevanje mednarodno dogovorjenih norm v praksi, je imelo v snovanju navedenih dokumentov, poleg različnega pomena, ki so ga kategoriji političnih in državljskih pravic na eni ter kategoriji ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic na drugi strani dajale države članice, posebno problematično mesto (Vincent 1986). "/Različno/ razumevanje vsebine človekovih pravic, ko so posamezne države zagovarjale en sklop človekovih pravic, za druge pa so bile pomembnejše druge pravice, se je odrazilo tudi v različnem razumevanju nosilcev pravic oziroma subjektov mednarodnega varstva človekovih pravic. Medtem ko je bil to na zahodu posameznik, je vzhod uresničitev človekovih pravic razumel v kontekstu /skupnosti/" (Roter 2016, 717).

Med državami članicami OZN dogovorjena in sprejeta besedila mednarodnih pogodb s področja človekovih pravic⁷ glede delovanja odborov tako odražajo "minimalističen pristop k spremljanju" uresničevanja človekovih pravic (Alston 2000, 522).⁸ Vendar je takšen sistem nadzora oziroma spremljanja uresničevanja človekovih pravic vgrajen v vse temeljne mednarodnopravne instrumente o človekovih pravicah. Njegov razvoj, tako v institucionalnem kot normativno-interpretativnem smislu, pa je dosegel obseg, ki si ga države pogodbenice ob njegovem uvajanju niso zamišljale (Donoho 2006, 3). Od novembra 2011⁹ nadzor oziroma spremljanje uresničevanja človekovih pravic izvaja devet pogodbenih teles za človekove pravice,¹⁰ od katerih je vsako razvilo svoje delovne metode, prakso in smernice za

⁶ MPESKP, sprejet in razglašen z Resolucijo GS 2200 A(XXI) 16. decembra 1966, v veljavo stopil 3. januarja 1976 (OZN 2018a).

⁷ Temeljni mednarodnopravni instrumenti o človekovih pravicah so Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije (sprejeta in razglašena z Resolucijo GS 2106 (XX) 21. decembra 1965, v veljavo stopila 4. januarja 1969); MPESKP; MPDPP; Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk (sprejeta in razglašena z Resolucijo GS 34/180 18. decembra 1979, v veljavo stopila 3. septembra 1981); MKPM (sprejeta in razglašena z Resolucijo GS 39/46 10. decembra 1984, v veljavo stopila 26. junija 1987); Konvencija o otrokovih pravicah (KOP) (sprejeta in razglašena z Resolucijo GS 44/25 20. novembra 1989, v veljavo stopila 2. septembra 1990); Mednarodna konvencija o zaščiti pravic vseh delavcev migrantov in članov njihovih družin (sprejeta in razglašena z Resolucijo GS A/RES/45/158 18. decembra 1990, v veljavo stopila 1. julija 2003); Konvencija o pravicah invalidov (sprejeta in razglašena z Resolucijo GS A/RES/61/106 13. decembra 2006, v veljavo stopila 3. maja 2008) ter Mednarodna konvencija za zaščito vseh oseb pred prisilnim izginotjem (sprejeta in razglašena z Resolucijo GS A/RES/61/177 20. decembra 2006, v veljavo stopila 23. decembra 2010) (OZN 2018a).

⁸ Določajo le ustanovitev in osnovne premise delovanja odborov.

⁹ Takrat je prvič zasedal zadnji izmed ustanovljenih odborov, in sicer Odbor za prisilna izginotja (Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR) 2018).

¹⁰ V tem številu ni všteti Pododbor za preprečevanje mučenja in drugega okrutnega, nečloveškega ali poniževalnega ravnanja ali kaznovanja (PPM), podtelo OPM, ki predstavlja novo vrsto pogodbenega telesa za človekove pravice, s preventivnim mandatom (OHCHR 2018).

poročanje.¹¹ Odbori imajo tako skozi interakcijo s pogodbenicami kot z izdajanjem splošnih komentarjev pomembno vlogo v razlagi mednarodnopравnih določb s področja človekovih pravic ter večina tudi pristojnost obravnavanja komunikacij oziroma pritožb posameznikov proti državi in pritožb držav proti državam.¹² Nekateri odbori imajo pristojnost za preiskovanje sistematičnega izvajanja kršitev konvencij, katerih uresničevanje spremljajo, ki lahko vključuje obisk na ozemlju države pogodbenice.¹³ Končno, OPM je pristojen tudi za redne obiske na krajih v državah pogodbenicah, kjer je ljudem odvzeta prostost (Opcijski protokol k MKPM).¹⁴ Po besedah nekdanjega generalnega sekretarja OZN Ban Ki Muna (v General Assembly (GA) 2012, 7):

Sistem pogodbenih teles /OZN/, ki združuje plemenite ideale s praktičnimi ukrepi za njihovo uresničitev, je eden izmed največjih dosežkov v zgodovini globalnega boja za človekove pravice. Pogodbena telesa stojijo v osrčju mednarodnega sistema varstva človekovih pravic, kot mehanizmi za prevajanje univerzalnih norm v družbeno pravičnost in blaginjo ljudi. Ob uporabi vse širšega nabora orodij ta sistem zagotavlja avtoritativne smernice za standarde človekovih pravic, svetuje glede uporabe mednarodnopравnih pogodb v posameznih primerih in države pogodbenice obvešča, kaj morajo storiti, da bodo vsi ljudje uživali svoje človekove pravice.

Po drugi strani sistem nadzora oziroma spremljanja uresničevanja človekovih pravic v okviru odborov spremljajo problemi, kot so nezadostno financiranje sistema, izražanje pridržkov z namenom marginalizacije sprejetih mednarodnopравnih pogodb s področja človekovih pravic v domačem pravu, odpor večine držav do oblikovanja učinkovitejših postopkov spremljanja ter nezadosten razvoj postopkov spremljanja (*follow-up*) uresničevanja ugotovitev in priporočil odborov v okviru mehanizma periodičnega poročanja držav oziroma mnenj odborov v okviru mehanizma pritožb posameznikov (Alston 2000, 502).

Nadalje, odbori naj bi zaradi uporabe pretirano široke razlage materialnih mednarodnopравnih pogodbenih obveznosti in svojih postopkovnih pristojnosti, neupravičeno posegali v suverenost držav pogodbenic (Ulfstein 2016, 1). Medtem ko lahko obravnavanje

¹¹ Poročanja države in iz tega izhajajoče ugotovitve in priporočila odborov so podlaga za poročilo Urada visokega komisarja za človekove pravice, ki skupaj z uradnim poročilom države in s poročilom drugih deležnikov tvori osnovo za splošni periodični pregled stanja uresničevanja človekovih pravic v državi pri Svetu OZN za človekove pravice (OHCHR 2008).

¹² Mehanizem za obravnavanje individualnih pritožb ima osem od devetih odborov, in sicer Odbor za odpravo rasne diskriminacije, OČP, OESKP, Odbor za odpravo diskriminacije žensk, OPM, OOP, Odbor za pravice invalidov in Odbor za prisilna izginotja. Odbor za delavce migrante pa ga ima predvidenega, a so izjavo po 77. členu doslej podale le štiri države (za veljavo jih je potrebnih deset), in sicer Ekvador, Salvador, Mehika in Urugvaj (OZN 2018a). Odbor za odpravo rasne diskriminacije, OČP, OESKP, OPM, OOP, Odbor za delavce migrante ter Odbor za prisilna izginotja imajo tudi pristojnost obravnavanja meddržavnih pritožb, vendar tega postopka države pogodbenice še nikoli niso uporabile (OHCHR 2018).

¹³ Mehanizem za preiskovanje ima šest od devetih odborov, in sicer OESKP, Odbor za odpravo diskriminacije žensk, OPM, OOP, Odbor za pravice invalidov in Odbor za prisilna izginotja (OHCHR 2018).

¹⁴ Opcijski protokol k MKPM je bil sprejet in razglašen z Resolucijo GS A/RES/57/199 18. decembra 2002, v veljavo je stopil 22. junija 2006. Do sredine oktobra 2018 ga je ratificiralo 88 držav (OZN 2018a).

poročil držav pogodbenic in preiskovanje hudih kršitev človekovih pravic razumemo kot upravno in preiskovalno funkcijo odborov, je odločanje glede pritožb posameznikov funkcija, primerljiva z delom sodišč, oblikovanje splošnih komentarjev, kot analiza pričakovanega ravnanja držav pogodbenic v okviru posameznega določila mednarodnopravne pogodbe s področja človekovih pravic na podlagi izdanih priporočil, pa vsebuje elemente, ki so podobni sprejemanju zakonodaje (Keller in Ulfstein 2012, 3–4).

Na ravni delovanja posameznih odborov se dejavniki neučinkovitosti in nezadostnosti sistema, ob izjemnem povečanju števila ratifikacij mednarodnopravnih instrumentov o človekovih pravicah, kršenju obveznosti poročanja¹⁵ ter neustreznem odnosu držav do dolžnosti, da dejansko uresničijo zapisano v dokumentih (tj. priporočila odborov), sprejetih s strani odborov, izražajo v obliki neažurne obravnave stanja uresničevanja človekovih pravic v državah pogodbenicah (Bayefsky 2001, 17).¹⁶ Problematični so tudi vprašanje podvajanja dela odborov (zaradi prekrivanja določb in pristojnosti v različnih mednarodnopravnih

¹⁵ Po podatkih sekretariata Urada visokega komisarja za človekove pravice z dne 1. marca 2017 je svoje obveznosti poročanja po vseh temeljnih mednarodnopravnih instrumentih o človekovih pravicah in dveh opcijskih protokolih h KOP v celoti izvršilo 36 od 196 držav pogodbenic, kar predstavlja 18 % držav pogodbenic, med njimi v doktorski disertaciji obravnavane države Belgija, Italija, Kanada, Mongolija, Nova Zelandija, Paragvaj, Poljska, Ruska federacija, Španija, Švedska, Ukrajina, Urugvaj, Uzbekistan in Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske. Posamezne države pogodbenice so imele od enega do deset zakasnelih poročil (začetnih in periodičnih). Ena država pogodbenica je imela deset zakasnelih poročil; štiri države pogodbenice devet zakasnelih poročil; šest držav pogodbenic je imelo osem zakasnelih poročil (med njimi v doktorski disertaciji obravnavana država Libija); 15 držav pogodbenic je imelo sedem zakasnelih poročil (med njimi v doktorski disertaciji obravnavane države Bolivija, Panama in Sirija); 12 držav pogodbenic je imelo šest zakasnelih poročil (med njimi v doktorski disertaciji obravnavani državi Alžirija in Jamajka); devet držav pogodbenic je imelo pet zakasnelih poročil (med njimi v doktorski disertaciji obravnavana država Demokratična republika Kongo); 27 držav pogodbenic je imelo štiri zakasnela poročila (med njimi v doktorski disertaciji obravnavane države Mehika, Maroko, Trinidad in Tobago, Tunizija in Jemen); 22 držav pogodbenic je imelo tri zakasnela poročila (med njimi v doktorski disertaciji obravnavane države Čile, Kostarika, Demokratična ljudska republika Koreja, Gruzija in Tadžikistan); 29 držav pogodbenic je imelo dve zakasneli poročili (med njimi v doktorski disertaciji obravnavane države Kamerun, Filipini in Švica); in 36 držav pogodbenic je imelo eno zakasnelo poročilo (med njimi v doktorski disertaciji obravnavane države Belorusija, Kolumbija, Ciper, Finska, Nemčija, Gvatemala, Jordanija, Nizozemska, Norveška, Republika Srbija in Šrilanka) (International Human Rights Instruments 2017, tč. 6).

¹⁶ Po podatkih sekretariata Urada visokega komisarja za človekove pravice z dne 1. marca 2017 je bilo zakasnelih 574 poročil (280 začetnih in 294 periodičnih poročil), kar predstavlja 34 % vseh poročil, ki naj bi se predložila pogodbenim telesom. Mednarodnopravne pogodbe z najvišjim deležem držav pogodbenic, ki niso izpolnile obveznosti poročanja ali jih niso pravočasno izpolnile, so bile Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije (54 %), MPESKP (41 %), MKPM (40 %) in MPDPP (36 %) (International Human Rights Instruments 2017, tč. 9). Pri naslednjih mednarodnopravnih pogodbah je bilo več kot 50 % začetnih poročil zakasnelih več kot deset let: Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk (80 %), MPESKP (73 %), Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije (67 %), MKPM (59 %), MPDPP (59 %) in KOP (50 %) (prav tam, tč. 14). MPDPP je imel najvišji odstotek periodičnih poročil, ki so bili zakasneli več kot deset let (42 %), sledi Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije (32 %) (prav tam, tč. 15). Konec leta 2016 so imeli odbori naslednje zaostanke pri obravnavi s strani držav pogodbenic predloženih poročil: Odbor za delavce migrante 12 mesecev, OESKP 14 mesecev, Odbor za odpravo rasne diskriminacije in OČP 16 mesecev, OPM in OOP 17 mesecev, Odbor za odpravo diskriminacije žensk 19 mesecev, Odbor za prisilna izginotja 26 mesecev in Odbor za pravice invalidov 43 mesecev (Parker 2017).

pogodbah); nizka ozaveščenost javnosti o odborih in njihovih priporočilih državam pogodbenicam; neenakomerna raven strokovnega znanja in usposobljenosti članov odborov; neustrezno usklajevanje dela med odbori, zaradi česar prihaja do nasprotujoče si 'sodne prakse'; ter pomanjkljivo pripravljena poročila držav pogodbenic in nezadostne informacije, ki so na voljo članom odborov za oceno teh poročil ter pripravo sklepnih ugotovitev (Pillay 2012; Ulfstein 2012a; Broecker in O'Flaherty 2014; Koneva 2014; Lhotský 2017; Gaer 2018).

Sistem nadzora oziroma spremljanja uresničevanja človekovih pravic v okviru odborov je tako podvržen številnim kritikam zaradi neučinkovitosti pri zagotavljanju varstva človekovih pravic. Posledično se strokovnjaki na področju mednarodnega prava človekovih pravic že desetletja ukvarjajo s preučevanjem slabosti tega sistema in iskanjem možnosti za njegovo izboljšanje (Donnelly in Howard 1988; Camp Keith 1999; Alston in Crawford 2000; Bradley in Goldsmith 2000; Bayefsky 2001; Nickel 2002; Morijn 2012; Bernaz 2013; Egan 2013; O'Flaherty 2014; Komanovics 2014; Bloomer 2016). Pri tem gre po eni strani za poskuse racionalizacije delovanja odborov in po drugi strani za konsolidiranje njihovega odnosa do držav pogodbenic (Alston in Crawford 2000; Bayefsky 2001). Na splošno pa odborom ni priznana vloga akterjev uveljavljanja (*enforcement*) mednarodnega prava človekovih pravic, in sicer zlasti zaradi omejene moči implementacije njihovih odločitev (Donnelly in Howard 1988; Camp Keith 1999; Bradley in Goldsmith 2000; Nickel 2002; Donoho 2006; Freedman 2014).

Navedeni očitki sistemu nadzora oziroma spremljanja uresničevanja človekovih pravic v okviru odborov potrebujejo oris širše problematike, ki se izkazuje v petih elementih in zadeva uveljavljanje tako mednarodnega prava na splošno, kot še posebej mednarodnega prava človekovih pravic in mednarodnega pogodbenega prava človekovih pravic. Pri tem mednarodno pravo človekovih pravic ni razumljeno kot 'samozadosten režim', temveč kot 'poseben režim', ki svoje uresničevanje in sam obstoj opira na temelje mednarodnega prava (Sheeran 2013, 82–83).

Prvič, primarni cilj mednarodnopravnih pogodb s področja človekovih pravic ni vzpostavitev vzajemnih pravic in obveznosti med različnimi državami (De Schutter 2010, 94; Schwelb 1973, 262; Craven 2000, 489–519). "Takšne mednarodnopravne pogodbe /niso/ mreža meddržavnih izmenjav medsebojnih obveznosti. Gre za podelitev pravic posameznikom" (HRC 1994d, tč. 17). Upravičenci mednarodnopravnih pogodb s področja človekovih pravic niso druge stranke, temveč prebivalstvo, ki je pod pristojnostjo zadevnih

držav (De Schutter 2010, 96). Tudi Dunajska konvencija o pravu mednarodnih pogodb¹⁷ priznava to posebnost mednarodnopравnih pogodb s področja človekovih pravic, ko v petem odstavku 60. člena navaja, da se načelo, v skladu s katerim bistvena kršitev mednarodne pogodbe ene pogodbenice daje drugi pogodbenici pravico, da se na to kršitev sklicuje kot na razlog za prenehanje veljavnosti ali začasno prenehanje uporabe mednarodne pogodbe, ne uporablja za "določbe o varstvu človekove osebnosti v mednarodnih pogodbah humanitarne narave, zlasti ne za določbe, ki prepovedujejo vse oblike povračilnih ukrepov proti osebam, ki jih take mednarodne pogodbe ščitijo".¹⁸

Ta značilnost mednarodnopравnih pogodb s področja človekovih pravic daje mednarodnim nadzornim telesom posebno vlogo, saj je od držav pogodbenic težko pričakovati izvajanje horizontalnega nadzora, ki v 'običajnih' pogodbah zagotavlja zahtevano 'disciplino' (De Schutter 2010, 96). Navedeno se odraža tudi v neuporabi mehanizma meddržavnih pritožb. Hathaway (2002, 1938) je še leta 2002 zapisala, da "p/ravo človekovih pravic tako izstopa

¹⁷ Dunajska konvencija o pravu mednarodnih pogodb, sprejeta 23. maja 1969, v veljavo stopila 27. januarja 1980 (OZN 2018a).

¹⁸ Določba petega odstavka 60. člena Dunajske konvencije o pravu mednarodnih pogodb odpira tako vprašanje njenega časovnega kot vsebinskega obsega. Kar zadeva obseg *ratione temporis*, bi se po strogi interpretaciji peti odstavek 60. člena upošteval samo za pogodbe, sklenjene po začetku veljavnosti Dunajske konvencije (Corten in Klein 2011, 1367), torej v letu 1980. Vendar se zdi, da Meddržavno sodišče, kot je to razvidno iz zadeve Namibia (*Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970)*) z dne 21. junija 1971 (Meddržavno sodišče 1971, 95. odstavek), predmetno določbo vidi kot izraz običajnega mednarodnega prava, zato se lahko v njej vsebovano pravilo uporablja tudi za humanitarne pogodbe, sklenjene pred začetkom veljavnosti Dunajske konvencije. Še težje je določiti vsebinski obseg določbe, saj iz zgodovine snovanja petega odstavka 60. člena ni jasno, kaj pomenijo 'mednarodne pogodbe humanitarne narave'. Gre za vprašanje, ali določba pokriva tudi mednarodnopравne pogodbe s področja človekovih pravic ali samo mednarodno humanitarno pravo. Besedilo določbe daje prednost ožji interpretaciji, saj je pojem 'mednarodnopравnih pogodb humanitarne narave' neobičajen v kontekstu mednarodnopравnih pogodb s področja človekovih pravic. Poleg tega sklicevanje na 'določbe, ki prepovedujejo vse oblike povračilnih ukrepov proti osebam, ki jih take mednarodne pogodbe ščitijo' najdemo v vojnih zakonih (Corten in Klein 2011, 1367). Po drugi strani švicarski delegat pri vlaganju amandmaja med snovanjem konvencije ni omenjal samo Ženevskih in Haaških konvencij, temveč tudi enako pomembne mednarodnopравne pogodbe s področja človekovih pravic "v zvezi s statusom beguncev, preprečevanjem suženjstva, prepovedjo genocida in z varstvom človekovih pravic na splošno" (OZN 1969, 354). Zdi se, da je to širšo interpretacijo potrdilo tudi Meddržavno sodišče v zadevi Namibia (*Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970)*) z dne 21. junija 1971 (Meddržavno sodišče 1971, 96. odstavek). Sprejemata pa jo tudi Dörr in Schmalenbach (2012, 1047). Pri tem Corten in Klein (2011, 1367–1368) opozarjata, da se peti odstavek 60. člena Dunajske konvencije uporabi samo v primeru, da so izpolnjeni pogoji iz prvega do tretjega odstavka 60. člena Dunajske konvencije, kar pomeni, da države pogodbenice navadno nimajo pravice prekiniti ali začasno prekiniti mednarodnopравnih pogodb o standardih na področju človekovih pravic, saj jih zgolj kršitev teh mednarodnopравnih pogodb, v smislu 2.(b) odstavka 60. člena Dunajske konvencije, posebej ne prizadane. V tistih izjemnih primerih, v katerih pa se mednarodnopравne pogodbe s področja človekovih pravic v skladu s prvim do tretjim odstavkom 60. člena Dunajske konvencije lahko začasno prekinejo, zgodovina snovanja konvencije kaže v prid širokemu razumevanju izključitvene klavzule petega odstavka 60. člena Dunajske konvencije. To stališče je tudi v skladu s šestim odstavkom preambule Dunajske konvencije, s katerim pogodbene stranke potrjujejo načelo "splošnega in dejanskega spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin za vse".

kot področje mednarodnega prava, na katerem države nimajo resnične spodbude, da nadzirajo skladnost ravnanja s pogodbami ali z normami", a medtem so države leta 2006 ustanovile Svet OZN za človekove pravice¹⁹ in v njegovem okviru leto kasneje mehanizem splošnega periodičnega pregleda (SPP) (Human Rights Council 2018). Meddržavnih pritožb sicer še vedno ni, so se pa države dogovorile za periodično pregledovanje stanja človekovih pravic, ki vključuje vse države članice OZN.

Drugič, z uvedbo mehanizmov spremljanja uresničevanja človekovih pravic se je skrb za uresničevanje človekovih pravic prostovoljno prenesla z nacionalne tudi na mednarodno raven. Vendar mednarodna nadzorna telesa svojih sklepov in priporočil oziroma mnenj ne morejo uveljaviti brez pripravljenosti držav pogodbenic (Lanotte in Goedertier 1996, 107).²⁰ Skladno ravnanje (*compliance*) držav tako z mednarodnim pravom kot z mednarodnim pravom človekovih pravic je končno vedno nacionalno vprašanje. Ne glede na to, da z ratifikacijo mednarodnopravnega instrumenta priznajo in pristanejo na omejitve svoje suverenosti z varstvom človekovih pravic, so države pogodbenice tiste, ki dejansko določajo, omejujejo in izvajajo te pravice (Koskenniemi 1991, 406). Države imajo zakonodajne, izvršne in sodne organe ter finančna in druga javna sredstva za izpolnjevanje obveznosti, ki so jih na področju človekovih pravic sprejele (Türk 2015, 131). Pri tem po mednarodnem pravu država pogodbenica mednarodne norme ni dolžna vključiti ali preoblikovati v domače pravo, razen če je to izrecno ali implicitno predvideno. Čeprav se v skladu s 27. členom Dunajske konvencije o pravu mednarodnih pogodb pogodbenice ne morejo sklicevati na svoje notranje pravo, da bi upravičile neizvajanje mednarodne pogodbe, lahko prosto izbirajo sredstva za zagotavljanje skladnega ravnanja (Van Aggelen 2017, 348).²¹

Navedeno je še posebej relevantno v smislu, da mednarodno pravo človekovih pravic, za razliko od mednarodnega prava na večini drugih področij, tudi ne poskuša reševati problema,

¹⁹ Svet za človekove pravice je bil ustanovljen z Resolucijo GS št. 60/251 dne 15. marca 2006 (Human Rights Council 2018).

²⁰ Uvedba sankcij ali uporaba sile z namenom uveljavljanja mednarodnopravnih določb s področja človekovih pravic sta lahko izvedeni le preko Varnostnega sveta OZN ali držav pogodbenic (Nickel 2002, 365).

²¹ Čeprav obveznosti, ki jih vsebujejo mednarodnopravni sporazumi, brez razlikovanja zavezujejo vse države pogodbenice, se načini, kako te države izvajajo določbe pogodbe v svojih notranjih pravnih redih, močno razlikujejo. V nekaterih državah so pogodbe o človekovih pravicah kot take del pravnega reda (monizem), druge jih morajo prenesti v svoj pravni red z nacionalnimi pravnimi akti (dualizem). Pristopa se nikakor ne izključujeta, saj mnoge države v okviru svojih pravnih redov združujejo elemente obeh (European Commission for Democracy through Law 2014, tč. 12 in 16). Med države, ki sledijo dualističnemu pristopu, se uvrščajo skoraj vse države Britanske skupnosti narodov (*Commonwealth*) (med njimi Avstralija, Kanada, Indija in Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske), Izrael, Danska in druge skandinavske države. Monistične države pa so skoraj vse evropske države (med njimi Avstrija, Francija, Nemčija, Nizozemska, Poljska), Čile, Kitajska, Kolumbija, Egipt, Japonska, Mehika, Rusija, Južna Afrika, Švica, Tajska in ZDA (Sloss 2011, 3).

ki je nastal zaradi negativnih zunanjih vplivov (Guzman in Meyer 2010, 210). Razen na primer ob obsežnih kršitvah človekovih pravic, ki povzročijo begunsko krizo v sosednjih državah, ter v primeru varstva manjšin in varstva pravic delavcev migrantov, način, kako država obravnava svoje državljane in druge osebe pod svojo pristojnostjo, namreč nima oprijemljivih čezmejnih posledic. Kot pojasnjujeta Guzman in Meyer (prav tam), "/t/o pomankanje posledic, skupaj z dejstvom, da do kršitev prihaja na ozemlju pod nadzorom države kršiteljice, pomembno otežuje skladno ravnanje /z mednarodnopravnimi obveznostmi/".

Tretjič, oblikovanje standardov na področju človekovih pravic zaznamuje konflikt med nacionalnimi kulturnimi tradicijami in mednarodnim pravom (Guzman in Meyer 2010, 210). V skladu s Splošno deklaracijo človekovih pravic so človekove pravice univerzalne, saj je vsakdo "upravičen do uživanja vseh pravic in svoboščin, ki so razglašene s to Deklaracijo, ne glede na raso, barvo kože, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, narodno ali socialno pripadnost, premoženje, rojstvo ali kakršnokoli drugo okoliščino" (2. čl.). Za kritike univerzalnosti človekovih pravic je Splošna deklaracija človekovih pravic dokument, ki ne upošteva kulturnih razlik, ki obstajajo med družbami v različnih delih sveta, ali jih celo spodkopava (American Anthropological Association 1947; 1999). Še več, ker naj bi ga oblikovala peščica večinoma zahodnih držav,²² naj bi bila poskus vsiljevanja zahodnih vrednot vsem drugim. Takšne argumente so pod pretvezo uveljavljanja tradicije nespoštovanja in kršenja človekovih pravic (zlasti žensk in otrok) uporabljali tudi avtoritarni voditelji in države (O'Connor 2014).²³ Čeprav je Svetovna konferenca o človekovih pravicah leta 1993 t. i. kulturni relativizem zavrnila,²⁴ ne moremo mimo dejstva, da se nekatere družbe še vedno pogosto upirajo poskusom izvajanja prava, ki bi lahko omejilo tradicionalne norme,

²² Deklaracijo so napisali predstavniki iz celega sveta, vključno s predstavniki Čila, Kitajske, Egipta, Indije, Pakistana in Libanona, od katerih nobeden ne more biti označen kot 'zahodni'. Poleg tega je dve tretjini glasov, s katero je bila deklaracija sprejeta, izhajalo iz nezahodnih držav (O'Connor 2014); Splošna deklaracija je bila namreč sprejeta z 48 glasovi za, nobenim proti in z osmimi vzdržanimi glasovi (Beloruska sovjetska socialistična republika, Češkoslovaška, Poljska, Savdska Arabija, Ukrajinska sovjetska socialistična republika, Južnoafriška unija, Sovjetska zveza in Jugoslavija) (United Nations Bibliographic Information System 2018).

²³ Na primer, Savdska Arabija se je vzdržala glasovanja o deklaraciji in trdila, da njen 16. in 18. člen (pravica skleniti zakonsko zvezo, in sicer samo s svobodno in polno privolitvijo obeh bodočih zakoncev, in pravica do svobode veroizpovedi) nasprotujeta islamski veri in učenjem, ki poudarjajo patriarhalno oblast (O'Connor 2014).

²⁴ Člen 5 Dunajske deklaracije in programa ukrepov, sprejetih 25. junija 1993, določa:

Vse človekove pravice so univerzalne, nedeljive ter med seboj povezane in odvisne. Mednarodna skupnost mora obravnavati človekove pravice globalno, na pošten in enakopraven način, na enakih osnovah in z enakim poudarkom. Čeprav je treba upoštevati pomen nacionalnih in regionalnih posebnosti ter različnih zgodovinskih, kulturnih in verskih okolij, je dolžnost držav, ne glede na njihove politične, gospodarske in kulturne sisteme, spodbujati in varovati vse človekove pravice in temeljne svoboščine.

globoko vpete v njihovo kulturno identiteto in neskladne s človekovimi pravicami in temeljnimi svoboščinami (Kühn 2009, 59).

Pri tem Ignatieff (2001, 102–105) vidi tri različne vire, iz katerih izhajajo največji kulturni izzivi za univerzalnost človekovih pravic: ponovno oživiljeni islam, v smislu poudarjanja družinskih dolžnosti in verske predanosti; sam zahod, v smislu političnih prepričanj, da so človekove pravice neuporabne v kulturah, ki ne delijo zgodovinske matrike liberalnega individualizma ter da predstavljajo "moralno roko globalnega kapitalizma" (prav tam, 111); in vzhodna Azija, v smislu dajanja prednosti skupnosti in družini pred pravicami posameznika ter redu pred demokracijo in posameznikovo svobodo.

Četrto, mednarodno pravo priznava tudi situacije, ko so pravice in interesi, zaščiteni z mednarodnimi normami, v nasprotju s potrebo države, da zaščiti druge pomembne interese, na primer javni red ali javno zdravje (Singh 2014, 133). V skladu z doktrino sorazmernosti lahko države pri določenih človekovih pravicah legitimno omejijo obseg njihovega varstva ali posameznih določb človekovih pravic in še vedno ravnajo v skladu s prevzetimi obveznostmi s področja človekovih pravic (prav tam, 136). Vprašanje skladnega ravnanja se tako preusmeri na ugotavljanje, ali je država pogodbenica pristojnost omejitve določenih človekovih pravic uporabila na način, ki bi lahko "ogrozil bistvo pravice", zagotovljene z mednarodnopravno pogodbo (Human Rights Committee (HRC) 2004e, tč. 6).

In petič, v mednarodnem pravu je razlaga pogodb običajno v pristojnosti držav. Pri mednarodnih pogodbah s področja človekovih pravic pa gre za izjemo, ki izhaja iz dejstva, da te pogodbe določajo obveznosti držav proti posameznikom kot tretjim upravičencem, kar pomeni, da bi bila razlaga pogodb s strani držav samih z namenom ohranjanja neomejene moči pri vodenju domače politike restriktivna (Mechlem 2009, 919). Končno odgovornost za določanje, kako se pravice uresničujejo in ali so države izpolnile svoje obveznosti, imajo tako primarno pogodbeni telesa in ne države pogodbenice (Alston in Quinn 1987, 163). Če gre pri državi pogodbenici za *ex ante* premislek, ali je določeno ravnanje v mejah polja proste presoje, to *ex post* določi šele zunanji avtoritativni odločevalec (Singh 2014, 138–139).

"Tako v *ex ante* kot *ex post* primerih se doktrina polja proste presoje */(margin of appreciation)/* uporablja za opredelitev meja skladnosti ravnanja države z mednarodnopravno normo in s tem vsebine te norme" (Singh 2014, 139). Navedeno je še posebej relevantno v smislu, da so mednarodnopravne norme s področja človekovih pravic, kot so zapisane v mednarodnopravnih instrumentih s področja človekovih pravic, nejasne in nenatančne. Bradley in Goldsmith (2000, 51–52) govorita o dvojni naravi mednarodnopravnih pogodb s

področja človekovih pravic. Po eni strani predstavljajo pravo, torej posamezna pravna besedila, oblikovana z namenom vzpostavitve mednarodnopravnih obveznosti med vsemi državami pogodbenicami. Po drugi strani gre za navdihujoče in splošne norme, oblikovane z namenom spreminjanja odnosa držav in posameznikov do človekovih pravic. Totaro (2008, 720), ki poudarja nujnost povezovanja preučevanja mednarodnega prava in mednarodnih odnosov, ob preučevanju dejavnikov spreminjanja potencialnih norm človekovih pravic iz moralnega pravila v običajno mednarodno pravo, v tem smislu govori o postopku kristalizacije, skozi katerega mora določena potencialna norma, preden dobi status popolnoma razvite človekove pravice z ustreznimi pravnimi obveznostmi. Tako je mogoče razumeti tudi Woodiwissa (2002, 145), ki aktivnosti OČP v 70-ih letih 20. stoletja opisuje kot "prepisovanje politično navdahnjenih besedil v pravni jezik".

Poleg tega mednarodnopravne pogodbe s področja človekovih pravic na splošno ne predstavljajo uzakonjenja predhodno obstoječih norm običajnega mednarodnega prava na področju človekovih pravic, temveč odnose držav do svojih državljanov in drugih posameznikov šele oblikujejo. Za razliko od postopkov oblikovanja običajnih pravil ravnanja držav na drugih področjih²⁵ človekove pravice in postopki za njihovo varstvo na splošno namreč niso bili določeni z meddržavno prakso, ki bi jo spremljala pravna zavest, da je taka praksa zahtevana, prepovedana ali dovoljena (Henkin 1996, 36; Dimitrijevic 2006, 7). "Človekove pravice so se praviloma uveljavljale, varovale in uresničevale znotraj držav, večinoma v odnosih med državnimi organi in posamezniki pod njihovo pristojnostjo" (Dimitrijevic 2006, 7). Kot to opiše Goldsmith (1998, 366):

Običajno mednarodno pravo je bilo namreč tradicionalno omejeno na običajno prakso, ki so ji države sledile iz čuta pravne obveznosti. Norme človekovih pravic redko izpolnjujejo to opredelitev, saj mnoge države še vedno običajno kršijo človekove pravice svojih državljanov. Posledično, v obsegu kot sploh obstaja, običajno mednarodno pravo človekovih pravic temelji na širokem pisnemu ali ustnemu soglasju v zvezi z normami človekovih pravic, kot se to izraža v mednarodnopravnih pogodbah, resolucijah Generalne skupščine in domači zakonodaji. Tako zasnovano običajno mednarodno pravo, čeprav kontroverzno, je pomembno za učinkovitost mednarodnega prava človekovih pravic, saj lahko obveznosti naloži tudi tistim državam, ki niso v celoti sprejele mednarodnopravnih pogodb o človekovih pravicah.

Meddržavno sodišče OZN je v svoji sodbi v primeru *North Sea Continental Shelf* zapisalo, da "imajo lahko multilateralne konvencije pomembno vlogo pri beleženju in definiranju pravil, ki izhajajo iz običaja oziroma pri njihovem razvijanju" (Meddržavno sodišče 1969, 27. odstavek). Mednarodne pogodbe lahko torej "položijo temelje za razvoj novih običajev, zasnovanih na normah, vsebovanih v teh mednarodnih pogodbah" (Henckaerts 2005, 183).

²⁵ Na primer na področju diplomatskih odnosov, humanitarnega, pogodbenega in pomorskega prava.

Vprašanje sistema nadzora oziroma spremljanja uresničevanja človekovih pravic v okviru odborov torej ni vezano le na spremljanje uresničevanja sprejetih mednarodnopравnih pogodbenih obveznosti s področja človekovih pravic, temveč prek sodelovanja v oblikovanju prakse držav tudi na identifikacijo in oblikovanje norm običajnega mednarodnega prava človekovih pravic.²⁶

To je še posebej relevantno v smislu identifikacije vsezavezujočih (peremptornih) norm običajnega mednarodnega prava človekovih pravic (*jus cogens*) (Dimitrijevic 2006, 10–12). "Koncept peremptornih norm spreminja tradicionalno paradigmo mednarodnega prava kot sporazumnega, prostovoljnega prava, saj uvaja niz norm, ki so lahko pravno zavezujoče za države celo brez njihovega soglasja" (Vidmar 2012, 20). Poleg tega pojem peremptornih norm spreminja mednarodno pravo iz horizontalnega sistema pravil v vertikalnega, ko določene norme ali obveznosti dobijo višji hierarhični status (prav tam, 20–21).

Norme in načela, kot so prepoved uporabe oborožene sile v odnosih med državami, prepoved rasne diskriminacije, prepoved genocida, prepoved mučenja, ipd. uživajo status *jus cogens*, ne le zaradi širine konsenza, ki stoji za njimi, pač pa tudi zato, ker izražajo in varujejo tiste vrednote, ki so imanentne današnji stopnji družbenega razvoja in razvoja mednarodne skupnosti. Brez teh vrednot bi mednarodna skupnost, lahko pa rečemo tudi človeštvo in naša civilizacija, ne bila to, kar je (Petrič 2016, 78).

Zaradi nejasnosti in nenatančnosti mednarodnopравnih obveznosti na področju človekovih pravic je tudi diskrecijska pravica pogodbenih teles pri določanju njihovega obsega precejšnja. "Dinamična razlaga teh obveznosti lahko pomeni, da njihova vsebina postane precej drugačna od tistega, kar je bilo predvideno ob ratifikaciji pogodbe" (Keller in Ulfstein 2012, 8). Načelo dinamične (razvojne) razlage uporabljata Meddržavno sodišče²⁷ in Evropsko sodišče za človekove pravice, ki v svojih odločbah pogosto poudarja, da je Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (EKČP) "živi instrument" in jo je potrebno razlagati "v luči sodobnih razmer" (Zupančič 2004, 23).²⁸ Človekove pravice, zapisane v konvencijah, se razvijajo, sčasoma se spreminja tudi njihovo razumevanje. Pomen pravic kot na primer do zasebnosti, življenja in svobode izražanja, mora slediti tehnološkemu in družbenemu razvoju. Takšen interpretativni pristop je po mnenju Evropskega sodišča za

²⁶ V teoriji mednarodnega prava velja stališče, da ima običajno mednarodno pravo večjo moč kot pogodbeno mednarodno pravo, saj v številnih državah velja običajno mednarodno pravo že po ustavi za del notranjega prava, mednarodne pogodbe pa postanejo del notranjega prava šele po njihovi ratifikaciji. Poleg tega norma običajnega mednarodnega prava velja *erga omnes*, mednarodna pogodba pa zavezuje samo države, ki so ratificirale pogodbo (Ambrož in drugi 2012, 73).

²⁷ Prvič v zadevi Namibia (*Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970)*) z dne 21. junija 1971 (Meddržavno sodišče 1971, 53. odstavek).

²⁸ Evropsko sodišče za človekove pravice je to načelo prvič uporabilo v zadevi Tyrer proti Združenemu kraljestvu (*Tyrer v. The United Kingdom*) (Evropsko sodišče za človekove pravice 1978, 31. odstavek).

človekove pravice logični zaključek glede na predmet in namen konvencije: zagotoviti učinkovito in ustrezno varstvo v njej zapisanih pravic (Theil 2017, 3–4). Tudi Medameriško sodišče za človekove pravice je leta 1999 potrdilo,²⁹ da je razvojna razlaga mednarodnih instrumentov varstva človekovih pravic skladna s splošnimi pravili razlage mednarodnih pogodb, kot so bila določena v Dunajski konvenciji o pravu mednarodnih pogodb iz leta 1969, mednarodnopravne pogodbe o človekovih pravicah pa so živi instrumenti, katerih razlaga mora upoštevati spremembe skozi čas in sodobne razmere (Medameriško sodišče za človekove pravice 1999, 114. odstavek).

Corpus juris mednarodnega prava človekovih pravic obsega skupek mednarodnih instrumentov različnih vsebin in pravnih učinkov (mednarodnopravne pogodbe, konvencije, resolucije in deklaracije). Njegov dinamični razvoj je pozitivno vplival na mednarodno pravo pri potrjevanju in krepitvi sposobnosti slednjega za urejanje odnosov med državami in ljudmi pod njihovo pristojnostjo (Medameriško sodišče za človekove pravice 1999, 115. odstavek).

Pogodbena telesa lahko torej sprejemajo odločitve, na katere ustavni organi posameznih držav ne morejo vplivati, čeprav imajo pomembne pravne in praktične učinke za te države (Keller in Ulfstein 2012, 7). V tem smislu Shelton (2011, 560) v mednarodnopravnih pogodbah s področja človekovih pravic vidi "nepopoln teoretičen sporazum" (Sunstein 1995, 1735), s katerim so države pogodbenice večinoma dorekle samo splošne opredelitve pravic, odločitev o ostalih zadevah, ki jih v fazi sprejemanja dokumenta ni bilo mogoče rešiti s soglasjem, vključno z institucionalno strukturo, pa prepustile drugim telesom. Na ta način se je specifično odločanje preusmerilo iz formalnih v manj formalne postopke in ustvarilo sistem upravljanja na več ravneh.

Nanašajoč se na odnose med posamezniki in državo pogodbena telesa pri spremljanju uresničevanja človekovih pravic uporabljajo kombinacijo individualnega (obravnavo pritožb posameznikov) in skupnostnega (obravnavo poročil držav pogodbenic) pristopa. Na podlagi svoje 'sodne prakse' (mehkega prava) sprejemajo tudi splošne komentarje (Ulfstein 2014, 1). Toda odločitve pogodbenih teles, najsi gre za sklepne ugotovitve, končno mnenje, začasni ukrep za zaščito ali splošni komentar, za države pogodbenice niso pravno zavezujoče (Tomuschat 2003, 812–813; Nollkaemper in Van Alebeek 2011, 73; Türk 2015, 133; Kanetake 2018, 219).

"Vendar to ne pomeni, da so brez pravnega pomena" (Wolfrum 2008, 17; Keller in Ulfstein 2012, 4; Ulfstein 2012b, 17; Rodley 2013, 639; Kanetake 2018, 220). Stališču, da so

²⁹ V svetovalnem mnenju glede pravice do informacij o konzularni pomoči v okviru jamstev poštenega postopka (*The Right to Information on Consular Assistance in the Framework of the Guarantees of the Due Process of Law*) z dne 1. oktobra 1999 (Medameriško sodišče za človekove pravice 1999).

končna mnenja odborov 'po učinku' zavezujoča, pritrjujejo tudi Steiner, Alston in Goodman (2008, 915) ter vezano na končna mnenja OPM Nowak, McArthur in Buchinger (2008, 777). Joseph, Schultz in Castan (2004, 24) končna mnenja OČP opredeljujejo kot močne kazalnike pravnih obveznosti, zato je nespoštovanje ali ignoranca teh odločitev dober dokaz, da država svojih obveznosti po paktu ne izpolnjuje v dobri veri, kot to zahteva 26. člen Dunajske konvencije o pravu mednarodnih pogodb.³⁰

Scheinin (2007, 31–32) mnenja v postopkih 'posameznika proti državi' celo primerja s sodnimi odločitvami, saj so rezultat dela kvazi-sodnega mednarodnega organa, pred katerim se postopek vodi v skladu z načelom kontradiktornosti, ki so ga države pogodbenice ustanovile in izvolile za razlago in spremljanje uresničevanja določb mednarodnopravne pogodbe. Bilo bi nezdržljivo z navedenimi predpogoji postopka, če bi država, ki se je prostovoljno podvrgla takemu postopku pred odborom, potem ko je prejela mnenje odbora, stališče odbora preprosto nadomestila z lastno razlago o tem, ali je prišlo do kršitve mednarodnopravne pogodbe ali ne. V primeru dvoma o pravilnosti pravne razlage pa bi morala uporabiti kakšen drug postopek pred mednarodnim sodiščem ali neodvisnim strokovnim telesom, do česar verjetno v praksi ne bi prišlo.

Zaradi primarne vloge, ki jo imajo odbori pri interpretaciji mednarodnopravnih pogodb s področja človekovih pravic, Mechlem (2009, 920) meni, da so ta telesa preko svojih odločitev glavni vir "poznejš/e/ dejansk/e/ uporab/e/ mednarodne pogodbe" v smislu alineje (b) tretjega odstavka 31. člena Dunajske konvencije o pravu mednarodnih pogodb,³¹ ki se lahko skupaj s kontekstom uporablja za razlago mednarodne pogodbe. Dunajska konvencija o pravu mednarodnih pogodb je namreč napisana tako, kot da s pogodbo ni bilo ustanovljeno nadzorno telo za spremljanje njenega uresničevanja, da pri njenem uresničevanju ni interesov

³⁰ Člen 26 Dunajske konvencije o pravu mednarodnih pogodb določa načelo *pacta sunt servanda*: "Vsaka veljavna mednarodna pogodba zavezuje pogodbenice in te jo morajo izvajati v dobri veri".

³¹ Člen 31 Dunajske konvencije o pravu mednarodnih pogodb določa splošno pravilo o razlagi mednarodnih pogodb:

1. Mednarodna pogodba se razlaga v dobri veri v skladu z običajnim pomenom izrazov v mednarodni pogodbi v njihovem kontekstu ter glede na njen predmet in namen.
2. Za razlago mednarodne pogodbe kontekst poleg besedila, vključno z uvodom in prilogami, zajema:
 - a) vsak dogovor v zvezi z mednarodno pogodbo, ki ga ob njeni sklenitvi dosežejo vse pogodbenice;
 - b) vsako listino, ki jo sestavi ena ali več pogodbenic ob sklenitvi mednarodne pogodbe in jo druge pogodbenice sprejmejo kot listino, ki se nanaša na mednarodno pogodbo.
3. Skupaj s kontekstom se upoštevajo:
 - a) vsak poznejši dogovor med pogodbenicami glede razlage mednarodne pogodbe ali uporabe njenih določb;
 - b) vsaka poznejša dejanska uporaba mednarodne pogodbe, na podlagi katere nastane dogovor pogodbenic v zvezi z razlago mednarodne pogodbe;
 - c) vsako ustrezno pravilo mednarodnega prava, ki se lahko uporablja v odnosih med pogodbenicami.
4. Izraz se lahko razlaga drugače, če se ugotovi, da je bil tak namen pogodbenic.

tretjih upravičencev in da skladnost ravnanja z normami, ki so v njej zapisane, spremljajo samo druge države, ki se bodo v primeru neskladnega ravnanja odzvale (International Law Association 2004, tč. 22). "Glede na te razlike se zdi utemeljeno, da je pri razlagi teh vrst pogodb (tretji upravičenci in neodvisni nadzorni mehanizem) poznejša dejanska uporaba lahko širša kot poznejša dejanska uporaba s strani držav in vključuje premišljena mnenja pogodbenih teles, sprejeta pri opravljanju nalog, ki so jim jih dodelile države pogodbenice" (prav tam). Na primer (prav tam, tč. 23):

/Splošni/ komentarji in splošna priporočila pogodbenih teles se po njihovem sprejetju posredujejo vsem državam pogodbenicam, običajno v obliki letnega poročila zadevnega odbora Generalni skupščini ali Ekonomskemu in socialnemu svetu. Države imajo priložnost, da izrazijo svoja stališča o pravilnosti razlag na tej stopnji, pa tudi v svojih poročilih in ob obravnavi teh poročil pred odbori. Nekatere države pogodbenice so občasno izrazile svoje nestrinjanje s splošnimi komentarji, ki jih je sprejel OČP, na primer s splošnim komentarjem o pravici do življenja v povezavi s posedovanjem jedrskega orožja in s splošnim komentarjem o pridržkih. Zdi se, da je bilo manj podobnih odzivov na druge splošne komentarje in priporočila, zato bi bilo mogoče trditi, da bi se strinjanje držav pogodbenic v teh izjavah lahko štelo za doseg soglasja pogodbenih strank glede razlage teh določb. Dejansko se države pogosto sklicujejo na sodno prakso in splošne komentarje ali priporočila v svojih predlogih pogodbenim telesom v različnih postopkih pritožb posameznikov, nekatere pa so to storile tudi v okviru drugih forumov (kot je Meddržavno sodišče /OZN³²/), pri čemer je iz večine primerov razvidno sprejetje teh materialov. Poleg tega odbori od držav pogodbenic zahtevajo poročanje o določenih zadevah, ki so jih identificirali v splošnih komentarjih in priporočilih ter odgovore na takšna vprašanja v seznamih vprašanj, ki so jim jih poslali, in te na splošno to storijo (oziroma vsaj ne oporekajo takšnim zahtevam odborov).

Vloga držav pri razlagi mednarodnopravnih določb s področja človekovih pravic pa se izraža še na en način. Craven (1992, 470) je mnenja, da se soglasje držav v zvezi z določeno razlago pravice kaže kot pomembna stopnja podobnega ravnanja držav. Natančneje, kot je o tem pisal že Meron (1986, 10), "/j/e odbor pristojen za razlago konvencije do mere, kolikor je to potrebno za opravljanje nalog odbora. Takšna razlaga *per se* ni zavezujoča za države pogodbenice, vendar vpliva na njihove poročevalske obveznosti ter notranje in zunanje ravnanje. Oblikuje prakso držav pri uporabi konvencije ter lahko vzpostavi in odraža soglasje strank glede njene razlage". Pod to predpostavko vlogo odborov pri oblikovanju 'poznejše dejanske uporabe' pritrjujeta tudi Ulfstein (2012) in Kanetake (2018, 218), čeprav pojasnjujeta, da je pri tem vseeno potrebna določena previdnost: "Praksa pogodbenih nadzornih teles sama po sebi ne pomeni 'poznejše dejanske uporabe' v smislu Dunajske konvencije. Kljub temu pa se v praksi, če njihova opažanja odražajo stališča držav ali jih

³² Nemčija je v primeru *LaGrand* citirala 'sodno prakso' OČP glede postopkovnih jamstev poštenega sojenja v povezavi s pravico do življenja (Meddržavno sodišče 2000, 9).

države pozitivno vrednotijo ali podpirajo ali dopuščajo, lahko štejejo za odraz razlage, ki so jo države pogodbenice sprejele preko poznejše dejanske uporabe/".

Kanetake (2018, 217–226) med dejavnike, ki prispevajo ali celo zavezujejo k uveljavljanju odločitev odborov, uvršča tudi obveznost po notranjem pravu;³³ obveznost po mednarodnem pravu v smislu, da odločitev samo odraža že določeno pogodbeno obveznost in da morajo države 'obravnavati' končna mnenja pogodbenih teles, vezano na pritožbe posameznikov; razumevanje opazanj pogodbenih teles s strani države pogodbenice v smislu 'dodatnih sredstev za razlago' skladno z 32. členom Dunajske konvencije o pravu mednarodnih pogodb;³⁴ ter prepričljivost uradno nezavezujočega dokumenta. Pri tem naj bi prepričljivost opazanj izhajala iz mandata posameznega odbora za spremljanje uresničevanja mednarodnopravne pogodbe in sprejemanje pritožb; strokovnega znanja in ugleda strokovnjakov; ter legitimnosti odbora in njegovih opazanj (prav tam, 223–226).

Vendar velikih razlik med državami pogodbenicami, tako v uresničevanju obveznosti, prevzetih z mednarodnopravnimi pogodbami s področja človekovih pravic, kot tudi v uveljavljanju odločitev nadzornih odborov, ne moreta pojasniti samo 'posredna' izvršljivost mednarodnopravnih določb s področja človekovih pravic in 'nejasen' pravni status odločitev nadzornih odborov. Obstoječe teorije mednarodnih odnosov in mednarodnega prava ponujajo različne razlage, zakaj države ravnajo oziroma ne ravnajo skladno s prevzetimi

³³ Na primer, uveljavljanje odškodnin in nadomestil žrtvam, ki so jih 'dosodila' pogodbeni telesi, predvideva kolumbijski zakon iz leta 1996. Skladno s češkim zakonom iz leta 2002 je za koordinacijo uresničevanja končnih mnenj OČP odgovorno Ministrstvo za pravosodje (Kanetake 2018, 217). Nenazadnje, julija 2018 je nacionalno sodišče prvič ugotovilo, da so končna mnenja pogodbenih teles v postopkih pritožb posameznikov za državo zavezujoča. Vrhovno sodišče je namreč Španiji naložilo plačilo odškodnine za odgovornost njenih organov v zvezi s smrtjo hčere Angele Gonzalez. Pritožničin oče je umoril njen oče med nenadzorovanim stikom, ki ga je odobril sodnik. Medtem ko je vlada trdila, da v nasprotju z Evropskim sodiščem za človekove pravice ni nobenega upravnega mehanizma za uveljavljanje odločitev pogodbenih teles, je vrhovno sodišče prišlo do drugačnega zaključka. Vrhovno sodišče je potrdilo, da niti konvencija niti njen opcijski protokol ne določata neposredno izvršljivega značaja odločitev o posameznih pritožbah, vendar 24. člen Konvencije o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk države zavezuje, da sprejmejo "vse potrebne ukrepe na nacionalni ravni za polno uresničitev v tej Konvenciji priznanih pravic" in četrti odstavek 7. člena njenega Opcijskega protokola določa, da država "obravnavata mnenja in priporočila odbora". Poleg tega 96. člen španske ustave iz leta 1978 potrjuje, da so mednarodne pogodbe del notranjega pravnega reda, ustavno listino o pravicah pa je treba razlagati v skladu z mednarodnim pravom človekovih pravic (drugi odstavek 10. člena ustave). Ravnanje v skladu z odločitvami pogodbenega telesa je vprašanje pravne države, v nasprotnem primeru bi prišlo do kršitve načel zakonitosti in pravne hierarhije, razglašene v tretjem odstavku 9. člena ustave. Neobstoj posebnega postopka za izvrševanje mnenj Odbora za odpravo diskriminacije žensk pomeni kršitev pravnega in pravnoustavnega mandata s strani Španije (Casla 2018).

³⁴ Člen 32 Dunajske konvencije o pravu mednarodnih pogodb določa dodatna sredstva za razlago:

Za razlago se lahko uporabijo dodatna sredstva, predvsem pripravljeno delo in okoliščine, v katerih je bila mednarodna pogodba sklenjena, da se potrdi pomen, ki izhaja iz uporabe 31. člena, ali določi pomen, kadar je razlaga v skladu z 31. členom:

a) dvoumna ali nejasna ali

b) privede do rezultata, ki je očitno nesmiseln ali nerazumen.

mednarodnopravnimi obveznostmi oziroma spoštujejo mednarodno pravo, kar vključuje tudi ponotranjenje zunanjih norm (Koh 1999, 1400). Pri tem je treba izpostaviti, da se strokovnjaki s področij mednarodnih odnosov in sociologije sprašujejo tudi, zakaj države ratificirajo določeno mednarodnopravno pogodbo, za pravne strokovnjake pa je ratifikacija mednarodnopravne pogodbe običajno izhodišče za preučevanje skladnosti ravnanja držav s prevzetimi mednarodnopravnimi obveznostmi (Hathaway 2003b, 1829).

Države lahko ratificirajo mednarodnopravno pogodbo, da bi sledile pravilom in s tem drugim državam postavile dober zgled ali da bi svoje državljane prepričale, da so zavezane človekovim pravicam (Moravcsik 2000; Landman 2005b; Hafner-Burton, Mansfield in Pevehouse 2009; Von Stein 2016). Države bodo verjetneje ratificirale določeno mednarodnopravno pogodbo, če so to storile sosednje države (Cole 2005; Goodliffe in Hawkins 2006; Neumayer 2008; Wotipka in Ramirez 2008; Wotipka in Tsutsui 2008). Nekatere države pa k mednarodnopravni pogodbi pristopijo, da bi si zagotovile posebno ugodnost: ostale v dobrih odnosih s svojimi sosedami ali trgovinskimi partnerji, izvajale politični pritisk ali si povečale možnosti za članstvo v določeni mednarodni organizaciji, kot na primer Evropski uniji (EU),³⁵ Svetu Evrope ali Organizaciji severnoatlantske pogodbe (*North Atlantic Treaty Organisation* – NATO)³⁶ (Hawkins 2004; Kelley 2004; Hafner-Burton 2005, 2009; Goodliffe in Hawkins 2009).

Cole (2009, 563–564) vezano na prevzemanje mednarodnopravnih obveznosti poudarja, da preučevanje dejavnikov ratifikacije mednarodnopravnih pogodb s področja človekovih pravic, v smislu ugotavljanja obstoja ali neobstoja ratifikacije (Hathaway 2002; Cole 2005; Goodliffe in Hawkins 2006; Vreeland 2008; Wotipka and Tsutsui 2008), ne upošteva razlik med zavezami držav k mednarodnopravnim pogodbam s področja človekovih pravic, saj med mednarodnopravnimi pogodbami s področja človekovih pravic obstajajo pomembne razlike, tako v vsebini kot tudi v mehanizmih za njihovo uresničevanje. Nekatere mednarodnopravne pogodbe s področja človekovih pravic uživajo več podpore kot druge, poleg tega lahko države

³⁵ Pogojevanje članstva v EU s spoštovanjem človekovih pravic in pravic manjšin se je razvijalo v smeri vse zahtevnejših pogojev. Poleg pogodbe o EU so slednji določeni s kopenhagenskimi širitvenimi pogoji iz leta 1993 in Agendo 2000 iz leta 1997, natančneje pa še v okviru partnerstev za pristop. Kopenhagenski širitveni pogoji vključujejo štiri enakovredne skupine pogojev: politične (delovanje institucij, ki zagotavljajo spoštovanje načel demokracije, pravne države, človekovih pravic in zaščite manjšin), ekonomske, pravne ter institucionalne (European Council 1993, tč. 7.A.). Z Agendo 2000 je Evropska komisija kopenhagenske politične širitvene pogoje specificirala. Vključujejo spoštovanje temeljnih človekovih pravic in svoboščin oziroma podpis in ratifikacijo glavnih evropskih konvencij, sprejetih v okviru Sveta Evrope ter zagotavljanje varstva manjšin oziroma podpis in ratifikacijo Okvirne konvencije Sveta Evrope za varstvo narodnih manjšin in Priporočila 1201 Parlamentarne skupščine Sveta Evrope (European Commission 1997, 41–42).

³⁶ Od leta 1999 morajo države kandidatke skladno z akcijskim načrtom za članstvo v okviru političnih in ekonomskih vprašanj dokazati zavezanost pravni državi in človekovim pravicam (NATO 1999).

svoje mednarodnopravne obveze omejijo s pridržki. Obstajajo tri glavne vrste mehanizmov uresničevanja mednarodnopravnih pogodb s področja človekovih pravic, in sicer poročanje, meddržavne pritožbe in najmočnejši med njimi, pritožbe posameznikov (Cole 2009, 567–568). Na ratifikacijo mednarodnopravne pogodbe s področja človekovih pravic bolj vplivajo določbe o mehanizmi uresničevanja pogodbe kot pa vsebina pravic (prav tam, 583).

V tem smislu Helfer (2002, 1839) na primeru odpovedi Opcijskega protokola k MPDPP s strani Jamajke, Gvajane ter Trinidada in Tobaga v 90-ih letih 20. stoletja opozarja na 'preveč pravno zavezujoče' mednarodno pravo človekovih pravic. Pri tem izhaja iz razumevanja, da se vlade ne soočajo z binarno izbiro med uzakonjenimi in neuzakonjenimi normami, temveč je legalizacijo mogoče meriti z uporabo treh spremenljivk: z zavezujočnostjo in obsegom pravila s področja človekovih pravic; natančnostjo, s katero je pravilo določeno; in avtoriteto, dodeljeno neodvisni tretji stranki za interpretacijo in uresničevanje pravila (Abbott in drugi 2000, 401). Če katera izmed treh navedenih spremenljivk postane 'preveč pravno zavezujoča', bodisi ker se spremeni pogodbeni dogovor bodisi ker se uveljavljanje pogodbe okrepi, lahko to vodi do reakcije v državah, zaradi katere te, celo liberalne demokracije, da bi zaščitile svoje interese, ponovno premislijo o svoji zavezi k mednarodnim institucijam, ki varujejo te pravice, lahko pa celo izstopijo iz režima mednarodnopravnega varstva človekovih pravic (Helfer 2002, 1836).

V primeru sprejetja mednarodnopravne obveznosti, torej ratifikacije mednarodnopravne pogodbe, ima za realiste mednarodno pravo le majhen vpliv na ravnanje držav (Simmons 1998, 79). Če države ravnavajo skladno z njim, gre v anarhični mednarodni skupnosti, kjer je pomembna relativna moč držav, za slučajno sovpadanje z lastnimi interesi držav (Guzman 2002, 1837). V tem smislu mednarodno pravo človekovih pravic oziroma skladno ravnanje s Konvencijo o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida³⁷ ali prepovedjo zločinov proti človečnosti, ki je del običajnega mednarodnega prava, ne more pojasniti dejstva, da države redko izvršijo genocid ali zločine proti človečnosti. Kot pojasnjujeta Goldsmith in Posner (2005, 111), so vzroki za redkost genocida ali zločinov proti človeštvu namreč skoraj vedno nezadostna sovražnost med državljani, da bi pripeljala do takšnih zločinov; zavedanje, da je ubijanje velikih skupin ljudi moralno nesprejemljivo; ter dejstvo, da takšna dejanja radikalno pretresejo družbo in gospodarstvo države (in tako ogrožajo celo avtokratske vodje). V primeru

³⁷ Konvencija o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida, sprejeta in razglašena z Resolucijo GS 96 (I) 11. decembra 1946, v veljavo stopila 12. januarja 1951 (OZN 2018a).

ko določeni vidiki mednarodnopravne pogodbe zahtevajo spremembo ravnanja, pa se ji država lahko izogne s pridržkom ali posebno izjavo.

Vendar pa ta pristop težko pojasni obstoj režimov varstva človekovih pravic. Nekateri neorealistični raziskovalci zato priznavajo možnost, da je zaveza držav k človekovim pravicam pristna (Waltz 1979; Donnelly 1986). Pri tem jo Waltz (1979, 200) poveže z interesi močnih držav, ki želijo svojo zavezo prenesti tudi na druge države. Države z normami človekovih pravic torej ravnajo skladno zato, ker je to v interesu močnejših držav. Če se te države odločijo izvajati pritisk na druge, naj izpolnijo svoje mednarodne zaveze glede človekovih pravic, to dejanje prisile ne izhaja iz spoštovanja mednarodnega prava, temveč iz njihovih ekonomskih in političnih interesov (Goldsmith in Posner 2005, 117). "Človekove pravice so /torej/ orodje, ki ga močni uporabljajo za zagotavljanje različnih ciljev, kot so ugodni pogoji trgovanja ali celo sprememba režima" (Dunne in Hanson 2009, 63).

Tudi institucionalisti države vidijo kot enovite glavne akterje, ki v kontekstu mednarodne anarhičnosti delujejo na podlagi lastnih interesov, vendar pri tem priznavajo vlogo mednarodnih institucij oziroma 'režimov'. Glavni prispevek institucionalizma je tako prikazati, kako lahko države produktivno sodelujejo v odsotnosti centralizirane zakonodajne ali izvršne oblasti (Keohane 1984; Snidal 1985; Oye 1986). Krasner (1982, 186) režime definira kot "načela (*principles*), norme (*norms*), pravila (*rules*) in postopke odločanja (*decision-making procedures*), okoli katerih se zblížajo (*converge*) pričakovanja akterjev na določenem področju (*area*) mednarodnih odnosov". "Načela so prepričanja o dejstvih, vzročnosti in pravičnosti. Norme so standardi obnašanja, določeni v obliki pravic in dolžnosti. Pravila so posebni predpisi ali prepovedi delovanja. Postopki odločanja /pa/ so prevladujoče prakse za oblikovanje in izvajanje kolektivne izbire" (prav tam). Med načeli in normami na eni strani ter pravili in postopki odločanja na drugi strani obstaja temeljna razlika, saj načela in norme zagotavljajo osnovne opredeljitvene značilnosti režima in gre pri njihovi spremembi za spremembo samega režima, medtem ko gre pri spremembi pravil in postopkov odločanja za spremembo znotraj režima (prav tam, 187–188).

Vendar koncept režimov ne pomeni samo norm in pričakovanj, ki omogočajo sodelovanje, temveč se nanaša tudi na obliko sodelovanja, pri katerem države presežejo svoje kratkoročne interese (Jervis 1982). Pri tem so se skladno s tremi pojasnjevalnimi spremenljivkami (interes (*interest*), moč (*power*) in znanje oziroma vedenje (*knowledge*)) oblikovali trije različni sklopi teorij mednarodnih režimov (Hasenclever, Mayer in Rittberger 1997). V okviru t. i. *interest-based* teorij mednarodnih režimov, ki predstavljajo prevladujoč pristop k preučevanju

mednarodnih režimov (prav tam, 4), države kot racionalni akterji svoje kratkoročne interese presežejo v prid dolgoročnim dobičkom (*gains*) (Jervis 1982, 364). "/D/ržavam se splača sodelovati ne glede na koristi drugih sodelujočih akterjev (v absolutnem pomenu torej)" (Roter 1999, 51), v nasprotju s t. i. *power-based* teorijami mednarodnih režimov, ki funkcijo koristnosti sodelovanja opredelijo v relativnem pomenu, "/torej/ ni dovolj, da je za neko državo sodelovanje koristno, ampak mora biti zanjo koristneje, kot je za druge /države/" (prav tam). Racionalističnima pristopoma stojijo nasproti bolj sociološko usmerjene t. i. *knowledge-based* teorije mednarodnih režimov, ki se osredotočajo na vprašanje, od kod izvirajo interesi, ki jih imajo države, in v zvezi s tem poudarjajo vlogo vzročnih in normativnih idej (Hasenclever, Mayer in Rittberger 1997, 5). "Režimi potem seveda niso (več) nekakšne tvorbe za ugodne kalkulacije koristi držav pri mednarodnem sodelovanju, ampak so sklop skupnih razumevanj o sprejemljivem in dopustnem ravnanju v specifičnih položajih" (Roter 1999, 53).

Goldsmith in Posner (2005, 118) pri tem s pomočjo teorije racionalne izbire izpostavljata, da sta sodelovanje in prisila v več vidikih funkcionalno identična. Oba sta sestavljena iz 1) dejanj, zagroženih dejanj ali ponujenih dejanj s strani države A, ki (2) spodbujajo državo B k spremembi njenega ravnanja, in sicer na osnovi zaključka države B, da bo zaradi dejanj, zagroženih dejanj ali ponujenih dejanj države A tako (s spremembo svojega delovanja) na boljšem. V obeh primerih država A prek dejanj ali zagroženih dejanj spremeni obstoječe stanje in država B skuša kar najbolj zadostiti svojim interesom glede na spremenjeno obstoječe stanje. Ključna analitična razlika med prisilo in sodelovanjem je, da ko šibkejša država sodeluje, je glede na prejšnje obstoječe stanje v boljšem položaju, ko pa je prisiljena, je njen položaj glede na prejšnje obstoječe stanje slabši.

Skladnost z mednarodnimi pravnimi pravili, če do nje pride, je zato z vidika institucionalističnega pogleda razumeti kot zmagovalno dolgoročno strategijo za doseganje lastnih interesov (Hathaway 2002, 1948–1949). Države se za skladno ravnanje odločijo takrat, ko koristi, ki jih bodo s tem pridobile, pretehtajo stroške, tako v smislu neposrednih kot posrednih sankcij ali v obliki okrnitve ugleda (Guzman 2002, 1827). Pri tem Guzman (prav tam, 1863) opozarja, da so posledice za ugled najresnejše, če je mednarodna obveznost jasna in kršitev nedvomna, kar lahko pojasni tudi 'bitke' glede vsebine običajnega mednarodnega prava. Če se določeno vprašanje o človekovih pravicah nedvomno šteje za normo običajnega mednarodnega prava, bodo države zaradi njene kršitve plačale višje stroške ugleda.

V tem smislu ima mednarodno pravo težo, če vsebuje opredeljive sankcije in stroške, do katerih pride v primeru njegovega kršenja. Glede na to, da so neposredne sankcije v obliki ekonomskih ali vojaških povračil zaradi kršitev mednarodnopravnih pogodb s področja človekovih pravic relativno redke,³⁸ države z normami človekovih pravic torej ravnajo skladno zato, ker jih skrbi za njihov ugled (Hathaway 2002, 1951–1952; Goldsmith in Posner 2005; Ramos in Zartner Falstrom 2005; Alaimo 2016). Vendar pa tudi ta pristop težko pojasni skladnost ravnanja držav s pravom človekovih pravic, saj se zdi, da koristi skladnega ravnanja z mednarodnopravnimi pogodbami s področja človekovih pravic, v primerjavi s trgovinskimi ali z vojaškimi sporazumi, za državo precej majhne (prav tam, 1951).

Večje so le v določenih okoliščinah, ko gre za odločitev druge države o tuji pomoči, članstvu v EU ali drugi majhni skupini z visokimi standardi (Baumgartner 2011, 448). Koristi torej vodijo do sodelovanja, ki je bodisi široko in plitko bodisi ozko in globoko (Neumayer 2005, 5–6). S skladnim ravnanjem z normami, ki jih priznava skupina, države, na podlagi njihove identifikacije s skupnimi vrednotami ključnih akterjev v mednarodni skupnosti, razvijajo dober ugled (Finnemore in Sikkink 1998). Dosežen ugled lahko za državo pomeni dobrotno, ko se pogaja o sporazumih ali obljublja prihodnje ukrepe (Ramos in Zartner Falstrom 2005, 7).

Tako Donnelly (1986, 619) mednarodnemu režimu varstva človekovih pravic pripisuje promocijsko funkcijo:

Mednarodni režim odraža skupno vizijo držav o problemu in njegovi rešitvi ter njihovo pripravljenost za 'financiranje' te rešitve. Na področju človekovih pravic se zdi, da ta vizija ne seže dlje od politično šibke moralne soodvisnosti, in države so v smislu svoje zmanjšane nacionalne suverenosti pripravljene 'plačati' zelo malo, da bi uresničile prednosti sodelovanja. Rezultat je režim z obsežnimi, s koherentnimi in široko sprejetimi normami, vendar z zelo omejeno mednarodno močjo odločanja; tj. močan promocijski režim.

Pozitivnih transformacijskih učinkov rednega sodelovanja držav v interakcijskem postopku, skozi katerega poteka razlaga skupnih norm, ne priznavajo tudi predstavniki liberalističnega pristopa, čeprav uveljavljanje norm ni več izključno funkcija interesov držav. Države namreč niso enovit akter, temveč so reprezentativna institucija interesov posameznikov in skupin (znotraj in zunaj državnega aparata) (Moravcsik 1997, 518), zato odločitev držav na mednarodni ravni ne moremo razumeti brez razumevanja domačih politik, na katerih odločitve temeljijo (Slaughter Burley 1993, 205, 228–229; Slaughter 1995, 503, 517; Schmitz in Sikkink 2013, 517, 529). Predstavniki liberalističnega pristopa za skladno

³⁸ ZN so začeli v mednarodne zadeve bolj aktivno posegati po koncu hladne vojne. Zaradi spremembe v mednarodnem okolju, skupaj z razvojem in širitvijo razumevanja kolektivne varnosti, je Varnostni svet v devetdesetih letih 20. stoletja uvedel več sankcij kot v zadnjih 45 letih (Hufbauer in drugi 2007, 131–132).

ravnanje držav s prevzetimi mednarodnopravnimi obveznostmi tako poudarjajo pomen domače strukture in postopkov, natančneje liberalne politične identitete države (Koh 1999, 1404–1405) oziroma obstoja značilnosti demokratične države, kot so predstavniška vlada, neodvisen pravosodni sistem, tržno gospodarstvo ter varstvo človekovih pravic (Burley 1992, 1919).

Skladnost z mednarodnim pravom torej izvira iz pozitivnega učinka mednarodnega prava in institucij na domače interese, ki je bolj verjeten v liberalnih državah. Ratifikacija mednarodnopravne pogodbe s področja človekovih pravic vzpostavi mednarodnopravno obveznost, ki jo lahko domače interesne skupine uporabijo kot pritisk na domače politične institucije, da ravnajo skladno s sprejeto obveznostjo. "Ta postopek je še posebno izrazit v liberalnih državah, ki so zasnovane za prevajanje domačih interesov v ravnanje države" (Hathaway 2002, 1954).

Številne študije so potrdile povezavo med demokracijo in človekovimi pravicami (npr. Poe in Tate 1994; Camp Keith 1999; Poe, Tate in Camp Keith 1999; Hafner-Burton in Tsutsui 2005; Neumayer 2005). "Zato mora vsak model krepitve in učinkovitosti mednarodnega režima človekovih pravic kot pomembno neodvisno spremenljivko vključevati demokracijo" (Landman 2005a, 29). Vendar pa Moravcsik (2000) opozarja, da prisotnost demokratičnih institucij sama po sebi ne pomeni nujno sprejema mednarodnopravnih pogodb s področja človekovih pravic. Z analizo evropskega režima varstva človekovih pravic je namreč pokazal, da je bila ratifikacija mednarodnopravnih pogodb s področja človekovih pravic v uveljavljenih demokracijah³⁹ nižja kot v t. i. novih demokracijah,⁴⁰ ki so želele na ta način preprečiti ponoven pojav avtokratskega režima (prav tam). Hathaway (2003b; 2007) razlog za nižjo stopnjo ratifikacije v uveljavljenih demokracijah vidi v tem, da države vladavine prava svoje obveznosti in odstopanja od njih prevzamejo resno – torej zgolj tiste obveznosti, ki jih bodo lahko uresničile v praksi.

V nasprotju z racionalističnimi teorijami je 'kognitivnim' ali 'konstruktivističnim' (Raustiala 2000, 405) teorijam skladnosti z mednarodnim pravom skupno prepričanje, da je treba pri razumevanju odločitev držav na mednarodni ravni upoštevati tudi "moč norm in idej, ki vplivajo na ravnanje držav" (prav tam). Norme se torej spoštujejo tudi iz drugih razlogov, kot so stroški in koristi ter sankcije, ki jih prinaša njihova kršitev, saj "tisti, ki res verjamejo", ravnajo skladno tudi brez takšnih ukrepov" (Cole 2009, 572).

³⁹ Države, ki so bile demokratične pred letom 1974 (Landman 2005a, 7).

⁴⁰ Države, ki so postale demokratične med letoma 1974 in 1990 (Landman 2005a, 7).

Chayes in Handler Chayes (1993) v svojem upravljalnem modelu skladnega ravnanja predpostavljata, da so države nagnjene k izpolnjevanju svojih obveznosti iz mednarodnopravnih pogodb, in sicer iz treh razlogov – učinkovitosti, interesov in norm. Skladno ravnanje s sprejetimi pogodbenimi normami je učinkovito, saj pogodbe vzpostavljajo standardni postopek delovanja, po katerem državni akterji lahko delujejo. Glede na to, da je pogodba dokument, sprejet s soglasjem, prav tako služi interesom strank, drugače ga ne bi sprejele in imele interesa, da ga ohranjajo. Končno, pogodbe so bile sprejete kot pravno zavezujoč instrument, zato se jih zaradi načela *pacta sunt servanda*, spoštuje.

Neskladnost ravnanja s sprejetimi obveznostmi ni rezultat tehtanja med stroški in koristmi, temveč je posledica pomanjkanja administrativne ali finančne zmožnosti države, nejasnosti pogodbenih določil ali nepričakovanih družbenih ali gospodarskih sprememb (Chayes in Handler Chayes 1993, 188). Državi, ki krši obveznosti, je treba pomagati z informacijami, s tehnično in finančno pomočjo ali z interpretativnim dialogom s ciljem razreševanja interpretativnih nesoglasij (Raustiala 2000, 407). "/D/oseganje skladnosti je upravljanje /z/ dejavniki, ki povzročajo neskladnost glede na sposobnost države, da ravna skladno" (Singh 2014, 79). Pri tem ni nujno, da so mehanizmi za razlago pravila formalne razsodbe na mednarodnih sodiščih, temveč lahko pravila pogodbe pojasnijo tudi neformalni in nezavezujoči posredni postopki (Tallberg 2002, 614). V tem smislu odbori, prek splošnih komentarjev, podajajo razjasnitev, pojasnitev ali posodobitev vsebine določenih mednarodnopravnih določb s področja človekovih pravic (Hunter 2016, 377).

Teorija legitimnosti vključuje predpostavko, da države ravna skladno s tistimi pravili, za katera menijo, da so legitimna. Pri tem se percepcija stopnje legitimnosti razlikuje glede na posamezno pravilo in skozi čas (Franck 1988, 706). Legitimnost pravila in zato skladnost ravnanja držav z njim določajo štiri dejavniki. Prvič, 'določenost' (*determinacy*) se nanaša na jasnost besedila določenega pravila in torej sporoča pomen pravila (prav tam, 713–725). Drugič, 'simbolna veljavnost' (*symbolic validation*) se nanaša na izvor pravila ter obstoj postopkovnih praks oziroma ritualov, ki pravilu dajejo simbolno pomembnost in torej sporoča ugled pravila (prav tam, 725–735). Tretjič, 'povezanost' (*coherence*) se nanaša na enotno uporabo pravila v vsaki podobni in relevantni situaciji ter načelno povezavo pravila z ostalimi pravili znotraj istega sistema (Dworkin 1986, 176–224). Končno, 'upoštevanje' (normativne hierarhije) (*adherence (to a normative hierarchy)*) se nanaša na povezavo med pravilom in tistimi sekundarnimi pravili, ki interpretirajo in urejajo izvajanje primarnega pravila (Franck

1988, 751–759). Če pravilo ne izkazuje naštetih lastnosti, se mu država v skušnjavi po zadovoljevanju svojih lastnih kratkoročnih interesov lažje izogne (prav tam, 712).

Kršitev kateregakoli vidika človekovih pravic pomeni "resnejšo kršitev glavne javne politike skupnosti" (Franck 1995, 124), zato je največja moč režimov človekovih pravic v njihovi simbolni veljavnosti. Prav tako so pravila človekovih pravic podprta s postopkovnim in z institucionalnim okvirjem v mednarodni skupnosti, torej izpolnjujejo pogoj glede 'upoštevanja' normativne hierarhije. V svoji določenosti in povezanosti pa se mednarodnopravne pogodbe s področja človekovih pravic razlikujejo (Hathaway 2002, 1959). Po mnenju Francka (1995, 104–105) se z ustanovitvijo OČP v okviru MPDPP pravila uporabljajo bolj nepristransko, kar prispeva k večji določenosti in povezanosti zahtev pogodbe.

Koh (1996, 183–184) pa poudarja pravni pritisk k ravnanju držav, ki je skladno s prevzetimi mednarodnopravnimi obveznostmi, pri čemer horizontalni oziroma meddržavni ravni doda vertikalno razsežnost, v smislu razlage mednarodnih pravil ter njihovega ponotranjenja v domače pravo prek interakcij med državami, mednarodnimi (vladnimi) organizacijami, nevladnimi organizacijami, transnacionalnimi podjetji in posamezniki. Po njegovem mnenju se torej mednarodno pravo človekovih pravic uveljavlja prek t. i. 'transnacionalnega pravnega postopka' institucionalne interakcije, razlage pravnih norm in poskusov ponotranjenja teh norm v domače pravne sisteme (Koh 2004, 339).

Pri tem telesom OZN za človekove pravice in odborom pripisuje vlogo meddržavnega akterja na preživetih in neučinkoviti horizontalni ravni pritiska (Koh 1999, 1409). Vendar odbori pri svojem delovanju vstopajo v interakcije s transnacionalnimi akterji. Prav tako nekateri odbori v okviru svojega delovanja sprejemajo in obravnavajo tudi pritožbe posameznikov, kar pomeni, da se vpletajo v odnos med posamezniki in državo.

"Večja kot je skupina akterjev, ki je vključena v različne stopnje interakcije, bolj verjetno bo sledilo ponotranjenje" (Neumayer 2005, 8), pri čemer premik z razlage na ponotranjenje norme zahteva politično voljo znotraj države, da družba normo ponotranji; vire, ki so za to potrebni; ter zadostno jasnost in specifičnost razlage, da lahko država normo ponotranji v skladu z režimom mednarodnega prava človekovih pravic" (Bloomer 2016, 5).

Model transnacionalnega pravnega postopka ne ponuja odgovorov, zaradi katerih lastnosti norm ali držav bo verjetneje prišlo do skladnega ravnanja držav, prav tako ne pojasni, zakaj so ponotranjene samo nekatere norme (Hathaway 2002, 1962). Čeprav je osrednji korak Kohovega postopka pravno ponotranjenje, ko je mednarodna norma z izvršilnim ukrepom, s

sodno razlago, z zakonodajnim ukrepom ali s kombinacijo navedenega vključena v domači pravni sistem, je lahko ponotranjenje tudi družbeno ali politično. Družbeno ponotranjenje se pojavi, ko norma pridobi takšno javno legitimnost, da obstaja njeno široko splošno spoštovanje. Politično ponotranjenje pa je prisotno, ko politične elite sprejmejo mednarodno normo in jo prevedejo v zadevo vladne politike (Koh 1997, 2656–2657). Včasih je mednarodna norma družbeno ponotranjena, še preden postane politično ali pravno ponotranjena.⁴¹ V drugih primerih lahko pravno ponotranjenje, ki ga spodbudi transnacionalni pravni postopek, pomaga sprožiti postopke političnega in družbenega ponotranjenja globalnih norm. "Z udomačevanjem mednarodnih pravil lahko transnacionalni pravni postopek spodbudi notranje sprejemanje celo prej tabuiziranih političnih načel" (Koh 1998, 643). Torej ni nujno, da ratifikacija mednarodnopravne pogodbe s področja človekovih pravic v času, ko se pojavi, odraža normativni položaj države, ki pogodbo ratificira. Lahko pa sčasoma spodbudi nadaljnje ponotranjenje norm, ki jih uteleša (Hathaway 2003b, 1831).

Podobno Goodman in Jinks (2004) k mehanizmoma prisile in prepričevanja držav k skladnemu ravnanju z mednarodnim pravom dodata še tretjega, in sicer akulturacijo oziroma ponotranjenje skozi socializacijo. Gre za "splošen postopek, s katerim akterji sprejmejo prepričanja in vedenjske vzorce okoliške kulture" (prav tam, 626). Učinkovit režim človekovih pravic je mogoče oblikovati samo ob upoštevanju različnih lastnosti in interakcij med postopki prisile, prepričevanja in akulturacije. Pri tem se učinkovitost vseh treh mehanizmov razlikuje glede na družbenoekonomske in družbenopolitične pogoje zadevnih držav, prav tako se v različnih stopnjah institucionalizacije norme spreminja. Na primer, obstaja razlog, da se države prisili v formalne organizacije, kjer so kasneje podvržene ukrepom, ki temeljijo na prepričevanju ali akulturaciji. Če lahko akulturacija sčasoma spremeni preference držav, lahko medvladne organizacije predvidijo bolj prilagodljive upravne prijeme, kot so določbe o ponovnih pogajanjih, torej prijeme, ki priznavajo, da je na preference držav mogoče sistematično vplivati že z njihovo udeležbo v organizaciji. To pomeni, da lahko režimi človekovih pravic svojo učinkovitost povečajo na način, da zahtevajo skromne začetne zaveze in obveznosti širijo postopoma. Natančneje, strategije lahko omogočajo, da nadzorni organi postopoma okrepijo svojo avtoriteto, pri čemer se opsijski protokoli sprejmejo šele potem, ko organizacija že nekaj časa obstaja. Tudi režimi človekovih

⁴¹ Koh (1999, 1414) kot primer navaja Združene države Amerike (ZDA), ki so imele vodilno vlogo pri snovanju in podpisovanju Konvencije o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida iz leta 1948, senat pa jo je ratificiral in tako prenesel v ameriško pravo šele leta 1988.

pravic lahko prisilne tehnike uporabijo najučinkoviteje, ko se pojavi višja stopnja ponotranjenja (prav tam, 700–702).

V okviru prevladujočih teorij mednarodnih odnosov in mednarodnega prava pogodbenega telesa OZN za nadzor nad uresničevanjem človekovih pravic oziroma odbori torej nimajo večje vloge pri uveljavljanju mednarodnega prava človekovih pravic. Vendar raziskovalci pri tem izpuščajo razmislek o postopnem razvoju teh teles, njihovih pristojnosti in njihovih načinov delovanja, kot tudi razmislek o razvoju mednarodnega prava človekovih pravic na splošno. Uveljavljanje mednarodnega pogodbenega prava človekovih pravic v okviru OZN namreč ne poteka samo v smislu ciljnega ponotranjenja mednarodnih pravil v pravo držav pogodbenic, temveč hkrati tudi v smislu krepitev in razvoja norm mednarodnega prava človekovih pravic ter "vse pogostejšega izvrševanja 'dejanj' pravnega značaja v opravljanju nadzornih funkcij" s strani odborov (Iwasawa 2000, 245; glej še Helfer in Slaughter 1997, 280).⁴²

Pri tem se postavlja vprašanje, ali sta navzdol in navzgor usmerjena pravna postopka medsebojno povezana; povedano drugače, ali je skladnost ravnanja držav s sprejetimi mednarodnopravnimi obveznostmi, poleg lastnega interesa držav, politične in ekonomske identitete držav ter pravnega in skupnostnega oziroma družbenega pritiska k skladnemu ravnanju držav, odvisna tudi od statusa določene norme v mednarodnem pravu človekovih pravic, ki se spreminja skozi delovanje odborov.

Zaradi spreminjajočega se statusa mednarodnopravnih norm človekovih pravic ter različnih pristojnosti, ki so jih države pogodbenice naknadno, s posebno izjavo ali z ratifikacijo dodatnega mednarodnopravnega instrumenta, podelile posameznim odborom, pa se postavlja tudi vprašanje, kdaj in pod katerimi pogoji so države pogodbenice izpolnjevanje svojih mednarodnopravnih obveznosti bolj pripravljene izpostaviti nadzoru pogodbenih teles OZN in se s tem bolj omejiti v svojem izvrševanju suverenosti.

Je lahko v luči teh vprašanj odgovor o vlogi in pomenu, ki ga zavzema sistem nadzora oziroma spremljanja uresničevanja človekovih pravic v okviru odborov pri prevajanju mednarodnopravnih določb s področja človekovih pravic v njihovo dejansko uresničevanje znotraj držav pogodbenic, drugačen kot v okviru prevladujočih teorij mednarodnih odnosov in mednarodnega prava? Zato bo doktorska disertacija obstoječe preučevanje vzrokov in pogojev skladnega ravnanja držav z mednarodnopravnimi določbami s področja človekovih pravic dopolnila z analizo vpliva razvoja mednarodnega pogodbenega prava človekovih

⁴² Iwasawa (2000, 245) med dejanja pravnega značaja nadzornih teles uvršča njihove odločitve, poročila, splošne komentarje, ugotovitve ali mnenja.

pravic, vključno z mehanizmi njegovega uveljavljanja, na skladno ravnanje držav. Na ta način bo doktorska disertacija v preučevanje mednarodnega sodelovanja na področju človekovih pravic vključila razumevanje mednarodnopravnih pravil kot normativnega družbenega konstrukta s časovno razsežnostjo (Kingsbury 1998, 370). Glede na skladnost ravnanja držav status norme in pristojnosti odbora tako ne bodo obravnavani samo kot neodvisni spremenljivki, temveč tudi kot odvisni spremenljivki.

Navedeno bo omogočilo širši in globlji pogled na vlogo in pomen sistema nadzora oziroma spremljanja uresničevanja človekovih pravic v okviru odborov v uveljavljanju mednarodnega prava človekovih pravic oziroma pri prevajanju mednarodnopravnih določb s področja človekovih pravic v njihovo dejansko uresničevanje znotraj držav pogodbenic. Cilj doktorske disertacije je tako opredeliti vlogo odborov kot akterjev pri krepitevi in razvoju normativno pravne ureditve mednarodnega varstva človekovih pravic, vključno z njihovim uresničevanjem.

Z razvojem mednarodnega prava človekovih pravic je namreč tudi uresničevanje mednarodnih norm človekovih pravic na nacionalni ravni postalo relevantnejše (Van Aggelen 2017, 348). Teoretično preučevanje uveljavljanja mednarodnega prava človekovih pravic nadgrajujejo številne empirične študije vpliva mednarodnih pogodb s področja človekovih pravic na dejansko uresničevanje človekovih pravic v državah pogodbenicah. Večini je skupna ugotovitev, da je razkorak med prevzetimi mednarodnopravnimi obveznostmi s področja človekovih pravic in dejanskim stanjem uresničevanja človekovih pravic velik (Camp Keith 1999; Schmitz 1999; Lutz in Sikkink 2000; Hathaway 2002; Neumayer 2005; Hill 2010),⁴³ nekatere pa so zaznale tudi določene izboljšave (Simmons 2009; Hafner-Burton 2013; Lupu 2013).

Vendar, kot poudarja Alkoby (2008, 152), preučevanje skladnega ravnanja držav z mednarodnopravnimi obveznostmi prevečkrat sloni na neupravičeno ozki definiciji skladnega ravnanja. Dejanje prevzema pogodbene obveznosti se šteje kot ključen trenutek nastanka prava, glede katerega se nato presoja vedenje držav. Pri tem je "uradno dejanje sprejema pravne obveznosti pogosto le začetek obsežnega postopka oblikovanja prava" (Alkoby 2008, 152). Na razumevanju prava kot procesa in ne kot oblike oziroma proizvoda (Finnemore in Toope 2001, 750) temelji tudi doktorska disertacija, v kateri tako skladno ravnanje ni

⁴³ Še več, nekatere empirične študije so pripeljale do zaključka, da se skladno ravnanje z mednarodnopravnimi pogodbami s področja človekovih pravic s časom poslabšuje (Hathaway 2002; Böhning 2005). Med razlogi za takšne rezultate je tudi težavnost merjenja kršitev človekovih pravic, saj jih je težko zaznati in kodirati (Hathaway 2003a; Goodman in Jinks 2003).

razumljeno kot ugotovljeno usklajeno vedenje (soodnos), temveč kot vedenje, ki ga norma spodbuja (vzrok) (Alkoby 2008, 154). Skladno ravnanje torej ni zgolj stanje skladnosti s sprejetimi normami, pač pa je tudi proces, ki vodi v takšno stanje. "Do skladnosti z normo pride takrat, ko država spremeni svoje vedenje, da bi to bolj ustrezalo pravilu" (Hawkins 2004, 782).

Poleg tega ima pojem skladnega ravnanja različne oblike: skladno ravnanje s postopkovnimi obveznostmi mednarodnopravne pogodbe (*procedural compliance*), kot na primer z obveznostjo poročanja; skladno ravnanje z vsebinskimi obveznostmi mednarodnopravne pogodbe (*substantive compliance*), kot na primer z obveznostjo prenehati z določeno aktivnostjo; ter skladno ravnanje v duhu mednarodnopravne pogodbe (*normative compliance*), torej skladno ravnanje s širokimi normativnimi načeli, običajno zapisanimi v preambuli ali uvodnih členih mednarodnopravne pogodbe (Jacobson in Brown Weiss 1998, 4). V doktorski disertaciji se zaradi presojanja skladnega ravnanja držav glede na ugotovitve in priporočila odborov v okviru določene mednarodnopravne norme človekovih pravic osredotočam predvsem na zadnji dve obliki skladnega ravnanja.

Tudi Schmitz in Sikkink (2013, 836) menita, da je skladnost z obveznostmi iz mednarodnopravne pogodbe o človekovih pravicah najbolje razumeti kot kontinuum, ki vključuje ratifikacijo mednarodnopravne pogodbe o človekovih pravicah; izpolnjevanje zahtev nadzornih organov glede poročanja; uresničevanje norm v domačem pravu; ter s pravili skladno vedenje na domači ravni. "Takšno stališče tudi dopušča preučevanje t. i. 'delne skladnosti', ki je na področju človekovih pravic najpogostejši rezultat" (Engstrom 2010, 7).

Raustiala in Slaughter (2002, 539) v tem smislu opozarjata na nujnost razlikovanja med konceptom skladnega ravnanja ter z njim tesno povezanima konceptoma uresničevanja in učinkovitosti (*effectiveness*). 'Uresničevanje' je "proces izvrševanja mednarodnih obveznosti v praksi: sprejemanje zakonodaje, oblikovanje institucij (tako domačih kot mednarodnih) in uveljavljanje pravil" (prav tam). Uresničevanje ponavadi pomeni kritičen korak k skladnemu ravnanju, vendar lahko do skladnega ravnanja pride tudi brez uresničevanja oziroma brez napora ali ukrepa države – avtomatično ali zaradi zunanjih, nenadziranih dejavnikov.⁴⁴

Prav tako za skladno ravnanje ni nujen ali zadosten pogoj učinkovitost pravila ali režima. Mednarodni sporazumi so lahko sprejeti na podlagi najmanjšega skupnega imenovalca, kar pomeni, da je skladno ravnanje zagotovljeno hitro, ker so standardi že doseženi, tako da ima

⁴⁴ Raustiala in Slaughter (2002, 539) kot takšen primer navajata gospodarski zlom Sovjetske zveze, ki je privedel do skladnega ravnanja s številnimi okoljevarstvenimi sporazumi.

sporazum na vedenje le zanemarljiv vpliv. Obratno so lahko režimi, četudi ne zagotavljajo skladnega ravnanja, učinkoviti, če spodbujajo spremembe v vedenju (Raustiala in Slaughter 2002, 539). "Mednarodnopravne pogodbe s področja človekovih pravic kažejo visoko stopnjo učinkovitosti, če države spodbujajo k izboljšanju njihovih skupnih praks na področju človekovih pravic, čeprav občasno kažejo nizko stopnjo skladnosti" (Meyer 2014, 4). Učinkovitost režima pa je mogoče presojati tudi glede na doseganje cilja in namena, za katerega je bil ustanovljen (Hasenclever, Mayer in Rittberger 1996, 178).

Vsako preučevanje skladnega ravnanja in učinkovitosti mednarodnopravnih pogodb s področja človekovih pravic se sooča s problemom merjenja, tako z vidika širine pojmov skladnega ravnanja in učinkovitosti kot tudi z vidika relativnega pomanjkanja natančnih informacij o praksah držav (Donnelly in Howard 1988; Spierer 1990; Robertson 1994; McCormick in Mitchell 1997). Obstoječe empirične študije vpliva mednarodnih pogodb s področja človekovih pravic na dejansko uresničevanje človekovih pravic v državah pogodbenicah temeljijo predvsem na konceptu t. i. 'prvorednega' skladnega ravnanja (*first-order compliance*) (Fisher 1981), kar pomeni, da ugotavljajo skladno ravnanje držav pogodbenic s postavljenimi in sprejetimi pravili, vključenimi v mednarodnopravno pogodbo (Simmons 1998, 78).

Vendar je za preučevanje skladnega ravnanja držav mogoče uporabiti tudi koncept t. i. 'drugorednega' skladnega ravnanja (*second-order compliance*) (Fisher 1981), kjer gre za ugotavljanje skladnega ravnanja držav pogodbenic z avtoritativno razsodbo tretje stranke. Uporaba koncepta 'drugorednega' skladnega ravnanja omogoča prepričljivejše ugotavljanje stopnje skladnega ravnanja in s tem zavezanosti držav pogodbenic k izpolnjevanju svojih sprejetih mednarodnopravnih obveznosti na področju človekovih pravic. Skladno ravnanje je lažje presojati glede na določeno, pogosto natančno predstavljeno odločitev (Simmons 1998, 78), ker je vsebina potrebnega ravnanja države pogodbenice jasno opredeljena. Še posebej pa je to relevantno v smislu, da pravo človekovih pravic ni statično, temveč se razvija, kot se spreminjajo vrednote v družbi (Van Aggelen 2017, 348).

Ne glede na to, ali so odločitve odborov zavezujoče ali nezavezujoče, vsebujejo normativni element 'moranja' (*oughtness*), saj navajajo pričakovanja glede ustreznega vedenja na določenem področju, zato jih je mogoče preučiti glede na obseg, do katerega države ravnajo v skladu z obveznostmi, ki jih te odločitve vsebujejo (Von Staden 2018, 330). Vseeno ugotavljanje in ocenjevanje učinkovitosti delovanja odborov ni preprosto. Težko je namreč identificirati vse korake, ki so jih države naredile, da bi uresničile priporočila odborov. Še

več, četudi so takšni podatki na voljo, je težko vzpostaviti vzročno povezavo med priporočilom in določenim ukrepom, saj na stanje uresničevanja človekovih pravic v državah lahko vplivajo številni dejavniki. Preučevanje skladnega ravnanja držav s priporočili odborov je oteženo tudi v primerih, ko so priporočila preveč splošna in nenatančna (Kälin 2012, 64).

Ryan (1992) je preučeval 'drugoredno' skladno ravnanje z mednarodnimi trgovinskimi režimi, drugi raziskovalci so koncept 'drugorednega' skladnega ravnanja uporabili pri preučevanju skladnega ravnanja držav z odločitvami Meddržavnega sodišča (Ajibola 1996), Evropskega sodišča za človekove pravice (Ryssdal 1996; Anagnostou in Mungiu-Pippidi 2014), Sodišča Evropskih skupnosti⁴⁵ (Usher 1996), Medameriškega sodišča za človekove pravice (Wright-Smith 2010) in Afriške komisije za človekove pravice in pravice ljudstev (Viljoen in Louw 2007; Viljoen 2015). Toda, kot opozarja Krommendijk (2015, 490), "t/a sorazmerno obsežna literatura, ki obravnava sodbe regionalnih sodišč, je v ostrem nasprotju s skoraj zanemarjanjem preučevanja mednarodnih mehanizmov za spremljanje uresničevanja človekovih pravic in njihovega domačega vpliva".

Krommendijkova (2015) analiza učinkovitosti mehanizma poročanja držav odborom⁴⁶ oziroma učinkovitosti sklepnih ugotovitev in obsega sprejetih političnih, zakonodajnih in drugih ukrepov na Nizozemskem, Novi Zelandiji in Finskem, ki so posledica teh sklepnih ugotovitev, je pokazala določeno učinkovitost sklepnih ugotovitev. Sprememba ravnanja kot posledica sklepnih ugotovitev se lahko pojavi v različnih oblikah, na primer kot politični ali zakonodajni ukrepi oziroma njihova prilagoditev, ustanovitev medresorske delovne skupine ali odbora za pregled politike ali pravnega okvira, priprava poročila ali ocene, ustanovitev nove institucije ali dodelitev dodatnih proračunskih sredstev. Pojasnjevanje učinkovitosti sklepnih ugotovitev v teh državah je Krommendijk (prav tam) povezal z modeli in s teorijami, ki učinkovitost mednarodnih norm človekovih pravic vežejo na ugled in legitimnost (sklepni ugotovitev in odborov) ter domačo in transnacionalno mobilizacijo, pri čemer se je za pomembnega izkazal slednji mehanizem. McQuigg (2011) pa je učinkovitost sklepnih ugotovitev OPM preučevala v okviru osmih zahodnoevropskih držav – Norveške, Nizozemske, Portugalske, Švedske, Danske, Češke, Islandije in Luksemburga. Priporočila odbora so imela v teh državah različen vpliv, vendar McQuigg (prav tam) za razlike ne išče pojasnil oziroma razlogov.

⁴⁵ Od Lizbonske pogodbe, ki je začela veljati 1. decembra 2009, Sodišče Evropske unije oziroma Sodišče (Court of Justice of the European Communities 2009).

⁴⁶ Odbora za odpravo rasne diskriminacije, OČP, OESKP, Odbora za odpravo diskriminacije žensk, OPM in OOP (Krommendijk 2015, 491).

Heyns in Viljoen (2001) sta vpliv mednarodnopravnih pogodb s področja človekovih pravic⁴⁷ preučevala v 20 državah,⁴⁸ in sicer kot rezultat delovanja mednarodnih mehanizmov za uveljavljanje norm, kot so poročanje držav, pritožbe posameznikov ter preiskave in obiski na ozemlju države pogodbenice ali ponotranjenja v domači pravni sistem ali kulturo. Pri tem se je vpliv norm izkazoval prek sprejema ali spremembe ustave ali zakonodaje, sodnih odločitev, sprememb v politikah ali uresničitve sklepnih ugotovitev. Hkrati je študija ugotavljala obseg, do katerega so bile norme vključene v splošno kulturo držav, prek medijev ali izobraževalnih programov. Rezultati študije so pokazali, da so imele mednarodne pogodbe ogromen vpliv na oblikovanje globalnega razumevanja o tem, kaj so človekove pravice in kje so njihove omejitve, vendar pri tem uveljavljanje norm (prek poročanja, pritožb posameznikov ali zaupnih preiskav) ni imelo posebnega vpliva in je neenakomerno porazdeljeno med državami, ki so del sistema. Mednarodnopravni sistem za varstvo človekovih pravic je imel najmanj vpliva v tistih državah, ki so sicer ratificirale mednarodnopravne pogodbe, niso pa si prizadevale, da bi pravne norme vključile v notranje pravo ali prakso. Za te države je tudi najmanj verjetno, da bodo v središču pozornosti nadzornih teles OZN, saj se odločijo, da ne bodo sodelovale v večini postopkov za uveljavljanje mednarodnega prava človekovih pravic ali preprosto ignorirajo neprijetne odločitve teh teles.

V vseh navedenih študijah so bile preučevane države izbrane na podlagi pričakovanja, da bi lahko v njih "mednarodnopravni pogodbeni sistem /imel/ možnost doseči spremembo" (Heyns in Viljoen 2001, 485; glej še McQuigg 2011, 814; Krommendijk 2015, 490). Tako so bile v Krommendijkovo (2015) in McQuiggino (2011) študijo vključene uveljavljene zahodne liberalne demokracije, Heyns in Viljoen (2001) pa sta iz študije izključila države, v katerih je divjala državljanska vojna. S tem je bil iz preučevanja izključen vidik uveljavljanja mednarodnopravnih norm s področja človekovih pravic v državah pogodbenicah, ki ne izkazujejo lastnosti, v katerih naj bi uveljavljanje mednarodnega prava verjetneje vodilo do skladnega ravnanja držav.

Prav tako ni bil upoštevan časovni vidik uveljavljanja mednarodnopravnih norm s področja človekovih pravic, tako v smislu njihovega postopnega sprejema in širjenja kot v primeru, da

⁴⁷ Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije, MPESKP, MPDPP, Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk, MKPM in KOP (Heyns in Viljoen 2001, 484).

⁴⁸ Afrika: Egipt, Senegal, Južna Afrika in Zambija; Azija: Indija, Iran, Japonska in Filipini; Vzhodna Evropa: Češka, Estonija, Romunija in Ruska federacija; Latinska Amerika in Karibi: Brazilija, Kolumbija, Jamajka in Mehika; Zahodna Evropa in ostalo: Avstralija, Kanada in Finska (Heyns in Viljoen 2001, 485).

se pogoji za uveljavljanje norme v državi pogodbenici spremenijo. Poleg tega navedene študije ne upoštevajo horizontalne ravni učinkov ratifikacije mednarodnopравnih pogodb s področja človekovih pravic v smislu, da ima lahko določena mednarodnopравna pogodba s področja človekovih pravic znotraj države močan normativni učinek šele, ko je stopnja njene ratifikacije na globalni ravni dosegla določen prag (Goodman in Lucke 2004, 199).

Nadalje je "vsaka mednarodnopравna pogodba s področja človekovih pravic del zelo povezanega omrežja mednarodnopравnih pogodb, ki obravnavajo isto ali podobno vsebino" (Quinn Saunders 2012, 105). Prek teh povezav lahko uveljavljanje ene mednarodnopравne pogodbe s področja človekovih pravic vpliva na uveljavljanje drugih mednarodnopравnih pogodb s področja človekovih pravic in obratno (prav tam). Poleg tega so človekove pravice zaščitene tudi z običajnim mednarodnim pravom, s splošnimi načeli in z drugimi viri mednarodnega prava. Preučevanje skladnega ravnanja držav pogodbenic z ugotovitvami in s priporočili odborov je zato primernejše izvesti v okviru posamezne mednarodnopравne norme človekovih pravic.

Končno, navedene študije sprememb ravnanja držav, v smislu odgovorov na sklepne ugotovitve odborov, spremembe sicer na splošno kategorizirajo kot politične, zakonodajne in institucionalne ukrepe, vendar pozornosti ne posvečajo kategorijam sprememb, ki so jih v sklepnih ugotovitvah zahtevali odbori. Na primer, odbor v sklepni ugotovitvi zahteva zakonodajno spremembo, država pogodbenica pa v zvezi z določenim vidikom uresničevanja človekove pravice izvrši spremembo v politiki ali institucionalno spremembo. S kategorizacijo priporočenih dejanskih ukrepov zagotavljanja in/ali varstva človekovih pravic s strani odborov in izvršenih sprememb v ravnanju držav se v preučevanje uveljavljanja norm bolj poglobljeno uvedejo različni vidiki uresničevanja posamezne človekove pravice, ki lahko privedejo v 'končno' skladno ravnanje države pogodbenice z mednarodnopравno normo človekovih pravic, kar omogoča identificiranje oblike njenega ponotranjenja.

Navedeno je relevantno z vidika različnih vrst zahtev, ki jih imajo akterji glede skladnosti z mednarodnimi normami človekovih pravic. Najprej gre za obveznost prizadevanja (*obligation of conduct*) in obveznost rezultata (*obligation of result*) (Schachter 1979, 462; Goodwin-Gill 1984; CESCR 1991b; Craven 1992, 55–58; Chinkin 2001, 575). Obveznost prizadevanja je mednarodna obveznost, ki od države zahteva, da sprejme določen potek ravnanja ali da izvede ali se vzdrži natančno določenega ukrepa. Nasprotno je obveznost rezultata tista, ki od države zahteva, da doseže določeno situacijo ali rezultat, pri čemer lahko to stori na kakršenkoli način, ki ga izbere (International Law Commission 1977, 11–30).

Obveznosti v paktih so predvsem obveznosti rezultata,⁴⁹ smernice pogodbenih teles državam pa se nanašajo predvsem na potek ravnanja, ki ga je potrebno sprejeti, da bi se dosegla skladnost s temi obveznostmi (Singh 2014, 156–160).

Nadalje, Urad visokega komisarja ZN za človekove pravice in pogodbeni telesa ločujejo tri različne vrste poteka ravnanja, ki jih akter lahko sprejme, da bi izpolnil svoje obveznosti glede človekovih pravic – spoštovati, ščititi in izpolnjevati. Dolžnost spoštovanja (*duty to respect*) človekovih pravic od akterja zahteva, da ne posega v uživanje posameznikovih človekovih pravic – akter se mora vzdržati kršitev človekovih pravic. Dolžnost ščititi (*duty to protect*) človekove pravice se nanaša na preprečevanje kršitev s strani drugih akterjev – akter mora uvesti zakone in mehanizme, ki regulirajo ravnanje drugih akterjev in zagotoviti, da ti zakoni in mehanizmi delujejo kot zamišljeno. Dolžnost izpolnjevati (*duty to fulfil*) človekove pravice pa se nanaša na položaj, v katerem posamezniki, zaradi pomanjkanja sposobnosti ali upravičenosti, ne morejo uživati svojih človekovih pravic – akter mora zagotoviti ustrezne politike in mehanizme, da lahko vsi posamezniki uživajo svoje človekove pravice (Singh 2014, 163–166).

Te dolžnosti so vključene tudi v Agendo ZN za trajnostni razvoj do leta 2030,⁵⁰ ki naj bi s pristopom, temelječim na človekovih pravicah, vodila tako do svobode pred pomanjkanjem (*freedom from want*) kot tudi svobode pred strahom (*freedom from fear*) (UN System Task Team on the Post-2015 UN Development Agenda 2012),⁵¹ pri čemer pa je bil sklic na dolžnost držav, da 'izpolnjujejo' človekove pravice v končnih pogajanjih zamenjan s sklicem na dolžnost držav, da 'spodbujajo' človekove pravice (Svet Evrope 2015).⁵² Tekom pogajanj so se države namreč na splošno močno upirale vključitvi eksplicitnega 'jezika človekovih pravic' v agendo, "kot da se dve desetletji 'na človekovih pravicah temelječih pristopov k

⁴⁹ Na primer, obveznost prizadevanja izhaja iz drugega odstavka 6. člena MPESKP, ki določa, da "/m/ed ukrepe, s katerimi bi morala sleherna država stranka tega Pakta poskrbeti, da bi bila /pravica do dela/ vseskozi uresničena, spadajo tehnično in poklicno usmerjanje in izobraževanje ter programi, politika in metode za doseganje stalnega ekonomskega, socialnega in kulturnega razvoja ter polne in produktivne zaposlenosti v razmerah, ki jamčijo človeku uživanje temeljnih političnih in ekonomskih svoboščin".

⁵⁰ Spremenimo svet: Agenda za trajnostni razvoj do leta 2030, sprejeta in razglašena z Resolucijo Generalne skupščine A/RES/70/1 25. septembra 2015.

⁵¹ Gre za dve izmed štirih Roosveltovih osnovnih človekovih svoboščin, o katerih je spregovoril v svojem govoru leta 1941 – govora in izražanja (*freedom of expression*), veroizpovedi (*freedom of religion*), pred pomanjkanjem in pred strahom. Te svoboščine so postale podlaga za formulacijo doktrine človekovih pravic in svoboščin, zapisanih v UL OZN (Dowrick 1979, 7).

⁵² Točka 19 Agende se glasi:

Potrjujemo tudi pomen Splošne deklaracije človekovih pravic in drugih mednarodnih aktov o človekovih pravicah in mednarodnem pravu. Poudarjamo odgovornost vseh držav, skladno z Ustanovno listino OZN, da spoštujejo, varujejo in spodbujajo človekove pravice in temeljne svoboščine za vse, ne glede na raso, barvo kože, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, narodno ali družbeno pripadnost, premoženje, rojstvo, invalidnost ali katerokoli drugo okoliščino.

razvoju' v ZN sploh nista zgodili" (Center for Economic and Social Rights 2015). V tekst agende je bil tako kompromisno vključen splošnejši 'jezik človekovih pravic', skladen z 9. členom sklepnega dokumenta konference ZN o trajnostnem razvoju, ki je leta 2012 potekala v Riu de Janeiru (Rio+20) (Svet Evrope 2015).

Predvsem pri uresničevanju ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic pa so se vezano na zahteve, ki jih imajo akterji glede skladnosti z mednarodnimi normami človekovih pravic, uveljavili tudi naslednji koncepti: t. i. shema 4A, kar pomeni, da morajo ukrepi izkazovati štiri medsebojno povezane značilnosti – razpoložljivost (*availability*), enako dostopnost (*accessibility*), sprejemljivost (*acceptability*) in prilagodljivost (*adaptability*); koncept postopne realizacije (*progressive realisation*); ter koncept minimalne temeljne obveznosti (*minimum core obligation*) (Singh 2014, 170–177).

Študije sprememb ravnanja držav, v smislu odgovorov na odločitve odborov, prav tako ne upoštevajo možnih sinergijskih učinkov uporabe več mehanizmov za spremljanje uresničevanja človekovih pravic. Samo Heyns in Viljoen (2001) sta v preučevanje vpliva mednarodnih pogodb s področja človekovih pravic vključila tako rezultate mehanizma poročanja držav kot tudi mehanizmov pritožb posameznikov in zaupnih preiskav. Mehanizem pritožb posameznikov je eden izmed najmočnejših mehanizmov uveljavljanja univerzalnih mednarodnopravnih pogodb s področja človekovih pravic (Hathaway 2003b, 1848).

Preko pritožb posameznikov človekove pravice dobijo konkreten pomen. Pri presoji posameznih primerov se mednarodne norme, ki se sicer zdijo splošne in abstraktne, uresničijo. Ko se uporabijo v resničnem življenju posameznika, se standardi, vsebovani v mednarodnopravnih pogodbah s področja človekovih pravic, uporabijo na najbolj neposreden način. Odločitve lahko vodijo države, civilno družbo in posameznike pri tolmačenju sodobnega pomena teh pogodb (OHCHR 2013b, 1).

Vendar je za priznavanje pristojnosti obravnavanja pritožb posameznikov s strani države potrebna posebna izjava ali celo ratifikacija mednarodnopravnega dokumenta. Dutton (2012) je ob preučevanju ratificiranja šestih mednarodnopravnih pogodb s področja človekovih pravic⁵³ z opcijskimi protokoli in Rimskega statuta Mednarodnega kazenskega sodišča, ki glede na ostale mednarodnopravne pogodbe s področja človekovih pravic vsebuje pomembne, pravno zavezujoče in natančne mehanizme uveljavljanja, ugotovila, da ocena o spoštovanju človekovih pravic v državi ne vpliva na ratifikacijo mednarodnopravnih pogodb s področja človekovih pravic z najšibkejšimi mehanizmi uveljavljanja, na primer tistimi, ki zahtevajo poročanje države o skladnosti njenega ravnanja. Vendar pa je za države, v katerih je položaj

⁵³ Mednarodne konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije, MPESKP, MPDPP, Konvencije o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk, MKPM in KOP (Dutton 2012, 4).

človekovih pravic slabši, precej manj verjetno, da se bodo zavezale k Rimskemu statutu. "To kaže, da države, kjer so mehanizmi uveljavljanja močni, svojo zavezo jemljejo resneje in se pridružijo le, če nameravajo svoje obveznosti izpolniti" (Dutton 2012, 1).

Povezava med oceno spoštovanja človekovih pravic v državi in sprejemom pristojnosti obravnave pritožb posameznikov je bila značilna samo v primeru Opcijskega protokola k MPDPP (Dutton 2012, 51). Kot pomemben in pozitiven napovedovalec ratifikacije Opcijskega protokola k MPDPP pa se je pokazala tudi stopnja demokracije v državi (prav tam, 51–52). Razlog za navedeno Dutton (prav tam, 53) vidi v tem, da države v postopku pritožb posameznikov ne vidijo zelo močnega mehanizma uveljavljanja, saj odbori, na katere so naslovljene te pritožbe, nimajo možnosti izdaje pravno zavezujočih odločitev. Na enak način pojasni tudi neobstojeve povezave med oceno spoštovanja človekovih pravic v državi in sprejemom Opcijskega protokola k MKPM, ki predvideva redne obiske neodvisnih mednarodnih in državnih organov na krajih, kjer je ljudem odvzeta prostost (prav tam).

Vendar, kot so na strokovnem seminarju, ki ga je leta 2009 priredila bristolska univerza, zaključili predstavniki Odbora Združenih narodov (ZN) za človekove pravice, Afriške komisije za človekove pravice in pravice ljudstev, Sveta Evrope, Evropskega odbora za preprečevanje mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja, Organizacije ameriških držav, Mednarodnega kazenskega sodišča, Urada visokega komisarja ZN za človekove pravice, nacionalnih in mednarodnih nevladnih organizacij ter akademiki, problem uresničevanja odločitev ni omejen samo na dejstvo, ali je odločitev t. i. 'mehko pravo' ali 'trdo pravo' (Evans, Murray in Long 2010, 18). "Čeprav obstajajo nekateri dokazi, ki kažejo, da je bila stopnja skladnosti višja, če je bila odločitev sprejeta v obliki zavezujoče odločbe, kot je sodba Evropskega sodišča ali Medameriškega sodišča, stopnja skladnosti ni bila bistveno višja kot pri nesodnih odločitvah"⁵⁴ (prav tam).

Obstajajo torej tudi drugi dejavniki, ki pomagajo pri izvajanju zavezujočih in nezavezujočih odločitev ali tako izvajanje ovirajo (Evans, Murray in Long 2010, 18). Med najpomembnejšimi za kakovost in raven spremljanja izvajanja in skladnost z odločitvijo pogodbenega organa je besedilo same odločitve (prav tam, 21). "Dobro napisana, natančna, jasna nezavezujoča odločitev, sprejeta na podlagi sistematičnega, temeljitega postopka, ki je upošteval vrsto dejstev, ima lahko veliko politično in/ali moralno moč" (prav tam, 18). Prav

⁵⁴ Na primer, v letih 2001 do 2006 je Medameriška komisija ugotovila popolno skladno ravnanje s svojimi odločitvami v 5,3 % primerov, Medameriško sodišče pa do leta 2008 v 11,57 % primerov (Camilleri in Krsticevic 2009, 238).

tako pa lahko tako spremljanje izvajanja kot uresničevanje odločitve pomembno olajša natančnejša opredelitev potrebnih ukrepov za odpravo kršitve človekovih pravic (prav tam, 21).

Na strani držav Landman (2005, 29–31), poleg demokratične ureditve oziroma vrste političnega sistema, kot notranje dejavnike, ki lahko vplivajo na zmožnost držav pogodbenic za izvrševanje prevzetih mednarodnopravnih obveznosti s področja človekovih pravic, navaja raven ekonomske razvitosti, za katero so študije pokazale, da je pozitivno povezana z višjo stopnjo varstva pravic do osebne integritete (Mitchell in McCormick 1988; Henderson 1993; Poe in Tate 1994; Poe, Tate in Camp Keith 1999; Camp Keith 1999; Zanger 2000; Hathaway 2002). Nadalje, pozitiven prispevek k skladnosti ravnanja izkazujejo tudi medsebojna odvisnost držav, v smislu zmanjšanja verjetnosti mednarodnega konflikta (Russett, O'Neal in Davis 1998; Russett in O'Neal 2001), vpletenosti države v globalne mreže medvladnih in nevladnih organizacij (Ruggie 1982; Risse in Sikking 1999) in sodelovanja države v svetovni trgovini (Li in Reuveny 2003) ter nevpletenost države v mednarodni ali notranji konflikt (Poe in Tate 1994; Edwards in drugi 2014). Končno, zaščita človekovih pravic je lahko odvisna od velikosti prebivalstva države in njene geografske umeščenosti. Države z večjim številom prebivalstva verjetneje kršijo človekove pravice (Poe in Tate 1994; Poe, Tate in Camp Keith 1999). Vzorne države igrajo pomembno vlogo pri širjenju dobrih praks na področju človekovih pravic na sosednje države, pri čemer ima velika sosedna večji vpliv na raven človekovih pravic v državi kot manjša sosedna (Edwards in drugi 2014, 15). Von Stein (2015, 664) pa pri preučevanju dejavnikov, ki vplivajo na ratifikacijo mednarodnopravnih pogodb s področja človekovih pravic, upošteva tudi anglosaško pravno okolje,⁵⁵ torej vrsto pravnega sistema, saj naj bi se, kar je potrdila tudi ta študija (prav tam, 668), anglosaške države težje zavezale k sporazumom o človekovih pravicah, ker sprejete pravne obveznosti običajno prinašajo višje stroške *ex post* pravne integracije kot v celinskoevropskem pravu (Goodliffe in Hawkins 2006; Simmons 2009).⁵⁶

⁵⁵ Gre za razlikovanje v smislu, ali država uporablja anglosaško ali celinskoevropsko pravo.

⁵⁶ Gre za stroške, ki izhajajo iz dveh temeljnih značilnosti anglosaških pravnih sistemov: sodniškega prava (*judge-made law*) ter moči in neodvisnosti sodne oblasti (Simmons 2009, 71). "Posledično se vlada v anglosaškem pravu sooča s širšo paleto morebitnih učinkov mednarodnopravne pogodbe; zaradi večjega obsega interpretativnih možnosti zelo neodvisnega sodstva je težko *ex ante* predvideti, kako se bo določena mednarodnopravna pogodba razlagala" (prav tam 73–74).

1.2 Raziskovalno vprašanje in hipoteza

Na temelju predstavljene problematike in cilja bo preučevanje vloge in pomena pogodbenih teles OZN za človekove pravice pri uveljavljanju mednarodnega prava človekovih pravic vodilo naslednje osrednje raziskovalno vprašanje: Kako krepitev in razvoj norm mednarodnega prava človekovih pravic ter razvoj pristojnosti odborov za spremljanje uresničevanja mednarodnopravnih pogodb s področja človekovih pravic vplivajo na uresničevanje ugotovitev in priporočil pogodbenih teles OZN za nadzor nad uresničevanjem človekovih pravic oziroma odborov in s tem na dejansko uresničevanje človekovih pravic? Hipoteza, ki jo bom preverjala, je:

Skladno ravnanje držav pogodbenic z ugotovitvami in s priporočili pogodbenih teles OZN za nadzor nad uresničevanjem človekovih pravic oziroma odborov je odvisno od statusa določene norme v mednarodnem pravu človekovih pravic, ki se skozi delovanje odborov spreminja, in pristojnosti določenega odbora za spremljanje uresničevanja mednarodnopravnega instrumenta s področja človekovih pravic.

Bolj kot so obveznosti, ki izhajajo iz določene mednarodnopravne norme človekovih pravic, jasno in natančno določene, skladnejše bo ravnanje držav pogodbenic z ugotovitvami in s priporočili odborov. Chayes in Handler Chayes (1993, 188) menita, da je neskladnost ravnanja držav pogodbenic s sprejetimi mednarodnopravnimi obveznostmi med drugim posledica nejasnosti in nedoločenosti pogodbenih določil. Še več, Franck (1988, 713) trdi, da je določenost pravila, kot eden izmed kazalnikov legitimnosti norme, "nujni prvi korak k skladnemu ravnanju". V tem smislu doktorska disertacija na primeru mednarodnopravnih norm človekovih pravic preverja, ali, in če da, na kakšen način, interpretacija vsebine norm s strani odborov v času, kot njihova razjasnitev ali pojasnitev ali kot njihova posodobitev, vpliva na skladnost ravnanja držav z ugotovitvami in s priporočili odborov.

Bolj kot je določena mednarodnopravna norma človekovih pravic široko sprejeta, v smislu oblikovanja običajne mednarodne prakse, skladnejše bo ravnanje držav pogodbenic z ugotovitvami in s priporočili odborov. Glencoragh Loftin (2003, 1) meni, da je "/o/blikovanje običaja, ki je odvisno od konsenza, časa in sprejetosti s strani večine držav, /tisto/, kar utrdi zahteve po spoštovanju" (Glencoragh Loftin 2003, 1). V tem smislu doktorska disertacija ugotavlja, ali, in če da, na kakšen način, postopna mednarodna socializacija vpliva na skladnost ravnanja držav z ugotovitvami in s priporočili odborov.

Bolj kot se krepi nabor mehanizmov in postopkov, ki jih določen odbor uporablja za spremljanje uresničevanja mednarodnopravnih obveznosti s področja človekovih pravic,

skladnejše bo ravnanje držav pogodbenic z ugotovitvami in s priporočili odbora. Cole (2005, 476) ugotavlja, da lahko države z avtokratskim režimom ali s slabo prakso na področju človekovih pravic šibko nadzorovane mednarodnopravne pogodbe ratificirajo z relativno nekaznovanostjo, čeprav je razkorak med retorično prevzetimi obveznostmi in dejansko prakso, ko se določbe glede spremljanja uresničevanja in uveljavljanja krepijo, vse težje prikriti.

1.3 Struktura in metodologija doktorske disertacije

Doktorska disertacija je razdeljena na šest poglavij. V drugem poglavju bom z združevanjem treh teoretskih pristopov, in sicer angleške šole (Hurrell 2007; Kim 2017) ter dveh konstruktivističnih pristopov – koncepta življenjskega cikla norm (Finnemore in Sikkink 1998) ter interakcijske teorije mednarodne pravne obveznosti (Brunnée in Toope 2010), postavila interdisciplinarni okvir za širši in globlji pogled na vlogo in pomen sistema nadzora oziroma spremljanja uresničevanja človekovih pravic v okviru odborov v uveljavljanju mednarodnega prava človekovih pravic oziroma pri prevajanju mednarodnopravnih določb s področja človekovih pravic v njihovo dejansko uresničevanje znotraj držav pogodbenic. S tem bom vlogo in pomen sistema nadzora oziroma spremljanja uresničevanja človekovih pravic teoretsko umestila v okvir krepitve in razvoja normativno pravne ureditve mednarodnega varstva človekovih pravic, vključno z njihovim uresničevanjem.

Angleška šola je ohranila močnejšo povezavo z mednarodnim pravom kot večina drugih pristopov v mednarodnih odnosih, človekove pravice pa imajo v konceptu svetovne družbe poseben pomen. Njeno temeljno raziskovalno vprašanje je, kako se je razumevanje norm in institucij, ki sestavljajo mednarodno družbo, skozi čas spreminjalo in kako je to vplivalo na mednarodni red. Solidarizem (Hurrell 2007) predstavlja okvir za razumevanje vzpona in razvoja človekovih pravic kot globalne normativne strukture in procesa. Za razumevanje tudi notranje dinamike razvoja in krepitve univerzalnega sistema človekovih pravic pa Kim (2017) ponudi teoretski okvir, temelječ na treh kompleksnih postopkih, ki se pojavljajo in hkrati delujejo v okviru univerzalnega normativnega sistema človekovih pravic – določanje standardov, preiskovanje in zagotavljanje odgovornosti.

Vendar, medtem ko Kim (2017) preiskovanje, čigar eno izmed oblik predstavljajo pogodbeni telesi OZN oziroma odbori, razume kot fazo do zagotavljanja odgovornosti in poudari njegov povratni vpliv na določanje standardov, zanemari povezavo med določanjem

standardov in zagotavljanjem odgovornosti. Zato bom Kimov (2017) pristop povezala s konceptom življenjskega cikla norm (Finnemore in Sikkink 1998) in interakcijsko teorijo mednarodne pravne obveznosti (Brunnée in Toope 2010), dvema pristopoma, ki za skladnost ravnanja držav z določenimi standardi na področju človekovih pravic poudarjata pomen mednarodno–družbenega sprejema teh norm oziroma njihovega mednarodno–družbenega ponotranjenja. Koncept življenjskega cikla norm (Finnemore in Sikkink 1998) ponudi vpogled v razvoj mednarodnih družbenih norm, pri čemer so odbori razumljeni kot struktura, v kateri se odvija proces socializacije norm. Interakcijska teorija mednarodne pravne obveznosti (Brunnée in Toope 2010) pa pojasni prehod norm iz družbene v pravno normativnost, torej proces, v katerem imajo odbori vlogo prizorišča, na katerem potekajo nenehne interakcije med državami in različnimi drugimi akterji in prek katerega se krepi pravna obveznost mednarodnopravnih norm človekovih pravic. Tako se razumevanje notranje dinamike razvoja in krepitve mednarodnega pogodbenega prava človekovih pravic poglobi tudi z vidika vsakokratnih rezultatov različnih postopkov krepitve in razvoja normativno pravne ureditve mednarodnega varstva človekovih pravic.

Sledil bo empirični del doktorske disertacije. Tretje poglavje doktorske disertacije bo namenjeno analizi skladnosti ravnanja držav pogodbenic z ugotovitvami in s priporočili odborov, torej preučevanju vsebine ugotovitev oziroma priporočil odborov in ugotavljanju povratnih dejanj držav pogodbenic glede na v njih vsebovana stališča. V analizi se bom omejila na preučevanje vloge in pomena naslednjih odborov: OČP, ki spremlja uresničevanje MPDPP, OESKP,⁵⁷ ki spremlja uresničevanje MPESKP, OPM, ki spremlja uresničevanje MKPM⁵⁸ in OOP, ki spremlja uresničevanje KOP.

MPDPP in MPESKP sta najstarejša izmed mednarodnopravnih instrumentov o človekovih pravicah v okviru OZN. Oba pakta sta bila sprejeta sočasno, leta 1966. Oba sta v veljavo stopila deset let po sprejemu in oba je ratificirala večina držav članic OZN.⁵⁹ Vendar gre za mednarodnopravna instrumenta o človekovih pravicah, ki sta si nasprotna v smislu, da morajo biti z MPDPP določene pravice zagotovljene takoj, medtem ko določbe MPESKP do določene mere dopuščajo postopno uresničevanje sprejetih obveznosti. Nadalje, OČP je bila

⁵⁷ OESKP je bil ustanovljen z Resolucijo Ekonomskega in socialnega sveta (ESS) št. 1985/17 z dne 28. maja 1985, kot njegovo pomožno telo (OHCHR 2013a, 17).

⁵⁸ MKPM je do sredine oktobra 2018 ratificiralo 164 držav (OZN 2018a).

⁵⁹ MPDPP je do sredine oktobra 2018 ratificiralo 172 držav in MPESKP 169 držav (OZN 2018a).

pristojnost obravnave pritožb posameznikov z Opcijskim protokolom k MPDPP⁶⁰ podeljena leta 1976, OESKP pa z Opcijskim protokolom k MPESKP šele leta 2013.⁶¹

Z vidika relevantnosti obravnave OPM v doktorski disertaciji je potrebno izpostaviti, da ima ta odbor najbolj širok nabor mehanizmov in postopkov za spremljanje uresničevanja mednarodnopравnih obveznosti s področja človekovih pravic. Pristojnost preiskovanja sistematičnega izvajanja mučenja, ki lahko vključuje tudi obisk na ozemlju države pogodbenice, ima podeljeno že s samo konvencijo (20. čl.).⁶² Z izjavo pa mu države pogodbenice lahko priznajo pristojnost obravnavanja pritožb posameznikov (22. čl.). Nadalje, Opcijski protokol k MKPM vzpostavlja sistem rednih obiskov neodvisnih mednarodnih in državnih organov na krajih v državah pogodbenicah, kjer je ljudem odvzeta prostost.⁶³

KOP je najhitreje⁶⁴ in najširše sprejeti mednarodnopравni instrument o človekovih pravicah v zgodovini. Od leta 1989 do sredine oktobra 2018 je konvencijo ratificiralo 196 držav, in sicer vse države članice OZN, razen ZDA. *De jure* zaščita (Landman 2005a, 5) otrokovih pravic je torej skoraj univerzalna. Vendar je OOP pristojnost za obravnavo pritožb o kršitvah otrokovih pravic in izvajanje obiskov v državah pogodbenicah dobil šele leta 2014, torej 24 let po uveljavitvi samega mednarodnopравnega dokumenta.⁶⁵

Med preučevane pravice bom z namenom identificiranja različnosti in podobnosti v uresničevanju različnih mednarodnopравnih obveznosti s strani držav pogodbenic uvrstila naslednje človekove pravice: prepoved mučenja (7. člen MPDPP, 1.–16. člen MKPM ter 37.(a) člen KOP); pravico do življenja v smislu omejitve uporabe smrtne kazni (6.(2) in 6.(5) člen MPDPP, 1. člen Drugega opcijskega protokola k MPDPP⁶⁶ in 37.(a) člen KOP); ter pravico do izobraževanja (13. in 14. člen MPESKP ter 28. člen KOP).

⁶⁰ Opcijski protokol k MPDPP je GS z Resolucijo 2200A (XXI) sprejela 16. decembra 1966, v veljavo je stopil 23. marca 1976. Do sredine oktobra 2018 ga je ratificiralo 116 držav (OZN 2018a)

⁶¹ Opcijski protokol k MPESKP je GS z Resolucijo A/RES/63/117 sprejela 10. decembra 2008, v veljavo je stopil 5. maja 2013. Do sredine oktobra 2018 ga je ratificiralo 24 držav (OZN 2018a).

⁶² Gre za postopek, ki ga OPM sproži, če prejme "zanesljivo obvestilo, da se na ozemlju kakšne države pogodbenice sistematično izvaja mučenje" (20.(1) člen). Obisk na ozemlju prizadete države pogodbenice je možen le v dogovoru s to državo (20.(3) člen).

⁶³ Na mednarodni ravni je v ta namen ustanovljen PPM (kot podtelo OPM) (2. člen). Na nacionalni ravni so države pogodbenice zavezane ustanoviti t. i. državne preventivne mehanizme (17. člen).

⁶⁴ KOP je bila sprejeta 20. novembra 1989, v veljavo je stopila že v naslednjem letu, in sicer 2. septembra 1990 (OZN 2018a).

⁶⁵ Tretji opcijski protokol o pritožbenem postopku h KOP je GS z Resolucijo A/RES/66/138 sprejela 19. decembra 2011, v veljavo je stopil 14. aprila 2014. Do sredine oktobra 2018 ga je ratificiralo 41 držav (OZN 2018a).

⁶⁶ Drugi opcijski protokol k MPDPP je bil sprejet in razglašen z Resolucijo GS 44/128 15. decembra 1989, v veljavo je stopil 11. julija 1991. Do sredine oktobra 2018 ga je ratificiralo 86 držav (OZN 2018a).

Prepoved mučenja naj bi že dosegla status norme *jus cogens* (Bassiouni 1996; Mednarodno kazensko sodišče za nekdanjo Jugoslavijo (MKSJ) 1998;⁶⁷ Williams 2005; Foot 2006; Kawasaki 2006; Criddle in Fox-Decent 2009; Meddržavno sodišče 2012),⁶⁸ torej vsezavezujoče norme običajnega mednarodnega prava. Poleg tega so države pogodbenice OPM podelile najbolj širok nabor mehanizmov in postopkov za spremljanje uresničevanja mednarodnopravnih obveznosti s področja človekovih pravic, zato predvidevam, da je skladnost ravnanja držav pogodbenic z ugotovitvami in s priporočili OPM, OČP in OOP visoka, čeprav je njeno uresničevanje omejeno v smislu "sposobnosti vlade, da vzdržuje javni red, varnost in svojo lastno politično moč" (Simmons 2009, 256).

Trend h globalni odpravi smrtne kazni kaže na pozitiven vpliv OČP na sprejetost omejitve uporabe smrtne kazni s strani držav pogodbenic. Analiza vpliva ugotovitev in priporočil OČP ter OOP na uresničevanje navedenega vidika pravice do življenja pa je relevantna tudi v smislu razvoja te mednarodnopravne obveznosti, kot je izražena v Drugem opsijskem protokolu k MPDPP,⁶⁹ in s tem zagotavljanja vedno višje ravni zaščite človekovih pravic.

V nasprotju z drugima dvema pravicama pravica do izobraževanja vključuje predvsem pozitivne obveznosti države pri njenem uresničevanju,⁷⁰ ki jih lahko države pogodbenice do določene mere uresničujejo postopno. Poleg tega gre za pravico, ki naj bi bila oblikovana na precej nejasen in nenatančen način in torej le posredno uporabljiva v postopkih pred kvazi-sodnimi organi in sodišči (Kiefer in Brölmann 2005, 191), zato predvidevam, da je uresničevanje te mednarodnopravne norme s strani držav pogodbenic nizko. Hkrati pa je eden od njenih vidikov, in sicer prepoved telesnega kaznovanja v šolah, povezan s široko sprejeto prepovedjo mučenja.

⁶⁷ MKSJ je v svoji sodbi v zadevi Furundžija prepoved mučenja označilo kot peremptorno na podlagi "pomena vrednot, ki jih varuje" (155. odstavek).

⁶⁸ V svoji sodbi v zadevi Vprašanja, povezana z obveznostjo sojenja ali izročitve (Belgija proti Senegal) (*Questions relating to the Obligation to Prosecute or Extradite (Belgium v. Senegal)*) je sodišče v 99. odstavku zapisalo:

Po mnenju sodišča je prepoved mučenja del običajnega mednarodnega prava in je postala peremptorna norma (*jus cogens*). Ta prepoved je utemeljena v široki mednarodni praksi in pravni zavesti držav. Pojavlja se v številnih mednarodnih instrumentih splošne uporabe (še posebej v Splošni deklaraciji človekovih pravic iz leta 1948, Ženevskih konvencijah o zaščiti žrtev vojne iz leta 1949, Mednarodnem paktu o državljanskih in političnih pravicah iz leta 1966, resoluciji Generalne skupščine 3452/30 z dne 9. decembra 1975 o varstvu vseh oseb pred mučenjem in drugimi okrutnimi, nečloveškimi ali poniževalnimi kaznimi ali ravnanju) in je bila v nacionalno zakonodajo uvedena v skoraj vseh državah; končno, dejanja mučenja se redno obsojajo v okviru nacionalnih in mednarodnih forumov.

⁶⁹ Prvi člen protokola določa: "Nihče, ki je v sodni pristojnosti države pogodbenice tega protokola, ne sme biti usmrčen. Vsaka država pogodbenica mora v skladu s svojo pristojnostjo sprejeti vse potrebne ukrepe za odpravo smrtne kazni."

⁷⁰ Pozitivna obveznost zavezuje državo k aktivnemu ravnanju za uresničevanje človekovih pravic. Negativna obveznost pa pomeni, da se mora država vzdržati prepovedanega poseganja v človeka.

Pri preučevanju skladnosti ravnanja držav pogodbenic z ugotovitvami in s priporočili odborov se bom omejila na tiste države pogodbenice, katerih izpolnjevanje mednarodnopravnih obveznosti so odbori, ki spremljajo uresničevanje posamezne preučevane človekove pravice, v obdobju od njihovega nastanka do konca leta 2011, skupno obravnavali v večjem številu izdanih sklepnih ugotovitev v zvezi s posamezno preučevano človekovo pravico ter na tri države pogodbenice, ki sta jim OČP in OPM izdala največ končnih mnenj v postopku obravnavanja pritožb posameznikov proti državi v zvezi s posamezno preučevano človekovo pravico. Gre torej za države pogodbenice, v katerih so odbori v tem obdobju večkrat ugotavljali stanje uresničevanja preučevanih človekovih pravic. Nadalje pa je z namenom identificiranja različnosti in podobnosti v uresničevanju različnih mednarodnopravnih obveznosti njihova uvrstitev med obravnavane države mogoča, ker države pogodbenice izpolnjujejo kriterije za obravnavo v okviru posamezne preučevane človekove pravice (število izdanih sklepnih ugotovitev ali končnih mnenj) pri dveh ali treh preučevanih pravicah.

Natančneje, pri prepovedi mučenja gre za države pogodbenice, katerih uresničevanje mednarodnopravnih obveznosti, vezanih na to pravico, so OPM, OČP in OOP skupno obravnavali v vsaj sedmih sklepnih ugotovitvah (določeno glede na razpon od ene do največ 13 sklepnih ugotovitev, izdanih posameznim državam pogodbenicam, torej več kot polovica) ter tri države pogodbenice, ki sta jim OPM in OČP izdala največ končnih mnenj (Bayefsky 2012a; 2012b). Pri omejitvi uporabe smrtne kazni gre za države pogodbenice, katerih uresničevanje mednarodnopravnih obveznosti sta OČP in OOP skupno obravnavala v vsaj štirih sklepnih ugotovitvah (določeno glede na razpon od ene do največ sedem sklepnih ugotovitev, izdanih posameznim državam pogodbenicam, torej več kot polovica), ter tri države pogodbenice, ki jim je OČP izdal največ končnih mnenj (Bayefsky 2012a; 2012b). Pri pravici do izobraževanja gre za države pogodbenice, katerih uresničevanje mednarodnopravnih obveznosti sta OESKP in OOP skupno obravnavala v vsaj petih sklepnih ugotovitvah (določeno glede na razpon od ene do največ devet sklepnih ugotovitev, izdanih posameznim državam pogodbenicam, torej več kot polovica) (Bayefsky 2012a).

Kriterij števila sklepnih ugotovitev se glede na preučevano človekovo pravico razlikuje zaradi števila odborov, ki spremljajo uresničevanje posamezne preučevane človekove pravice ter dejanskega poteka spremljanja uresničevanja posamezne preučevane človekove pravice. Z vključitvijo nekaterih držav pogodbenic, katerih ravnanje so odbori presojali tudi v postopku obravnavanja pritožb posameznikov proti državi, bom omogočila preučevanje ravnanja držav

pogodbenic v smislu skladnosti z ugotovitvami in s priporočili odborov glede na nabor mehanizmov in postopkov, ki jih posamezen odbor uporablja za spremljanje uresničevanja mednarodnopravnih obveznosti s področja človekovih pravic. Na podlagi navedenih kriterijev preučevano skupino držav pogodbenic skupno glede na vse preučevane odbore in pravice sestavlja 45 držav članic OZN (Priloga A), ki so tudi relativno sorazmerno geografsko porazdeljene.⁷¹

Preučevano obdobje je dovolj dolgo, da bo mogoče oceniti spremembe v uresničevanju obravnavanih človekovih pravic. Hkrati gre za obdobje, preden je prišlo do uveljavitve razširitve mehanizmov OESKP in OOP v smislu pristojnosti za obravnavanje meddržavnih in individualnih pritožb ter preiskave in obiske na ozemlju države pogodbenice. Poleg tega leto 2011 sovпада z zaključkom prvega cikla SPP stanja uresničevanja človekovih pravic v državah članicah OZN pri Svetu OZN za človekove pravice, kar bo omogočilo dodaten vir in primerjavo podatkov o uresničevanju preučevanih človekovih pravic v preučevanih državah pogodbenicah mednarodnopravnih instrumentov s področja človekovih pravic.

Analiza in interpretacija primarnih virov v tretjem poglavju doktorske disertacije bosta izvedeni v dveh delih. Najprej bom z analizo sklepnih ugotovitev odborov v preučevanem obdobju ugotavljala vsebino stališč odborov glede uresničevanja posamezne človekove pravice v posamezni državi pogodbenici in na ta način identificirala pozitivne in negativne ugotovitve ter priporočene spremembe odborov glede uresničevanja posamezne človekove pravice v državah pogodbenicah. Nato bo sledila analiza povratnih dejanj držav pogodbenic glede na v ugotovitvah oziroma priporočilih vsebovana stališča odborov, ki bo temeljila na preučevanju sklepnih ugotovitev odborov.

V smislu skladnega ravnanja kot postopka, ki vodi v stanje skladnosti s sprejetimi normami, je skladnost ravnanja držav pogodbenic z ugotovitvami in s priporočili pogodbenih teles OZN za nadzor nad uresničevanjem človekovih pravic oziroma odborov v doktorski disertaciji izražena kot spremembe v državah pogodbenicah, ki jih je priporočil določen odbor in ki vodijo v skladnejše ravnanje teh držav pogodbenic z mednarodnopravnimi obveznostmi s področja človekovih pravic.

Glede na vidike uresničevanja človekovih pravic so lahko spremembe naslednje: pravne (Koh 1996, 2004; Heyns in Viljoen 2001; Raustiala in Slaughter 2002; Krommendijk 2015), institucionalne (Raustiala in Slaughter 2002; Krommendijk 2015), spremembe v politikah

⁷¹ V skladu z razdelitvijo držav Statističnega oddelka OZN po geografskih regijah (United Nations Statistics Division 2017) se v Evropo uvršča 15 držav, v Azijo 11 držav, v Ameriko 12 držav, v Afriko šest držav in v Oceanijo ena država.

(Koh 1997; Heyns in Viljoen 2001; Krommendijk 2015) ali v smislu prenehanja neposrednega izvajanja kršitve človekove pravice (Koh 1997; Heyns in Viljoen 2001; Raustiala in Slaughter 2002). Pri tem je vpliv odbora na skladno ravnanje države pogodbenice z mednarodnopravnimi določbami s področja človekovih pravic največji, če je država pogodbenica izvršila vsa priporočila odbora in je v njej prišlo do izboljšanja v vseh problematičnih vidikih uresničevanja človekovih pravic. Uresničevanje posamezne človekove pravice lahko privede v 'končno' skladno ravnanje države pogodbenice z mednarodnopravno normo človekovih pravic.

Na podlagi vsebinske kategorizacije priporočenih/(ne)izvršenih pravnih sprememb, institucionalnih sprememb, sprememb v politikah ali sprememb v smislu prenehanja neposrednega izvajanja kršitve človekove pravice bom z zgodovinsko-razvojno metodo ugotavljala značilnosti ravnanja držav pogodbenic v odnosu do ugotovitev in priporočil odborov skozi čas in s primerjanjem ravnanja držav pogodbenic glede na posamezno pravico in odbor podala temelje za nadaljnje preučevanje skladnosti ravnanja držav pogodbenic z ugotovitvami in s priporočili odborov.

Četrto poglavje doktorske disertacije bo namenjeno analizi skladnosti ravnanja držav pogodbenic z ugotovitvami in s priporočili odborov glede na spreminjajoči se status določene norme v mednarodnem pravu človekovih pravic, torej preverjanju prvega dela hipoteze, da je skladnost ravnanja držav pogodbenic z ugotovitvami in s priporočili odborov odvisna od statusa določene norme v mednarodnem pravu človekovih pravic, ki se skozi delovanje odborov spreminja. V prvem delu analize, ki bo temeljil na uporabi jezikovne, teleološke in zgodovinsko-razvojne metode, bom s preučevanjem besedil sklepnih ugotovitev in splošnih komentarjev odborov spremljala vsebino razlage določb o posamezni izbrani človekovi pravici (prepoved mučenja, pravica do življenja v smislu omejitve uporabe smrtne kazni in pravica do izobraževanja) s strani odborov v smislu natančnejše določitve mednarodnopravne obveznosti ali njenega razvoja. S tem bom identificirala značilnosti in obseg razlage preučevanih pravic s strani odborov.

V drugem delu analize bom pridobljene zaključke, ob upoštevanju sprejetosti določene norme človekovih pravic s strani držav pogodbenic, z zgodovinsko-razvojno metodo povezala z ugotovljenimi značilnostmi ravnanja držav pogodbenic glede na ugotovitve in priporočila odborov. Na ta način bom v nadaljevanju s primerjalno metodo ugotovila, ali se ravnanje držav pogodbenic v smislu skladnosti z ugotovitvami in s priporočili odborov razlikuje glede na določenost in sprejetost posamezne mednarodnopravne norme človekovih pravic.

Ocena vpliva ugotovitev in priporočil odborov na uresničevanje mednarodnopravnih obveznosti s področja človekovih pravic in s tem vloge in pomena odborov pri uveljavljanju mednarodnega prava človekovih pravic zahteva tudi analizo izvrševanja ugotovitev in priporočil odborov s strani držav pogodbenic v kontekstu drugih dejavnikov, ki lahko vplivajo na zmožnost države pogodbenice za izvrševanje prevzetih mednarodnopravnih obveznosti s področja človekovih pravic. Z uporabo analize in interpretacije primarnih in sekundarnih virov, vključno z dokumenti nevladnih organizacij s področja človekovih pravic, bom ugotavljala, do kakšne mere je mogoče uresničevanje priporočil posameznega odbora s strani določene države pogodbenice pojasniti tudi z drugimi, in če da, s katerimi, posrednimi razlogi, kot na primer z vrsto oziroma s spremembo političnega režima, vrsto pravnega sistema, z obstojem oziroma s prenehanjem mednarodnega ali notranjega konflikta, z ravnijo ekonomske razvitosti, družbenimi normami ali drugimi *ad hoc* dejavniki, kot so na primer posebne zgodovinske okoliščine ali dogodki.

Preučevanje v okviru posameznih obravnavanih držav bo osredotočeno na tiste države, pri katerih bo analiza skladnega ravnanja držav z ugotovitvami in s priporočili preučevanih odborov, izvedena v drugem poglavju doktorske disertacije, razkrila nihanja v upoštevanju ugotovitev in priporočil odborov glede na različne vidike uresničevanja človekovih pravic ali glede na razlike v upoštevanju ugotovitev in priporočil odborov v zvezi s posamezno preučevano človekovo pravico.

Analiza bo zajemala pregled pridržkov in izjav države v okviru posameznega mednarodnopravnega instrumenta o človekovih pravicah oziroma preučevane človekove pravice, podatke o rednosti poročanja države preučevanim odborom, v primeru prepovedi mučenja pregled stopnje politične svobode in državljanskih svoboščin (na osnovi dostopnih podatkov organizacije Freedom House),⁷² pregled kazalnikov nasilja nad ženskami (na osnovi dostopnih podatkov Agencije ZN za ženske)⁷³ in podatkov o prepovedi telesnega kaznovanja otrok (na osnovi dostopnih podatkov organizacije Globalna pobuda za odpravo telesnega

⁷² Organizacija Freedom House stopnjo politične svobode in državljanskih svoboščin v državah sveta ocenjuje od leta 1972. Na osnovi postavljenih meril za oceno od ena (najvišja stopnja) do sedem (najnižja stopnja), in sicer za oceno politične svobode: pravica do svobodnih volitev; politični pluralizem in participacija; in delovanje vlade; ter za oceno državljanskih svoboščin: svoboda govora in mišljenja; zbiranje in organiziranje; neodvisnost sodstva; in osebna avtonomija posameznika, je država kategorizirana kot 'svobodna' (povprečje ocene za politično svobodo in državljanske svoboščine od 1 do 2,5), 'delno svobodna' (povprečje ocene za politično svobodo in državljanske svoboščine od 3 do 5) ali 'nesvobodna' (povprečje ocene za politično svobodo in državljanske svoboščine od 5,5 do 7) (Freedom House 2017).

⁷³ Gre za bazo podatkov Globalna zbirka podatkov o nasilju nad ženskami (*Global Database on Violence against Women*), ki je bila vzpostavljena leta 2009 (UN Women 2017).

kaznovanja otrok),⁷⁴ v primeru pravice do življenja v smislu omejitve uporabe smrtne kazni podatek o ukinitvi oziroma izvajanju smrtne kazni (na osnovi dostopnih podatkov organizacij Amnesty International in Cornell Center on the Death Penalty Worldwide)⁷⁵ ter v primeru pravice do izobraževanja pregled kazalnikov o izobraževanju (na osnovi dostopnih podatkov Svetovne banke, Organizacije Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo (*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization – UNESCO*) in podatkovnega portala IndexMundi).⁷⁶ Gre za organizacije, ki kontinuirano zbirajo in ocenjujejo podatke o v doktorski disertaciji analiziranih vidikih uresničevanja preučevanih človekovih pravic.

Na ta način bom z analizo in s sintezo pridobljenih podatkov, v povezavi z ugotovljenimi značilnostmi ravnanja držav pogodbenic glede na ugotovitve in priporočila odborov, ugotovila, ali so k skladnosti ravnanja držav pogodbenic z ugotovitvami in s priporočili odborov negativno oziroma pozitivno prispevali le določenost in sprejetost posamezne mednarodnopravne norme človekovih pravic, do katere mere pa jo je mogoče pojasniti tudi z drugimi, in če da, s katerimi dejavniki.

V petem poglavju doktorske disertacije se bom osredotočila na preučevanje skladnosti ravnanja držav pogodbenic z ugotovitvami in s priporočili odborov glede na razvoj sistema nadzora oziroma spremljanja uresničevanja mednarodnopravnih določb s področja človekovih pravic v okviru odborov in na tej osnovi preverjanju drugega dela hipoteze, da je skladnost ravnanja držav pogodbenic z ugotovitvami in s priporočili odborov odvisna od pristojnosti določenega odbora za spremljanje uresničevanja mednarodnopravnega instrumenta s področja človekovih pravic. Najprej bom z zgodovinsko-razvojno analizo ter z interpretacijo primarnih in sekundarnih virov ugotavljala mejnike v širjenju mehanizmov in postopkov za spremljanje uresničevanja mednarodnopravnih obveznosti s področja človekovih pravic ter opredelila značilnosti teh mehanizmov in postopkov po odborih. Nadaljnja pozornost bo namenjena dokumentom, ki jih odbori sprejemajo, in razvoju njihove oblike oziroma strukture. Šlo bo torej za analizo vsebinskih in postopkovnih pravil sistema nadzora oziroma spremljanja uresničevanja mednarodnopravnih obveznosti s področja človekovih pravic, na podlagi katere bom za potrebe nadaljnjega raziskovanja identificirala nabore mehanizmov in postopkov, ki

⁷⁴ Ustanovljena leta 2001 (Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children 2017).

⁷⁵ Gre za bazo podatkov Death Penalty Database (Cornell Center on the Death Penalty Worldwide 2017).

⁷⁶ Gre za podatkovni portal, ki zbira dejstva in statistične podatke iz več virov, med njimi ameriška Osrednja obveščevalna agencija (*Central Intelligence Agency – CIA*), Svetovna banka, UNESCO, UNICEF, Mednarodni denarni sklad (*International Monetary Fund – IMF*), ter jih spremeni v uporabniku prijazne karte, grafe in tabele (IndexMundi 2017).

jih pri nadzoru oziroma spremljanju uresničevanja mednarodnopravnih obveznosti s področja človekovih pravic uporabljajo posamezni preučevani odbori.

V drugem delu analize bom pridobljene ugotovitve, ob upoštevanju različno širokega nabora mehanizmov in postopkov, ki jih odbori uporabljajo za spremljanje uresničevanja mednarodnopravnih obveznosti s področja človekovih pravic in na podlagi preučevanja sklepnih ugotovitev, dokumentov, ki jih odbori pripravljajo za nadaljnje spremljanje uresničevanja svojih ugotovitev oziroma priporočil s strani držav pogodbenic ter mnenj iz pritožbenih postopkov, povezala z ugotovljenimi značilnostmi ravnanja držav pogodbenic glede na ugotovitve in priporočila odborov. Najprej bom identificirala značilnosti sklepnih ugotovitev odborov, ki spremljajo uresničevanje zadevnih človekovih pravic. Pri OPM in OČP bom ugotavljala tudi značilnosti ravnanja držav pogodbenic v postopku spremljanja izvajanja sklepnih ugotovitev ter postopku reševanja pritožb posameznikov. Tako bom v nadaljevanju s primerjalno metodo ugotovila, ali se ravnanje držav pogodbenic v smislu skladnosti z ugotovitvami in priporočili odborov razlikuje glede na nabor mehanizmov in postopkov, ki jih posamezen odbor uporablja za spremljanje uresničevanja mednarodnopravnih obveznosti s področja človekovih pravic.

1.4 Prispevek disertacije k razvoju znanosti o mednarodnih odnosih

Izvirni prispevek doktorske disertacije k razvoju znanosti o mednarodnih odnosih je predvsem v dopolnitvi obstoječega preučevanja vzrokov in pogojev skladnega ravnanja držav z mednarodnopravnimi določbami s področja človekovih pravic z analizo vpliva razvoja mednarodnega pogodbenega prava človekovih pravic in razvoja pristojnosti pogodbenih teles OZN za nadzor nad uresničevanjem človekovih pravic oziroma odborov na skladno ravnanje držav. Na ta način pri preučevanju skladnega ravnanja držav z mednarodnopravnimi določbami s področja človekovih pravic izpostavljam in upoštevam razvojni vidik uveljavljanja mednarodnega pogodbenega prava človekovih pravic v okviru OZN. Vloge in pomena pogodbenih teles OZN za nadzor nad uresničevanjem človekovih pravic oziroma odborov pa ne presojam samo v smislu vpliva na dejansko stanje uresničevanja človekovih pravic v državah pogodbenicah, temveč tudi v smislu krepitev in razvoja normativno pravne ureditve mednarodnega varstva človekovih pravic. Celostno razumevanje uveljavljanja mednarodnega prava človekovih pravic namreč zahteva preučevanje vzrokov in pogojev skladnega ravnanja držav z mednarodnopravnimi določbami s področja človekovih pravic

tako z vidika mednarodnih odnosov kot tudi z vidika mednarodnega prava. V tem smislu doktorska disertacija prispeva k nadaljnjemu razumevanju zgodovinskega razvoja mednarodne družbe ter vloge in pomena tako družbenih kot tudi pravnih norm človekovih pravic v njej.

V tem okviru se kot drugi pomemben prispevek k razvoju znanosti o mednarodnih odnosih kaže v dopolnitvi empiričnega preučevanja 'drugorednega' skladnega ravnanja držav glede na ugotovitve in priporočila pogodbenih teles OZN za nadzor nad uresničevanjem človekovih pravic oziroma odborov. Prvič, glede na obstoječe tovrstno preučevanje je v preučevano skupino držav pogodbenic vključeno večje število držav, njihov izbor pa ni temeljil na notranjih dejavnikih, ki lahko vplivajo na zmožnost držav pogodbenic za izvrševanje prevzetih obveznosti s področja človekovih pravic, temveč na pogostosti njihovega sodelovanja v postopkih nadzora oziroma spremljanja uresničevanja človekovih pravic. S tem je v preučevanje vključen vidik uveljavljanja mednarodnopravnih pogodb s področja človekovih pravic v državah pogodbenicah, ki ne izkazujejo lastnosti, v katerih naj bi uveljavljanje mednarodnega prava verjetneje vodilo do skladnega ravnanja držav. Še posebej pa je to relevantno z vidika upoštevanja časovne komponente uveljavljanja mednarodnega prava človekovih pravic tako v smislu postopnega sprejemanja, vključno na globalni ravni, in širjenja mednarodnopravnih norm s področja človekovih pravic kot tudi v smislu spreminjanja pogojev za njihovo uveljavljanje v državah pogodbenicah. V tem smislu doktorska disertacija prispeva k identificiranju dejavnikov, katerih vpliv na skladno ravnanje držav s postavljenimi in sprejetimi mednarodnopravnimi pravili s področja človekovih pravic se lahko ob ustrezno spremenjenih pogojih zmanjša. Hkrati tako postane jasnejša slika o vplivu razvoja mednarodnopravnih norm s področja človekovih pravic na izvrševanje prevzetih obveznosti s področja človekovih pravic.

In drugič, z vidika upoštevanja postopnega uveljavljanja mednarodnega prava človekovih pravic presoja skladnega ravnanja držav glede na ugotovitve in priporočila pogodbenih teles OZN za nadzor nad uresničevanjem človekovih pravic oziroma odborov ni izvedena na ravni mednarodnopravnega instrumenta s področja človekovih pravic, temveč v okviru določene mednarodnopravne norme človekovih pravic, kar narekuje različni status norm v mednarodnem pravu človekovih pravic, ki se sčasoma in tudi skozi delovanje odborov spreminja. S kategorizacijo priporočenih dejanskih ukrepov zagotavljanja in/ali varstva človekovih pravic s strani pogodbenih teles OZN za nadzor nad uresničevanjem človekovih pravic oziroma odborov in izvršenih sprememb v ravnanju držav se v preučevanje

uveljavljanja norm bolj poglobljeno uvedejo različni vidiki uresničevanja posamezne človekove pravice, ki lahko privedejo v 'končno' skladno ravnanje države pogodbenice z mednarodnopravno normo človekovih pravic, kar omogoča identificiranje oblike njenega ponotranjenja. V tem smislu doktorska disertacija prispeva k identifikaciji možnih dejavnikov krepitve obstoječega sistema nadzora oziroma spremljanja uresničevanja človekovih pravic v okviru OZN v prihodnje.

2 INTERDISCIPLINARNI OKVIR ZA PREUČEVANJE OBLIKOVANJA IN UVELJAVLJANJA MEDNARODNEGA PRAVA ČLOVEKOVIH PRAVIC

Analiza vloge in pomena pogodbenih teles OZN za nadzor nad uresničevanjem človekovih pravic oziroma odborov kot akterjev pri krepitvi in razvoju normativno pravne ureditve mednarodnega varstva človekovih pravic, vključno z njihovim uresničevanjem, terja dopolnitev dosedanjih pristopov k preučevanju vzrokov in pogojev skladnega ravnanja držav z mednarodnopravnimi določbami s področja človekovih pravic, saj ti ne upoštevajo vpliva razvoja mednarodnega prava človekovih pravic, vključno z mehanizmi njegovega uveljavljanja, na skladno ravnanje držav. Natančneje, pri preučevanju mednarodnega sodelovanja na področju človekovih pravic ti pristopi ne upoštevajo, da so mednarodnopravna pravila s področja človekovih pravic, kot je to opredelil Kingsbury (1998, 370), normativni družbeni konstrukt s časovno razsežnostjo.

Skladno ravnanje držav z mednarodnim pravom, tudi mednarodnim pravom človekovih pravic, se začne v postopku, ki vključuje normativni razvoj in ponotranjenje norm. Vendar pa se ključ do razumevanja skladnega ravnanja držav z mednarodnim pravom človekovih pravic in vloge, ki jo imajo pri tem odbori, skriva v pristopu, ki prek interakcijskega koncepta mednarodne pravne obveznosti lastnosti norm združi s postopkom, s katerim se pravo uveljavlja. Povezovanje mednarodnih odnosov in mednarodnega prava se tako pokaže kot bistveno za širši in globlji vpogled v možnosti in omejitve dejanskega uresničevanja človekovih pravic znotraj držav pogodbenic. Skladno ravnanje držav pogodbenic z mednarodnopravnimi obveznostmi s področja človekovih pravic je del stalnega postopka interakcijskega oblikovanja mednarodnega prava človekovih pravic.

Hkrati je oblikovanje in uveljavljanje mednarodnega prava človekovih pravic potrebno umestiti v širši kontekst oblikovanja mednarodne (Bull 2002, 13), če ne celo svetovne (prav tam, 84) družbe. Pravo namreč obstaja samo v določenem socialnem okviru, v določenem političnem redu, zato tudi mednarodnega prava ni mogoče ločiti od politike (Benko 2000, 306). Preučevanje oblikovanja in uveljavljanja mednarodnega prava človekovih pravic v okviru oblikovanja mednarodne družbe prispeva k razumevanju postopka, v katerem

človekove pravice postajajo skupni interes in vrednota mednarodne družbe ter se odnos med suverenostjo držav in človekovimi pravicami spreminja.

V tem smislu vezano na nastajanje, krepitev in razvoj mednarodnopravnih norm s področja človekovih pravic ne moremo zaobiti dejstva, da je izhodišče sprememb, ki so postavile človekove pravice v ospredje pravnega razvoja preteklih desetletij, šele čas po koncu 2. svetovne vojne, ko je "z/aščita človekovih pravic postala razumljena kot nujnost, kot sredstvo in nujen pogoj, da se prepreči ponovitev grozot svetovne vojne" (Türk 2015, 112). Na podlagi tega razumevanja je bilo spodbujanje in zavzemanje za človekove pravice in temeljne svoboščine opredeljeno kot cilj OZN in naloga mednarodnega sodelovanja (UL OZN, 1. in 55. čl.). In od takrat "r/azvoj sistema mednarodnega prava vse bolj širi obseg tistih norm, ki neposredno urejajo pravice in odgovornosti človeka kot posameznika" (Türk 2015, 19). Pri tem mednarodnopravno določene omejitve, ki so jih sprejele države, in rastoče pristojnosti mednarodnih organizacij suverenost držav niso odpravile, so jo pa omejile (prav tam, 81).

Drugo poglavje doktorske disertacije, v katerem bom uporabila metodo analize in interpretacije sekundarnih virov, je tako namenjeno analizi treh teoretskih pristopov, s katerimi je mogoče zajeti posamezne izpostavljene vidike uveljavljanja mednarodnega prava človekovih pravic v okviru OZN – angleški šoli (Hurrell 2007; Kim 2017) (podpoglavje 2.1) ter dvema konstruktivističnima pristopoma (podpoglavje 2.2), konceptu življenjskega cikla norm (Finnemore in Sikkink 1998) in interakcijski teoriji mednarodne pravne obveznosti (Brunnée in Toope 2010) ter končno njihovi sintezi (podpoglavje 2.3), s katero bom vzpostavila širši in globlji interdisciplinarni okvir za preučevanje vloge in pomena pogodbenih teles OZN za nadzor nad uresničevanjem človekovih pravic oziroma odborov v uveljavljanju mednarodnega prava človekovih pravic oziroma pri prevajanju mednarodnopravnih določb s področja človekovih pravic v njihovo dejansko uresničevanje znotraj držav pogodbenic. Ta okvir bo omogočil preučevanje skladnosti ravnanja držav z ugotovitvami in s priporočili odborov ob upoštevanju tako različnih postopkov krepitev in razvoja normativno pravne ureditve mednarodnega varstva človekovih pravic kot tudi njihovih vsakokratnih rezultatov, kar prispeva k poglobljenemu razumevanju notranje dinamike razvoja in krepitev tako univerzalnega sistema človekovih pravic kot mednarodnega pogodbenega prava človekovih pravic. Ti postopki potekajo sočasno, v njih pa imajo odbori različne vloge, ki prispevajo k oblikovanju in uveljavljanju mednarodnega prava človekovih pravic in s tem k dejanskemu uresničevanju človekovih pravic tako v posameznih državah pogodbenicah kot mednarodni družbi kot celoti.

2.1 Angleška šola

2.1.1 Od mednarodnega sistema do svetovne družbe

Angleška šola v skupnosti držav vidi tri elemente: mednarodni sistem, mednarodno družbo in svetovno družbo (Little 1995, 15–16). Mednarodni sistem se pojavi v situacijah, "kjer so države med seboj v rednih stikih in kjer med njimi obstaja tudi sodelovanje, ki zadostuje, da ravnanje vsake postane potreben element pri preračunavanju ravnanja druge" (Bull 2002, 9–10). Mednarodna družba obstaja, ko se skupina držav tudi "zaveda določenih skupnih interesov ali vrednot" in "ustvari družbo na način, da se zaveže k spoštovanju skupnih pravil v medsebojnih odnosih in sodelovanju pri delovanju skupnih institucij" (prav tam, 13). Svetovna družba, sestavljena iz posameznikov, ne držav, pa vključuje "uresničevanje svetovnega skupnega dobra", ki "pomeni in predpostavlja sprejemanje ideje o interesih družbe človeštva" (prav tam, 84). Definicija mednarodne družbe že obsega obstoj mednarodnega sistema, slednji pa lahko obstaja, ne da bi postal mednarodna družba (prav tam, 15). "Bolj kot mednarodni odnosi pomenijo družbo in manj kot mednarodni odnosi samo sestavljajo sistem, je to pokazatelj, v kolikšni meri svetovna politika tvori značilno človeško civilizacijo s svojimi normami in vrednotami" (Jackson in Sørensen 2013, 134).⁷⁷

Pri mednarodnem sistemu gre torej za politiko moči med državami, katerih delovanje je pogojeno s strukturo mednarodne anarhičnosti; pri mednarodni družbi za institucionalizacijo skupnega interesa in identitete med državami; ter pri svetovni družbi za preseganje meddržavnega sistema, ko osrednja točka globalnih družbenih identitet in ureditev postanejo posamezniki, nevladne organizacije in končno svetovno prebivalstvo. Čeprav je vsak od teh elementov konceptualno in metodološko ločen, so meje med njimi zamegljene. Vsi trije elementi obstajajo v neprestanem sožitju in vzajemnem delovanju, pri čemer je temeljno vprašanje, kako močni so v medsebojnem razmerju (Buzan 2001, 474–476). "Onstran preproste trditve, da države sestavljajo mednarodno družbo, obstajajo pomembne razlike glede vrste mednarodne družbe, v kateri danes živimo, in vrste, v kateri bi morali živeti" (Bellamy 2007, 80). Buzan (2004, 61) navedeno ponazori z besedami, da gre za razpravo o

⁷⁷ Na primer, med hladno vojno je bil odnos med ZDA in Sovjetsko zvezo nič več kot sistem, v katerem je bila zunanja politika vsake strani osnovana na njenem preračunu namer in zmogljivosti druge strani, še posebej glede jedrskega orožja. Po koncu hladne vojne je Rusija postala bolj vpeta v zahodno usmerjeni svet mednarodnih organizacij, za kar je morala sprejeti skupne interese in začeti spoštovati, čeprav nepopolno, skupne vrednote in obveznosti mednarodnih organizacij (Jackson in Sørensen 2013, 134–135).

"obsegu in stopnji institucionalizacije skupnih interesov in vrednot v sistemih dogovorjenih pravil ravnanja" in "skupnem uveljavljanju pravil".

V razpravah angleške šole so trije elementi včasih označeni kot Hobbova (ali Machiavellijeva) tradicija moči v politiki, Grotiusova tradicija naravnega in mednarodnega prava ter Kantova tradicija ene skupnosti človeštva (Jackson 1996, 206). Ujemajo se tudi z Wightovimi (1991) 'treimi tradicijami' teorije mednarodnih odnosov. Realistični koncept vidi države kot centre moči, ki zasledujejo svoje lastne interese in mednarodne odnose kot instrument odnosov med državami. Racionalistični koncept vidi države kot pravne organizacije, ki delujejo v skladu z mednarodnim pravom in diplomatsko prakso ter mednarodne odnose kot odnose med državami, ki jih urejajo zakoni, na katere so vse države pristale. Revolucionizem pa zavrača primat države in za osrednjega igralca v mednarodnih odnosih postavlja posameznika. Ljudje naj bi sestavljali prvotno 'svetovno skupnost' ali 'skupnost človeštva', ki je bolj temeljna kot skupnost držav (Jackson in Sørensen 2013, 135). Wightove tri tradicije lahko primerjamo tudi z razpravo v mednarodnem pravu med tistimi, ki podpirajo pozitivno pravo, naravno pravo⁷⁸ ali Grotiusov pogled, ki združuje elemente obeh (Simpson 2004; Jeffery 2006).

Dunne (2010, 146) kot enega izmed kazalnikov razvijajoče se svetovne družbe navaja nastanek mednarodnega humanitarnega prava. UL OZN, v kateri so bile poudarjene pravičnost, pravice in temeljne svoboščine, je v tej evoluciji predstavljala pomemben korak, kar kaže na "dinamično medsebojno vplivanje meddržavnih in svetovnih družbenih področij". Nadalje, različne spremembe v mednarodnem kazenskem pravu so bistveno omejile okoliščine, v katerih lahko državni voditelji zahtevajo imuniteto pred pregonom zaradi zločinov po humanitarnem pravu. Podobno je Rimski statut Mednarodnega kazenskega sodišča mednarodno jurisdikcijo razširil še nad državne akterje, odgovorne za domnevna vojna hudodelstva (prav tam).

2.1.2 Temeljne vrednote skupnosti držav

"Vsi trije elementi skupnosti držav odražajo dejstvo, da so mednarodni odnosi v osnovi človekove dejavnosti, povezane s temeljnimi vrednotami" (Jackson in Sørensen 2013, 135). Bull (2002) posebno pozornost namenja dvema, in sicer mednarodnemu redu in mednarodni

⁷⁸ Temeljna ideja naravnega prava je, da obstajajo zakoni in iz njih izhajajoče pravice posameznikov, ki prevladajo nad pozitivistično oblikovanim pravom. Gre torej za načela pravičnosti, ki so neodvisna od časa in prostora ter predstavljajo varovalko pred zlorabo oblasti in arbitrarnim določanjem pravic in dolžnosti posameznikov (Tkalec 2014, 480).

pravičnosti. Mednarodni red Bullu (prav tam, 16) pomeni "vzorec ali razporeditev mednarodne dejavnosti, ki podpira osnovne cilje družbe držav, ki so elementarni, primarni ali univerzalni", in sicer zaščita samega sistema in družbe držav; ohranitev neodvisnosti ali zunanje suverenosti posameznih držav; mir;⁷⁹ ter skupni cilji vsega družbenega življenja: omejevanje nasilja, ki ima za posledico smrt ali telesno poškodbo; izpolnjevanje obljub;⁸⁰ in varnost posesti.⁸¹

Pri tem Bull (2002, 16–19) priznava možnost, da se ti cilji sčasoma dopolnijo ali spremenijo, tudi v smislu njihove prilagoditve na novo nastali red, ki bo podpiral elementarne ali primarne cilje družbenega življenja človeštva kot celote, torej svetovni red. "Mednarodni red je red med državami; vendar so države zgolj skupine ljudi, ljudje pa so lahko združeni tako, da sploh ne tvorijo držav. Poleg tega so, če so združeni v države, združeni tudi na druge načine" (prav tam, 19). "Če ima mednarodni red vrednost, je to lahko samo zato, ker je ključnega pomena za cilj reda v človeški družbi kot celoti" (prav tam, 21).

Z mednarodno pravičnostjo pa Bull (2002, 58) označuje "moralna pravila, ki državam in narodom podeljujejo pravice in obveznosti", kot so na primer zamisel, da so vse države, ne glede na njihovo velikost, rasno sestavo ali ideološko nagnjenje, enako upravičene do suverenosti ali zamisel, da so vsi narodi enako upravičeni do samoodločbe. V svetovni politiki je pomembnejši red, saj predstavlja "pogoj za realizacijo vseh ostalih vrednot" (prav tam, 93). Vseeno pa je treba vprašanje odnosa med redom in pravičnostjo ocenjevati od primera do primera, še posebej, če je v obstoječem redu utelešena nepravičnost. "Včasih sam boj za pravično spremembo ustvari soglasje v prid tej spremembi, ki ni obstajalo, ko se je boj začel" (prav tam, 93–94).⁸²

"Analitično razlikovanje med sistemom in družbo intuitivno podpira logična predpostavka, da so osnove mednarodnega reda in sodelovanja spremenljivke, zato sta torej v mednarodnem življenju mogoča tako razvoj kot nazadovanje" (Brems Knudsen 2000, 37). Mednarodna družba je torej spremenljiva, "nove konstrukcije pa lahko vključujejo močnejšo stopnjo reda ali njegove pravičnosti" (prav tam, 38).

⁷⁹ Ne v smislu univerzalnega in trajnega miru, temveč v smislu odsotnosti vojne med državami članicami mednarodne družbe kot običajno stanje njihovega odnosa, ki se lahko krši le v posebnih okoliščinah in v skladu z načeli, ki so splošno sprejeta (Bull 2002, 17).

⁸⁰ Ta cilj predstavlja načelo *pacta sunt servanda* (Bull 2002, 18).

⁸¹ V smislu ozemeljske pristojnosti in pristojnosti nad posamezniki izven meja ozemlja (Bull 2002, 19).

⁸² Bull (2002, 94) to ponazoril s procesom dekolonizacije. Danes lahko na primer rečemo, da v mednarodni družbi obstaja soglasje, da oblast kolonialnih sil nad njihovimi zadevnimi ozemlji ni legitimna in da je boj za neodvisnost proti tem silam pravičen. Vendar tega soglasja v prvih desetletjih anticolonialnega boja ni bilo, če pa dejansko obstaja danes, je posledica tega boja.

Z redom in pravičnostjo sta povezani tudi dve mednarodni vrednoti, ki jima pripisuje veliko veljavo Vincent (1986): suverenost držav in načelo nevmešavanja (povezana z redom) ter človekove pravice (povezane s pravičnostjo). Po eni strani naj bi države spoštovale neodvisnost druga druge. Po drugi strani mednarodni odnosi ne vključujejo samo držav, temveč tudi ljudi, ki imajo človekove pravice, ne glede na to, katere države državljani so. Vendar pa med tema dvema vrednotama lahko pride in prihaja do konfliktnega odnosa. Če se človekove pravice v državi množično kršijo, ali ima država še vedno pravico do nevmešavanja v njene notranje zadeve? (Jackson in Sørensen 2013, 135–136)

Gre torej za vprašanje uravnoteženja suverenih pravic držav in človekovih pravic. "To je eden od temeljnih vrednostnih konfliktov mednarodnih odnosov, ki so postali vidni po hladni vojni" (Jackson in Sørensen, 136), izraža pa se tudi v pristojnostih in delovanju pogodbenih teles OZN za nadzor nad uresničevanjem človekovih pravic oziroma odborov. Države pogodbenice so izpolnjevanje svojih mednarodnopravnih obveznosti različno pripravljene izpostaviti nadzoru različnih odborov. Zaradi široke razlage materialnih mednarodnopravnih pogodbenih obveznosti in svojih postopkovnih pristojnosti pa naj bi odbori, kot že omenjeno, neupravičeno posegali v suverenost držav pogodbenic (Ulfstein 2016, 1).

Od tu dalje v angleški šoli, torej pri obravnavi vloge držav in posameznikov v mednarodnem pravu, nastopijo ključne razlike. Znotraj zamisli o mednarodni družbi sta se namreč glede prednosti v odnosu med redom in pravičnostjo ter (ne)vmešavanjem in človekovimi pravicami razvila dva pristopa, pluralistični in solidaristični. Izraza je skoval Bull (1966) in od takrat predstavljata osrednja koncepta normativnih razprav znotraj angleške šole (Wheeler 1992; Dunne in Wheeler 1996; Bain 2010).

2.1.3 Od pluralizma k solidarizmu ter globalnemu vladanju

Razpravo med pluralisti in solidaristi lahko umestimo v preučevanje odnosa med mednarodno in svetovno družbo, saj gre za razpravo o naravi in potencialu mednarodne družbe oziroma natančneje, za razpravo o dejanskem in potencialnem obsegu skupnih norm, pravil in institucij znotraj sistema držav (Buzan 2004, 45).

Pluralisti predpostavljajo, da so države *de facto* prevladujoča enota človeške družbe, v kateri načeli suverenosti in nevmešavanja služita oblikovanju in ohranjanju kulturne in politične raznolikosti (Buzan 2004, 46). Mogoča razsežnost mednarodne družbe v tem okviru je minimalna, omejena na deljeno skrb za mednarodni red, ki v anarhičnosti omogoča

soobstoj, in s tem na sporazume o vzajemnem priznavanju suverenosti, pravila diplomacije in spodbujanje načela nevmešavanja (Jackson 2000; Mayall 2000; Buzan 2004, 46).

Solidaristi po drugi strani zagovarjajo stališče, da je lahko razsežnost mednarodne družbe precej širša, vključuje lahko skupne norme, pravila in institucije funkcionalnega sodelovanja pri zadevah kot so omejitev uporabe sile in sprejemljivi 'standardi civilizacije' v odnosu med državami in državljani (tj. človekove pravice). "S tega stališča lahko suverenost načeloma zajema mnogo več stopenj političnega zbliževanja, kot je to mogoče s stališča pluralizma" (Buzan 2004, 47).

Preneseno na vprašanje človekovih pravic, pluralisti v napetosti med zahtevami držav po suverenosti na eni strani in zamisljijo, da imajo ljudje splošne pravice, na drugi strani, vidijo nasprotje med pravicami držav in pravicami ljudi, solidaristi pa tega nasprotja ne vidijo, če države svojo suvereno pravico uporabljajo za prepoznavanje in uresničevanje človekovih pravic (Buzan 2014, 83).

Glavna skrb pluralizma je torej mednarodni red. Obseg skupnih norm, pravil in institucij držav je majhen oziroma ozek, mednarodna družba pa je usmerjena k oblikovanju okvira za miren soobstoj in morda reševanje skupnih problemov, ki zadevajo skupno usodo, kot sta na primer nadzor nad orožjem in okolje. Kolektivno uveljavljanje pravil je težko in redko. Solidaristično spodbujanje človekovih pravic pa predstavlja nevarnost za stabilnost mednarodne družbe, kajti če so človekove pravice podeljene neodvisno od države, potem to v temelju spodkopava načelo suverenosti in pravico do nevmešavanja. Pri tem zaskrbljenost pluralistov glede liberalnega prizadevanja za univerzalne človekove pravice izhaja tudi iz njihove etične orientiranosti, ki ne temelji na eni posebni viziji dobrega, temveč v sprejemu in normativnem varstvu etične raznolikosti človeških skupnosti (Buzan 2014, 89–91).

Po drugi strani solidarizem v odnosu med redom in pravičnostjo glavno skrb posveča pravičnosti, še posebej človekovim pravicam in vprašanju intervencije (Buzan 2014, 113). Red ne more biti vzpostavljen brez pravičnosti, v kateri meddržavna družba upošteva potrebe in pravice svojih državljanov (prav tam, 114). Solidarizem lahko razdelimo na državnocentrični solidarizem in kozmopolitanski solidarizem (Williams 2010). "Državnocentrični solidarizem se nanaša na možnost, da države kolektivno presežejo logiko soobstoja, da bi oblikovale mednarodne družbe z relativno visoko stopnjo skupnih norm, pravil in institucij" (Buzan 2014, 116). V državnocentričnem solidarizmu namreč ne gre samo za zagotavljanje soobstoja, temveč tudi za sodelovanje pri številnih zadevah, bodisi v iskanju skupne koristi (npr. trgovina) bodisi v uresničevanju skupnih vrednot (npr. človekove pravice,

skrb za okolje, znanje). V močnejši obliki lahko državnocentrični solidarizem vključuje tudi zблиževanje. Države se ob sodelovanju tudi preoblikujejo, da bi si v svojih domačih strukturah in vrednotah postale bolj podobne (Buzan 2004, 45–62, 139–160).⁸³

Kozmopolitanski solidarizem pa daje moralni primat 'veliki družbi človeštva' in univerzalne, naravnopravne, moralne vrednote enači s pozitivnim mednarodnim pravom ali jih nad njega celo povzdigne. "Kozmopolitanski solidarizem je nastal predvsem iz želje po vzpostavitvi temeljev za moralno kritiko države in logike meddržavne družbe. To je doseženo na način, da se družba človeštva kot celote postavi kot moralna referenčna vrednost, na podlagi katere se presoja ravnanje in namen držav" (Buzan 2014, 118). Pravice in dolžnosti posameznika po mednarodnem humanitarnem pravu in mednarodnem pravu človekovih pravic so torej dorekle države, vendar z vidika prava pripadajo posamezniku. Posamezniki so subjekti mednarodnega prava, nosilci pravic in dolžnosti. Kot je poudaril Brems Knudsen (2015, 25): "/n/e nad državami, ne podrejeni državam, temveč skupaj z državami"!

V bistvu gre pri razpravi med pluralisti in solidaristi za odraz stare polemike med pravnima tradicijama naturalizma in pozitivizma glede narave mednarodne družbe in temeljev mednarodnega prava. Prva tradicija zagovarja stališče, da mora mednarodno pravo temeljiti na univerzalnih naravnih zakonih, ki jih je mogoče odkriti s pomočjo razuma. V skladu z drugo tradicijo pa mednarodno pravo izhaja iz dejanskega sporazuma med državami, ki je razviden iz njihove običajne prakse in mednarodnopravnih pogodb (Brems Knudsen 2000, 11).

Na tem mestu velja omeniti, da je moderno mednarodno pravo človekovih pravic teorijo naravnih pravic sprejelo samo načelno, v smislu da so pravice neločljive in neodtujljive, 'naravne pravice' pa so bile preko postopnega razvoja in kodifikacije mednarodnega prava preoblikovane v pozitivne pravice (Tyagi 2011, 16). "Za pozitivistični pristop je bistvenega pomena soglasje volje oziroma privolitev države, ki sprejme mednarodnopravno obveznost" (Türk 2015, 32). Splošna deklaracija človekovih pravic in mednarodni instrumenti, ki so bili sprejeti na njeni osnovi, torej temeljijo na kompromisni rešitvi odpravljene nejasnosti temeljev človekovih pravic (Tkalec 2014, 477), kar naj bi vplivalo tudi na skladno ravnanje s človekovimi pravicami, saj naj bi bile norme po mnenju zagovornikov fundacionalističnega⁸⁴

⁸³ Buzan (2004, 148) kot tak primer navaja EU.

⁸⁴ "Fundacionalistični pristop k človekovim pravicam je epistemološka pozicija, ki vztraja na potrebi po določitvi ene moralne vrednote ali metafizičnega koncepta, ki bi omogočil nedvoumno izpeljavo (posameznih) človekovih pravic", na primer vere ali narave (Tkalec 2014, 476). Človekovih pravic torej ni mogoče upravičiti zgolj s sklicevanjem na skupne interese in koristi (prav tam).

utemeljevanja človekovih pravic (Freeman 1994; Shestack 1998; Schaefer 2005) neučinkovite brez prilegajočega se moralnega vzgiba in razumevanja njihovega moralnega upravičenja.

Tkalec (2014, 483; glej še Bunch 1999, 233; Hunt 2007, 29) meni, da so tovrstni teoretski pristopi v neskladju z "nestatično, evolucijsko naravo človekovih pravic, njihovo vsakokratno večplastno družbeno vlogo in nikoli do konca izkoriščenim emancipacijskim potencialom". "I/skanje ene, enotne in večne teorije človekovih pravic, predvsem pa njihovo fundacionalistično utemeljevanje, ne more zagotoviti univerzalnosti človekovih pravic v globaliziranem svetu" (Tkalec 2014, 475). Vseeno pa za pravno filozofijo ostaja odprto vprašanje "vloge morale pri določanju vsebine pozitivnega ali 'človeškega' prava" (Murphy 2017, 206).

V tem smislu Buchanan (2010, 89) trdi, da imajo institucije mednarodnega prava človekovih pravic, ki določajo in uveljavljajo norme človekovih pravic, kot tudi tiste, ki oblikujejo nove norme, pomembne epistemične funkcije pri opredeljevanju morale človekovih pravic in najučinkovitejših načinov za povečanje skladnosti z njo. In sicer na naslednje načine: z dostopom in uporabo zanesljivih dejanskih informacij, ki so bistvene za utemeljitev in/ali določitev norme človekovih pravic,⁸⁵ z doseganjem bolj vključujoče zastopanosti interesov in stališč, kot je na voljo na nacionalni ravni, s čimer se ublaži tveganje, da bodo sodbe o vsebini norme človekovih pravic in najboljšem načinu za njeno uresničevanje kulturno pristranske; ter v primeru, ko obstaja vrsta razumnih alternativnih določitev, z zagotavljanjem avtoritativne določitve človekove pravice (prav tam, 91). "I/nstitucionalni procesi, ki opredeljujejo mednarodne pravne pravice, /torej/ igrajo pomembno vlogo – /morda celo/ nujno vlogo – pri konkretizaciji utemeljitve in določitve moralnih človekovih pravic" (prav tam 91–92).

Zaradi sprememb v globaliziranem svetu Hurrell (2007) preseže normativno pluralistično-solidaristično razpravo in ponudi tretje, sodobno razumevanje mednarodne družbe. "Pluralizem se zdi osnovan na meddržavnem modelu mednarodne družbe, ki ni povezan s transnacionalnimi tokovi blaga in storitev, kaj šele deljenih identitet. Solidarizem se prevečkrat osredotoča na uveljavljanje nadsacionalnih liberalnih vrednot s strani medvladnih institucij, zato prezre goste mreže akterjev in institucij, ki so prodrle v mednarodno družbo"

⁸⁵ Gre za vire 'epistemičnih skupnosti', vključno s strokovnjaki nevladnih organizacij in z akademskimi raziskovalci. Pri tem uporaba zanesljivih dejanskih informacij lahko zahteva ustvarjanje novega znanja, na primer o učinkovitosti alternativnih mehanizmov za zagotavljanje zakonitega postopka, ali razširjanje obstoječega znanja, tudi z namenom odprave napačnih informacij, kot na primer te, da obrezovanje žensk vpliva na njihovo večjo plodnost (Buchanan 2010, 89–90).

(Dunne 2010, 142). Ta pristop se v mnogočem ujema s konstruktivističnimi pristopi k politiki mednarodnega prava, saj je liberalna politična ambicija osnovana na opazovanju normativne spremembe (Egede in Sutch 2013, 118).

Hurrell (2007, 58) solidarizem razume kot oznako za kakovostno drugačno vrsto mednarodne skupnosti, kjer so še posebej pomembne štiri dimenzije: prehod na institucije in širitev globalnega vladanja; spremembe pri oblikovanju, razvoju in utemeljevanju mednarodnega prava; vedno večji poudarek na uveljavljanju mednarodnih norm in pravil; ter spremenjeno razumevanje države in državne suverenosti.

Število institucij se je zelo povečalo,⁸⁶ prav tako se je razširil obseg njihovega vladanja v mednarodnih odnosih. Namesto pluralističnega osredotočanja na omejen niz pravil glede vojne, mira in diplomacije, solidaristično sodelovanje skuša spodbujati mir in varnost na nove načine (omejevanje uporabe sile, razvoj prava oboroženih spopadov in humanitarnega prava) in reševati tako skupne probleme (ekonomska in okoljska vprašanja) kot ohranjati in spodbujati skupne vrednote (človekove pravice, politična demokracija). Pri mednarodni ureditvi gre vedno bolj za pozitivne obveznosti, ki vključujejo obsežne domače, pravne in administrativne spremembe, ne pa omejitve ali prepovedi mednarodnega ravnanja (Hurrell 2007, 60).

Tudi obseg pravnih sporazumov se je povečal eksponentno. Pretežno bilateralne mednarodnopravne pogodbe so zamenjale multilateralne in kvazi-ustavne mednarodnopravne pogodbe (UL OZN). Postopek oblikovanja prava poteka na vedno več ravneh. Razširil se je obseg akterjev, ki oblikujejo in uveljavljajo pravo. Temeljni pogoj privolitve države za zavezujočnost pravil omejuje poudarek na splošnih pravnih načelih in peremptornih normah. Stalno se povečuje tudi število mednarodnih sodišč in tribunalov, mednarodno pravo pa postaja vedno bolj pomemben vir nacionalnega prava (Hurrell 2007, 61–63).

"V nasprotju z dvostranskim in pogodbenim značajem tradicionalnega mednarodnega /prava/, mednarodno pravo postaja čedalje bolj razumljeno kot celovit skupek praks in kot medsebojno povezan (vendar ne nujno enoten) normativni sistem, v katerem zgodovinski razvoj in razvoj posebnih pravnih doktrin ali konceptov v določenem obdobju igrata ključno vlogo" (Hurrell 2007, 63). Vsebina norme in stopnja obveznosti, ki ji je pripisana, sta zato povezana z njenim položajem v tem širšem normativnem redu, kar mora upoštevati tudi ocena 'vpliva' mednarodnega prava na mednarodno politično prakso. To pa pomeni tudi, da za

⁸⁶ Širitev institucij ponazorijo tudi številke. Leta 1909 je obstajalo 37 medvladnih organizacij in 176 mednarodnih nevladnih organizacij, v poznih devetdesetih letih 20. stoletja pa 260 medvladnih organizacij in okoli 5500 mednarodnih nevladnih organizacij (Held in drugi 1999, 53).

mnoge od tistih, ki poučujejo ali uporabljajo pravo, ideja globalne pravne skupnosti postaja vedno bolj uresničljiva (prav tam).

Tretja razsežnost kakovostno drugačne vrste mednarodne skupnosti je povezana s številnimi poskusi preseganja tradicionalno 'mehkih' mehanizmov za zagotavljanje skladnega ravnanja z mednarodnim pravom oziroma prizadevanjem, da bi norme te bolj ambiciozne družbe 'dobile zobe' – gre torej za prehod od konsenznega (*consensual*) k prisilnemu (*coercive*) solidarizmu. Mednje sodijo razprave o možnostih delovanja OZN kot kolektivnega varnostnega sistema, ki bi izvajal odločitve Varnostnega sveta v mednarodnih in nemednarodnih oboroženih spopadih ter o širitvi različnih oblik pogojevanja (Hurrell 2007, 63–64).

Ta razvoj pa je vplival tudi na razumevanje držav kot glavnih akterjev svetovnega reda. Suverenost v smislu svobodne izbire gospodarskega, političnega ali družbenega sistema ali oblikovanja zunanje politike je močno omejena. Suverenost v smislu moči države nad njenimi državljani spodkopava mednarodno pravo človekovih pravic in večja razpoložljivost različnih nacionalnih in mednarodnih sodišč. Države postajajo akterji, ki po eni strani predstavljajo in so odgovorni za nacionalne skupnosti, skupine in posameznike, po drugi strani pa predstavljajo ali razlagajo pojem mednarodnega javnega dobra in nabor temeljnih norm, na podlagi katerih je ravnanje države presojava in ocenjevano (Hurrell 2007, 65–66). "Norme, ki določajo, kar država je in kar naj bi predstavljala, postanejo del normativnega in pravnega reda" (prav tam, 66). V tem smislu Sikkink (1993, 411) govori o "postopnem, pomembnem in verjetno nepovratnem preoblikovanju suverenosti". Vendar, kot opozori Kim (2017, 310): "Ker je suverenost tudi norma ali skupni niz razumevanj in pričakovanj o državi, sprememba suverenosti postane mogoča, /šele/ ko pride do širših sprememb o moralnem namenu državnosti".

Reus-Smit (2001) pa ponudi inovativen prikaz razmerja med univerzalno suverenostjo in človekovimi pravicami, ko kritizira stališče, ki obravnava suverenost in človekove pravice kot dve ločeni, ničelni in medsebojno nasprotujoči si načeli. V 21. stoletju je suverenost "vedno bolj utemeljevana v smislu vloge države kot garanta določenih temeljnih človekovih pravic in svoboščin" (prav tam, 520), zato je varstvo človekovih pravic "sestavni del moralnega

namena sodobne države, prevladujočega razloga, ki dovoljuje organizacijo oblasti v ozemeljsko opredeljene suverene enote" (prav tam).⁸⁷

V obdobju po letu 1945 so bile človekove pravice tako vir nesoglasja kot kazalnik pojavljanja solidaristične mednarodne družbe. V 90-ih letih 20. stoletja so človekove pravice vzpostavile institucionalno prisotnost, ki je ustrezala njihovi retorični moči, zima po 11. septembru 2001 pa je pokazala, da so sistemske in družbene sile razveljavile številne pretekle koristi, saj so vlade nacionalni varnosti ponovno dale prednost pred posameznikovo svobodo (Dunne 2010, 146–147).

Pot človekovih pravic v moderno dobo se je začela s sprejetjem Splošne deklaracije človekovih pravic leta 1948. Vendar so morali zagovorniki človekovih pravic skoraj tri desetletja čakati, da so ta načela začela omejevat ravnanje držav, saj so človekove pravice "zasenčili sistemski dejavniki, povezani z rivalstvom dveh velikih sil in preferenco članic mednarodne družbe, da bi človekove pravice obravnavale kot standarde in ne kot izvršljive zaveze" (Dunne 2010, 151).

Sredi 70-ih let 20. stoletja je več dejavnikov nakazalo spremembo moči režima človekovih pravic. Prvič, naraščajočo legalizacijo norm na področju človekovih pravic odraža začetek veljavnosti MPDPP in MPESKP v letu 1976. Komisija ZN za človekove pravice, katere vloga je bila dvigniti status človekovih pravic znotraj sistema ZN, je postala, tudi zaradi razširjenega članstva, bolj aktivna (Dunne 2010, 151). Od leta 1967, ko je dobila nove pristojnosti, se ni več ukvarjala samo z določanjem mednarodnopравnih standardov človekovih pravic, temveč je svoje delo okrepila tudi na področju nadzora nad uresničevanjem človekovih pravic (Freedman 2011, 24). Leta 1993 je sledilo še imenovanje visokega komisarja ZN za človekove pravice. Drugič, nastale so prve mednarodne nevladne organizacije, kot na primer Amnesty International, predane k poglobljanju skladnega ravnanja držav s pravom človekovih pravic. In tretjič, začenši s podpisom Helsinške sklepne listine leta 1975,⁸⁸ so človekove pravice dobile večjo vlogo v zunanji politiki ključnih zahodnih držav, od ZDA pod predsednikom Jimmyjem Carterjem, prek Norveške in Nizozemske, do Evropske skupnosti in

⁸⁷ Reus-Smit (2001, 520) to povezavo prikaže na primeru, kako so nastajajoče norme človekovih pravic delegitimirale institucijo kolonializma, zagotovile moralne temelje za normo samoodločbe in tako licencirale širjenje postkolonialnih držav v Afriki in Aziji.

⁸⁸ Helsinška sklepna listina iz leta 1975, ki jo je podpisalo 35 držav (Kanada, ZDA, vse evropske države razen Albanije in Sovjetska zveza), je zagotovila normativni okvir delovanja Konference o varnosti in sodelovanju v Evropi in temelji na privrženosti večstrankarski demokraciji, človekovim pravicam, liberalnemu ekonomskemu sistemu in pravnemu redu (Šabič, Bolka in Koradžija 2005, 16–18).

nato po letu 1993 EU, v kateri je bilo spoštovanje človekovih pravic vedno pogoj za članstvo (Dunne 2010, 151–152).

V sredini in proti koncu 90-ih let 20. stoletja se je vpliv mednarodnih norm človekovih pravic hitro širil. Svetovna konferenca o človekovih pravicah leta 1993 je potrdila nesporen status standarda, prav tako podpis MPDPP s strani Kitajske leta 1998. Te točke pregiba ponazarjajo postopno socializacijo držav v okvir, kjer je njihovo notranje ravnanje podvrženo pregledu drugih držav in mednarodnemu javnemu mnenju. Vključevanje načel človekovih pravic in razvoj nevladnih institucij predstavlja pomembno spremembo v naših moralnih občutkih, vseeno pa se pred zagovornike solidarizma postavljajo neprijetni izzivi (Dunne 2010, 152–153):

Prvič, države se lahko opredelijo za človekove pravice, vendar, ali je to samo 'poceni govoričenje', ki bo verjetno prenehalo, ko se bodo oči obrnile stran? Drugič, in morda bolj zaskrbljujoče, ravnanje ZDA v času globalne vojne proti terorizmu kaže, da odmik od temeljnih vrednot človekovih pravic v svetovnem liberalnem osrčju ni nepredstavljiv. /Č/lovekove krivice – kot je mučenje v imenu protiterorizma – se lahko v svetovni politiki stopnjujejo tako hitro kot se lahko norme za krepitev človekovih pravic širijo.

Razprava o pluralizmu in solidarizmu tako vodi v vprašanje institucij mednarodne družbe. "Zdi se /namreč/, da je mogoče reči, da obstaja tesna povezava med tem, kje se nahaja mednarodna družba na pluralistično-solidarističnem spektru, in tem, kakšne vrste institucij ima oziroma kako določeno institucijo razume" (Buzan 2004, 161). V tem okviru je torej relevantno vprašanje, ali so človekove pravice temeljna institucija mednarodne družbe?

2.1.4 Človekove pravice kot temeljna institucija skupnosti držav?

Vezano na razumevanje institucij v angleški šoli je potrebno najprej izpostaviti razliko med 'primarnimi institucijami' v smislu skupnih institucij mednarodne družbe in 'sekundarnimi institucijami' v smislu mednarodnih organizacij (Makinda 2002, 366; Buzan 2004). Pri skupnih institucijah ne gre za institucije v smislu režimske teorije (Keohane 1988; Bull 2002; Buzan 2004; Holsti 2004), torej za produkt določene vrste mednarodne družbe, ki so ga zavestno zasnovale države (Buzan 2004, 166), temveč za osnovne pojave, ki jih države rutinsko priznavajo in reproducirajo, ne glede na to, ali jih obkrožajo mednarodnopravne pogodbe ali drugi formalni sporazumi (Friedner Parrat 2014, 9). Po Bullovih (2002, 71) besedah gre za "skupek navad in praks", ki so po Buzanovo (2004, 166) "sestavni del tako držav kot mednarodne družbe, saj opredeljujejo osnovni značaj in namen take družbe". Za sklicevanje na mednarodne organizacije pa angleška šola uporablja pojem 'psevdo-institucije' (Bull 2002, xxxv) ali 'sekundarne institucije', s čimer poudarja, da je učinkovitost

mednarodnih organizacij odvisna od funkcije primarnih institucij mednarodne družbe (Stivachtis 2017, 29).

Prav tako je potrebno ločevati med temeljnimi institucijami in temeljnimi normami, ki predstavljajo drugo komponento mednarodne družbe. Norma se nanaša na posamezni standard ravnanja, medtem ko institucije poudarjajo način, na katerega so pravila ravnanja strukturirana in povezana. Na primer, 'suverenost' in 'suženjstvo' nista normi, saj sta (ali sta bili) dejansko zbirka norm ter se je mešanica pravil in praks, ki sestavljajo ti dve instituciji, sčasoma pomembno spreminjala (Finnemore in Sikkink 1998, 891).

Primarne institucije so torej skupna identiteta članic mednarodne družbe. Vendar pa med predstavniki angleške šole soglasja o številu in identiteti primarnih institucij mednarodne družbe ni (Wilson 2012, 568). Med 'novimi institucionalisti' (prav tam, 571) Buzan (2014, 97–112) klasičnemu vestfalskemu naboru primarnih institucij, ki ga sestavljajo: ravnotežje moči, diplomacija, koncert velikih sil, mednarodno pravo in vojna (Bull 2002, 97–222), najprej doda dve implicitni, suverenost in teritorialnost. Nato pluralistični nabor primarnih institucij razširi še na imperializem/kolonializem, neenakost med ljudmi, dinastizem in nacionalizem.

Po Buzanovo (2014, 135–163) solidaristične primarne institucije poleg pluralističnih vključujejo trg, demokracijo in okoljsko upravljanje, pri čemer po 2. svetovni vojni imperializem/kolonializem nadomesti razvoj, v smislu pravice do sodobnosti, in neenakost med ljudmi norma enakopravnosti. Slednja sama po sebi predstavlja velikanski napredek za solidarizem, saj je enakopravnost pogoj za človekove pravice. Brez nje namreč načelo univerzalnosti človekovih pravic ne more veljati (Reus-Smit 2011).

Vseeno pa Buzan (2014, 159) meni, da so človekove pravice, čeprav imajo dolgo priznano legitimnost, še vedno, v najboljšem primeru, institucija mednarodne družbe v nastajanju. V nekaterih delih mednarodne družbe, predvsem na Zahodu, ima veliko večjo podporo kot v drugih, njenim elementom pa močno nasprotujejo države, ki se bojijo erozije svoje pravice do nevmešavanja, med njimi še posebej Ruska federacija in Kitajska. Tako Buzan enakopravnosti priznava status 'glavne primarne institucije', človekovim pravicam pa 'izvedene primarne institucije', pri čemer hierarhično delitev primarnih institucij vodi logika gnezdenja (Buzan 2004, 184). Nekatero primarne institucije je namreč mogoče razumeti v smislu, da vsebujejo ali ustvarjajo druge. Na primer, mednarodno pravo lahko razumemo kot splošno institucijo, niz osnovnih načel, lahko pa tudi kot vsebnik potencialno neskončnih

posebnih zakonov o številnih specifičnih vprašanjih, ki se lahko razvijejo znotraj nje (prav tam, 182).

Podobno Jackson (2000, 16–17), za katerega človekove pravice sicer ne predstavljajo institucije, temveč normo, človekovim pravicam ne priznava statusa temeljne norme, saj solidaristična mednarodna družba, ki jo ta norma predstavlja, še ni prisotna na globalni ravni, čeprav ima status temeljne norme v nekaterih regionalnih mednarodnih družbah, kot je EU (Grøndahl Glaving 2011, 34). Tudi glede oznake suverenosti so mnenja predstavnikov angleške šole deljena. Buzan (2004) in Holsti (2004) jo uvrščata med osrednje institucije mednarodne družbe, Jackson (2000), Wheeler (2000) in Dunne (2003) pa med norme.

Prav tako primarna institucija mednarodnega prava ni samoumevno pluralistična. Kot pri suverenosti je osnovno načelo mednarodnega prava sicer ostalo stabilno, vendar so se viri legitimnosti, vsebina in prakse znotraj njega sčasoma precej spremenili (Buzan 2014, 148). Mednarodno pravo v 16. in 17. stoletju je temeljilo na naravnem pravu, šele v 19. stoletju je prišlo do prevlade pozitivnega prava (Holsti 2004, 146–150). Kljub zmagoslavju pozitivnega prava in potencialnemu neujemanju z načelom nevmešavanja je prišlo do razvoja prava človekovih pravic (Holsti 2004, 156–161).

Holsti (2004, 18), ki mednarodne institucije vidi kot bistvene označevalce sprememb na področju mednarodne politike, saj predstavljajo "vzorčne (tipične) akcije in interakcije držav, norme, pravila in načela, ki jih (ali ne) vodijo ter glavne ideje in prepričanja zgodovinske dobe", postavi tri kriterije za obstoj mednarodne institucije (prav tam, 21–22): vzorčne prakse oziroma prakse, ki so rutinske, tipične in se ponavljajo;⁸⁹ koherentne nabore idej in/ali prepričanj, ki opisujejo potrebe po skupnih praksah in pokažejo, kako se lahko z njimi dosežejo določeni cilji; ter norme, ki vključujejo pravila in etiketo ter predpisujejo in prepovedujejo določene vrste ravnanja. Na podlagi navedenih kriterijev zavrne dve Bullovi instituciji, in sicer koncert velikih sil in ravnotežje moči, saj ne dosegata kriterija vzorčne prakse. Mednarodno pravo pa je po njegovem mnenju v vestfalskem mednarodnem sistemu 'temeljna institucija', tj. institucija, ki določa akterje in temeljna načela, norme in pravila, na katerih so osnovani njihovi medsebojni odnosi ter vodi k vzorčnim oblikam delovanja, za razliko od 'postopkovnih institucij', ki vključujejo ponavljajoče se prakse, ideje in norme, ki temeljijo in urejajo interakcije in transakcije med posameznimi akterji (prav tam, 25–26).

⁸⁹ Na primer, v nasprotju s 16. stoletjem so danes izmenjava veleposlanikov in njihove funkcije rutinska praksa (Holsti 2004, 21).

Navari (2013) se za identifikacijo institucij opre na mednarodno pravo in za namen ugotavljanja pojava primarne institucije izpostavlja vprašanja, ali institucionalni razvoj, kot so na primer človekove pravice, vsebuje določene obveznosti; ali so te obveznosti dovolj natančno opredeljene, da lahko sodnik ugotovi odstopanje od njihove vsebine; in ali odstopanje povzroči neko vrsto sankcije. Za ugotavljanje oblikovanja nove primarne institucije pa sta relevantni vprašanji, ali resolucije vodijo do izpopolnitev v kasnejših resolucijah in ali je potrditev nove institucije s strani vlade ali prebivalstva globoka ali iskrena.

Sekundarne institucije so produkt mednarodne družbe. Večinoma gre za medvladne dogovore, ki so jih države zavestno zasnovale za uresničevanje določenih funkcionalnih ciljev (Buzan 2014, 17). Lahko pa so tudi "povezana kompleksna pravila in norme, ki jih je mogoče določiti v času in kraju" (Keohane 1988, 383) ali "razmeroma stabilen skupek praks in pravil, ki opredeljujejo ustrezno ravnanje za določene skupine akterjev v določenih situacijah" (March in Olsen 1998, 948), torej 'režimi' (Wilson 2012, 572). "Sekundarne institucije odsevajo in podpirajo primarne, njihove možnosti pa omejuje širši okvir primarnih institucij, znotraj katerega morajo delovati" (Buzan 2014, 30).

Pogodbena telesa OZN oziroma odbori so ustanovljeni na podlagi mednarodnopravnih pogodb s področja človekovih pravic. Formalno niso mednarodne organizacije. Vendar, kot običajno pri mednarodnih organizacijah, mednarodnopravne pogodbe s področja človekovih pravic vzpostavljajo plenarne organe, tj. sestanke držav pogodbenic. Hkrati imajo ti plenarni organi omejene funkcije, volitve članov odborov. Poleg tega odbori niso pomožni organi, saj so pri opravljanju svojih funkcij neodvisni in odgovorni za nadzorovanje uresničevanja mednarodnopravnih pogodb s strani držav pogodbenic in nekateri tudi za reševanje sporov, ki nastanejo pri njihovem uresničevanju, med posamezniki in državami ter, vsaj teoretično, med državami. Konvencije, s katerimi so bili ustanovljeni, ne predvidevajo, da ima vsak odbor svoj sekretariat, temveč se vsi opirajo na sekretariat Urada visokega komisarja za človekove pravice. Kljub omenjeni povezavi so tako pogodbeni organi kot sestanki držav pogodbenic neodvisni od visokega komisarja za človekove pravice, pa tudi od GS in Sveta za človekove pravice (Keller in Ulfstein 2012, 3).

Razlogi za ustanovitev pogodbenih teles namesto polnopravnih mednarodnih organizacij ali sodišč so različni. Med njimi izstopajo trije (Ulfstein 2012b, 3–4): prvič, države se lahko odločijo za ustanovitev pogodbenih teles, da bi na ta način zmanjšale vmešavanje v njihovo suverenost. Na primer, pogodbena telesa OZN oziroma odbori se z nezavezujočimi

odločitvami v reševanju pritožb posameznikov manj vmešavajo v suverenost držav, kot je to v primeru zavezujočih sodb, ki jih izdajajo mednarodna sodišča. Drugič, ustanovitev pogodbenih teles namesto mednarodne organizacije je lahko edina možnost, zaradi nepripravljenosti držav za ustanovitev nove mednarodne organizacije ali zaradi njihovega občutka, da je neprimerno uporabiti obstoječo mednarodno organizacijo za nove namene. Ustanovitev pogodbenih teles se tako lahko zdi cenejša in učinkovitejša. Tretjič, izbira pogodbenih teles namesto mednarodnih organizacij v mednarodnem varstvu človekovih pravic je lahko posledica njihovih omejenih funkcij nadzоровanja uresničevanja pogodbenih obveznosti s strani držav pogodbenic, edina funkcija sestankov držav pogodbenic pa je voljenje članov takšnih nadzornih teles.

Funkcije pogodbenih teles so določene v njihovih ustanovitvenih mednarodnopravnih pogodbah, čeprav imajo lahko tudi 'privzete pristojnosti' (Ulfstein 2012b, 8). Po doktrini pripisanih pristojnosti lahko mednarodne organizacije in njeni organi opravljajo samo tiste funkcije, za katere so pooblašteni po ustanovnem dokumentu in njihovih dodatnih protokolih (Klabbers 2002, 64). Po doktrini privzetih pristojnosti pa so mednarodne organizacije samostojni akterji, s svojo lastno voljo, zato imajo vse tiste pristojnosti, ki so potrebne za doseg ciljev, ki jih organizacija zasleduje (prav tam, 67).

Pri tem Ulfstein (2012, 10) opozarja, da je potrebno biti v preučevanju funkcij pogodbenih teles pri uporabi doktrin, ki se nanašajo na mednarodne organizacije, previden, saj so se države pogodbenice zavestno odločile, da ne ustanovijo mednarodne organizacije, temveč pogodbenega telesa, poleg tega so jim določile omejene funkcije. Po drugi strani ni mogoče najti kakršnekoli določitve ali kakršnegakoli namena pogodbenih strank, da ta doktrina ni uporabna tudi za pogodbenega telesa. Tako kot v primeru mednarodnih organizacij, je relevantne funkcije pogodbenih teles šteti kot nujne za doseg ciljev sodelovanja.

Na notranji ravni, odločitve pogodbenih teles, v smislu sprejemanja in izvajanja poslovanja ter ustanavljanja in vodenja pomožnih teles in sekretariata, ne vzpostavljajo novih vsebinskih obveznosti za države članice (Ulfstein 2012b, 10). Vsebinsko odločanje pogodbenih teles OZN oziroma odborov, ki naj bi izhajalo iz privzetih pristojnosti, pa se izraža v izdajanju splošnih komentarjev o mednarodnopravnih pogodbah, katerih uresničevanje nadzirajo, v smislu interpretacije zadevnih mednarodnopravnih pogodb (Keller in Grover 2012); v odrejanju začasnih ukrepov v postopkih pritožb posameznikov (Ulfstein 2012b, 21); ter v uporabi postopkov spremljanja uresničevanja ugotovitev in priporočil odborov (Ulfstein 2012a).

Vse te dejavnosti namreč nimajo jasne avtorizacije v zadevnih besedilih mednarodnopravnih pogodb (Ulfstein 2012b, 20). Glede na to, da so bila pogodbeni telesa OZN oziroma odbori pri doseganju njihovega sprejetja uspešni, pa se lahko šteje, da predstavljajo tako 'poznejšo dejansko uporabo' s strani pogodbenih teles (po mednarodnem institucionalnem pravu) kot tudi 'poznejšo dejansko uporabo' s strani držav pogodbenic (po pogodbenem pravu) (prav tam, 21).

Na ta način pogodbeni telesa prispevajo k dinamičnemu karakterju mednarodnega prava in omogočajo premagovanje okornosti postopka oblikovanja mednarodnopravnih pogodb. Po drugi strani lahko pogodbeni telesa tudi vzpostavijo ravnotežje med željo po učinkovitem odločanju in potrebo po privolitvi države, ki se zahteva za demokratično legitimnost mednarodnih obveznosti kot tudi za njihovo uresničevanje na nacionalni ravni (Ulfstein 2012b, 12–13).

Pogodbeni telesa OZN oziroma odbori torej lahko, čeprav so jih ustanovile države, vplivajo na razvoj mednarodnega prava človekovih pravic, pri čemer pa mednarodno pravo človekovih pravic svoje uresničevanje in sam obstoj opira na temelje mednarodnega prava, ki ima med primarnimi institucijami mednarodne družbe posebno mesto.

2.1.5 Mednarodno pravo kot primarna institucija mednarodne družbe

"Najpomembnejši dokaz za obstoj mednarodne družbe je obstoj mednarodnega prava" (Wight 1979, 107). Mednarodno pravo je "temeljna ustanova, na kateri ideja o mednarodni družbi stoji ali pade" (Mayall 2000, 94). S pravнопозitivističnega vidika "mednarodna družba ni zgolj urejena z mednarodnim pravom, temveč jo ta ustvarja" (Nardin 1998, 21).

Pri tem angleška šola mednarodnemu pravu priznava status prava, ki ni nič manj zavezujoče od notranjega prava, saj kljub drugačnim temeljem ni neučinkovito (Wilson 2009, 167–168):

/M/ednarodno pravo zagotavlja normativni okvir, ki je bistvena sestavina za uspešno delovanje vseh velikih in kompleksnih družbenih ureditev. Z zagotavljanjem razumno jasnih smernic o tem, kaj je v katerih koli okoliščinah storjeno in kaj ne, kaj se lahko pričakuje in kaj ne ter kaj bo sprejeto in kaj bo verjetno sprožilo neodobravanje, morda glasen odziv, mednarodno pravo prispeva k zmanjšanju stopnje nepredvidljivosti v mednarodnih odnosih.

Pomena in učinkovitosti mednarodnega prava ni smiselno ocenjevati z vidika notranjopravnih standardov, saj je pri ocenjevanju kateregakoli pravnega sistema vedno potrebno upoštevati tudi družbeno okolje, iz katerega ta izhaja. Ugotavljanje pomena in učinkovitosti mednarodnega prava mora zato temeljiti na preučevanju narave, institucionalne strukture, vrednot (če obstajajo) in ciljev (če obstajajo) mednarodne družbe (Wilson 2009, 168–169).

Angleška šola kot prvo in eno izmed glavnih značilnosti mednarodne družbe poudarja odsotnost skupne vlade oziroma anarhičnost. Posledično je uporabnost mednarodnega prava kot instrumenta družbene spremembe zelo omejena. V notranjem pravu se pravo spreminja z izrecnim namenom pospešitve sprememb v ravnanju, pri čemer je uporaba tega orodja zaradi strahu pred kaznovanjem s strani morebitnih kršiteljev pogosto uspešna (Wilson 2009, 169). Mednarodno pravo pa je, če določene družbene spremembe zahtevajo oblikovanje novih ali spremenjenih pravil ali če se določene zaželenne spremembe lahko spodbudijo s spremembo pravil (kot na primer na področju človekovih pravic), nemočno, da bi prineslo spremembe v ravnanju, razen če takšne spremembe že želijo vsi ustrezni akterji (prav tam, 170).

Vseeno lahko določitev splošnih pravnih standardov dolgoročno vpliva na ravnanje držav (Wilson 2009, 170). V primeru jasno določenih pravic in dolžnosti, te "skoraj zagotovo predstavljajo že obstoječo namero ali pripravljenost s strani njihovih nosilcev, da ravnajo skladno z njimi" (James 1973, 80), zato njihov prenos v pravo verjetno ne bo imel neodvisnega vpliva na ravnanje (Wilson 2009, 170). Države pa lahko sprejmejo tudi ohlapno opredeljene pravne obveznosti, brez trdne zavezanosti k njihovem spoštovanju. Čeprav sprva predvidevajo, da bodo v primeru potrebe ukrepanja na način, ki je v nasprotju z njihovo zavezanostjo, to precej zlahka pravno upravičile (prav tam), lahko kasneje, zaradi spremembe načela v pravilo, začutijo, v večji meri kot prej, da bi se morale po njemu ravnati (James 1973, 80). Še več, spodbuda za takšno ravnanje bo še močnejša z vidika, da je "načelo postalo kriterij, čeprav nejasen, po katerem se lahko sedaj tisti, ki so k njemu zavezani, ocenjujejo" (prav tam). Posledično lahko države previdno spremenijo svoje ravnanje, "saj ne želijo biti obtožene kršitev prava" (prav tam). "Če dobi družbeno prizadevanje oporo v pravu, lahko to sčasoma privede do realizacije tega prizadevanja" (Wilson 2009, 170).

V tem smislu Onuma (2003, 134) funkcijo 'ustavnih' ali 'aspirativnih' mednarodnopravnih pogodb, med njimi MPDPP in MPESKP iz leta 1966, vidi v spodbujanju postopnega zbliževanja, če že ne strogega spoštovanja, ravnanja različnih članic mednarodne družbe. Takšno funkcijo imajo poleg splošnih mednarodnopravnih pogodb tudi nezavezujoči sporazumi (prav tam, 135).

Za tiste, ki so vpeti v razmišljanje v skladu z notranjepravnim modelom, to morda ne bo zadovoljivo. Trdili bodo, da bi moral biti cilj prava spoštovanje, ne zbliževanje. Vendar glede na anarhično, raznoliko in neenako strukturo mednarodne družbe, dejstva, da mednarodno pravo spodbuja zbliževanje izjemno raznolikih članic k skupnemu cilju, ne smemo podcenjevati (Onuma 2003, 134).

Dotatna posledica odsotnosti vlade je razmislek o nujnosti varnosti. V nacionalni skupnosti večji del fizične in tudi ekonomske varnosti posameznikom zagotovijo vlada in

njene agencije. V primeru držav morajo te, ne glede na to, ali pripadajo kakšni univerzalni ali regionalni zvezi za zagotavljanje kolektivne obrambe in varnosti, za varnost končno poskrbeti same. Tako v dilemi med "nujno nacionalno potrebo in zvestobo pravu" ponavadi prevlada prva (James 1973, 77).

Kot drugo značilnost mednarodne družbe angleška šola poudarja pomembnost normativnih pravil v skupnosti pri oblikovanju ravnanja. Normativna pravila družbeni skupini zagotavljajo "skupek dogovorov glede pravilnega ravnanja" (James 1973, 65) in so "*sine qua non* za obstoj skladne skupinske dejavnosti oziroma učinkovito delujoče družbe" (prav tam, 66). Normativna pravila imajo več oblik, na primer pravila preudarnosti, etikete, morale ali etike, vendar imajo med njimi najpomembnejšo vlogo pravna pravila (Wilson 2009, 171). Temeljno razlago za to je mogoče najti v različni zavezujočnosti pravnih in nepravnih pravil. Spoštovanje nepravnih pravil se pričakuje, ne zahteva. Po drugi strani je pravo neločljivo povezano z idejo o strogi obveznosti (James 1973, 67). Del te obligatorne narave je tudi, da pravo na splošno teži k natančnosti in tako tistim, ki so z njim zavezani, ne dopušča dvoma o tem, kaj se od njih pričakuje (Wilson 2009, 172).

Mednarodno pravo torej ne določa toliko ravnanja držav kot zagotavlja okvir znotraj katerega in glede na katerega države sprejemajo svoje odločitve (Wilson 2009, 172). Pri tem je mednarodno pravo družbena stvarnost (Bull 2002, 123) do obsega, v katerem obstaja precejšnja stopnja skladnosti z njegovimi pravili. "Države mednarodno pravo delno upoštevajo zaradi navade ali inercije; so kot programirane, da delujejo znotraj okvira uveljavljenih načel" (prav tam, 133). Kolikor pa njihova skladnost s pravom izhaja iz preudarka ali preračunljivosti, gre lahko za posledico: dejstva, da določen ukrep, predviden v pravu, poleg tega, da je pravno predpisan, velja tudi za cenjenega, zahtevanega ali zavezujočega, bodisi sam po sebi bodisi kot del ali sredstvo nekega širšega nabora vrednot ('mednarodno pravo skupnosti'); prisile ali grožnje s strani močnejše države, ki želi uveljaviti določen sporazum ('mednarodno pravo moči');⁹⁰ ali interesa, ki ga država zazna v vzajemnem delovanju druge države ali držav ('mednarodno pravo vzajemnosti')⁹¹ (prav tam, 133–134).

Vendar to ne pomeni, da mednarodno pravo nima pravne veljave. "Pomembnost mednarodnega prava ne temelji na pripravljenosti držav, da spoštujejo njegova načela v škodo svojih interesov, temveč v dejstvu, da tako pogosto vidijo svoj interes v tem, da se mu prilagodijo" (Bull 2002, 134). Mednarodno pravo skladnega ravnanja z osnovnimi pravili

⁹⁰ Bull (2002, 134) kot ponazoritev teh sporazumov navaja mirovne pogodbe.

⁹¹ Bull (2002, 134) kot ponazoritev teh načel in sporazumov navaja osrednja načela mednarodnega prava, med njimi medsebojno spoštovanje suverenosti, in vojno pravo.

mednarodne družbe ne skuša zagotoviti samo preko omejevanja mednarodnega ravnanja, temveč služi kot okvir za aktiviranje in prevajanje temeljnih dejavnikov skladnega ravnanja z mednarodnim pravom – sprejem ciljev ali vrednot sporazuma s strani pogodbenih strank, prisila močnejše države ali vzajemni interes – v smeri skladnega ravnanja s sporazumi. "Natančneje, mednarodno pravo zagotavlja način, s katerim lahko države oglašujejo svoje namere glede zadevnega vprašanja; druga drugi zagotovijo, da bodo v zvezi z njim v prihodnje sprejele politike; natančno navedejo naravo sporazuma, vključno z njegovimi mejami in omejitvenimi pogoji; ter potrdijo sporazum na način, ki bo ustvaril pričakovanje trajnosti" (prav tam, 136).

Države so torej racionalni akterji, ki delujejo skladno s svojimi interesi, pri čemer pa ne gre samo za nacionalne interese, temveč tudi za skupne interese držav. Skupni interesi nastanejo, ko države verjamejo, da lahko primarni cilj vsake od njih, in sicer mir in varnost, dosežejo samo skupaj (Brems Knudsen 1999, 39). Čeprav države preračunavajo in občasno postopajo izključno zaradi svojega interesa,⁹² v glavnem skušajo delovati v skladu z normami mednarodne družbe, saj so te norme usklajene z njihovimi dolgoročnimi interesi (Grøndahl Glaving 2011, 36–37). Na primer, države imajo skupni interes v zagotavljanju spoštovanja diplomatskih pravil in sporazumov, čeprav bi bilo njihovo neupoštevanje včasih kratkoročno koristno. Brez spoštovanja mednarodnih pravil bi države postale vedno manj pripravljene zaupati druga drugi, učinkovita komunikacija bi bila otežena, mednarodni odnosi nepredvidljivi in red ogrožen (Evans in Wilson 1992, 338). "Skupni niz nekaj temeljnih norm, ki mu sledijo vse države, prinaša red v drugače kaotičen in anarhičen mednarodni sistem" (Grøndahl Glaving 2011, 37).

Skladno s pristopom angleške šole norme torej ravnanja držav ne določajo, temveč ga samo vodijo v smislu, da države 'obveščajo', na kakšen način bi lahko določeno ravnanje vplivalo na njihove dolgoročne interese. Obveščajo jih o njihovih moralnih ali pravnih možnostih (Jackson 2000, 418). Država pa nato izbere, da bo z normami, ki urejajo zadevno vrsto ravnanja, ravnala skladno, ali se odloči za kak drug ukrep. Vendar kršitev norme vedno zahteva utemeljitev, zato imajo norme tudi zunanjo funkcijo v smislu, da zagotavljajo skupen moralni okvir, v katerem se ocenjuje ravnanje drugih držav (Grøndahl Glaving 2011, 38).

Tretja značilnost sociologije mednarodnega prava angleške šole je poudarek, ki ga daje pomanjkanju kulturne, družbene in politične solidarnosti v mednarodni družbi. Pri tem je

⁹² Angleška šola moči ne razume kot nekaj, kar določa ravnanje, temveč kot nekaj, s čimer se mora družba pogoditi. Navedeno je doseženo prek oblikovanja institucij kot sta ravnotežje moči ter posebne pravice in dolžnosti velikih sil (Evans in Wilson 1992, 338).

pomanjkanje solidarnosti vzrok anarhičnosti, ne pa njen učinek. Poleg tega da ima to posledice v smislu spodkopavanja poskusov prepovedi določenih ravnanj, pomeni tudi, da so lahko spremembe v pravu sprejete samo na podlagi privolitve držav. Države drugim članicam mednarodne družbe ne morejo zaupati, da bodo oblikovale pravo, ki bo odražalo njihove misli, ideološko in politično nagnjenje. Pravo se zato po eni strani težko spreminja in po drugi strani spodbuja težnjo po nadomestitvi privolitve držav z njihovim soglasjem (Wilson 2009, 174).

2.1.6 Spreminjanje institucij in norm

Glede na to, da se je Bull zavedal Wightovih institucij predmoderne družbe⁹³ in tudi sam krenil na pot oblikovanja alternativnih možnosti bodoče mednarodne družbe, se zdi, da je sprejemal idejo o mogočem spreminjanju temeljnih institucij (Buzan 2004, 168). Ta zaključek potrjuje tudi Holstijeva (2004) študija o institucijah mednarodne družbe, v kateri je ugotovil, da je večina institucij mednarodne politike doživela različne oblike sprememb, nekatere počasi, druge bolj dramatično. Pri večini je šlo za vse večjo kompleksnost, nekatere so nastale na novo. "Kompleksnost vključuje večjo gostoto transakcij, širjenje pravil in norm, ponovno razlago starejših načinov dela, dodatne funkcije, nekatere nove ali ponovljene zamisli in posodobitev praks" (prav tam, 320–321). To nakazuje, da je sprememba temeljnih institucij neposredna posledica spremembe norm te institucije (Buzan 2006, 81–82). Kot pojasnjuje Jackson (2000, 131), so norme proizvod svojega časa – niso statične lastnosti, so zgodovinske stvaritve (Grøndahl Glaving 2011, 45). "Standardi ravnanja so konvencionalni in zgodovinski: oblikovali so jih ljudje, vključeni v dejavnost, in ti jih občasno spreminjajo kot odziv na spreminjajoče se ideje in okoliščine" (Jackson 2000, 131). Vendar je glede na sociološko naravo pristopa angleške šole presenetljivo, da malo pozornosti posveča naravi norm in dinamiki njihovih sprememb (Wilson 2009, 182). Prav tako se strokovnjaki te tradicije, čeprav ima socializacija pomembno vlogo v njihovem delu, niso podrobno ukvarjali z ugotavljanjem, kako pride do socializacije norm (mehanizmi) in kako do njene končne točke (ponotranjenje norm) (Checkel 2007, 7).

Dunne (2007, 284) piše, da je "r/azširitev mednarodnega prava iz izključnih pravic suverenih držav v priznavanje pravic vseh posameznikov zaradi njihove skupne človečnosti /eden/ izmed najpomembnejših normativnih premikov v zgodovini svetovne politike". Holsti (2004, 176) pa ugotavlja, da se temeljna načela mednarodnega prava zgodovinsko niso

⁹³ Wight (1977, 29–33, 47–49) identificira naslednje institucije predmoderne mednarodne družbe: glasniki, konference in kongresi, diplomatski jezik, trgovina, verska prizorišča in festivali.

bistveno spremenila, razen na štirih področjih: pravo človekovih pravic; subjekti tega prava postajajo tudi posamezniki in nevladne organizacije; mednarodne organizacije lahko potrdijo kolektivno posredovanje za zaščito ogroženega prebivalstva; pravica do osvajanja ozemelj pa je bila ukinjena. Tudi "vloga nevladnih organizacij, skupin pritiska, čezmejnih političnih skupin in epistemičnih skupnosti pri spreminjanju ali prilagajanju vrednot držav /znotraj pristopa angleške šole/ ni bila nikjer resno raziskana" (Wilson 2009, 182).

V tem smislu lahko za potrebe doktorske disertacije pristop angleške šole dopolni konstruktivistični koncept življenjskega cikla norm. Družbeni konstruktivisti s teoretiki angleške šole delijo tri skupna stališča. Prvič, normativne in idejne strukture so enako pomembne kot materialne strukture. Drugič, idejne strukture oblikujejo identitete in zato interese akterjev v svetovni politiki. In tretjič, odnos med akterji in strukturami je medsebojno konstitutiven (Bellamy 2007, 77). Pri tem se pristop angleške šole osredotoča na posledice spremembe norm, koncept življenjskega cikla norm pa na postopek, ki vodi k tej spremembi. Kot to ponazori Finnemore (1996, 159), "s preučitvijo utemeljitev lahko začnemo sestavljati tisto, kar so mednarodno sprejeti standardi in kako se lahko sčasoma spreminjajo".

2.2 Konstruktivizem

Razvoj norm je pomemben raziskovalni interes konstruktivistov. Kot pojasnjuje Grøndahl Glaving (2011, 18), "norme in države /sodelujejo/ v medsebojno konstitutivnem odnosu. Po eni strani države sprejemajo mednarodne norme, /po/ drugi strani pa norme lahko vplivajo na ravnanje držav". Vendar, medtem ko predstavniki angleške šole trdijo, da mednarodne norme usmerjajo ravnanje držav, gredo konstruktivisti korak dlje. Mednarodne norme določajo ravnanje držav (prav tam, 18–19).

Za konstruktiviste so norme neodvisni dejavniki, ki imajo moč oblikovanja in preoblikovanja družbene identitete države in zato njenih interesov. Identitete so "sorazmerno stabilna, glede na vlogo specifična pojmovanja in pričakovanja o sebi" (Viotti in Kauppi 2010, 287), ki nastanejo v interakciji s strukturo (prav tam, 286). Struktura so družbeni odnosi in deljeni, skupni pomeni (prav tam, 283). "Skupne ideje, pričakovanja in prepričanja o ustreznosti ravnanja so tisto, kar daje svetovni strukturi red in stabilnost" (Finnemore in Sikkink 1998, 894).

V nekaterih primerih norme delujejo kot pravila, ki opredeljujejo identiteto akterja in imajo torej 'konstitutivne učinke', ki določajo, katere dejavnosti bodo povzročile, da bodo relevantni drugi prepoznali določeno identiteto. V drugih primerih norme delujejo kot standardi, ki določajo

pravilno uveljavitev že definirane identitete. V takih primerih imajo norme 'regulativne' učinke, ki določajo standarde pravilnega ravnanja. Norme tako bodisi opredelijo (ali predstavljajo) identitete ali predpisujejo (ali urejajo) ravnanje ali pa oboje (Katzenstein 1996, 5).

Interesi torej niso dani, temveč so proizvod normativnega premika. "Pojav ali krepitev globalne konstitutivne norme bo verjetno vodil k spremembi interesov in identitet akterjev", prav tako pa bo "oblikoval regulativne norme, ki bodo združljive z novo ali okrepljeno konstitutivno normo" (Klotz 1995, 26–27). V tem smislu se morajo države naučiti, kaj želijo, in pri tem učenju so ključnega pomeni postopki socializacije (Clark 2007, 184).

Ta postopek socializacije lahko vključuje učenje novih norm s strani elit, institucionalizacijo norm v uradni politiki, zakonih in organizacijski strukturi skupnosti ter internalizacijo norm v diskurzu in kulturi skupnosti. Učenje elit lahko vodijo sankcije ali lastni interesi in zato poteka na dokaj plitki ravni. Institucionalizacija je ključna, saj norme vnese in okrepi v praksi skupnosti. Internalizacija /pa/ vključuje globok učni proces, s katerim akterji sprejemajo nove norme kot legitimne in ustrezne (Armstrong, Farrell in Lambert 2012, 102).

Po drugi strani pa se odpira vprašanje, kako mednarodna družba spozna, kaj želi. "Kako se oblikuje njena identiteta" (Clark 2007, 175)? Od kod izvirajo te norme (prav tam, 177)? Kateri so najpomembnejši trenutki, ki vodijo v formalni sprejem norme v mednarodno družbo (prav tam, 178)? Ali pri tem na njene možnosti za uspeh vpliva vsebina norme (prav tam, 180)? In kje v tej 'interakciji akterjev' imajo mesto pogodbeno telesa OZN oziroma odbori? Odgovor na to vprašanje skupaj osvetlujeta koncept življenjskega cikla norm (Finnemore in Sikkink 1998) in interakcijska teorija mednarodne pravne obveznosti (Brunnée in Toope 2010).

2.2.1 Ponotranjenje mednarodnih norm

Risse in Sikkink (1999, 11) postopek socializacije držav opredeljujeta kot "postopek, s katerim načelne ideje posameznikov postanejo norme v smislu kolektivnega dogovora o ustreznem ravnanju, ki nato vodijo v spremembe identitet, interesov in ravnanja". Pri opisovanju tega postopka se opreta tudi na opredelitev mednarodne socializacije, kot so jo ponudili Barnes, Carter in Skidmore (1980, 35), in sicer kot "uvajanje novih članov /v/ načine ravnanja, ki so družbeno zaželeni". Bistvo pri tej definiciji je, da socializacija predpostavlja obstoj družbe, torej na mednarodni ravni Bullove (2002) družbe držav. Vendar pa mednarodna družba ne pomeni vseh držav sveta, zato socializacija v mednarodne norme predstavlja ključen postopek, skozi katerega država postane članica mednarodne družbe (Risse in Sikkink 1999, 11).

Norme se ne 'motajo prosto' po glavah akterjev (Risse-Kappen 1994), temveč jih mora nekdo spodbujati. Poleg tega, da navedena opredelitev socializacije predpostavlja obstoj

družbe, tj. 'kluba', v katerem so pravila in norme za pravilno ravnanje že dobro utrjeni in razumljeni s strani obstoječih članov, predpostavlja tudi, da je odnos med tistim, ki socializira, in tistim, na katerega je socializacija usmerjena, asimetričen. Tisti, ki socializira, ima ali verjame, da ima, več znanja o postavljeni normi ali več razumevanja te norme, kot ju imajo tisti, na katere je socializacija usmerjena. Prav tako ima ali verjame, da ima, moč soditi, ali so bile zahtevane normativne spremembe zadovoljivo izpolnjene (Flockhart 2005, 15–16).

Cilj socializacije je, da tisti, na katere je socializacija usmerjena, ponotranjijo normo, saj tako za zagotavljanje skladnega ravnanja s to normo ne bodo več potrebni zunanji pritiski (Risse in Sikkink 1999, 11). "Vendar tega, kdaj je prišlo do 'globoke' socializacije, ni mogoče vedeti" (Flockhart 2005, 16). Vse, kar lahko ugotovimo, je, ali akterji, na katere je bila socializacija usmerjena, skladno ravnajo z zadevno normo (Checkel 2001). Glede na to, da so funkcije pogodbenih teles OZN oziroma odborov nadzorovanje uresničevanja zadevnih mednarodnih pogodb s strani držav pogodbenic ter reševanje sporov, ki nastanejo pri njihovem uresničevanju, med posamezniki in državami, jih lahko štejemo kot trajno in institucionalizirano obliko strukture, v kateri se odvija proces socializacije norm.

Zagotavljanje trajne spremembe v pristopu države k vprašanju človekovih pravic zahteva notranjo strukturno spremembo in poteka v treh vrstah socializacijskih postopkov: 'postopki prilagoditve in strateška pogajanja', 'postopki moralnega zavedanja, sramotenja, argumentacije, dialoga in prepričevanja' ter 'postopki institucionalizacije in habitualizacije' (Risse in Sikkink 1999, 11). Na podlagi navedenega okvira je oblikovan petfazni 'spiralni model' sprememb človekovih pravic: kršitve norm in aktivacija mednarodnih/nadnacionalnih mrež; zanihanje; taktični premiki; 'predpisujoči status'; ter ravnanje v skladu z normami (prav tam, 22–31).

Kot pojasnjujeta Risse in Sikkink (1999, 11), gre v prvi fazi za instrumentalno prilagajanje notranjim in mednarodnim pritiskom. Države, ki kršijo norme, sprejmejo minimalne ali simbolične ukrepe zato, da bi se otesle pritiska. Pri tem sledijo primarno instrumentalnim ali materialnim interesom in svoje ravnanje spremenijo, da bi dosegle svoje cilje. Na primer, v zameno za tujo pomoč, odpravo mednarodnih sankcij ali okrepitev svoje pozicije napram domači opoziciji, spustijo politične zapornike ali celo podpišejo določen mednarodni sporazum. V primeru, da se odločijo spoštovati določene mednarodne norme človekovih pravic, ni nujno, da v njihovo veljavnost tudi verjamejo. Vendar Checkel (2007, 8) opozarja, da izhodiščna točka socializacije ni vedno mehanizem družbenega protesta, v katerem se nacionalne elite preračunljivo, strateško odzivajo na pritisk. Družbeno učenje (*social*

learning), torej postopek, ki poteka na ravni tistih, na katere je socializacija usmerjena, kot odziv na socializacijo (Flockhart 2005, 16), se lahko začne tudi brez družbene mobilizacije.

Druga faza je povezana z argumentacijskimi diskurzi. Socializacija prek moralnega diskurza poudarja postopke komunikacije, argumentacije in prepričevanja. 'Moralni diskurz' se na eni strani nanaša na komunikacijsko vedenje, ki izpodbija veljavnostne zahteve, podane v verbalni izmenjavi informacij (Risse in Sikkink 1999, 13):

Na najbolj osnovni ravni lahko akterji poskušajo pojasniti, ali pravilno razumejo predložene informacije. Ali vas pravilno razumemo, da sprejemate veljavnost mednarodnih norm človekovih pravic, vendar trdite, da do domnevnih kršitev ni prišlo? Pomembnejši so argumentacijski diskurzi o tem, ali je situacija pravilno opredeljena. Trdite, da so ti ukrepi del boja proti terorizmu, vendar menimo, da predstavljajo kršitve človekovih pravic.

V takšnih primerih se lahko akterji dejansko strinjajo o moralni veljavnosti norme, vendar se ne strinjajo, ali ga določeno ravnanje pokriva. Po drugi strani pa lahko moralni diskurz izpodbija veljavnostne zahteve norme same (Risse in Sikkink 1999, 13): "Trdite, da so človekove pravice univerzalne, vendar menimo, da naša kultura in način življenja tem individualističnim normam nista blizu". V 'kolektivnem komunikacijskem postopku' torej akterji sodelujejo pri določanju, ali so norme ustreznega vedenja utemeljene in katere norme veljajo v določenih okoliščinah (Risse 2000, 7).

Na področju človekovih pravic, prepričevanje in socializacija pogosto vključujeta tudi postopke, kot so sramotenje in obsojanje (Florini 1996; Ron 1997, 277; Finnemore in Sikkink 1998, 902–904; Shannon 2000, 297; Barnett 2011, 162), ki niso usmerjeni k ustvarjanju spreminjajočih se misli z logiko, temveč na spreminjanju misli z izoliranjem ali s sramotenjem cilja. Prepričevanje lahko vključuje celo pritiske in sankcije (Finnemore in Sikkink 1998, 902; Shannon 2000, 297).

Logika diskurzivnega vedenja ter procesov argumentiranja in prepričevanja glede na prvo fazo socializacije prevlada, kadar akterji razvijejo kolektivno razumevanje, ki je del njihovih identitet in jih vodi k določanju njihovih interesov. Torej, ko so prepričani in pregovorjeni, da spremenijo svoje instrumentalne interese ali svoje interese vidijo na nov način, v skladu z načelnimi idejami (Risse in Sikkink 1999, 14). Vendar argumentacijski postopki še vedno niso zadostni za socializacijo držav v trajne, z normami skladne, prakse. Norme človekovih pravic so ponotranjene v domačo prakso šele takrat, kadar jih akterji upoštevajo, ne glede na posamezna prepričanja o njihovi veljavnosti. Torej, ko norme postanejo 'samoumevne', kar predstavlja zadnjo fazo postopka socializacije (Risse in Sikkink 1999, 16–17).

Pri tem ob dejstvu, da veliko držav, ki ravnajo skladno z normami, ni šlo skozi vse prehodne postopke, prav tako pa ni mogoče z gotovostjo trditi, da bodo vse izmed njih

zagotovo ponotranjile posamezne norme človekovih pravic (Marsh in Payne 2007, 668), socializacija držav odpira tudi vprašanje narave in izvora teh norm (Clark 2007, 177).

Čeprav beremo, da so lahko motivacije akterjev predvsem na izhodiščnih točkah socializacije norm človekovih pravic različne, pa iz omenjenih teorij izhaja, da je celoten proces neproblematičen/objektiven in da je vsaka norma, ki je ponotranjena, institucionalizirana in habitualizirana, /dobra/. Iz tega lahko sklepamo, da konstruktivisti ne problematizirajo 'kakovosti' posameznih norm, da je zanje ponotranjena norma nujno tudi vsebinsko kvalitetna norma, medtem ko drugi normativni modeli⁹⁴ poudarjajo prav pomen vsebinske in proceduralne pravičnosti norm za z njimi skladno /ravljanje/. Ne gre namreč pozabiti, da so pravo, še posebej človekove pravice, vezani na pravičnost. To je sicer element, ki je od koncepta naravnih pravic do diskurza o univerzalnih in splošnih človekovih pravicah izgubljal na veljavi, a ostaja 'skrita plast' koncepta človekovih pravic (Tkalec 2015, 75).

Mehanizmi, s katerimi država postane članica normativne skupnosti, so podobni mehanizmu, s katerimi posamezna ideja postane utrjena norma. Koncept življenjskega cikla norm (Finnemore in Sikkink 1998) predstavlja recipročni mehanizem, skozi katerega akterji vplivajo na nastanek novih norm, medtem ko norme prav tako vplivajo na ravnanje akterjev.

2.2.2 Razvoj mednarodne družbene norme

Finnemore in Sikkink (1998, 891) norme definirata kot standard ustreznega ravnanja za akterje z določeno identiteto. Pri tem je potrebno omeniti, da med normami, kot jih razumeta Finnemore in Sikkink (1998), ter primarnimi institucijami angleške šole obstajajo pomembne podobnosti, čeprav tudi nekatere razlike. Prvič, primarna institucija velja samo med državami (Navari 2009a, 6). Drugič, primarne institucije vključujejo normo ali norme in njihovo medsebojno povezanost (Finnemore in Sikkink 1998, 891; Holsti 2004, 21–22). In tretjič, primarne institucije vodi zavestno, ne mehanično ravnanje (Navari 2009b, 48–49).

Ker norme določajo standarde 'ustreznega' oziroma 'pravičnega' ravnanja, imajo tako intersubjektivno kot ocenjevalno razsežnost. "Kaj je ustrezno vemo samo glede na mnenje skupnosti ali družbe. Ravnanje, ki krši norme, prepoznamo, ker ustvarja neodobravanje ali stigmatiziranje in z normo usklajeno ravnanje bodisi ker vzbuja pohvalo bodisi ker je, v primeru močno ponotranjene norme, tako samoumevno, da ne povzroči nobenega odziva" (Finnemore in Sikkink 1998, 892). V tem smislu Claude (1966, 371–372) mednarodne organizacije vidi kot "varuhe žigov mednarodnega odobravanja in neodobravanja".

Skladno s konceptom življenjskega cikla mednarodnih norm na ravnanje držav vpliva stopnja razvoja posamezne norme – ali je ravnokar vzniknila (*norm emergence*), ali je v fazi

⁹⁴ Upravljavski model (Chayes in Handler Chayes 1993) za spoštovanje mednarodnopravnih pogodb in z njimi skladno ravnanje poudarja normo skladnega ravnanja, Franck (1995) pravičnost in Koh (1996) ponotranjenje norm.

široke sprejetosti (*norm cascade*), ali pa je ponotranjena (Finnemore in Sikkink 1998, 895). "Norme se /torej/ s časom spreminjajo in zato določena norma obstaja v več stopnjah intenzivnosti oziroma jakosti" (Šabič in Penca 2009, 92). Prvo fazo življenjskega cikla mednarodnih norm zaznamuje prepričevanje držav s strani zagovornikov norm (*norm entrepreneurs*), da normo sprejmejo (Finnemore in Sikkink 1998, 895). Pri tem nove norme ne vstopajo v prazno območje, pač pa vselej tekmujejo z že obstoječimi standardi o tem, kaj je ustrezno (prav tam, 897).

Finnemore in Sikkink (1998, 896) kot bistvena elementa, ki sta prispevala k uspešnemu oblikovanju večine novih norm, vidita zagovornike norm in njihove organizacijske platforme. Zagovorniki norm so akterji z močnim zavedanjem o ustreznem ali zaželenem ravnanju v skupnosti.⁹⁵ "Seveda se odgovor /o njihovih motivih/ glede na normo in zagovornika spreminja, toda za mnoge družbene norme /je/ zelo težko razložiti motivacijo /njihovih zagovornikov/ brez sklicevanja na empatijo, altruizem in idejne zaveze" (prav tam, 898).

Vsi zagovorniki norm na mednarodnem nivoju potrebujejo neko vrsto organizacijske platforme, prek katere lahko svoje norme promovirajo. Včasih so te platforme osnovane posebej za promoviranje določene norme, kot na primer večina nevladnih organizacij in večjih nadnacionalnih zagovorniških mrež. Pogosto pa zagovorniki norm delujejo v okviru mednarodnih organizacij (Finnemore in Sikkink 1998, 899). V vsakem primeru si morajo zagovorniki norm in njihove organizacije zagotoviti podporo držav (prav tam, 900).

V večini primerov mora biti nastajajoča norma, da bi dosegla t. i. točko pregiba (*tipping point*) in prešla v drugo fazo, institucionalizirana v določenem skupku mednarodnih pravil in organizacij (Finnemore in Sikkink 1998, 895). "Takšna institucionalizacija močno prispeva k možnosti za široko sprejetost, tako z razjasnitvijo, kaj točno je norma in kaj pomeni /kršitev/, kot tudi z oblikovanjem posebnega postopka, po katerem zagovorniki norm usklajujejo nestrinjanje in sankcije za kršitev norme" (prav tam, 900). Točka pregiba nastopi, ko normo sprejme "kritična masa relevantnih držav" (prav tam, 895), kar lahko v primeru mednarodnopravnih pogodb, glede na to, da za veljavnost zahtevajo ratifikacijo določenega števila držav, interpretiramo kot vstop mednarodnopravne pogodbe v veljavo (prav tam, 901).

Po tej točki nastopi faza stopnjevanja norme, v kateri začnejo novo normo posnemati tudi preostali akterji (Finnemore in Sikkink 1998, 902–904). Primaren mehanizem za spodbujanje stopnjevanja norme je aktiven postopek mednarodne socializacije, pri čemer akterji

⁹⁵ Finnemore in Sikkink (1998, 896–897) kot primer zagovornika norme navajata ustanovitelja Mednarodnega odbora rdečega križa Henryja Dunanta.

socializacije niso samo države, temveč tudi zagovorniki norm⁹⁶ in mednarodne organizacije, ki pritiskajo na ciljne akterje, da sprejmejo nove politike in zakone ter ratificirajo mednarodnopravne pogodbe, ter nadzirajo skladnost ravnanja z mednarodnimi standardi (prav tam, 902).

Po mnenju Finnemore in Sikkink (1998, 902) so vzroki skladnega ravnanja držav z normami v fazi stopnjevanja norme povezani z njihovimi identitetami kot članicami mednarodne družbe, saj "/i/dentiteta države pomembno oblikuje ravnanje države, to identiteto države pa po drugi strani oblikuje kulturno-institucionalni kontekst, v katerem /deluje/". Kot tri glavne motive za odzivanje na 'skupinski pritisk', torej tisto, kar bo povzročilo, da bodo države navsezadnje sprejele nov standard ustreznega ravnanja, vidita v mednarodni in posledično tudi domači legitimaciji; prilagajanju na družbeno okolje; ter pridobitvi samozavesti (prav tam, 903).

V zadnji fazi, fazi ponotranjenja, je norma že tako močno prisotna, da jo akterji jemljejo kot samoumevno in je skladno ravnanje z njo skoraj avtomatično.⁹⁷ "Ponotranjene norme so zato lahko izjemno močne (ker ravnanje v skladu z normo ni vprašljivo) in jih je težko zaznati (ker akterji resno ne razmišljajo in ne razpravljajo o tem, ali naj /z njo/ skladno ravnajo)" (Finnemore in Sikkink 1998, 904). In na te najbolj ponotranjene norme se osredotočajo predstavniki angleške šole, vendar "/n/amesto da bi poskušali razložiti spremembo v ravnanju države, ti znanstveniki ugotavljajo stopnjo podobnosti ali 'izomorfizma' med državami in družbami ter kako so se te podobnosti v zadnjih letih povečale" (prav tam, 904–905). Pravzaprav pa "/n/jihova pojasnila za te podobnosti kažejo na pretekle faze stopnjevanja norm, ki so vodile države, da so postopoma sprejele nove obveznosti ali posameznikom podelile nove pravice" (prav tam, 905).

Ali bo pojav norme počasen ali relativno hiter, je odvisno od številnih dejavnikov: legitimnosti; zadevnega področja in posebnih lastnosti norme; ujemanja z obstoječimi normami; moči norme, ki jo nova norma spreminja ali nadomešča; posebnosti akterjev, ki spodbujajo normo ali jih norma potencialno zadeva; institucionalnega okvirja, znotraj katerega interakcije potekajo; ter svetovnih zgodovinskih dogodkov (Finnemore in Sikkink 1998, 905–909; Johnston 2001, 494–506; Checkel 2001; Payne 2001; Acharya 2004; Cortell in Davis 2005). Keck in Sikkink (1998) kot še posebej nadsacionalno in medkulturno

⁹⁶ S podpisom prve ženevske konvencije leta 1864 Mednarodni odbor rdečega križa ni izginil (Finnemore in Sikkink 1998, 902).

⁹⁷ Finnemore in Sikkink (1998, 895) kot primere ponotranjenih norm navajata volilno pravico žensk, prepoved suženjstva in nedotakljivost zdravstvenega osebja v vojni.

učinkovite norme označujeta tiste, ki se nanašajo na nedotakljivost telesne integritete in preprečevanje telesnega poškodovanja ranljivih ali 'nedolžnih' skupin ter na spoštovanje enakih možnosti.

Konstruktivizem tako uspešno pojasnjuje postopek ponotranjenja norme, manj uspešno pa pojasni, kako pravzaprav pride do skladnega ravnanja z mednarodnim pravom. Poleg tega se konstruktivisti osredotočajo na vsebino norm, ne na njihov status. Vsebina norme je to, kar se v končni fazi ponotranji v vrednotni sistem držav in redefinira njihove interese. To pomeni, da bo država skladno ravnala z normo prepovedi genocida zato, ker verjame, da je to pravilno, ne pa zato, ker je ratificirala Konvencijo o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida (Nuñez-Mietz 2013, 40–41). Dodatno Huells (2017, 392) opozarja, da lahko operacionalizacija norm privede do precej drugačne normativnosti, kot je bila prvotno zamišljena.

2.2.3 Od mednarodne družbene do mednarodnopravne norme

Mednarodno pravo je po svoji naravi osredotočeno na norme, zato je vprašanje družbenega ustvarjanja norm odprlo vrata za povezovanje med teoretiki mednarodnih odnosov, ki se ukvarjajo z družbenim ustvarjanjem identitete in vlogo norm v mednarodni politiki ter mednarodnopravnimi teoretiki, ki se ukvarjajo z razvojem norm (Brunnée in Toope 2012, 1). Lastnosti norm so se tako povezale s postopkom, s katerim se pravo uveljavlja.

Konstruktivisti tako mednarodno pravo kot politiko vidijo kot neločljivo povezana družbena postopka, ki zagotavljata okvir za pravila in norme, definirane in redefinirane s praksami. Pravo vključuje razumevanje strukture mednarodne družbe, njenih postopkov in razvoja. Ne opredeljuje odnosov med državami, temveč je lahko pomemben pokazatelj narave sprememb in razvoja v družbi ter odnosov med državami (Birdsall 2009, 32).

Poleg tega da imajo pravne norme "konstitutivno vlogo v oblikovanju identitet in interesov akterjev in v strukturi samega mednarodnega sistema" (Slaughter, Tulumello in Wood 1998, 381), ima pravo "pomembno ekspresivno funkcijo – formalno formulira družbene vrednote in norme" (Lutz in Sikkink 2000, 657). "Mednarodno pravo človekovih pravic lahko zato obravnavamo kot izraz mednarodnih družbenih norm" (Birdsall 2009, 32). Pri tem pa "p/otrditev norme ne samo izrazi prepričanje, ampak tudi ustvarja zagon za ravnanje v skladu s prepričanjem" (Risse in Sikkink 1999, 7).

S spajanjem na mednarodno pravo razširjene Fullerjeve (1969) pravne teorije in konstruktivističnih pristopov Brunnée in Toope (2010, 52–55) trdita, da so za zagotavljanje zavezanosti med tistimi, ki jih pravo naslavlja, bistveni trije medsebojno povezani elementi – deljena razumevanja, merila zakonitosti in praksa zakonitosti. Ti elementi skupaj tvorijo

pravno obveznost. Ko zaveza k pravu ni zadostno podprta s temi medsebojno povezanimi postopki, je pravo spodkopano ali uničeno. Z drugimi besedami, "pravo ne obstaja samo zato, ker so pravne norme razglašene; potrebno jih je ohranjati, mogoče pa jih je tudi uničiti" (prav tam, 352).

Konstruktivizem pomaga osvetliti, kako skupne norme nastajajo in oblikujejo družbeno interakcijo. Prvi korak pri oblikovanju interakcijskega prava je namreč ustvarjanje družbene legitimnosti s pojavom široko deljenih razumevanj (Brunnée in Toope 2011, 308). "Napredovanje norme skozi življenjski cikel je sinonim za pridobivanje legitimnosti. Zagovorniki norm skušajo nastajajočo normo predstaviti kot legitimno; njena naraščajoča legitimnost pomeni uspešno doseganje soglasja" (Dixon 2013, 139).

Za pravno legitimnost je potrebno zadostiti merilom zakonitosti (Brunnée in Toope 2011, 308), s čimer interakcijska teorija mednarodne pravne obveznosti poudarja razliko med pravno in družbeno normativnostjo (Brunnée in Toope 2010, 15). Nekatere družbene norme namreč nikoli ne dosežejo praga pravne normativnosti (prav tam, 351). Odgovor na vprašanje, kaj razlikuje pravne norme od drugih norm (Finnemore 2000), je torej: "/n/e oblika ali izvor, temveč doseganje posebnih meril zakonitosti" (Brunnée in Toope 2010, 351).

Po Fullerjevo (1969) 'zvestobo' družbenih akterjev k pravu navdihujejo splošnost, razglasitev, prepoved retroaktivnosti, jasnost, neprotislovnost, prepoved nemogočih zahtev, trajnost ter skladnost uradnih dejanj z razglašeni pravili. Pravne norme morajo biti splošne, določeno ravnanje morajo prepovedati, zahtevati ali dovoliti. Prav tako morajo biti razglašene in zato dostopne javnosti, kar akterjem omogoča, da vedo, kaj pravo zahteva. Pravo ne sme biti retroaktivno, temveč pričakovano, kar državljanom omogoča, da ga pri sprejemanju odločitev upoštevajo. Pravo mora biti jasno, akterji morajo biti sposobni razumeti, kaj je prepovedano, zahtevano ali dovoljeno. V pravu ne sme prihajati do protislovij, ne more zahtevati ali dovoljevati in prepovedati istočasno. Pravo mora biti realno in ne sme zahtevati nemogočega. Njegove zahteve za državljanke morajo ostati razmeroma stalne. Končno mora obstajati skladnost med pravnimi normami in ravnanjem uradnikov, ki delujejo v njihovem okviru (Murphy 2005, 240–41). Preneseno na mednarodno raven to v primeru mednarodnopravnih pogodb pomeni odgovore na naslednja vprašanja (Brunnée in Toope 2010, 48): "Je bila /mednarodnopravna pogodba/ sprejeta v postopku, ki je omogočal pristno sodelovanje relevantnih akterjev? Je jezik dovolj jasen, da ga člani pogodbenega režima razumejo primerljivo? Je pogodba v nasprotju z drugimi obveznostmi mednarodnega prava ali pa od držav zahteva nemogoče?"

"Ščasoma je potrebno potrditi tudi obstoj prakse zakonitosti, s katero dejansko pride do oblikovanja dejanj strank. Če takšna praksa ni uveljavljena, potem lahko posamezna država pogodbenica sklepa, da med zahtevami in uporabo pogodbe ni skladnosti. /Pogodba/ ne bo upoštevana, ker ne bo navdihnila 'zvestobe'" (Brunnée in Toope 2011, 48–49). Skupno razumevanje in pravila, ki izpolnjujejo merila zakonitosti, je torej potrebno stalno krepiti še s stabilno prakso zakonitosti (prav tam, 308). Potreba po 'skupnostih prakse' (Adler 2005) poudarja dinamično in kontinuirano naravo oblikovanja prava v mednarodni družbi. "Državljeni v notranjih sistemih niso zgolj uporabniki, temveč so lahko ustvarjalci prava. Podobno morajo biti države in vsi drugi mednarodni akterji aktivni udeleženci v postopku oblikovanja in ohranjanja prava" (Brunnée in Toope 2010, 353).

'Skupnosti prakse' ne izhajajo iz deljenih vrednot ali ciljev, temveč iz medsebojnega sodelovanja. Različni akterji, med njimi države, nevladne organizacije in mednarodne organizacije, zasledujejo različne vrednote in interese. "Oblikovanje in ohranjanje mednarodnega prava zahteva zavezo h komunikaciji, pripravljenost poslušati in odprtost za vzajemno spremembo obetov" (Brunnée in Toope 2010, 353). Pri tem zahteva interakcijskega prava po vzajemnosti nakazuje, da se lahko pravne norme oblikujejo in ohranjajo tudi v situacijah, ko med državami obstaja neravnovesje moči, saj mora vsak normativni zahtevek zadostiti osmim merilom zakonitosti⁹⁸ in se prilagoditi skupnemu razumevanju, ki je nastalo med sodelovanjem vseh družbenih akterjev (prav tam).

Pravna obveznost torej ne more biti pojasnjena samo v smislu formalne 'veljavnosti'. Prav tako tudi formalne značilnosti pravil samih, tj., kako so ustvarjena v določenih institucijah, ne morejo ponuditi zadovoljive razlage, zakaj uveljavljajo vpliv (Brunnée in Toope 2010, 100). Interakcijska teorija torej zavrača pravni formalizem obstoječe prakse mednarodnega prava in ponudi drugačno razlago načinov, kako norme običajnega prava, pogodbenega prava in 'mehkega' prava postanejo zavezujoče. Tako se tudi ne strinja s Koskenniemijskim zagovarjanjem 'kulture formalizma',⁹⁹ "ideje, da lahko samo strogo vztrajanje na 'veljavnosti' pravil, merjeni s privolitvijo suverenih držav, služi kot oporišče proti dominaciji velikih sil, /še posebej edine velesile/, v svetovni /družbi/" (prav tam, 51).

Pravna pravila svoje veljavnosti ne dobivajo iz virov, iz katerih domnevno izhajajo, niti njihov značilen normativni značaj ne izvira iz privolitve, ki bi jim jo dale države. /Pravna/ normativnost je rezultat interakcijskega postopka, pri katerem se široko sprejeta razumevanja, ki

⁹⁸ Splošnost, razglasitev, prepoved retroaktivnosti, jasnost, neprotislovnost, prepoved nemogočih zahtev, trajnost ter skladnost uradnih dejanj z razglašenimi pravili (Fuller 1969).

⁹⁹ Glej Koskenniemi (2005).

imajo določene lastnosti zakonitosti, stalno izjavljajo in se tako krepijo s prakso /zakonitosti/, v kateri sodelujejo različni akterji (Bianchi 2016, 119).

Čeprav so pravne norme 'dane' v smislu, da so na primer zapisane v mednarodnopravni pogodbi, jih ni mogoče obravnavati kot 'dane' v smislu njihove družbene vloge. Pomen (pravnih) norm nikoli ni fiksen (Klabbers 2006; Brunnée in Toope 2012). Skladno ravnanje ni samo produkt norme, temveč je del stalnega postopka interakcijskega oblikovanja prava. Zato tudi dinamika skladnega ravnanja ni enosmerna (Brunnée in Toope 2010, 121).

Skladno s tradicionalno formulacijo običajnega prava morata biti za nastanek norme običajnega mednarodnega prava kumulativno izpolnjena dva pogoja: objektivni pogoj razširjene mednarodne prakse ter subjektivni pogoj, pravna zavest (*opinio juris*), s čimer so subjekti mednarodnega prava sprejeli to prakso za obvezujočo (Türk 2015, 45). Po interakcijski teoriji je družbena norma, ki odraža deljeno razumevanje in izpolnjuje merila zakonitosti, potrjena prek prakse, ki je skladna z normo. Navedeno tvori 'prakso zakonitosti' in "/t/a 'obogatena' oblika prakse je to, kar bi tradicionalno imenovali *opinio juris*" (Brunnée in Toope 2010, 47).

Mednarodnopravne pogodbe imajo več vlog. Prvič, omogočajo kristalizacijo in specifikacijo že obstoječih deljenih razumevanj, kar v mednarodnem okolju glede na število akterjev in njihove omejene priložnosti za neposredno interakcijo predstavlja dejanski praktični izziv, ter tako pomenijo pomemben korak pri interakcijskem oblikovanju prava. Drugič, v postopku pogajanj, ki vodi do sprejema mednarodnopravnih pogodb, se lahko obstoječa razumevanja, da bi se omogočila normativna sprememba, utrdijo ali razvijejo. In tretjič, v nekaterih primerih mednarodnopravna pogodba postavi pravila, ki niso utemeljena v deljenih razumevanjih, z upanjem, da bo novo 'pravilo' postalo referenčna točka, okoli katere se bo oblikovalo novo pravo. Takšna 'pravila' niso interakcijsko pravo, vendar lahko, če izpolnjujejo merila zakonitosti in postanejo predmet prakse zakonitosti, to postanejo (Brunnée in Toope 2010, 49).¹⁰⁰ Včasih pa je oblikovanje mednarodnopravne pogodbe sredstvo, s katerim stranke preprosto omogočijo, da se znotraj režima uresničijo določene oblike prakse

¹⁰⁰ Takšen primer je tudi sama Dunajska konvencija o pravu mednarodnih pogodb (Brunnée in Toope 2010, 49): Osnovna pravila pogodbenega dogovarjanja so bila in so še naprej utemeljena v deljenih razumevanjih. Ta razumevanja so postala del običajnega prava in bila nato kodificirana v pogodbeni obliki. Druga pravila so širila meje obstoječega prava, vendar so bila hitro podprta s prakso zakonitosti. Na primer, alineja (b) četrtega odstavka in tretji odstavek 21. člena sta spremenila običajno pravo v smislu, da se lahko država ogne učinku pridržka druge države samo z izrecno razglasitvijo, da tej državi ne priznava status pogodbenice. Ta sprememba je bila široko sprejeta. Nasprotno še vedno ostaja sporno, ali lahko pogodbene stranke same odločijo, ali bodo štejele določene pridržke za nezdružljive s predmetom in ciljem pogodbe.

zakonitosti. V tem smislu so pravila oblikovana zato, da vzpostavijo pogodbeni 'okvir', ki omogoča ustvarjanje bolj specifičnih normativnih struktur (prav tam, 50).

"Resničnega dogovora o tem, kaj mehko pravo pomeni, ni, predvsem zaradi razprav o tem, ali je mehko pravo dejansko 'pravo' in težav pri opredeljevanju parametrov 'trdega' in 'mehkega' prava" (Trubek, Cottrell in Nance 2005, 10). Na pravnem področju konceptualna opredelitev zajema razliko med zavezujočim ('trdim') in nezavezujočim ('mehkim') pravom, čeprav so, kot opozarja Shelton (2009, 71–72), nezavezujoče norme pogosto predhodnik pogajanj o pogodbi in včasih spodbujajo prakso držav, ki vodi k oblikovanju običajnega mednarodnega prava. Prav tako lahko norme 'mehkega' prava postanejo 'trdo' pravo, če jih države sprejmejo v notranjem pravu (prav tam, 74).

V mednarodnih odnosih pa konceptualna opredelitev 'trdega' in 'mehkega' prava izpostavlja tri razsežnosti legalizacije, razumljene kot niz značilnosti, ki jo institucije imajo ali nimajo: obveznost, natančnost in pooblastilo. Obveznost pomeni, da države in druge akterje pravilo ali zaveza ali niz pravil ali zavez pravno zavezuje in je torej njihovo ravnanje potrebno nadzorovati v skladu s pravili in postopki mednarodnega, kot pogosto tudi notranjega, prava. Natančnost pomeni, da pravila nedvoumno opredeljujejo ravnanje, ki je zahtevano, dovoljeno ali predpisano. Pooblastilo pa pomeni, da so tretje osebe dobile pooblastilo za izvajanje, razlago in uporabo pravil, reševanje sporov in morda celo oblikovanje novih pravil (Abbott in drugi 2000, 401). Pri tem ostre razlike med 'trdim' in 'mehkim' pravom ni, saj gre pri institucijah za "kontinuum od trdega prava prek različnih oblik mehkega prava, vsaka s svojo lastno mešanico značilnosti, do zanemarljive legalizacije" (prav tam, 418).

Po interakcijski teoriji je lahko 'mehko' pravo, ki se pojavlja v praktičnem pravnem razlogovanju (*practical legal reasoning*) sodišč, držav in drugih mednarodnih akterjev, včasih bolj zavezujoče kot norme, ki izhajajo iz formalnih virov prava, saj norme, ki temeljijo na deljenih razumevanjih in izpolnjujejo merila zakonitosti, generirajo 'zvestobo' (Brunnée in Toope 2010, 51). "Celo država, ki je zavrnila nek instrument mehkega prava, zelo težko trdi, da je z njim usklajeno ravnanje tistih, ki so ga sprejeli, nezakonito" (Chinkin 1989, 866).

Če oblikovanje in ohranjanje deljenih razumevanj zahteva interakcije znotraj skupnosti prakse ter oblikovanje in ohranjanje interakcijskega prava posebno prakso zakonitosti, je ključnega pomena, da se za sodelovanje, vezano na pravne norme, oblikujejo prizorišča in priložnosti (Brunnée in Toope 2010, 100):

Mednarodne institucije, bodisi mednarodne organizacije bodisi pogodbeni telesa, lahko zagotovijo takšna prizorišča, in posvetovanja, do katerih prihaja pod njihovim okriljem, ponujajo priložnosti za pravno interakcijo. Še posebej pomembno je dejstvo, da takšna

prizorišča omogočajo nenehne interakcije in tako omogočajo nastanek razmeroma gostih skupnosti prakse.

Glede na to, da teorija predvideva, da bo ravnanje držav z mednarodnopravnimi pogodbami skladnejše, če zadevna norma izpolnjuje zahteve interakcijskega prava, torej skladnost z deljenimi razumevanji, doseganje meril zakonitosti in vnašanje norm v prakso zakonitosti, bo zaradi teh dejavnikov tudi pojasnjevanje njihovega neuresničevanja težje. Medsebojna interakcija lahko prav tako vodi do razjasnitve ali dodelave pogodbenih pogojev. "V vsakem primeru postopki spremljanja skladnega ravnanja povratno vplivajo na dejavnosti oblikovanja prava, s potrditvijo izvirne norme, z njeno spremembo ali celo opustitvijo" (Brunnée in Toope 2010, 101).

Brunnée in Toope (2010, 111) zavračata pretirano pozornost teorije in prakse na formalni status mehanizmov za spremljanje skladnega ravnanja in zato poudarjata napačno razlago vloge spremljevalnih ukrepov za uveljavljanje. V tem smislu tudi Finnemore in Toope (2001, 747), v zvezi z mednarodnim pravom človekovih pravic, ugotavljata, da "/z/unaj evropskega konteksta, celotno pravo človekovih pravic deluje in vpliva na svetovno politiko brez kakršnihkoli mehanizmov obvezne sodne presoje". "Nepriumno je domnevati, da je zdravilo za zaznane bolezni mednarodnega prava mogoče preprosto najti v oblikovanju formalnih postopkov in prizadevanju za 'trše' uveljavljanje" (Brunnée in Toope 2010, 111). Tudi ukrepi za uveljavljanje, če naj bodo izvedljivi in učinkoviti, morajo temeljiti v deljenem razumevanju in praksi zakonitosti, ki ustvarjata interakcijsko pravo, ter prek njega, pravno obveznost. "/Z/avezujoča narava mednarodne norme je ločena od vprašanja njenega /uveljavljanja/" (prav tam).¹⁰¹ Uveljavljanje je torej samo eden od elementov prakse zakonitosti. Uveljavljanje ima sicer tudi simbolično vlogo, v smislu izraza namere mednarodne družbe, še preden pride do kakršnekoli dejanske kršitve norme, da bo kršitev kaznovala. "Uveljavljanje je skupno nasprotovanje mednarodne družbe. Je obljuba in resničnost skupinsko uvedene kazni" (prav tam, 112).

Hkrati interakcijska teorija izpostavi, da odsotnost sankcij vseeno lahko pomeni slabost mednarodnega prava: "ne zato, ker je uveljavljanje potrebno za prisiljevanje akterjev, temveč zato, ker neizpolnjevanje obveznosti lahko kaže na pomankanje 'skladnosti' med obstoječimi normami in mednarodno prakso" (Brunnée in Toope 2010, 113). Dokler so pravne interakcije skladne, ni potrebe po sankcijah. Ob pomembnih primerih neskladnega ravnanja enega ali več

¹⁰¹ Pravo ni zavezujoče zato, ker je uveljavljeno: uveljavljeno je zato, ker je že zavezujoče (Fitzmaurice 1956, 2).

akterjev, če skupnost prakse ne zahteva spoštovanja pravil, pa bo interakcijsko pravo pod vedno večjim pritiskom (prav tam, 113–114).

Nenazadnje, interakcijska teorija v razumevanje skladnega ravnanja kot interakcij med državami in drugimi akterji na mednarodnem prizorišču vključi tudi posameznike, ki delujejo v imenu držav in drugih subjektov na mednarodni in nacionalni ravni ali sestavljajo relevantne dele domače družbe (Brunnée in Toope 2010, 115–116). Na ta način preseže tradicionalno preučevanje skladnega ravnanja držav z mednarodnimi normami človekovih pravic, ki sloni predvsem na gledanju mednarodnih institucij, prava in človekovih pravic od zgoraj navzdol in namenja malo pozornosti relevantnim domačim mehanizmom in pogojem, pod katerimi so mednarodne norme bolj ali manj verjetno učinkovite ali politično značilne na domači ravni (Cortell in Davis 2002). "Če obveznost nastane in se ohranja s skupnostjo prakse, se mednarodno pravo na nacionalni ravni ne more preprosto uresničevati" (Brunnée in Toope 2010, 124). Do ponotranjenja norm lahko pride samo, če se relevantne skupnosti prakse razširijo z vključitvijo domačih akterjev v deljeno pravno razumevanje. Po drugi strani bo ta vključenost verjetno povratno vplivala na mednarodno prizorišče (prav tam, 118).

Za uspešno interakcijsko oblikovanje prava je bistvenega pomena tudi, da vsaka država ali njeni predstavniki na mednarodnem prizorišču predstavijo zanesljivo oceno domačih razumevanj. V nasprotnem primeru lahko oblikovalci mednarodnega prava meje pogodbenega ali običajnega prava preveč razširijo prek mednarodno deljenih razumevanj, kar je še posebej problematično pri zahtevnih vsebinskih normah.¹⁰² Ob sorazmerno nizki ravni mednarodno deljenega vsebinskega razumevanja, se je v oblikovanju prava tako bolje osredotočiti na prožne, jezikovno neomejujoče vsebinske norme ali na norme, ki so namenjene predvsem utrjevanju zakonitosti. Takšne norme dopuščajo domače polje proste presoje in s tem raznolikost, prav tako pa ne onemogočajo postopne vzpostavitve deljenih razumevanj ter spremljajoče prakse zakonitosti (Brunnée in Toope 2010, 119–120).

Uglašnost z mednarodno deljenimi razumevanji in močna mednarodna praksa zakonitosti postopku interakcijskega oblikovanja prava pomagata tudi s krepitvijo legitimnosti in prepričljivosti zadevnih norm pred domačim občinstvom. Vprašanja mednarodne zakonitosti državljanov običajno ne bodo neposredno vključevala, vendar se to lahko spremeni, ko se ta vprašanja ob izvajanju materialnega mednarodnega prava na nacionalni ravni izrazijo kot pomisleki glede demokratičnega primanjkljaja, preglednosti ali suverenosti ljudstva. Podobno

¹⁰² Mednje Brunnée in Toope (2010, 119) uvrščata tudi prepoved smrtne kazni.

lahko šibka (ali odsotna) mednarodna praksa zakonitosti spodkopava domači doseg celo v običajnem ali pogodbenem pravu uveljavljenih norm (Brunnée in Toope 2010, 120).

2.3 Dopolnitev preučevanja oblikovanja in uveljavljanja mednarodnega prava človekovih pravic

Država je edini izvorni subjekt v mednarodnih odnosih in mednarodnem pravu. Mednarodno subjektivnost, torej sposobnost delovati v mednarodnem okolju in sposobnost biti nosilec pravic in dolžnosti po mednarodnem pravu, pridobijo drugi subjekti v mednarodnem življenju, med njimi mednarodne organizacije in v določenih pogledih posamezniki, po volji držav in v obsegu, kot jim ga te priznajo (Petrič 2010, 185–186). Tudi varstvo človekovih pravic je nastalo kot izraz volje držav, ki se izraža v mednarodnem pravu (prav tam, 186).

Vendar se mednarodno okolje, v katerem države in drugi subjekti v mednarodnem življenju vzpostavljajo odnose in države postavljajo norme, ki urejajo te odnose, torej mednarodna skupnost, spreminja, še posebej to velja za obdobje po 2. svetovni vojni. Solidarizem kot način razmišljanja o mednarodnem redu in kot normativni sistem vključuje pomembne spremembe v dojemanju suverene države (Hurrell 2007, 65). Pojav številnih mednarodno dogovorjenih temeljnih načel, med njimi spoštovanja temeljnih človekovih pravic, pa ustvarja podlago za vrednotenje posebnih pravil in podkrepitev predstave o svetovnem skupnem dobru (prav tam, 84).

Kar manjka, je razumevanje notranje dinamike razvoja in krepitev tako univerzalnega sistema človekovih pravic kot mednarodnega pogodbenega prava človekovih pravic. Za razumevanje vzpona in razvoja človekovih pravic kot globalne normativne strukture in procesa je treba upoštevati dva vidika – strukturo in proces. Globalizacija univerzalnih človekovih pravic ni enoten in enosmeren proces njihove institucionalizacije (kodifikacije oziroma legalizacije) (Kim 2017, 311). Prav tako je tudi v mednarodnem pogodbenem pravu človekovih pravic, kot je opozarjal že Alkoby (2008, 152), uradno dejanje prevzema pravne obveznosti pogosto le začetek obsežnega postopka oblikovanja prava. "/K/o se element 'moranja' v idejah o univerzalnih človekovih pravicah spopade z neprijetno, neurejeno in nepopolno resničnostjo" (Kim 2017, 311), poleg procesa določanja standardov (*standard setting*), postanejo pomembni tudi drugi procesi.

Kim (2017, 312) te procese opredeli kot zagotavljanje odgovornosti (*accountability*) in preiskovanje (*investigation*). V proces zagotavljanja odgovornosti se uvrščata tudi zagotavljanje 'skladnega ravnanja' z mednarodnopravnimi normami s področja človekovih pravic in njihovo 'uveljavljanje' (prav tam),¹⁰³ torej vprašanji, s katerima se ukvarja doktorska disertacija. Preiskovanje pa vključuje proces primerjanja dejanj s standardi, in sicer z namenom določitve ustreznega odziva na kršiteljice norm, ki z razdelavo in utrjevanjem norme povratno vpliva na njen razvoj. Preiskovanje predstavlja most med določanjem standardov in zagotavljanjem odgovornosti ter je njuna "nujna vmesna faza" (Kim 2017, 312).¹⁰⁴ Pogodbena telesa OZN za nadzor nad uresničevanjem človekovih pravic oziroma odbori torej predstavljajo eno izmed oblik, v katerih poteka proces preiskovanja.

"Proces ocenjevanja dejanskega vedenja glede na idealni standard in sočasni proces preoblikovanja norme človekovih pravic vpričo novih problemov prispeva k vertikalnemu intenziviranju in horizontalnemu širjenju človekovih pravic" (Kim 2017, 314). Prav tako je preiskovanje proces, s katerim so "prej nepojasneni pojavi konceptualizirani, kategorizirani in drugače razumljeni, da bi se opredelil nov okvir, ki lahko na koncu privede do novih kodificiranih pravil" (prav tam). Preiskovanje ne le zazna, ampak tudi ustvarja probleme, ki jih je potrebno rešiti z nadaljnjim preiskovanjem. Te spremembe se s časom in prostorom ter z akterji kopičijo in v procesu nadalje spremenijo v bolj generične modele in prakse (prav tam).

Za namen doktorske disertacije so te predpostavke Kimovega (2017) teoretskega okvira še posebej relevantne, saj je izhodišče dela prav predpostavka, da je skladno ravnanje držav pogodbenic z ugotovitvami in s priporočili pogodbenih teles OZN za nadzor nad uresničevanjem človekovih pravic oziroma odborov odvisno od statusa določene norme v mednarodnem pravu človekovih pravic, ki se skozi delovanje odborov spreminja, in pristojnosti določenega odbora za spremljanje uresničevanja mednarodnopravnega instrumenta s področja človekovih pravic.

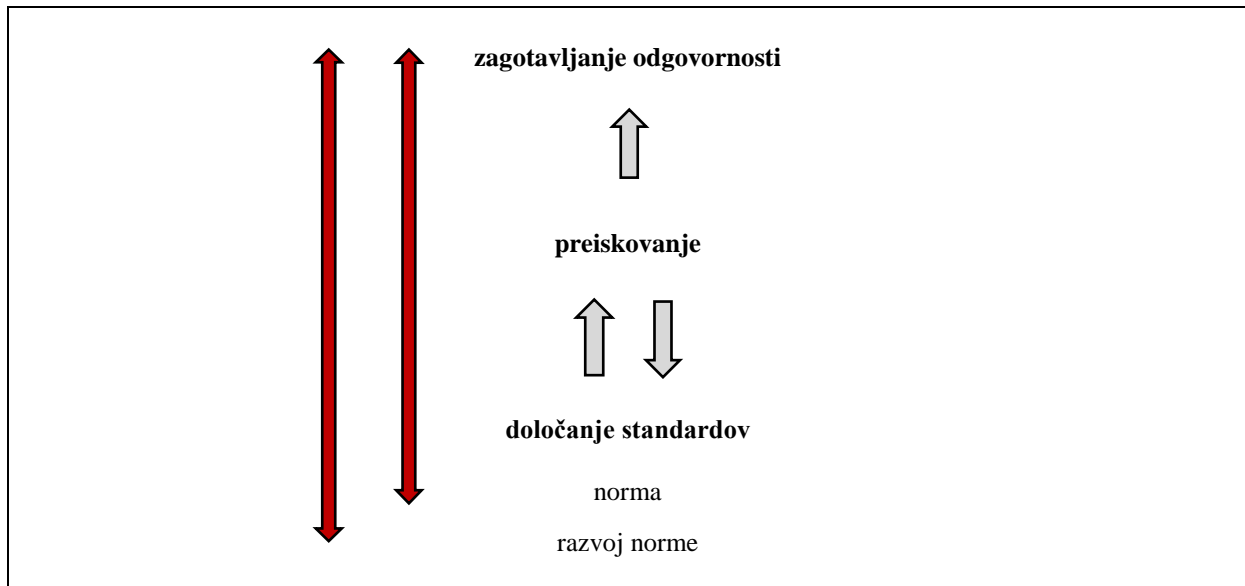
Kim (2017) preseže preučevanje preiskovanja kot sestavnega dela določanja standardov ali zagotavljanja odgovornosti in izpostavi, da se procesi določanja standardov, preiskovanja in zagotavljanja odgovornosti hkrati širijo in krepijo. Prav tako zavrne konceptualno ločevanje

¹⁰³ V okvir procesa zagotavljanja odgovornosti Kim (2017, 312–314) vključuje strategijo poimenovanja in zasramovanja držav kršiteljic (*naming and shaming*), regionalna sodišča za človekove pravice, razvoj mednarodne kazenske odgovornosti posameznikov ter vse pogostejšo uporabo kombinacije nacionalnega kazenskega prava, mednarodnega kazenskega prava in mednarodnega prava človekovih pravic s strani nacionalnih sodišč.

¹⁰⁴ Kot primere tega procesa Kim (2017, 315) navaja vse pogostejše ustanavljanje komisij za resnico in spravo, poročanje o uresničevanju človekovih pravic, tako s strani držav kot tudi mednarodnih nevladnih organizacij, komisije OZN za preiskavo kršitev človekovih pravic in SPP.

med obstoječimi normami človekovih pravic in kar naj bi bili novi normi preiskovanja in zagotavljanja odgovornosti (prav tam, 317), v čemur mu sledi tudi doktorska disertacija. Vendar, medtem ko preiskovanje razume kot fazo do zagotavljanja odgovornosti in poudari njegov povratni vpliv na določanje standardov, torej razvoj norm, zanemari povezavo med določanjem standardov in zagotavljanjem odgovornosti, kar je relevantno tudi v smislu, da lahko preiskovanje vpliva na določanje standardov, saj jih lahko utrjuje ali razdela in razširi.

Slika 2.1: Odbori kot preiskovalci

Vir: Lasten prikaz.

Razumevanje notranje dinamike razvoja in krepitev tako univerzalnega sistema človekovih pravic kot mednarodnega pogodbenega prava človekovih pravic je torej potrebno dodatno poglobiti, in sicer z vidika povezave med utrjenim ali novim standardom ustreznega ravnanja na področju človekovih pravic in z njim skladnim ravnanjem držav. V ta namen doktorska disertacija preučevanje procesov preiskovanja in zagotavljanja odgovornosti poveže s tistimi pristopi (tj. s konceptom življenjskega cikla mednarodnih norm, ki sta ga razvili Finnemore in Sikkink (1998), in z interakcijsko teorijo mednarodne pravne obveznosti (Brunnée in Toope 2010)), ki za skladnost ravnanja držav z določenimi standardi na področju človekovih pravic poudarjajo pomen mednarodno–družbenega sprejema teh norm oziroma njihovega mednarodno–družbenega ponotranjenja. Ne le preiskovanje, tudi oblikovanje deljenih razumevanj o ustreznem in zaželenem ravnanju v družbi je pomembna faza v procesu zagotavljanja odgovornosti.

V tem smislu na zagotavljanje odgovornosti vpliva proces socializacije držav, ki se lahko odvija tudi v procesu preiskovanja, kot to velja za preiskovanje v okviru pogodbenih teles OZN za nadzor nad uresničevanjem človekovih pravic oziroma odborov. Ob tem koncept življenjskega cikla norm (Finnemore in Sikkink 1998) za potrebe doktorske disertacije ponudi okvir za razumevanje tako širjenja mednarodnih družbenih norm človekovih pravic kot oblikovanja novih mednarodnih družbenih norm človekovih pravic, pri čemer je preučevanje, s poudarjanjem vloge zagovornikov norm in njihovih organizacijskih platform, usmerjeno tudi na vlogo nedržavnih akterjev v tem procesu.

Slika 2.2: Odbori kot struktura, v kateri se odvija proces socializacije norm

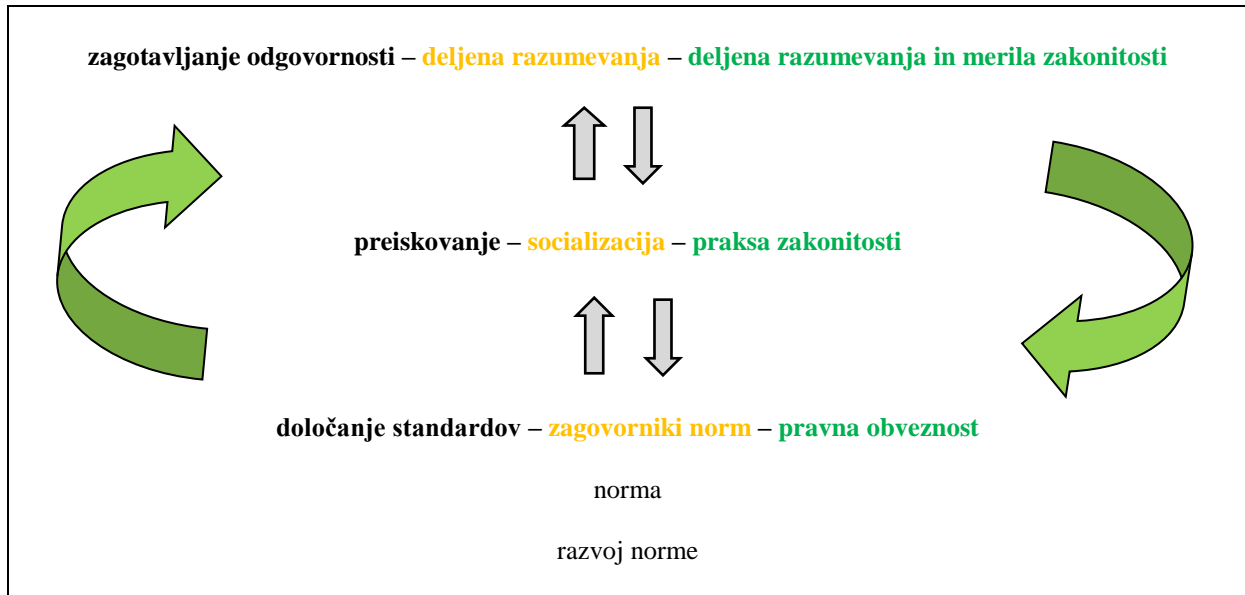

Vir: Lasten prikaz.

Vendar je za preučevanje razvoja in krepitve mednarodnega pogodbenega prava človekovih pravic potrebno koncept življenjskega cikla norm razširiti še na način, da bo mogoče za potrebe doktorske disertacije zajeti tudi vidik uveljavljanja mednarodnopravnih norm, ki mednarodne družbene norme izražajo, a se od njih razlikujejo po doseganju posebnih meril zakonitosti. Interakcijska teorija mednarodne pravne obveznosti (Brunnée in Toope 2010) ob tem ponudi okvir za razumevanje uveljavljanja mednarodnega pogodbenega prava človekovih pravic kot dinamičnega in kontinuiranega procesa, v katerem imajo pogodbeni telesa OZN za nadzor nad uresničevanjem človekovih pravic oziroma odbori vlogo prizorišča, na katerem potekajo nenehne interakcije med državami in različnimi drugimi akterji, ki omogočajo in krepijo povezavo med domačimi in mednarodnimi deljenimi razumevanji, krepijo izpolnjevanje meril zakonitosti ter omogočajo in krepijo prakso zakonitosti, ter tako

prek njih, pravno obveznost mednarodnopravnih norm človekovih pravic. Skladno ravnanje je torej del stalnega postopka interakcijskega oblikovanja prava.

Slika 2.3: Odbori kot prizorišče za interakcijsko oblikovanje prava

Vir: Lasten prikaz.

In šele to je okvir, v katerem je mogoče ugotavljati vlogo in pomen sistema nadzora oziroma spremljanja uresničevanja človekovih pravic v okviru pogodbenih teles OZN za nadzor nad uresničevanjem človekovih pravic oziroma odborov v uveljavljanju mednarodnega prava človekovih pravic oziroma pri prevajanju mednarodnopravnih določb s področja človekovih pravic v njihovo dejansko uresničevanje znotraj držav pogodbenic.

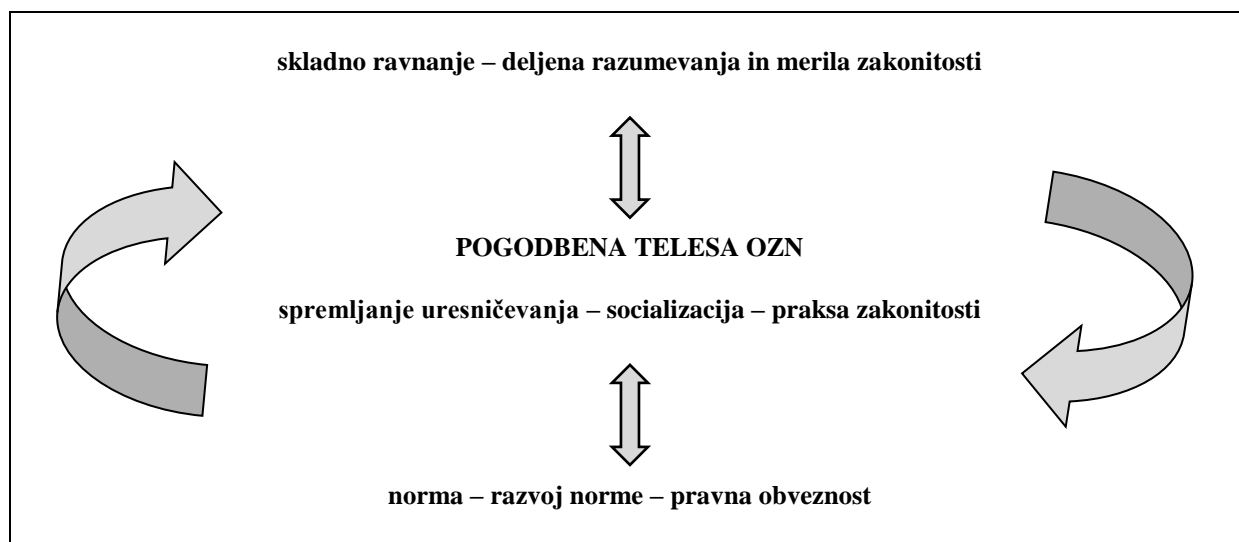
Pogodbena telesa OZN za nadzor nad uresničevanjem človekovih pravic oziroma odbori predstavljajo eno izmed oblik, v katerih poteka postopek spremljanja uresničevanja človekovih pravic. V postopku ocenjevanja dejanskega vedenja držav pogodbenic glede na idealni standard prihaja do sočasnega postopka potrditve ali preoblikovanja norme človekovih pravic. Preoblikovanje norme človekovih pravic je lahko posledica konceptualizacije, kategorizacije in drugačnega razumevanja prej nepojasnjenega pojava ali novega problema, ki ga odbor zazna v uresničevanju posamezne človekove pravice. Prav tako je lahko preoblikovanje norme odgovor na spodbudo zagovornikov norm z zavedanjem o ustreznem ali zaželenem ravnanju v skupnosti ali odgovor na spremenjeno skladno ravnanje držav pogodbenic samih.

Vendar to preoblikovanje norme človekovih pravic, če naj bo dejansko udeleženo v praksi, zahteva mednarodno–družbeni sprejem te norme oziroma njeno mednarodno–

družbeno ponotranjenje. Oblikovanje deljenih razumevanj o ustreznem in zaželenem ravnanju v mednarodni družbi je pomembna faza v procesu zagotavljanja skladnega ravnanja z normami človekovih pravic. Pri tem argumentacijski diskurz v okviru odborov prispeva tako k postopku uspešne socializacije kot tudi k izboljšanju doseganja meril zakonitosti, hkrati pa spodbuja prakso zakonitosti, ki izhaja iz postopka medsebojnega sodelovanja med državami in različnimi drugimi akterji.

Ko te nenehne interakcije sčasoma okrepijo povezavo med domačimi in mednarodnimi deljenimi razumevanji, okrepijo izpolnjevanje meril zakonitosti ter okrepijo prakso zakonitosti, pa vzpostavijo pravno obveznost mednarodnopravne norme človekovih pravic, ki posameznikom zagotavlja tudi dejansko uresničevanje njihove pravice. Nenazadnje, s tem je konkretizirana tudi utemeljitev in določitev moralnih človekovih pravic.

Slika 2.4: Uveljavljanje mednarodnega prava človekovih pravic

Vir: Lasten prikaz.

3 SKLADNOST RAVNANJA DRŽAV Z UGOTOVITVAMI IN S PRIPOROČILI ODBOROV

Tretje poglavje doktorske disertacije je namenjeno ugotavljanju vsebine stališč odborov glede uresničevanja posamezne obravnavane človekove pravice in nato analizi povratnih dejanj obravnavanih držav pogodbenic glede na v ugotovitvah oziroma priporočilih vsebovana stališča odborov. S tem bom podala osnovo za nadaljnje preučevanje uresničevanja sklepnih ugotovitev odborov glede na širjenje obsega posamezne obravnavane človekove pravice in razvoj mehanizmov, s katerimi jo odbori lahko uveljavljajo. Poglavje je razdeljeno na tri dele.

Z interpretacijo primarnih in sekundarnih virov ter vsebinsko kategorizacijo priporočenih in (ne)izvršenih pravnih sprememb, institucionalnih sprememb, sprememb v politikah ali sprememb v smislu prenehanja neposrednega izvajanja kršitve človekove pravice ugotavljam značilnosti uresničevanja različnih vidikov prepovedi mučenja (podpoglavje 3.1), pravice do življenja v smislu omejitve uporabe smrtne kazni (podpoglavje 3.2) in pravice do izobraževanja (podpoglavje 3.3).

3.1 Značilnosti ravnanja držav glede uresničevanja prepovedi mučenja

Vezano na uresničevanje prepovedi mučenja so teme, ki jih je obravnaval OPM v svojih sklepnih ugotovitvah, naslednje: opredelitev mučenja kot kaznivega dejanja in njegovo definiranje v skladu s 1. členom MKPM; zagotavljanje, da se izjave, pridobljene z mučenjem in s slabim ravnanjem, v sodnih postopkih ne uporabljajo kot dokazi; primeri mučenja in slabega ravnanja v državi pogodbenici; pritožbeni mehanizmi ter takojšnje in nepristranske preiskave obtožb o mučenju in slabem ravnanju; zagotavljanje odgovornosti storilcev; vzpostavitev univerzalne jurisdikcije za mučenje in slabo ravnanje; neodvisnost tožilstva in sodstva; zaščita prič in žrtev mučenja in slabega ravnanja pred zastraševanjem, ustrahovanjem in grožnjami; odškodnine in nadomestila žrtvam mučenja in slabega ravnanja ter njihova rehabilitacija; ustanavljanje in krepitev nacionalnih institucij za človekove pravice; trajanje pridržanja; zaščitni ukrepi, ki veljajo za pridržane osebe; bivanjski pogoji v prostorih, kjer so nameščene osebe z odvzeto prostostjo; mehanizmi za spremljanje in obiskovanje krajev odvzema prostosti; spoštovanje načela nevračanja v države, kjer obstaja resna nevarnost, da

bo oseba podvržena mučenju ali slabemu ravnanju; izobraževanje in usposabljanje osebja v policiji in zaporih, zdravnikov, tožilcev ter sodnikov; sčasoma tudi nasilje nad ženskami; trgovina z ženskami; telesno kaznovanje otrok in mladoletniško sodstvo.

Navedene teme se obravnavajo tudi v sklepnih ugotovitvah OČP, čeprav ne tako sistematično in celovito kot pri OPM. Pri obravnavi prvega periodičnega poročila je predstavnik Kameruna na vprašanja in opažanja odbora glede uresničevanja 7. in 10. člena MPDPP celo odgovoril, da je njegova država ratificirala MKPM in o uresničevanju zadevnih členov že predala poročilo OPM (HRC 1989b, tč. 478). Še več, leta 1986 so člani OČP ostro zavrnilo stališče takratne Zvezne republike Nemčije, da za Pakt veljata načeli *lex generalis* in *lex specialis*, kar pomeni, da odbor ne bi smel natančno obravnavati vprašanj, ki jih pokrivajo drugi mednarodni instrumenti (HRC 1986, tč. 312). Vendar pa se je OČP, bolj pogosto kot OPM, v svojih sklepnih ugotovitvah izrekal glede nedopustnosti nasilja nad ženskami, vključno s prakso pohabljanja ženskih spolnih organov (HRC 1995a, tč. 261; 2000č, tč. 197; 2002b, tč. 79(8); 2005f, tč. 11 in tč. 83(6); 2009c, tč. 9).

OOP se pridružuje stališčem OPM in OČP, pri čemer jim dodaja vidik uresničevanja otrokovih pravic, v smislu mučenja in slabega ravnanja z otroki ter zagotavljanja ustreznega pravnega varstva mladoletnikov. Tako je na primer Ukrajino pozval, naj sprejme ukrepe za spremljanje uresničevanja priporočil OČP in OPM, če se nanašajo na KOP (Committee on the Rights of the Child (CRC) 2002c, tč. 330(d)). Posebno pozornost pa OOP posveča tematikama telesnega kaznovanja otrok, tako v institucijah, kot v domačem okolju, ter mladoletniškega sodstva (npr. CRC 2006b, tč. 35; 2009c, tč. 40).

Opredelitev mučenja kot kaznivega dejanja in njegovo definiranje v skladu s 1. členom MKPM zahteva pravno spremembo v državah pogodbenicah, ki je te v večini, kot je razvidno iz nadaljevanja tega podpoglavja, v celoti niso izvršile (glej Tabelo 3.1). Pri tem je potrebno poudariti, da so se sklepne ugotovitve OPM najprej nanašale predvsem na opredelitev mučenja kot kaznivega dejanja, kasneje so člani preverjali tudi usklajenost definicije z definicijo iz 1. člena MKPM in nazadnje, v skladu z drugim odstavkom 4. člena MKPM, ali so za tako definirano dejanje predpisane ustrezne kazni. To negativno vpliva na skladnost ravnanja držav pogodbenic z ugotovitvami in s priporočili odbora v smislu, da se njihovo ravnanje presoja glede na vse strožje zahteve, po drugi strani pa v državah pogodbenicah prispeva k vedno višji ravni zaščite človekovih pravic.

Tabela 3.1: Opredelitev mučenja kot kaznivega dejanja in njegovo definiranje v skladu s 1. členom Konvencije proti mučenju in drugim oblikam okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja

Opredelitev mučenja kot kaznivega dejanja in njegovo definiranje v skladu s 1. členom MKPM			
<i>Pravna sprememba</i>			
Država	OPM	OČP	OOP
Ukrajina			
Belgija			
Čile			
Nemčija			
Gvatemala			
Maroko			
Norveška			
Paragvaj			
Šrilanka			
Švica			
Uzbekistan			
Jemen			
Španija			
Republika Srbija			
Alžirija			
Kostarika			
Gruzija			
Nizozemska			
Finska			
Belorusija			
Italija			
Poljska			
Švedska			
Jordanija			
Kolumbija			
Kamerun			
Jamajka			
Demokratska republika Kongo			

Vir: Lasten prikaz.

Tako je na primer v Ukrajini odbor najprej pozdravil novi kazenski zakonik, ki je mučenje opredelil kot kaznivo dejanje, nato pa je ugotovil, da definicija mučenja ni skladna s 1. členom MKPM (Committee against Torture (CAT) 2007e, tč. 8). Do podobnih zaključkov je prišel tudi v primeru Belgije (CAT 2009a, tč. 14), Čila (CAT 2009b, tč. 10), Nemčije (CAT 2011č, tč. 9), Gvatemale (CAT 2006c, tč. 10), Maroka (CAT 2011e, tč. 5), Norveške (CAT 2008č, tč. 5), Paragvaja (CAT 2011f, tč. 10), Šrilanke (CAT 2011d, tč. 25), Švice (CAT 2010d, tč. 5), Uzbekistana (CAT 2008d, tč. 5) in Jemna (CAT 2010e, tč. 7).

Leta 1998 je OPM za Španijo zapisal, da je v zakonodajo vključila kaznivo dejanje mučenja in drugega okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja, ki ne le, da ustreza definiciji iz 1. člena MKPM, temveč jo celo razširja, s čimer je njenim državljanom zagotovljena večja zaščita zoper takšna nezakonita dejanja (CAT 1998b, tč.

124). V sklepnih ugotovitvah iz leta 2003 in 2009 pa jo je pozval, da definicijo uskladi s posameznimi elementi iz 1. člena MKPM (CAT 2003, tč. 61 in 64; 2009c, tč. 7), pri čemer je leta 2009 opozoril tudi na neustreznost predpisanih kazni za to kaznivo dejanje (CAT 2009c, tč. 8). Republika Srbija je mučenje inkriminirala z več normativnimi akti, vendar je odbor njeno zakonodajo označil za neusklajeno s konvencijo, ker določene kazni niso bile sorazmerne s težo zadevnega kaznivega dejanja (CAT 2009d, tč. 5).

Zahtevane pravne spremembe so v celoti izvršile Alžirija (CAT 2008a, tč. 3(a)); Kostarika (CAT 2008c, tč. 4(a)); Gruzija (CAT 2006b, tč. 7(a)); Nizozemska (CAT 2007c, tč. 3(a)); in Finska, pri kateri je proces spremembe zakonodaje trajal skoraj 20 let, in sicer do spremembe kazenskega zakonika v letu 2010 (CAT 2011c, tč. 5(a)).¹⁰⁵

V Belorusiji, Italiji, na Poljskem in Švedskem, kljub večkratnim priporočilom, ni prišlo niti do kriminalizacije mučenja (CAT 2007a, tč. 5; 2007č, tč. 5; 2008b, tč. 9; 2011b, tč. 16). Jordanija je definicijo mučenja sicer vključila v svoj kazenski zakonik, vendar njena ustava mučenja in drugih oblik slabega ravnanja ali kaznovanja ni izrecno prepovedala. Poleg tega se je kazenski zakonik skliceval na "kakršnokoli vrsto mučenja, ki ni dopustna v skladu z zakonom", kar po mnenju OPM pomeni, da obstajajo tudi oblike ali primeri mučenja, ki jih zakon dovoljuje (CAT 2010č, tč. 9). Kolumbijski kazenski zakonik je vključeval definicijo kaznivega dejanja mučenja, vendar je OPM izrazil zaskrbljenost, da se v praksi, pri zadevah, ki se nanašajo na kazniva dejanja mučenja, mučenje ne opredeli kot posebno in ločeno kaznivo dejanje, temveč se upošteva samo kot oteževalna okoliščina v povezavi z drugimi kaznivimi dejanji, ki naj bi bila po mnenju sodnih uradnikov bolj resna (CAT 2010c, tč. 10).

Na obveznost opredelitve mučenja kot posebnega kaznivega dejanja v nacionalni zakonodaji je opozarjal tudi OČP, in sicer v primeru Kameruna (HRC 2000č, tč. 188) in Jamajke (HRC 2011a, tč. 21), ki ni pogodbenica MKPM, kar potrjuje pomembnost pokrivanja vprašanj z več mednarodnimi instrumenti. V primeru Demokratične republike Kongo je OOP pozdravil opredelitev mučenja kot kaznivega dejanja, vendar grajal njegovo nedefiniranost v skladu z MKPM (CRC 2009a, tč. 38).

¹⁰⁵ Tudi Republika Slovenija je za definiranje mučenja kot samostojnega kaznivega dejanja potrebovala kar 15 let, pri čemer pa definicija mučenja v 135.a členu Kazenskega zakonika iz leta 2011 (Zakon o spremembah in dopolnitvah Kazenskega zakonika (KZ-1B)) vključuje vse elemente, zahtevane v definiciji iz 1. člena MKPM. Še več, Republika Slovenija je v svojo definicijo mučenja vnesla element, da se med morebitne storilce mučenja štejejo tudi nedržavni ali zasebni akterji (Slovenija 2012, tč. 2). Po drugi strani Republika Slovenija še ni zadovoljivo ukrepala glede priporočil OPM o zastaralnem roku in kaznih za kaznivo dejanje mučenja (HRC 2013b, tč. 1).

Pravno spremembo v državah pogodbenicah zahteva tudi prepoved, da se izjave, pridobljene z mučenjem in s slabim ravnanjem, v sodnih postopkih uporabijo kot dokazi. Praktično nobena izmed v tem smislu opozorjenih obravnavanih držav pogodbenic je ni izvršila (glej Tabela 3.2).

Tabela 3.2: Zagotavljanje, da se izjave, pridobljene z mučenjem in s slabim ravnanjem, v sodnih postopkih ne uporabljajo kot dokazi

Zagotavljanje, da se izjave, pridobljene z mučenjem in s slabim ravnanjem, v sodnih postopkih ne uporabljajo kot dokazi	
<i>Pravna sprememba</i>	
Država	OPM
Alžirija	
Finska	
Maroko	
Švedska	
Ukrajina	
Uzbekistan	

Vir: Lasten prikaz.

Uporabe izjav, pridobljenih z mučenjem, niso jasno zakonsko prepovedale Alžirija, kjer so bile rutinsko sprejete (CAT 2008a, tč. 18), Finska (CAT 2011c, tč. 21), Maroko, kjer so bile v praksi prav tako običajne (CAT 2011e, tč. 17), Švedska (CAT 2008b, tč. 22) in Ukrajina (CAT 2007e, tč. 11). V Uzbekistanu so jih direktive vrhovnega sodišča prepovedovale, kar pa ni bilo vedno upoštevano v praksi (CAT 2008d, tč. 3(f) in 20).

V nasprotju s pravnimi spremembami, ki jih zahtevajo opredelitev mučenja kot kaznivega dejanja in njegovo definiranje v skladu s 1. členom MKPM ter prepoved uporabe izjav, pridobljenih z mučenjem in s slabim ravnanjem, kot dokazov v sodnih postopkih, prekinitev prakse mučenja in slabega ravnanja v državi pogodbenici v prvi vrsti zahteva spremembo v smislu prenehanja neposrednega izvajanja kršitve človekove pravice (glej Tabela 3.3).

Tabela 3.3: Primeri mučenja in slabega ravnanja v državi pogodbenici

Država	Primeri mučenja in slabega ravnanja v državi pogodbenici						
	<i>Sprememba v praksi</i>			<i>Institucionalna sprememba</i>		<i>Sprememba v politiki</i>	<i>Pravna sprememba</i>
	OPM	OČP	OOP	OPM	OOP	OPM	OPM
Alžirija							
Bolivija							
Kamerun							
Kolumbija							
Gruzija							
Italija							
Jamajka							
Jordanija							
Mehika							

Poljska							
Ruska federacija							
Šrilanka							
Sirija							
Tadžikistan							
Tunizija							
Ukrajina							
Uzbekistan							
Jemen							
Gvatemala							

Vir: Lasten prikaz.

V vseh državah, ki so jih OPM, OČP in/ali OOP opozorili na takšno kršitev, in sicer v Alžiriji (CAT 2008a, tč. 9), Boliviji (CRC 2009č, tč. 38), Kamerunu (CAT 2010b, tč. 11), Kolumbiji (CAT 2010c, tč. 21), Gruziji (CAT 2006b, tč. 18), Italiji (CAT 2007a, tč. 17), na Jamajki (HRC 2011a, tč. 21), v Jordaniji (CAT 2010č, tč. 10), Mehiki (CRC 2006b, tč. 33), na Poljskem (CAT 2007č, tč. 14), v Ruski federaciji (CAT 2007d, tč. 9), na Šrilanki (CAT 2011d, tč. 6), v Siriji (HRC 2001č, tč. 81(12)), Tadžikistanu (CRC 2010g, tč. 37), Tuniziji (CRC 2010h, tč. 38), Ukrajini (CAT 2007e, tč. 9 in 25), Uzbekistanu (CAT 2008d, tč. 11) in Jemnu (CAT 2010e, tč. 8, 9, 11, 12 in 13), ni prišlo do priporočene spremembe, z izjemo nekaterih, v katerih je prišlo do institucionalnih sprememb in sprememb v politikah, ki bi lahko vodile k prekinitvi sporne prakse. V Jemnu v smislu neposrednega izvajanja kršitve človekove pravice ni bila sporna samo praksa množičnih aretacij in prisilnih izginotij, temveč tudi zakonodaja države pogodbenice, ki je predpisovala kazni, kot so bičanje, pretepanje in celo sekanje udov (CAT 2010e, tč. 18).

Primer izvršene spremembe v politiki predstavlja odprava prakse prisilnih izginotij kot politike države v Gvatemali (CAT 2006c, tč. 9). Gruzija je sprejela akcijski načrt proti mučenju, načrt ukrepov za reformo in razvoj kaznovalnega in popravnega sistema ter nacionalni načrt za boj proti trgovini z ljudmi, poleg tega je v okviru ministrstva za pravosodje leta 2005 ustanovila oddelek za preiskave, vendar nekaznovanosti in zastraševanja v državi ni odpravila, še posebej v zvezi s čezmerno uporabo sile med nemiri v zaporih in v boju proti organiziranemu kriminalu, vključno z mučenjem in drugimi oblikami slabega ravnanja osebja organov kazenskega pregona (CAT 2006b, tč. 7(b)). Tudi v primeru Tunizije je bil OOP leta 2010 še vedno zaskrbljen nad obtožbami o mučenju ali drugem slabem ravnanju z otroki, čeprav so oblasti leta 2005 z Mednarodnim odborom rdečega križa podpisale sporazum o izvajanju obiskov v vseh kazenskih ustanovah in centrih za pridržanje (CRC 2010h, tč. 38).

Obstoj prakse mučenja in slabega ravnanja v teh državah pogodbenicah je običajno spremljala slaba preiskanost obtožb ter nekaznovanost storilcev takšnih dejanj (glej Tabelo 3.4). Pri tem priporočene spremembe v smislu prenehanja neposrednega izvajanja kršitve človekove pravice niso imele posebnega učinka. Na primer, alžirski pristojni pravosodni organi niso sprožili postopka za preiskavo usode več tisoč pogrešanih oseb (CAT 2008a, tč. 12).

Tabela 3.4: Pritožbeni mehanizmi ter takojšnje in nepristranske preiskave obtožb o mučenju in slabem ravnanju, zagotavljanje odgovornosti storilcev, neodvisnost tožilstva in sodstva, zaščita prič in žrtev mučenja in slabega ravnanja pred zastraševanjem, ustrahovanjem in grožnjami

Pritožbeni mehanizmi ter takojšnje in nepristranske preiskave obtožb o mučenju in slabem ravnanju, zagotavljanje odgovornosti storilcev, neodvisnost tožilstva in sodstva, zaščita prič in žrtev mučenja in slabega ravnanja pred zastraševanjem, ustrahovanjem in grožnjami					
Država	Sprememba v praksi		Pravna sprememba		Institucionalna sprememba
	OPM	OČP	OPM	OČP	OPM
Alžirija					
Belgija					
Belorusija					
Čile					
Ciper					
Gvatemala					
Libija					
Maroko					
Nizozemska (Aruba)					
Nizozemska (Antili)					
Srbija in Črna Gora (predhodnica Republike Srbije) in Republika Srbija					
Nemčija					
Španija					
Švedska					
Švica					
Italija					
Kamerun					
Kolumbija					
Uzbekistan					
Šrilanka					

Vir: Lasten prikaz.

Vendar sta bili slaba preiskanost obtožb ter nekaznovanost storilcev takšnih dejanj, kot izhaja iz ugotovitev odborov, značilni tudi za države pogodbenice, kjer mučenje in slabo ravnanje ni bilo tako razširjeno, in sicer v Belgiji (CAT 2009a, tč. 6 in 11), Belorusiji (CAT 2011b, tč. 11), Čilu (CAT 2004c, tč. 6.b; 2009b, tč. 19), na Cipru (HRC 1994c, tč. 318), v Gvatemali (CAT 1998b, tč. 164.a in 164.b; 2001b, tč. 73(b); 2006c, tč. 15), Libiji (HRC 1999c, tč. 130), Maroku (CAT 2011e, tč. 16 in 29), na Nizozemskem, vezano na Arubo (CAT

2007c, tč. 13), v Srbiji in Črni gori (predhodnici Republike Srbije) (HRC 2004č, tč. 9), Nemčiji (CAT 2011č, tč. 19), Španiji (CAT 2003, tč. 63(a)), na Švedskem (CAT 2008b, tč. 18) in v Švici (CAT 2010d, tč. 9). Po podatkih OPM iz leta 2011 v Belorusiji ni bilo uradnika, ki bi bil obtožen mučenja, štirje uradniki organov kazenskega pregona so bili v zadnjih desetih letih obtoženi manj resnih kaznivih dejanj, kot so zloraba položaja ali uradnih pooblastil in prekoračitev uradnih pooblastil (CAT 2011b, tč. 11(d)).

V nekaterih primerih je prišlo do preiskav določenih dogodkov, ki pa niso pomembno vplivale na splošno ozračje nekaznovanosti v državah pogodbenicah. Na primer, v Italiji so bili vloženi kazenski postopki zoper policijsko osebje v zvezi z demonstracijami v Neaplju in Genovi leta 2001, vendar to po številnih poročilih ni imelo vpliva na ravnanje policijskih sil v državi (HRC 2006f, tč. 10; CAT 2007a, tč. 17).

Ostala priporočila OPM in/ali OČP državam pogodbenicam za odpravo ugotovljenega stanja slabe preiskanosti obtožb ter nekaznovanosti storilcev dejanj mučenja so se nanašala na potrebne pravne in institucionalne spremembe, ki v večji meri niso bila izvršena. Priporočene pravne spremembe so zajemale na primer odpravo čilskega zakona o amnestiji, ki je prepovedoval pregon kršitev človekovih pravic med vojaško diktaturo v letih 1973 do 1987 (CAT 2004c, tč. 7(b)). Čeprav so čilska sodišča, zlasti vrhovno sodišče, v naslednjih letih v več primerih odločila, da se zakon, zaradi nasprotja z mednarodnimi instrumenti s področja človekovih pravic, ne sme uporabiti, ga država pogodbenica do leta 2009 ni odpravila. Še več, OPM se je takrat seznanil z nedavnimi odločitvami vrhovnega sodišča, iz katerih je bilo razbrati, da je zakon služil kot podlaga za zmanjšanje izrečene kazni (CAT 2009b, tč. 12). V vmesnem obdobju, leta 2007, je na nezdržljivost amnestije za kršitve človekovih pravic z dolžnostjo države pogodbenice, da preiskuje takšne kršitve, Čile opozoril tudi OČP (HRC 2007f, tč. 5). Prav tako priporočene pravne spremembe ni izvršil Kamerun, saj ni odpravil določbe, po kateri je pregon orožnikov in vojaškega osebja za kazniva dejanja med opravljanjem dolžnosti možen samo na podlagi dovoljenja ministrstva za obrambo (CAT 2004b, tč. 6(a); 2010b, tč. 20(b)). Kljub temu, da je OPM leta 1990 Kolumbijo pozval, da mora v zakonodaji za kaznivo dejanje mučenja predpisati primerne kazni (CAT 1990, tč. 340), je leta 1996 ugotovil, da so te v vojaškem kazenskem zakoniku prenizke (CAT 1996, tč. 76).

Priporočene institucionalne spremembe so se po eni strani nanašale na vzpostavljanje mehanizmov za obravnavo obtožb o mučenju in drugem slabem ravnanju in po drugi strani, okvirno deset let kasneje, na neodvisnost njihovega delovanja. Tudi v tem pogledu se je torej skladnost ravnanja držav pogodbenic z ugotovitvami in s priporočili odbora presojala glede na

vse strožje zahteve, kar je pozitivno vplivalo na raven zaščite človekovih pravic v državah pogodbenicah. Tako je OPM leta 1998 Švico prvič pozval, da v vseh kantonih vzpostavi pritožbeni mehanizem za obravnavo obtožb o nasilju ali slabemu ravnanju s strani policijskega osebja (CAT 1998b, tč. 94), do česar tudi 12 let kasneje ni prišlo (CAT 2010d, tč. 9). Leta 2000 pa je pozdravil, da so Nizozemski Antili vzpostavili nacionalni oddelek za preiskovanje obtožb o kršitvah pooblastil s strani uradnikov ter odbor za pritožbe o policijski brutalnosti (CAT 2000c, tč. 186(f)).

Vezano na neodvisnost delovanja pritožbenih mehanizmov je OPM zaznal problematiko članstva odborov, posebnih oddelkov ali enot za preiskovanje obtožb v Belgiji (CAT 2009a, tč. 11), Kamerunu (CAT 2010b, tč. 22), Nemčiji (CAT 2011č, tč. 19) in na Švedskem (CAT 2008b, tč. 18), saj so jih sestavljali policijski uradniki ali posamezniki iz policijskih služb, kar vzbuja skrb glede neodvisnosti, ki se pričakuje od takšnega zunanjega nadzornega organa, zlasti glede pritožb, ki se nanašajo na policijsko ravnanje (CAT 2009a, tč. 11).

Pri preiskovanju obtožb o mučenju in drugem slabem ravnanju in kaznovanju storilcev takšnih dejanj je pomembna tudi neodvisnost tožilstva in sodstva v državi pogodbenici. V Kolumbiji so morali nekateri tožilci v enoti državnega tožilstva za človekove pravice odstopiti, uslužbenci so v povezavi s preiskovanjem določenih primerov kršitev človekovih pravic prejeli grožnje (CAT 2004d, tč. 9(d)(i)). Še več, nadzirali so tudi sodnike vrhovnega sodišča in jim grozili (CAT 2010c, tč. 15). Republiko Srbijo in Uzbekistan je OPM opozoril na neustreznost imenovanja sodnikov s strani parlamenta (CAT 2009d, tč. 8) oziroma predsedstva (CAT 2008d, tč. 19).

Zastraševanju, ustrahovanju in grožnjam so bile v obravnavanih državah pogodbenicah izpostavljene tudi priče in žrtve mučenja in slabega ravnanja, katerih zaščito zahteva 13. člen MKPM, ter zagovorniki človekovih pravic in novinarji, vključno z njihovimi družinami, kar negativno vpliva na njihovo pripravljenost za sodelovanje v preiskavah ali za pričanje v postopkih. Navedeno je bilo, kljub številnim priporočilom odborov, še posebej alarmantno v Kolumbiji (CAT 2010c, tč. 23), Gvatemali (CAT 1998b, tč. 163(b); 2001b, tč. 72(a); 2006c, tč. 12) in na Šrilanki (CAT 2011d, št. 19).

Posebno problematiko (glej Tabelo 3.5) predstavljajo preiskave obtožb na račun vojaškega osebja izven ozemlja države pogodbenice, v okviru operacij OZN, kljub zagotovilom držav pogodbenic, da MKPM velja tudi za vojaško in policijsko osebje v tujini, tako v kontekstu miru kot vojne. Italija ni ustrezno preiskala dogodkov v Somaliji (CAT 2007a, tč. 13), Šrilanka na Haitiju (CAT 2011d, tč. 23) in Švedska v Kongu (CAT 2008b, tč. 19). Vezano na

upoštevanje načela univerzalne jurisdikcije je OPM grajal tudi Kanado, ki se je glede na nizko število pregonov kaznivih dejanj, povezanih s terorizmom in z mučenjem, raje posluževala odstranitve ali izгона posameznikov s svojega ozemlja, kot da bi jih podvrgla kazenskemu postopku (CAT 2005a, tč. 4(e)). Kot pozitivna primera izvajanja navedenega načela pa je izpostavil odločitev Združenega kraljestva Velike Britanije in Severne Irske o sodnem preganjanju nekdanjega čilskega diktatorja Pinocheta (CAT 2004h, tč. 3(d)) in Čila o izročitvi nekdanjega perujskega predsednika Fujimorija Peruju (CAT 2009b, tč. 9).

Tabela 3.5: Vzpostavitev univerzalne jurisdikcije za mučenje in slabo ravnanje

Vzpostavitev univerzalne jurisdikcije za mučenje in slabo ravnanje	
Država	<i>Sprememba v praksi</i>
	OPM
Italija	
Šrilanka	
Švedska	
Kanada	
Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske	
Čile	

Vir: Lasten prikaz.

Ob splošni neizvršenosti priporočenih sprememb v okviru pojavljanja dejanj mučenja in slabega ravnanja, njihovega preiskovanja in kaznovanja, pa je v obravnavanih državah pogodbenicah prišlo do nekaterih pozitivnih premikov v smislu zagotavljanja odškodnin in nadomestil žrtvam mučenja in slabega ravnanja (glej Tabelo 3.6).

Tabela 3.6: Odškodnine in nadomestila žrtvam mučenja in slabega ravnanja ter njihova rehabilitacija

Odškodnine in nadomestila žrtvam mučenja in slabega ravnanja ter njihova rehabilitacija				
Država	<i>Pravna sprememba</i>		<i>Sprememba v politiki</i>	<i>Institucionalna sprememba</i>
	OPM	OOP	OPM	OPM
Maroko				
Paragvaj				
Italija				
Nova Zelandija				
Šrilanka				
Kamerun				

Vir: Lasten prikaz.

Tako je Maroko zagotovil izplačila političnim pripornikom, vključno za morebitne stroške zdravstvene oskrbe (CAT 1999, tč. 193(b)) ter odškodnine žrtvam prisilnih izginotij ali samovoljnega pridržanja v letih od 1956 do 1999 in njihovim družinam (CAT 2004f, tč. 4(f)).

Paragvaj je sprejel zakona, ki dodeljujeta odškodnine žrtvam kršitev človekovih pravic v obdobju vojaške diktature v letih od 1954 do 1989 in njihovim bližnjim (CAT 2011f, tč. 8(c)). Italija je ustanovila posebni sklad za žrtve dejanja mučenja (CAT 2007a, tč. 20). Po drugi strani OPM Nove Zelandije ni uspel spodbuditi k odpravi pridržka na 14. člen MKPM, torej na člen, ki žrtvam mučenja zagotavlja pravično in ustrezno odškodnino in največjo možno rehabilitacijo (CAT 2009č, tč. 14).¹⁰⁶ Prav tako odškodnine žrtvam mučenja zakonsko ni uredila Šrilanka (CAT 2011d, tč. 29). OOP pa je opozoril, da v Kamerunu odškodnine in rehabilitacija niso urejene v primeru, da so žrtve mučenja ali slabega ravnanja otroci (CRC 2010a, tč. 35). Podobna situacija pri izvrševanju sprememb iz priporočil odborov je bila v obravnavanih državah glede ustanavljanja in krepitev nacionalnih institucij za človekove pravice (glej Tabela 3.7).

Tabela 3.7: Ustanavljanje in krepitev nacionalnih institucij za človekove pravice

Ustanavljanje in krepitev nacionalnih institucij za človekove pravice		
Država	Institucionalna sprememba	
	OPM	OČP
Kamerun		
Ciper		
Paragvaj		
Šrilanka		
Belorusija		

Vir: Lasten prikaz.

Kamerun je pristopil k prestrukturiranju nacionalnega odbora za človekove pravice in svoboščine, v smislu njegove večje neodvisnosti in vloge (CAT 2004b, tč. 3(f)). Na Cipru je bila ustanovljena nacionalna institucija za človekove pravice, zadolžena za nadzor nad izpolnjevanjem obveznosti ciprske vlade, ki izhajajo iz mednarodnih instrumentov s področja človekovih pravic (HRC 1998b, tč. 183). Po drugi strani je Paragvaj po sedmih letih, odkar ga je predvidel z ustavo, leta 2001 končno imenoval ombudsmana, vendar je OPM ugotovil, da njegovi viri ne zadostujejo, da bi lahko neodvisno in učinkovito varoval in spodbujal človekove pravice (CAT 2011f, tč. 14). Tudi šrilanška komisija za človekove pravice se je soočala z omejenimi človeškimi in finančnimi viri ter z nesodelovanjem drugih institucij države pogodbenice (CAT 2011d, tč. 17). Končno, Belorusija, kljub priporočilom več mehanizmov za človekove pravice in podane zaveze v okviru SPP stanja uresničevanja

¹⁰⁶ Nova Zelandija si je pridržala pravico, da odškodnine žrtvam mučenja iz 14. člena MKPM dodeli samo, če tako z diskrecijsko pravico odloči generalni državni tožilec Nove Zelandije (OZN 2018a).

človekovih pravic v državah članicah OZN, pri vzpostavljanju nacionalne institucije za človekove pravice ni dosegla napredka (CAT 2011b, tč. 15).

Naslednje spremembe, ki naj bi jih države pogodbenice izvršile na priporočila odborov, se nanašajo na ravnanje z osebami, ki jim je bila odvzeta prostost. Izvršitev priporočila glede dolžine trajanja pridržanja v prvi vrsti zahteva pravno spremembo v državi pogodbenici (glej Tabelo 3.8). Maroko je v obravnavanem obdobju celo podaljšal najdaljše možno obdobje policijskega pridržanja (CAT 2004f, tč. 5(b)), skrajšal ga je samo Čile, in sicer na 24 ur (CAT 2004c, tč. 4(e)). V primeru Alžirije (CAT 2008a, tč. 5), Kameruna (CAT 2004b, tč. 5(d)), Nizozemskih Antilov in Arube (CAT 2007c, tč. 10), Ukrajine (CAT 2002b, tč. 57(g)) in Poljske (CAT 2007č, tč. 6) so bila obdobja policijskega pridržanja in/ali pripora predolga, pri čemer so se lahko v praksi še podaljšala, vendar do priporočene pravne spremembe ni prišlo.

Tabela 3.8: Trajanje pridržanja

Trajanje pridržanja	
Država	Pravna sprememba
	OPM
Maroko	
Alžirija	
Kamerun	
Nizozemska (Aruba in Antili)	
Ukrajina	
Poljska	
Čile	

Vir: Lasten prikaz.

V praksi, če ne tudi v zakonodaji, prav tako v številnih državah pogodbenicah niso bili spoštovani zaščitni ukrepi, ki veljajo za pridržane osebe, in sicer takojšnja pravna pomoč odvetnika, pregled s strani zdravnika po lastni izbiri ter morebiten stik s člani družine z namenom obvestila o pridržanju (glej Tabelo 3.9). Takšne kršitve, ki jih države pogodbenice v obravnavanem obdobju niso odpravile, sta OPM in OOP zaznala v Belorusiji (CAT 2011b, tč. 6 in 7), Belgiji (CAT 2009a, tč. 20 in 21), Kamerunu (CAT 2010b, tč. 11 in 12), Gruziji (CAT 2006b, tč. 13), Nemčiji (CAT 2011č, tč. 18), Jordaniji (CAT 2010č, tč. 12 in 16), Maroku (CAT 2004f, 5.c; 2011e, tč. 7, 8, 10 in 14), Poljski (CAT 2007č, tč. 7 in 9), Republiki Srbiji (CAT 2009d, tč. 6), Ruski federaciji (CAT 2007d, tč. 8; CRC 2005e, tč. 32), Španiji (CAT 1998b, tč. 131; 2003, tč. 62), na Šrilanki (CAT 2005c, tč. 8; 2011d, tč. 7 in 10), v Ukrajini (CAT 2002b, tč. 57.f; 2007e, tč. 9(d)), Uzbekistanu (CAT 2008d, tč. 12) in Jemnu (CAT 2010e, tč. 9).

Tabela 3.9: Zaščitni ukrepi, ki veljajo za pridržane osebe

Zaščitni ukrepi, ki veljajo za pridržane osebe			
Država	<i>Sprememba v praksi</i>		<i>Pravna sprememba</i>
	OPM	OOP	OPM
Belorusija			
Belgija			
Kamerun			
Gruzija			
Nemčija			
Jordanija			
Maroko			
Poljska			
Republika Srbija			
Ruska federacija			
Španija			
Šrilanka			
Ukrajina			
Uzbekistan			
Jemen			
Italija			

Vir: Lasten prikaz.

Španija ni odpravila pridržanja v osamitvi, ki je lahko trajalo tudi do 13 dni, pri obravnavi kaznivih dejanj, povezanih s teroristi ali z oboroženimi tolpmi (CAT 2009c, tč. 12). Belgijski zakon iz leta 2007, ki je urejal upravno pridržanje, ni priznaval pravice pridržanih do pravne pomoči (CAT 2009a, tč. 21). V Ukrajini ni bilo jasnih zakonskih določb o natančnem času, ko lahko pridržana oseba uveljavlja svojo pravico do zagovornika, zdravniškega pregleda in obvestila družinskega člana o pridržanju (CAT 2002b, tč. 57(f)). Pozitivno pravno spremembo je tako izvršila samo Italija, ki je leta 1995 sprejela zakon, v katerem je predvidela številne spremembe v režimu previdnostnih ukrepov za zaščito aretiranih oseb in pridržanih, vključno s pravilom, da mora biti vsako zaslišanje izven sodišča dokumentirano z zvočnim ali avdio-vizualnim posnetkom (CAT 1999, tč. 165(b)).

Podobno kot v primeru prekinitve prakse mučenja in slabega ravnanja v državi pogodbenici, kjer do priporočene spremembe ni prišlo, je pa v določenih državah pogodbenicah prišlo do predvsem institucionalnih sprememb ter sprememb v politikah, ki bi lahko vodile k prekinitvi sporne prakse, velja tudi za bivanjske pogoje, kjer so nameščene osebe z odvzeto prostostjo (glej Tabela 3.10).

Tabela 3.10: Bivanjski pogoji v prostorih, kjer so nameščene osebe z odvzeto prostostjo, mehanizmi za spremljanje in obiskovanje krajev odvzema prostosti

Bivanjski pogoji v prostorih, kjer so nameščene osebe z odvzeto prostostjo, mehanizmi za spremljanje in obiskovanje krajev odvzema prostosti					
Država	<i>Pravna sprememba</i>	<i>Institucionalna sprememba</i>	<i>Sprememba v politiki</i>	<i>Sprememba v praksi</i>	
	OPM	OPM	OPM	OPM	OČP
Finska					
Ruska federacija					
Čile					
Kamerun					
Gruzija					
Paragvaj					
Uzbekistan					
Belorusija					
Ukrajina					
Jordanija					
Šrilanka					
Republika Srbija					

Vir: Lasten prikaz.

Na primer, Finska je na podlagi zakona, ki je omogočal pogojne obsodbe z varstvenim nadzorstvom, zmanjšala število zapornikov. Službe za izvrševanje kazenskih sankcij je združila in predvidela pilotno raziskavo o zapornikih in osebju v zaporih. Vendar je v nekaterih zaporih in centrih za pridržanje še vedno prihajalo do občasne prenatrpanosti, prav tako vse celice niso bile opremljene z ustrezno sanitarno opremo (CAT 2011c, tč. 5(i), 6(a) in 14).

Ruska federacija je na podlagi opažanj o neznosnih razmerah v ustanovah za pridržanje in pripor sprejela zakonodajo, ki je omejila dolžino trajanja pridržanja, nadalje je po posvetovanju s Svetom Evrope sprejela številne upravne in druge ukrepe za izboljšanje pogojev pripora, prav tako je oblikovala strateški okvir za razvoj kazenskega sistema, vendar se pogoji v priporu in prenatrpanost, tako v kazenskih institucijah, kot tudi institucijah za mladoletne, niso bistveno spremenili (CAT 2007d, 3(a) in 4). Do sprememb, ki pa niso izboljšale bivanjskih pogojev v prostorih, kjer so nameščene osebe z odvzeto prostostjo, je prišlo tudi v Čilu (CAT 2009b, tč. 21), Kamerunu (HRC 2010c, tč. 21), Gruziji (CAT 2006b, tč. 7(d) in 18), Paragvaju (CAT 2011f, tč. 9(a) in 19) in Uzbekistanu (CAT 2008d, tč. 3(j) in 11). Te države pogodbenice so torej pokazale nekaj volje, da izpolnijo svoje pravno zavezujoče zaveze, v primerjavi z Belorusijo (CAT 2011b, tč. 19) in Ukrajino (CAT 1997, tč. 149), kjer do pozitivnih premikov ni prišlo.

Ukrajina je sicer ustanovila mobilne skupine za obiskovanje prostorov za policijsko pridržanje in nadzorovanje situacije pridržanih, ki so jih sestavljali predstavniki civilne družbe in ministrstva za notranje zadeve, vendar te skupine niso imele formalnega statusa in

ustreznih sredstev (CAT 2007e, tč. 12). Prav tako neučinkovit ali nesistematičen je bil sistem nadzora nad kraji odvzema prostosti v Belorusiji (CAT 2011b, tč. 13), Kamerunu (CAT 2004b, 5(g)), Jordaniji (CAT 2010č, tč. 15) in na Šrilanki (CAT 2011d, tč. 16). Republika Srbija ga sploh še ni vzpostavila (CAT 2009d, tč. 15(c)), Gruzija, pozitivno, v letu 2004 (CAT 2006b, tč. 7(e)).

Spoštovanje načela nevračanja, ki prepoveduje državi odstranitev, izgon ali izročitev posameznika državi, v kateri obstaja zanj resna nevarnost, da bo podvržen mučenju ali slabemu ravnanju, se po eni strani kaže v ustrezni zakonodaji, ki ureja ali je povezana s tem področjem ter po drugi strani v njegovem dejanskem izvajanju v praksi. Pri tem je ogroženost mogoče ugotavljati le v individualnem postopku, po presoji individualnih okoliščin vsakega posameznika, ki zatrjuje, da bi bil lahko ogrožen. V vseh navedenih vidikih države pogodbenice praviloma niso izvrševale s strani OPM priporočenih sprememb (glej Tabela 3.11).

Tabela 3.11: Spoštovanje načela nevračanja v države, kjer obstaja resna nevarnost, da bo oseba podvržena mučenju ali slabemu ravnanju

Spoštovanje načela nevračanja v države, kjer obstaja resna nevarnost, da bo oseba podvržena mučenju ali slabemu ravnanju					
Država	Pravna sprememba		Sprememba v politiki		Sprememba v praksi
	OPM	OČP	OPM	OČP	OPM
Čile					
Šrilanka					
Jordanija					
Uzbekistan					
Belgija					
Švedska					
Kanada					
Nova Zelandija					
Švica					
Nemčija					
Španija					
Finska					
Italija					
Ukrajina					
Alžirija					
Ruska federacija					
Jemen					

Vir: Lasten prikaz.

V nekaterih državah, kot na primer v Čilu (CAT 2004c, tč. 6(f)), na Šrilanki (CAT 2011d, tč. 27), v Jordaniji (CAT 2010č, tč. 23) in Uzbekistanu (HRC 2010e, tč. 12), to načelo, kljub priporočilom odborov, ni postalo del zakonodaje. Nasprotno je ravnala Belgija, ki je poleg mučenja in slabega ravnanja, kot razlog za nevračanje, uzakonila trajne vezi z državo (CAT

2009a, tč. 4(d) in 5(e)) in Švedska, ki je predvidela begunski status za osebe, s strahom pred preganjanjem na podlagi spola in spolne usmerjenosti (CAT 2008b, tč. 5(a)). V Kanadi, na Novi Zelandiji in v Švici je bilo načelo vključeno v zakonodajo, vendar se je lahko, s sklicevanjem na izredne okoliščine oziroma varnostne interese države, prezrlo (CAT 2005a, tč. 4(d); 2004g, tč. 4(a); 2009č, tč. 6; 2010d, tč. 10). Nespoštovanje načela pa predstavlja tudi uporaba diplomatskih zagotovil pri presoji okoliščin, ali so izpolnjeni pogoji za vrnitev posameznika, česar sta se posluževali Nemčija (CAT 2011č, tč. 25) in Španija (CAT 2009c, tč. 13). Švedska jih je uporabila dvakrat, oba primera sta se zaključila z uspešno pritožbo zadevnih posameznikov OPM (CAT 2008b, tč. 13).

V Belgiji (CAT 2009a, tč. 8), na Finskem (CAT 2005b, tč. 4(b)), v Italiji (HRC 2006f, tč. 15), Nemčiji (CAT 2011č, tč. 22), Švici (CAT 2010d, tč. 10 in 12) in Ukrajini (CAT 2007e, tč. 20) je bilo načelo kršeno prek preprečevanja dostopa do azilnega postopka, odsotnosti ustreznega azilnega postopka, vključno z neobstojem določbe, da vložitev pritožbe nima suspenzivnega učinka na izpodbijano odločbo o vrnitvi, ali neustreznega vodenja azilnega postopka.

Končno je OPM ostro obsodil posamezne primere dejanskih vrnitev, celo kolektivnih izgonov, v 'nevarne' države, s strani Alžirije (CAT 2008a, tč. 9), Finske (CAT 2005b, tč. 4(c)), Italije (CAT 2007a, tč. 11), Kanade (CAT 2005a, tč. 4(b)), Ruske federacije (CAT 2007d, tč. 15(a)), Ukrajine (CAT 2007e, tč. 19), Uzbekistana (CAT 2008d, tč. 24) in Jemna (CAT 2010e, tč. 22).

Glede na stanje uresničevanja prepovedi mučenja v državah pogodbenicah je predvsem OPM veliko pozornost pripisoval izobraževanju in usposabljanju osebja v policiji in zaporih, tudi mejnih policistov, pripadnikov oboroženih sil, zdravnikov, tožilcev in sodnikov o vseh vidikih prepovedi mučenja in slabega ravnanja ter o človekovih pravicah na splošno (glej Tabela 3.12).

Tabela 3.12: Izobraževanje in usposabljanje osebja v policiji in zaporih, zdravnikov, tožilcev ter sodnikov

Izobraževanje in usposabljanje osebja v policiji in zaporih, zdravnikov, tožilcev ter sodnikov		
Država	Sprememba v politiki	
	OPM	OČP
Belgija		
Italija		
Paragvaj		
Poljska		
Švedska		
Gvatemala		
Libija		

Mehika		
Maroko		
Ciper		
Nemčija		
Ruska federacija		
Ukrajina		
Kostarika		

Vir: Lasten prikaz.

Sprva je bil poudarek na zagotavljanju takšnega izobraževanja in usposabljanja, kasneje, kot strožja zahteva, ki vodi do večje zaščite človekovih pravic v državah pogodbenicah, tudi na njuni učinkovitosti in vplivu, v smislu zmanjšanja števila primerov mučenja, nasilja in slabega ravnanja. O tem države pogodbenice, kot so Belgija (CAT 2009a, tč. 26), Italija (CAT 2007a, tč. 15), Paragvaj (CAT 2011f, tč. 24), Poljska (CAT 2007č, tč. 14) in Švedska (CAT 2008b, tč. 15), sicer skoraj vse s številnimi zadevnimi izobraževalnimi programi in programi usposabljanja, niso imele podatkov. Krepitev zagotavljanja izobraževanja in usposabljanja osebja je OPM zaznal v Gvatemali (CAT 1998b, tč. 162(g)), Libiji (CAT 1999, tč. 179), Mehiki (CAT 2007b, tč. 6) in Maroku (CAT 2004f, tč. 4(d); 2011e, tč. 4(f)).

Na drugi strani Ciper (HRC 1994c, tč. 318), Nemčija (CAT 2011č, 29), Ruska federacija (CAT 2002b, tč. 92(f); 2007d, tč. 19) in Ukrajina (CAT 2007e, tč. 22) v izobraževanje in usposabljanje navedenega osebja niso vložile zadostnega truda oziroma niso ustrezno izvršile priporočenih sprememb. Še več, Kostarika je v obravnavanem obdobju število ur, namenjenih človekovim pravicam v osnovnem izobraževanju policijskega osebja, celo znižala (CAT 2008c, tč. 13).

V okviru OPM se je nasilje nad ženskami, razen v primerih v nadaljevanju, posredno obravnavalo v kontekstu pogojev v prostorih, kjer so nameščene osebe z odvzeto prostostjo, na primer v Gruziji (CAT 2006b, tč. 19), sčasoma so zadevna priporočila postala redni del sklepnih ugotovitev (glej Tabelo 3.13), vendar večinoma brez povratnih informacij o dejanjih držav pogodbenic.

Tabela 3.13: Nasilje nad ženskami, trgovina z ženskami

Nasilje nad ženskami, trgovina z ženskami						
Država	Pravna sprememba		Sprememba v politiki		Sprememba v praksi	
	OPM	OČP	OPM	OČP	OPM	OČP
Kamerun						
Kolumbija						
Šrilanka						
Uzbekistan						
Jemen						
Švedska						
Ukrajina						

Vir: Lasten prikaz.

Vezano na Kamerun je bil OPM zaskrbljen zaradi visoke stopnje nasilja nad ženskami in deklicami, zlasti v krogu družine, ob čemer ga je, neuspešno, še posebej spodbujal k spremembi zakonodaje, ki je predvidevala razveljavitev obsodbe za spolno zlorabo mladoletnice, če je napadalec svojo žrtev poročil, in k sprejemu zakonodaje, ki bi prepovedala škodljiva ravnanja, kot so pohabljanje ženskih spolnih organov in 'likanje prsi'¹⁰⁷ v nekaterih delih države in med begunci (CAT 2010b, tč. 29 in 30). Na navedeno je opozarjal tudi OČP (HRC 2010c, tč. 11).

Oba odbora sta prav tako obravnavala nezadostno zaščito žensk in deklic pred posilstvom in drugim spolnim nasiljem v Kolumbiji, vključno s strani pripadnikov nezakonitih oboroženih skupin, ki so nastale zaradi demobilizacije paravojaških organizacij in varnostnih sil (CAT 2004d, tč. 9(d)(ii); HRC 2010č, tč. 18), in na Šrilanki (CAT 2011d, tč. 22; HRC 2003c, tč. 20). V Uzbekistanu je OČP izpostavil nedopustnost prakse prisilnih porok in 'kraje nevest' (HRC 2010e, tč. 13) in v Jemnu, kljub prepovedi izvajanja te prakse v bolnišnicah in zdravstvenih centrih, pohabljanja ženskih spolnih organov (HRC 2005f, tč. 11).

Tudi Švedsko sta odbora spodbujala k spremembam na področju preprečevanja nasilja nad ženskami, tako je sprejela nacionalni akcijski načrt za boj proti nasilju moških nad ženskami, družinskemu nasilju, ki zlorablja idejo 'časti', in nasilju v istospolnih odnosih ter zakonodajne ukrepe za podporo ženskam in otrokom, žrtvam nasilja, vendar to ni privedlo do zmanjšanja pojavnosti nasilja nad ženskami, še zlasti nasilja v družini (HRC 2009c, tč. 8). Nacionalni akcijski načrt za boj proti pohabljanju ženskih spolnih organov prav tako ni imel učinka na nenehno pojavljanje te prakse v državi (HRC 2009c, tč. 9). Končno, sprememba v politiki, v obliki nacionalnega akcijskega načrta za preprečevanje nasilja nad ženskami in otroki ter

¹⁰⁷ Gre za prakso, ko matere deklicam v puberteti na prsi pritiskajo vroče kamne in podobne predmete, da bi preprečile njihov razvoj. To počnejo v želji, da hčere ne bi prezgodaj zanosile ali bile žrtve spolnega nasilja.

trgovine z ljudmi, ni prinesla spremembe v smislu prenehanja neposrednega izvajanja kršitve človekove pravice v Ukrajini (CAT 2007e, tč. 6 in 14).

Tako kot v primeru nasilja nad ženskami so tudi priporočila za prepoved in odpravo vseh oblik telesnega kaznovanja otrok postala redni del sklepnih ugotovitev odborov (glej Tabela 3.14), vendar v večini, razen pri OOP, brez povratnih informacij o dejanjih držav pogodbenic. Uporabo telesnega kaznovanja je OOP preverjal v šoli, drugih institucijah in doma.

Tabela 3.14: Telesno kaznovanje otrok

Telesno kaznovanje otrok						
Država	Pravna sprememba		Sprememba v politiki		Sprememba v praksi	
	OOP	OPM	OOP	OPM	OOP	OPM
Kostarika						
Ukrajina						
Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske						
Bolivija						
Gruzija						
Italija						
Mehika						
Mongolija						
Filipini						
Ruska federacija						
Tunizija						
Paragvaj						
Tadžikistan						
Demokratska ljudska republika Koreja						

Vir: Lasten prikaz.

Pravno spremembo, v smislu popolne zakonske prepovedi, so izvršile le Kostarika (CRC 2011b, tč. 4(c)), Ukrajina (CRC 2002c, tč. 297) ter Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske v več, ne vseh, odvisnih ozemljih (CAT 1999, tč. 74(d)). Nekatere države pogodbenice so pravno spremembo izvršile delno, pri čemer je telesno kaznovanje vedno ostalo dovoljeno v domačem okolju, in sicer v Boliviji (CRC 2009č, tč. 40), Gruziji (CRC 2008a, tč. 31), Italiji (CRC 2011č, tč. 34), Mehiki (CRC 2006b, tč. 35), Mongoliji (CRC 2010c, tč. 37), na Filipinih (CRC 2009c, tč. 42), v Ruski federaciji (CRC 2005e, tč. 36) in Tuniziji (CRC 2010h, tč. 40). Pravni spremembi v vseh teh državah pogodbenicah ni sledila bistvena sprememba v dejanski rabi telesnega kaznovanja. Splošne družbene sprejemljivosti telesnega kaznovanja otrok niso uspele spremeniti niti kampanje za dvig ozaveščenosti v Paragvaju (CRC 2010d, tč. 37) in Tadžikistanu (CRC 2010g, tč. 39). Tudi Demokratska ljudska republika Koreja ni imela razdelane strategije za izkoreninjenje te oblike nasilja,

najbolj problematična je bila uporaba telesnega nasilja v ustanovah za alternativno oskrbo (CRC 2009b, tč. 36).

Vežano na mladoletniško sodstvo sta OOP in OPM države pogodbenice neuspešno pozivala k sprejemu ustrezne zakonodaje na navedenem področju (glej Tabela 3.15), na primer v Mongoliji (CRC 2010c, tč. 76). Na Novi Zelandiji (CAT 2009č, tč. 8), Filipinih (CRC 2009c, tč. 80) in v Jemnu se je še naprej izvajalo pridržanje otrok, v Jemnu celo od sedmega leta starosti, kar je bila postavljena meja za kazensko odgovornost (CAT 2010e, tč. 25). Prav tako otroci v prostorih za pridržanje niso bili ločeni od odraslih. Še več, Nova Zelandija je to kršitev celo upravičila s pridržkom na drugi stavek 37.(c) člena KOP (CAT 2009č, tč. 8).¹⁰⁸

Tabela 3.15: Mladoletniško sodstvo

Mladoletniško sodstvo				
Država	Pravna sprememba		Sprememba v praksi	
	OOP	OPM	OOP	OPM
Mongolija				
Nova Zelandija				
Filipini				
Jemen				

Vir: Lasten prikaz.

V obravnavanih državah pogodbenicah in v preučevanem obdobju so imela priporočila odborov torej omejen učinek, pri čemer se vežano na ravnanje držav pogodbenic glede uresničevanja prepovedi mučenja kažeta dve lastnosti. Države pogodbenice so počasi, delno ali sploh niso izvrševale pravnih sprememb, priporočenih s strani odborov. Navedeno se nanaša na definiranje mučenja v skladu s 1. členom MKPM (pri čemer je veliko držav pogodbenic priporočene spremembe izvršilo delno); prepoved izjav, pridobljenih z mučenjem in s slabim ravnanjem, v sodnih postopkih; izvrševanje obveznosti preiskovanja obtožb o mučenju ali slabem ravnanju in kaznovanja storilcev takšnih dejanj; omejitev trajanja pridržanja; zagotavljanje zaščitnih ukrepov, ki veljajo za pridržane osebe; ravnanja v skladu z načelom nevračanja oseb v državo, v kateri bi bile izpostavljene obravnavi, ki bi kršila pravico do prepovedi mučenja (pri čemer je veliko držav pogodbenic priporočene spremembe izvršilo delno); ter mladoletniško sodstvo. Vse priporočene pravne spremembe so države pogodbenice izvršile samo vežano na zagotavljanje bivanjskih pogojev v prostorih, kjer so

¹⁰⁸ Drugi stavek 37.(c) člena KOP določa, da mora biti vsak otrok, ki mu je bila odvzeta prostost, ločen od odraslih, razen, če smatra, da je to v nasprotju z njegovimi interesi, in imeti, razen v izjemnih okoliščinah, pravico preko dopisovanja ali obiskov vzdrževati stike s svojo družino.

nameščene osebe z odvzeto prostostjo. V nekaterih vidikih pa so države pogodbenice sprejele spremembe v politikah in institucionalne spremembe, vendar tem spremembam običajno niso sledile spremembe v smislu prenehanja neposrednega izvajanja kršitve človekove pravice. Gre za institucionalne spremembe in spremembe v politikah, ki bi lahko vplivale na razširjeno prakso mučenja, nasilja nad ženskami ali telesnega kaznovanja otrok (pri čemer je veliko držav pogodbenic delno izvršilo tudi priporočene pravne spremembe) v državi; ter zagotavljanje pravičnih in ustreznih odškodnin žrtvam mučenja in slabega ravnanja.

Največ neizvršenih sprememb so države pogodbenice izkazale vezano na prepoved izjav, pridobljenih z mučenjem in s slabim ravnanjem, v sodnih postopkih; obveznosti preiskovanja obtožb o mučenju ali slabem ravnanju in kaznovanja storilcev takšnih dejanj; omejitev trajanja pridržanja; zagotavljanje zaščitnih ukrepov, ki veljajo za pridržane osebe; ravnanja v skladu z načelom nevračanja oseb v državo, v kateri bi bile izpostavljene obravnavi, ki bi kršila pravico do prepovedi mučenja; ter mladoletniško sodstvo. Vzpostavitev univerzalne jurisdikcije za mučenje in slabo ravnanje; ustanavljanje in krepitev nacionalnih institucij za človekove pravice; ter izobraževanje in usposabljanje civilnega in vojaškega osebja, zdravstvenega osebja, osebja, zaposlenega v državni upravi, in drugega osebja, ki bi lahko sodelovalo pri nadzoru, zasliševanju ali obravnavanju oseb, ki jim je odvzeta prostost zaradi pridržanja, pripora ali izvrševanja zaporne kazni pa so vidiki uresničevanja prepovedi mučenja in drugega slabega ravnanja, v okviru katerih so države pogodbenice različno izvrševale priporočene spremembe.

Na koncu je potrebno izpostaviti še Demokratično ljudsko republiko Korejo, ki je poročala OČP in OOP, vendar povratnih informacij o izvrševanju priporočil ni, razen vezano na telesno kaznovanje, ki ga ni uspela zajezi (CRC 2009b, tč. 36). Panama je poročala vsem trem odborom, iz sklepnih ugotovitev je moč razbrati samo neuspešen poziv, naj poda izjavo po 22. členu MKPM, s katero bi OPM priznala pristojnost sprejemanja in obravnave sporočila posameznikov pod njeno jurisdikcijo (CAT 1993a, tč. 341; 1998b, tč. 219(a)). Enako velja za Urugvaj, katerega edino povratno dejanje vsebuje neizvršeno odpravo neskladnosti številnih zakonskih določb z višjimi predpisi in konvencijo (CAT 1997, tč. 91(a)) ter Demokratično republiko Kongo, ki v zakonik za zaščito otrok ni vključila definicije mučenja v skladu s 1. členom MKPM (CRC 2009a, tč. 37). Povratna dejanja prav tako niso razvidna s strani Trinidada in Tobaga, glede na priporočila OOP v zvezi s telesnim kaznovanjem in z mladoletniškim sodstvom (CRC 2006c, tč. 8).

Belorusija, Kanada, Jamajka, Jordanija, Libija, Mongolija, Filipini, Poljska, Republika Srbija, Šrilanka, Sirija, Tadžikistan, Tunizija in Jemen so države pogodbenice, ki niso izvršile praktično nobene priporočene spremembe. Na primer, edina pozitivna izvršena sprememba Kanade je bila sprememba zakonodaje o prisiljevanju, in sicer je bilo mučenje vključeno med razloge za nevrčanje (CAT 2005a, tč. 3(c)). Jordanija je leta 2006, po 15 letih od pristopa, MKPM objavila v uradnem listu, s čimer je ta postala izvršljiva na nacionalnih sodiščih (CAT 1995, tč. 165). Libija je dosegla določen napredek na področju izobraževanja in informiranja osebja organov kazenskega pregona in zdravstvenega osebja glede prepovedi mučenja (CAT 1999, tč. 179). Filipini so leta 2006 zvišali mejo za kazensko odgovornost z devet na 15 let (CRC 2009c, tč. 80). Poljska je v svojo ustavo zapisala, da nihče ne sme biti podvržen mučenju ali okrutnemu, nečloveškemu ali poniževalnemu ravnanju ali kaznovanju (CAT 2000c, tč. 86(b)). Republika Srbija je leta 2005 sprejela kazenski zakonik, ki mučenje opredeljuje kot kaznivo dejanje (CAT 2009d, tč. 3(c)). Šrilanka je leta 1997 ratificirala Opcijski protokol k MPDPP (HRC 2003c, tč. 6). Tadžikistan je vezano na nasilje nad ženskami organiziral kampanje za ozaveščanje (CRC 2010g, tč. 39). Tunizija je z Mednarodnim odborom rdečega križa, kot že omenjeno, podpisala sporazum o izvajanju obiskov v vseh kazenskih ustanovah in centrih za pridržanje (CRC 2010h, tč. 38). Jemen je prepovedal izvajanje pohabljanja ženskih spolnih organov v bolnicah in zdravstvenih centrih (HRC 2005f, tč. 11). Omeniti pa je potrebno tudi Nemčijo, katere edini dve pozitivni spremembi obsegata podano izjavo po 21. in 22. členu MKPM (CAT 2004e, tč. 3(d)) in ratifikacijo Opcijskega protokola k MKPM (CAT 2011č, 4(c)).

3.2 Značilnosti ravnanja držav glede uresničevanja pravice do življenja v smislu omejitve uporabe smrtne kazni

Vezano na uresničevanje pravice do življenja v smislu omejitve smrtne kazni se stališča OČP, izražena v sklepnih ugotovitvah, v grobem osredotočajo na naslednje teme: ustavna oziroma pravna ureditev smrtne kazni, vključno z obsegom in naravo kaznivih dejanj, za katera je zagrožena smrtna kazen; število obsojenih na smrtno kazen; število usmrtitev; in kategorije ljudi, ki se jim ne sme izreči oziroma nad katerimi se ne sme izvršiti smrtne kazen, vključno z osebami, mlajšimi od 18 let. S slednjo temo se dopolnjujoče ukvarja tudi OOP.

Oba obravnavana odbora v svojih priporočilih prav tako spodbujata k odpravi smrtne kazni. OČP sprva z vprašanji v smislu obstoja gibanj za odpravo smrtne kazni v državi

pogodbenici in odnosu vlade do njih (HRC 1982a, tč. 174) ter stanja javnega mnenja v državi pogodbenici glede odprave smrtne kazni (HRC 1982a, tč. 140). Kasneje oba s pozivi k ratifikaciji oziroma pristopu k Drugemu opcijskemu protokolu k MPDPP. Namreč, kot je zapisal OČP v svojem splošnem komentarju št. 6 (1982), čeprav odprava smrtne kazni ni izrecno določena v Paktu, besedilo člena močno nakazuje, da je zaželeno (HRC 1982b, tč. 6).

Kljub temu da sta bili v nadaljevanju navedeni temi pogosto predmet pritožb posameznikov v skladu z Opcijskim protokolom k MPDPP, je OČP države pogodbenice v sklepnih ugotovitvah nanje redko opozoril. Na dolgotrajno čakanje na izvršitev smrtne kazni in s tem na negotovost, ki so ji izpostavljeni obsojenci na smrt, je opozoril Trinidad in Tobago (HRC 1988, tč. 86). Od Uzbekistana pa je zahteval, da nemudoma uveljavi vse ustrezne ukrepe, da bi življenjske pogoje obsojencev, ki čakajo na izvršitev smrtne kazni, uskladjal z zahtevami prvega odstavka 10. člena MPDPP (HRC 2001č, tč. 79(10)).

Prav tako Uzbekistan ni prepovedal izročitve ali izгона posameznikov, vključno s prosilci za azil, v države, kjer bi lahko bili podvrženi smrti, mučenju ali krutemu, nečloveškemu ali ponižujočemu ravnanju ali kaznovanju (HRC 2001č, tč. 79(13)). V nasprotju s Finsko, kjer je OČP z zadovoljstvom opazil skrb države pogodbenice, da v svoj boj proti terorizmu vključi človekove pravice, deloma z ohranjanjem popolne prepovedi izročitve, vračanja ali izгона v državo, v kateri bi bil zadevni posameznik lahko izpostavljen smrti in kršitvam 6. in 7. člena MPDPP (HRC 2004c, tč. 4).

Vprašanje ustavne oziroma pravne ureditve smrtne kazni, vključno z obsegom in naravo kaznivih dejanj, za katera je zagrožena smrtna kazen, je povezano s pravno spremembo, ki jo mora država pogodbenica izvršiti glede na priporočilo odbora. OČP je države pogodbenice večkrat opozoril na zakonodajo, ki je bila glede uporabe smrtne kazni neusklajena z ustavo (glej Tabela 3.16).

Tabela 3.16: Ustavna oziroma pravna ureditev smrtne kazni

Ustavna oziroma pravna ureditev smrtne kazni	
Država	Pravna sprememba
	OČP
Bolivija	
Mehika	
Filipini	

Vir: Lasten prikaz.

V Boliviji je bila smrtna kazen v ustavi odpravljena, vendar ponovno vzpostavljena preko kazenskega zakonika (HRC 1989b, tč. 436), kar je država pogodbenica do naslednjega

poročanja odboru odpravila (HRC 1997, tč. 198). Mehika smrtne kazni ni odpravila v ustavi, temveč v federalnem in državnih kazenskih zakonikih, kar bi tudi po mnenju predstavnika države pogodbenice "lahko povzročilo različne razlage" (HRC 1983, tč. 86). A šest let kasneje je bil zadevni člen ustave še vedno nespremenjen (HRC 1989b, tč. 111). Tudi pomisleki odbora o "virtualni odpravi te kazni z ustavo" iz leta 1989 (HRC 1989b, tč. 321) so se izkazali za upravičene, ko so Filipini leta 2003, kljub moratoriju na izvrševanje usmrtitev, sprejeli zakonodajo, ki je omogočala njen izrek (HRC 2003č, tč. 10).

Slabši uspeh pri izvrševanju priporočil OČP se kaže tudi v pravnih spremembah, vezanih na obseg in naravo kaznivih dejanj, za katera se lahko izreče smrtna kazen (glej Tabelo 3.17). Posledično je v večini teh držav pogodbenic zaradi visokega števila kaznivih dejanj, za katera se lahko izreče smrtna kazen, prihajalo do visokega števila izrečenih smrtnih kazni.

Tabela 3.17: Obseg kaznivih dejanj, za katera je zagrožena smrtna kazen

Obseg kaznivih dejanj, za katera je zagrožena smrtna kazen	
Država	Pravna sprememba OČP
Alžirija	
Demokratska ljudska republika Koreja	
Gruzija	
Kamerun	
Ruska federacija	
Tadžikistan	
Ukrajina	
Jordanija	
Libija	
Kanada	
Mongolija	
Zvezna republika Jugoslavija (predhodnica Republike Srbije)	
Sirija	
Jemen	
Belorusija	
Gvatemala	
Maroko	
Tunizija	

Vir: Lasten prikaz.

V preučevanem obdobju je odbor v tem pogledu določene pozitivne premike zaznal v Alžiriji (HRC 2007e, tč. 16), čeprav je v preteklosti razširila nabor kaznivih dejanj, za katera se lahko izreče smrtna kazen (HRC 1998b, tč. 359), Demokratični ljudski republiki Koreji (HRC 2001č, tč. 86(4)), Gruziji (HRC 1997, tč. 240), Kamerunu (HRC 1994c, tč. 191), Ruski federaciji (HRC 1995a, tč. 376), Tadžikistanu (HRC 2005d, tč. 3) in Ukrajini (HRC 1991a, tč. 199). Demokratična ljudska republika Koreja je OČP leta 2001 obvestila, da je število

kaznivih dejanj, za katera je zagrožena smrtna kazen, zmanjšala s 33 na pet, pri čemer je ta nato izrazil resno zaskrbljenost, da so štirje od njih v bistvu politična kazniva dejanja, opredeljena pod tako širokimi pogoji, da je smrtno kazen mogoče izreči na podlagi precej subjektivnih kriterijev (HRC 2001č, tč. 86(13)). Ukrajina je do leta 1990 število kaznivih dejanj, za katera se lahko izreče smrtna kazen, znižala s 17 na šest (HRC 1991a, tč. 199), vendar je OČP v naslednjih sklepnih ugotovitvah leta 1995 državo pogodbenico pozval, naj kazniva dejanja, za katera se lahko izreče smrtna kazen, omeji na najhujša (HRC 1995a, tč. 327). Čeprav so Gruzija, Kamerun in Ruska federacija znižali število kaznivih dejanj, za katera je zagrožena smrtna kazen, je bilo to še vedno previsoko, prav tako je vključevalo kazniva dejanja, ki se ne uvrščajo med najhujša (HRC 1994c, tč. 191; 1995a, tč. 376 in 1997, tč. 240).

V naslednjih izmed obravnavanih držav pogodbenic je ostalo le pri opozorilih OČP o visokem številu kaznivih dejanj, za katera je zagrožena smrtna kazen: Jordaniji (HRC 1994c, tč. 233), Libiji (HRC 2007h, tč. 13), Kanadi (HRC 1985, tč. 200), Mongoliji (HRC 1992a, tč. 590), Zvezni republiki Jugoslaviji (predhodnici Republike Srbije), ki jih je predvidevala kar 45 (HRC 1984b, tč. 215), Siriji (HRC 2005č, tč. 7) in Jemnu (HRC 2005f, tč. 15).

V nekaterih državah, in sicer v Belorusiji (HRC 1998b, tč. 144), Gvatemali (HRC 2001č, tč. 85(17)), Maroku (HRC 2004d, tč. 11) in Tuniziji (HRC 1987a, tč. 125), poleg že omenjene Alžirije, pa se je število kaznivih dejanj, za katera se lahko izreče smrtna kazen, v preučevanem obdobju celo povečalo. Hkrati je Maroko v predhodnem desetletnem obdobju obsojenim na smrt zniževal kazni (HRC 1995a, tč. 104; 2000č, tč. 87 in 2004d, tč. 5).

Vezano na naravo kaznivih dejanj, za katera je lahko predpisana smrtna kazen, je OČP v smislu, da se sme smrtna obsodba izreči le za najhujše zločine, na splošno opozarjal številne obravnavane države pogodbenice, eksplicitno pa Alžirijo, ki je smrtno kazen predvidevala za sabotažo zoper nacionalno gospodarstvo (HRC 1992a, tč. 282 in 297), in Kamerun, ki je smrtno kazen nalagal za krajo z oteževalnimi okoliščinami ter promet s strupenimi in z nevarnimi odpadki (HRC 1994c, tč. 191). V Libiji so bili posamezniki lahko na smrt obsojeni zaradi številnih ekonomskih in političnih kaznivih dejanj (HRC 1999c, tč. 128), med njimi za ustanovitev skupin, organizacij ali združenj, osnovanih na politični ideologiji, ki je v nasprotju z načeli revolucije iz leta 1969, ali za poziv k ustanovitvi takšnih skupin (HRC 2007h, tč. 24). Libijska zakonodaja je predvidevala tudi usmrtitev oseb, "katerih življenje ogroža ali kvari družbo" (HRC 1999c, tč. 128).

Mehika je v ustavi leta 1982, kljub temu, da je zadnjo smrtno kazen izvršila v daljnem letu 1929, predvidevala izrek smrtne kazni za rop na avtocesti (HRC 1983, tč. 86). OČP je Panamo vprašal, kakšne "domače motnje, ki ogrožajo javni red", bi lahko vodile k izreku smrtne kazni (HRC 1984b, tč. 410). Poljsko pa je leta 1979 prosil za pojasnilo, katera dejanja zoper gospodarstvo so tako resna, da lahko upravičijo smrtno kazen (HRC 1980b, tč. 49). Predstavnik države pogodbenice je odgovoril, da se lahko smrtna kazen v okviru zadevnega kaznivega dejanja izreče osebam, ki so organizirale ali usmerjale zaseg blaga visoke vrednosti v škodo enote socialističnega gospodarstva in povzročile resne motnje v delovanju nacionalnega gospodarstva. Čeprav smrtna kazen za takšno kaznivo dejanje še ni bila izrečena, država pogodbenica ne vidi razlogov, da bi morala v tem pogledu spremeniti veljavni kazenski zakonik (HRC 1980b, tč. 64).

Na vprašanje odbora, kaj vključuje pojem "kazniva dejanja zoper ljudstvo in državo", torej kazniva dejanja, za katera je v najhujših primerih zagrožena smrtna kazen, je predstavnik Zvezne republike Jugoslavije (predhodnice Republike Srbije) leta 1983 pojasnil, da gre za dejanja, povečini vezana na vojni čas, med drugimi za protirevolucionarne dejavnosti, ki ogrožajo družbeni sistem; služenje v sovražnih oboroženih silah; terorizem; sklenitev mednarodnih pogodb, ki škodijo Jugoslaviji; spodbujanje k nacionalnemu, rasnemu ali verskemu sovraštvu in kaznivemu dogovarjanju (HRC 1984b, tč. 229 in 230). Šrilanki je odbor namenil ugotovitev, da je resno zaskrbljen, ker je smrtna kazen lahko izrečena za kazniva dejanja, kot so pomoč pri samomoru; kazniva dejanja, povezana z drogami, in nekatera kazniva dejanja zoper premoženje (HRC 1995a, tč. 449). Leta 1985 je Tunizija razširila kazniva dejanja, za katera se lahko izreče smrtna kazen, in sicer s kaznivim dejanjem posilstva, glede na pojasnilo predstavnika države pogodbenice, zaradi "povečanja nasilja nad ženskami, ki je na žalost spremljalo njihovo naraščajočo emancipacijo" (HRC 1987a, tč. 125).

V nekaterih primerih je OČP države pogodbenice opozoril na nezadostno opredeljenost kaznivih dejanj, za katera je zagrožena smrtna kazen. Na primer, Jemen je v tem smislu opozoril na kaznivo dejanje zoper "mir, človeštvo ali človekove pravice" in "vojne zločine, motivirane s sovraštvom zoper republiko" (HRC 1990a, tč. 45). Pri obravnavi poročila Združenega kraljestva Velike Britanije in Severne Irske pa se je, vezano na odvisna ozemlja, pojavilo vprašanje odsotnosti definicije umora v angleškem običajnem pravu (HRC 1979, tč. 350).

Dolgo časa je trajalo tudi izvrševanje priporočene pravne spremembe, ki jo je eksplicitno in jasno zahtevalo že besedilo MPDPP, in sicer, da se smrtna kazen ne sme izreči za zločine, ki so jih storile osebe, ki še niso dopolnile 18 let, in ne izvršiti nad nosečnicami (glej Tabela

3.18). Ciper je leta 1979 v svoji zakonodaji predvideval smrtno kazen za osebe nad 16 let (HRC 1979, tč. 386 in 387), vendar je do premikov v smeri njene uskladitve s Paktom prišlo šele 17 let kasneje (CRC 1998a, tč. 225). OČP je leta 1988 Belgijo pozval k pojasnilu, zakaj dopušča izrekanje smrtne kazni osebam nad 16 let. Predstavnik države pogodbenice je odgovoril, da v državi že dolgo ne izvajajo smrtnih kazni, zato razveljavitev zadevnih določb nikoli ni bila predvidena (HRC 1988, tč. 471 in 494). Na navedeno se je leta 1996 odzval OOP in v tem pogledu ponovno zahteval uskladitev nacionalne zakonodaje s konvencijo (CRC 1996c, tč. 591).

Tabela 3.18: Kategorije ljudi, ki se jim ne sme izreči oziroma nad katerimi se ne sme izvršiti smrtna kazen, vključno z osebami, mlajšimi od 18 let

Kategorije ljudi, ki se jim ne sme izreči oziroma nad katerimi se ne sme izvršiti smrtna kazen, vključno z osebami, mlajšimi od 18 let				
Država	Pravna sprememba		Sprememba v praksi	
	OČP	OOP	OČP	OOP
Ciper				
Belgija				
Ruska federacija				
Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske (odvisna ozemlja)				
Maroko				
Jemen				
Filipini				
Demokratska republika Kongo				

Vir: Lasten prikaz.

Ruska federacija je prepovedovala izvršitev smrtne kazni nad nosečnicami, šele do leta 1989 pa je to prepoved razširila tudi na osebe, ki še niso dopolnile 18 let (HRC 1990a, tč. 93). Leta 1979 je OČP glede izrekanja smrtne kazni osebam, ki so dopolnile 16 let, opozorilo namenil tudi Združenemu kraljestvu Velike Britanije in Severne Irske, in sicer vezano na odvisna ozemlja (HRC 1979, tč. 310), ter leta 1982 Maroku – tako glede izrekanja smrtne kazni osebam, ki še niso dopolnile 18 let, kot tudi glede usmrtitev nosečnic, v roku 40 dni po porodu (HRC 1982a, tč. 140).

Še več, vezano na kategorije ljudi, ki se jim ne sme izreči oziroma nad katerimi se ne sme izvršiti smrtna kazen, je v preučevanem obdobju v nekaterih državah pogodbenicah prišlo do neposrednega izvajanja kršitve človekove pravice. Čeprav je Jemen trdil, da smrtna kazen v državi ne more biti izrečena osebam, ki še niso dopolnile 18 let, in nosečnicam (HRC 1990a, tč. 61), je leta 1995 OČP pridobil podatke, da se je izvrševala tudi nad osebami, mlajšimi od 18 let, kar pomeni jasno kršitev petega odstavka 6. člena MPDPP (HRC 1995a, tč. 256). V

četrtih sklepnih ugotovitvah, namenjenih zadevni državi pogodbenici, pa je zahteval nadaljnje informacije o konkretnem primeru usmrčitve, ko starost osebe v času kaznivega dejanja ni bila nedvomno ugotovljena (HRC 2005f, tč. 15).

Nadalje je OČP leta 2003 pri obravnavi stanja uresničevanja s Paktom zagotovljenih pravic na Filipinih ugotovil, da je smrtna kazen za osebe, ki še niso dopolnile 18 let, prepovedana, vendar so bile vseeno obsojene na smrt, vključno s sedmimi, ki so v tistem času čakale na usmrčitev (HRC 2003č, tč. 10). Dve leti kasneje je OOP ugotovitev OČP ponovil, pri čemer je poudaril, da je država pogodbenica te osebe obsodila brez nedvoumnega dokaza o njihovi starosti (CRC 2005č, tč. 24), zato mora v tem pogledu sprejeti takojšnje zakonodajne in druge ukrepe (CRC 2005č, tč. 27). Tudi za Demokratično republiko Kongo je OOP leta 2001 zapisal, da je lahko smrtna kazen izrečena osebam, ki so dopolnile 16 let, dejansko večkrat izvršene smrtne kazni nad temi osebami pa označil za kršitev 37.(a) člena KOP (CRC 2001a, tč. 223).

Vseeno je med obravnavanimi državami pogodbenicami v obravnavanem obdobju prišlo tudi do nekaterih pozitivnih zakonodajnih premikov, ki v bistvu širijo kategorije ljudi, ki se jim ne sme izreči oziroma nad katerimi se ne sme izvršiti smrtna kazen, in presegajo okvire obveznosti držav pogodbenic, zapisanih v MPDPP in KOP. Leta 1980 je OČP ugotovil, da so ženske v Mongoliji izvzete iz smrtne kazni, zato so nekateri njegovi člani izrazili upanje, da bodo v prihodnosti tudi moški deležni te človekoljubne izključitve (HRC 1980b, tč. 93). Leta 1989 je Ruska federacija prepoved izvršitve smrtne kazni razširila na osebe, ki so bile v času izreka smrtne kazni starejše od 60 let (HRC 1990a, tč. 93). Leta 1990 je OČP Ukrajino pozval, da prepoved izrekanja smrtne kazni razširi na osebe, starejše od 60 let (HRC 1991a, tč. 199), za kar je predstavnik države pogodbenice potrdil, da je, poleg odprave smrtne kazni za ženske, predvideno z zakonodajnimi spremembami v teku (HRC 1991a, tč. 201).

OČP državam pogodbenicam ni priporočal samo pravnih sprememb, temveč se je ukvarjal tudi z dejanskim učinkom ustavne in pravne ureditve smrtne kazni na njeno uporabo (glej Tabela 3.19). Na število izvršenih smrtnih kazni je OČP izmed obravnavanih držav opozoril Belorusijo (HRC 1998b, tč. 144); Libijo, kjer je opazil povišanje v letu 1994 (HRC 1995a, tč. 130); Mongolijo, kjer je bilo po njegovem mnenju, glede na 20 usmrčitev v letih 1991 in 1992, število izvršenih smrtnih kazni alarmantno visoko (HRC 1992a, tč. 573 in 601); in Sirijo, ki odboru ni podala informacije o številu usmrčitev v zadnjih desetih letih, kljub konsistentnim poročilom odboru, da je visoko (HRC 2001č, tč. 81(8)).

Pozitiven odziv držav pogodbenic na ugotovitev OČP o visokem številu izvršenih smrtnih kazni lahko razumemo kot spremembo v politiki, in sicer v obliki *de facto* moratorija na izvrševanje smrtne kazni. Med državami pogodbenicami, ki jih je OČP opozoril na visoko število izvršenih smrtnih kazni, je moratorij leta 2010, torej 18 let po opozorilu, uvedla samo Mongolija (HRC 2011c, tč. 6).

V preučevanem obdobju so z izvajanjem usmrtitev prenehale tudi naslednje obravnavane države: Šrilanka (1977) (HRC 1991a, tč. 465), Jamajka (1988) (Cornell Center on the Death Penalty Worldwide 2017), Tunizija (1991) (HRC 2008b, tč. 5), Alžirija (1993) (HRC 2007e, tč. 5), Maroko (1994) (HRC 2000č, tč. 87), Ruska federacija (1996) (HRC 2003b, tč. 11),¹⁰⁹ Kamerun (1997) (HRC 2010c, tč. 14), Trinidad in Tobago (1999) (Cornell Center on the Death Penalty Worldwide 2017), Gvatemala (2000) (Cornell Center on the Death Penalty Worldwide 2017), Demokratična republika Kongo (2003) (Cornell Center on the Death Penalty Worldwide 2017) in Tadžikistan (2004) (HRC 2005d, tč. 3).

Tabela 3.19: Število usmrtitev

Država	Število usmrtitev	
	<i>Sprememba v praksi</i> OČP	<i>Sprememba v politiki</i> OČP
Belorusija		
Libija		
Mongolija		
Sirija		
Šrilanka		
Jamajka		
Tunizija		
Alžirija		
Maroko		
Ruska federacija		
Kamerun		
Trinidad in Tobago		
Gvatemala		
Demokratična republika Kongo		
Tadžikistan		

Vir: Lasten prikaz.

V praksi smrtne kazni prav tako ni izvrševal Ciper (HRC 1994c, tč. 317), ki jo je za navadna kazniva dejanja odpravil leta 1983 in za vsa kazniva dejanja leta 2002 (Death Penalty Information Center 2017). Nasprotno pa je usmrtitve, ki jih je z *de facto* moratorijem prekinila leta 2007 (HRC 2010d, tč. 3), leta 2014 ponovno začela izvajati Jordanija (Cornell

¹⁰⁹ Pri čemer so se v letih 1996 do 1999 usmrtitve še vedno izvrševale v Čečeniji (Amnesty International 2017, 43).

Center on the Death Penalty Worldwide 2017). Poseben primer so Filipini, ki so leta 1987, po padcu diktatorja Marcosa, kot ena prvih držav v Aziji na smrtno kazen uvedli moratorij (HRC 1989b, tč. 345), ga leta 1993 dvignili, nato pa leta 2006 smrtno kazen odpravili (Death Penalty Information Center 2006, 6).

Pri tem je treba poudariti, da moratorij na izvrševanje smrtnih kazni ne pomeni nujno, da sodišča ne izrekajo smrtnih kazni. Na navedeno je OČP, in sicer tako v sklepnih ugotovitvah leta 2000, kot tudi leta 2010, opozoril Kamerun, ki je z izvajanjem usmrtitev prenehal leta 1997 (HRC 2000č, tč. 201 in 2010c, tč. 14). Prav tako Tunizija smrtnih kazni ni izvrševala od leta 1991, ko je OČP leta 2008 z obžalovanjem ugotovil, da jo njena sodišča še vedno izrekajo in da nekaterim obsojencem na smrt kazni niso bile avtomatično spremenjene (HRC 2008b, tč. 14). Spremembi v politiki torej v teh državah pogodbenicah ni sledila pravna sprememba, vsaj v smislu formalizacije *de facto* moratorija na smrtno kazen, četudi v daljšem časovnem obdobju.

Od skupaj obravnavanih 44 držav pogodbenic¹¹⁰ je smrtno kazen že pred začetkom preučevanega obdobja *de jure* odpravilo šest držav, in sicer Kostarika,¹¹¹ Panama,¹¹² Urugvaj,¹¹³ Kolumbija,¹¹⁴ Finska¹¹⁵ in Švedska.¹¹⁶ V preučevanem obdobju se je navedenim državam pri *de jure* odpravi smrtnih kazni pridružilo še 20 držav pogodbenic: Norveška,¹¹⁷ Nemčija,¹¹⁸ Nova Zelandija,¹¹⁹ Paragvaj,¹²⁰ Italija,¹²¹ Republika Srbija,¹²² Španija,¹²³ Belgija,¹²⁴ Poljska,¹²⁵ Kanada,¹²⁶ Ukrajina,¹²⁷ Čile,¹²⁸ Ciper,¹²⁹ Mehika,¹³⁰ Filipini,¹³¹

¹¹⁰ V okviru obravnavane pravice se ne obravnava Švica.

¹¹¹ Država pogodbenica je smrtno kazen odpravila leta 1877 (Amnesty International 2012).

¹¹² Država pogodbenica je smrtno kazen odpravila leta 1922 (Amnesty International 2012).

¹¹³ Država pogodbenica je smrtno kazen odpravila leta 1907 (Amnesty International 2012).

¹¹⁴ Država pogodbenica je smrtno kazen odpravila leta 1910 (Amnesty International 2012).

¹¹⁵ Država pogodbenica je smrtno kazen sicer odpravila že leta 1972 (Amnesty International 2012).

¹¹⁶ Država pogodbenica je smrtno kazen sicer odpravila že leta 1972 (Amnesty International 2012).

¹¹⁷ Država pogodbenica je smrtno kazen odpravila leta 1979 (Amnesty International 2012).

¹¹⁸ Država pogodbenica je smrtno kazen odpravila leta 1987 (Amnesty International 2012).

¹¹⁹ Država pogodbenica je smrtno kazen odpravila leta 1989 (Amnesty International 2012).

¹²⁰ Država pogodbenica je smrtno kazen odpravila leta 1992 (Amnesty International 2012).

¹²¹ Država pogodbenica je smrtno kazen odpravila leta 1994 (Amnesty International 2012).

¹²² Država pogodbenica je smrtno kazen odpravila leta 2002 (Amnesty International 2016).

¹²³ Država pogodbenica je smrtno kazen odpravila leta 1995 (Amnesty International 2012).

¹²⁴ Država pogodbenica je smrtno kazen odpravila leta 1996 (Amnesty International 2012).

¹²⁵ Država pogodbenica je smrtno kazen odpravila leta 1997 (Amnesty International 2012).

¹²⁶ Država pogodbenica je smrtno kazen odpravila 1998 (Amnesty International 2012).

¹²⁷ Država pogodbenica je smrtno kazen odpravila leta 1999 (Amnesty International 2012).

¹²⁸ Država pogodbenica je smrtno kazen odpravila leta 2001 (HRC 2007e, tč. 4).

¹²⁹ Država pogodbenica je smrtno kazen odpravila leta 2002 (Amnesty International 2012).

¹³⁰ Država pogodbenica je smrtno kazen odpravila leta 2005 (Amnesty International 2012).

¹³¹ Država pogodbenica je smrtno kazen zadnjič odpravila leta 2006 (Amnesty International 2012).

Gruzija,¹³² Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske,¹³³ Uzbekistan,¹³⁴ Nizozemska¹³⁵ in Bolivija.¹³⁶

Na tem mestu velja izpostaviti, da *de jure* odpravi smrtne kazni v državah pogodbenicah z odvisnimi ozemlji ni nujno sledila tudi odprava na odvisnih ozemljih. Leta 2001 je Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske že odpravilo smrtno kazen v vseh svojih čezmorskih ozemljih, razen na otočju Turks in Caicos, kjer je bila še vedno predvidena za izdajo in piratstvo, za umor pa odpravljena (HRC 2002b, tč. 22 in 37). Prav tako je leta 2001 OČP Nizozemsko pozval k odpravi smrtne kazni na Nizozemskih Antilih (HRC 2001č, tč. 82(19)).

V preostalih šestih državah pogodbenicah, torej tistih, ki smrtne kazni niso *de jure* ali vsaj *de facto* odpravile, in sicer Belorusiji, Demokratični ljudski republiki Koreji, Jordaniji, Libiji, Siriji in Jemnu, se smrtna kazen še vedno uporablja, priporočila OČP in OOP v njih niso privedla do pomembnih sprememb glede uresničevanja pravice do življenja.

Belorusijo je OČP opozoril na visoko število kaznivih dejanj, za katera se lahko izreče smrtna kazen (HRC 1992a, tč. 560 in 1998b, tč. 144), visoko število izvedenih smrtnih kazni ter skrivnostnost, v kateri se v vseh fazah izvajajo postopki, vezani na smrtno kazen. Kot že omenjeno, se je število kaznivih dejanj, za katera se lahko izreče smrtna kazen, v preučevanem obdobju celo povečalo (HRC 1998b, tč. 144). OOP je Belorusijo pozval k ratifikaciji Drugega opcijskega protokola k MPDPP (CRC 2011a, tč. 74).

Kljub temu da je Demokratična ljudska republika Koreja v preučevanem obdobju znižala število kaznivih dejanj, za katera se lahko izreče smrtna kazen, njihova narava, kot že omenjeno, ni bila omejena na najhujše zločine, saj so prevladovala politična kazniva dejanja (HRC 2001č, tč. 86(13)). Pri tem velja omeniti, da je OČP situacijo v državi pogodbenici obravnaval dvakrat, in sicer v letih 1984 in 2001, med obravnavama je torej minilo 17 let. OOP je leta 1998 glede uresničevanja prepovedi izrekanja smrtne kazni osebam, ki še niso dopolnile 18 let, kljub temu da ni prišlo do nobene takšne usmrtitve, izrazil zaskrbljenost, da kazenski sistem osebe med 17 in 18 letom obravnava kot odrasle (CRC 1998b, tč. 83). V naslednjih svojih ugotovitvah je opozoril tudi na nedopustnost prakse države pogodbenice, da

¹³² Država pogodbenica je smrtno kazen odpravila leta 1997 (Amnesty International 2012).

¹³³ Država pogodbenica je smrtno kazen odpravila leta 1998 (Amnesty International 2012).

¹³⁴ Država pogodbenica je smrtno kazen odpravila leta 2008 (Amnesty International 2012).

¹³⁵ Država pogodbenica je smrtno kazen odpravila leta 1982 (Amnesty International 2012).

¹³⁶ Država pogodbenica je smrtno kazen odpravila leta 2009 (Amnesty International 2016).

otrokom, če so bili njihovi starši obsojeni na smrt, ne posreduje informacij, kje se nahajajo, in tako onemogoča njihove osebne odnose in reden neposredni stik (CRC 2004a, tč. 42 in 43).

Glede situacije v Jordaniji je OČP opozoril na visoko število kaznivih dejanj, za katera se lahko izreče smrtna kazen (HRC 1991a, tč. 615 in 1994c, tč. 233) ter visoko število smrtnih obsodb, ki jih izrekajo sodišča (HRC 1994c, tč. 233). Pozitivno spremembo v politiki je zaznal ob uvedbi *de facto* moratorija na smrtno kazen v letu 2007 (HRC 2010d, tč. 3), ki se je leta 2014 prekinil.

Tudi v Libiji se je OČP vse od prvega poročanja države pogodbenice neuspešno ukvarjal s previsokim številom ter naravo in neopredeljenostjo kaznivih dejanj, za katera se lahko izreče smrtna kazen (HRC 1995a, tč. 130; 1999c, tč. 128 in 2007h, tč. 13 in 24). Poleg tega mu država pogodbenica ni predložila celovitih podatkov o tipih kaznivih dejanj, za katera se lahko izreče smrtna kazen, številu izrečenih obsodb na smrt ter številu in načinu izvršenih usmrtitev (HRC 2007h, tč. 13). Med obravnavo prvega in drugega poročila je minilo 16 let, tretje poročilo je država pogodbenica predložila pravočasno, nato je ponovno zamujala.

Prav tako celovitih podatkov o izvajanju smrtne kazni ni predložila Sirija, ko je po 24 letih drugič poročala OČP (HRC 2001č, tč. 81(8)). Priporočila odbora so pozivala k omejitvi kaznivih dejanj, za katera se lahko izreče smrtna kazen, na najhujše zločine (HRC 2001č, tč. 81(8) in 2005č, tč. 7).

Začetek obravnave situacije v Jemnu s strani OČP lepo poda naslednji stavek: "Odbor je zaskrbljen zaradi pomanjkanja informacij o smrtni kazni v Jemnu in ob upoštevanju dejstva, da 6. člen Pakta omejuje okoliščine, v katerih se smrtna kazen lahko izreče, obžaluje, da ne more oceniti, ali država pogodbenica deluje skladno s 6. členom, saj nima informacij o posameznih kaznivih dejanjih, za katera se lahko izreče, in številu primerov, v katerih je bila izrečena" (HRC 1995a, tč. 256). Kasneje je postalo jasno, da je obseg kaznivih dejanj, za katera se lahko izreče smrtna kazen, tudi v Jemnu preširok (HRC 2002b, tč. 15 in 2005f, tč. 15). OČP je prav tako izpostavil nedopustno prakso, da ima pri odločanju o izreku smrtne kazni, v zameno za finančno nadomestilo ('krvavi denar'), pretežno vlogo družina žrtve ter zakonodajno možnost, da se smrtna kazen izvede s kamenjanjem (HRC 2005f, tč. 15).

Čeprav v teh državah pogodbenicah priporočila OČP niso imela zaželenega učinka, lahko na splošno zaključimo, da je vezano na uresničevanje pravice do življenja v smislu omejitve smrtne kazni, v obravnavanih državah pogodbenicah in v preučevanem obdobju, prišlo do pomembnih pravnih sprememb in sprememb v politikah. Pravne spremembe se kažejo predvsem v obliki *de jure* odprave smrtne kazni, čeprav gre tu za zaželeno in ne obvezno

spremembo, ter v večjemu upoštevanju in širjenju določb MPDPP in KOP glede kategorij oseb, ki sem jim ne sme izreči oziroma nad katerimi se ne sme izvršiti smrtna kazen. Spremembe v politikah pa se izkazujejo v obliki *de facto* moratorija na izvrševanje smrtna kazni.

Vendar v ozadju navedenih končnih pozitivnih sprememb ostaja dejstvo, da so države pogodbenice s strani odborov priporočene pravne spremembe izvrševale v daljšem časovnem obdobju oziroma jim sploh niso sledile, kar se nanaša predvsem na obseg in naravo kaznivih dejanj, za katera se lahko izreče smrtna kazen. Prav tako na pravno ureditev smrtna kazni ni vplivalo prenehanje izvajanja smrtna kazni v praksi, v smislu neprekinjenega izrekanja smrtna kazni. Glede na navedeno v vseh teh državah pogodbenicah obstaja možnost, da neustrezne pravne določbe glede smrtna kazni ponovno uporabijo. Tako je na primer Jamajka leta 2011 v odgovorih na vprašanja OČP pred obravnavo tretjega periodičnega poročila jasno zapisala, da nima namena ratificirati Drugega opcijskega protokola k MPDPP, niti odpraviti smrtna kazni v ustavi (Jamajka 2011, tč. 76). Omeniti pa je potrebno tudi, da nekatere države pogodbenice priporočenih pravnih sprememb med preučevanim obdobjem niso izvrševale, kot na primer Belgija, Mehika, Filipini in Ukrajina, vendar so na koncu smrtno kazen vseeno *de jure* odpravile.

3.3 Značilnosti ravnanja držav glede uresničevanja pravice do izobraževanja

Vežano na uresničevanje pravice do izobraževanja je zagotavljanje nediskriminacije in enakopravnega dostopa do izobraževanja tema, na katero so se v največji meri osredotočala stališča tako OOP kot tudi OESKP. Oba sta prav tako obravnavala problematiko zagotavljanja obveznega in vsem brezplačnega osnovnega šolanja ter uvajanje izobraževanja o človekovih pravicah v učne načrte, pri čemer se je OESKP posvečal tudi postopnemu uvajanju brezplačnega srednjega in višjega izobraževanja. Dodatno se je OOP ukvarjal z višino proračunskih sredstev za izobraževanje; ustreznostjo izobraževalne infrastrukture; usklajenostjo med minimalno starostjo za zaposlitev in starostjo ob zaključku obveznega osnovnega šolanja; zbiranjem statističnih podatkov glede otrok in njihovega izobraževanja; ter ustrahovanjem (*bullying*) v šolah.

Zagotavljanje nediskriminacije in enakopravnega dostopa do izobraževanja je bilo problematično v večini obravnavanih držav. Diskriminirane skupine v državah pogodbenicah so bile različne, odbora sta še posebej izpostavljala diskriminacijo otrok z ovirami; otrok, ki

pripadajo domorodnim ljudstvom in/ali manjšini, vključno z Romi; ter otrok, prosilcev za azil in begunskih otrok. Posebna pozornost OOP otrokom z ovirami izhaja iz zaključkov dneva razprave o otrocih z ovirami v letu 1997, in sicer, da je potrebno uresničevanje vsake otrokove pravice presojati tudi v luči njihovega zagotavljanja otrokom z ovirami (CRC 1997, tč. 338(a)). V nekaterih državah pogodbenicah, in sicer Čilu (CRC 2007a, tč. 29), Kamerunu (CRC 2001b, tč. 350), Maroku (Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR) 2001, tč. 543; 2006c, tč. 30), Mongoliji (CRC 2005d, tč. 52) in Jemnu (CESCR 2011c, tč. 30), sta odbora dodatno opozorila na razlike med spoloma v izobraževanju.

Pri tem, v smislu dejavnikov, ki povzročajo in ohranjajo diskriminacijo, velja izpostaviti sklepno ugotovitev OOP iz leta 2000, namenjeno Jordaniji (CRC 2000b, tč. 176):

V skladu z ugotovitvami Odbora za človekove pravice (CCPR/C/79/Add.35), Odbora za odpravo diskriminacije žensk (ODŽ) (CEDAW/C/JOR/2), s svojimi prejšnjimi sklepnimi ugotovitvami (CRC/C/15/Add.21) in z 2. členom konvencije Odbor priporoča, da država pogodbenica sprejme učinkovite ukrepe za preprečevanje in odpravo diskriminacije na podlagi spola in rojstva na vseh področjih državlanskega, gospodarskega, političnega, družbenega in kulturnega življenja. Odbor priporoča, da država članica v 6. člen ustave vključi načelo enakosti spolov. Odbor priporoča, da država pogodbenica stori vse, kar je v njeni moči, da uzakoni ali razveljavi civilno in kazensko zakonodajo, kjer je to potrebno, za prepoved vsakršne takšne diskriminacije. V zvezi s tem Odbor poziva državo pogodbenico, da upošteva prakso drugih držav, ki so bile uspešne pri usklajevanju temeljnih pravic in islamskih tekstov. Odbor priporoča, da država pogodbenica sprejme vse ustrezne ukrepe, kot so celovite kampanje za izobraževanje javnosti, za preprečevanje in boj proti negativnim družbenim stališčem na tem področju, zlasti v družini. V podporo takšnim prizadevanjem je treba mobilizirati verske voditelje.

V Kamerunu (CRC 2010a, tč. 27) in Ukrajini (CRC 2011f, tč. 76) je bil problematičen tudi dostop do izobraževanja otrok, ki živijo na ulici. Mongolija (CRC 2010c, tč. 75) in Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske (CRC 2008b, tč. 77) pa bi morala večjo pozornost posvetiti otrokom, ki so pridržani.

Odprava diskriminacije in zagotavljanje enakopravnega dostopa do izobraževanje zahteva vse vrste sprememb – pravne, institucionalne, v politikah in v smislu neposrednega izvajanja kršitve človekove pravice, pri čemer ni nujno, da prve tri vodijo tudi v spremembo v praksi (glej Tabela 3.20). V nekaterih državah pogodbenicah priporočila odborov sploh niso imela učinka, na primer v Alžiriji (otroci nomadov in beguncev) (CRC 2005a, tč. 66 in 72), Belorusiji (romski otroci in otroci z ovirami) (CRC 2011a, tč. 27 in 51), Kamerunu (otroci, ki živijo na ulici) (CRC 2010a, tč. 72(d)), Kanadi (otroci, ki pripadajo prvobitnemu prebivalstvu in otroci migrantov) (CRC 2004b, tč. 94), Čilu (otroci, ki pripadajo prvobitnemu prebivalstvu, otroci migrantov in beguncev, otroci z ovirami, revni otroci, otroci, ki živijo na podeželskih območjih in deklice) (CRC 2007a, tč. 29), Kolumbiji (razseljeni otroci, otroci z afriškimi

koreninami, otroci, ki pripadajo prvobitnemu prebivalstvu, otroci, ki živijo na podeželskih ali oddaljenih območjih) (CRC 2006a, tč. 35), Finski (romski otroci) (CRC 2005c, tč. 56), Gvatemali (otroci z ovirami) (CRC 2010b, tč. 68), Italiji (romski otroci, otroci migrantov z neurejenim statusom) (CRC 2011č, tč. 24 in 68), Libiji (otroci z ovirami) (CRC 2003b, tč. 380), Mehiki (otroci, ki pripadajo prvobitnemu prebivalstvu) (CESCR 2006b, tč. 26), Mongoliji (dečki, ki pripadajo pastirskim družinam in živijo na podeželskih območjih, otroci z ovirami, otroci beguncev, otroci, ki so pridržani) (CRC 2005d, tč. 7 in 52), Maroku (deklince, ki živijo na podeželskih območjih) (CESCR 2001, tč. 543), Panami (otroci z afriškimi koreninami, otroci, ki pripadajo prvobitnemu prebivalstvu, otroci z ovirami) (CRC 2011e, tč. 33), Poljski (romski otroci) (CESCR 2009b, tč. 14), Ukrajini (otroci z ovirami, otroci, ki živijo na ulici) (CRC 2011f, tč. 52 in 76), Združenem kraljestvu Velike Britanije in Severne Irske (otroci nomadov, otroci, ki so pridržani, Severna Irska) (CRC 2002c, tč. 143; 2008b, tč. 77; CESCR 2003, tč. 226), Urugvaju (otroci, ki pripadajo manjšini) (CESCR 2010b, tč. 7) in Jemnu (deklince, ki živijo na podeželskih območjih) (CESCR 2011c, tč. 30).

Tabela 3.20: Zagotavljanje nediskriminacije in enakopravnega dostopa do izobraževanja

Zagotavljanje nediskriminacije in enakopravnega dostopa do izobraževanja						
Država	Pravna sprememba		Institucionalna sprememba	Sprememba v politiki	Sprememba v praksi	
	OOP	OESKP	OOP	OOP	OOP	OESKP
Alžirija						
Belorusija						
Kamerun						
Kanada						
Čile						
Kolumbija						
Finska						
Gvatemala						
Italija						
Libija						
Mehika						
Mongolija						
Maroko						
Panama						
Poljska						
Ukrajina						
Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske						
Urugvaj						
Jemen						
Bolivija						
Nova Zelandija						
Švedska						
Ruska federacija						
Belgija						
Sirija						

Tunizija					
----------	--	--	--	--	--

Vir: Lasten prikaz.

Na primer, Bolivija pa je sprejela zakonodajo, ki naj bi izobraževanje zagotovila vsem in brez kakršnekoli diskriminacije (CRC 1998c, tč. 94), celo to pravico zapisala v ustavo (CRC 2009č, tč. 51), vendar učinka teh pravnih sprememb v kazalnikih in vezano na otroke z ovirami ni bilo zaznati (CRC 2009č, tč. 28 in 51). Nova Zelandija je sprejela tako spremembe v zakonodaji kot v politikah za izboljšanje situacije Maorov (CRC 2004b, tč. 155; 2011d, tč. 24 in 45), vendar ti še vedno niso polno uživali svoje pravice do izobraževanja (CRC 2011d, tč. 45).

Nekatere države so ukrepe sprejele samo za nekatere ranljive skupine. Tako je Švedska leta 2009 uveljavila zakon proti diskriminaciji, ki je kot prepovedan razlog za diskriminacijo vključil starost in prepovedal diskriminacijo v izobraževalnem sistemu. Poleg tega je za njegovo implementacijo ustanovila urad varuha za enakost (CRC 2009e, tč. 5). Hkrati pa pravice do izobraževanja ni zagotovila otrokom brez dovoljenja za bivanje (CRC 2009e, tč. 54). Ruska federacija je dostop do izobraževanja omogočila samo otrokom beguncev in prisilcev za azil v moskovski regiji (CRC 2005e, tč. 66), prav tako je bila pravica do izobraževanja po končanem konfliktu omejena otrokom iz Čečenije in Severnega Kavkaza (CESCR 2011b, tč. 33). Včasih so bile spremembe narejene samo na enem področju. Belgija je ustanovila posebni urad za mladoletnike brez spremstva, za obravnavo njihovih prošenj za bivanje, in posebne sprejemne centre za mladoletnike brez spremstva, torej institucionalne spremembe, vendar posebnih predpisov o ravnanju z njimi, torej pravne spremembe, ni sprejela (CRC 2002b, tč. 118).

Z dvema državama pogodbenicama pa je bil OOP pri izvrševanju sprememb za odpravo diskriminacije in zagotavljanje enakopravnega dostopa do izobraževanja dokaj zadovoljen. Dvakrat je pohvalil prizadevanja Sirije, da bi otrokom beguncev zagotovila dostop do izobraževanja (CRC 2003b, tč. 574; 2012a, tč. 73). Tunizija pa je sprejela zakonodajo o izenačevanju možnosti oseb z ovirami, še posebej glede dostopa do izobraževanja, in sprejela politiko o vključevanju otrok z ovirami v redne šole, kar je njihovo število v rednih šolah povečalo kar za štirikrat. Vseeno je bilo po mnenju odbora izvajanje te politike glede na zastavljene cilje prepočasno, prav tako ga niso spremljaje ustrezne kampanje za ozaveščanje in usposabljanje učiteljev (CRC 2010h, tč. 4 in 49).

Izmed obravnavanih držav samo ena, in sicer Nizozemska, vezano na Arubo, ni zagotovila obveznega osnovnega šolanja (CRC 2009d, tč. 12). V ostalih državah pogodbenicah, ki sta jih OOP in/ali OESKP obravnavala glede vprašanja zagotavljanja obveznega in brezplačnega osnovnega šolanja, pa so se priporočila nanašala na njegove stroške (glej Tabelo 3.21).

Tabela 3.21: Obvezno in vsem brezplačno osnovno šolanje, uvajanje brezplačnega srednjega in višjega izobraževanja

Obvezno in vsem brezplačno osnovno šolanje, uvajanje brezplačnega srednjega in višjega izobraževanja				
Država	Pravna sprememba		Sprememba v praksi	
	OOP	OESKP	OOP	OESKP
Nizozemska (Aruba)				
Demokratska republika Kongo				
Kamerun				
Kolumbija				
Kanada				
Nemčija				

Vir: Lasten prikaz.

Demokratska republika Kongo je brezplačno osnovno šolanje zagotavljala v ustavi, vendar so v praksi stroški ostali relativno visoki (CRC 2009a, tč. 65). Kamerun je uvedel brezplačno osnovno šolanje, vendar so morali starši ob vpisu svojih otrok, med drugim, plačevati stroške združenja staršev (CESCR 2012, tč. 32). Kolumbija je v ustavo zapisala, da je osnovno šolanje brezplačno, razen za tiste, ki si plačilo stroškov lahko privoščijo (CESCR 2002, tč. 776). Kljub opozorilu OESKP v državi pogodbenici do spremembe ni prišlo, starši so morali še naprej, na podlagi dohodkov, plačevati za spričevala, zvezke, potrdila in uporabo opreme (CESCR 2010a, tč. 29).

Kanado je OESKP grajal, ker ob gospodarski rasti ni ponovno vzpostavila podpor učencem z nizkimi dohodki za srednje izobraževanje (CESCR 2006a, tč. 20). Prav tako je nekaj nemških zveznih dežel odpravilo načelo brezplačnega višjega izobraževanja (CESCR 2002, tč. 671), kar je bilo po mnenju OESKP v neskladju z določbami alineje (c) drugega odstavka 13. člena MPESKP o postopni uvedbi brezplačnega višjega izobraževanja (CESCR 2011a, tč. 30).

Priporočila odborov v zvezi z obveznostjo držav pogodbenic, da izobraževanje zagotovijo v skladu s cilji iz prvega odstavka 13. člena MPESKP oziroma 29. člena KOP, so se večinoma nanašala na uvajanje izobraževanja o človekovih pravicah v učne načrte na vseh stopnjah izobraževanja (glej Tabelo 3.22). V tem smislu je OOP opozoril Gruzijo (CRC 2000b, tč. 97), Nizozemsko (CRC 1999c, tč. 252), Norveško (CRC 1996c, tč. 158) in Šrilanko (CRC 2003b, tč. 270(e)) ter OESKP Poljsko (CESCR 2003, tč. 397), vendar je ustrezne ukrepe sprejela

samo Gruzija (CRC 2004b, tč. 531). Demokratično ljudsko republiko Korejo, državo "pod nenehno grožnjo in pritiskom zunanjih sovražnih sil" (Demokratična ljudska republika Koreja 2008, tč. 89), je OOP izrecno opozoril tudi na negativni vpliv, ki bi ga vojaški vidiki izobraževanja lahko imeli na doseganje ciljev izobraževanja, kot so zapisani v 29. členu KOP (CRC 2009b, tč. 58). Že leta 1994, po združitvi Nemške demokratične republike in Zvezne republike Nemčije, pa je OESKP Nemčiji naložil, da mora v učnem načrtu enakopravno obravnavati oba pakta s področja človekovih pravic (CESCR 1994, tč. 254), torej MPDPP in MPESKP.

Tabela 3.22: Uvajanje izobraževanja o človekovih pravicah v učne načrte

Uvajanje izobraževanja o človekovih pravicah v učne načrte		
Država	Sprememba v politiki	
	OOP	OESKP
Gruzija		
Nizozemska		
Norveška		
Šrilanka		
Poljska		
Demokratična ljudska republika Koreja		
Nemčija		

Vir: Lasten prikaz.

V nasprotju so imela priporočila OOP precej večji učinek pri višanju proračunskih sredstev, namenjenih za otroke oziroma izobraževanje. Večina držav pogodbenic je priporočilo upoštevala, čeprav to ne pomeni, da je sprememba vodila tudi v dejansko spremembo pri uživanju pravice do izobraževanja (glej Tabelo 3.23).

Tabela 3.23: Višina proračunskih sredstev za izobraževanje

Višina proračunskih sredstev za izobraževanje	
Država	Sprememba v politiki
	OOP
Bolivija	
Kostarika	
Gvatemala	
Demokratična republika Kongo	
Paragvaj	
Mongolija	
Jemen	
Sirija	
Jamajka	
Šrilanka	
Filipini	

Vir: Lasten prikaz.

Sredstva so po priporočilu odbora zvišale Bolivija (CRC 2009č, tč. 15), Kostarika (CRC 2011b, tč. 4(a)) in Gvatemala (CRC 2010b, tč. 25). Demokratična republika Kongo (CRC 2009a, tč. 18) in Paragvaj (CRC 2010d, tč. 16) sta jih zvišala, vendar je odbor ocenil, da so še vedno nezadostna. V primeru Mongolije in Jemna je odbor skrbel vpliv gospodarske krize, inflacije in korupcije na sicer zvišana proračunska sredstva (CRC 2005f, tč. 22; 2010c, tč. 17).

V Siriji so proračunska sredstva za izobraževanje ostala nizka (CRC 2003b, tč. 543). Na Jamajki (CRC 2003b, tč. 411) in Šrilanki so se znižala (CRC 2003b, tč. 244; 2010f, tč. 16), prav tako na Filipinih, kjer je odbor izrazil tudi zaskrbljenost, da država pogodbenica več kot 30 odstotkov proračuna nameni za odplačevanje dolgov (CRC 2009c, tč. 19).

Na proračunska sredstva se veže problematika zagotavljanja ustrezne izobraževalne infrastrukture. Iz sklepnih ugotovitev odbora je tako mogoče razbrati (glej Tabelo 3.24), da Bolivija ni zagotovila ustreznega števila vrtcev (CRC 2009č, tč. 67), proračunska sredstva v Demokratični republiki Kongo pa so se le v manjšem delu porabila za izobraževanje, še zlasti na prednostnih področjih, kot so izobraževalna infrastruktura in dostojne plače učiteljev (CESCR 2009a, tč. 35). Na nižanje plač učiteljem, konfliktne odnose med učitelji in državo ter očitno neučinkovitost ukrepov, sprejetih za odpravo tega položaja, je OESKP opozoril tudi Urugvaj (CESCR 1995, tč. 76).

Tabela 3.24: Ustreznost izobraževalne infrastrukture

Ustreznost izobraževalne infrastrukture		
Država	<i>Sprememba v politiki</i>	
	OOP	OESKP
Bolivija		
Demokratična republika Kongo		
Urugvaj		

Vir: Lasten prikaz.

Eden izmed ukrepov za zmanjševanje stopnje osipa v osnovnem izobraževanju je uskladitev minimalne starosti za sklenitev delovnega razmerja in starosti ob zaključku obveznega osnovnega šolanja, ki zahteva pravno spremembo v državah pogodbenicah. Gvatemala takšne spremembe, kljub pozivom OOP, v desetih letih ni izvršila (CRC 1998a, tč. 194; 2001a, tč. 249; 2010b, tč. 88). Do uskladitve navedenih starosti ni prišlo tudi v Mongoliji (CRC 2010c, tč. 65), v nasprotju s Tunizijo (CRC 2002b, tč. 261) (glej Tabelo 3.25).

Tabela 3.25: Usklajenost med minimalno starostjo za zaposlitev in starostjo ob zaključku obveznega osnovnega šolanja

Usklajenost med minimalno starostjo za zaposlitev in starostjo ob zaključku obveznega osnovnega šolanja	
	<i>Pravna sprememba</i>
Država	OOP
Gvatemala	
Mongolija	
Tunizija	

Vir: Lasten prikaz.

Dve izmed obravnavanih držav pogodbenic v svojih poročilih OOP stanja uresničevanja pravice do izobraževanja nista ustrezno prikazali s kazalniki (glej Tabelo 3.26). Čeprav je Bolivija do določene mere sistem zbiranja podatkov izboljšala, je odbor izrazil zaskrbljenost, da mehanizmi za zbiranje, sistematiziranje in analiziranje razčlenjenih statističnih podatkov v državi niso ustrezni (CRC 2005b, tč. 17). V primeru Sirije pa je opozoril na nedostopnost zanesljivih podatkov, čeprav je tudi ta država pogodbenica sistem zbiranja podatkov na področju izobraževanja izboljšala in v okviru centralnega urada za statistiko celo ustanovila posebno enoto za otroke (CRC 2003b, tč. 539).

Tabela 3.26: Zbiranje statističnih podatkov glede otrok in njihovega izobraževanja

Zbiranje statističnih podatkov glede otrok in njihovega izobraževanja	
	<i>Sprememba v politiki</i>
Država	OOP
Bolivija	
Sirija	

Vir: Lasten prikaz.

V nekaterih evropskih državah pogodbenicah pa se je OOP ukvarjal tudi s problematiko ustrahovanja v šolah. Čeprav so se Finska (CRC 2011c, tč. 54), Italija (CRC 2011č, tč. 59), Norveška (CRC 2010č, tč. 48) in Švedska (CRC 2009e, tč. 58) trudile in sprejele vrsto ukrepov, da bi ta pojav izkoreninile, se to v praksi ni izkazalo. Prav tako je bilo ustrahovanje resen in široko razširjen problem v Združenem kraljestvu Velike Britanije in Severne Irske (CRC 2008b, tč. 66). S problemom ustrahovanja pa se je glede na sklepne ugotovitve odbora uspešno soočala Španija (CRC 2010e, tč. 56) (glej Tabelo 3.27).

Tabela 3.27: Ustrahovanje (*bullying*) v šolah

Ustrahovanje (<i>bullying</i>) v šolah	
	<i>Sprememba v praksi</i>
Država	OOP
Finska	

Italija	
Norveška	
Švedska	
Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske	
Španija	

Vir: Lasten prikaz.

V obravnavanih državah pogodbenicah in v preučevanem obdobju so imela priporočila odborov torej zelo omejen učinek, pri čemer se vezano na ravnanje držav pogodbenic glede uresničevanja pravice do izobraževanja kažejo naslednje pomembne lastnosti. Nobena izmed držav pogodbenic, vezano na popolno odpravo diskriminacije na področju izobraževanja, ni dosegla spremembe v smislu neposrednega izvajanja kršitve človekove pravice. Do takšne spremembe niso vodile tudi izvršene pravne spremembe, institucionalne spremembe in spremembe v politikah. Še več, države pogodbenice prav tako niso upoštevale ugotovitev in priporočil odborov glede vključevanja izobraževanja o človekovih pravicah v učne načrte, v smislu spremembe v politiki, ki bi lahko pomembno prispevala k vzpostavljanju pogojev za odpravo diskriminacije na področju izobraževanja.

Nadalje, države pogodbenice so sprejele potrebne spremembe za formalno zagotovitev obveznega in brezplačnega osnovnega šolanja, vendar je dejansko uresničevanje tega vidika pravice do izobraževanja omejeno z razpoložljivostjo sredstev. Največ izvršenih sprememb so države pogodbenice izkazale prav vezano na povečanje razpoložljivih sredstev za izobraževanje, kar je spodbudna napoved tako z vidika zagotavljanja brezplačnega osnovnega izobraževanja kot tudi izboljšanja izobraževalne infrastrukture. Pri tem pa je razvidno, da OESKP od ekonomsko bolj razvitih držav pogodbenic pričakuje višjo raven zaščite, v smislu postopne uvedbe brezplačnega srednjega in višjega izobraževanja. Podobno OOP problematiko ustrahovanja v šolah obravnava samo pri ekonomsko bolj razvitih državah pogodbenicah.

Vezano na sklepne ugotovitve odborov za posamezno državo pogodbenico je treba izpostaviti še Ciper, Švico, Trinidad in Tobago ter Uzbekistan, ki so poročali OOP in OESKP, vendar povratnih informacij o izvrševanju priporočil ni. Alžirija, Belorusija, Kanada, Čile, Nemčija, Italija, Jamajka, Libija, Mehika, Maroko, Panama, Poljska, Republika Srbija, Ukrajina, Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske, Urugvaj in Jemen so države pogodbenice, ki niso izvršile nobene priporočene spremembe. Po drugi strani je Tunizija izvršila praktično vse s strani OOP priporočene spremembe (CRC 2002b, tč. 261).

4 SKLADNOST RAVNANJA DRŽAV GLEDE NA STATUS NORME V MEDNARODNEM PRAVU ČLOVEKOVIH PRAVIC

Četrto poglavje doktorske disertacije je namenjeno ugotavljanju skladnosti ravnanja v doktorski disertaciji obravnavanih držav pogodbenic z ugotovitvami in s priporočili odborov glede na spreminjajoči se status določene norme v mednarodnem pravu človekovih pravic. Poglavje je razdeljeno na tri dele. Z analizo in interpretacijo primarnih in sekundarnih virov v prvem delu podajam vsebino in značilnosti razlage določb o prepovedi mučenja (podpoglavje 4.1), pravice do življenja v smislu omejitve uporabe smrtne kazni (podpoglavje 4.2) in pravice do izobraževanja (podpoglavje 4.3), kot izhaja iz mednarodnopravnih dokumentov s področja človekovih pravic ter sklepnih ugotovitev in splošnih komentarjev odborov. In sicer, pri prepovedi mučenja obravnavam interpretacijo in razvoj norme 7. člena MPDPP s strani OČP, 1.–16. člena MKPM s strani OPM in 37.(a) člena KOP s strani OOP; pri pravici do življenja v smislu omejitve uporabe smrtne kazni drugi do peti odstavek 6. člena MPDPP in 1. člen Drugega opsijskega protokola k MPDPP s strani OČP ter 37.(a) člen KOP s strani OOP; ter pri pravici do izobraževanja 13. in 14. člen MPESKP s strani OESKP ter 28. člen KOP s strani OOP. Na ta način bom identificirala obseg in status navedenih norm, vključno v smislu natančnejše določitve mednarodnopravne obveznosti in njenega razvoja.

V podpoglavju 4.4 na podlagi preučevanja primarnih in sekundarnih virov, vključno z dokumenti nevladnih organizacij s področja človekovih pravic, identificirane značilnosti obravnavanih mednarodnopravnih norm človekovih pravic povežem z dejanskim uresničevanjem ugotovitev in priporočil odborov s strani v doktorski disertaciji obravnavanih držav pogodbenic, ki ga nato osvetlim v kontekstu drugih dejavnikov, ki lahko vplivajo na zmožnost in pripravljenost države pogodbenice za izvrševanje prevzetih mednarodnopravnih obveznosti s področja človekovih pravic in postavim v okvir doseganja končnega skladnega ravnanja z mednarodnopravno normo človekovih pravic.

Na ta način bom z analizo in s sintezo pridobljenih podatkov, v povezavi z ugotovljenimi značilnostmi ravnanja držav pogodbenic glede na ugotovitve in priporočila odborov, ugotovila, ali so k skladnosti ravnanja držav pogodbenic z ugotovitvami in s priporočili odborov negativno oziroma pozitivno prispevali le določenost in sprejetost posamezne mednarodnopravne norme človekovih pravic, ali tudi drugi, in če da, kateri, dejavniki.

4.1 Vsebina in značilnosti razlage določb o prepovedi mučenja

4.1.1 Definicija mučenja

Člen 7 MPDPP določa, da "nikdo ne sme biti podvržen mučenju ali okrutnemu, nečloveškemu ali ponižujočemu ravnanju ali kaznovanju. Še posebej je prepovedano delati na kom brez njegove privolitve medicinske ali znanstvene poskuse". Člen 7 tako pravzaprav določa tri vrste prepovedanega vedenja, namreč: mučenje; ravnanje ali kaznovanje, ki je okrutno in nečloveško; ter ravnanje ali kaznovanje, ki je ponižujoče (Joseph in drugi 2006, 156), pri tem pa ne vsebuje pravne definicije teh dejanj.

Tako v splošnem komentarju št. 7 (1982) kot tudi v splošnem komentarju št. 20 (1992) je OČP zapisal, da po mnenju odbora ni potrebno oblikovati seznama prepovedanih dejanj in ostro ločevati med različnimi vrstami kaznovanja ali ravnanja, saj je razlika odvisna od "narave, namena in resnosti določenega ravnanja" (HRC 1982c, tč. 2). OČP tako v svojih odločitvah običajno dejanje označi za kršitev 7. člena, vendar se pri tem ne opredeljuje, kateri njegov del je bil kršen (Joseph in drugi 2006, 156).

Pri tem je treba poudariti, da mučenje ni samo dejanje ali specifična vrsta dejanj, temveč gre za pravno kvalifikacijo dogodka ali vedenja, na osnovi obsežne ocene tega dogodka ali vedenja. Včasih se zaradi intenzivnosti ali narave določenega dejanja to dejanje zlahka označi za mučenje. V drugih primerih je pri opredelitvi dejanja potrebno upoštevati tudi ranljivost žrtve (starost, spol, status itd.), okoliščine in kumulativni učinek različnih dejavnikov. Številna dejanja, vedenje ali dogodki so tako v določenih okoliščinah mučenje, v drugih pa ne (The United Nations Voluntary Fund for Victims of Torture (UNVFVT) 2011, 2). Dejavnike, ki lahko vplivajo na opredelitev določenega dejanja za mučenje, obravnavam v nadaljevanju tega podpoglavja.

OČP svojo oceno, ali gre pri določenem ravnanju za kršitev 7. člena, temelji na "vseh okoliščinah primera, kot so trajanje in način ravnanja, njegove fizične ali duševne posledice, kot tudi spol, starost in zdravstveno stanje žrtve" (HRC 1989a, tč. 9.2). Ti elementi lahko namreč povečajo učinek določenega ravnanja. Nedvomno pa so kot dejanja, ki se uvrščajo v okvir 7. člena, kot odgovor na grozodejstva nacističnih zdravnikov med drugo svetovno vojno, označeni medicinski ali znanstveni poskusi brez privolitve (Association for the Prevention of Torture (APT) in Center for Justice and International Law (CEJIL) 2008, 8).

V splošnem komentarju št. 7 (1982) je OČP prepovedana dejanja iz 'običajnega razumevanja mučenja' razširil na telesno kaznovanje, vključno s prekomerno kaznijo kot

izobraževalnim in disciplinskim ukrepom ter, glede na okoliščine, ravnanje z osebami, ki jim je bila odvzeta prostost. V tem smislu je prepoved ravnanja v 7. členu povezal s pozitivno zahtevo prvega odstavka 10. člena MPDPP, da je treba z vsemi osebami, ki jim je odvzeta prostost, ravnati človeško in s spoštovanjem dostojanstva, ki je prirojeno človekovi osebnosti. Tako OČP, v nasprotju z OPM, kot kršitev obveznosti države pogodbenice lahko obravnava tudi dejanje, ki ne dosega praga okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja (Sadiqova 2015, 48).

Nadalje je OČP v svojih splošnih komentarjih poudaril, da 7. člen MPDPP ne štiti samo osebe, ki jim je bila odvzeta prostost, temveč tudi učence in bolnike v izobraževalnih in zdravstvenih ustanovah. Končno je po njegovem mnenju dolžnost javnih oblasti, da zagotovijo zaščito z zakonom zoper takšno ravnanje tudi, če ga izvajajo osebe, ki delujejo zunaj ali brez uradne pristojnosti (HRC 1982c, tč. 2), oziroma osebe, ki delujejo zunaj uradne pristojnosti ali zasebno (HRC 1992b, tč. 2).

Podobno kot MPDPP tudi KOP vsebuje le splošno določbo, da morajo države pogodbenice zagotoviti, da "/n/oben otrok ne bo izpostavljen mučenju ali drugemu okrutnemu, nečloveškemu ali ponižujočemu ravnanju ali kaznovanju" (KOP, 37.(a) čl.). Na splošno KOP, v nasprotju z MPDPP in MKPM, tudi izrecno ne navaja obveznosti držav pogodbenic glede mučenja in slabega ravnanja, razen obveznosti pomoči žrtvam v 39. členu (O'Donnell in Liwski 2010, 17).¹³⁷

V splošnem komentarju št. 8 (2006) je OOP uporabo navedene določbe najprej povezal s telesnim kaznovanjem (CRC 2006d, tč. 18), pri čemer je poudaril, da je odprava nasilnega in ponižujočega kaznovanja otrok, skozi reformo zakonodaje in druge potrebne ukrepe, takojšnja in brezpogojna obveznost držav pogodbenic (prav tam, tč. 22):

Odbor opredeljuje 'telesno' ali 'fizično' kazen kot katerokoli kazen, pri kateri se uporablja fizična sila in ki naj bi povzročila določeno stopnjo bolečine ali neugodja, četudi majhno. Večina vključuje tepež ('udarjanje', 'klofutanje', 'šeškanje') otrok z roko ali s pripomočkom – z bičem, s palico, pasom, čevljem, z leseno žlico, itd. Lahko pa vključuje tudi, na primer, brcanje, tresenje ali metanje otrok, praskanje, ščipanje, grizenje, vlečenje za lase ali ušesa, prisilno zadrževanje otrok v neudobnih položajih, povzročanje opeklin ali oparin, prisilno požiranje (na primer umivanje otrokovih ust z milom ali siljenje otrok k požiranju pekočih začimb). Po mnenju odbora je telesno kaznovanje vedno ponižujoče. Poleg tega obstajajo še druge, nefizične, oblike kaznovanja, ki so prav tako okrutne in ponižujoče in zato nezdržljive s konvencijo. Med njimi

¹³⁷ Člen 39 KOP določa, da morajo države pogodbenice sprejeti vse ustrezne ukrepe za pospešitev telesnega in duševnega okrevanja otroka, ki je bil žrtev kakršnekoli oblike zanemarjanja, izkoriščanja ali zlorabe, mučenja ali kakršnekoli druge oblike okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja ali oboroženih spopadov, in njegovo ponovno vključitev v družbo, pri čemer mora takšno okrevanje in ponovno vključevanje v družbo potekati v okolju, ki krepi otrokovo zdravje, samospoštovanje in dostojanstvo.

so, na primer, poniževanje, sramotenje, črnjenje, izpostavljanje posmehu, grožnje, zastraševanje ali norčevanje iz otroka.

V splošnem komentarju št. 13 (2011) pa je OOP predmetno določbo povezal tudi s pravico otrok do zaščite pred vsemi oblikami nasilja (KOP, 19. čl.), in sicer v smislu, da mučenje in nečloveško ali ponižujoče ravnanje ali kaznovanje vključuje nasilje, v vseh njegovih oblikah, z namenom pridobitve priznanja, izvensodnega kaznovanja otrok za nezakonito ali neželjeno vedenje ali prisile otrok, da sodelujejo pri dejavnostih proti svoji volji, običajno s strani policije in organov kazenskega pregona, osebja domov in drugih institucij in oseb, ki imajo moč nad otroki, vključno z nedržavnimi oboroženimi akterji. Pri tem je poudaril, da so žrtve takšnega ravnanja pogosto otroci, ki so marginalizirani, prikrajšani in diskriminirani ter nimajo ustreznega varstva odraslih, odgovornih za zaščito njihovih pravic in koristi. To vključuje otroke v kazenskem postopku; otroke, ki živijo na ulici; otroke, pripadnike prvobitnih in manjšinskih skupin; ter otroke brez spremstva. Brutalnost takih dejanj pogosto privede do vseživljenjske telesne in psihološke škode ter družbene napetosti (CRC 2011g, tč. 26).

V nasprotju z MPDPP in KOP MKPM vsebuje definicijo mučenja (MKPM, 1(1) čl.):

V tej konvenciji pomeni izraz 'mučenje' vsako dejanje, ki osebi namenoma prizadene hudo bolečino ali trpljenje, bodisi telesno ali duševno, da bi se od nje ali koga drugega dobila obvestila ali priznanja, da bi se kaznovala za dejanje, ki ga je storila sama ali kdo drug ali je zanj osumljena sama ali kdo drug, da bi se ustrašovala ali nanjo izvajal pritisk ali da bi se ustrašoval kdo drug ali nanj izvajal pritisk, ali iz kateregakoli drugega razloga, ki temelji na katerikoli obliki diskriminacije, če to bolečino ali trpljenje prizadeva uradna oseba ali kdo drug, ki nastopa kot oseba z uradnim statusom ali na njeno pobudo ali z njeno izrecno privolitvijo ali privolitvijo molče. Ta izraz se ne nanaša na bolečino ali trpljenje, ki je posledica izključno zakonitih sankcij, ki ni ločljivo od teh sankcij ali ga te sankcije povzročajo.

Definicija mučenja v MKPM je bila oblikovana na podlagi definicije mučenja iz Deklaracije o varstvu vseh oseb pred mučenjem in drugimi krutimi, nečloveškimi ali poniževalnimi kaznimi ali ravnanju iz leta 1975,¹³⁸ pri čemer je definicija mučenja v MKPM po eni strani širša od definicije mučenja v deklaraciji, saj zajema več dejanj in predvideva situacije, ko je dejanje mučenja povzročeno z izrecno ali s tiho privolitvijo uradne osebe, po drugi strani pa je bila iz nje izpuščena določba, da je mučenje hujša in namerna oblika slabega ravnanja.¹³⁹ Okrutno, nečloveško in ponižujoče ravnanje ali kaznovanje, ki ne pomeni

¹³⁸ Sprejeta in razglašena z Resolucijo št. 3452 (XXX) dne 9. decembra 1975.

¹³⁹ Definicija v deklaraciji se je glasila (Deklaracija o varstvu vseh oseb pred mučenjem in drugimi krutimi, nečloveškimi ali poniževalnimi kaznimi ali ravnanju, 1. čl.):

1. V tej deklaraciji mučenje pomeni vsako dejanje uradne osebe ali na njeno pobudo, ki osebi namenoma prizadene hudo bolečino ali trpljenje, bodisi telesno ali duševno, da bi se od nje ali koga drugega dobila obvestila ali priznanja, da bi se kaznovala za dejanje, ki ga je storila ali je zanj osumljena, da bi se ustrašovala ali da bi se ustrašoval kdo drug. Ta izraz se ne nanaša na bolečino ali trpljenje, ki je posledica izključno zakonitih sankcij v skladu s Standardnimi minimalnimi pravili o ravnanju z zaporniki, ki ni ločljivo od teh sankcij ali ga te sankcije povzročajo.

mučenja, je bilo vključeno v 16. člen MKPM, ker pa MKPM razlike med mučenjem in slabim ravnanjem izrecno ne določa, to pomeni, da so parametri mučenja in slabega ravnanja odprti za interpretacijo (Rouillard 2005, 20).

Na podlagi 1. člena MKPM je možno identificirati štiri elemente, ki jih je potrebno upoštevati pri kvalificiranju dejanja kot mučenja: narava dejanja, namen storilca, namen dejanja ter sodelovanje uradnih ali enakovrednih oseb. Pravna definicija mučenja obsega tako dejanja kot tudi opustitve, ki povzročajo hudo bolečino ali trpljenje, pri čemer sta lahko bolečina in trpljenje fizična ali duševna. Bolečina ali trpljenje žrtve mora biti povzročeno namerno in dejanje mora imeti namen izsiliti priznanje ali informacijo, kaznovati, zastraševati, prisiliti ali diskriminirati. Prav tako se pri dejanju predpostavlja sodelovanje uradne osebe ali druge osebe, ki ravna po uradni dolžnosti (UNVFVT 2011, 3–4).

V splošnem komentarju št. 2 (2008) je OPM poudaril, kako pomembno je, da države pogodbenice dejanja mučenja zajamejo v svojem kazenskem pravu v skladu in najmanj z elementi mučenja, kot so definirani v 1. členu MKPM (CAT 2008f, tč. 5). K temu jih sicer zavezuje tudi prvi odstavek 4. člena MKPM: "Vsaka država članica mora zagotoviti, da bodo vsa dejanja mučenja zajeta s kazenskim pravom. To velja tudi za poskus mučenja in za vsa dejanja katerekoli osebe, ki je odgovorna za mučenje ali je v njem udeležena".

Vsakršno resno odstopanje med definicijo iz konvencije in definicijo, vključeno v notranje pravo, namreč pomeni dejansko ali potencialno vrzel za nekaznovanost storilcev (CAT 2008f, tč. 9). Nadalje, države pogodbenice z definiranjem mučenja kot posebnega kaznivega dejanja neposredno podpirajo splošni cilj konvencije, torej preprečevanje mučenja in slabega ravnanja, saj imenovanje in definiranje tega kaznivega dejanja vsakogar, tako storilce in žrtve kot tudi javnost, opozarja na posebno resnost kaznivega dejanja mučenja (prav tam, tč. 11).

V povezavi z opredelitvijo dejanja mučenja v domačem kazenskem pravu se odpira tudi vprašanje kaznovanja takih dejanj. Z drugim odstavkom 4. člena MKPM so države pogodbenice zavezane, da vsa taka dejanja kaznujejo z ustreznimi kaznimi in upoštevajo pri tem naravo in težo dejanj.¹⁴⁰ Pri tem je OPM v svojih sklepnih ugotovitvah sprejel stališče, da pomilostitve v zvezi s kaznivim dejanjem mučenja niso skladne z obveznostmi držav pogodbenic po 4. členu MKPM (na primer pri Senegal (CAT 1996, tč. 112), Azerbajdžanu (CAT 2000c, tč. 68 in 69) in Čilu (CAT 2004i, tč. 56(b))), prav tako za kaznivo dejanje

2. Mučenje predstavlja hujšo in namerno obliko krutega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja.

¹⁴⁰ OPM je leta 2002 za kaznivo dejanje mučenja priporočil kazni med šestimi in 20 leti (APT in Convention against Torture Initiative (CTI) 2016, 21).

mučenja ne sme biti določen zastaralni rok (na primer pri Sloveniji (CAT 2003, tč. 115(b)), Turčiji (CAT 2003, tč. 123(c)) in Čilu (CAT 2004i, tč. 57(f))). Stališče, da za mučenje ne sme veljati zastaralni rok je pomembno z vidika "skrajne resnosti kaznivega dejanja mučenja in tveganja, da se žrtve mučenja ne javijo, dokler to ni varno" (APT in CTI 2016, 44), zato ga OPM v svojih sklepnih ugotovitvah vedno znova ponavlja, leta 2012 pa ga je zapisal tudi v splošnem komentarju št. 3 (CAT 2012b, tč. 38).

Med obravnavanimi mednarodnopravnimi pogodbami, ki vsebujejo prepoved mučenja in slabega ravnanja, samo MKPM od držav pogodbenic zahteva, da za dejanja mučenja vzpostavijo in uveljavijo univerzalno jurisdikcijo (MKPM, 5. čl.). Države pogodbenice morajo zoper domnevnega storilca kaznivega dejanja mučenja, ki se znajde na ozemlju pod njihovo jurisdikcijo, izvesti kazenski postopek (MKPM, 7. čl.) ali ga izročiti državi, kjer bo preganjan (MKPM, 8. čl.). "Vendar pa permisivna univerzalna jurisdikcija, kar pomeni, da imajo vse države pravno sposobnost, ne pa obveznost, da izvajajo univerzalno jurisdikcijo za kaznivo dejanje mučenja, verjetno sedaj predstavlja normo običajnega mednarodnega prava" (APT in CEJIL 2008, 21).

Nobena izmed obravnavanih mednarodnopravnih pogodb, ki vsebujejo prepoved mučenja in slabega ravnanja, ne definira okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja. Za razliko od ostalih pogodb MKPM mučenje (1. člen MKPM), kot že omenjeno, celo eksplicitno ločuje od ostalega slabega ravnanja. V 16. členu je namreč zapisano, da mora vsaka država članica na svojem ozemlju preprečiti tudi "vsa druga dejanja okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja, ki niso zajeta z izrazom 'mučenje' po 1. členu te konvencije, kadar so ta dejanja storjena na pobudo, s pristankom ali z opustitvijo javnega uslužbenca ali druge osebe, ki deluje po uradni dolžnosti" (MKPM, 16(1) čl.). Nadalje, obveznosti držav pogodbenic v 10.,¹⁴¹ 11.,¹⁴² 12.¹⁴³ in 13. členu¹⁴⁴ MKPM se vežejo

¹⁴¹ Člen 10 MKPM v prvem odstavku določa: "Vsaka država članica bo zagotovila, da bosta seznanjanje s prepovedjo mučenja in informiranje o njej sestavni del izobraževanja civilnega ali vojaškega osebja, zadolženega za uporabo zakonov, medicinskega osebja, vršilcev javnih funkcij in drugih oseb, ki utegnejo kakorkoli sodelovati pri straženju aretirane, priprte ali zaprte osebe, pri njenem zasliševanju ali ravnanju z njo".

¹⁴² Člen 11 MKPM določa: "Vsaka država članica sistematično nadzoruje pravila, navodila, metode in prakso zasliševanja ter določbe v zvezi s straženjem kakorkoli aretiranih, priprtih ali zaprtih oseb na kakem ozemlju pod njeno jurisdikcijo ter ravnanjem z njimi, da bi preprečila kakršnokoli mučenje".

¹⁴³ Člen 12 MKPM določa: "Vsaka država članica skrbi za to, da pristojni organi takoj opravijo nepristransko preiskavo vsakič, ko so upravičeni razlogi za sum, da je bilo dejanje mučenja storjeno, na kakem ozemlju pod njeno jurisdikcijo".

¹⁴⁴ Člen 13 MKPM določa: "Vsaka država članica zagotovi vsaki osebi, ki trdi, da je bila mučena na kakem ozemlju pod njeno jurisdikcijo, pravico, da se pritoži pristojnim organom omenjene države, ki takoj in nepristransko preučijo primer, Sprejeti bodo ukrepi, da se oseba, ki se je pritožila, in priče zavarujejo pred kakršnimkoli grdim ravnanjem ali ustrahovanjem zaradi vložene pritožbe ali dane izjave".

samo na mučenje, 16. člen pa določa, da se lahko v teh členih "pojem mučenja nadomesti z drugimi oblikami okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja" (člen 16(1) MKPM). V izogib preveč dobesedni razlagi navedenega je OPM v splošnem komentarju št. 2 (2008) poudaril (CAT 2008f, tč. 3):

Obveznosti preprečevanja mučenja in drugega okrutnega, nečloveškega in ponižujočega ravnanja in kaznovanja (v nadaljnjem besedilu: 'slabo ravnanje') v prvem odstavku 16. člena so soodvisne, nedeljive in medsebojno povezane. Obveznost preprečevanja slabega ravnanja se v praksi prekriva in v veliki meri ujema z obveznostjo preprečevanja mučenja. Člen 16, ki določa ukrepe za preprečevanje slabega ravnanja, še posebej¹⁴⁵ poudarja ukrepe, predvidene v 10. do 13. členu, vendar učinkovitega varstva ne omejuje na te člene, kot je odbor že pojasnil, na primer, glede odškodnine iz 14. člena.

Nadalje je OPM v splošnem komentarju št. 2 (2008) navedel naslednja dva kriterija razločevanja med mučenjem in slabim ravnanjem: "V primerjavi z mučenjem se slabo ravnanje lahko razlikuje v teži bolečin in trpljenja ter ne zahteva dokaza o nedovoljenem namenu" (CAT 2008f, tč. 10). Torej, okrutno, nečloveško ali ponižujoče ravnanje ni mučenje, ker nima enakega namena kot mučenje, ker ni namerno ali ker bolečina in trpljenje ni tako hudo, kot to predvideva 1. člen MKPM (APT in CEJIL 2008, 12).

Kljub temu da je skupni element definicij mučenja in ostalih oblik slabega ravnanja v skladu z MKPM, da mora dejanje povzročiti ali spodbuditi ali se z njim strinjati uradna oseba ali druga oseba, ki ravna po uradni dolžnosti, je OPM v splošnem komentarju št. 2 (2008) jasno zapisal, da so države pogodbenice odgovorne tudi za dejanja mučenja ali slabega ravnanja nedržavnih uradnikov ali zasebnih akterjev, če niso storile vsega, da bi jih preprečile, preiskale, preganjale in kaznovale. To načelo je odbor uporabil pri državah pogodbenicah, ki niso preprečile in zaščitile žrtev pred nasiljem na podlagi spola, kot so posilstvo, nasilje v družini, pohabljanje ženskih spolnih organov in trgovina z ljudmi (CAT 2008f, tč. 18).

Končno je treba izpostaviti, da v nasprotju z MPDPP, MKPM vsebuje izjemo od prepovedi mučenja in slabega ravnanja, in sicer pojem mučenje "ne zajema bolečin ali trpljenja, ki je neločljivo ali slučajno povezano z izvrševanjem zakonite sankcije" (MKPM, 1. čl.). Vseeno tudi OČP priznava, da so določene zakonite sankcije dovoljene,¹⁴⁶ pri čemer njihovo zakonitost oba odbora presojata tako glede na domače kot tudi mednarodno pravo in

¹⁴⁵ Besedilo predmetnega stavka v angleškem jeziku se namreč glasi: "*In particular, the obligations contained in articles 10, 11, 12 and 13 shall apply with the substitution for references to torture or references to other forms of cruel, inhuman or degrading treatment or punishment*".

¹⁴⁶ Tako je OČP v zadevi Voulanne proti Finski (*Voulanne v. Finland*) vezano na zaprtje pritožnika v samici zapisal, da ni potrjeno, da je bil g. Vuolanne ponižan ali da je bilo poseženo v njegovo dostojanstvo bolj, kot je to značilno za disciplinski ukrep, ki mu je bil podvržen (HRC 1989a, tč. 9.2).

standarde. Države pogodbenice s pojmom 'zakonite sankcije' pogosto upravičujejo svoje kršitve v povezavi s smrtno kaznijo in telesnim kaznovanjem (APT in CEJIL 2008, 31–32).

Izven konteksta telesnega kaznovanja ali smrtne kazni vseeno obstaja možnost, da je določena sankcija tako okrutna, da predstavlja kršitev 7. člena (Joseph in drugi 2006, 180). OČP je ZDA v svojih sklepnih ugotovitvah zapisal, da mladoletni prestopniki nikoli ne smejo biti obsojeni na dosmrtno zaporno kazen brez možnosti pomilostitve ter da je treba vse take obstoječe kazni ponovno preučiti, pri čemer se je skliceval na 7. in 24. člen MPDPP (HRC 2006č, tč. 34). Tudi kamenjanje in amputacije, čeprav sta lahko kazni, avtorizirani na procesno legitimen način, zato ne moreta biti zakoniti. V zadevi A. S. proti Švedski (*A. S. v. Sweden*) je OPM kazen kamenjanja, ki je bila nad pritožnico izvedena zaradi prešuštva, opredelil kot mučenje v skladu s 1. členom MKPM (Meskele 2014, 55–56).

Mučenje in sorodna ravnanja prepovedujejo tudi vse štiri t. i. Ženevske konvencije humanitarnega prava iz leta 1949¹⁴⁷ in njihovi protokoli. Mednarodno humanitarno pravo se uporablja samo v času vojne oziroma oboroženega spopada. Vendar tudi mednarodno pravo človekovih pravic, ki naj bi ščitilo državljane v odnosu do lastne vlade v času miru, po mnenju Meddržavnega sodišča v svetovalnem mnenju o pravnih posledicah graditve zidu na okupiranem palestinskem ozemlju (*Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory*) z dne 9. julija 2004, v času vojne ne preneha veljati, pri čemer se mednarodno humanitarno pravo uporablja kot *lex specialis*¹⁴⁸ (Meddržavno sodišče 2004, 106. odstavek).¹⁴⁹

Mučenje prepoveduje skupni 3. člen vseh štirih Ženevskih konvencij (ki se uporablja v primeru nemednarodnih oboroženih spopadov); 12. člen Konvencije (I) za izboljšanje položaja ranjencev in bolnikov oboroženih sil v vojni in Konvencije (II) za izboljšanje položaja ranjencev, bolnikov in brodolomcev oboroženih sil na morju; 17. in 87. člen Konvencije (III) o ravnanju z vojnimi ujetniki; 32. člen Konvencije (IV) za zaščito civilnih oseb med vojno; 75.(2) člen Dopolnilnega protokola k ženevskim konvencijam z dne 12.

¹⁴⁷ Vse štiri konvencije so bile sprejete na diplomatski konferenci za ustanovitev mednarodnih konvencij za zaščito žrtev vojn 12. avgusta 1949 v Ženevi, v veljavo so stopile 20. oktobra 1950. Po podatkih iz sredine oktobra 2018 ima vsaka 196 držav pogodbenic (International Committee of the Red Cross (ICRC) 2018a).

¹⁴⁸ "Z drugimi besedami, ko sta mednarodno pravo človekovih pravic in mednarodno humanitarno pravo v navzkrižju, velja, da prevlada slednji, saj je bilo zasnovano posebej za urejanje oboroženih spopadov" (ICRC 2015).

¹⁴⁹ Prvič je Meddržavno sodišče o veljavnosti MPDPP v času vojne odločalo v primeru *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons* leta 1996, kjer je veljavnost MPDPP v času vojne potrdilo, z izjemo nekaterih določil, ki jih država lahko, v skladu s 4. členom MPDPP, razveljavi zaradi izrednega stanja (Meddržavno sodišče 1996, 24. in 25. odstavek).

avgusta 1949 o zaščiti žrtev mednarodnih oboroženih spopadov (Protokol I)¹⁵⁰ in 4.(2) člen Dopolnilnega protokola k ženevskim konvencijam z dne 12. avgusta 1949 o zaščiti žrtev nemednarodnih oboroženih spopadov (Protokol II).¹⁵¹ V mednarodnem oboroženem spopadu mučenje v skladu s 50., 51., 130. oziroma 147. členom teh konvencij pomeni hudo kršitev in v skladu s 85. členom Dopolnilnega protokola I vojno hudodelstvo. V nemednarodnem oboroženem spopadu pa mučenje šteje za resno kršitev. Nadalje, skupni 3. člen vseh štirih Ženevskih konvencij, 75.(2) člen Dopolnilnega protokola I in 4.(2) člen Dopolnilnega protokola II prepovedujejo "žaljenje osebnega dostojanstva, še posebej sramotilno in poniževalno ravnanje". V mednarodnem oboroženem spopadu ta dejanja predstavljajo hude kršitve, v nemednarodnih oboroženih spopadih pa resne kršitve (ICRC 2011).

Končno, prepoved mučenja in drugega okrutnega ali nečloveškega ravnanja ter žaljenja osebnega dostojanstva, še posebej sramotilnega in ponižujočega ravnanja, je po ugotovitvah Študije ICRC o običajnem mednarodnem humanitarnem pravu del običajnega mednarodnega prava oboroženih spopadov (pravilo 90) (ICRC 2005, 315–319). Za pregon mučenja sta bili pristojni *ad hoc* MKSJ¹⁵² in Mednarodno kazensko sodišče za Ruando,¹⁵³ "kot pomembna predstopnja na poti do vključitve določb o mučenju in mučenju sorodnih ravnanj v Rimski statut" (Ambrož in drugi, 2012: 240) Mednarodnega kazenskega sodišča.

Rimski statut Mednarodnega kazenskega sodišča iz leta 1998¹⁵⁴ mučenje uvršča med hudodelstva zoper človečnost, pri čemer mučenje, zgolj v okvirih "velikega ali sistematičnega napada na civilno prebivalstvo ob vednosti storilca, da gre za tak napad" (7(1)(f) čl.), pomeni "naklepno povzročitev hude bolečine, telesnega ali duševnega trpljenja osebi, ki jo je

¹⁵⁰ Dopolnilni protokol k ženevskim konvencijam z dne 12. avgusta 1949 o zaščiti žrtev mednarodnih oboroženih spopadov (Protokol I) je bil sprejet 8. junija 1977, v veljavo je stopil 7. decembra 1978. Po podatkih iz sredine oktobra 2018 ima 174 držav pogodbenic (ICRC 2018a).

¹⁵¹ Dopolnilni protokol k ženevskim konvencijam z dne 12. avgusta 1949 o zaščiti žrtev nemednarodnih oboroženih spopadov (Protokol II) je bil sprejet 8. junija 1977, v veljavo je stopil 7. decembra 1978. Po podatkih iz sredine oktobra 2018 ima 168 držav pogodbenic (ICRC 2018a).

¹⁵² Člen 2 (Hude kršitve Ženevskih konvencij iz leta 1949) in člen 5 (Hudodelstva zoper človečnost) Statuta MKSJ. Sprejet z Resolucijo Varnostnega sveta št. 827 (1993) 25. maja 1993 in spremenjen z resolucijami Varnostnega sveta št. 1166 (1998) 13. maja 1998, št. 1329 (2000) 30. novembra 2000, št. 1411 (2002) 17. maja 2002, št. 1481 (2003) 19. maja 2003, št. 1597 (2005) 20. aprila 2005, št. 1660 (2006) 28. februarja 2006, št. 1837 (2008) 29. septembra 2008 in št. 1877 (2009) 7. julija 2009.

¹⁵³ Člen 3 (Hudodelstva zoper človečnost) in člen 4 (Kršitve 3. člena, skupnega Ženevskim konvencijam in Dopolnilnega protokola II) Statuta Mednarodnega kazenskega sodišča za pregon oseb, odgovornih za genocid in druge hude kršitve mednarodnega prava, storjene na ozemlju Ruande, in ruandskih državljanov, odgovornih za genocid in druge takšne kršitve storjene na ozemlju sosednjih držav, med 1. januarjem 1994 in 31. decembrom 1994. Sprejet z Resolucijo Varnostnega sveta št. 955 (1994) 8. novembra 1994 in spremenjen z resolucijami Varnostnega sveta št. 1165 (1998) 30. aprila 1998, št. 1329 (2000) 30. novembra 2000, št. 1411 (2002) 17. maja 2002 in št. 1431 (2002) 14. avgusta 2002.

¹⁵⁴ Sprejet na diplomatski konferenci v Rimu 17. julija 1998, v veljavo stopil 1. julija 2002. Do sredine oktobra 2018 ga je ratificiralo 123 držav (OZN 2018a).

obtoženec pridržal ali je pod njegovim nadzorom; mučenje pa ne vključuje bolečine ali trpljenja, ki je izključno posledica izvrševanja zakonitih sankcij ali je z njimi povezano" (7(2)(e) čl.).

Gre za zelo zanimivo poenostavitev definicije mučenja iz /MKPM/ iz leta 1984, za katero pa se zdi, da prek kvalificiranosti napada na civilno prebivalstvo in tega napada kot takega kljub očitnemu razsulu držav (in njihove pravnosti), ki gredo nujno z roko v roki s takimi dogajanja, še vedno ohranja nekakšno močno zrahljano logiko vezanosti mučenja na kršitve človekovih pravic, znanih iz MKPM in mednarodnopravnega pojma mučenja nasploh. Res pa v okvirih te definicije Rimskega statuta, to pa je v okvirih hudodelstev zoper človečnost po Rinskem statutu, pojem mučenja brez dvoma ne zahteva posebnih storilčevih (diskriminatornih) namenov in med storilce prišteva tudi pripadnike oboroženih političnih skupin, ki formalno niso povezane z nobeno državo (zaradi obsežnosti in sistematičnosti napada v širšem smislu pa še vedno zelo spominjajo na kršitelje človekovih pravic!) (Ambrož in drugi, 2012: 240).

"/M/učenje ali nečlovečno ravnanje, vključno z biološkimi poskusi" je vključeno med vojna hudodelstva (8(2)(a)(ii) čl.) ter "napadi na življenje in telo, še posebej umori vseh vrst, pohabljenje, okrutno ravnanje in mučenje" med dodatne hude kršitve 3. člena, skupnega štirim Ženevskim konvencijam iz leta 1949 (8(2)(c)(i) čl.). Pri tem je potrebno poudariti, da kazensko-pravni elementi hudodelstev Mednarodnega kazenskega sodišča določajo, da je vojno hudodelstvo mučenja sestavljeno iz "hude telesne ali duševne bolečine ali trpljenja" osebe ali oseb "*hors de combat* (zunaj boja) ali civilistov, medicinskega ali verskega osebja, ki ni dejavno sodelovalo v sovražnostih", za namene, kot so "pridobitev informacij ali priznanja, kaznovanje, ustrahovanje ali prisila ali iz katerega koli drugega razloga, ki temelji na kakršni koli diskriminaciji" (Mednarodno kazensko sodišče 2011, 14 in 32–33). V nasprotju s 1. členom MKPM torej elementi tega hudodelstva ne zahtevajo, da takšno bolečino ali trpljenje prizadene "uradna oseba ali kdo drug, ki nastopa kot oseba z uradnim statusom ali na njeno pobudo ali z njeno izrecno privolitvijo ali privolitvijo molče".

V svoji zgodnji sodni praksi, v zadevi Delalić in drugi (MKSJ 1998, 459. odstavek) in Furundžija (MKSJ 1998, 160. odstavek) leta 1998, je MKSJ definicijo iz 1. člena MKPM obravnavalo kot del običajnega mednarodnega prava, ki se uporablja v oboroženih spopadih (ICRC 2018b). V svoji poznejši sodni praksi, v zadevi Kunarac in drugi (MKSJ 2001) leta 2001, pa je ugotovilo, da "definicija mučenja v skladu z mednarodnim humanitarnim pravom ne vključuje enakih elementov kot opredelitev mučenja, ki se običajno uporablja v skladu s pravom človekovih pravic" (prav tam, 496. odstavek) in sprejelo stališče, da "prisotnost uradne osebe ali katere koli druge osebe z uradnim statusom v postopku mučenja ni potrebna, da bi se kaznivo dejanje štelo kot mučenje po mednarodnem humanitarnem pravu" (prav tam). Na podlagi navedenega je mučenje opredelilo (prav tam, 497. odstavek) kot namerno

povzročitev hude bolečine ali trpljenja, fizičnega ali duševnega, z dejanjem ali opustitvijo, z namenom pridobitve informacij ali priznanja ali kaznovanja, ustrahovanja ali prisile žrtve ali tretje osebe ali diskriminacije žrtve ali tretje osebe na kateri koli podlagi.

4.1.2 Absolutna prepoved in dolžnosti držav pogodbenic

Vsi tri obravnavane mednarodnopravne pogodbe s področja človekovih pravic, ki vsebujejo prepoved mučenja in slabega ravnanja, priznavajo njen absolutni značaj. V MPDPP je absolutna prepoved vsebovana v drugem odstavku 4. člena, ki določa, da je prepoved v 7. členu brezpogojna, celo takrat, "ko izjemna splošna nevarnost ogroža obstanek države".

V splošnem komentarju št. 7 (1982) je OČP pojasnil, da za uresničevanje absolutne prepovedi mučenja ali okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja ni dovolj, da države pogodbenice samo prepovejo takšno ravnanje ali kaznovanje ali ju označijo kot kaznivo dejanje, temveč morajo, v povezavi z 2. členom pakta, zagotoviti njeno učinkovito varstvo z naslednjimi ukrepi: učinkovite preiskave obtožb o slabem ravnanju; odgovornost storilcev; zagotovitev učinkovitih pravnih sredstev domnevnim žrtvam, vključno s pravico do odškodnine; določbe, ki prepovedujejo pridržanje v osamitvi in določajo, da ima pridržani dostop do zdravnika, odvetnika in članov družine; pridržanje na javno priznanih mestih, pri čemer se mora ime pridržanega in mesto pridržanja zabeležiti v centralnem registru; nedopustnost priznanj in drugih dokazov, ki so bili pridobljeni z mučenjem ali drugimi ravnanji v nasprotju s 7. členom pakta, pred sodiščem; ter izobraževanje in usposabljanje uslužbencev organov kazenskega pregona o prepovedi takšnega ravnanja (HRC 1982c, tč. 2).

Leta 1992 je v splošnem komentarju št. 20, ki je nadomestil splošni komentar št. 7 (1982), OČP še enkrat potrdil, da se za kršitev 7. člena ni mogoče sklicevati na nikakršno opravičilo ali olajševalne okoliščine, vključno na tiste, ki bi izhajale iz ukaza nadrejenega uradnika ali organa oblasti (HRC 1992b, tč. 3). Med ukrepe, s katerimi morajo države pogodbenice zagotoviti varstvo posameznikov pred mučenjem ali okrutnim, nečloveškim ali ponižujočim ravnanjem ali kaznovanjem, pa je vključil tudi prepoved izročanja, izгона ali vračanja oseb v državo, kjer bi lahko bile podvržene takšnemu ravnanju ali kaznovanju (prav tam, tč. 9) ter naslednje dodatne zaščitne ukrepe: načrtno nadzorovanje pravil, navodil, metod in praks zasliševanja, kot tudi pravil za pridržanje in ravnanje z osebami, ki so pridržane, so v priporu ali se nad njimi izvršuje zaporna kazen; beleženje časa in kraja vseh zaslišanj, skupaj z imeni vseh navzočih; odstranitev kakršnekoli opreme, ki bi se lahko uporabila za povzročitev

mučenja ali slabega ravnanja, iz vseh prostorov za pridržanje (prav tam, tč. 11); ter ustrezno izobraževanje in usposabljanje ne le uslužbencev organov kazenskega pregona, pač pa tudi zdravstvenega osebja in katerihkoli drugih oseb, ki so vključene v pridržanje in ravnanje z osebami, ki so pridržane, so v priporu ali se nad njimi izvršuje zaporna kazen (prav tam, tč. 10).

V povezavi s 7. členom MPDPP je potrebno podariti, da je OČP leta 2001 v splošnem komentarju št. 29 (2001) neodpovedljivost dodelil tudi določbam 10. člena pakta (HRC 2001e, tč. 13(a)):

Z vsemi osebami, ki jim je vzeta prostost, je treba ravnati človeško in s spoštovanjem dostojanstva, ki je prirojeno človekovi osebnosti. Čeprav ta pravica, zapisana v 10. členu pakta, v drugem odstavku 4. člena ni posebej navedena med pravicami, ki se jim ni mogoče odpovedati, odbor verjame, da tu pakt izraža normo splošnega mednarodnega prava, ki se ji ni mogoče odpovedati. To stališče podpira sklic na prirojeno dostojanstvo človekove osebnosti v preambuli pakta in tesna povezava med 7. in 10. členom.

Absolutna prepoved mučenja in okrutnega, nečloveškega in ponižujočega ravnanja in kaznovanja v MKPM je vsebovana v njenem drugem odstavku 2. člena: "Nobene izredne okoliščine, kot so vojno stanje ali neposredna vojna nevarnost, notranja politična nestabilnost ali kakršnakoli druga javna potreba, ne morejo biti opravičilo za mučenje". Leta 2008 je v svojem splošnem komentarju št. 2 (2008) OPM te okoliščine eksplicitno razširil na teroristične grožnje in oborožene spopade, tako mednarodne kot notranje, ter poudaril, da mučenje prav tako nikakor ne more biti upravičeno z verskimi ali s tradicionalnimi razlogi (CAT 2008f, tč. 5).

Absolutno prepoved mučenja po mednarodnem pogodbenem pravu podpira tudi njen *jus cogens* status po mednarodnem pravu, kar pomeni, da je pravno zavezujoča za vse članice mednarodne skupnosti, ne glede na to, ali so ratificirale katero od mednarodnopravnih pogodb, ki prepovedujejo mučenje, ter da se temu načelu ali pravilu države ne morejo odpovedati z zakoni ali s sporazumi, ki nimajo enake normativne veljave (O'Donnell in Liwski 2010, 9). OPM je v svojem splošnem komentarju št. 2 (2008) poudaril, da je od sprejetja MKPM absolutni in neodpovedljivi značaj te določbe postal del običajnega mednarodnega prava ter da določbe 2. člena *jus cogens* normo proti mučenju krepijo (CAT 2008f, tč. 1).

Nadalje, prvi odstavek 2. člena MKPM določa, da mora vsaka država pogodbenica za krepitev prepovedi mučenja "uvesti učinkovite zakonodajne, upravne, sodne in druge ukrepe za preprečevanje mučenja na vsem ozemlju, ki je pod njeno jurisdikcijo". Za zagotovitev, da se ukrepi, ki preprečujejo ali kaznujejo dejanja mučenja izvajajo, MKPM v naslednjih členih navaja obveznosti za države pogodbenice glede ukrepov, ki so v njih navedeni (CAT 2008f,

tč. 2), med njimi obveznost preiskovanja navedb o mučenju ali okrutnem, nečloveškem ali ponižujočem ravnanju (MKPM, 12. čl.), skupaj s pravico posameznikov, da se pritožijo pristojnim organom (MKPM, 13. čl.), obveznost vključevanja prepovedi mučenja v izobraževanje in usposabljanje civilnega in vojaškega osebja; zdravstvenega osebja; osebja, zaposlenega v državni upravi; in drugega osebja, ki bi lahko sodelovalo pri nadzorovanju, zasliševanju ali obravnavanju oseb, ki jim je odvzeta prostost zaradi pridržanja, pripora ali zaporne kazni (MKPM, 10. čl.), ter obveznost v svojem pravnem sistemu žrtvi mučenja zagotoviti pravično in ustrezno odškodnino, vštivši sredstva, potrebna za njeno čim popolnejšo rehabilitacijo (MKPM, 14. čl.).

Glede na to, da je prag med slabim ravnanjem in mučenjem definicijsko nejasen, in pogoji, v katerih se pojavi slabo ravnanje, pogosto omogočajo mučenje, je po mnenju OPM tudi prepoved slabega ravnanja po konvenciji neodpovedljiva (CAT 2008f, tč. 3), zato 3. do 15. člen MKPM obvezuje države enako tako glede mučenja kot slabega ravnanja (prav tam, tč. 6).

Države imajo sicer možnost izbrati, kakšne ukrepe bodo sprejele za izpolnitev svojih obveznosti, vendar morajo biti ti učinkoviti in skladni s predmetom in z namenom konvencije (CAT 2008f, tč. 6). V primeru, da s strani države pogodbenice sprejeti ukrepi ne dosežejo cilja izkoreninjenja dejanj mučenja, MKPM zahteva, da se preučijo in/ali sprejmejo novi, bolj učinkoviti ukrepi. "Podobno so v stalnem razvoju razumevanje in priporočila odbora glede učinkovitih ukrepov, kot tudi, na žalost, načini mučenja in slabega ravnanja" (prav tam, tč. 4).

Vežano na pojem 'na vsem ozemlju, ki je pod njeno jurisdikcijo' je OPM v splošnem komentarju št. 2 (2008) zapisal, da gre za ozemlje, kjer država pogodbenica neposredno ali posredno, v celoti ali delno, *de jure* ali *de facto*, izvaja učinkovit nadzor, tudi med vojaško okupacijo ali v času mirovnih operacij in na mestih, kot so veleposlaništva, vojaške baze, objekti za pridržanje in druga območja, kjer država izvaja dejanski ali učinkovit nadzor (CAT 2008f, tč. 16).

Iz te absolutne prepovedi izhajata tudi načelo nevračanja, ki prepoveduje državi odstranitev, izgon ali izročitev posameznika državi, v kateri obstaja zanj resna nevarnost, da bo podvržen mučenju ali okrutnemu, nečloveškemu ali ponižujočemu ravnanju ali kaznovanju, in načelo izločitve dokazov, pridobljenih z mučenjem (Joseph in drugi 2006, 33). V nasprotju z MPDPP, pri katerem je OČP ti dve načeli kot sestavni del absolutne prepovedi mučenja priznal v splošnih komentarjih, sta v primeru OPM eksplicitno zapisani v MKPM. Prvi odstavek 3. člena MKPM določa: "Nobena država članica ne bo izgnala, vrnila ali izročila osebe drugi državi, če je utemeljen sum, da bo povržena mučenju". V 15. členu

MKPM pa je določeno: "Vsaka država članica mora zagotoviti, da nobena izjava, za katero se ugotovi, da je bila dobljena z mučenjem, ne bo uporabljena kot dokaz v nobenem postopku, razen v postopku proti osebi, ki je obtožena mučenja in to le kot dokaz, da je bila izjava pridobljena z mučenjem".

Glede dokazov, pridobljenih z mučenjem, je OPM, v nasprotju z OČP, prepoved razširil na način, da velja tako za izjave, ki jih je žrtev slabega ravnanja podala o sebi, kot tudi za izjave o tretjih osebah (na primer v zadevi *P. E. proti Franciji (P. E. v. France)* (CAT 2002c, tč. 6.3)). Še več, v nekaterih primerih je veljala celo za informacije ali dokaze, ki so bili pridobljeni na podlagi sledi iz izjav mučenih (na primer v sklepnih ugotovitvah pri Združenem kraljestvu Velike Britanije in Severne Irske (CAT 1999, tč. 76)). OČP kršitve 7. člena MPDPP v tem pogledu veže samo na avtorja ali predmet pritožbe. V ostalih primerih lahko ugotovi kršitev pravice do poštenega sojenja (14. člen MPDPP) (na primer v zadevi *Bazarov proti Uzbekistanu (Bazarov v. Uzbekistan)* (HRC 2006b, tč. 8.3)). Načelo obvezne izločitve dokazov, pridobljenih z mučenjem, je podprl tudi OOP v svojem splošnem komentarju št. 10 (2007) (CRC 2007c, tč. 56).

Neodpovedljivost prepovedi mučenja podpira tudi dolgo poznano načelo, vsebovano v tretjem odstavku 2. člena MKPM, ki določa, da "/u/kaz višjega uslužbenca ali javnega organa oblasti ne more biti opravičilo za mučenje". Tako se podrejeni ne morejo sklicevati na nadrejenega in je njihova odgovornost individualna. Hkrati se nadrejeni ne morejo izogniti odgovornosti ali kazenskemu preganjanju zaradi mučenja ali slabega ravnanja podrejenih, če so vedeli ali bi morali vedeti, da se tako nedopustno ravnanje izvršuje, ali se bo verjetno izvršilo, in jim ni uspelo, da v povezavi s tem sprejmejo primerne in potrebne preventivne ukrepe (CAT 2008f, tč. 26).

4.1.3 Obseg uporabe

Popolno sliko razlage in razvoja norm, vsebovanih v mednarodnopravnih določbah, povezanih s prepovedjo mučenja in slabega ravnanja, omogoča šele oris uporabe teh določb v praksi odborov. Pri tem je mogoče identificirati naslednje glavne vire kršitev absolutne prepovedi mučenja in slabega ravnanja: policijsko nasilje; slabo ravnanje v priporu; pogoji pridržanja; pridržanje v samici; pridržanje v osamitvi in prisilna izginotja; sorodniki žrtev kršitev človekovih pravic; izgon in izročitev; medicinski poskusi in zdravljenje brez privolitve; ter kršitve na podlagi spola (Joseph in drugi 2006; APT in CEJIL 2008).

Pri opravljanju svojih delovnih nalog policija lahko občasno uporabi silo, vendar mora ta biti sorazmerna glede na okoliščine primera. Na primer, uporaba paralizatorjev v primeru nediscipliniranih učencev, duševno prizadetih ali posameznikov pod vplivom opojnih snovi, ki so vpleteni v neko neželjeno, vendar ne življenjsko ogrožajoče vedenje, starejših ljudi, nosečnic, neoboroženih posameznikov, ki zbežijo s prizorišča lažjega kaznivega dejanja, in ljudi, ki se prepirajo s policisti, je neprimerna (HRC 2006č, tč. 30). Prav tako neustrezno uporabo sile, ki lahko privede do kršitve 7. člena, predstavlja neprimerna uporaba psov, kemičnih dražil ali plastičnih nabojev (Joseph in drugi 2006, 164).

Slabo ravnanje v priporu se pogosto pojavlja v kontekstu zaslišanj, kjer oblasti skušajo osebo prisiliti k priznanju dejanja ali razkritju drugih podatkov. Lahko pa se pojavi tudi v okviru uveljavljanja discipline v priporu (Joseph in drugi 2006, 165). Takšne zlorabe, ki so bile prepoznane kot kršitve 7. člena MPDPP, vključujejo: žrtev je bila brutalno pretepena s strani najmanj šestih vojakov, med pretepanjem je izgubila zavest, bila obešena z glavo navzdol, zaradi udarcev s kovinsko cevjo v kolena in gležnje je imela zlomljeni obe nogi, prav tako prste na roki in čeljust (HRC 2004a, tč. 2.4); uporaba zasliševalnih tehnik, kot so dolgotrajno zadrževanje v neudobnih položajih in izolaciji, senzorna deprivacija, izpostavljanje mrazu in vročini, odrekanje spanja ali hrane, dolgotrajno zasliševanje, odstranitev oblačil in drugih predmetov, vključno z verskimi, prisilna nega ter izkoriščanje osebnih strahov pripornika (HRC 2006č, tč. 13); žrtev je bila podvržena elektrošokom in obešena z rokami, zvezanimi na hrbtu (HRC 2005b, tč. 2.1 in 6.1).

Tako OČP kot OPM priznavata, da lahko že sami pogoji pridržanja pomenijo slabo ravnanje ali v skrajnih primerih mučenje (APT in CEJIL 2008, 38). Vendar v okviru OČP izredno slabe razmere v zaporih običajno pomenijo kršitev 10. člena MPDPP, da bi dejanje postalo kršitev 7. člena, mora biti prisotna neka oteževalna okoliščina, običajno nasilje ali izredno slabo ravnanje z žrtvijo (HRC 2001č, tč. 74(11)):

Odbor je zelo zaskrbljen, da razmere v zaporih ne izpolnjujejo zahtev iz 7. in 10. člena pakta. Meni, da sta huda prezasedenost in slaba kakovost osnovnih potrebščin in storitev, vključno s hrano, z obleko in zdravstveno oskrbo, nezdržljiva s pravico, da si obravnavan človeško in s spoštovanjem dostojanstva, ki je prirejeno človekovi osebnosti, do katere so upravičene vse osebe. Ravno tako je bilo ugotovljeno, da prihaja do zlorab avtoritete s strani zaporniških uradnikov, v obliki mučenja in slabega ravnanja ter korupcije.

Vezano na prvi odstavek 10. člena MPDPP je OČP, ob sklicevanju na Standardna minimalna pravila o ravnanju z zaporniki,¹⁵⁵ kot njegove kršitve označil prezasedenost

¹⁵⁵ Sprejeta na prvem kongresu ZN o preprečevanju kriminalitete in obravnavanju prestopnikov v Ženevi leta 1955 in odobrena s strani ESS na podlagi Resolucije št. 663 C (XXIV) z dne 31. julija 1957 in Resolucije št.

zaporov, pomanjkanje naravne svetlobe in prezračevanja, nezadostno in neprimerno prehrano, pomanjkanje vzmetnic, neustrezne sanitarije, nehigienske razmere, nezadostne zdravstvene storitve (vključno z duševnim zdravljenjem) ter pomanjkanje rekreacijskih in izobraževalnih objektov (APT in CEJIL 2008, 40).

Za kršitve 7. člena MPDPP pa se po mnenju OČP štejejo na primer naslednja ravnanja: žrtve so bile izpostavljene pridržanju v osamitvi, električnim šokom, visenju na svojih rokah, simulacijam utapljanja (HRC 1980a, tč. 9); žrtev so več kot 50 ur zadrževali v umazani celici, ki je merila 100 m², skupaj s še 125 obtoženimi, ki so morali zaradi pomanjkanja prostora sedeti na iztrebkih (HRC 1987b, tč. 2.2); žrtev je bila izpostavljena pridržanju v osamitvi, grožnjam z mučenjem in s smrtjo, ustrahovanju ter pomanjkanju hrane, pri čemer je bila po več dni zaklenjena v celici, brez možnosti za rekreacijo (HRC 1994č, tč. 9.4); žrtev je utrpela poškodbe na glavi, hrbtu, prsni in nogah, ker ni ubogala ukaza paznikov, naj zapusti celico, ki so nesorazmerne s potrebno uporabo sile za prisilno odstranitev nekoga iz celice (HRC 2000a, tč. 10.3); ter pritrjevanje zapornic med porodom na obešala (HRC 2006č, tč. 33).

Tako kot OČP se tudi OPM pri svojem delovanju sklicuje na Standardna minimalna pravila o ravnanju z zaporniki in izraža zaskrbljenost nad pogoji, kot so prezasedenost zaporov, nasilje med zaporniki, neupoštevanje različnih kategorij zaprtih oseb, predolga obdobja pridržanja v objektih, ki ustrezajo samo za kratkotrajen odvzem prostosti, pomanjkanje naravne svetlobe in prezračevanja, nehigienični pogoji, neustrezne zdravstvene storitve ali neupravičene zamude pri zagotavljanju zdravstvenih storitev ter pomanjkanje rekreativnih ali izobraževalnih objektov (APT in CEJIL 2008, 40). Po obisku Turčije na podlagi 20. člena MKPM pa je na primer oblasti pozval, da nemudoma in sistematično uničijo samice, zaradi svoje velikosti 60 cm × 80 cm znane pod imenom 'krste', ki same po sebi pomenijo vrsto mučenja (CAT 1993b, tč. 52).

Podobno kot glede pogojev pridržanja, glede pridržanja v samici OČP kršitve pogosto veže na neizpolnjevanje prvega odstavka 10. člena, razen v primeru, ko je dolgotrajno. Tako je na primer v zadevi Polay Campos proti Peruju (*Polay Campos v. Peru*) odločil, da je bila devetmesečna osamitev žrtve v preiskovalnem zaporu kršitev prvega odstavka 10. člena MPDPP, kasnejša popolna osamitev žrtve za eno leto, vključno z omejitvami v zvezi s komuniciranjem z družino, pa tudi nečloveško ravnanje v okviru pomena 7. člena (HRC 1998c, tč. 8.6).

2076 (LXII) z dne 13. maja 1977. Pravilo št. 31 se glasi: "Telesne kazni, dajanje v mračno celico in nečloveško ter poniževalno kaznovanje morajo biti povsem prepovedani".

Tudi OPM priznava, da lahko pridržanje v samici pomeni slabo ravnanje. Na primer, ob svoji preiskavi navedb o sistematičnem izvajanju mučenja v Peruju je zapisal, da pridržanje v samici, ki vključuje senzorno deprivacijo in skoraj popolno prepoved komuniciranja, povzroča trajno in neupravičeno trpljenje, ki sodi med oblike mučenja. Še več, OPM sčasoma postaja vse bolj strog glede tega vprašanja. Leta 2002 je v sklepnih ugotovitvah Danski priporočil, da spremlja učinke ukrepa pridržanja v samici na zapornike ter vzpostavi ustrezne mehanizme za sistematično pregledovanje njegove uvedbe in trajanja. Leta 2007 pa ji je, kljub določenemu izboljšanju na tem področju, naložil, da mora pridržanje v samici uporabiti le kot zadnjo možnost in za najkrajši možni čas pod strogim spremljanjem, z možnostjo sodnega nadzora (APT in CEJIL 2008, 42).

V nasprotju s pridržanjem v samici, ki je pod določenimi okoliščinami (na primer za zavarovanje dokazov) in pod strogimi pogoji upravičljivo, je pridržanje v osamitvi (*incommunicado detention*) prepovedano. Gre za situacijo, v kateri nihče, razen oblasti, nima kontakta s pripornikom (UNVFVT 2011, 10). OČP krajša obdobja pridržanja v osamitvi povezuje s kršitvijo prvega odstavka 10. člena, če je dolgotrajno, pomeni okrutno in nečloveško ravnanje ali celo mučenje. Neločljivo povezana z ravnanjem, ki pomeni kršitev 7. člena, je po mnenju OČP praksa prisilnih izginotij, pogosto povezana s kršitvijo pravice do življenja (APT in CEJIL 2008, 44–45).

OPM pridržanja v osamitvi ne vidi kot kršitve, temveč kot situacijo, ki "omogoča izvršitev dejanj mučenja in slabega ravnanja" (CAT 2002a, tč. 10). Iz tega razloga od držav pogodbenic informacije o pridržanjih v osamitvi zahteva v povezavi s prvim odstavkom 2. člena in z 11. členom, ki se nanašata na ukrepe za preprečevanje mučenja (APT in CEJIL 2008, 45).¹⁵⁶

OČP kot žrtve slabega ravnanja pripoznava tudi družine žrtev kršitev človekovih pravic, še posebej v primerih prisilnih izginotij in usmrtitev (APT in CEJIL 2008, 45). Na primer, v zadevi Quinteros proti Urugvaju (*Quinteros v. Uruguay*) so vladne varnostne sile ugrabile hčerko pritožnice, njene duševne bolečine, ker ni vedela, kje se hčerka nahaja, je OČP označil za kršitev 7. člena. Podobno je OČP odločil v zadevi Bondarenko proti Belorusiji (*Bondarenko v. Belarus*), ko mati ni bila obveščena o datumu, času in kraju sinove usmrtitve ter nato kraju pokopa (HRC 2003a, aneks V, tč. O., tč. 10.2).

V svojem prvem splošnem komentarju (1998) je OPM glede uresničevanja prepovedi izгона, vrnitve ali izročitve osebe drugi državi, če obstaja utemeljen sum, da bo podvržena

¹⁵⁶ Glej splošne smernice za izdelavo začetnih poročil iz leta 2005 (CAT 2005d, aneks VII).

mučenju (3. člen MKPM) pojasnil,¹⁵⁷ da termin 'druga država' pomeni državo, v katero bo oseba izgnana, vrnjena ali izročena, kot tudi katerokoli drugo državo, v katero bo oseba kasneje izgnana, vrnjena ali izročena. Fraza 'ali se v drugi državi pojavljajo odkrite in množične kršitve človekovih pravic' v kriteriju, vsebovanem v drugem odstavku 3. člena, ki določa, da je treba, da bi se ugotovilo, ali obstaja nevarnost, da bo oseba v drugi državi mučena, "upoštevati vse pomembne okoliščine in če je to mogoče, ugotoviti, ali se v drugi državi pojavljajo odkrite in množične kršitve človekovih pravic", pa se nanaša samo na kršitve s strani ali na pobudo ali s soglasjem uradne osebe ali druge osebe, ki nastopa kot uradna oseba.

Prav tako je OPM v splošnem komentarju št. 1 (1998) potrdil, da se določbe 3. člena navezujejo samo na nevarnost mučenja, kot je definirano v 1. členu MKPM, ne pokrivajo pa ostalih oblik slabega ravnanja (CAT 1998c, tč. 1, 2 in 3). Po drugi strani je OČP v svojem splošnem komentarju št. 20 (1992) zapisal: "Države pogodbenice z izročitvijo, izgonom ali vrnitvijo v drugo državo posameznika ne smejo izpostaviti nevarnosti mučenja ali okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja" (HRC 1992b, tč. 9).

V svojem splošnem komentarju št. 1 (1998) je OPM razdelal tudi pojem 'utemeljen sum', da bo posameznik podvržen mučenju. Ta sum mora temeljiti na osnovi, ki je več kot zgolj teorija ali sum. Ni potrebno, da je 'zelo verjeten', mora pa biti 'oseben in trenuten' (CAT 1998b, tč. 6 in 7). Na primer, v zadevi *A. D. proti Nizozemski (A. D. v. the Netherlands)* trditve pritožnika, da je bil mučen s strani uradnikov prejšnje vlade, glede na spremembo politične oblasti in trenutne okoliščine, niso predstavljale zadostnega trenutnega tveganja (CAT 2000a, tč. 7.4). Prav tako ni dovolj, da v 'drugi državi' prihaja do hudih, očitnih ali množičnih kršitev človekovih pravic, posameznik mora dokazati, da je osebno ogrožen (CAT 1994b, tč. 12.2). Še več, ni dovolj, če posameznik dokaže, da zanj obstaja tveganje v določeni regiji države, če je mogoč izgon v drugo, varno regijo (CAT 2004a, tč. 11.5). Podobno OČP tveganje presoja na podlagi ugotovitve, ali je slabo ravnanje 'potrebna in predvidljiva posledica' deportacije (APT in CEJIL 2008, 50).

Številne države poskušajo prepoved odstranitve posameznikov v države, kjer bi lahko bili podvrženi mučenju ali slabemu ravnanju, zaobiti z iskanjem diplomatskih zagotovil države sprejemnice, da v njej določen posameznik ne bo mučen ali se z njim ne bo drugače slabo ravnalo (APT in CEJIL 2008, 51). Tako OČP kot OPM sta skeptična glede takih zagotovil in

¹⁵⁷ OPM je navedeni splošni komentar sprejel kot smernice za izvajanje 3. člena MKPM v kontekstu obravnave individualnih pritožb (22. člen MKPM) (CAT 1998c).

zahtevata, da so države pogodbenice pri njihovi uporabi nadvse previdne. Za izgon posameznika morajo obstajati jasni in pregledni postopki, z ustreznimi sodnimi mehanizmi, kot tudi učinkovitimi mehanizmi za dosledno in skrbno spremljanje nadaljnje usode prizadetih posameznikov. Bolj kot je v neki državi razširjena sistematična praksa mučenja ali okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja, manj verjetno je, da se bo mogoče s takšnimi zagotovili izogniti navedenemu ravnanju (HRC 2006č, tč. 16).

Medicinski ali znanstveni poskusi brez privolitve so v okviru 7. člena MPDPP eksplicitno prepovedani. Tako je, na primer, OČP našel kršitev navedenega dela člena v zadevi Viana Acosta proti Urugvaju (*Viana Acosta v. Uruguay*), kjer je bila žrtev med pridržanjem podvržena psihiatričnim poskusom in pomirjevalom (HRC 1984a, tč. 2.7). Predmetna določba vseeno odpira nekaj vprašanj, med njimi najprej vprašanje svobodne privolitve. OČP je v svojem splošnem komentarju št. 20 (1992) jasno zapisal, da je potrebno glede takšnih poskusov posebno varstvo nameniti osebam, ki niso zmožne dati veljavne privolitve in še posebej tistim, ki so pridržane ali zaprte (HRC 1992b, tč. 7).

V sklepnih ugotovitvah iz leta 2001, namenjenih Nizozemski, se je OČP dotaknil vprašanja izravnavanja tveganja za posameznika s potencialnimi rezultati znanstvene raziskave in poudaril, da resno tveganje za posameznika nikakor ne more biti upravičeno z visoko potencialno vrednostjo raziskave ter da določene ranljive skupine, in sicer mladoletniki in drugi, ki niso zmožni dati veljavne privolitve, ne smejo biti podvrženi medicinskim poskusom, razen v primeru, da jim ti neposredno koristijo (HRC 2001b, tč. 7).

Po drugi strani pa prepoved medicinskih poskusov ne zajema običajnega medicinskega zdravljenja, vključno z obveznim cepljenjem proti nalezljivim boleznim, presaditvami organov za terapevtsko zdravljenje ter obveznimi diagnostičnimi ali terapevtskimi ukrepi, kot so nosečniški testi ali obvezno zdravljenje duševno bolnih, odvisnikov ali zapornikov (Nowak 2005, 190–192). Lahko pa takšno medicinsko zdravljenje vseeno pripelje do kršitve 7. člena, na primer, v obliki sterilizacije žensk brez privolitve, kot se je to dogajalo Rominjam na Slovaškem (HRC 2016, tč. 26).

OČP je v svojih priporočilih večkrat poudaril, da lahko nasilje v družini v povezavi z načelom enakih možnosti žensk in moških (MPDPP, 3. čl.) pomeni kršitev 7. člena MPDPP. Države pogodbenice morajo sprejeti ustrezne ukrepe za boj proti takšnemu nasilju, kot so preiskovanje obtožb ter preganjanje in kaznovanje storilcev (na primer pri Paragvaju (HRC 2006h, tč. 9), Italiji (HRC 2006f, tč. 9) in Norveški (HRC 2006g, tč. 10)). Nadalje pa je v svojem splošnem komentarju št. 28 (2000) eksplicitno zapisal, da se med kršitve 7. člena

uvrščajo naslednja ravnanja: posilstvo, omejevanje dostopa do splava po posilstvu, prisilni splav, prisilna sterilizacija in pohabljanje ženskih spolnih organov (HRC 2000d, tč. 11).

OČP je med nedopustna dejanja uvrstil tudi izgon v države, kjer se izvaja praksa pohabljanja ženskih spolnih organov in druge tradicionalne prakse, ki kršijo telesno nedotakljivost ali zdravje žensk (npr. v sklepnih ugotovitvah glede stanja uresničevanja človekovih pravic na Nizozemskem leta 2001 (HRC 2001b, tč. 11)). Na odsotnost zakonodaje, ki prepoveduje pohabljanje ženskih spolnih organov, pa države pogodbenice vztrajno opozarja tudi OPM (na primer pri Kamerunu (CAT 2004b, tč. 7(b))).

4.2 Vsebina in značilnosti razlage določb o pravici do življenja v smislu omejitve uporabe smrtne kazni

4.2.1 Omejitev uporabe smrtne kazni

Smrtna kazen v mednarodnem pravu človekovih pravic ni vsesplošno zavezujoče prepovedana. Ne prepovedujeta je MPDPP in KOP, skoraj univerzalno sprejeti mednarodnopravni pogodbi s področja človekovih pravic, ne prepoveduje je običajno mednarodno pravo (Schabas 1998; Short 1999; International Bar Association 2008; Zilmer 2016). Obstajajo le številni instrumenti, ki k odpravi smrtne kazni zavezujejo manjše število držav, med njimi Drugi opcijski protokol k MPDPP,¹⁵⁸ običaj pa se hitro spreminja v smeri njene odprave na svetovni ravni (International Bar Association 2008, 3). V tem smislu Schabas (1998, 812) meni, da so status običajnega mednarodnega prava že dosegle omejitve njene uporabe, našete v 6. členu MPDPP.

Člen 6 MPDPP določa:

1. Vsak človek ima prirojeno pravico do življenja. Ta pravica mora biti z zakonom zaščitena. Nikomur ne sme biti življenje samovoljno vzeto.
2. V državah, v katerih smrtna kazen ni odpravljena, se sme smrtna obsodba izreči le za najhujše zločine, v skladu z zakonodajo, ki je bila v veljavi takrat, ko je bilo kaznivo dejanje storjeno; sodba tudi ne sme biti v nasprotju z določbami tega /p/akta in ne s

¹⁵⁸ Ti instrumenti so: Drugi opcijski protokol k MPDPP (do sredine oktobra 2018 ga je ratificiralo 86 držav) (OZN 2018a) in Protokol k Ameriški Konvenciji o človekovih pravicah za odpravo smrtne kazni (sprejet 8. junija 1990, ni še stopil v veljavo) (Organizacija ameriških držav 2018), ki državam pogodbenicam narekuje popolno odpravo smrtne kazni, pri čemer si lahko pridržijo pravico uporabiti jo v vojni zaradi obsodbe za najhujše zločine vojne narave, storjene v vojni; Protokol št. 6 k EKČP (sprejet 28. aprila 1983, v veljavo stopil 1. marca 1985, do sredine oktobra 2018 ga je ratificiralo 46 držav) (Svet Evrope 2018a), ki državam pogodbenicam narekuje odpravo smrtne kazni v mirnem času; in Protokol št. 13 k EKČP, ki narekuje odpravo smrtne kazni v vseh okoliščinah in brez izjeme (sprejet 3. maja 2000, v veljavo stopil 1. julija 2003, do sredine oktobra 2018 ga je ratificiralo 44 držav) (Svet Evrope 2018b).

- Konvencijo o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida. Ta kazen se sme izvršiti samo na podlagi pravnomočne sodbe, ki jo je izreklo pristojno sodišče.
3. Kadar pomeni odvzem življenja zločin genocida, velja, da nobena določba tega člena ne daje državi, ki je pogodbenica tega /p/akta, pravice, da bi se kakorkoli odtegnila katerikoli obveznosti, ki jo je prevzela po Konvenciji o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida.
 4. Vsakdo, ki je obsojen na smrt, ima pravico prositi za pomilostitev ali nadomestitev kazni. Amnestija, pomilostitev ali nadomestitev smrtne kazni se smejo dovoliti v vseh primerih.
 5. Smrtna kazen se ne sme izreči za zločine, ki so jih storile osebe, ki še niso dopolnile 18 let, in ne izvršiti nad nosečnicami.
 6. Nobena določba tega člena ne sme biti vzeta kot razlog za odlaganje ali preprečitev odprave smrtne kazni v katerikoli državi pogodbenici tega /p/akta.

Iz navedenih določb izhajajo naslednje omejitve pri uporabi smrtne kazni: pred njenim izrekom je potrebno zagotoviti pravično sojenje; izreči se sme samo za najhujše zločine; ne sme se izreči, če so bile kršene druge pravice iz MPDPP; ne sme se izreči retroaktivno; obsojeni imajo pravico prositi za pomilostitev ali nadomestitev kazni; ter ne sme se izreči osebam, ki v času zločina še niso dopolnile 18 let (drugi stavek 37.(a) člena KOP potrjuje mednarodno sprejet standard, da se smrtna kazen ne sme izreči za kazniva dejanja, ki so jih storile osebe, ki še niso dopolnile 18 let (CRC 2007c, tč. 75)), in nosečnicam. Poleg teh omejitev se kot običajne pojavljajo še omejitve v smislu prepovedi izreka duševno bolnim in materam z dojenčki in majhnimi otroki (International Bar Association 2008, 4).

Nekatere od navedenih določb odpirajo določena vprašanja. Na primer, v zadevi Pinto proti Trinidadu in Tobagu (*Pinto v. Trinidad and Tobago*) je OČP opredelil, da pošteno sojenje zajema zahteve, kot so: zaslihanje pred neodvisnim sodiščem, predpostavka nedolžnosti, minimalna jamstva glede pravice do obrambe in pravica do pritožbe na višje sodišče (HRC 1990c, tč. 12.6). V zadevi Reid proti Jamajki (*Reid v. Jamaica*) je navedena jamstva razširil tudi na pravico do proste izbire odvetnika (prav tam, tč. 11.4) in nadalje v zadevi Little proti Jamajki (*Little v. Jamaica*) do zadostnega časa za pripravo obrambe (HRC 1991b, tč. 8.4). Po mnenju Schabasa (1998, 812) je zahteva, da morajo vsako sojenje, ki lahko pripelje do izreka smrtne kazni, spremljati stroga postopkovna jamstva, nedvomno postala del običajnega mednarodnega prava. Izvršitev smrtne kazni po zaključku sojenja, v katerem niso bile upoštevane določbe 14. člena pakta, če ni nadaljnjih možnosti za pritožbo, pomeni kršitev 6. člena MPDPP (HRC 1993b, aneks XII, tč. K., tč. 12.3).

Avtomatični in obvezni izrek smrtne kazni za določene zločine pomeni samovoljni odvzem življenja, s tem kršitev prvega odstavka 6. člena MPDPP, če pri tem niso upoštevane osebne okoliščine obtoženca ali okoliščine določenega kaznivega dejanja. Navedeno stališče je OČP

večkrat potrdil.¹⁵⁹ Bolj kontroverzno je vprašanje, kateri zločini so najhujši. "Pojem 'najhujši' se lahko razlikuje glede na nacionalno kulturo, vero, tradicijo in politični kontekst" (International Commission against the Death Penalty 2013, 5). OČP zagovarja progresivno omejevalno razlago zločinov, ki ustrezajo pragu 'najhujših zločinov', zato si je prizadeval pojasniti naravo zločinov, ki ga ne dosejajo (prav tam, 6). Na primer, izrek smrtne kazni v Sudanu, za zločine, ki se ne morejo šteti za najhujše, med njimi versko odpadništvo, homoseksualni spolni odnosi, nedovoljeni spolni odnosi, poneverbe uradnikov in nasilne kraje, je v nasprotju s 6. členom pakta (HRC 1998b, tč. 119). V sklepnih ugotovitvah, namenjenih Alžiriji, je s seznama najhujših zločinov izločil zločine ekonomske narave (HRC 1992a, tč. 297), pri Iranu zločine ekonomske narave, korupcijo in prešuštvo ter zločine brez povzročitve smrti (HRC 1993a, tč. 255), pri Iraku večkratno izogibanje vojaški obveznosti (HRC 1998b, tč. 100), pri Keniji nasilni rop in naklepni nasilni rop (HRC 2005g, tč. 86.13) in pri Tajski promet s prepovedanimi drogami (prav tam, tč. 95.14). Prav tako je kršitev drugega odstavka 6. člena našel v zadevi Lubuto proti Zambiji (*Lubuto v. Zambia*), kjer je bil pritožnik na smrtno kazen obsojen zaradi roba z orožjem (HRC 1995c, tč. 7.2).

Nenazadnje, kljub jasnosti besedila, da se smrtna kazen ne sme izreči za kazniva dejanja, ki so jih storile osebe, ki še niso dopolnile 18 let, so nekatere države pogodbenice določbo interpretirale na način, da pravilo prepoveduje samo usmrtitve oseb, ki še niso dopolnile 18 let. OOP jih je zato v svojem splošnem komentarju št. 10 (2007) opozoril, da je odločilno merilo starost ob storitvi kaznivega dejanja, ne pa starost med sojenjem ali ob izreku ali izvršitvi obsodbe (CRC 2007c, tč. 75).

OČP je stališče, da država pogodbenica, če izroči osebo pod njeno jurisdikcijo v okoliščinah, kjer obstaja dejanska nevarnost, da bodo njene pravice po paktu pod drugo jurisdikcijo kršene, lahko deluje v nasprotju z določbami pakta, prvič sprejel v zadevi Kindler proti Kanadi (*Kindler v. Canada*) (HRC 1993b, aneks XII, tč. U., tč. 13.2). Vendar Kanada, ker ni zavrnila izročitve ali zahtevala zagotovil ZDA, da pritožnik ne bo podvržen smrtni kazni, ni kršila svojih obveznosti po 6. členu MPDPP (prav tam, tč. 14.6). Deset let kasneje je OČP v zadevi Judge proti Kanadi (*Judge v. Canada*) spremenil stališče v smislu, da morajo države pogodbenice, ki so odpravile smrtno kazen, pri izročanju osebe v državo, kjer bi ji lahko izrekli smrtno kazen, zagotoviti, da ta oseba v tej državi ne bo podvržena dejanski

¹⁵⁹ V zadevah Thompson proti Svetemu Vincenciju in Grenadinam (*Thompson v. Saint Vincent and the Grenadines*) (HRC 2000b, tč. 8.2), Carpo in drugi proti Filipinom (*Carpo et al. v. The Philippines*) (HRC 2003a, aneks V, tč. EE., tč. 8.3), Ramil Rayos proti Filipinom (*Ramil Rayos v. The Philippines*) (HRC 2004h, aneks IX, tč. KK., tč. 7.2) in Rolando proti Filipinom (*Rolando v. The Philippines*) (HRC 2005h, aneks V, tč. T., tč. 5.2).

nevarnosti (nujni in predvidljivi posledici) kršitve njenih pravic v skladu s 6. členom pakta, v nasprotnem primeru same kršijo pakt. "Odbor se zaveda, da Kanada pritožniku ni sama izrekla smrtne kazni. Vendar je z njegovo deportacijo v državo, kjer čaka na smrtno kazen, Kanada vzpostavila ključno vez v vzročni verigi, ki omogoča usmrtitev pritožnika" (HRC 2003a, aneks V, tč. G., tč. 10.6).

Spremembo svojega stališča je odbor pojasnil z vse širšim mednarodnim konsenzom v prid odprave smrtne kazni in v državah, ki so jo zadržale, vse širšim konsenzom, da je ne izvajajo. Po mnenju odbora je potrebno pakt interpretirati kot živ instrument, z njim varovane pravice pa morajo biti presojane v kontekstu in luči sodobnih razmer (HRC 2003a, aneks V, tč. G., tč. 10.3). Mednarodne pogodbe je treba razlagati v dobri veri v skladu z običajnim pomenom izrazov v mednarodni pogodbi v njihovem kontekstu ter glede na njen predmet in namen. Prvi odstavek 6. člena je splošno pravilo: njegov namen je ščititi življenje. Države pogodbenice, ki so odpravile smrtno kazen, imajo v skladu s tem členom dolžnost zaščititi življenje v vseh okoliščinah. Ostali odstavki 6. člena imajo dvojno funkcijo, po eni strani v zvezi s smrtno kaznijo določajo izjemo od pravice do življenja, po drugi strani pa omejujejo obseg te izjeme. Samo smrtna kazen, ki je izrečena, ko so prisotni določeni elementi, lahko pomeni izjemo. Samo države pogodbenice, ki niso odpravile smrtne kazni, lahko izkoristijo izjemo iz drugega do šestega odstavka 6. člena. "Za države pogodbenice, ki so odpravile smrtno kazen, obstaja obveznost, da oseb ne izpostavljajo dejanski nevarnosti njene uporabe" (prav tam, tč. 10.4).

Odbor se je pri tem zavedal, da so ob takšni interpretaciji prvega in drugega odstavka 6. člena države pogodbenice, ki so odpravile smrtno kazen, in države pogodbenice, ki jo ohranjajo, obravnavane drugače. Vendar je to po njegovem mnenju neizogibna posledica besedila same določbe, ki je skušala, kot izhaja iz pripravljanih del, pomiriti zelo različna stališča glede smrtne kazni med njenimi pisci. Glede na to, da so številni predstavniki in telesa, ki so sodelovala pri njenem oblikovanju, smrtno kazen obsodili, pa je edino smiselno, da se prvi odstavek 6. člena interpretira široko in njegov drugi odstavek ozko (HRC 2003a, aneks V, tč. G., tč. 10.5). Povedano drugače, Kanada, ki je odpravila smrtno kazen, ne sme uporabiti smrtne kazni in ne sme oseb z izročitvami izpostavljati smrtni kazni. Deportacija osebe s strani Kanade bi lahko pomenila kršitev MPDPP, medtem ko njena usmrtitev s strani ZDA ne. ZDA so namreč ohranile smrtno kazen, zato lahko, v nasprotju s Kanado, koristijo izjemo iz drugega odstavka 6. člena (Joseph in drugi 2006, 183).

4.2.2 Smrtna kazen kot mučenje ali okrutno in nečloveško kaznovanje

Poleg navedenega širjenja omejitev uporabe smrtne kazni, v sodni praksi regionalnih in nacionalnih sodišč ter praksi držav (Mendez 2012, 2), pridobiva na veljavi stališče, da smrtna kazen predstavlja mučenje ali okrutno, nečloveško ali ponižujoče kaznovanje. Mendez (2012, 3), posebni poročevalec ZN za mučenje in drugo okrutno, nečloveško ali poniževalno ravnanje ali kaznovanje, je navedeno ponazoril z naslednjimi besedami: "Razvijajoča se praksa držav in mednarodno mnenje, vključno z odzivi na nova dognanja forenzične znanosti, kažejo na velike težave pri izvrševanju smrtne kazni, ne da bi bila pri tem kršena prepoved mučenja in /okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja". Te kršitve človekovih pravic se lahko pojavijo v obdobju med izrekom in izvršitvijo kazni, torej med čakanjem na izvršitev smrtne kazni, v načinu izvršitve kazni ali pri sami izgubi življenja (International Bar Association 2008, 6).

Izrek smrtne kazni, ki sledi nepoštenemu sojenju, zaradi strahu pred usmrčitvijo, ki ga vzbuja pri posamezniku, po mnenju OČP avtomatično predstavlja kršitev prepovedi mučenja (HRC 2006c, tč. 7.11). Prav tako je OOP v svojih sklepnih ugotovitvah kot okrutno, nečloveško ali ponižujoče ravnanje ali kaznovanje označil odložene smrtne kazni otrok. Namreč, med obravnavo stanja človekovih pravic na Kitajskem je našel zakonodajno določbo, da so lahko otroci med 16 in 18 letom obsojeni na smrtno kazen, z dvoletnim odlogom izvršitve (CRC 1996a, tč. 125).

Po mnenju OČP čakanje na smrtno kazen (*death row*) samo po sebi ne pomeni kršitve 7. člena MPDPP, saj je, kot je zapisal v zadevi E. Johnson proti Jamajki (*E. Johnson v. Jamaica*), smrtna kazen v skladu z MPDPP v določenih okoliščinah dovoljena, čakanje na izvršitev smrtne kazni pa je njena neizogibna posledica. Prav tako ni želel eksplicitno določiti, kdaj je takšno čakanje predolgo, da ne bi spodbudil izvrševanja smrtnih kazni v določenem časovnem obdobju in hitrih usmrtitev. Konec koncev je čakanje na smrtno kazen bolj zaželeno kot smrt, včasih je lahko tudi posledica sprejetega moratorija na usmrtitve (HRC 1996a, tč. 8.1–8.4).

Vseeno obstajajo oteževalni dejavniki, zaradi katerih lahko tudi OČP čakanje na izvršitev smrtne kazni označi kot kršitev 7. člena MPDPP: osebni dejavniki pritožnika, posebni pogoji pridržanja med čakanjem na smrtno kazen ter predlagan način izvršitve smrtne kazni (HRC 1993b, aneks XII, tč. U., tč. 15.3). V zadevi Francis proti Jamajki (*Francis v. Jamaica*) je skoraj 12-letno čakanje na izvršitev smrtne kazni povezal z neustreznim postopkovnim delovanjem države, s pogoji, ki jih je imel obsojenec med čakanjem, in z resnim poslabšanjem

njegovega duševnega stanja, kar je vse skupaj rezultiralo v okrutnem in nečloveškem kaznovanju po mednarodnem pravu (HRC 1995b, tč. 9.1).

V zadevi C. Johnson proti Jamajki (*C. Johnson v. Jamaica*) je ugotovil, da je bila smrtna kazen izrečena mladoletniku, v nasprotju z določbami petega odstavka 6. člena MPDPP, zato je nična, čakanje pritožnika na izvršitev smrtne kazni pa kršitev 7. člena MPDPP, saj je pripor trajal dlje kot je bilo potrebno, da bi se z notranjimi sodnimi postopki popravila napaka pri izreku smrtne obsodbe (HRC 1998č, tč. 10.4 in pritrdilno ločeno mnenje Davida Kretzmerja).

V zadevi Chisanga proti Zambiji (*Chisanga v. Zambia*) je bilo pritožniku dano verjeti, da se je njegova smrtna kazen znižala. Po dveh letih se je brez pojasnila države moral ponovno vrniti med čakajoče na smrt. OČP je to ravnanje, zaradi izrazitega negativnega psihološkega vpliva na obsojenca, v smislu njegove negotovosti, tesnobe in duševne stiske, označilo za okrutno in nečloveško ravnanje in s tem kršitev 7. člena MPDPP (HRC 2005c, tč. 7.3). Nasprotno pa je v podobni situaciji nekaj let pred tem odločil v zadevi Brown proti Jamajki (*Brown v. Jamaica*) (HRC 1999č, tč. 6.12).

Leta 2006 je v zadevi Persaud in Rampersaud proti Gvajani (*Persaud and Rampersaud v. Guyana*) pritožnik, ki je na usmrnitev čakal že 15 let, ponovno izpostavil vprašanje, ali je čakanje na smrtno kazen kršitev 7. člena MPDPP. OČP je sicer v konkretnem primeru, zaradi predpisanega obveznega izreka smrtne kazni, našel kršitev prvega odstavka 6. člena MPDPP, a njegovo nadaljnje pojasnilo verjetno odpira vrata za spremembo dolgoletnega stališča, prvič zapisanega v zadevi E. Johnson proti Jamajki (*E. Johnson v. Jamaica*), v prihodnosti (HRC 2006a, tč. 7.3):

Glede vprašanja v zvezi s 7. členom /p/akta je /o/dbor pripravljen ponovno preučiti, ali dolgotrajno čakanje pritožnika na izvršitev smrtne kazni pomeni kršitev 7. člena. Vendar, ker je ugotovil tudi kršitev prvega odstavka 6. člena, ni potrebno, da v zadevnem primeru pregleda in ponovno preuči svoje stališče, da dolgotrajno čakanje na izvršitev smrtne kazni, samo po sebi in brez drugih nujnih okoliščin, ne pomeni kršitve 7. člena.

Smrtna kazen se lahko izvrši na različne načine, med njimi so najbolj razširjeni javno obešanje, strelski vod, streljanje, obglavljanje, smrtonosna injekcija, kamenjanje, plinska celica in električni stol. V splošnem komentarju št. 20 (1992) je OČP poudaril, da mora biti smrtna kazen izvedena na tak način, da povzroči čim manj fizičnega in duševnega trpljenja (HRC 1992b, tč. 9). Pri tem usmrnitev z injekcijo po njegovem mnenju ne krši 7. člena MPDPP, saj ni namerno okrutna ter ni dokazov, da bi povzročala več bolečine ali trpljenja kot drugi sprejeti načini izvršitve (HRC 1993b, aneks XII, tč. U., dodatek, A.9).

Enako pa ne velja za zadušitev s plinom, za katero odbor meni, da je v nasprotju z mednarodno sprejetimi standardi človeškega ravnanja in predstavlja kršitev 7. člena MPDPP.

V zadevi Ng proti Kanadi (*Ng v. Canada*) je pritožnik namreč predstavil informacije, da smrt s cianidom predstavlja podaljšano trpljenje in agonijo, saj lahko traja tudi več kot deset minut (HRC 1994a, tč. 16.1 in 16.3).

Nasprotno od OČP je OPM, 13 let kasneje, usmrtitev z injekcijo povezal s hudo bolečino in trpljenjem ter ZDA pozval, da preučijo svoje načine usmrtitve (CAT 2006č, tč. 37(31)). Med načine usmrtitve, ki lahko privedejo do mučenja ali slabega ravnanja, pa je v zadevi A. S. proti Švedski (*A. S. v. Sweden*) posredno uvrstil tudi kamenjanje (CAT 2001a). Smrtna kazen *per se* zaenkrat še ne predstavlja slabega ravnanja ali mučenja, obstaja pa verjetnost, da bo sčasoma vedno več načinov njene izvršitve označenih za kršitev varstva pred okrutnim, nečloveškim ali ponižujočim ravnanjem, kar bi lahko v končni fazi pripeljalo tudi do označitve smrtne kazni kot kršitve pravice do življenja (International Bar Association 2008, 7).

4.3 Vsebina in značilnosti razlage določb o pravici do izobraževanja

4.3.1 Postopno uresničevanje v okviru vseh razpoložljivih sredstev

Človekove pravice se pogosto delijo na državljanske in politične pravice ter ekonomske, socialne in kulturne pravice. Pravica do izobraževanja spada v slednjo kategorijo pravic, ki na splošno od držav zahteva, da "v največji mogoči meri" izkoristijo "vire, s katerimi razpolaga/jo", in "z vsemi ustreznimi sredstvi", všteti zlasti zakonodajne ukrepe, skrbijo, da bi bilo "postopoma doseženo polno uresničevanje" teh pravic (MPESKP, 2(1) čl.) oziroma da bi bila pravica do izobraževanja "postopoma dosežena" (KOP, 28(1) čl.).

OESKP je v svojem splošnem komentarju št. 3 (1991) poudaril, da postopno uresničevanje pravice vključuje zavezo države pogodbenice, da bo korake proti cilju polnega uresničevanja pravice naredila v razmeroma kratkem času po začetku veljavnosti pakta. Takšni ukrepi morajo biti namerni, oprijemljivi in čim bolj jasno usmerjeni k izpolnjevanju obveznosti iz pakta (CESCR 1991b, tč. 2).

Koncept postopnega uresničevanja pomeni priznanje dejstva, da polnega uresničevanja vseh ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic na splošno ne bo mogoče doseči v kratkem času. V tem smislu se obveznost bistveno razlikuje od tiste iz 2. člena /MPDPP/, ki vsebuje takojšnjo obveznost spoštovati in zagotoviti vse relevantne pravice. Vseeno se dejstva, da pakt predvideva uresničevanje v daljšem časovnem obdobju oziroma z drugimi besedami postopno uresničevanje, ne sme napačno razlagati na način, da se tej obveznosti odvzame ves vsebinski pomen. Po eni strani gre za zagotavljanje potrebne fleksibilnosti, ki odraža stanje v realnem svetu in težave, ki jih ima vsaka država pri zagotavljanju polnega uresničevanja ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic. Po drugi strani pa je treba izraz razumeti v luči splošnega cilja, pravzaprav razloga za obstoj pakta, ki vzpostavlja jasne obveznosti držav pogodbenic v zvezi s

polno uresničitevijo zadevnih pravic. Tako jim nalaga obveznost, da ta cilj čim hitreje in čim bolj učinkovito dosežejo. Še več, vsi namerno retrogradni ukrepi v tem pogledu zahtevajo najbolj skrbno presojo in bi jih bilo treba v celoti utemeljiti glede na vse pravice, določene v paktu in v okviru koncepta uporabe vseh razpoložljivih sredstev (CESCR 1991b, tč. 9).

Nadalje je odbor izrazil mnenje, da je dolžnost vsake države pogodbenice, da zagotovi vsaj minimalno osnovno raven vsake od pravic, pri čemer mora presoja, ali je država pogodbenica izpolnila takšno minimalno osnovno obveznost, upoštevati omejenost njenih virov (CESCR 1991b, tč. 10). Država pogodbenica lahko neizpolnjevanje minimalnih osnovnih obveznosti pripiše pomanjkanju razpoložljivih virov samo, če dokaže, da je za doseganje teh minimalnih obveznosti uporabila vse vire, ki so ji na voljo,¹⁶⁰ vključno s tistimi iz okvira mednarodne pomoči in sodelovanja. Z omejenimi viri nikakor ni moč upravičiti neizpolnjevanja obveznosti spremljanja uresničevanja ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic ter oblikovanja strategij in programov za njihovo promocijo (prav tam, tč. 10 in 13).

Pojem 'ustrezna sredstva' pa ne zajema samo zakonodajnih ukrepov, temveč tudi administrativne, finančne, izobraževalne in socialne ukrepe, pri čemer je odločitev o tem, kateri ukrepi so v določenih okoliščinah glede na posamezno pravico ustrezni, najprej v domeni države pogodbenice in nato končno OESKP (CESCR 1991b, tč. 4 in 7). Pri tem se ustreznost presoja v smislu doseganja rezultatov, ki so skladni s polnim izpolnjevanjem obveznosti s strani države pogodbenice (CESCR 1998b, tč. 5).

4.3.2 Elementi pravice do izobraževanja

V svojem splošnem komentarju št. 13 (1999) je OESKP določil, da morajo za doseganje osnovne ravni pravice do izobraževanja v kontekstu 13. člena MPESKP države pogodbenice: zagotoviti nediskriminatoren dostop do javnih izobraževalnih ustanov in programov; zagotoviti, da bo izobraževanje v skladu s cilji iz prvega odstavka 13. člena; zagotoviti osnovno šolanje za vse v skladu z alinejo (a) drugega odstavka 13. člena; sprejeti in izvajati nacionalno izobraževalno strategijo, ki vključuje zagotavljanje srednjega in višjega izobraževanja ter temeljnega izobraževanja za tiste, ki niso bili deležni osnovnega šolanja ali pa ga niso zaključili; ter zagotoviti svobodno izbiro izobraževanja brez poseganja države ali tretjih oseb, če je to skladno z 'minimalnim standardom izobraževanja' (člen 13(3) in (4) MPESKP) (CESCR 1999c, tč. 57).

Ukrepi, ki jih sprejemajo države pogodbenice, morajo biti torej usmerjeni k zagotovitvi, da izobraževanje v vseh oblikah in na vseh ravneh, ob upoštevanju najboljšega interesa učenca,

¹⁶⁰ Viri so lahko tako finančni, kot tudi naravni, človeški, tehnološki in informacijski (Robertson 1994, 697).

izkazuje naslednje med seboj povezane in bistvene značilnosti: razpoložljivost, enako dostopnost, sprejemljivost in prilagodljivost (CESCR 1999c, tč. 6 in 7).

Razpoložljivost (*availability*) pomeni, da mora država pogodbenica zagotoviti delujoče izobraževalne ustanove in programe, pri čemer je lahko osnova za njihovo delovanje različna, vključno zaradi razvojnega konteksta, v katerem delujejo (CESCR 1999c, tč. 6(a)). Po drugi strani država ne sme krati pravice do ustanavljanja izobraževalnih ustanov nedržavnim akterjem (Tomaševski 2001b, 13).

Alineja (a) drugega odstavka 13. člena MPESKP določa, da "mora biti osnovno šolanje obvezno in vsem brezplačno dostopno". Enako KOP od držav pogodbenic zahteva "obvezno in vsem brezplačno dostopno osnovno šolanje" (28(1)(a) čl.). V splošnem komentarju št. 13 (1999) je OESKP interpretacijo pojma 'osnovno šolanje' povezal z UNESCOVO Svetovno deklaracijo o izobraževanju za vse, ki osnovno izobraževanje označuje kot glavni sistem za izvajanje temeljnega izobraževanja otrok izven družine (5. čl.). Osnovno izobraževanje mora zagotoviti, da so izpolnjene osnovne učne potrebe, in sicer tako osnovna učna orodja (kot so pismenost, ustno izražanje, računsko znanje in reševanje problemov) kot tudi osnovne učne vsebine (kot so znanje, veščine, vrednote in stališča), ki jih ljudje potrebujejo za preživetje, polni razvoj svojih sposobnosti, dostojno življenje in delo, polno sodelovanje pri razvoju, izboljšanje kakovosti svojega življenja, sprejemanje premišljenih odločitev in nadaljevanje izobraževanja. Pri tem se "/o/bseg osnovnih učnih potreb in način njihovega izpolnjevanja razlikuje glede na posamezne države in kulture ter se neizbežno spreminja skozi čas" (prav tam, 1. čl.).

Osnovno izobraževanje ima torej dve pomembni značilnosti, in sicer mora biti 'obvezno' in vsem 'brezplačno dostopno' (MPESKP, 13(2)(a). čl. in KOP, 28(1)(a). čl.). Dolžnost obveznega osnovnega šolanja pomeni, da mora država pogodbenica na splošno zahtevati, da so vsi otroci vključeni v šolanje. V primeru, da pomembno število otrok znotraj države ni vključeno v najbolj osnovno obliko izobraževanja, država pogodbenica krši svoje obveznosti (CESCR 1991b, tč. 10).

MPESKP in KOP ne določata dolžine trajanja obveznega osnovnega šolanja. Na podlagi informacij, ki so jih v svojih poročilih države pogodbenice predložile OESKP, se osnovno izobraževanje običajno začne med petim in sedmim letom starosti in traja približno šest let, v vsakem primeru ne manj kot štiri leta (Melchiorre in Atkins 2011, 18). OOP v svojih sklepnih ugotovitvah dolžino obveznega šolanja veže na minimalno starost za zaposlitev (CRC 1995b, tč. 65), in sicer 15 let (CRC 1996a, tč. 102). Brezplačnost osnovnega izobraževanja pa se

nanaša na vse njegove neposredne stroške, torej šolnine, kot tudi na nekatere posredne stroške, kot so obvezni prispevki staršev ali šolske uniforme. Upravičenost drugih posrednih stroškov OESKP presoja od primera do primera (CESCR 1999b, tč. 7).

Obveznost države pogodbenice zagotoviti osnovno izobraževanje ima prednost pred srednjim, višjim in temeljnim izobraževanjem ter je takojšnja. To interpretacijo drugega odstavka 13. člena MPESKP podpirajo tudi določbe glede osnovnega izobraževanja iz 14. člena MPESKP, namreč, če država, ko je postala pogodbenica, "še ni mogla zagotoviti obveznega in brezplačnega osnovnega šolanja, se zavezuje, da bo v dveh letih izdelala in sprejela izčrpen načrt ukrepov, potrebnih za to, da v primernem, v načrtu določenem številu let popolnoma uveljavi načelo obveznega in brezplačnega osnovnega šolanja za vse" (MPESKP, 14. čl.).

OESKP je v svojem splošnem komentarju št. 11 (1999) poudaril, da obveznost države pogodbenice iz 14. člena MPESKP velja ne glede na vire, s katerimi razpolaga. "V primeru, da država pogodbenica očitno ne razpolaga s finančnimi viri in/ali strokovnim znanjem, potrebnim za 'izdelavo in sprejem' podrobnega načrta ukrepov, ji mora pomagati mednarodna skupnost" (CESCR 1999b, tč. 9), natančneje relevantne mednarodne agencije, med njimi Mednarodna organizacija dela, Razvojni program ZN, UNESCO, Sklad ZN za pomoč otrokom (*United Nations Children's Fund* – UNICEF), Mednarodni denarni sklad in Svetovna banka (prav tam, tč. 11).

V zvezi z alinejami (b) do (d) drugega odstavka 13. člena MPESKP ima država pogodbenica takojšnjo obveznost "sprejeti ukrepe" (člen 2(1) MPESKP) za uresničevanje srednjega, višjega in temeljnega izobraževanja za vse, ki so pod njeno pristojnostjo, ne določa pa natančno, v nasprotju z osnovnim izobraževanjem, v kakšnem časovnem obdobju. Podobno od držav pogodbenic zahteva KOP, v alinejah (b) in (c) prvega odstavka 28. člena. Zagotavljanje srednjega, višjega in drugega izobraževanja se torej ne uvršča med elemente osnovne ravni pravice do izobraževanja, razen v smislu nacionalne izobraževalne strategije, ki vključuje zagotavljanje srednjega, višjega in temeljnega izobraževanja v skladu z MPESKP.

Skladno z MPESKP mora srednje izobraževanje v svojih različnih oblikah, vključno s tehničnim in poklicnim izobraževanjem, postati "splošno dostopno s pomočjo ustreznih ukrepov, zlasti s postopnim uvajanjem brezplačnega šolanja" (MPESKP, 13(2)(b) čl.). Višje šolanje mora postati "z ustreznimi sredstvi, zlasti s postopnim uvajanjem brezplačnega šolanja, vsem enako dostopno in odvisno od sposobnosti posameznika" (MPESKP, 13(2)(c))

čl.). Temeljno izobraževanje za tiste, ki sploh niso bili deležni osnovnega šolanja ali pa ga niso zaključili, pa je treba spodbujati ali ga čim bolj okrepiti (MPESKP, 13(2)(d) čl.).

KOP pa določa, da morajo države pogodbenice spodbujati "razvoj različnih oblik srednjega šolanja, v številni splošno in poklicno šolanje", skrbeti, da je "dosegljivo in dostopno vsakemu otroku", ter sprejemati "ustrezne ukrepe, kot je uvedba brezplačnega šolanja in po potrebi denarna pomoč" (KOP, 28(1)(b) čl.) ter "z vsemi razpoložljivimi sredstvi" zagotavljati, da je "visoko šolanje na podlagi osebne sposobnosti vsem enako dostopno" (KOP, 28(1)(c) čl.).

OESKP je v svojem splošnem komentarju št. 13 (1999) pojasnil, da v določbi glede srednjega izobraževanja pojem 'splošno dostopno' pomeni, da srednje izobraževanje ni vezano na sposobnosti posameznikov, država pogodbenica ga mora zagotoviti tako, da je vsem enako dostopno (CESCR 1999c, tč. 13). Nasprotno je višje šolanje dostopno vsem, na podlagi njihove osebne sposobnosti, pri čemer mora biti sposobnost posameznika presojana na podlagi vsega relevantnega strokovnega znanja in izkušenj (prav tam, tč. 19). Nadalje, pravica do temeljnega izobraževanja ni omejena le na tiste, ki niso bili deležni osnovnega šolanja ali pa ga niso zaključili, pač pa na vse tiste, ki še niso zadovoljili svojih 'osnovnih učnih potreb', ne glede na starost ali spol (prav tam, tč. 23 in 24). Vseeno pa mora država pogodbenica za izpolnjevanje svojih obveznosti najmanj sprejeti in izvajati nacionalno izobraževalno strategijo, ki vključuje zagotavljanje srednjega in višjega izobraževanja ter temeljnega izobraževanja za tiste, ki niso bili deležni osnovnega šolanja ali pa ga niso zaključili, ta strategija pa mora obsegati tudi mehanizme, kot so kazalniki in merila uspešnosti, za natančno spremljanje napredka (prav tam, tč. 52).

Dodatno glede na MPESKP in na vseh ravneh izobraževanja morajo države pogodbenice KOP skrbeti, da so "obvestila in nasveti o šolanju in poklicu dosegljivi in dostopni vsem otrokom" (KOP, 28(1)(d) čl.) ter sprejeti ukrepe za "spodbujanje rednega obiskovanja pouka in zmanjševanja osipa v šolah" (KOP, 28(1)(e) čl.). Med te ukrepe se uvrščajo uveljavljanje obveznega izobraževanja, zagotavljanje dodatne finančne podpore za kritje stroškov izobraževanja in osveščanje javnosti o pomembnosti izobraževanja (CRC 2002c, tč. 273(d)), pa tudi uvajanje aktivnosti, ki bi lahko otroke privabile v šole (CRC 2003a, tč. 65(b)).

Enaka dostopnost (*accessibility*) pomeni, da morajo biti izobraževalne ustanove in programi brez diskriminacije dostopni vsem, in sicer z naslednjih treh vidikov. V smislu diskriminacije na podlagi prepovedanih razlogov mora biti izobraževanje dostopno vsem osebam, zlasti najbolj ranljivim skupinam. Med ranljive skupine otrok, vključno z deklicami

in otroki z ovirami, OOP uvršča: otroke, ki pripadajo manjšinam in otroke prvobitnega prebivalstva; otroke, ki živijo na oddaljenih podeželskih območjih; otroke ilegalnih imigrantov; otroke, ki živijo v revščini; otroke, ki živijo in/ali delajo na cesti; otroke beguncev in prosilcev za azil; otroke v kazenskem postopku; otroke enostarševskih družin; nezakonske otroke; institucionalizirane otroke (CRC 1999a, tč. 75); otroke, okužene z virusom ali prizadete zaradi virusa HIV/aidsa (CRC 2003a, tč. 250(d)); poročene otroke in noseče najstnice (CRC 2004c, tč. 83(e)).

Nadalje, izobraževanje mora potekati v varnem fizičnem dosegu, bodisi geografsko (šola v soseski) bodisi preko moderne tehnologije (programi 'na daljavo'). "Ostra razhajanja v politikah porabe, ki povzročajo različne kakovosti izobraževanja za osebe, ki prebivajo na različnih geografskih lokacijah, lahko pomenijo diskriminacijo v skladu s paktom" (CESCR 1999c, tč. 35).

Končno, izobraževanje mora biti vsem tudi finančno dosegljivo, osnovno celo brezplačno (CESCR 1999c, tč. 6(b)). V ta namen MPESKP določa, da si mora država pogodbenica "aktivno prizadevati za razvoj šolskega omrežja vseh stopenj, vzpostaviti ustrezen sistem štipendij in nenehno izboljševati materialne pogoje učnega osebja" (MPESKP, 13(2)(e) čl.). Pri tem določba glede 'ustreznega sistema štipendij' služi krepitvi enakopravnosti dostopa do izobraževanja posameznikov iz prikrajšanih skupin (CESCR 1999c, tč. 26). Šolsko omrežje v sklepnih ugotovitvah OOP obsega tudi vrtce oziroma predšolsko vzgojo.

Dostop do izobraževanja brez diskriminacije je obveznost, ki jo je treba uresničiti takoj in v celoti (CESCR 1999c, tč. 31 in 2. člen KOP). V ta namen morajo države pogodbenice MPESKP pozorno spremljati izobraževanje, vključno z vsemi zadevnimi politikami, institucijami, programi, vzorci porabe in drugimi praksami, da bi opredelile in sprejele ukrepe za odpravo vsakršne dejanske diskriminacije (prav tam, tč. 37).

"Sprejem začasnih posebnih ukrepov, namenjenih vzpostavljanju dejanske enakosti moških in žensk ter prikrajšanih skupin, ne pomeni kršitve pravice do nediskriminacije v zvezi z izobraževanjem, če ti ukrepi ne vodijo k ohranjanju neenakih ali ločenih standardov za različne skupine in pod pogojem, da se ne nadaljujejo, ko so bili doseženi cilji, zaradi katerih so bili sprejeti" (CESCR 1999c, tč. 32).

Prav tako v določenih okoliščinah, in sicer če takšni sistemi ali institucije ponujajo enakopraven dostop do izobraževanja ter učno osebje in opremo enakega standarda, kršitev pakta ne pomeni vzpostavljanje izobraževalnih sistemov ali institucij za skupine, ki so definirane v drugem odstavku 2. člena MPESKP (gre za ustanavljanje šol, ki so ločene po

spolu, na verski ali jezikovni osnovi ali zasebnih šol) (CESCR 1999c, tč. 33). Kljub navedenemu je OESKP leta 1997 Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske v sklepnih ugotovitvah opozoril na segregirano izobraževalno strukturo, saj zaradi vladne politike, ki ohranja *status quo*, večina protestantov obiskuje protestantske šole, večina katolikov pa katoliške šole, pri čemer naj bi 30 % staršev želelo svoje otroke vpisati v integrirane šole (CESCR 1998a, tč. 301). OOP pa je Južno Korejo leta 2003 opozoril na nizko kakovost javnih v primerjavi z zasebnimi šolami (CRC 2003a, tč. 131(a)).

Sprejemljivost (*acceptability*) pomeni, da morata biti oblika in vsebina izobraževanja, vključno z učnimi načrti in učnimi metodami, ustrezni, kulturno primerni in kakovostni, tako za učence kot tudi, v določenih primerih, za njihove starše, pri čemer je potrebno upoštevati cilje izobraževanja, zapisane v prvem odstavku 13. člena, in minimalni standard izobraževanja, kot ga določi država (CESCR 1999c, tč. 6(c)).

MPESKP določa, da mora biti izobraževanje usmerjeno v "poln razvoj človekove osebnosti in dostojanstva" in "krepiti spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin" s spodbujanjem razumevanja, strpnosti in prijateljstva med vsemi narodi in vsemi rasnimi, etničnimi ali verskimi skupinami (MPESKP, 13(1) čl.). V skladu s KOP mora izobraževanje razvijati tudi: otrokovo osebnost, nadarjenost ter umske in telesne sposobnosti; spoštovanje do otrokovih staršev, njegove kulturne identitete, jezika in vrednot, nacionalnih vrednot države, v kateri otrok prebiva, države, iz katere morda izhaja, in do civilizacij, različnih od njegove; ter spoštovanje do naravnega okolja (KOP, 29(1) čl.), pri čemer po mnenju OESKP navedena določba KOP "odraža sodobno interpretacijo prvega odstavka 13. člena" (CESCR 1999c, tč. 5).

Otrokova pravica do izobraževanja ni le vprašanje dostopa (člen 28), ampak tudi vsebine. Izobraževanje z vsebino, ki je trdno zakoreninjena v vrednotah iz prvega odstavka 29. člena, je za vsakega otroka nepogrešljivo orodje za njena ali njegova prizadevanja, da v svojem življenju doseže uravnotežen, človekoljuben odgovor na izzive, ki spremljajo obdobje temeljnih sprememb zaradi globalizacije, novih tehnologij in s tem povezanih pojavov. Med drugim takšni izzivi vključujejo napetosti med globalnim in lokalnim; posameznikom in kolektivom; tradicijo in sodobnostjo; dolgoročnimi in kratkoročnimi premisleki; konkurenco in enakimi možnostmi; širjenjem znanja in zmožnostjo njegovega ponotranjenja; ter duhovnim in materialnim. In vendar se prepogosto zdi, da nacionalnih in mednarodnih izobraževalnih programov in politik, ki dejansko upoštevajo elemente iz prvega odstavka 29. člena, ni oziroma predstavljajo le kozmetični dodatek (CRC 2001c, tč. 3).

Hkrati OOP poudarja, da je učence treba opremiti z ustrezno kombinacijo akademskih in življenjskih spretnosti, vključno s spretnostmi komunikacije, odločanja in razreševanja konfliktov (CRC 1999b, tč. 89), šolski sistem pa ne sme biti preveč tekmovalen in stresen (CRC 2004b, tč. 426(c)). Vezano na navedeno je OOP v sklepnih ugotovitvah iz leta 2011 Ukrajino opozoril (CRC 2011f, tč. 68):

Čeprav je pozitivno, da je izobraževanje o človekovih pravicah v devetem razredu obvezno, Odbor skrbi, da spoštovanje in spodbujanje človekovih pravic ter medkulturno razumevanje in strpnost ne predstavljata temeljnih načel izobraževanja v državi pogodbenici. Odbor še skrbi, da trenutno vzpostavljen izobraževalni sistem nezadostno razvija otrokove učne spretnosti, samospoštovanje in samozavest glede na visoko raven otrok s težavami pri učenju, utrujenost učencev, psihološko nelagodne odnose med njimi ter njihove občutke, da jih učitelji zavračajo.

Nadalje, člen 13 MPESKP sicer neposredno ne obravnava vprašanja akademske svobode, vendar je po mnenju OESKP, izraženem v splošnem komentarju št. 13 (1999), pravico do izobraževanja mogoče uživati samo, če jo spremlja akademska svoboda učiteljev in učencev. Še posebej je to relevantno v okviru višjega izobraževanja, kjer politični in drugi pritiski, zaradi pomembnih javnih vlaganj, najbolj spodkopavajo akademsko svobodo (CESCR 1999c, tč. 38).

Akademska svoboda vključuje svobodo posameznikov, da svobodno izražajo svoje mnenje o instituciji ali sistemu, v katerem delajo, da svoje funkcije izvršujejo brez diskriminacije ali strahu pred represijo države ali katerega koli drugega akterja, da sodelujejo v poklicnih ali reprezentativnih akademskih telesih in da uživajo vse mednarodno priznane človekove pravice, ki veljajo za druge posameznike v isti jurisdikciji (CESCR 1999c, tč. 39).

Tretji odstavek 13. člena MPESKP določa, da imajo države pogodbenice obveznost, da spoštujejo "pravico staršev oziroma zakonitih skrbnikov, da izberejo za svoje otroke tudi take šole, ki jih niso ustanovile javne oblasti, če te šole ustrezajo takim minimalnim standardom izobraževanja, ki jih določi ali predpiše država, in pravico staršev, da zagotovijo svojim otrokom versko in moralno vzgojo v skladu s svojim lastnim prepričanjem" (MPESKP, 13(3) čl.). Obe navedeni pravici sta povezani s četrtem odstavkom 13. člena MPESKP, ki posameznikom in pravnim osebam podeljuje pravico do ustanavljanja in upravljanja šol, če so pri tem spoštovani cilji izobraževanja iz prvega odstavka 13. člena MPESKP in je izobrazba, ki jo omogočajo take šole, v skladu z minimalnimi normami, ki jih lahko predpiše država (MPESKP, 13(4) člen). Te minimalne norme se lahko nanašajo na sprejem v šolo, kurikulum in priznavanje dosežene izobrazbe (CESCR 1999c, tč. 29).¹⁶¹

V skladu z navedenim je OESKP v splošnem komentarju št. 13 (1999) zapisal, da javno izobraževanje ne sme vključevati poučevanja v določeni veri ali prepričanju, razen če so na voljo nediskriminatorne izjeme ali alternative, ki ustrezajo željam staršev oziroma skrbnikov. Pouk v javni šoli pa lahko, na nepristranski in objektivni način, podaja splošno zgodovino religij in etik (CESCR 1999c, tč. 28).

Primernost vključuje tudi varno in zdravo šolsko okolje. Države so dolžne zagotoviti, da se bo "v šolah disciplina uveljavljala na način, ki je v skladu z otrokovim človeškim

¹⁶¹ Tako je OESKP v sklepnih ugotovitvah na primer opozoril Japonsko, da mora uradno priznati manjšinske šole, še posebej korejske, če ustrezajo nacionalnemu kurikulumu (CESCR 2002, tč. 639).

dostojanstvom" (KOP, 28(2) čl.). OOP je v svojih sklepnih ugotovitvah vseskozi ponavljal, da telesno kaznovanje ne upošteva dostojanstva otrok in strogih omejitev glede šolske discipline (CRC 2001c, tč. 8). Prav tako so v neskladju s človeškim dostojanstvom drugi vidiki šolske discipline, kot na primer javno poniževanje (CESCR 1999c, tč. 41). V sklepnih ugotovitvah, namenjenih Mozambiku, je OOP izpostavil celo spolne zlorabe in ekonomsko izkoriščanje učencev s strani učiteljev (CRC 2002a, tč. 305(i)).

Poleg tega mora samo izobraževanje spodbujati nenasilje (CRC 2001c, tč. 8). Še več, države pogodbenice morajo zagotoviti, da se pozitivna, nenasilna razmerja in izobraževanje, preko medijev ter ozaveščanja, izobraževanj in usposabljanj za spodbujanje nenasilja, dosledno predstavljajo staršem, skrbnikom, učiteljem in vsem drugim, ki delajo z otroki in družinami (CRC 2006d, tč. 46 in 49).

Končno, prilagodljivost (*adaptability*) pomeni, da se mora izobraževanje prilagajati potrebam spreminjajočih se družb in skupnosti ter se odzivati na potrebe učencev v raznolikih družbenih in kulturnih okoljih (CESCR 1999c, tč. 6(d)), kot na primer otrok z ovirami, otrok v zaporih in otrok, ki delajo (Tomaševski 2001b, 15).

4.3.3 Sodno uveljavljanje

V nasprotju z MPDPP MPESKP ne vsebuje določbe, da morajo države pogodbenice zagotoviti vsakomur, ki so mu bile kršene v paktu priznane pravice in svoboščine, učinkovito pravno sredstvo. OESKP je zato v splošnem komentarju št. 3 (1991) med ustrezne ukrepe uvrstil tudi zagotavljanje pravnih sredstev v zvezi s pravicami, ki so lahko v skladu z nacionalnim pravnim sistemom, iztožljive. Na primer, tiste države pogodbenice, ki so hkrati pogodbenice MPDPP, so dolžne, na podlagi prvega in tretjega odstavka 2. člena ter 3. in 26. člena MPDPP, zagotoviti, da ima vsaka oseba, ki so ji bile kršene pravice ali svoboščine, vključno s pravico do enakosti in nediskriminacije, pravico do učinkovitega pravnega sredstva. Nadalje pa je zapisal, da v MPESKP obstajajo še številne druge določbe,¹⁶² med njimi o obveznem in brezplačnem osnovnem šolanju (alineja (a) drugega odstavka 13. člena MPESKP), pravici do svobodne izbire oblike izobraževanja (tretji odstavek 13. člena MPESKP) in pravici do ustanavljanja in upravljanja šol (četrti odstavek 13. člena MPESKP),

¹⁶² Člen 3 (pravica do nediskriminacije pri uživanju ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic), alineja (i) odstavka (a) 7. člena (pravica do pravičnega zaslužka in enakega plačila za enako delo), 8. člen (pravica do ustanavljanja sindikatov in včlanjevanja vanje), tretji odstavek 10. člena (zaščita otrok in mladine pred ekonomskim in socialnim izkoriščanjem in pred zaposlovanjem pri delih, ki škodijo njihovi morali ali zdravju ali so življenjsko nevarna ali ki bi lahko zavirala njihov normalni razvoj) in tretji odstavek 15. člena (svoboda znanosti in umetnosti) (CESCR 1991b, tč. 5).

ki bi lahko bile takoj uporabljene pred sodnimi in drugimi organi v številnih nacionalnih pravnih sistemih (CESCR 1991b, tč. 5). Teh pravic države pogodbenice ne morejo uresničevati postopoma.

Leta 1998 je v svojem splošnem komentarju št. 9 pomembnost domačih pravnih sredstev za odpravo kršitev ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic še poudaril. Država pogodbenica, ki ni zagotovila takšnih pravnih sredstev, mora dokazati, da niso 'ustrezna' v smislu prvega odstavka 2. člena MPESKP ali, da so glede na druga uporabljena sredstva, nepotrebna, kar pa je po mnenju OESKP težko, saj so "v številnih primerih druga uporabljena sredstva lahko neučinkovita, če jih ne podpirajo ali dopolnjujejo pravna sredstva" (CESCR 1998b, tč. 3). Še več, nekatere pravice, kot na primer nediskriminacija, za svojo polno učinkovitost potrebujejo sodna sredstva (prav tam, tč. 9).

Na nujnost priznavanja iztožljivosti ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic ter neposredne uporabljivosti določb KOP, vezanih na pravico do izobraževanja, v nacionalnih pravnih redih je v svojem splošnem komentarju št. 5 (2003) opozoril tudi OOP (CRC 2003c, tč. 1 in 7). Pri tem je izpostavil tudi problematiko zagotavljanja pravnih sredstev otrokom, zaradi njihovega posebnega statusa. Države morajo zato s posebno pozornostjo zagotoviti, da so otrokom in njihovim predstavnikom na voljo postopki, ki so učinkoviti in upoštevajo občutljivost otrok, vključno z otrokom prijaznimi informacijami, s svetovanjem, z zagovorništvom in dostopom do neodvisnih pritožbenih postopkov ter sodišč s potrebno pravno in drugo pomočjo (prav tam, tč. 24).

4.4 Uresničevanje preučevanih pravic

4.4.1 Prepoved mučenja

Obveznost države pogodbenice MKPM, da mučenje v nacionalni zakonodaji opredeli kot kaznivo dejanje, vključuje obveznost določitve kaznivega ravnanja v skladu z definicijo v 1. členu MKPM, neodvisne in nepristranske preiskave vsakega takšnega dejanja ter odstranitve kakršnihkoli ovir, ki bi lahko vplivale na izvrševanje te obveznosti (Mendez 2016, 260).

Dve izmed v doktorski disertaciji obravnavanih držav pogodbenic, ki v svojih zakonodajah v obravnavanem obdobju mučenja niso niti kriminalizirale, sta svoje ravnanje opravičevali z neposredno izvršljivostjo MKPM na nacionalnih sodiščih. Belorusija je zatrjevala, da so vse mednarodne pogodbe, katerih pogodbenica je, neposredno izvršljive, razen v primeru, če mednarodna pogodba za izvršljivost zahteva sprejem (razglasitev) notranjega pravnega akta

(Belorusija 2010, tč. 61). Poljska pa je pojasnila, da je MKPM po razglasitvi v uradnem listu Republike Poljske, v skladu z 91. členom ustave, postala del notranjega pravnega reda (Poljska 2005, tč. 1). Po mnenju Švedske je bila njena zakonodaja v vseh vidikih skladna z MKPM, vključevanje kaznivega dejanja mučenja, kot je definirano v 1. členu MKPM, pa bi bilo zaradi osnovne strukture švedskega kazenskega prava težavno (Švedska 2006, tč. 10 in 20). Italija naj bi bila pripravljena definicijo mučenja iz 1. člena MKPM vključiti v svoj kazenski sistem, vendar se pravosodna odbora poslanske zbornice in senata nista mogla zediniti, na kakšen način bi se ta vključitev izvedla (Italija 2005, tč. 12).¹⁶³

V sklepni ugotovitvi Kameranu leta 2010 je OPM naštel naslednje obvezne elemente definicije mučenja, ki morajo biti izkazani v nacionalni zakonodaji (CAT 2010b, tč. 10):

Odbor poudarja, da mora definicija mučenja jasno opredeliti namen kaznivega dejanja, določiti obremenilne okoliščine, vključevati poskus mučenja, pa tudi dejanja, katerih namen je zastrašiti ali prisiliti žrtev ali drugo osebo, ter se sklicevati na diskriminacijo kakršnekoli oblike kot motiv ali razlog za mučenje. Definicija mora prav tako kot kaznivo določiti mučenje, ki ga je povzročila ali spodbudila ali se je z njim strinjala uradna oseba ali druga oseba, ki ravna po uradni dolžnosti. Država pogodbenica mora tudi zagotoviti, da so določbe, ki dejanja mučenja določajo kot kazniva in zagotavljajo njihovo kaznovanje s kazenskimi sankcijami, sorazmerne z resnostjo storjenih dejanj.

Belgijski kazenski zakonik je razširil definicijo mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja iz MKPM na izvajanje takšnih dejanj s strani nedržavnih akterjev, celo tistih, ki delujejo brez strinjanja uradne osebe, vendar ni eksplicitno vključevala dejanj, ki jih "povzroča ali spodbuja ali se z njim/i/ strinja uradna oseba ali druga oseba, ki ravna po uradni dolžnosti" (CAT 2003, tč. 130; 2009a, tč. 14). V Maroku je definicija mučenja obsegala glavne elemente iz 1. člena MKPM, razen sokrivde ali izrecnega ali tihega strinjanja uradne osebe ali katerekoli druge osebe, ki ravna po uradni dolžnosti. Prav tako država pogodbenica ni upoštevala priporočil OPM, naj mučenje opredeli kot kaznivo dejanje, za katerega zastaranje ni mogoče (CAT 2011e, tč. 5). Tudi definicija v ruskem kazenskem zakoniku ni odražala vseh elementov definicije iz 1. člena MKPM, in sicer, da mučenje vključuje udeležbo uradne osebe ali druge osebe, ki ravna po uradni dolžnosti pri povzročanju, spodbujanju ali privolitvi k mučenju. Poleg tega definicija kot mučenja ni obravnavala dejanj, katerih cilj je prisila druge osebe (CAT 2007d, tč. 7). Španija je sčasoma v nacionalno definicijo dodala besedilo "ali iz katerega koli drugega razloga, ki temelji na katerikoli obliki diskriminacije", vseeno pa definicija ni predvidevala, da lahko dejanje mučenja stori tudi "kdo

¹⁶³ Italija je mučenje inkriminirala leta 2017, 28 let po ratifikaciji MKPM. Kompromisno besedilo, ki ga je potrdila poslanska zbornica, je bolj restriktivno od definicije mučenja v 1. členu MKPM, poleg tega je za kaznivo dejanje mučenja določen prekratek zastaralni rok (Francavilla 2017).

drug, ki ravna po uradni dolžnosti" in da se mučenje lahko izvaja tudi z namenom "da bi se ustrašoval kdo drug ali nanj izvajal pritisk" (CAT 2009c, tč. 7). V Uzbekistanu je definicija prepovedano prakso mučenja omejevala na dejanja uradnih oseb, ne pa tudi drugih, ki ravnavajo po uradni dolžnosti (CAT 2008d, tč. 5). V primeru Jemna je bil OPM zaskrbljen, ker je ustava prepovedovala mučenje le kot sredstvo za izsiljevanje priznanja med odvzemom prostosti, preiskavo, pridržanjem in zaporom, kazni pa je bila omejena na posameznike, ki so odredili ali izvedli dejanja mučenja, ne tudi na druge posameznike, ki so bili drugače vpleteni v taka dejanja (CAT 2010e, tč. 7).

V Čilu definicija mučenja, sprejeta z namenom, da bi država pogodbenica svojo zakonodajo prilagodila načelom konvencije, ni vključevala poskusa mučenja, za mučenje pa je bil predpisan samo desetletni zastaralni rok (CAT 2009b, tč. 10). Šrilanka je dejanja mučenja omejevala na "dejanja, ki osebi namenoma prizadene/jo/ hudo bolečino", definicija iz konvencije pa se nanaša na "hudo bolečino ali trpljenje", torej ni pokrivala dejanj, ki *per se* niso nasilna, lahko pa vseeno povzročijo trpljenje (CAT 2011d, tč. 25). Norveška definicija mučenja je v nasprotju z definicijo iz 1. člena MKPM kot morebitne motive naštevala posebne oblike diskriminacije, namesto da bi vključevala sklic na vse vrste diskriminacije (CAT 2008č, tč. 5). Prav tako diskriminacija ni bila element definicije mučenja v Ukrajini (CAT 2007e, tč. 8). Paragvaj pa je OPM pozval, naj mučenje opredeli v skladu s 1. členom MKPM, poleg tega naj v definicijo, ker je Paragvaj država pogodbenica Medameriške konvencije o preprečevanju in kaznovanju mučenja, vključi tudi posebno izjavo iz 2. člena te konvencije, in sicer: "Mučenje se razume tudi kot uporaba metod zoper osebo z namenom zloma njene osebnosti ali zmanjšanja njenih telesnih ali duševnih sposobnosti, tudi če ne povzročajo fizične ali duševne bolečine" (CAT 1997, tč. 206(a)).

Iz navedenih primerov neustrezne vključitve definicije mučenja iz 1. člena MKPM v nacionalni pravni red je razvidno, da so se države pogodbenice izogibale vključitvi predvsem enega elementa, in sicer, da je mučenje ravnanje uradnih oseb oziroma drugih oseb, ki ravnavajo po uradni dolžnosti. Na splošno je opustitev zahteve, da je dejanje izvedla uradna oseba, v nacionalnih zakonikih držav pogodbenic naraščajoč mednarodni trend. OPM njeno vključitev spodbuja, saj so v nasprotnem primeru v nacionalnih definicijah uradne osebe, ki mučijo, zaščitene. Po drugi strani pa je lahko takšna opustitev, ob jasni opredelitvi mučenja, dejansko pozitiven razvoj (Harper 2009, 919–920). Številna sodišča, tako mednarodna kot nacionalna, so ta element pri presojanju mučenja opustila, kar pomeni, da so se osredotočila na kazensko odgovornost posameznika, ne na njegov status (Harper 2009, 925–926). Na primer, v že

omenjeni zadevi Kunarac in drugi je MKSJ (2001, 493. odstavek) zapisalo: "Kršitev enega od zadevnih členov statuta ima za posledico individualno kazensko odgovornost storilca. V tem kontekstu postane sodelovanje države drugotnega in, na splošno, obrobne pomena. Z udeleževanjem države ali brez njega je kaznivo dejanje enake narave in ima enake pravne posledice".

Glede na to, da je mučenje rutinsko izvajano z namenom prisile obtoženca k priznanju ali posredovanju določene informacije, je uporaba takšnih informacij eden od temeljnih vzrokov mučenja. Ideja 15. člena MKPM je zato bila, da se uradne osebe že vnaprej odvrne od mučenja z vključitvijo pravila, da so vsi dokazi, pridobljeni z mučenjem, neveljavni (E.U. Network of Independent Experts in Fundamental Rights (CFR-CDF) 2003, 7). Vendar pa države pogodbenice določbe 15. člena pogosto ozko interpretirajo v smislu, da se nanašajo samo na sodne postopke kazenske narave zoper osebo, ki je dala izjavo. Hkrati pa naj bi se takšne izjave lahko uporabile za druge namene, kot so zbiranje obveščevalnih podatkov ali prikrite operacije. Tako si v 'vojni proti terorizmu' države vse bolj delijo obveščevalne podatke, nekatere policijske, varnostne in obveščevalne agencije pa so pokazale pripravljenost, da prejemajo ali se opirajo na informacije, za katere je verjetno, da so bile pridobljene z mučenjem ali drugim slabim ravnanjem (Human Rights Council 2014, št. 17 in 18).

V tem smislu se kaže šibkost argumenta dveh držav pogodbenic, ki sta neobstoja načela izključitve dokazov, pridobljenih z mučenjem ali drugim slabim ravnanjem, sploh pojasnili. Gre za Švedsko (Švedska 2006, tč. 53) in Finsko, ki sta neobstoja navedenega načela opravičevali z načelom proste presoje dokazov, zato v zakonodaji "tudi ni izrecne določbe o uporabi informacije, pridobljene z mučenjem. Nedopustnost takih informacij pa je samoumevna v sodni praksi. Jasno je tudi, da pri tehtanju dokazov informacije, pridobljene z mučenjem, niso dokaz" (Finska 1999, tč. 58). In nadalje (Finska 1999, tč. 60):

Finska še vedno ni pripravljena, da bi v svojo zakonodajo vključila izrecno prepoved uporabe izjave, pridobljene z mučenjem, na sodišču. Takšna določba, za katero se pričakuje, da ne bo imela praktičnega pomena, bi v naši državi pomenila ponovno presojo celotnega sistema dokazov. V tem primeru bi bilo treba z izrecnimi pravnimi določbami urediti tudi uporabo dokazov, pridobljenih s kršitvijo kakšne druge prepovedi. Mednarodna primerjava in izkušnje iz različnih držav kažejo, da prepovedi uporabe dokazov ne rešujejo težav, ampak jih celo povečujejo. Poleg tega konvencija proti mučenju izrecno ne zahteva vključitve te prepovedi v zakonodajo.

Neustrezna definicija mučenja, skupaj z določitvijo kazni, ki ne odraža resnosti tega dejanja, pa ustvarja okolje, ki spodbuja tako nekaznovanost storilcev kot tudi zanikanje pravice žrtev do odškodnine (Amnesty International 2016, 49). Po mnenju Casseseja (2005, 445) je mučenje v mednarodnem pravu edinstveno v smislu, da z enim samim dejanjem

mučenja nastane obveznost države pogodbenice, da ga preišče, preganja in kaznuje. Ta obveznost torej ni odvisna od vprašanja, ali je dejanje mučenja del razširjenega ali sistematičnega napada na civilno prebivalstvo, kar bi ga označilo kot hudodelstvo zoper človečnost. "Na žalost /pa/ je prenašanje te pravne obveznosti v resničnost držav pogodbenic eden izmed največjih izzivov regionalnih in univerzalnih organov zaščite /človekovih pravic/" (Mendez 2016, 259–260).

Nemogoče je določiti, koliko ljudi je bilo v preteklem stoletju, zadnjem desetletju ali zadnjem letu mučeno. Vendar pa mučenje po podatkih organizacije Amnesty International cveti. V letih od 2009 do 2014 je ta organizacija poročala o mučenju in drugem slabem ravnanju v vsaj treh četrtinah držav sveta. V nekaterih od teh držav mučenje in slabo ravnanje predstavljata osamljene pojave, pri mnogih je mučenje še vedno rutinsko (Amnesty International 2014, 10).

Einolf (2007, 105–106) v sodobni praksi mučenja vidi štiri vzorce. Mučenje se najpogosteje uporablja proti ljudem, ki niso polnopravni člani družbe, kot so tujci, vojni zaporniki in pripadniki rasnih, etničnih in verskih skupin ter redko proti članom ali državljanom družbe. Mučenje se pogosteje uporablja, če se vlada ali družba počutita ogroženi. Nazadnje, porast norm človekovih pravic in povečanje števila liberalnih demokratičnih držav sta imela pomemben vpliv na zmanjšanje pojava mučenja. Tudi liberalne demokratične države včasih mučijo, vendar manj pogosteje kot druge države. Če mučijo, gre večinoma za dejanja, usmerjena proti nedržavljanom in v posebnih ogrožajočih okoliščinah, kot na primer ob terorističnem napadu.

Tako na Zahodu kot tudi v državah v razvoju je v primerjavi z nedemokratičnimi državami za demokratične države veliko manj verjetno, da bodo uporabljale mučenje, pri čemer to velja tudi ob upoštevanju ravni gospodarskega razvoja (Cingranelli in Richards 1999; Henderson 1991; Howard in Donnelly 1986; Poe in Tate 1994; Poe, Tate in Camp Keith 1999). Evans in Morgan (1998) pa redkost pojava policijskega mučenja osumljencev v liberalnih demokracijah povezuje z obsežnim sistemom zaščitnih ukrepov, ki veljajo za pridržane osebe.

S štirimi vzorci je moč pojasniti tudi porast mučenja v 20. stoletju v primerjavi s prejšnjimi zgodovinskimi obdobji. Vzpon liberalnih demokratičnih držav je povzročil manjši obseg prakse mučenja državljanov. Po drugi strani pa so spremembe v količini, intenzivnosti in naravi vojskovanja privedle do večjega obsega mučenja vojnih ujetnikov in civilnega prebivalstva na zasedenih ozemljih. Navedeno še poudarja dejstvo, da v 20. stoletju v državah

prevladujejo notranji konflikti, predvsem na rasni, etnični in verski osnovi. Poleg tega so spremembe v pomenu suverenosti prinesle razširjeno opredelitev izdaje, ki jo tudi države spremljajo in preganjajo učinkoviteje (Einolf 2007, 102).

Nevladna organizacija za človekove pravice Freedom House v svojih poročilih o stanju svobode po svetu države razvršča na nesvobodne države, delno svobodne države in države, ki zagotavljajo svobodo. Izmed držav, katere sta OPM, OČP ali OOP pozvali k prekinitvi neposrednega izvajanja kršitve prepovedi mučenja, se po podatkih iz leta 2016 Alžirija, Kamerun, Rusija, Sirija, Tadžikistan, Uzbekistan in Jemen uvrščajo med nesvobodne države. Bolivija, Kolumbija, Gruzija, Jordanija, Mehika, Šrilanka in Ukrajina so delno svobodne države. Italija, Jamajka, Poljska in Tunizija pa so svobodne države. Dve izmed navedenih držav, in sicer Sirija in Uzbekistan, se uvrščata celo med 11 najbolj nesvobodnih držav na svetu (Freedom House, 2017).

Sklepne ugotovitve OPM Alžiriji, vezano na neposredno izvajanje kršitve prepovedi mučenja, so se nanašale predvsem na prisilna izginotja več tisoč oseb, po vladnih podatkih iz leta 2008 od 4000 do 7000, od začetka 90-ih let 20. stoletja (CAT 2008a, tč. 12), torej od začetka alžirske državljanske vojne, ki se je vlekla dobro desetletje. Vojno je povzročila razveljavitev volitev, na katerih je slavila Fronta islamske rešitve, ko je leta 1992 oblast prevzela vojska. V njej naj bi umrlo najmanj 150.000 ljudi. "Toda največji paradoks alžirske drame je bil, da so večino umorov zagrešile tajne vojaške enote, nekakšni odredi smrti, ki so množično ubijali po vaseh, umore pa potem naprtili islamskim upornikom" (Soban 2013). Leta 2006 je Alžirija v okviru referendumsko potrjene listine za mir in narodno spravo določila amnestijo za člane oboroženih skupin in uradne osebe (CAT 2008a, tč. 11), če le niso sodelovali v množičnih pobojih, posilstvih in bombnih napadih na javnih mestih ter predvidela odškodnino družinam žrtev. Amnestija je tako po besedah takratnega alžirskega predsednika Abdelaziza Bouteflika omogočila "konkretne ukrepe za zaustavitev prelivanja krvi in vzpostavitev miru" ("V Alžiriji danes referendum "za mir" 2005). Za preiskavo izginotij je bila sicer ustanovljena Nacionalna komisija za izginotja, vendar njeno delo in rezultati preiskave kršitev človekovih pravic, niso bili objavljeni (CAT 2008a, tč. 12). Čeprav so parlamentarne volitve bolj demokratične kot v mnogih državah iz regije, Alžirija ni volilna demokracija. Vojaške in obveščevalne službe še vedno igrajo pomembno vlogo v politiki. Tudi sodstvo je podvrženo pritisku vlade. Mednarodni aktivisti za človekove pravice opozarjajo na izvajanje mučenja s strani varnostnih sil. Zaradi prenatrpanosti ter slabe

prehrane in higiene pogoji v zaporih na splošno ne dosegajo mednarodnih standardov (Freedom House 2016).

Očitke OPM Kamerunu v smislu neposrednega izvajanja kršitve prepovedi mučenja zaokrožuje naslednja sklepna ugotovitev (CAT 2004b, tč. 4):

Odbor se spominja, da je že v letu 2000 ugotovil, da je mučenje v Kamerunu verjetno zelo razširjena praksa in izraža zaskrbljenost, da takšna situacija še vedno obstaja. Vznemirjen je zaradi ostrih nasprotij med vztrajnimi obtožbami o hudih kršitvah in informacijami, ki jih je podala država pogodbenica. Še posebej odbor izjavlja resno zaskrbljenost zaradi: a) poročil o sistematični uporabi mučenja na policijskih in orožniških postajah po pridržanju; b) nadaljnega obstoja ekstremne prenatrpanosti v kamerunskih zaporih, v katerih se zdi, da življenjske in higienske razmere ogrožajo zdravje in življenje zapornikov ter se enačijo z nečloveškim in s ponižujočim ravnanjem. Za zdravniško oskrbo je po poročilih treba plačati, ločitev moških in žensk pa v praksi ni vedno zagotovljena. Odbor je še zlasti zaskrbljen zaradi velikega števila smrtnih žrtev v osrednjem zaporu Douala (25 po informacijah države pogodbenice, 72 po informacijah nevladnih organizacij); c) poročil o mučenju, slabem ravnanju in samovoljnih priporih, do katerih je prišlo pod okriljem nekaterih tradicionalnih poglavarjev, včasih ob podpori sil, ki vzdržujejo javni red in mir.

Tudi Kamerun ni volilna demokracija. Po podatkih organizacije Freedom House (2016) delovanje sodišč slabijo politični vplivi in korupcija. Dolgotrajni pripori so običajni, obstajajo poročila o samovoljnem pridržanju in sodnem preganjanju aktivistov. Varnostne sile v zvezi s kršitvami človekovih pravic delujejo nekaznovano, vključno s prekomerno uporabo sile, mučenjem in drugimi zlorabami ter izvensodnimi usmrčitvami. Zapori so prenatrpani in razmere včasih ogrožajo življenje. Med marcem in majem leta 2015 je v zaporu Maroua zaradi prenatrpanosti in slabih higienskih pogojev umrlo 40 zapornikov. Mučenje in zloraba zapornikov sta razširjena. Skrajna islamistična skupina Boko Haram iz Nigerije redno izvaja napade na državljane, pri čemer se kamerunska vlada nanje odziva z neselektivnim nasiljem, ki ne upošteva pravic in varnosti državljanov. Prav tako je julija 2015 začela prisilno vračati 15.000 nigerijskih beguncev, ob tem da je v državi ostalo še približno 70.000 nigerijskih beguncev in 250.000 beguncev iz sosednje Srednjeafriške republike (Freedom House 2016).

Sirci prav tako ne morejo demokratično spremeniti svoje vlade. Od leta 2000 je predsednik države Bašar al Asad, ki je oblast prevzel po smrti svojega očeta Hafiza al Asada, ki je vladal 29 let in je znan po pokolu v Hami, kjer je po ocenah umrlo 20.000 upornikov in civilistov. V prvih šestih mesecih svojega predsedovanja je Bašar al Asad izpustil politične zapornike, omogočil vrnitev izgnanih disidentov in odprl razpravo o težavah države. Že leta 2001 pa se je situacija spremenila, vodilni reformisti so bili aretirani in obsojeni na dolgotrajne zaporne kazni, medtem ko so se drugi soočali s stalnim nadzorom in ustrahovanjem tajne policije (Freedom House 2012). Od leta 2011 divja v Siriji državljanska vojna. Razmere so se dodatno zaostrole z vdorom Islamske države na njeno ozemlje. Od začetka državljanske vojne 2011 do

konca leta 2015 je iz Sirije pred oboroženimi spopadi zbežalo 6,6 milijonov ljudi, Sirski observatorij za človekove pravice poroča o 330.000 mrtvih (Freedom House 2016).

Po razglasitvi neodvisnosti od Sovjetske zveze leta 1991, je leta 1992 v petletno državljansko vojno stopil tudi Tadžikistan. Leta 1994 je bil za predsednika izvoljen Emomali Rahmon (prej Rahmonov), ki ima mandat, na podlagi ustavnih reform iz leta 2003, verjetno zagotovljen do leta 2020 (Freedom House 2012). Sodstvo ni neodvisno. Policija pogosto samovoljno odvzema prostost in pretepa zapornike, da bi pridobila priznanja. Prenatrpanost in bolezniness prispevajo k pogosto smrtno nevarnim razmeram v zaporih (Freedom House 2016). V obravnavanem obdobju je Tadžikistan OPM in OČP predložil po eno poročilo. OOP pa ga je opozoril na poročila o slabem ravnanju z otroki v domovih za otroke z ovirami in nezadostno preiskavo takih primerov (CRC 2010g, tč. 37).

Uzbekistan je prav tako država, nastala po razpadu Sovjetske zveze, in sicer z osamosvojitvijo leta 1991. Od leta 1991 do leta 2016 je bil predsednik Islam Karimov, katerega varnostni režim je povzročil, da je bilo leta 2005 v mestu Andižan v protivladnih demonstracijah po neuradnih podatkih ubitih skoraj 800 protestnikov. Karimov se na pozive EU, Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi ter ZDA za neodvisno mednarodno preiskavo dogodkov ni odzival. Navedeni incident pa je sprožil obsežen napad uzbekistanskih oblasti zoper nevladne organizacije, potencialne predstavnike politične opozicije, zagovornike človekovih pravic in celo nekdanje uradnike (Freedom House 2012), na katerega nesprejemljivost je Uzbekistan opozoril tudi OČP (HRC 2010e, tč. 24). Po dogodkih v Andižanu je na stotine uzbekistanskih državljanov zbežalo v Kirgizijo in druge sosednje države, nato pa so bili vrnjeni Uzbekistanu in za njimi se je izgubila vsakršna sled (CAT 2008d, tč. 24). Do kršitve prepovedi izročanja, izгона ali vračanja oseb v državo, kjer bi lahko bile podvržene mučenju ali slabemu ravnanju pa je prišlo tudi s strani Uzbekistana, ko je iz Kirgizije sprejel 100.000 beguncev, nato pa jih je tja prisilno vrnil (Freedom House 2012). Sodstvo je podrejeno predsedniku. Organi kazenskega pregona rutinsko upravičujejo prijetje osumljenih islamskih ekstremistov ali političnih nasprotnikov s podtikanjem dokazov o tihotapljenju ali vložitvijo dvomljivih obtožb o finančnih nepravilnostih. Zaporniki trpijo zaradi hude prenatrpanosti, pomanjkanja hrane in zdravil. Tako kot pridržani osumljenci, so tudi zaporniki, zlasti tisti, ki so obsojeni zaradi svojih verskih prepričanj, pogosto izpostavljeni zlorabam ali mučenju (Freedom House 2016). Po podatkih OOP pa so bili v Uzbekistanu mučenju in slabemu ravnanju izpostavljeni tudi otroci (CRC 2006č, tč. 36).

Ruska federacija, naslednica Sovjetske zveze, je bila po podatkih Freedom House v letih 1999 do 2004 označena za delno svobodno državo, čeprav so njeni kritiki že takrat opozarjali, da ne rešuje težav, kot so razširjena uporaba mučenja in slabega ravnanja s strani osebja organov kazenskega pregona z namenom pridobivanja priznanj. Poleg tega so bili zapori prenatrpani, zapornikom ni bila zagotovljena ustrezna zdravniška oskrba. V letu 2004 je prišlo do veljavnosti novega zakona o kazenskem postopku, ki je pridržanje v predkazenskem postopku omejil na šest mesecev (Freedom House 2005) in pridržanje osumljencev na 48 ur, prav tako je postavil strožje omejitve glede zaslišanj, določil izključitev dokazov, pridobljenih v odsotnosti zagovornika ter odrejanje aretacij s tožilcev prenesel na sodnike (CAT 2007d, tč. 3(a)). V naslednjih dveh letih je država pogodbenica sprejela še številne druge administrativne ukrepe za izboljšanje pogojev pridržanja, ki pa jih je OPM povezal s sodelovanjem v okviru Sveta Evrope (CAT 2007d, tč. 4). Navedeno potrjuje tudi ugotovitev, da so predstavniki mednarodnih organizacij, razen Evropskega odbora za preprečevanje mučenja, lahko z zaporniki govorili samo ob prisotnosti predstavnikov uprave (CAT 2007d, tč. 9(c)).

Po drugi strani pa je leta 2004 predsednik Vladimir Vladimirovič Putin, ki je oblast po Borisu Nikolajeviču Jelcinu uradno prevzel leta 2000,¹⁶⁴ nadaljeval s prizadevanji za konsolidacijo izvršne oblasti, zato je glede na oceno organizacije Freedom House postala nesvobodna država. Povečal je pritisk na opozicijske politične stranke in civilno družbo, okrepil državni nadzor nad mediji, nadaljeval s političnimi pregoni neodvisnih vodij podjetij in akademikov ter napovedal neposreden nadzor nad zaposlovanjem in razreševanjem sodnikov. Vlada je napovedala ustavne spremembe, po katerih se guvernerji ne bi več volili, temveč imenovali (Freedom House 2005), saj naj bi to prispevalo k poenotenju države v luči terorističnega nasilja. Zakon, ki je bil sprejet leta 2006, je državnim organom podelil široko diskrecijsko pravico pri spremljanju in zapiranju nevladnih organizacij, ki so jih oblasti usmerile v vse organizacije, kritične do uradne politike. Leta 2008, ko je bil za predsednika izvoljen Dimitrij Anatoljevič Medvedjev, ker je Putin odslužil dva zaporedna mandata in po ustavi ni mogel kandidirati za novega, je prišlo do spremembe ustave, ki je naslednje mandate predsednika države podaljšala s štirih na šest let. Leta 2012 je bil za predsednika ponovno izvoljen Putin, ki lahko na tem položaju, glede na podaljšanje predsedniškega mandata, ostane do leta 2024 (Freedom House 2012).

Slabe razmere v zaporih ostajajo, uporaba nezakonitega pridržanja in mučenja z namenom pridobitve priznanja je široko razširjena (Freedom House 2012). Žrtve mučenja in slabega

¹⁶⁴ Od začetka do marca leta 2000 ga je samo začasno nadomestil.

ravnanja so tudi otroci (CRC 2005e, tč. 32). Po podatkih moskovskega Helsinškega monitorja v centrih za pridržanje v predkazenskem postopku letno umre 50 do 60 ljudi. V nekaterih primerih je ponovno prišlo do uporabe prakse kaznovalne psihiatrične obravnave iz sovjetskih časov (Freedom House 2012).

Priseljenci in etnične manjšine, zlasti tiste, za katere se zdi, da so iz Kavkaza ali srednje Azije, se soočajo z vladno in družbeno diskriminacijo in nadlegovanjem (Freedom House 2012). Pri tem država pogodbenica ne zagotavlja spoštovanja obveznosti nevračanja iz 3. člena MKPM, hkrati je za priseljence razširjena in široka uporaba upravnega izгона za manjše kršitve pravil priseljevanja (CAT 2007d, tč. 15).

Tudi zadnjo izmed nesvobodnih držav pogodbenic, katere so OPM, OČP ali OOP pozvali k prekinitvi neposrednega izvajanja kršitve prepovedi mučenja, označuje dolgotrajna vladavina avtokratskega predsednika. Ali Abdulah Saleh je Jemnu vladal več kot 30 let, od leta 1978 (najprej 12 let kot predsednik Severnega Jemna), v zameno za odhod z oblasti leta 2012, po večmesečnih protestih, pa mu je bila zagotovljena imuniteta pred sodnim preganjanjem (Freedom House 2016). Od leta 2015 tam ponovno divja državljanska vojna, ki je ob izbruhu kolere v letu 2017 prerasla v humanitarno katastrofo ("Jemen: več kot 500 tisoč obolelih za kolero" 2017).

Jemen je sčasoma dobil sloves izvorne in tranzitne točke za teroriste, orožje in financiranje Al Kaide (Freedom House 2002). Poročilom o prisilnih izginotjih, razširjeni praksi množičnih aretacij brez nalogov ter dolgotrajnih pridržanjih brez obtožnice in sodnega postopka (CAT 2010e, tč. 13) so se po 11. septembru 2001 tako pridružila še poročila o hudih kršitvah MKPM, storjenih v boju proti terorizmu (CAT 2010e, tč. 11), kot so izvensodni poboji, prisilna izginotja, samovoljne aretacije, neomejeno pridržanje brez obtožnice ali sojenja, mučenje in slabo ravnanje ter deportacije tujcev v države, kjer jim grozi, da bodo izpostavljeni mučenju ali slabemu ravnanju (HRC 2005f, tč. 13). OPM je bil zaskrbljen tudi zaradi pogoste prakse pridržanja v osamitvi, razširjene prakse mučenja in slabega ravnanja v zaporih ter pomanjkanja informacij o natančnem številu in lokaciji prostorov za pridržanje v državi pogodbenici (CAT 2010e, tč. 8 in 12). Pri tem je zakon o kazenskem postopku določal, da se proti osebi organov kazenskega pregona ali javnim uslužbencem ne sme vložiti pritožbe, če je do kaznivega dejanja prišlo med opravljanjem njihovega dela, ali je bilo z njim povezano, razen če tega ni dovolilo tožilstvo (CAT 2010e, tč. 8).

Večina izmed po oceni organizacije Freedom House za leto 2016 delno svobodnih držav pogodbenic je volilnih demokracij. Izjema sta Jordanija, dedna monarhija, v kateri ima zadnjo

besedo v politiki kralj (Freedom House 2012) in Gruzija, katere demokracijo je kot volilno organizacija Freedom House opredelila šele leta 2013, po parlamentarnih volitvah v letu 2012, ki so jih mednarodni opazovalci ocenili kot svobodne in poštene (Freedom House 2013). Jordanija je bila do leta 2016 uvrščena med nesvobodne države, premiku v delno svobodne države so botrovale spremembe v volilni zakonodaji, ki so vodile do nekoliko bolj poštenih parlamentarnih volitev (Freedom House 2017). Po drugi strani je bila Ukrajina do leta 2010 uvrščena med svobodne države, dokler ni oblasti prevzel predsednik Viktor Fedorovič Janukovič. Takrat je prišlo do zmanjšanja medijske svobode, pritiska tajnih služb na univerze, da študentje ne bi sodelovali v protestih, vladne sovražnosti do opozicijskih sil in tujih nevladnih organizacij ter povečanega vpliva predsedstva na sodstvo (Freedom House 2011).

Tako kot v primeru nesvobodnih držav so dve delno svobodni državi pogodbenici zaznamovali dolgotrajni notranji konflikti. "Kolumbija je ena izmed najstarejših demokracij v Latinski Ameriki in njene temeljne institucije opravljajo učinkovito vlogo pri preverjanju izvršilne oblasti." Vendar pa je državo več kot 50 let, od 60-ih let 20. stoletja, hromila državljanska vojna, ki je močno vplivala tako na politične pravice kot državljanske svoboščine prebivalstva (Freedom House 2012). Zahtevala naj bi več kot 260.000 življenj, 6,9 milijona ljudi je bilo razseljenih ("Kolumbija potrdila zakon o amnestiji za upornike Farca" 2016).

Leta 2012 se je med vlado in največjo levičarsko uporniško skupino Revolucionarne oborožene sile Kolumbije (*Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia – FARC*) začel mirovni proces, ki je novembra 2016 pripeljal do ratifikacije mirovnega sporazuma (Freedom House 2017). Skladno s tem mirovnim sporazumom je kolumbijski kongres še v istem letu sprejel zakon o amnestiji za upornike FARC, ki je po besedah predsednika Juana Manuela Santosa predstavljal "prv/i/ kora/k/ proti konsolidaciji miru" ("Kolumbija potrdila zakon o amnestiji za upornike Farca" 2016).

Tudi mirovna pogajanja za razorožitev desničarske paravojaške Enote za samoobrambo Kolumbije (*Autodefensas Unidas de Colombia*) v letu 2004 so vključevala sprejem zakona, ki je za pripadnike teh paravojaških enot, če položijo orožje, predvidel nižje kazni ("Colombia profile – Timeline" 2017), kar je OPM označil za njihovo *de facto* amnestijo v nasprotju z mednarodnimi obveznostmi na področju človekovih pravic (CAT 2010c, tč. 14). Državi pogodbenici pa je že ob obravnavi prejšnjega poročila izrazil tudi resno zaskrbljenost nad obtožbami, da država oziroma njene uradne osebe dopuščajo, podpirajo ali ne nasprotujejo dejavnostim paravojaških enot, ki so odgovorne za večino mučenja ali slabega ravnanja v državi (CAT 2004d, tč. 9(b)).

Kljub temu, da je mirovni proces privedel do pomembnega znižanja ravni nasilja v Kolumbiji, izzivi, kot so kompromitirano sodstvo, skorumpirana vojska in nekaznovanost, ostajajo. Zagovorniki človekovih pravic in drugi družbeni aktivisti so še vedno tarče napadov, v letu 2016, do sredine decembra, jih je bilo po podatkih organizacije We are Defenders ubitih 77 (Freedom House, 2017).

Bistvenih sprememb v oziru izvajanja prepovedi mučenja in slabega ravnanja pa ni prineslo tudi premirje na Šrilanki (CAT 2011d, tč. 6):

Ne glede na nove okoliščine, ki so nastale po porazu skupine Osvobodilni tigri tamilskega Ealama (LTTE) in koncu vojaškega spopada, ki je državo preveval skoraj 30 let, ter na javno zavezo države članice odboru, da ima do mučenja kot vprašanja državne politike in prakse politiko ničelne tolerance, odbor ostaja resno zaskrbljen zaradi stalnih in doslednih obtožb o široki uporabi mučenja in drugega okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja z osumljenci v policijskem pridržanju, zlasti za pridobivanje priznanj ali informacij v kazenskem postopku. Nadalje Odbor skrbijo poročila, ki kažejo, da se je mučenje in slabo ravnanje s strani uradnih oseb, tako vojske kot policije, v številnih delih države nadaljevalo tudi po koncu konflikta maja 2009 in se še vedno pojavlja v letu 2011.

Šele v letu 2015 izvoljena opozicijska vlada in predsednik Maithripala Sirisena sta pokazala pripravljenost, da se domnevni vojni zločini, storjeni v sklepni fazi vojaške operacije proti uporniškim tamilskim tigrom, preiščejo. Septembra 2015 je zunanji minister ob začetku zasedanja Sveta ZN za človekove pravice v Ženevi obljubil, da bo za preiskavo grozodejstev ustanovil komisijo za resnico, pravico in spravo (Freedom House 2016).

Ugotovljene kršitve prepovedi mučenja v ostalih delno svobodnih državah so se nanašale predvsem na ravnanje osebja organov kazenskega pregona, varnostnih služb, obveščevalnih služb in osebja v zaporu ter nesprejemljive razmere v zaporih in centrih za pridržanje (CAT 1997, tč. 162; 2001b, tč. 82.f; 2006b, tč. 9, 13, 17 in 18; 2007b, tč. 18; 2007e, tč. 9, 13, 20 in 25; 2010č, tč. 10 in 16; HRC 1994c, tč. 234; 2002b, tč. 8; 2007g, tč. 10; 2010d, tč. 9).

V primeru Bolivije je OOP posebej opozoril na poročila o mučenju, okrutnem in nečloveškem ravnanju policije z otroki, ki živijo na ulici in poročila o nadlegovanju mladoletnikov zaradi njihovega fizičnega videza, narodnosti ali revščine (CRC 2009č, 38). V Mehiki je OPM dodatno izpostavil domnevne primere mučenja, vključno s posilstvi in drugimi oblikami spolnega nasilja, kot so nadlegovanje in grožnje s posilstvom, slabega ravnanja in drugih zlorab, ki so jih storili pripadniki varnostnih sil in drugo osebje organov kazenskega pregona, nad ženskami (CAT 2007b, tč. 19). Prav tako je bil OOP močno zaskrbljen nad poročili o primerih mučenja in poniževalnega ravnanja z otroki, ki živijo na ulici, otroki migrantov ter otroki, ki so žrtve spolnega in gospodarskega izkoriščanja. Pri tem je OOP še skrbelo, da se večina teh primerov ne prijavi in preganja, zaradi pomanjkanja

ustreznih postopkov za registracijo in obravnavo pritožb o mučenju in okrutnem ravnanju z otroki (CRC 2006b, tč. 33).

Kršitve prepovedi mučenja v Ukrajini in Jordaniji pa so vključevale tudi nespoštovanje načela nevračanja v državo, kjer je oseba lahko izpostavljena mučenju ali slabemu ravnanju. Ukrajino je v tem smislu opozoril na vrnitev 11 Uzbekistancev v Uzbekistan (CAT 2007e, tč. 19). Glede Jordanije pa je bil odbor zaskrbljen zaradi poročil, da je njeno sodelovanje z drugimi vladami v okviru 'vojne proti terorizmu' povzročilo dodatne kršitve človekovih pravic v državi, vključno s tajnimi pridržanji in izročitvami osumljencev terorizma (CAT 2010č, tč. 23). Po ocenah organizacije Freedom House se je leta 2016 v Jordaniji nahajalo več kot 600.000 sirijskih beguncev (Freedom House 2017). Pri čemer je poseben sodni sistem znotraj varnostnih sil omogočal, da so storilci takšnih kršitev ostali nekaznovani (CAT 2010č, tč. 14). Leta 2014 je vlada pristojnost državnega varnostnega sodišča omejila na zločine kot so vohunjenje, droge, terorizem, izdaja in ponarejanje denarja. Vendar so spremembe zakona proti terorizmu iz leta 2006 njegov obseg razširile tako, da je vključeval tudi nenasilna kazniva dejanja, kot so uporaba informacijskih omrežij za podporo, spodbujanje ali financiranje terorizma, kot tudi dejanja, ki škodijo odnosom Jordanije z drugimi državami. V letu 2015 je tako državno varnostno sodišče še naprej obravnavalo primere zoper posameznike, ki naj bi pripadali Islamski državi in drugim ekstremističnim skupinam (Freedom House 2016).

V nekaterih izmed teh delno svobodnih držav pogodbenic je sčasoma prišlo do pozitivnih premikov k zagotavljanju kaznovanosti dejanj mučenja in slabega ravnanja. Organizacija Freedom House je leta 2012 za Bolivijo poročala, da čeprav nekaznovanost ostaja problem, je v letu 2011 prišlo do prelomne sodbe vrhovnega sodišča v primeru 'Črni oktober', saj je bilo zaradi nasilja na protestih leta 2003, v okviru t. i. bolivijske plinske vojne, na zaporno kazen obsojenih pet vojaških oficirjev in dva bivša ministra. Prav tako si je bolivijska vlada prizadevala za izročitev bivšega predsednika Gonzala Sancheza de Lozade, da bi mu sodila v tem primeru (Freedom House 2012).

Čeprav je bil OPM v primeru Gruzije leta 2006 zaskrbljen zaradi razmeroma nizkega števila obsodb in disciplinskih ukrepov, ki so bili uvedeni zoper uradnike organov kazenskega pregona zaradi številnih obtožb o mučenju in drugih dejanjih okrutnega in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ter pomanjkanja javnih informacij o takšnih primerih (CAT 2006b, tč. 12), se je leta 2015 nekaj članov varnostnih sil soočilo z disciplinskimi ukrepi ali pregonom zaradi prekomerne uporabe sile. Prav tako sta bila zaradi nezakonitega pridrževanja in

mučenja, z namenom izsiljenja priznanja, obtožena bivši namestnik ministra za obrambo in nekdanji vodja vojaške policije. Sodišče v Tbilisiju pa je na 20 let zapora obsodilo policista zaradi namernega umora aktivista za človekove pravice, ki je kritiziral policijsko nasilje (Freedom House 2016).

V Mehiki je vlada leta 2015 pod domačim in mednarodnim pritiskom, vključno s poročilom posebnega poročevalca ZN, pripravila zakon, ki je odpravil zastaranje za izginotja in mučenje ter vzpostavil sistem evidentiranja izginulih. Prav tako je po imenovanju novega direktorja v letu 2014 na verodostojnosti začela pridobivati nacionalna komisija za človekove pravice. Od leta 2014 pa je vojaškemu osebju za kršitve, storjene nad civilnim prebivalstvom, sojeno na civilnih, ne več vojaških, sodiščih (Freedom House 2016).

Italija, prva izmed po ocenah organizacije Freedom House iz leta 2016 svobodnih držav, je primer Einolfove (2007) liberalne demokratične države, ki dejanja mučenja usmerja predvsem proti nedržavljanom. Tako jo je OPM leta 1995 opozoril na obstoj primerov slabega ravnanja policistov v zaporih, ki je usmerjeno predvsem proti žrtvam, ki so tuji državljani ali pripadajo manjšinam (CAT 1995, tč. 157(d)) in OČP leta 2006 na poročila o zlorabah, storjenih s strani osebja organov kazenskega pregona zoper ranljive skupine, še posebej Rome, tujce in državljane tujega porekla (HRC 2006f, tč. 11). OČP je pri tem še posebej izpostavil policijske racije v romskih taborih ter ravnanje z velikim številom migrantov, ki prihajajo na Lampedusa, vključno s pogoji njihovega pridržanja (prav tam, tč. 11 in 15).

Italija je namreč glavna vstopna točka za migrante, ki poskušajo iz Bližnjega vzhoda in Severne Afrike preko morja doseči Evropo. Samo v letu 2015 naj bi jih sprejela okoli 149.400, pri čemer je njihova takojšnja obravnava rutinska in vključuje zdravniško oskrbo, hrano, vodo in začasno zatočišče. Oblasti pa imajo vedno večje probleme z njihovo dolgotrajnejšo namestitvijo in pravočasno obdelavo prošenj za azil (Freedom House 2016).

Poljsko je OPM leta 2000 opozoril na pretirano uporabo sile s strani policije, še posebej v zvezi z nadzorovanjem javnih shodov (CAT 2000c, tč. 95). Že leta 2004 pa se je njegov pomislek izkazal za upravičenega, ko je med študentskim festivalom na univerzi v Lodžu prišlo do smrti dveh ljudi, saj naj bi policija po pomoti uporabila prave, namesto slepih nabojev (Poljska 2005, tč. 15). Še posebej je odbor pri tem skrbelo, da se preiskava o dogodku sedem let kasneje še vedno ni končala, prav tako pa država pogodbenica ni podala informacij, kakšni disciplinski ukrepi so doleteli v dogodek vpletena policista (CAT 2007č, tč. 13).

Med svobodne države z volilno demokracijo se uvršča tudi Jamajka, ki jo je OČP leta 2011 okrcal zaradi nadaljevanja prakse mučenja in slabega ravnanja s strani organov kazenskega

pregona, omejenega števila obsodb odgovornih oseb in nezadostnih sankcij za storilce takšnih dejanj (HRC 2011a, tč. 21). Po podatkih Amnesty International iz leta 2011 so izvensodni poboji s strani policije v državi pogodbenici predstavljali kar 12 % vseh ubojev (Freedom House 2012).

V letu 2015 so policisti še vedno izvensodno pobijali prebivalce, vendar se je število takšnih nezakonitih ubojev zmanjšalo, kar je moč pripisati povečanim naporom neodvisne komisije za preiskave, da bi policija odgovarjala za napačno ravnanje. Tako je bilo v prvih enajstih mesecih leta 2015 ubitih 93 oseb, v primerjavi s 150 osebami, ki jih je osebje varnostnih sil ubilo leta 2014. Prav tako pa je država pogodbenica v letu 2015 začela z nekaterimi novimi projekti s področja človekovih pravic, katerih cilj je zapornikom zagotoviti ustrezno rehabilitacijo, zmanjšati nekaznovanost državnih varnostnih sil in ljudem, ki so jim bile kršene pravice, zagotoviti pravno pomoč (Freedom House 2016).

Po oceni Freedom House za leto 2016 se med svobodne države uvršča tudi Tunizija, ki jo je organizacija še v letu 2010 videla kot nesvobodno državo. Najprej je leta 2011, po 33 letih, padel režim Zina el Abidina Ben Alija, sledile so svobodne volitve, kar je Tunizijo uvrstilo med delno svobodne države (Freedom House 2012). Leta 2014 pa je prišlo še do ustavnih sprememb ter izvedbe svobodnih in poštenih parlamentarnih in predsedniških volitev (Freedom House 2015).

V primeru Tunizije so OOP skrbela poročila o mučenju in slabem ravnanju z otroki, še posebej z otroki zagovornikov človekovih pravic in političnih nasprotnikov. Kljub pozivu s strani odbora, država pogodbenica teh obtožb ni preiskala in storilcev ni kaznovala (CRC 2010h, tč. 38), pri čemer je treba poudariti, da so bile zadnje obravnavane sklepne ugotovitve OOP glede zadevne države pogodbenice sprejete leta 2010. Junija 2014 je Tunizija za preiskavo političnih, gospodarskih in družbenih kaznivih dejanj, storjenih od leta 1956, ustanovila komisijo za resnico in dostojanstvo. Do maja 2015 je komisija, ki ji opazovalci pripisujejo omejeno bodočo moč delovanja, in sicer zaradi netransparentnega postopka izbire članov, neustrezne organizacijske strukture in počasnega postopka odločanja, glede kršitev človekovih pravic v času vlade Ben Alija prejela skoraj 12.000 pritožb (Freedom House 2016).

Kljub težavam pri uresničevanju prepovedi mučenja, ki ga izvaja 'država', je OPM leta 2008, v svojem splošnem komentarju št. 2, kot mučenje uradno prepoznal tudi posilstvo in nasilje nad ženskami. Copelon (2008, 230–231) navedeno povezuje z izvolitvijo Felice Gaer, ene izmed pionirk na področju enakosti spolov v sistemu človekovih pravic, v OPM. Od leta 2000 je namreč OPM začel države pogodbenice pogosto spraševati o različnih oblikah in

pojavih nasilja na podlagi spola, vključno s posilstvom, pohabljanjem ženskih spolnih organov, prisilno sterilizacijo in splavom, trgovino z ljudmi in z nasiljem v družini (npr. CAT 2004d, tč. 9(d)(ii); 2008b, tč. 23; 2011d, tč. 22). "Hkrati pa je ta razvoj rezultat vztrajanja globalnega gibanja za pravice žensk pri prepoznavi nasilja nad ženskami kot vprašanja človekovih pravic in integraciji načela enakosti spolov v delovanje sistema človekovih pravic" (Copelon 2008, 231). Sočasno je problematiko nasilja nad ženskami začel obravnavati tudi OČP (npr. HRC 2001č, tč. 79(19); 2004b, tč. 14; 2005d, tč. 6).

Pred tem je bilo nasilje na podlagi spola na področju človekovih pravic nevidno, eksplicitno ga ni vključevala niti Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk (Copelon 2008, 234).¹⁶⁵ Mednarodno pravo človekovih pravic se je osredotočalo predvsem na skrajno in hudo škodo, ki je bila s strani držav povzročena neposredno (prav tam, 238). Leta 1988 je Medameriško sodišče za človekove pravice, v zadevi Velasquez Rodriguez, vzpostavilo odgovornost Hondurasa, da ni z dolžno skrbnostjo preprečil, preiskal in kaznoval 'zasebnega' paravojaškega nasilja (Medameriško sodišče 1988). Leta 1992 je Odbor za odpravo diskriminacije žensk sprejel splošni komentar št. 19 o nasilju nad ženskami, v katerem je nasilje nad ženskami opredelil kot obliko diskriminacije žensk in zapisal, da polno uresničevanje konvencije od držav zahteva pozitivne ukrepe za odpravo vseh oblik nasilja nad ženskami (Committee on the Elimination of Discrimination Against Women 1992, tč. 1 in 4). Leta 1993 je sledila svetovna konferenca ZN o človekovih pravicah na Dunaju, ki je predstavljala "prelomnico v uradnem postopku ponovnega konceptualiziranja človekovih pravic in nasilja nad ženskami z vidika spola" (Copelon 2008, 239). GS ZN je sprejela Deklaracijo o odpravi nasilja nad ženskami (GA 1993). Leta 1994 pa je Komisija ZN za človekove pravice imenovala posebnega poročevalca za nasilje nad ženskami (Resolucija Komisije za človekove pravice (KČP) št. 1994/45 z dne 4. marca 1994).

Čeprav so sklepne ugotovitve OPM in OČP v zvezi z nasiljem nad ženskami, še zlasti nasiljem v družini, predstavljale predvsem pozive državam pogodbenicam, kar ni zanemarljivo v smislu njihovega ozaveščanja, je iz povratnih informacij o dejanjih nekaterih držav pogodbenic razvidno, da odpravo tega pojava omejuje globoka zakoreninjenost družbenega prepričanja o neenakosti med spoloma.

V Kamerunu ustava moškim in ženskam sicer zagotavlja enake pravice, vendar pogosto prevladajo tradicionalne pravne vrednote. Ženskam je kršena pravica do lastništva zemlje, kar

¹⁶⁵ Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk je bila sprejeta in razglašena z Resolucijo GS A/RES/34/180 18. decembra 1979, v veljavo je stopila 3. septembra 1981. Do sredine oktobra 2018 jo je ratificiralo 189 držav (OZN 2018a).

v pretežno kmetijskem gospodarstvu predstavlja glavno oviro za njihovo gospodarsko neodvisnost. Prav tako ženske nimajo pravice do dedovanja, kar še nadalje spodbuja njihovo odvisnost od moških, v skrajnih primerih lahko skupaj z otroki ostanejo brez sredstev za preživetje (Freedom House 2016). 51 % žensk v starosti od 15 do 49 let je vsaj enkrat doživelo fizično in/ali spolno nasilje s strani svojega stalnega partnerja. Delež žensk v starosti od 20 do 24 let, ki so se poročile ali bile v zvezi pred 18 letom, kar je kazalnik otroških porok, je 38 % (UN Women 2017).

Jemenska ustava ženske opisuje kot 'sestre moških'. Kadar pričajo na sodišču ali je njihovim družinam zaradi umora izplačana odškodnina, veljajo za polovico moškega. Ženske se prav tako ne smejo poročiti brez dovoljenja moških skrbnikov in nimajo enakih pravic do razveze zakonske zveze, dedovanja ali skrbništva nad otroki (Amnesty International 2009). Delež žensk v starosti od 20 do 24 let, ki so se poročile ali bile v zvezi pred 18 letom, je 32 %. Delež žensk v starosti od 15 do 49 let, ki so bile podvržene praksi pohabljanja ženskih spolnih organov, je 19 % (UN Women 2017).

V Kolumbiji je nasilje nad ženskami povezano z državljansko vojno, tekom katere je prišlo do tisoče posilstev, storilci pa so v večini ostali nekaznovani. Država ima omejevalne zakone o splavu, čeprav je ustavno sodišče leta 2006 dovolilo splav v primerih posilstva, incesta ali za zaščito življenja matere. Leta 2015 je kongres sprejel zakon, ki je posebej kriminaliziral femicid, kar pomeni umor ženske zaradi njenega spola ali spolne identitete ali kot del organiziranega nasilja (Freedom House 2016). 37 % žensk v starosti od 15 do 49 let je vsaj enkrat doživelo fizično in/ali spolno nasilje s strani svojega partnerja. Delež žensk v starosti od 20 do 24 let, ki so se poročile ali bile v zvezi pred 18 letom, je 23 % (UN Women 2017).

Posilstvo žensk in otrok ter nasilje v družini sta na Šrilanki močno razširjena pojava. Prisotnost vojske na severu in vzhodu je povečala tveganje za nadlegovanje in spolno zlorabo žensk na teh območjih. Čeprav imajo ženske enake pravice po civilnem in kazenskem pravu, se o vprašanjih, povezanih z družino, vključno s sklenitvijo zakonske zveze, z razvezo, s skrbništvom nad otroki in z dedovanjem, odloča po običajnem pravu vsake etnične ali verske skupine, uporaba teh zakonov pa je včasih do žensk diskriminatorna (Freedom House 2016).

Z zasebnostjo in s splošno družbeno sprejemljivostjo je zaznamovano tudi telesno kaznovanje otrok, čeprav države pogodbenice, vsaj izven domače sfere, prakso zakonsko sčasoma prepovedujejo. Leta 1979 je telesno kaznovanje prepovedovala le ena država, in sicer obravnavana država pogodbenica Švedska. Leta 1991 so telesno kaznovanje prepovedovale štiri države, leta 2003 13 držav in leta 2011 34 držav (Global Initiative to End

All Corporal Punishment of Children 2015, 15). Po podatkih iz oktobra 2017 je telesno kaznovanje popolnoma, kar pomeni v vseh okoljih – doma, v ustanovah za alternativno oskrbo, dnevnem varstvu, šolah, kazenskih institucijah in kot kazen za kaznivo dejanje, prepovedalo 53 držav sveta, še vsaj 54 pa jih je takšno prepoved napovedalo (Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children 2017, 1). Iz podatkov o državah sveta, ki so telesno kazen popolnoma ali delno prepovedale, pa je razvidno, da je najbolj problematična njegova prepoved v domačem okolju in najbolj sprejeta njegova prepoved kot kazen za kaznivo dejanje (glej Tabelo 4.1).

Tabela 4.1: Popolna in delna prepoved telesnega kaznovanja v državah sveta

	Doma	Ustanove za alternativno oskrbo ¹⁶⁶	Dnevno varstvo ¹⁶⁷	Šole	Kazenske institucije	Kazen za kaznivo dejanje
Popolna prepoved	53	60	60	130	139	165
Delna prepoved	146	139	139	69	60	34

Vir: Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children (2017, 1).

Tako kot pri nasilju nad ženskami je pri nasilju nad otroki treba omeniti člana OOP, ki je v okviru odbora spodbujal obravnavo navedene problematike. Gre za Petra Newella, ki se je s tem vprašanjem ukvarjal že od leta 1989, ko je sprožil pobudo za odpravo fizičnega kaznovanja otrok (EPOCH) v Londonu. Tri leta kasneje je pobuda prerasla v mednarodno mrežo organizacij, ki so spodbujale prepoved telesnega kaznovanja EPOCH WORLDWIDE. Leta 1996 je OOP v smernice za izdelavo periodičnih poročil zapisal vprašanje, ali zakonodaja države pogodbenice vključuje prepoved vseh oblik fizičnega in duševnega nasilja, vključno s telesnim kaznovanjem in drugimi oblikami poniževalnega kaznovanja (CRC 1996b, tč. 88). Nadalje, leta 2000 in 2001 sta sledila dneva splošne razprave OOP o nasilju nad otroki, in sicer prvi o vprašanju nasilja države nad otroki in drugi o vprašanju nasilja nad otroki znotraj družine in v šoli (OHCHR 2018). Leta 2006 je OOP sprejel splošni komentar št. 8, ki se v celoti nanaša na pravico otroka do zaščite pred telesnim kaznovanjem in drugimi okrutnimi ali ponižujočimi oblikami kaznovanja (CRC 2006d). Leta 2013 pa še splošni komentar št. 13 o pravici otroka do zaščite pred vsemi oblikami nasilja (CRC 2011g).

Vseeno pa ne moremo mimo ostalih dogodkov, ki so pomembno vplivali na priznanje telesnega kaznovanja otrok kot kršitve otrokovih pravic. Leta 2004 je Svet Evrope sprožil

¹⁶⁶ Pojem alternativna oskrba se nanaša na uradno rejništvo oziroma na druge ustanove, v katerih poteka skrb za otroke izven družinskega doma (kot na primer sirotišnice, domovi za otroke, domovi za mlade, varne hiše).

¹⁶⁷ Pojem dnevno varstvo se nanaša na vse oblike oskrbe otrok v zgodnjem otroštvu (na primer jasli, vrtci, otroški/družinski centri) in na uradno dnevno varstvo za starejše otroke (na primer dnevni centri, popoldansko varstvo).

pobudo za odpravo telesnega kaznovanja (Priporočilo Parlamentarne skupščine Sveta Evrope št. 1666/2004 z dne 23. junija 2004). Leta 2006 je generalni sekretar ZN, na podlagi zaključnih priporočil z dnevov splošne razprave OOP, objavil Študijo o nasilju nad otroki (GA 2006). Na Svetovni skupščini religij za mir v Kyotu na Japonskem je več kot 800 verskih voditeljev potrdilo "versko zavezanost za boj proti nasilju nad otroki" (Svet Evrope 2008, 36). Leta 2008 je GS ZN imenovala posebnega poročevalca ZN za nasilje nad otroki (GA 2008, tč. 58–62). Leta 2009 je Organizacija islamske konference¹⁶⁸ države članice pozvala, da prepovejo vse oblike telesnega kaznovanja in drugega okrutnega ali poniževalnega kaznovanja ali ravnanja z otroki, v vseh okoljih, vključno v šolah in znotraj družine, pri čemer naj se zakonodajna sprememba poveže s spodbujanjem pozitivnih, nenasilnih oblik discipliniranja. Medameriško sodišče za človekove pravice je potrdilo, da imajo države članice Organizacije ameriških držav obveznost, da prepovejo in odpravijo vse oblike telesnega kaznovanja otrok. Leta 2011 so vlade Srednje in Južne Amerike sprejele regionalni načrt glede nasilja nad otroki, ki je priporočil eksplicitno prepoved telesnega kaznovanja v vseh okoljih. Leta 2012 je bila v okviru Južnoazijskega združenja za regionalno sodelovanje sprožena kampanja za končanje zakonitosti, družbenega sprejemanja in prakse nasilnega kaznovanja v Južni Aziji. Leta 2014 je Švedska gostila konferenco visokih predstavnikov držav, ki so prepovedale telesno kaznovanje ali se k temu zavezale, s ciljem razprave o poti do njegove univerzalne prepovedi. Čez dve leti je naslednjo takšno konferenco organizirala Avstrija (Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children 2015, 17–18).

Od obravnavnih držav pogodbenic jih je telesno kaznovanje otrok popolnoma prepovedalo 16 (glej Tabelo 4.2), pri čemer je treba poudariti, da zakonodajna prepoved ne pomeni, da se nasilje nad otroki, tako kot nasilje nad ženskami, tudi dejansko ne izvaja.

Tabela 4.2: Popolna prepoved telesnega kaznovanja v obravnavanih državah pogodbenicah

Država pogodbenica	Leto
Švedska	1979
Finska	1983
Norveška	1987
Ciper	1994
Nemčija	2000
Ukrajina	2004
Nizozemska	2007
Nova Zelandija	2007
Španija	2007
Urugvaj	2007
Kostarika	2008

¹⁶⁸ Sedaj Organizacija islamskega sodelovanja.

Poljska	2010
Tunizija	2010
Bolivija	2014
Paragvaj	2016
Mongolija	2016

Vir: Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children (2017, 2–4).

V vseh naštetih državah, razen na Švedskem, Norveškem in v Španiji,¹⁶⁹ so odbori obravnavali problematiko telesnega kaznovanja otrok, vsaj s pozivi državam pogodbenicam k njegovi odpravi. Gre pa v večini za države pogodbenice s področja Evrope in Južne Amerike, kjer je po podatkih globalne iniciative za popolno odpravo telesnega kaznovanja otrok največ držav, ki so telesno kaznovanje otrok popolnoma odpravile (Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children 2017). V Italiji je vrhovno sodišče leta 1996 telesno kaznovanje, vključno v domačem okolju, razglasilo za nezakonito, vendar ta prepoved še ni bila prenesena v zakonodajo (Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children 2017, 4). V okviru SPP in/ali v drugem uradnem kontekstu je popolno odpravo telesnega kaznovanja napovedalo še deset obravnavanih držav pogodbenic (glej Tabelo 4.3). Podatki v oklepajih niso uradni.

Tabela 4.3: Napovedana popolna odprava telesnega kaznovanja v obravnavanih državah pogodbenicah

Država	Doma	Ustanove za alternativno oskrbo	Dnevno varstvo	Šole	Kazenske institucije	Kazen za kaznivo dejanje
Alžirija ¹⁷⁰	ne	ne	ne	da	ne	da
Čile ¹⁷¹	ne	ne	ne	da	da	da
Gruzija ¹⁷²	ne	(delno)	ne	da	da	da
Mehika ¹⁷³	delno ¹⁷⁴	delno	delno	da	da	da
Maroko ¹⁷⁵	ne	ne	ne	ne	da	da
Panama ¹⁷⁶	ne	ne	ne	ne	da	da
Filipini ¹⁷⁷	ne	da	da	da	da	da
Republika Srbija ¹⁷⁸	ne	ne	delno	da	da	da
Šrilanka ¹⁷⁹	ne	ne	ne	ne	delno ¹⁸⁰	da

¹⁶⁹ V teh državah odbori problematike telesnega kaznovanja otrok niso obravnavali.

¹⁷⁰ Sprejela priporočilo v okviru SPP (Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children 2017, 5).

¹⁷¹ Sprejela priporočilo v okviru SPP (Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children 2017, 5).

¹⁷² Sprejela priporočilo v okviru SPP (Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children 2017, 6).

¹⁷³ Sprejela Srednjeameriški regionalni načrt glede nasilja nad otroki in Nacionalni akcijski načrt za končanje nasilje za leti 2017 in 2018, ki priporočata popolno odpravo telesnega kaznovanja (Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children 2017, 7).

¹⁷⁴ Samo v zvezni državi Guanajuato (Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children 2017, 7).

¹⁷⁵ Sprejela priporočilo v okviru SPP (Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children 2017, 7).

¹⁷⁶ Sprejela priporočilo v okviru SPP (Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children 2017, 7).

¹⁷⁷ Sprejela priporočilo v okviru SPP (Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children 2017, 8).

¹⁷⁸ Sprejela priporočilo v okviru SPP (Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children 2017, 8).

Tadžikistan ¹⁸¹	ne	ne	delno ¹⁸²	da	ne	da
----------------------------	----	----	----------------------	----	----	----

Vir: Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children (2017, 5–9).

Določene obravnavane države pogodbenice pa se k prepovedi telesnega kaznovanja niso jasno zavezale (glej Tabelo 4.4). V vseh teh državah pogodbenicah, razen v Kanadi, so odbori problematiko telesnega kaznovanja obravnavali, vendar samo v smislu poziva k njegovi odpravi v zakonodaji, brez informacij o nadaljnjih dejanjih držav pogodbenic. Pri tem so v sklepne ugotovitve redno vključevali tudi poziv k ozaveščanju proti telesnemu kaznovanju in spodbujanju nenasilnih, participatornih oblik discipline (na primer CRC 2012a, tč. 54(d) in 72(e)).

Tabela 4.4: Nejasna zaveza k odpravi telesnega kaznovanja v obravnavanih državah pogodbenicah

Država	Doma	Ustanove za alternativno oskrbo	Dnevno varstvo	Šole	Kazenske institucije	Kazen za kaznivo dejanje
Belorusija ¹⁸³	ne	ne	ne	da	da	da
Belgija	ne	delno ¹⁸⁴	ne	da	da	da
Kamerun	ne	ne	(delno)	da	(da)	da
Kanada	ne	delno ¹⁸⁵	delno ¹⁸⁶	da	da	da
Kolumbija	ne	(delno)	ne	(da) ¹⁸⁷	(da) ¹⁸⁸	delno ¹⁸⁹
Demokratična ljudska republika Koreja ¹⁹⁰	ne	ne	ne	(ne)	(da)	(da)
Demokratična republika Kongo	ne	ne	ne	da	ne	da
Gvatemala ¹⁹¹	ne	ne	ne	ne	da	da
Jamajka	ne	da	delno ¹⁹²	ne	da	da
Jordanija ¹⁹³	ne	(delno)	(ne)	da	(da)	da

¹⁷⁹ Sprejela zavezo v okviru južnoazijskega foruma (Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children 2017, 8).

¹⁸⁰ Prepovedano v zaporih (Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children 2017, 8).

¹⁸¹ Sprejela priporočilo v okviru SPP (Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children 2017, 8).

¹⁸² Prepovedano v predšolskih izobraževalnih ustanovah (Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children 2017, 8).

¹⁸³ Sprejela priporočilo v okviru SPP, vendar hkrati izjavila, da je prepoved že implementirala (Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children 2017, 9).

¹⁸⁴ Prepovedano v institucijah Flamske skupnosti (Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children 2017, 9).

¹⁸⁵ Odvisno od province (Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children 2017, 10).

¹⁸⁶ Prepovedno v vseh provincah, razen v New Brunswicku (Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children 2017, 10).

¹⁸⁷ Nepotrjeno za prvobitne skupnosti (Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children 2017, 10).

¹⁸⁸ Nepotrjeno za prvobitne skupnosti (Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children 2017, 10).

¹⁸⁹ Zakonito v prvobitnih skupnostih (Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children 2017, 10).

¹⁹⁰ Sprejela priporočilo v okviru SPP (Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children 2017, 10).

¹⁹¹ Sprejela priporočilo v okviru SPP, vendar hkrati izjavila, da je prepoved že implementirala (Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children 2017, 11).

¹⁹² V centrih za oskrbo otrok v zgodnjem otroštvu (Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children 2017, 11).

¹⁹³ Sprejela priporočilo v okviru SPP, vendar hkrati izjavila, da obstoječa zakonodaja ne predpisuje telesnega kaznovanja in zato omejuje, a ne razveljavlja pravice do discipline po "splošnih običajih" (Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children 2017, 11).

Libija	ne	ne	delno ¹⁹⁴	da	ne	ne
Ruska federacija	ne	ne	delno ¹⁹⁵	da	da	da
Švica	ne	(delno)	da	da	da	da
Sirija	ne	ne	ne	ne	ne	da
Trinidad in Tobago	ne	da	da	da	da	da
Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske	ne	delno ¹⁹⁶	delno ¹⁹⁷	da ¹⁹⁸	da	da
Uzbekistan	ne	ne	ne	da	da	da
Jemen	ne	ne	(delno)	da	da	ne

Vir: Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children (2017, 9–14).

Ob priznavanju pomembne vloge OOP pri razvoju implementacije prepovedi telesnega kaznovanja imajo tudi pozivi k ozaveščanju proti telesnemu kaznovanju, kot se je izkazalo v primeru Paragvaja in Tadžikistana, ki sta takšno kaznovanje kasneje zakonsko prepovedala, ključni pomen za odpravo telesnega kaznovanja (Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children 2017):

Danes nasilje nad ženskami v večini držav ni več zakonsko zaščiteno, čeprav je še vedno običajno. Tega pa ni mogoče reči za otroke, saj zakonodaja v mnogih državah potrjuje 'pravico' staršev in drugih, da jim naložijo 'razumno kaznovanje' (ali 'zmerno popravljanje', '//silo za namen popravka' itd.). Paradoksalno je in sramota za človeštvo, da bi bili otroci, najmanjši in najbolj ranljivi ljudje, manj zaščiteni pred napadom kot odrasli. Izrecna razveljavitev te obrambe za nasilno kaznovanje otrok je ključnega pomena pri prepovedi in odpravi vsega telesnega kaznovanja.

4.4.2 Pravica do življenja v smislu omejitve uporabe smrtne kazni

Tudi ravnanje držav pogodbenic glede na vsebino in značilnosti razlage določb o omejitvi uporabe smrtne kazni je treba najprej umestiti v širši kontekst postopnega opuščanja smrtne kazni, ki je v skladu z MPDPP zaželeno, ne pa obvezno. Ob priznavanju pomembne vloge tako OČP kot tudi OOP, ki sta svoje sklepne ugotovitve redno zaključevala s pozivom k odpravi smrtne kazni oziroma k ratifikaciji ali pristopu k Drugemu opcijskemu protokolu k MPDPP, je pri krepitvi razumevanja, da smrtna kazen ni ključno orodje za boj proti kriminalu in vzpostavljanje socialnega miru, temveč kršitev pravice do življenja ter celo prepovedi mučenja in okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja, ta dejavnik pomembno prispeval k izvrševanju pravnih sprememb in sprememb v politikah, do katerih je v preučevanem obdobju prišlo v obravnavanih državah pogodbenicah.

¹⁹⁴ Nezakonito v predšolski oskrbi (Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children 2017, 12).

¹⁹⁵ Nezakonito v predšolski oskrbi (Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children 2017, 13).

¹⁹⁶ Prepovedano v bivalnih institucijah in rejništvu v okviru lokalnih oblasti in prostovoljnih organizacij (Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children 2017, 14).

¹⁹⁷ Zakonsko neurejeno v Severni Irski (Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children 2017, 14).

¹⁹⁸ Leta 2004 je vlada potrdila, da prepoved ne velja za "neregistrirane neodvisne ustanove, ki zagotavljajo izredno šolanje" (Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children 2017, 14).

V stotih letih po ukinitvi smrtne kazni v Venezueli leta 1863 je smrtno kazen dokončno odpravilo le še devet držav. V šestdesetih letih 20. stoletja so smrtno kazen odpravile štiri države, v sedemdesetih letih 11 držav in v osemdesetih letih nadaljnjih 14 držav. Po koncu hladne vojne, v devetdesetih letih 20. stoletja, je smrtno kazen odpravilo 35 držav in v prvem desetletju 21. stoletja 22 držav (Amnesty International 2012).

Hood in Hoyle (2009, 1) največjo zaslugo za generiranje 'nove dinamike' v odpravi smrtne kazni na svetovni ravni po letu 1988 pripisujeta naslednjim političnim dejavnikom: pojavu držav, ki so se osvobodile izpod totalitarne in kolonialne represije; razvoju demokratičnih ustav; ter nastanku evropskih političnih institucij, povezanih s širjenjem človekovih pravic. Po mnenju Mathiasa (2013, 1251–1252) pa notranjepolitični dejavniki, kot so stopnja demokratičnosti, politični konflikti in državljanske vojne ter vpliv političnih in intelektualnih elit na reformo kazenskega prava, ne morejo popolnoma razložiti globalnega trenda glede odprave smrtne kazni. Ne pojasnijo namreč, na kakšen način država spozna, da je odprava smrtne kazni skladna z njenimi vrednotami, zato ga je povezal z institucionalizacijo že prej obstoječega globalnega režima človekovih pravic, v smislu širjenja mednarodno pravnih dokumentov s področja človekovih pravic in mednarodnih nevladnih organizacij za človekove pravice, ki nosijo kulturne opredelitve in zahteve, skladne s svetovnim kulturnim modelom zaščite in privilegiranja posameznika (prav tam, 1249–1250). Pri tem je izpostavil tri "kulturne dogodke", okoli katerih je prišlo do odprave smrtne kazni s strani večjega števila držav, in sicer sprejem Drugega opcijskega protokola k MPDPP (1989) in Protokola št. 13 k EKČP (2002); sprejem Splošne deklaracije človekovih pravic (1948) in MPDPP (1996), zaradi njunega sugestivnega besedila proti smrtni kazni in pomembnosti pri uveljavljanju človekovih pravic kot globalne skrbi; ter podelitev Nobelove nagrade za mir organizaciji Amnesty International (1977), s čimer je ta za svoje delo dobila priznanje mednarodne skupnosti, kar je mogoče razumeti kot signal rastoče svetovne kulturne zavesti zoper smrtno kazen (prav tam, 1249–1250). Nadalje je treba omeniti tudi niz resolucij GS OZN, sprejetih v letih 2007, 2008, 2010, 2012, 2013 in 2014, ki so države pozivale k uvedbi moratorija na izvajanje smrtne kazni s ciljem njene dokončne ukinitve.¹⁹⁹

Vpliv gibanja za odpravo smrtne kazni na ravnanje držav pogodbenic je razviden tudi iz dejstva, da namera o odpravi smrtne kazni v nekaterih obravnavnih državah pogodbenicah, ki so smrtno kazen *de jure* ali *de facto* odpravile, ni bila vedno prisotna. Predstavnik Čila je OČP

¹⁹⁹ Gre za resolucije GS A/RES/62/149 z dne 18. decembra 2007, A/RES/63/168 z dne 18. decembra 2008, A/RES/65/206 z dne 21. decembra 2010, A/RES/67/176 z dne 20. decembra 2012, A/RES/69/186 z dne 18. decembra 2014 in A/RES/71/187 z dne 19. decembra 2016.

leta 1984 pojasnil, da odprava smrtne kazni v državi ni predvidena, vendar jo je podprlo več čilskih pravnikov (HRC 1984b, tč. 458). Za odvisna ozemlja je leta 1988 predstavnik Združenega kraljestva Velike Britanije in Severne Irske obrazložil, da odprava smrtne kazni ni predvidena, saj je obravnava tega vprašanja na Bermudskih in Falklandskih otokih pokazala, da večina prebivalstva želi smrtno kazen ohraniti (HRC 1989b, tč. 160). Tudi Mehika, čeprav smrtnih kazni ni izvrševala, leta 1989 ni smatrala, da je potrebno "zastareli" člen ustave, ki se je nanašal na smrtno kazen, spremeniti (HRC 1989b, tč. 111). Predstavnik Ukrajine pa je leta 1990 predvideval, da bi na referendumu o smrtni kazni za njeno ohranitev glasovalo 80 % prebivalstva (HRC 1991a, tč. 200).

Od skupaj obravnavanih 44 držav pogodbenic²⁰⁰ je smrtno kazen že pred začetkom preučevanega obdobja odpravilo šest držav, in sicer Kostarika, Panama, Urugvaj, Kolumbija, Finska in Švedska. V preučevanem obdobju se je navedenim državam pri *de jure* odpravi smrtne kazni pridružilo še 20 držav pogodbenic in po preučevanem obdobju še ena (glej Tabela 4.5). Problematična ni bila samo odprava smrtne kazni, nekatere države pogodbenice, kljub njeni *de jure* odpravi, niso takoj ratificirale ali pristopile k Drugemu opcijskemu protokolu k MPDPP (glej Tabela 4.5).

Neumayer (2008, 3–5) kot razloge, zakaj države ne pristopijo k ratifikaciji Drugega opcijskega protokola k MPDPP, čeprav so smrtno kazen že odpravile, navaja: 1) država po pristopu ne more več spreminjati obsega kaznivih dejanj, za katera lahko uporabi smrtno kazen v času vojne; 2) država se s pristopom podvrže neodvisnemu in mednarodnemu nadzoru glede izvrševanja sprejete obveznosti, saj mora o ukrepih, ki jih je sprejela za uresničevanje protokola poročati OČP (Drugi opcijski protokol k MPDPP, 3. čl.), pod zadevnimi pogoji MPDPP in Opcijskega protokola k MPDPP pa lahko pride do aktivacije mehanizmov meddržavnih pritožb (prav tam, 4. čl.) in pritožb posameznikov (prav tam, 5. čl.); in 3) država s pristopom potrdi, da se mednarodno zavzema za odpravo smrtne kazni (prav tam, preambula).

Tabela 4.5: *De jure* prepoved smrtne kazni v obravnavanih državah pogodbenicah

Država pogodbenica	Leto	Leto ratifikacije ali pristopa k Drugemu opcijskemu protokolu k MPDPP
Kostarika	1877	1998

²⁰⁰ V okviru obravnavane pravice se ne obravnava Švica.

Urugvaj	1907	1993
Kolumbija	1910	1997
Panama	1922	1993
Finska	1972	1991
Švedska	1972	1990
Norveška	1979	1991
Nizozemska	1982	1991
Nemčija	1987	1992
Nova Zelandija	1989	1990
Paragvaj	1992	2003
Italija	1994	1995
Španija	1995	1991 ²⁰¹
Belgija	1996	1998
Poljska	1997	2014
Gruzija	1997	1999
Kanada	1998	2005
Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske	1998	1999
Ukrajina	1999	2007
Čile	2001	2008 ²⁰²
Ciper	2002	1999 ²⁰³
Republika Srbija	2002	2001
Mehika	2005	2007
Filipini	2006 ²⁰⁴	2007
Uzbekistan	2008	2008
Bolivija	2009	2013
Mongolija	2017	2012

Vir: Amnesty International 2012 in 2016; OZN 2018a; HRC 2007f, tč. 4; France Diplomatie 2017.

Med enajstimi državami pogodbenicami, ki so smrtno kazen odpravile samo *de facto* (glej Tabela 4.6), so bila stališča in razlogi, da se smrtna kazen ne odpravi, podobni. Predstavnica Trinidada in Tobaga je leta 1984 pojasnila, da se vprašanje odprave smrtne kazni obravnava v okviru odvetniške zbornice, vendar vlada pred sprejetjem nadaljnjih ukrepov želi širšo javno razpravo in večjo stopnjo konsenza o zadevi (HRC 1985, tč. 127). Tudi prebivalci Ruske federacije naj bi podpirali smrtno kazen (HRC 1990a, tč. 93), preden je ta leta 1996 na podlagi predsedniškega dekreta z naslovom "Postopna odprava smrtne kazni v zvezi z vstopom Rusije v Svet Evrope" smrtno kazen prenehala izvrševati (HRC 2003b, tč. 11). Takrat je predsednik Jelcin napovedal odpravo smrtne kazni do leta 1999 ("World: Europe

²⁰¹ Drugi opcijski protokol k MPDPP je ratificirala leta 1991, v letu 1998 je odpravila pridržek v skladu s prvim odstavkom 2. člena Drugega opcijskega protokola k MPDPP, ki dovoljuje uporabo smrtne kazni v vojni zaradi obsodbe za najhujše zločine vojne narave, storjene v vojni (OZN 2018a).

²⁰² Drugi opcijski protokol k MPDPP je ratificirala s pridržkom v skladu s prvim odstavkom 2. člena Drugega opcijskega protokola k MPDPP (OZN 2018a).

²⁰³ K Drugemu opcijskemu protokolu k MPDPP je pristopila leta 1999, v letu 2003 je odpravila pridržek v skladu s prvim odstavkom 2. člena Drugega opcijskega protokola k MPDPP (OZN 2018a).

²⁰⁴ V začetku leta 2017 je prišlo do poskusa njene ponovne uvedbe, zlasti za nezakonito trgovino z drogami (Resolucija Evropskega parlamenta z dne 15. septembra 2016 o Filipinih, tč. K).

Russia suspends death penalty" 1999), prav tako je pomilostil vse obsojene na smrt. Po besedah Oreshkina, nekdanjega vodje zloglasnega zapora Butirskaya, je bila ta odločitev predsednika bolj poteza zunanje kot notranje politike. "To ni gesta dobre volje proti obsojenim na smrtno kazen ali manifestacija človečnosti. To je natančno preračunan korak, ki naj bi navdušil tuje občinstvo" (Paddock, 1999). Leta 1997 je Rusija podpisala tudi Protokol št. 6 k EKČP, ki zadeva odpravo smrtne kazni, ga pa še vedno ni ratificirala (Svet Evrope 2017). Vendar je rusko ustavno sodišče leta 2009, kljub močni podpori prebivalstva ponovni uvedbi smrtne kazni (med 65 in 74 odstotki), poprejšnji 13-letni moratorij na izvrševanje smrtne kazni podaljšalo za nedoločen čas ("Russian court extends moratorium on death penalty" 2009).

Tabela 4.6: *De facto* prepoved smrtne kazni v obravnavanih državah pogodbenicah

Država pogodbenica	Leto
Šrilanka	1977
Jamajka	1988
Tunizija	1991
Alžirija	1993
Maroko	1994
Ruska federacija	1996 ²⁰⁵
Kamerun	1997
Trinidad in Tobago	1999
Gvatemala	2000
Demokratska republika Kongo	2003
Tadžikistan	2004

Vir: Cornell Center on the Death Penalty Worldwide 2017; HRC 1991a, tč. 465; 2000č, tč. 87; 2003b, tč. 11; 2005d, tč. 3; 2007e, tč. 5; 2008b, tč. 5; 2010c, tč. 14.

V preostalih šestih državah pogodbenicah²⁰⁶ se smrtna kazen še vedno uporablja. Pridružitve k Svetu Evrope ni bil zadosten razlog za prenehanje izvrševanja smrtne kazni v Belorusiji, edini evropski državi, ki je tudi še v letu 2017 ni, vsaj *de facto*, odpravila. Belorusi so sicer leta 1996 na referendumu glasovali o morebitni ukinitvi smrtne kazni, vendar jo je 80,44 % volivcev zavrnilo (Amnesty International 2004, 15), kar država pogodbenica ob pritiskih k uvedbi moratorija na smrtno kazen redno izpostavlja (prav tam, 4–5).

Belorusija je po razpadu Sovjetske zveze, del katere je bila do leta 1991, vse do leta 1999 v bistvu uporabljala določbe sovjetskega kazenskega zakonika, ki je smrtno kazen predpisoval za več kot 30 kaznivih dejanj (International Federation for Human Rights (FIDH) in Human

²⁰⁵ Pri čemer so se v letih 1996 do 1999 usmrtitve še vedno izvrševale v Čečeniji (Amnesty International 2017, 43).

²⁰⁶ Belorusija, Jordanija, Demokratska ljudska republika Koreja, Libija, Sirija in Jemen.

Rights Centre "Viasna" 2016, 5). Pri tem je leta 1993 za štiri kazniva dejanja ekonomske narave smrtno kazen odpravila (Amnesty International 2004, 14). Leta 1997 pa kljub temu, da je leta 1994 sprejeta ustava uporabo smrtne kazni, "dokler ne bo odpravljena", omejila na najhujša kazniva dejanja (FIDH in Human Rights Centre "Viasna" 2016, 5), uvedla novo kaznivo dejanje, za katerega se lahko izreče, in sicer terorizem.

Leta 1999 sprejeti kazenski zakonik s spremembami smrtno kazen predvideva za 14 kaznivih dejanj, 12 v miru in dve v času vojne, in sicer: začetek ali vodenje napadalne vojne; umor predstavnika tuje države ali mednarodne organizacije z namenom povzročiti mednarodno napetost ali vojno; mednarodni terorizem; genocid; zločine proti človeštvu; nameren umor z oteževalnimi okoliščinami; terorizem; teroristična dejanja zoper državo ali javno osebnost; izdajo, ki jo spremlja umor; zaroto za prevzem oblasti; sabotazo; umor policista; uporabo orožja za množično uničevanje; ter umor osebe v nasprotju z vojaškimi zakoni in običaji. Smrtna kazen za vsa naštetá kazniva dejanja ni obvezna, temveč se izreka po presoji sodišč (Amnesty International 2004, 13). Predsednik države lahko smrtno obsodbo spremeni v dosmrtno zaporno kazen (Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE) 2015, 20).

Po podatkih iz leta 2014 so bile vse smrtne kazni v Belorusiji od leta 1981 izrečene za namerne umore z oteževalnimi okoliščinami, razen leta 2011, ko sta bila na smrt obsojena in naslednje leto usmrčena moška, ki sta izvedla bombni napad na postaji podzemne železnice v Minsku, v katerem je umrlo 15 ljudi, več sto pa je bilo ranjenih. V skladu z zakonikom naj bi se usmrčitve izvajale s strelskim vodom, v praksi pa se s strelom v tilnik, medtem ko obsojenec kleči (Cornell Center on the Death Penalty Worldwide 2017).

Kazenski zakonik ob razglasitvi beloruske samostojnosti je prepovedoval smrtno kazen za storilce, ki ob izvršitvi kaznivega dejanja niso dopolnili 18 let, in nosečnice, od leta 1994 pa velja ta prepoved za vse ženske in od leta 2001 tudi za moške, ki so ob izreku kazni dopolnili 65 let (Amnesty International 2004, 14). Na podlagi zakona o izvrševanju kazenskih sankcij, sprejetega leta 2000, se ne izvajajo usmrčitve oseb, ki trpijo zaradi duševnih motenj, če ne razumejo posledic svojih dejanj. Sprememba kazenskega zakonika v letu 2015 pa je prinesla tudi določbo, da se smrtna kazen ne izreka storilcem, ki sodelujejo v predsodnem postopku (OSCE 2015, 20).

Po drugi strani beloruska zakonodaja vsebuje določbe, ki jih ne moremo umestiti v okvir razvoja interpretacije mednarodno pravnih določb glede omejitve uporabe smrtne kazni. Usmrčitev se lahko opravi takoj, ko je predsednik države zavrnil pomilostitev, pri čemer

zaporniki, njihovi odvetniki in sorodniki niso obveščeni o datumu, kdaj bo prošnja za pomilostitev obravnavana (Amnesty International 2004, 43). Tako so zaporniki usmrčeni v nekaj urah ali celo minutah, odkar so izvedeli, da jim je bila prošnja za pomilostitev zavrnjena (Cornell Center on the Death Penalty Worldwide 2017). Nadalje zakon o izvrševanju kazenskih sankcij določa, da se usmrtitve izvajajo tajno, da se trupel usmrčenih oseb ne vrača njihovim svojcem ter da je tajen tudi kraj pokopa (OSCE 2015, 20). Družine so o usmrtitvi lahko obveščene šele čez tedne ali mesece (Cornell Center on the Death Penalty Worldwide 2017).

Jordanija je leta 2006 (*de facto* moratorij je uvedla v začetku leta 2007) za osem let prekinila izvajanje smrtnih kazni. V tem obdobju je znižala število kaznivih dejanj, za katera se lahko izreče smrtna kazen s 16 na deset, in sicer je smrtno kazen odpravila za nekatera kazniva dejanja, povezana s prepovedanimi drogami; kazniva dejanja zoper najvišje organe oblasti z oboroženim uporom; in požig, ki je povzročil smrt. Prvotni vladni predlog je vključeval tudi šest kaznivih dejanj, povezanih z "nacionalno varnostjo", vključno z vohunstvom, izdajo in s terorizmom, vendar je bil zavrnjen (Cornell Center on the Death Penalty Worldwide 2017).

Med kazniva dejanja, za katera se izreka smrtna kazen, se tako uvrščajo: umor z oteževalnimi okoliščinami; nameren umor; kazniva dejanja, povezana s terorizmom, četudi niso povzročila smrti (v primeru, da so bili pri terorističnem dejanju uporabljeni eksploziv, radioaktivni materiali, biološko ali radioaktivno orožje ali v primeru, da je pri njem prišlo do uničenja ali delnega uničenja zgradbe, v kateri se je nahajala ena ali več oseb); posilstvo deklice, ki še ni dopolnila 15 let; rop na avtocesti z oteževalnimi okoliščinami; kazniva dejanja, povezana s prepovedanimi drogami, vključno s preprodajo, če je povezana s tihotapljenjem orožja ali pranjem/ponarejanjem denarja; izdaja, vključno s poskusom ogrožanja življenja kralja, kraljice ali regenta in z nezakonitim delovanjem z namenom spremembe ustave; vohunstvo; ter vojni zločini, povezani z aretacijami, s pridržanjem, z mučenjem in nečloveškim ravnanjem. Za kazniva dejanja, povezana s prepovedanimi drogami, je smrtna kazen obvezna. Zakonodaja predvideva splošno amnestijo, pomilostitev lahko odobri tudi kralj (Cornell Center on the Death Penalty Worldwide 2017).

Konec leta 2014 je Jordanija izvedla 11 smrtnih kazni, pri čemer ni navedla, zakaj je moratorij prekinila. Malo pred usmrtitvami je minister za notranje zadeve namigoval na ponovno uvedbo smrtnih kazni, in sicer zaradi razprave, ki se je o tej temi razplamtela v državi in mnenja javnosti, da je nedaven porast kriminala pripisati njeni neuporabi ("Jordan hangs 11 after lifting execution ban" 2014). Leta 2015 sta sledili dve usmrtitvi, marca 2017 pa je prišlo

do množične usmrtitve 15 obsojencev, od tega deset za kazniva dejanja, povezana s terorizmom. Usmrtitve se izvajajo z obešanjem (Cornell Center on the Death Penalty Worldwide 2017).

Osebe, ki še niso dopolnile 18 let, nosečnice in osebe z motnjami v duševnem razvoju, če niso sposobne razumeti pomena svojih dejanj, ne morejo biti podvržene smrti kazni, enako ne velja za duševno bolne osebe, če zdravniški odbor oceni, da se je njihovo stanje popravilo. Pri tem pri kategoriji nosečnic obstaja določeno razhajanje, saj kazenski zakonik iz leta 1960 določa, da se kazen nosečnice spremeni v prisilno delo, medtem ko zakon o kazenskem postopku iz leta 1961 predvideva njihovo usmrtitev v roku treh mesecev po rojstvu otroka (Cornell Center on the Death Penalty Worldwide 2017).

Podatki o izvajanju smrtne kazni v naslednjih državah pogodbenicah so precej omejeni, temeljijo na poročanju predvsem nevladnih organizacij in medijev. V Demokratični ljudski republiki Koreji je smrtna kazen predpisana in tudi redno uporabljena za: umor z oteževalnimi okoliščinami; umor; kazniva dejanja, povezana s terorizmom, četudi niso povzročila smrti (v posebno hudem primeru ugrabitve ali poškodbe uradnikov ali državljanov zaradi proti državnih namenov); posebno hud primer posilstva; veliko tatvino; posebno hud primer ugrabitve; trgovino s prepovedanimi drogami; ekonomska kazniva dejanja kot so, med drugimi, plenjenje, ropanje in namerno uničenje državne lastnine, poneverba, goljufija, trgovanje na črnem trgu; izdajo, ki med drugimi vključuje prebeg, politično oporečništvo, posebno hud primer sodelovanja v revoluciji, nemirih, demonstracijah ali napadu proti oblasti; vohunstvo; posebno hud primer namernega uničenja vojaških objektov ali tehnologije; povratništvo; omogočanje prostitucije; posebno hud primer napada; malopridnost; ter trgovino z ljudmi (Cornell Center on the Death Penalty Worldwide 2017).

Po podatkih iz začetka leta 2014 naj bi bila s smrtno kaznijo kaznovana tudi posest ter uporaba in preprodajanje prepovedanih drog; nezakoniti telefonski stiki s tujci; gledanje ali poslušanje južnokorejskih programov ali oddaj; ter pomoč prebežnikom. Kot je razvidno iz predstavljenega nabora kaznivih dejanj, so "kazniva dejanja v Severni Koreji opredeljena širše in bolj subjektivno kot v kateri koli drugi državi na svetu, izvršna oblast pa lahko narekuje sodne izide, iz česar izhajata uporaba smrtne kazni za širok razpon političnih kaznivih dejanj in samovoljna uporaba ali širitev uporabe smrtne kazni v daljšem časovnem obdobju". Smrtna kazen za vsa naštetá kazniva dejanja po zakonodaji sicer ni obvezna. Poleg tega se "smrtna kazen izvaja v nasprotju z načelom *nullum crimen sine lege* (ni kaznivega dejanja in kazni brez zakona). Usmrtitve se izvajajo za kazniva dejanja, tudi če za kaznivo dejanje v skladu z

nacionalno zakonodajo smrtna kazen ni predpisana". Načini usmrnitve v zakonodaji niso opredeljeni, usmrnitve so večinoma izvedene s streljanjem, obešanjem ali obglavljanjem v javnosti (Cornell Center on the Death Penalty Worldwide 2017).

Točnih podatkov o številu usmrtitev v državi pogodbenici ni, v nadaljevanju navedeni znani primeri služijo za oris njihove potencialne razsežnosti. Vezano na kazniva dejanja ekonomske narave je bilo leta 2010 pet civilistov javno usmrčenih zaradi nezakonite trgovine z govedom. Vezano na kaznivo dejanje izdaje je država pogodbenica leta 2008 usmrtila 13 žensk, ker so poskušale pobegniti na Kitajsko. Leta 2009 je bila smrtna kazen izvedena nad dvema uslužbencema Ministrstva za elektroindustrijo zaradi prekinitve električne energije jeklarni (Cornell Center on the Death Penalty Worldwide 2017). Po podatkih Amnesty International naj bi bilo v letu 2010 usmrčenih več kot 60 ljudi (Amnesty International 2017). Leta 2011 naj bi bilo usmrčenih ali v uprizorjenih avtomobilskih nesrečah ubitih 30 uradnikov, in sicer zaradi dvostranskih pogovorov z Južno Korejo. Leta 2012 so bili usmrčeni namestnik ministra za oborožene sile, ker je v času žalovanja za prejšnjim vodjem pil alkohol in 44 prebežnikov, ki so bili vrnjeni s Kitajske. Leta 2013 je prišlo do niza usmrtitev zaradi gledanja in razširjanja tuje pornografije in južnokorejskih filmov (Cornell Center on the Death Penalty Worldwide 2017).

Smrtno kazen je po zakonu prepovedano izvršiti nad mladoletniki, ki ob izvršitvi kaznivega dejanja niso dopolnili 18 let; nosečnicami; ter osebami, ki ne razumejo posledic svojih dejanj ali ne morejo obvladati svojih nagibov zaradi kronične duševne bolezni ali začasne duševne motnje (Cornell Center on the Death Penalty Worldwide 2017).

Podatki o izvajanju smrtne kazni so omejeni tudi v primeru Libije. Po podatkih Amnesty International naj bi bilo v letu 2008 usmrčenih več kot osem ljudi, v letu 2009 več kot štirje ljudje in v letu 2010 več kot 18 ljudi (Amnesty International 2017). Glede na do takrat zbrane podatke se smrtna kazen lahko izreče za nameren umor; oborožen rop, če je povzročil smrt; napad, katerega namen je zmanjšati javno varnost, če je povzročil smrt; namerno zastrupitev vode ali hrane ali širjenje bolezni, če sta povzročila smrt; terorizem, če je povzročil smrt; dejanja z namenom uničenja, plenjenja ali usmrtitve ljudi, kot tudi druga nasilna dejanja in članstvo v organizacijah, ustanovljenih za izvajanje takšnih kaznivih dejanj; trgovino s prepovedanimi drogami; izdajo, ki vključuje politično opozicijo, spodbujanje razvoja nezakonitih organizacij, oboroženi upor proti državi, spodbujanje vojne proti Libiji, dejanja proti Libiji zaradi tujih interesov, pomoč sovražniku, spodbujanje obrambe, spodbujanje ustave, uporabo eksplozivov pri poskusu atentata ter vodenje državljanske vojne in napadov

na vlado; vohunstvo v času vojne; ter vojaška kazniva dejanja, kot so: spodkopavanje obrambe ali ozemeljske celovitosti države, vračanje v boj proti Libiji (v primeru izpuščenih vojnih ujetnikov), zloraba ranjencev, dezertacija, strahopetnost, zanemarjanje dolžnosti in vojni zločini, v nasprotju s humanitarnim pravom. Pri tem je potrebno poudariti, da zakonodaja, sprejeta po revoluciji leta 1969, uveljavlja različne hududske in povračilne kazni. Smrtna kazen za nameren umor je obvezna, razen če storilca, v zameno za finančno nadomestilo, ne oprosti žrtvina družina. V praksi se usmrtitve izvajajo s strelskim vodom (Cornell Center on the Death Penalty Worldwide 2017).

Glede kategorij oseb, ki se jim ne sme izreči oziroma nad katerimi se ne sme izvršiti smrtna kazen, libijska zakonodaja določa, da se ne sme izvršiti nad osebami, ki v času, ko so storile kaznivo dejanje, še niso dopolnile 18 let in nad nosečnicami, do dveh mesecev po rojstvu otroka. Za druge kategorije ni zanesljivih podatkov (Cornell Center on the Death Penalty Worldwide 2017).

Podatki o izvajanju smrtne kazni v Siriji od začetka leta 2011 niso dostopni. Glede kaznivih dejanj, za katera se lahko izreče, obstaja seznam, ki ga je Cornell Center on the Death Penalty Worldwide pripravil na podlagi kazenskega zakonika iz leta 1979, pri čemer je v besedilu manjkalo okoli 100 členov. Kazenski zakonik je bil kasneje spremenjen, vendar je nedostopen. Iz Zakona o mladoletnikih, s spremembami v letu 2003, je razvidno, da osebe, ki so bile ob storitvi kaznivega dejanja mlajše od 18 let, ne morejo biti podvržene smrti kazni. Iz obravnave poročil države pogodbenice v okviru OČP pa izhaja, da so lahko nosečnice usmrčene šele po rojstvu otroka in osebe, ki so duševno bolne, ko so ozdravljene. Prav tako so poročila države pogodbenice OČP v letu 2004 podala podatek, da se usmrtitve navadnih ljudi izvajajo z obešanjem in vojaških oseb s streljanjem ter podrobnosti, vezane na prošnje za pomilostitev (Cornell Center on the Death Penalty Worldwide 2017).

Jemen smrtno kazen predpisuje v primeru naslednjih kaznivih dejanj: umor z oteževalnimi okoliščinami; umor; ugrabitev, ki je povzročila smrt; razbojništvo, ki je povzročilo smrt; uničenje premoženja, ki je povzročilo smrt; kriva izpovedba, če je povzročila usmrtitev nedolžnega; nasprotovanje nadrejenim vojaškim osebam (s strani vojaškega osebja), ki je povzročilo smrt; kazniva dejanja zoper javno varnost in vire, če so povzročila smrt; posilstvo v povezavi s prešuštvom ali istospolnimi dejanji; ugrabitev v povezavi s prešuštvom ali istospolnimi dejanji; kazniva dejanja povezana s prepovedanimi drogami, četudi niso povzročila smrti, vključno s posedovanjem, namenjenim prodaji; prešuštvo; versko odpadništvo, če odpadnik trikrat zavrne vrnitev k islamu in preteče 30 dni; istospolna

sodomija (poročenega udeleženca); izdaja, ki med drugimi vključuje dejanja, katerih cilj je spodkopati neodvisnost, enotnost ali ozemeljsko celovitost države, spodkopavanje obrambe, pomoč sovražniku in udeležbo v oboroženi skupini proti vladi, organom kazenskega pregona ali ljudem; ter vohunstvo (Cornell Center on the Death Penalty Worldwide 2017).

Smrtna kazen za ta kazniva dejanja je skoraj vedno obvezna, razen v primeru olajševalnih okoliščin, kot so, da so za kazniva dejanja predvidene povračilne kazni ali da ne gre za kazniva dejanja, povezana z vero. Na primer, smrtna kazen za umor z oteževalnimi okoliščinami in umor je obvezna, razen če storilca, iz sočutja ali v zameno za finančno nadomestilo, ne oprosti žrtvina družina. Za prešuštvo in istospolno sodomijo, če ju potrdijo priče, je zapovedano kamenjanje, pri čemer lahko priče z zavrnitvijo začetka kamenjanja, prešuštnika smrtne kazni oprostijo. Poleg kamenjanja se usmrtitve izvršujejo s strelom v srce ali tilnik. Za hirabo oziroma rop na avtocesti zakon o kazenskem postopku dovoljuje križanje po usmrtitvi, truplo se nato razkazuje na javnem kraju (Cornell Center on the Death Penalty Worldwide 2017).

Po podatkih Amnesty International naj bi bilo v letu 2008 usmrčenih več kot 13, v letu 2009 več kot 30, v letu 2010 več kot 62, v letu 2011 več kot 41, leta 2012 več kot 28, leta 2013 več kot 13, leta 2014 več kot 22 in leta 2015 več kot 8 ljudi. Za leto 2016 organizaciji ni uspelo pridobiti podatkov (Amnesty International 2017).

V skladu z nacionalno zakonodajo se od leta 1994 osebe, ki še niso dopolnile 18 let, za kazniva dejanja, za katera se lahko izreče smrtna kazen, kaznujejo z desetletno zaporno kaznijo (Cornell Center on the Death Penalty Worldwide 2017). Vendar po poročanju nevladnih organizacij država pogodbenica navedenega ne izvaja. Po podatkih UNICEFA naj bi bilo med letoma 2006 in 2010 usmrčenih 14 otrok, leta 2011 naj bi na usmrtitev čakalo 11 otrok in na verjeten izrek smrtne kazni 84 otrok (Child Rights International Network 2012). Nosečnice so lahko usmrčene šele dve leti po porodu, razen če se ugotovi, da lahko nekdo drug skrbi za otroka. Osebe z motnjami v duševnem razvoju in duševnimi boleznimi se prepustijo ustreznim institucijam, če sodišče ugotovi, da ne morejo biti kazensko odgovorne (Cornell Center on the Death Penalty Worldwide 2017).

Glede na navedeno je razvidno, da je bila v obravnavanih državah pogodbenicah, ki smrtno kazen še izvajajo, razlaga določb MPDPP o omejitvah uporabe smrtne kazni v veliki meri preslišana, kar se nanaša tako na nabor kaznivih dejanj, za katera se lahko izreče, v povezavi s številom usmrtitev, kot tudi na način usmrtitve. Do določene mere, v smislu sprejetih zakonodajnih določb, pa vse te države pogodbenice sledijo določbam MPDPP in KOP v delu

kategorij oseb, ki se jim ne sme izreči oziroma nad katerimi se ne sme izvršiti smrtna kazen. Navedeno je skladno s stališčem OČP, ki je v splošnem komentarju št. 24 (1994), vezano na določbe Pakta, na katere zaradi statusa običajnega mednarodnega prava, še posebej, če gre za peremptorne norme, države pogodbenice ne morejo podati pridržka, navedel tudi usmrtilcev nosečnic in otrok (HRC 1994d, tč. 8). Še več, številne so pravno sprejele tudi omejitve, ki izhajajo iz interpretacije določb MPDPP v smeri širjenja nabora oseb, nad katerimi je smrtna kazen prepovedana, in sicer nad osebami z motnjami v duševnem razvoju, če niso sposobne razumeti pomena svojih dejanj.

4.4.3 Pravica do izobraževanja

Ocena ravnanja držav pogodbenic v smislu, ali določbe o pravici do izobraževanja izvršujejo v okviru vseh razpoložljivih sredstev, zahteva preučitev njihovih proračunskih sredstev in deleža, ki ga v okviru teh sredstev namenjajo za uresničevanje pravice do izobraževanja (Wilson 2004). Tomaševski (2001a, 20) kot ključen kazalnik zmožnosti države za izvrševanje svojih obveznosti, ki se nanašajo na pravico do izobraževanja, navaja delež davčnih prihodkov v bruto domačem proizvodu (BDP). Za tiste države, katerih davčni prihodki predstavljajo manj kot deset odstotkov BDP, je pogosto nemogoče, da bi svoje obveznosti, ki se nanašajo na pravico do izobraževanja, lahko izvrševale (za obravnavane države pogodbenice glej Tabela 4.7).

Tabela 4.7: Delež davčnih prihodkov v bruto domačem proizvodu v obravnavanih državah pogodbenicah

Delež davčnih prihodkov v BDP	Država pogodbenica (podatek za leto 1998)	Država pogodbenica (novejši podatek)
Pod 10 %	Demokratska republika Kongo (4,3) Gruzija (4,6) Paragvaj (9,2) (podatek iz leta 1990)	Mehika (9,9) (2000) Tadžikistan (9,8) (2004) Švica (9,5) (2012) Panama (9,3) (2001) Demokratska republika Kongo (8,8) (2010)
10 do 15 %	Kolumbija (10,1) Kamerun (10,8) (podatek iz leta 1990) Mehika (13,0) Mongolija (13,5) Jemen (13,7) Šrilanka (14,5)	Ruska federacija (14,3) (2013) Sirija (14,2) (2007) Španija (13,9) (2013) Kostarika (13,9) (2013) Kolumbija (13,3) (2013) Filipini (12,9) (2013) Paragvaj (12,8) (2012) Kanada (11,7) (2013) Nemčija (11,5) (2013) Kamerun (11,2) (1999) Gvatemala (10,8) (2012) Šrilanka (10,4) (2012)
15 do 20 %	Bolivija (15,1)	Nizozemska (20) (2013)

	Sirija (16,4) Filipini (17,0) Kanada (18,3) (podatek iz leta 1990) Panama (18,4) Čile (18,4) Jordanija (19,8)	Republika Srbija (19,7) (2013) Urugvaj (18,8) (2012) Ukrajina (18,3) (2012) Čile (17,5) (2013) Poljska (15,54) (2013) Mongolija (15,3) (2012) Jordanija (15,3) (2012) Belorusija (15,1) (2012)
20 do 30 %	Švica (22,0) Maroko (22,9) (podatek iz leta 1990) Kostarika (23,1) Tunizija (24,8) Nemčija (26,6) Finska (28,1) Španija (28,1) Belorusija (28,7) Urugvaj (30,0)	Trinidad in Tobago (27,6) (2010) Nova Zelandija (27,2) (2013) Jamajka (26,6) (2013) Švedska (26,3) (2013) Belgija (25,5) (2013) Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske (25,5) (2013) Norveška (25,2) (2013) Gruzija (24,1) (2012) Maroko (23,9) (2012) Italija (23,6) (2013) Ciper (23,5) (2013) Tunizija (21,1) (2012) Finska (20,8) (2013)
30 do 40 %	Alžirija (30,7) Nova Zelandija (32,1) Poljska (32,8) Norveška (34,1) Švedska (35,8) Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske (36,3) Italija (38,6)	Alžirija (37,2) (2011)
Nad 40 %	Nizozemska (42,7) Belgija (43,3)	
Ni podatka	Ciper Demokratska ljudska republika Koreja Gvatemala Jamajka Libija Republika Srbija Ruska federacija Tadžikistan Trinidad in Tobago Ukrajina Uzbekistan	Demokratska republika Kongo Libija Uzbekistan Jemen Bolivija

Vira: Svetovna banka (2001, 300–301) in IndexMundi (2017).

Nadalje pa se odpira vprašanje, kako države te davčne prihodke porazdelijo po različnih področjih, pri čemer je izobraževanje običajno ena izmed najvišjih proračunskih postavk. Po mnenju Tomaševski (2001a, 23–24) je najbolj optimalna raven javne porabe za izobraževanje v bruto nacionalnem proizvodu (BNP) od pet do sedem odstotkov BNP (za obravnavane države pogodbenice glej Tabela 4.8).

Tabela 4.8: Odstotek javne porabe za izobraževanje v bruto nacionalnem proizvodu in bruto domačem proizvodu v obravnavanih državah pogodbenicah

Odstotek javne porabe za izobraževanje	Država pogodbenica (v BNP, podatek za leto 1996)	Država pogodbenica (v BDP, novejši podatek)
Manj kot 2 %	Gvatemala	Gruzija (2012) Šrilanka (2012)
Od 2 do 3 %	Paragvaj Tadžikistan	Gvatemala (2013) Libija (1999) Demokratska republika Kongo (2013)
Od 3 do 4 %	Čile Filipini Ruska federacija Šrilanka Urugvaj	Filipini (2013) Panama (2011) Trinidad in Tobago (2003) Kamerun (2013)
Od 4 do 5 %	Bolivija Kolumbija Ciper Nemčija Mehika Trinidad in Tobago	Belorusija (2014) Paragvaj (2012) Nemčija (2012) Jordanija (1999) Kostarika (2004) Poljska (2011) Kolumbija (2014) Mongolija (2011) Jemen (2008) Čile (2013) Republika Srbija (2012) Španija (2012) Urugvaj (2011) Alžirija (2008) Ruska federacija (2012) Italija (2011) Tadžikistan (2012)
Od 5 do 6 %	Belorusija Belgija Kostarika Gruzija Maroko Nizozemska Panama Španija Švica Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske	Jamajka (2014) Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske (2013) Nizozemska (2012) Maroko (2009) Kanada (2011) Mehika (2011) Sirija (2009) Švica (2012)
Od 6 do 7 %	Italija Mongolija Jemen	Ukrajina (2013) Ciper (2011) Belgija (2011) Tunizija (2012)
Več kot 7 %	Kanada Finska Jamajka Nova Zelandija Norveška Poljska Uzbekistan Švedska	Švedska (2012) Norveška (2012) Nova Zelandija (2012) Finska (2012) Bolivija (2014)
Ni podatka	Alžirija Kamerun Demokratska ljudska republika	Uzbekistan Demokratska ljudska republika Koreja

	Koreja Demokratična republika Kongo Jordanija Libija Republika Srbija Sirija Tunizija Ukrajina	
--	---	--

Vira: UNESCO (2000, 164–167) in IndexMundi (2017).

Razliko do celotnih stroškov osnovnega izobraževanja krijejo starši, zato ni presenetljivo, da sta OOP in/ali OESKP v sklepnih ugotovitvah problematizirala takšne stroške osnovnega izobraževanja prav v državah pogodbenicah (CRC 2009a, tč. 65; CESC 2002, tč. 776; 2010a, tč. 29; 2012, tč. 32), ki se po navedenih kazalnikih uvrščajo v spodnje kategorije. V letu 1990 so davčni prihodki v Kamerunu predstavljali 10,8 odstotka BDP ter v letu 1998 v Demokratični republiki Kongo 4,3 odstotka BDP in v Kolumbiji 10,1 odstotka BDP (Svetovna banka 2001, 300–301). Vse tri navedene države pogodbenice so po novejših podatkih odstotek davčnih prihodkov v BDP sčasoma povečale, vendar se, razen v primeru Kolumbije, še vedno giblje okoli nezadostne višine. Prav tako pa se samo v Kolumbiji delež javne porabe za izobraževanje približuje optimalni ravni (IndexMundi 2017).

Po drugi strani so se sklepne ugotovitve OESKP, vezane na postopno zagotavljanje srednjega oziroma višjega šolanja, nanašale na Kanado, v kateri so davčni prihodki v letu 1990 znašali 18,3 odstotka BDP, delež javne porabe za izobraževanje v BNP v letu 1996 pa je bil več kot sedem odstotni, ter Nemčijo, v kateri so davčni prihodki v letu 1998 znašali 26,6 odstotka BDP, delež javne porabe za izobraževanje v BNP v letu 1996 pa se je uvrščal med štiri in pet odstotkov (Svetovna banka 2001, 300–301; UNESCO 2000, 164–167). V obeh državah so se davčni prihodki sčasoma precej znižali, pri čemer je v Kanadi to vodilo tudi do znižanja deleža javne porabe za izobraževanje (IndexMundi 2017). Kanada je namreč ob gospodarski in finančni krizi konec 20. stoletja znižala sredstva za socialne programe, zdravstvo in šolstvo, ki jih nato po okrevanju, razen za zdravstvo, ni povrnila na stanje pred letoma 1994 in 1995 (CESC 2006a, tč. 20). Na splošno je razviden trend nižanja deleža javne porabe za izobraževanje v državah pogodbenicah, ki so imele ta delež najvišji, hkrati pa so ga države pogodbenice z najnižjim deležem zvišale.

Razpoložljivost sredstev v obravnavanih državah pogodbenicah pa ni vplivala na samo zagotavljanje obveznega osnovnega šolanja, razen v primeru Nizozemske na Arubi (CRC 2009d, tč. 12). Pri tem je treba omeniti, da si je Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske ob ratifikaciji pridržalo pravico, da izvajanje alineje (a) drugega odstavka 13.

člena in 14. člena MPESKP, vezano na zagotavljanje obveznega osnovnega šolanja, na Gilbertovih otokih, Salamonovih otokih in Tuvaluju preloži (OZN 2018a).

Pri tem se OOP in/ali OESKP nista posvečala dolžini obveznega šolanja, razen v primeru Nizozemske, ki jo je OESKP pohvalil za podaljšanje obveznega izobraževanja (CESCR 2008a, tč. 5) ter Trinidada in Tobaga, ki ga je OOP opomnil zaradi nezadovoljivega trajanja obveznega izobraževanja (CRC 2006c, tč. 59(d)). KOP in MPESKP določb o dolžini obveznega izobraževanja sicer ne vsebujeta, kar je glede na način oblikovanja besedil mednarodnopравnih dokumentov s področja človekovih pravic, torej s soglasjem, razumljivo, saj je že določitev starosti v definiciji otroka, sprožala razprave in težave (Melchiorre in Atkins 2011, 18). Vendar pa med obravnavanimi državami pogodbenicami v tem pogledu obstajajo velike razlike (glej Tabelo 4.9).

Tabela 4.9: Dolžina obveznega izobraževanja v obravnavanih državah pogodbenicah

Dolžina obveznega izobraževanja	Država pogodbenica (podatek iz leta 2000)	Država pogodbenica (podatek iz leta 2014)
14 let		Mehika Urugvaj Bolivija
13 let	Nizozemska (osnovno 6 let)	Čile Paragvaj Filipini
12 let	Belgija (osnovno 6 let) Nemčija (osnovno 4 leta)	Italija Mongolija Nizozemska Nemčija Belgija Švica Poljska
11 let	Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske (osnovno 6 let)	Ukrajina Demokratska ljudska republika Koreja Kostarika Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske Panama Uzbekistan
10 let	Kanada (osnovno 6 let) Kostarika (osnovno 6 let) Demokratska ljudska republika Koreja (osnovno 4 leta) Nova Zelandija (osnovno 6 let) Španija (osnovno 6 let)	Ruska federacija Španija Jordanija Kanada Alžirija Finska Norveška Nova Zelandija Gvatemala Kolumbija
9 let	Alžirija (osnovno 6 let) Belorusija (osnovno 4 leta) Ciper (osnovno 6 let) Finska (osnovno 6 let)	Maroko Gruzija Libija Jemen

	Gruzija (osnovno 4 leta) Jordanija (osnovno 10 let) Libija Norveška (osnovno 6 let) Ruska federacija (osnovno 3 leta) Šrilanka (osnovno 5 let) Švedska (osnovno 6 let) Švica (osnovno 6 let) Tadžikistan (osnovno 4 leta) Tunizija (osnovno 6 let) Ukrajina (osnovno 4 leta) Jemen	Sirija Tadžikistan Tunizija Ciper Šrilanka Belorusija Švedska
8 let	Bolivija Čile Italija (osnovno 5 let) Mongolija (osnovno 4 leta) Poljska	Republika Srbija
7 let	Trinidad in Tobago	
6 let	Kamerun Gvatemala Jamajka Mehika Maroko Panama Paragvaj Filipini Sirija Urugvaj	Trinidad in Tobago Kamerun Jamajka Demokratska republika Kongo
5 let	Kolumbija	

Vir: UNESCO (2000, 140–143) in IndexMundi 2017.

Iz tabele je razvidno, da se dolžina obveznega izobraževanja v državah pogodbenicah na splošno podaljšuje, pri čemer je njegovo skrajšanje pri Gvatemali in Mongoliji moč povezati s pozivi OESKP k uskladitvi minimalne starosti za sklenitev delovnega razmerja in starosti ob zaključku obveznega osnovnega šolanja (CRC 1998a, tč. 194; 2001a, tč. 249; 2010b, tč. 88; 2010c, tč. 65). Pri tem je treba še poudariti, da zgoraj navedene dolžine obveznega izobraževanja vključujejo tako primarno kot sekundarno izobraževanje, kar pojasni nekatere velike preskoke v posamezni obravnavni državi pogodbenici v opazovanih letih. Na primer, Poljska je obveznim osmim letom primarnega izobraževanja dodala štiri leta sekundarnega izobraževanja (UNESCO 2000, 143). Poleg daljšanja trajanja obveznega izobraževanja na splošno je torej opaziti tudi trend vključevanja sekundarnega izobraževanja v obvezno izobraževanje.

Izobraževalne strategije in statistika ne temeljijo na mednarodnem pravu človekovih pravic, zato so mednarodno zbrani podatki o dostopu do izobraževanja glede na mednarodno prepovedane razloge za diskriminacijo redki. Poleg tega se prepovedane vrste diskriminacije sčasoma širijo. Na primer, KOP je prva prepovedala diskriminacijo zaradi oviranosti

(Tomaševski 2004, 24–26). V tem smislu razvoj smernic OOP in OESKP za poročanje sčasoma zapolnjuje navedeno praznino.

Poleg tega je treba ločevati dve kategoriji otrok, ki nimajo dostopa do izobraževanja – tiste, ki jih izobraževalni sistem ne zajame (*unreached*), na primer otroci, ki živijo v odročnih gorskih predelih ali otroci nomadov, ter tiste, ki so iz izobraževalnega sistema izključeni (*excluded*), na primer otroci z ovirami ali otroci prosilcev za azil in beguncev. Poseben problem pa predstavljajo otroci, ki nimajo pravne in/ali administrativne potrditve svojega obstoja. Na primer, v Kamerunu je ob rojstvu registriranih manj kot 50 odstotkov otrok (Tomaševski 2001a, 30). Ti otroci v statistike običajno niso vključeni. "Pogosto uporabljene statistike o vpisu prikažejo število otrok, ki so vpisani v šolo (oziroma so bili v šolo vpisani na začetku šolskega leta), ne pa števila otrok, ki bi morali biti vpisani v šolo" (prav tam, 29). Enako naprej velja za stopnji obiskovanja in osipa v izobraževanju.

Čeprav OOP in OESKP države pogodbenice opozarjata tudi na stopnje vpisa, obiskovanja in osipa v izobraževanju, sklepne ugotovitve običajno vključujejo splošne pozive k odpravi diskriminacije določenih skupin otrok, vključno pri njihovem dostopu do izobraževanja. Redko so bolj specifične, kot na primer, ko je OOP Čile pozval, naj zagotovi učinkovito izvajanje ukrepov, da lahko noseča dekleta nadaljujejo šolanje med nosečnostjo in po njej (CRC 2002a, tč. 370(c)), ali ko je Panami priporočil, naj spremeni pravila za prejemanje denarnih subvencij za izobraževanje in med prejemnike vključi tudi prosilce za azil in begunce (CRC 2011e, tč. 63(c)).

5 SKLADNOST RAVNANJA DRŽAV GLEDE NA RAZVOJ PRISTOJNOSTI ODBOROV

Peto poglavje doktorske disertacije je namenjeno ugotavljanju skladnosti ravnanja držav pogodbenic z ugotovitvami in s priporočili odborov glede na razvoj sistema nadzora oziroma spremljanja uresničevanja mednarodnopравnih določb s področja človekovih pravic v okviru odborov. Poglavje je razdeljeno na tri dele. S primerjalno analizo določb relevantnih mednarodnopравnih dokumentov s področja človekovih pravic ter interpretacijo primarnih in sekundarnih virov v podpoglavju 5.1 podajam oris strukture in mehanizmov obravnavanih odborov. Med odbori namreč obstaja razlika v določbah, ki opredeljujejo njihovo strukturo in podeljene pristojnosti. Izvorna nedorečenost nekaterih od teh določb pa je s strani odborov zahtevala kasnejšo interpretacijo in konkretizacijo.

V podpoglavju 5.2 nato za vsak odbor posebej z zgodovinsko-razvojno analizo ter interpretacijo primarnih in sekundarnih virov opredeljujem značilnosti teh mehanizmov in postopkov po odborih, da lahko na koncu s primerjalno analizo ugotovim razlike in mejnike v širjenju mehanizmov in postopkov za spremljanje uresničevanja mednarodnopравnih obveznosti s področja človekovih pravic.

Analiza razvoja mehanizmov in postopkov odborov je omejena na obravnavano obdobje spremljanja uresničevanja ugotovitev in priporočil odborov. Odbore obravnavam po vrstnem redu glede na začetek delovanja. Pri tem ima posebno vlogo OČP, prvi izmed obravnavanih, ki je v marsikaterem pogledu oral ledino tako pri razvoju spremljanja uresničevanja človekovih pravic na sploh kot tudi pri razvoju mehanizmov in postopkov delovanja ostalih odborov. Pri izpostavljanju značilnosti mehanizmov in postopkov po odborih se osredotočam predvsem na tiste elemente delovanja odborov, ki so v neposredni povezavi z uresničevanjem obveznosti, ki izhajajo iz mednarodnopравnih pogodb s področja človekovih pravic, s strani držav pogodbenic, manj pa na druge elemente, povezane z organizacijskim in s finančnim vidikom delovanja odborov. V smislu postopnega poglobljanja odborov v situacijo človekovih pravic v državah pogodbenicah, analiza razvoja mehanizmov in postopkov delovanja vključuje tudi analizo razvoja smernic za poročanje in dokumentov, ki jih kot rezultat svojega dela izdajajo odbori.

V podpoglavju 5.3 na podlagi preučevanja sklepnih ugotovitev, dokumentov, ki jih odbori pripravljajo za nadaljnje spremljanje uresničevanja svojih ugotovitev oziroma priporočil s

strani držav pogodbenic, in mnenj iz pritožbenih postopkov identificirane razlike in mejnike v širjenju mehanizmov in postopkov za spremljanje uresničevanja mednarodnopравnih obveznosti s področja človekovih pravic povežem z dejanskim uresničevanjem ugotovitev in priporočil odborov s strani držav pogodbenic. Glede na posamezno obravnavano človekovo pravico v okviru mehanizma poročanja držav najprej identificiram značilnosti sklepnih ugotovitev odborov, ki spremljajo uresničevanje zadevne človekove pravice, kot osnove tako za nadaljnje ravnanje držav pogodbenic kot tudi za nadaljnje spremljanje uresničevanja zadevne človekove pravice s strani odborov. Pri OPM in OČP v nadaljevanju ugotavljam tudi značilnosti ravnanja držav pogodbenic v postopku spremljanja izvajanja sklepnih ugotovitev ter postopku reševanja pritožb posameznikov, in sicer tako v smislu njihovega odnosa do prošenj začasne ukrepe za zaščito kot tudi glede na vsebino in učinke s strani odborov sprejetih končnih mnenj.

Na ta način bom z analizo in s sintezo pridobljenih podatkov, v povezavi z ugotovljenimi značilnostmi ravnanja držav pogodbenic glede na ugotovitve in priporočila odborov, ugotovila, ali se ravnanje držav pogodbenic v smislu skladnosti z ugotovitvami in priporočili odborov razlikuje glede na nabor mehanizmov in postopkov, ki jih posamezen odbor uporablja za spremljanje uresničevanja mednarodnopравnih obveznosti s področja človekovih pravic.

5.1 Struktura članstva, mehanizmi in postopki odborov v mednarodnopравnih dokumentih s področja človekovih pravic

Analizo razvoja odborov in njihovih pristojnosti je treba najprej umestiti v kontekst oblikovanja MPDPP in MPESKP. Mednarodni sistem varstva človekovih pravic se je začel oblikovati šele po 2. svetovni vojni (Fischer 1977, 46) in prva seja OČP 21. marca 1977 je predstavljala zgodovinsko prelomnico v gibanju za človekove pravice (Tyagi 2011, 65). "/I/deja, da legitimnost in suverenost države izhaja iz njenih državljanov in pravic, ki jih uživajo, je predstavljala radikalen odmik od obstoječih paradigem v mednarodnem pravu" (wa Mutua 1998, 215). Poleg tega je OČP nastajal in začel delovati v času ideološkega konflikta hladne vojne, ki se je odražal tudi v različnih pogledih na pomen dveh glavnih kategorij človekovih pravic ter na način zagotovitve njihovega uresničevanja,²⁰⁷ zato je

²⁰⁷ Med hladno vojno so države članice zahodnega bloka poudarjale zagotavljanje političnih in državljanskih pravic ter države vzhodnega bloka zagotavljanje ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic.

osnovan na dodatnem kompromisu med državami članicami vzhodnega in zahodnega bloka ter nastajajočega tretjega sveta, ki je v ustanovitvi odbora za uveljavljanje z MPDPP prevzetih obveznosti videl 'Damoklejev meč' nad novonastalimi državami v smislu poseganja velikih sil v njihove notranje zadeve (Tyagi 2011, 60). Vse navedeno se je končno izrazilo v kratkih in nejasnih določbah o institucionalnem namenu,²⁰⁸ pristojnostih in funkcijah odbora (Steiner 2000, 17).

Osnutek ukrepov za uresničevanje MPDPP, ki ga je oblikovala KČP leta 1954 (KČP 1954, 65–72), je zajemal obvezen sistem meddržavnih pritožb, po katerem bi vsaka država pogodbenica sprejela pravico katerekoli druge države, da OČP predloži pritožbo v zvezi z njenim neizpolnjevanjem določb MPDPP.²⁰⁹

Med presojo zadeve bi OČP od držav lahko zahteval predložitev vseh relevantnih informacij (42. čl.) ter jim najprej dal na razpolago svoje dobre usluge, da bi se dosegla prijateljska rešitev zadeve (43(1) čl.). V primeru, da do rešitve zadeve v 18 mesecih ne bi prišlo, bi OČP sestavil poročilo o predloženih dejstvih in v njem izrazil svoje stališče, ali ta dejstva izkazujejo kršitev z MPDPP določenih obveznosti. Morebitna ločena mnenja članov OČP bi predstavljala sestavni del poročila. Poročilo bi bilo poslano zadevnim državam in kasneje, s strani generalnega sekretarja OZN, javno objavljeno (43(2) in 43(3) čl.). Med presojo bi se o pravnih vprašanjih, vezanih na obravnavane zadeve, OČP lahko preko ESS posvetoval z Meddržavnim sodiščem (44. čl.).

Vsaka država bi s podpisom MPDPP sprejela tudi pravico tožeče države, da zadevo, za katero ni bilo mogoče doseči prijateljske rešitve v skladu s prvim odstavkom 43. člena, in potem ko je OČP sestavil poročilo, predloži v presojo Meddržavnemu sodišču (46. čl.). Prav tako bi lahko vsaka država pogodbenica MPDPP Meddržavnemu sodišču v presojo posredovala vsak spor glede interpretacije ali uporabe MPDPP v zadevi, ki je v pristojnosti OČP (47. čl.).

V skladu z osnutkom MPDPP, ki ga je pripravila KČP leta 1954, OČP ne bi prejemal poročil držav o ukrepih, ki so jih za uresničevanje pravic, zagotovljenih z MPDPP, izvedle na

²⁰⁸ Od obravnavanih odborov ima v ustanovnem dokumentu namen ustanovitve odbora izrecno zapisan le OOP, in sicer preverjanje napredka, ki so ga države pogodbenice dosegle pri uresničevanju s KOP prevzetih obveznosti (KOP, 43(1) čl.).

²⁰⁹ V skladu z osnutkom KČP bi morala država, ki meni, da določena druga država krši s Paktom zagotovljene pravice (tožeča država), najprej pisno opozoriti državo kršiteljico. Država kršiteljica bi nato v treh mesecih podala pisno pojasnilo ali izjavo o zadevi, vključno z navedbo ukrepov, ki jih je ali bo podvzela za odpravo ali popravilo kršitve. V primeru, da državi v šestih mesecih ne bi dosegli ugodne razrešitve zadeve, bi lahko katerakoli od zadevnih držav, zadevo v presojo predložila OČP. V resnih in nujnih situacijah bi lahko tožeča država zadevo v presojo OČP predložila neposredno (člen 40). V obeh primerih bi OČP o zadevi lahko presojal samo, če so bila že izčrpana vsa pravna sredstva v okviru države (člen 41) (KČP 1954, 65–72).

nacionalni ravni. Poročila o napredku bi namreč države, preko generalnega sekretarja, v preučevanje posredovale ESS, ta pa po potrebi tudi KČP (člen 17(2) in člen 20). KČP bi imela pristojnost dajati splošna priporočila državam, medtem ko bi ESS lahko o napredku pri uresničevanju zagotovljenih političnih in državljanskih pravic obveščal GS (člen 20 in člen 22). Pristojnosti OČP so bile torej jasno določene, kot "kvazi-sodni organ" bi se ukvarjal izključno s pritožbami držav zaradi neizpolnjevanja določb MPDPP (Jhabvala 1984, 85).

O predstavljenih določbah osnutka MPDPP, ki ga je oblikovala KČP, so države članice OZN v okviru Tretjega odbora²¹⁰ GS prvič razpravljale in nato dosegle soglasje šele na 21. seji GS leta 1966 (OZN 2008b, 2), torej 12 let po sprejemu osnutka KČP. Obravnava je prinesla bistveno spremenjene pristojnosti in funkcije OČP. Razloge za navedeno najdemo v dejstvu, da se je v tem času drastično spremenila politična sestava članstva OZN.²¹¹ Poleg tega je Meddržavno sodišče 18. julija 1966 sprejelo sodbo o Jugozahodni Afriki (*South West Africa Cases (Second Phase)*), zaradi katere se je precej zamajalo zaupanje afriških držav v neodvisnost in nepristranost Meddržavnega sodišča,²¹² kar vse je prispevalo k izbrisu kakršnihkoli določb v zvezi s sodiščem ali določb v smeri oblikovanja kvazi-sodnega organa iz MPDPP. Določitev pristojnosti in funkcij OČP je tako izhajala iz temeljne predpostavke, da primarna odgovornost za uresničevanje in uveljavljanje MPDPP ostaja na nacionalni ravni, pri čemer se novoustanovljenemu organu podelijo močno omejene pristojnosti (McGoldrick 1988, 32–35). Poročanje držav pogodbenic OČP je postalo glavni mehanizem sistema uresničevanja MPDPP, saj gre za edino aktivnost vseh odborov, ki so ji države pogodbenice *ipso facto* podvržene s samo ratifikacijo ali pristopom k MPDPP (Tyagi 2011, 155–156).

²¹⁰ Gre za Odbor GS za socialne, humanitarne in kulturne zadeve.

²¹¹ Pred letom 1954 so OZN sestavljale naslednje članice: Afganistan, Argentina, Avstralija, Belorusija, Belgija, Bolivija, Brazilija, Kanada, Čile, Kitajska, Kolumbija, Kostarika, Kuba, Danska, Dominikanska republika, Ekvador, Egipt, El Salvador, Etiopija, Francija, Grčija, Gvatemala, Haiti, Honduras, Islandija, Indija, Indonezija, Iran, Irak, Izrael, Libanon, Liberija, Luksemburg, Mehika, Mjanmar, Nizozemska, Nova Zelandija, Nikaragva, Norveška, Pakistan, Panama, Paragvaj, Peru, Filipini, Poljska, Ruska federacija, Savdska Arabija, Južna Afrika, Švedska, Sirija, Tajska, Turčija, Ukrajina, Združeno kraljestvo, ZDA, Urugvaj, Venezuela, Jemen. Med leti 1954 in 1966 so k članstvu pristopile še: Albanija, Alžirija, Avstrija, Barbados, Benin, Botsvana, Bolgarija, Burkina Faso, Burundi, Kambodža, Kamerun, Centralna afriška republika, Čad, Kongo, Slonokoščena obala, Ciper, Demokratična republika Kongo, Finska, Gabon, Gambija, Gana, Gvineja, Gvajana, Madžarska, Irska, Italija, Jamajka, Japonska, Jordan, Kenija, Kuvajt, Laos, Lesoto, Libija, Madagaskar, Malavi, Malezija, Maldivi, Mali, Malta, Mavretanija, Mavricius, Mongolija, Maroko, Nepal, Niger, Nigerija, Portugalska, Romunija, Ruanda, Senegal, Sierra Leone, Singapur, Somalija, Španija, Šrilanka, Sudan, Togo, Trinidad in Tobago, Tunizija, Uganda, Tanzanija, Zambija.

²¹² Šlo je za postopek, ki sta ga zaradi politike apartheida v upravljanju mandatnega ozemlja Jugozahodne Afrike zoper Južnoafriško republiko sprožili Etiopija in Liberija. V sodbi, ki velja za eno najbolj kontraverznih v zgodovini mednarodnega prava, je Meddržavno sodišče tožeči stranki zavrnilo, ker naj ne bi imeli pravnega interesa za vložitev tožbe vezane na prebivalstvo Jugozahodne Afrike. Sodbo je podprlo sedem sodnikov, sedem jih je bilo proti. Odločil je glas predsednika (Meddržavno sodišče, 1966).

Ustanovitev posebnega organa, ki bi nadziral uveljavljanje prevzetih obveznosti, je bila predmet mnogih razprav tudi ob snovanju MPESKP. Leta 1951 je KČP oblikovala prvi predlog določb o ustanovitvi in pristojnostih ter funkcijah neodvisnega OESKP, takrat poimenovanega 'Odbor št. 2'. Odbor bi bil neposredno pod pristojnostjo generalnega sekretarja OZN in imel možnost sprejemanja pritožb skupin posameznikov, posameznikov, držav ali zvez. Vendar države članice o predlogu niso dosegle soglasja, zato je KČP za oblikovanje končne kompromisne rešitve ustanovila delovno skupino. Ugotovitve te delovne skupine so privedle do predlogov, ki so bili sprejeti in nato zajeti v MPESKP (Odello in Seatzu 2013, 24).

V nasprotju z ostalimi obravnavanimi odbori OESKP tako formalno ni pogodbeno telo OZN za nadzor nad uresničevanjem človekovih pravic. Namreč, MPESKP je edini mednarodnopravni dokument s področja človekovih pravic, ki ne vsebuje določb o ustanovitvi nadzornega telesa, pač pa je nadzorovanje na splošno, na podlagi odgovornosti, ki jih ima po UL OZN glede človekovih pravic in temeljnih svoboščin, poverjeno ESS (Economic and Social Council (ESC) 1996, tč. 1 in 2).

ESS je takoj po začetku veljavnosti MPESKP želel to praznino pakta zapolniti, več resolucij in odločitev²¹³ pa je bilo potrebno (ESC, tč. 4), da je leta 1985 z Resolucijo št. 1985/17, kot svoje pomožno telo, končno ustanovil OESKP. Pristojnosti OESKP so tako omejene v smislu, da "pomaga svetu, še zlasti pri izpolnjevanju njegovih obveznosti v skladu z 21.²¹⁴ in 22. členom²¹⁵ Pakta" (Resolucija ESS št. 1985/17 z dne 28. maja 1985, odstavek (f)). "Zaradi te posebne 'pravne' situacije, lahko odločitev ESS konča obstoj OESKP" (ESC 1996, tč. 4). Ne glede na navedeno OESKP svoje nadzorne funkcije *de facto* opravlja od leta 1985 (prav tam, tč. 5.a). Od ostalih obravnavanih odborov se OESKP razlikuje tudi v tem, da so njegovi člani izvoljeni s strani članic ESS in ne držav pogodbenic (OHCHR 2013a, 5).

²¹³ ESS se je v teh resolucijah in odločitvah ukvarjal z naslednjimi procesnimi vprašanji glede implementacije MPESKP: a) obveznost poročanja držav pogodbenic (Resolucija št. 1988 (LX) z dne 11. maja 1976), b) ustanovitev posebnega nadzornega telesa (sprva delovna skupina za implementacijo MPESKP, nato OESKP) (odločitev št. 1978/10 z dne 3. maja 1978, odločitev št. 1981/158 z dne 8. maja 1981, Resolucija št. 1982/33 z dne 6. maja 1982 in Resolucija št. 1985/17 z dne 28. maja 1985), načini delovanja delovne skupine/OESKP (Resolucija št. 1979/43 z dne 11. maja 1979, odločitev št. 1981/158 z dne 8. maja 1981, Resolucija št. 1982/33 z dne 6. maja 1982, Resolucija št. 1985/17 z dne 28. maja 1985), zasedanja delovne skupine/OESKP (Resolucija št. 1979/43 z dne 11. maja 1979, Resolucija št. 1985/17 z dne 28. maja 1985) (ESC 1996, tč. 3).

²¹⁴ Člen 21. MPESKP določa poročanje ESS GS OZN.

²¹⁵ V skladu z 22. členom MPESKP lahko ESS opozori druge organe OZN, njihove pomožne organe in prizadete specializirane agencije, ki se ukvarjajo s tehnično pomočjo, na vsako vprašanje, načeto v poročilih, če jim utegne to pomagati, da se vsak v svoji pristojnosti izjavi o umestnosti mednarodnih ukrepov, ki naj bi pripomogli k resničnemu in postopnemu izvajanju MPESKP.

5.1.1 Struktura članstva odborov

Člani odborov se za štiriletni mandat volijo s tajnim glasovanjem s seznama oseb, ki jih predlagajo države pogodbenice (MPDPP, 29(2) čl.; Resolucija ESS št. 1985/17, odstavek (c); MKPM, 17(5) čl. in KOP, 43(3) čl.).²¹⁶ V primeru OČP vsaka država pogodbenica lahko določi največ dva kandidata izmed svojih državljanov (MPDPP, 29(2) čl.),²¹⁷ čeprav v praksi, da se podpora ne bi delila, običajno nominirajo enega. Pri tem je način izbora kandidata stvar notranje pristojnosti države (Tyagi 2011, 83–84). "Če ni preglednosti in uradne odgovornosti, pomembno vlogo pri izvajanju te diskrecijske pravice igrajo zveze potencialnega nominiranca z vladajočimi strukturami" (prav tam, 81). V ostale obravnavane odbore lahko države pogodbenice predlagajo po enega izmed svojih državljanov (OHCHR 2013a, 12; MKPM, 17(2) čl. in KOP, 43(3) čl.).²¹⁸

Ne glede na navedeno člani odborov svojo funkcijo opravljajo v osebni svojstvu (MPDPP, 28(3) čl.; Resolucija ESS št. 1985/17, odstavek (b); MKPM, 17(1) čl. in KOP, 43(2) čl.), kar pomeni, da ne nastopajo v vlogi predstavnikov držav članic. Senco dvoma na navedeno meče dejstvo, da se nekateri po zasedanjih vrnejo v svoje vladne službe (Mechlem 2009, 915). Bayefsky (1994, 430) ocenjuje, da je takšnih, odvisno od odbora, kar med 35 in 65 odstotkov. Volitve se opravljajo vsaki dve leti, ko se zamenja polovica članov odborov.²¹⁹ Ista oseba je lahko ponovno, in to brez omejitev, predlagana oziroma izvoljena za člana odbora (MPDPP, 29(3) čl.; Resolucija ESS št. 1985/17, odstavek (c); MKPM, 17(5) čl. in KOP, 43(6) čl.).²²⁰

V odborih sme biti en sam državljan iste države (MPDPP, 31(1) čl.; MKPM, 17(3) čl. in KOP, 43(1) čl.), pri čemer se pri izboru upošteva pravična geografska porazdelitev članov (MPDPP, 31(2) čl.; Resolucija ESS št. 1985/17, odstavek (b); MKPM, 17(1) čl. in KOP, 43(2) čl.), kakor tudi v primeru OČP "zastopanost raznih oblik civilizacije ter glavnih pravnih sistemov" (MPDPP, 31(2) čl.), v primeru OESKP "zastopanost raznih oblik družbenih in

²¹⁶ Za člane odborov so izvoljeni tisti kandidati, ki ob kvorumu dve tretjini držav pogodbenic dobijo največ glasov in absolutno večino predstavnikov navzočih držav pogodbenic, ki glasujejo (MPDPP, 30(4) čl.; MKPM, 17(3) čl. in KOP, 43(5) čl.).

²¹⁷ Dva kandidata lahko države pogodbenice predlagajo tudi v Pododbor OPM za preprečevanje mučenja in drugega okrutnega, nečloveškega ali poniževalnega ravnanja ali kaznovanja (Opcijski protokol k MKPM, 6(1) čl.).

²¹⁸ V Pododbor OPM za preprečevanje mučenja in drugega okrutnega, nečloveškega ali poniževalnega ravnanja ali kaznovanja lahko države pogodbenice predlagajo tudi državljane druge države pogodbenice (Opcijski protokol k MKPM, 6(2) čl.).

²¹⁹ Polovici članov izmed tistih, ki so bili izvoljeni na prvih volitvah, je mandat potekel po dveh letih (MPDPP, 32(1) čl.; Resolucija ESS št. 1985/17, odstavek (c); MKPM, 17(5) čl. in KOP, 43(6) čl.).

²²⁰ V primeru Pododbora OPM za preprečevanje mučenja in drugega okrutnega, nečloveškega ali poniževalnega ravnanja ali kaznovanja je lahko član v odbor ponovno izvoljen samo enkrat (Opcijski protokol k MKPM, 9. čl.).

pravnih sistemov" (Resolucija ESS št. 1985/17, odstavek (b)) in v primeru OOP "glavni pravni sistemi" (KOP, 43(2) čl.). Samo Resolucija ESS št. 1985/17, na podlagi katere je bil ustanovljen OESKP, dodatno določa način pravične geografske porazdelitve članov, in sicer s številom sedežev po regionalnih skupinah (Resolucija ESS št. 1985/17, odstavek (b)).

OČP sestavlja 18 članov (MPDPP, 28(1) čl.) oziroma oseb z "visokim moralnim značajem in priznana strokovnostjo na področju človekovih pravic" (prav tam, 28(2) čl.), pri čemer morajo pri imenovanju članov OČP države članice upoštevati "koristnost sodelovanja določenega števila oseb s pravniškimi izkušnjami" (prav tam, 28(2) čl.). Enako velja za OPM, ki je sestavljen iz desetih strokovnjakov (MKPM, 17(1) čl.), z razliko, da morajo države članice pri imenovanju članov OPM upoštevati tudi "korist, če imenuje/jo/ osebo, ki je že članica OČP in je pripravljena sodelovati tudi v OPM" (prav tam, 17(2) čl.). V praksi je do navedenega prišlo redko.²²¹

Za članstvo v OESKP, ki ga sestavlja 18 članov (Resolucija ESS št. 1985/17, odstavek (b)) in OOP, ki ga sestavlja deset članov (KOP, 43(2) čl.) oziroma od leta 2003 18 članov,²²² ustanovna dokumenta ne določata dodatnih usmeritev pri imenovanju s strani držav članic, naloge morajo v primeru OESKP opravljati "strokovnjaki s priznanimi sposobnostmi na področju človekovih pravic" (Resolucija ESS št. 1985/17, odstavek (b)) in v primeru OOP "strokovnjaki visokega moralnega ugleda in priznanih sposobnosti" na področju, na katero se nanaša KOP (KOP, 43(2) čl.), torej na področju otrokovih pravic.

OČP in OPM se po svoji prvi seji sestajata 'v vseh primerih, ki so določeni v poslovniku' (MPDPP, 37(2) čl. in MKPM, 18(4) čl.), kar v praksi pomeni OČP trikrat in OPM dvakrat letno (International Justice Resource Center 2017). OESKP in OOP pa naj bi se sestajala enkrat letno (Resolucija ESS št. 1985/17, odstavek (d) in KOP, 43(10) čl.), vendar sta se sčasoma začela OESKP dvakrat in OOP trikrat letno (International Justice Resource Center 2017). Glede dolžine posamezne seje Resolucija ESS št. 1985/17 (odstavek (d)) določa, da lahko traja do tri tedne, odvisno od števila poročil, ki jih mora odbor pregledati. Dolžino sej OOP določijo, in če je to potrebno, ponovno pretehtajo na seji države pogodbenice, vendar po odobritvi GS (KOP, 43(10) čl.).

²²¹ Sočasno sta v obeh odborih delovala Andreas Mavrommatis (Ciper) in Christine Chanet (Francija) (Ingelse 2001, 94). Leta 2003 v OPM izvoljeni Julio Prado Vallejo (Ekvador) je bil član OČP do leta 1999 (Vandenhoele 2004, 40).

²²² Sprememba drugega odstavka 43. člena KOP je bila sprejeta z Resolucijo GS št. 50/155 z dne 21. decembra 1995, v veljavo je stopila 18. novembra 2002.

V skladu z ustanovitvenimi dokumenti se odbori pri svojem delovanju opirajo predvsem na podatke držav pogodbenic. MPESKP v 18. členu predvideva sodelovanje ESS s specializiranimi agencijami. V skladu s 45. členom KOP, sprejete leta 1989, se lahko OOP po informacije o uresničevanju določb konvencije obrne na specializirane agencije, Sklad ZN za pomoč otrokom in druge organe ZN. Opcijski protokol k MPESKP (člen 8(3)) iz leta 2008 pa izrecno določa, da lahko OESKP v okviru mehanizma pritožb posameznikov med preučevanjem sporočila pregleda ustrezno dokumentacijo drugih organov OZN, specializiranih agencij, skladov, programov in mehanizmov ter drugih mednarodnih organizacij, vključno z dokumentacijo iz regionalnih sistemov človekovih pravic (Opcijski protokol k MPESKP, 8(3) čl.).

5.1.2 Mehanizmi odborov

5.1.2.1 Poročanje

V skladu s prvim odstavkom 19. člena MKPM države pogodbenice predložijo OPM "poročilo o ukrepih, ki so jih sprejele za izvajanje te Konvencije". Ustrezni določbi v MPDPP in KOP sta skoraj identični, države pogodbenice se zavezujejo, da bodo poročale o "ukrepih, ki so jih sprejele za uveljavitev"²²³ priznanih pravic in, dodatno kot v MKPM, o "napredku, ki so ga dosegle pri uživanju teh pravic"²²⁴ (MPDPP, 40(1) čl. in KOP, 44(1) čl.).²²⁵ Ob snovanju MPDPP so se države namreč želele izogniti možnemu napeljevanju, da je mogoče politične in državljanske pravice uresničevati postopoma, zato so 'napredek' vezale na uživanje, ne na uresničevanje v MPDPP priznanih pravic (Tyagi 2011, 160). MPESKP določa poročanje držav pogodbenic o "ukrepih za zagotovitev spoštovanja"²²⁶ v MPESKP priznanih pravic in o "napredku, ki so ga pri tem dosegle" (MPESKP, 16(1) čl.).

Razen v primeru MKPM, ki takšne določbe ne vsebuje, morajo države pogodbenice v svojih poročilih navesti oziroma v primeru MPESKP lahko navedejo, "morebitne dejavnike in težave, ki ovirajo uresničevanje"²²⁷ določb MPDPP (MPDPP, 40(2) čl.) oziroma "morebitne

²²³ V angleškem jeziku: "*the measures they have adopted which give effect*".

²²⁴ V angleškem jeziku: "*the progress made in the enjoyment of those rights*".

²²⁵ Prvi in drugi opcijski protokol h KOP od države pogodbenice zahtevata "poročilo z izčrpnimi podatki o ukrepih, ki jih je sprejela za uresničevanje določb Protokola" (Prvi opcijski protokol h KOP, 8(1) čl. in Drugi opcijski protokol h KOP, 12(1) čl.).

²²⁶ V angleškem jeziku: "*the measures which they have adopted and the progress made in achieving the observance of the rights recognized herein*".

²²⁷ V angleškem jeziku: "*factors and difficulties affecting the implementation*".

dejavnike in težave, ki ovirajo izpolnjevanje²²⁸ obveznosti, ki jih narekuje MPESKP oziroma KOP (MPESKP, 17(2) čl. in KOP, 44(2) čl.).²²⁹

Vezano na zapisano velja izpostaviti, da OČP na začetku svojega delovanja pri obravnavi poročil 'dejavnikom in težavam', ki ovirajo države članice pri uveljavljanju določb MPDPP, ni posvečal posebne pozornosti (Tyagi 2011, 160). Določba člena 40(2) MPDPP je svoj polni pomen pridobila postopoma, dejstvo pa ostaja, da države pogodbenice lažje poročajo o pozitivnih kot negativnih vidikih uresničevanja svojih obveznosti. Tako poročila večine držav pogodbenic navajajo težave, s katerimi se država sooča pri uresničevanju človekovih pravic, vendar države pogodbenice svoje nemoči, da bi jih odpravile, ne izražajo, prav tako redko priznajo kršitev človekove pravice na svojem ozemlju (prav tam, 161).

Med dejavnike, ki lahko pomembno vplivajo na politike in prakse na področju človekovih pravic Tyagi (2011, 160–162) uvršča sistem vladanja, razvitost, geografske omejitve, vire sredstev, verska prepričanja in kulturne vrednote. Težave pa vključujejo pomanjkanje virov, ekonomsko neenakost, kulturne omejitve, tradicionalne prakse, globoko zakoreninjene predsodke in visoko stopnjo nepismenosti. Težave pri spodbujanju spoštovanja človekovih pravic povzročajo tudi grožnje nacionalni varnosti, trgovina s prepovedanimi drogami, mednarodni terorizem, notranja nestabilnost, zunanji dolg, padec cen primarnih proizvodov, neredi v sosednjih državah in naravne nesreče.

KOP dodatno določa, da morajo poročila vsebovati tudi "zadostne informacije", ki OOP omogočijo "vsestranski vpogled v uresničevanje" KOP v posamezni državi (KOP, 44(2) čl.), verjetno z namenom preseganja problematike neustreznih poročil, v okviru ostalih, prej ustanovljenih, obravnavanih odborov. KOP vsebuje tudi določbe, ki OOP omogočajo, da od držav pogodbenic zahteva dodatne informacije v zvezi z uresničevanjem prevzetih obveznosti (prav tam, 44(4) čl.).²³⁰

Države pogodbenice svoja poročila pošiljajo periodično, pri čemer MKPM in KOP²³¹ izrecno določata časovni razmik med poročanjem držav pogodbenic, in sicer OPM na vsaka štiri leta, prvič v enem letu po uveljavitvi za posamezno državo pogodbenico (MKPM, 19(1)

²²⁸ V angleškem jeziku: "*factors and difficulties affecting the degree of fulfillment*".

²²⁹ Državam je torej omogočeno, da "podajo svojo lastno oceno stanja človekovih pravic na njihovih ozemljih" (Tyagi 2011, 161).

²³⁰ Navedeno določbo vsebujeta tudi njena prva dva opcijska protokola (Prvi opcijski protokol h KOP, 8(3) čl. in Drugi opcijski protokol h KOP, 12(3) čl.).

²³¹ Časovni razmik med poročanjem držav pogodbenic določata tudi njena prva dva opcijska protokola. Države pogodbenice Prvega in Drugega opcijskega protokola h KOP prvič poročajo v dveh letih po začetku veljavnosti protokola za to državo, nato pa skladno s poročanjem OOP o uresničevanju KOP oziroma, če niso pogodbenice KOP, vsakih pet let (Prvi opcijski protokol h KOP, 8(1) in 8(2) čl. in Drugi opcijski protokol h KOP, 12(1) in 12(2) čl.).

čl.) oziroma OOP na pet let, prvič v dveh letih (KOP, 44(1) čl.). V primeru MPDPP mora država pogodbenica OČP prvič poročati v enem letu, nato pa vselej, kadar to zahteva odbor (MPDPP, 40(1) čl.). MPESKP predvideva poročanje "v etapah po programu, ki ga izdela ESS v enem letu od uveljavitve" MPESKP (MPESKP, 17(1) čl.).

O vsebini periodičnih poročil posredno govorita MKPM in KOP. V skladu s 1. odstavkom 19. člena MKPM države pogodbenice pošiljajo poročila "o sprejetih novih ukrepih". KOP dopušča, da državi pogodbenici, ki je OOP dostavila izčrpno začetno poročilo, v nadaljnjih poročilih "ni treba ponavljati osnovnih informacij, ki jih je že predložila" (KOP, 44(3) čl.).²³²

OČP "preučuje poročila,²³³ ki mu jih pošiljajo države pogodbenice", nato jim pošilja svoja "lastna poročila ter take splošne komentarje, ki se mu zdijo primerni"²³⁴ (MPDPP, 40(4) čl.). V skladu z MPESKP vsa poročila države pogodbenice pošiljajo generalnemu sekretarju OZN, ta pa pošilja njihove kopije "v obravnavo"²³⁵ ESS (MPESKP, 16(2)(a) čl.) oziroma OESKP, ki na podlagi odstavka (f) Resolucije ESS št. 1985/17 poda tudi "predloge in priporočila splošne narave".²³⁶ OPM prav tako obravnava poročila²³⁷ in lahko v povezavi z njimi daje komentarje ali predloge, za katere meni, da so ustrezni²³⁸ (MKPM, 19(3) čl.). OOP lahko na podlagi "informacij, ki jih je prejel", oblikuje "predloge in splošna priporočila"²³⁹ (KOP, 43(2) čl.). Vsi obravnavani mednarodnopravni instrumenti predvidevajo možnost, da na s strani odborov podane komentarje, države pogodbenice pošljejo svoje pripombe (MPDPP, 40(5) čl.; MPESKP, 20. čl.; MKPM, 19(3) čl. in KOP, 45.(d) čl.).

5.1.2.2 Meddržavne pritožbe

V okviru drugega mehanizma sistema uresničevanja MPDPP ima OČP pristojnost sprejemati in obravnavati sporočila, v katerih ena država trdi, da neka druga država pogodbenica ne izpolnjuje svojih obveznosti iz MPDPP, vendar le ob izrecnem priznavanju te pristojnosti s strani obeh držav pogodbenic (MPDPP, 41(1) čl.). Takšno pristojnost ima na podlagi 21. člena MKPM tudi OPM. Ostalima odboroma pa je navedena pristojnost podeljena

²³² Prvi in Drugi opcijski protokol h KOP določata, da države pogodbenice, ki so hkrati pogodbenice KOP, po predložitvi začetnega poročila "vse nadaljnje informacije, ki se nanašajo na uresničevanje Protokola" vključijo v poročilo OOP v skladu s KOP (Prvi opcijski protokol h KOP, 8(2) čl. in Drugi opcijski protokol h KOP, 12(2) čl.).

²³³ V angleškem jeziku: "*shall study the reports*".

²³⁴ V angleškem jeziku: "*its reports, and such general comments as it may consider appropriate*".

²³⁵ V angleškem jeziku: "*for consideration*".

²³⁶ V angleškem jeziku: "*suggestions and recommendations of a general nature*".

²³⁷ V angleškem jeziku: "*each report shall be considered*".

²³⁸ V angleškem jeziku: "*comments or suggestions on the report as it considers appropriate*".

²³⁹ V angleškem jeziku: "*suggestions and general recommendations based on information received*".

naknadno, na osnovi opcijskih protokolov.²⁴⁰ Tako je možnost obravnavanja meddržavnih pritožb OESKP dobil šele leta 2013 in OOP leta 2014, torej 37 oziroma 24 let po uveljavitvi 'temeljnega' mednarodnopravnega dokumenta s področja človekovih pravic, čeprav do aktiviranja tega mehanizma v okviru sistema nadzora oziroma spremljanja človekovih pravic v okviru odborov še nikoli ni prišlo (OHCHR 2018).

Razlogi na eni strani ležijo v neobvezni naravi tega mehanizma in na drugi strani v strahu držav pred povračilnimi ukrepi; splošnem odporu vlad do ogrožanja medsebojnih dvostranskih odnosov; in prednostni uporabi diplomatskega posredovanja v občutljivih humanitarnih zadevah. Poleg tega iz tradicionalnega prepričanja izhaja, da udeležba 'tretje strani' – celo neškodljive mednarodne institucije – v dvostranskih odnosih ni prijateljsko dejanje. "Obstaja občutek, da nacionalni interesi še naprej barvajo stališča držav o vprašanih človekovih pravic, ki so pogosto podrejena političnim ali gospodarskim pomislekom, tako da je idealno delovanje katerega koli mednarodnega sistema zaščite človekovih pravic nemogoče" (Tyagi 2011, 381–382). V tem smislu je razumeti tudi zapis OČP v splošnem komentarju št. 31 (2004), kjer je države pogodbenice spodbudil k podajanju izjav, predvidenih v 41. členu MPDPP, in njegovi uporabi, da se opozarjanje drugih držav pogodbenic na morebitne kršitve obveznosti iz pakta in njihovo pozivanje k izpolnjevanju obveznosti iz pakta ne sme obravnavati kot neprijateljsko dejanje, temveč kot odraz legitimnega interesa skupnosti (HRC 2004e, tč. 2).

V okviru opredelitve značilnosti mehanizma meddržavnih pritožb velja izpostaviti še 30. člen MKPM, ki edini med obravnavanimi mednarodnopravnimi dokumenti s področja človekovih pravic določa, da se spori med državami glede razlage ali uporabe MKPM rešujejo s pogajanjem. Če države spora ne morejo rešiti s pogajanjem, lahko vsaka izmed držav

²⁴⁰ V skladu z 41. členom MPDPP, 21. členom MKPM in 10. členom Opcijskega protokola k MPESKP, če država pogodbenica meni, da druga država pogodbenica ne izpolnjuje sprejetih določb, jo lahko pisno opozori na njene obveznosti. Opozorjena država ji mora nato v določenem roku odgovoriti, skupaj z natančnim opisom (v primeru MPDPP in Opcijskega protokola k MPESKP "če je to mogoče in koristno" (MPDPP, 41(1)(a) čl. in Opcijski protokol k MPESKP, 10(1)(a) čl.)) svojih postopkov in pravnih sredstev, s katerimi že zagotavlja ali bo zagotavljala v prihodnosti izpolnjevanje svojih obveznosti. Če zadeva v določenem časovnem roku ni zadovoljivo rešena za obe državi, sme vsaka izmed držav predložiti sporno zadevo pristojnemu odboru. Po obravnavi zadeve odbor v določenem časovnem roku sprejme poročilo. Različno med odboroma MKPM določa, da lahko OPM še pred sprejemom poročila zainteresiranima državama pogodbenicama ponudi svoje dobre usluge z namenom, da bi dosegli mirno poravnavo zadeve in v ta namen, če meni, da je potrebno, ustanovi začasno komisijo za pomiritve in spravo sprtih držav (MKPM, 21(1)(e) čl.). Nasprotno pa MPDPP predvideva ustanovitev take komisije po zaključenem poročilu odbora, pri čemer tudi natančno določa njeno sestavo in delovanje. Komisija po obravnavi zadeve, tako kot OČP, v določenem časovnem roku sprejme poročilo (MPDPP, 42. čl.).

predlaga, naj se spor reši z arbitražo. Če se v določenem roku države ne sporazumejo o organizaciji arbitraže, pa lahko vsaka izmed njih predloži spor Meddržavnemu sodišču.

Na podlagi tega člena je leta 2012 Belgija na Meddržavnem sodišču sprožila postopek v zvezi z obveznostjo Senegala, v skladu z načelom univerzalne jurisdikcije, da sodi čadskemu diktatorju Habreju ali ji ga izroči. Belgija je sicer za njegovo izročitev prvič zaprosila že leta 2006. Senegal je v svoji obrambi trdil, da nikoli ni nasprotoval obsegu obveznosti po MKPM ali njenim načelom, temveč ima samo drugačno razumevanje hitrosti, po kateri mora te obveznosti izvršiti. V tem primeru je Meddržavno sodišče prvič v zgodovini ugotovilo, da je pristojno za odločanje v sporih med državami pogodbenicami MKPM in nato pritrdilo Belgiji (American Society of International Law 2012).

5.1.2.3 Pritožbe posameznikov

Tretji pogodbeno določeni mehanizem delovanja odborov je sprejemanje in obravnavanje pritožb posameznikov, zapisan le v enem izmed obravnavanih 'temeljnih' mednarodnopravnih dokumentov s področja človekovih pravic. V primeru 22. člena MKPM mora država pogodbenica 'samo' izrecno priznati pristojnost OPM za obravnavanje pritožb posameznikov, v ostalih primerih pa je za priznavanje te pristojnosti s strani države pogodbenice potrebna posebna ratifikacija mednarodnopravnega dokumenta. OČP jo je dobil z uveljavitvijo Opcijskega protokola k MPDPP leta 1976, takrat ko je v veljavo stopil tudi MPDPP. OESKP in OOP pa tako kot mehanizem sprejemanja in obravnavanja meddržavnih pritožb šele z uveljavitvijo Opcijskega protokola k MPESKP leta 2013 oziroma Tretjega opcijskega protokola h KOP leta 2014.

Glede na to, da imata pristojnost za obravnavanje pritožb posameznikov že dalj časa, je predmetni mehanizem delovanja OPM in OČP precej okrnjen v primerjavi z OESKP in OOP. OPM in OČP sprejemata in obravnavata sporočila od posameznikov (MKPM, 22(1) čl. in Opcijski protokol k MPDPP, 1. čl.), OESKP in OOP tudi od skupin posameznikov, ki so pod pravosodno pristojnostjo države pogodbenice (Opcijski protokol k MPESKP, 2. čl. in Tretji opcijski protokol h KOP, 5(1) čl.).

Vsi odbori po prejemu sporočila obvestijo zadevno državo pogodbenico, ki mora nato v določenem roku odboru predložiti svojo pisno obrazložitev ali izjave v zvezi s sporočilom o kršitvi in obvestiti odbor o svojih ukrepih v tej zadevi (MKPM, 22(3) čl.; Opcijski protokol k MPDPP, 4. čl.; Opcijski protokol k MPESKP, 6. čl. in Tretji opcijski protokol h KOP, 8. čl.). Pri tem lahko OESKP in OOP kadarkoli po prejetju sporočila zadevni državi pogodbenici

pošljeta v nujno obravnavo zahtevk, naj država pogodbenica sprejme vse začasne ukrepe, potrebne v izrednih okoliščinah, da se prepreči morebitna nepopravljiva škoda za žrtev ali žrtve domnevnih kršitev (Opcijski protokol k MPESKP, 5(1) čl. in Tretji opcijski protokol h KOP, 6(1) čl.).

Odbori smejo odločati o zadevi, ki jim je predložena le, če ugotovijo, da so bila po splošno priznanih načelih mednarodnega prava uporabljena in izčrpana vsa notranja pravna sredstva, ki so bila na voljo. To pravilo pa ne velja v primerih, v katerih je uporaba pravnih sredstev podvržena nerazumnemu zavlačevanju in v primeru OOP, "ko ni pričakovati, da bo zadeva ugodno rešena" (Tretji opcijski protokol h KOP, 7(5) čl.), ter v primeru OPM, "ko ni pričakovati, da bo zadeva ugodno rešena v korist osebe, ki je bila žrtev kršitve" MKPM (MKPM, 21(1)(a) čl.). V nasprotju z MKPM in Opcijskim protokolom k MPDPP, Opcijski protokol k MPESKP (3(2)(a) čl.) in Tretji opcijski protokol h KOP (7(8) čl.) določata, da je sporočilo nesprejemljivo, če ni poslano v enem letu od izčrpanja vseh notranjih pravnih sredstev, razen ko avtor lahko dokaže, da sporočila ni bilo mogoče poslati v navedenem roku. Pri preučevanju sporočil morata OESKP in OOP ukrepe držav pogodbenic presojsati v smislu določb 2. dela MPESKP oziroma 4. člena KOP, torej v smislu, da lahko države pogodbenice glede ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic ukrepe sprejemajo v okviru razpoložljivih sredstev.

Preden odbor sporoči svoje končno mnenje državi pogodbenici in posamezniku Opcijski protokol k MPESKP (7. čl.) in Tretji opcijski protokol h KOP (9. čl.) določata, da OESKP in OOP zadevnim strankam nudita vso pomoč, da bi dosegle mirno poravnavo zadeve. Z dogovorom o mirni poravnavi se obravnava sporočila konča.

Končno, Opcijski protokol k MPESKP (9. čl.) in Tretji opcijski protokol h KOP (11. čl.), v nasprotju z MKPM in Opcijskim protokolom k MPDPP, predvidevata postopek spremljanja uresničevanja končnih mnenj odborov. Država pogodbenica mora po prejemu končnega mnenja odbora nanj v določenem roku pisno odgovoriti, z navedbo sprejetih ukrepov glede na v njem vsebovana stališča in priporočila odbora. Nato lahko odbor ponovno povabi državo pogodbenico, naj predloži nadaljnje informacije o ukrepih, ki jih je sprejela na podlagi njegovih stališč in priporočil, tudi v poznejših poročilih države pogodbenice v okviru mehanizma poročanja držav.

5.1.2.4 Preiskave in obiski na ozemlju države pogodbenice

Tudi ta mehanizem ima s samo konvencijo podeljen le eden izmed obravnavanih odborov, in sicer OPM, pri tem pa lahko države pogodbenice, skladno z 28. členom MKPM izjavijo, da pristojnosti odbora za preiskovanje, ki lahko vključuje tudi obisk na ozemlju države pogodbenice (20. čl.), ne priznavajo. Prvi odstavek 20. člena MKPM navedeno pristojnost odbora veže na prejem zanesljivega obvestila, da se na ozemlju kakšne države pogodbenice mučenje izvaja sistematično.

OČP pristojnosti preiskovanja, vključno z obiski na ozemlju države pogodbenice, nima, OESKP in OOP sta jo pridobila z Opcijskim protokolom k MPESKP leta 2013 (11. čl.) oziroma Tretjim opcijskim protokolom h KOP leta 2014 (13. čl.), pri čemer jo mora država pogodbenica še posebej potrditi z izjavo (Opcijski protokol k MPESKP, 11(1) čl.) oziroma lahko izjavi, da je ne priznava (Tretji opcijski protokol h KOP, 13(7) čl.).

Odbori po prejemu obvestila države pogodbenice povabijo k izjasnitvi v zvezi z zadevnim obvestilom in nato, če ocenijo to za potrebno, določijo enega ali več svojih članov, da opravijo zaupno preiskavo, ki lahko vključuje tudi obisk na ozemlju države pogodbenice. Zatem odbori svoje ugotovitve sporočijo prizadeti državi pogodbenici, skupaj s svojimi stališči in predlogi glede na ugotovljeno stanje v zvezi s kršitvijo.

Ponovno je mehanizem delovanja OESKP in OOP bolj razdelan v primerjavi z OPM, ki je bil predviden že ob nastanku mednarodnopogodbenega dokumenta s področja človekovih pravic, in sicer v smislu določb o rokih, v katerih mora država pogodbenica odgovoriti na poziv odbora in v skladu z 12. členom Opcijskega protokola k MPESKP in 14. členom Tretjega opcijskega protokola h KOP o spremljanju uresničevanja ukrepov, sprejetih s strani države pogodbenice na podlagi preiskave.

5.1.2.5 Sistem rednih obiskov na krajih v državah pogodbenicah in državni preventivni mehanizmi

Ob bok do sedaj opisanih mehanizmov pogodbenih teles je treba postaviti še sistem rednih obiskov neodvisnih in državnih organov na krajih v državah pogodbenicah, kjer je ljudem odvzeta prostost, ki ga vzpostavlja Opcijski protokol k MKPM, uveljavljen leta 2006, torej 19 let po uveljavitvi MKPM. Ta opcijski protokol ustanavlja Pododbor OPM za preprečevanje mučenja in drugega okrutnega, nečloveškega ali poniževalnega ravnanja ali kaznovanja in državam pogodbenicam nalaga vzpostavitev, določitev ali ustanovitev enega ali več

neodvisnih državnih organov za obiskovanje krajev odvzema prostosti²⁴¹ (t. i. državni preventivni mehanizem) (Opcijski protokol k MKPM, 2. in 3. čl.). Države pogodbenice se tudi zavežejo, da bodo dale na voljo potrebna sredstva za delovanje državnih preventivnih mehanizmov (Opcijski protokol k MKPM, 18(3) čl.) ter da bodo njihovi pristojni organi obravnavali priporočila državnega preventivnega mehanizma in z njim vzpostavili dialog o mogočih ukrepih za izvajanje (Opcijski protokol k MKPM, 22. čl.).

Pri tem gre za razširitev mehanizmov spremljanja uresničevanja človekovih pravic izven obstoječih okvirjev, saj gre za krepitev spremljanja uresničevanja človekovih pravic na nacionalnem nivoju, ob proaktivni podpori na mednarodnem nivoju (OHCHR 2005, tč. 48). "Državni preventivni mehanizem po svoji naravi in funkciji pravzaprav pomeni zrcalno sliko Pododbora proti mučenju na nižji, državni ravni" (Ambrož in drugi, 2012: 237). Države pogodbenice sicer lahko z izjavo pristojnost PPM in vzpostavitvev, določitev ali ustanovitvev državnega preventivnega mehanizma odložijo za tri leta oziroma, ob utemeljenih navedbah države pogodbenice in soglasju OPM, za največ pet let (Opcijski protokol k MKPM, 24. čl.).

PPM svoja priporočila in pripombe zaupno sporoči državi pogodbenici, in če je potrebno, državnemu preventivnemu mehanizmu. Če država pogodbenica zavrne svoje sodelovanje s PPM ali ukrepanje, ki bi glede na priporočila pododbora izboljšalo stanje, lahko OPM na prošnjo PPM z večino svojih članov odloči, da bo dal javno izjavo o zadevi ali objavil poročilo PPM (Opcijski protokol k MKPM, 16. čl.).

5.2 Razvoj mehanizmov in postopkov odborov

5.2.1 Razvoj mehanizmov in postopkov Odbora za človekove pravice

Najtežje vprašanje, s katerim so se morali soočiti člani OČP v začetku delovanja odbora, je bila določitev pomena četrtega odstavka 40. člena MPDPP, ki se glasi: "Odbor preučuje poročila, ki mu jih pošiljajo države pogodbenice tega Pakta. Državam pogodbenicam pošilja svoja lastna poročila ter take splošne komentarje, ki se mu zdijo primerni" (MPDPP, 40(4) čl.). Četrty odstavek 40. člena MPDPP tako ne določa oblike in vsebine poročil držav pogodbenic, namena in načina preučevanja poročil držav pogodbenic, vprašanj, ki jih odbor v okviru poročil lahko obravnava in naslovnika njegovih komentarjev – gre za posamezne države pogodbenice ali vse države pogodbenice skupaj (Buergenthal 2001, 348).

²⁴¹ V skladu s 4. členom Opcijskega protokola k MKPM gre za kateri koli kraj, ki je v pristojnosti države pogodbenice in pod njenim nadzorom, kjer so ali bi lahko bile osebe, ki jim je bila odvzeta prostost na podlagi odredbe javne oblasti ali na njihovo pobudo ali z njihovo izrecno ali tiho privolitvijo.

Iz navedenega razloga je leta 1977, na svoji prvi seji, OČP sprejel smernice za izdelavo začetnih poročil, ki so jim morale države pogodbenice priložiti tudi kopije glavnih zakonodajnih in drugih besedil, na katere so se sklicevale v poročilu (HRC 1977, aneks IV, tč. 4). Prvi del je moral obseirati kratek opis splošnega pravnega okvirja, s katerim država pogodbenica varuje državljske in politične pravice. Drugi del pa se je nanašal na informacije v povezavi z vsakim členom pakta, in sicer o zakonodajnih, upravnih ali drugih ukrepih v veljavi za posamezno pravico; omejitvah uživanja pravice; dejavnikih in težavah, ki vplivajo na uživanje pravice; ter napredku, ki je bil dosežen pri uživanju pravice (prav tam, tč. 3). Podrobna vsebina zahtevanih informacij je razvidna iz Priloge B.

V teh smernicah je OČP tudi napovedal poziv k nadaljnjim poročilom v skladu s prvim (b) odstavkom 40. člena pakta, katerih namen bo posodobitev podatkov o situaciji v posamezni državi, in način obravnave prejetih začetnih poročil (HRC 1977, aneks IV, tč. 5 in 6):

Na podlagi poročil, izdelanih v skladu z zgoraj navedenimi smernicami, je odbor prepričan, da bo z vsako državo pogodbenico uspel razviti konstruktivni dialog glede uresničevanja pakta in tako prispeval k vzajemnemu razumevanju ter miroljubnim in prijateljskim odnosom med narodi v skladu z Ustanovno listino Združenih narodov.

Tako predviden način obravnave začetnih poročil kot tudi napoved 'drugega kroga' poročil držav pogodbenic sta med člani odbora iz zahodne in vzhodne Evrope povzročila razkol, ki je sprejetje smernic za izdelavo nadaljnjih poročil ob sočasni dopolnitvi načina odločanja odbora s predhodnim soglasjem zavlekel do leta 1981. Odbor v skladu z drugim (b) odstavkom 39. člena sklepa z večino glasov navzočih članov, vendar je sam to določbo omilil s pravilom 51 poslovnika, ki določa, da odbor odloča z večino navzočih članov, pri čemer si mora "prizadevati, da pred glasovanjem glede odločitve doseže soglasje članov" (HRC 1977, aneks II, pravilo 51 in tč. 32).

Nezadovoljstvo glede naslednjega kroga poročanja se je izražalo zaradi ohlapne določbe MPDPP, da morajo države pogodbenice po začetnem poročilu o svojih ukrepih za uresničevanje v paktu priznanih pravic kot tudi o uspehih, ki so jih dosegle pri njihovem uresničevanju, poročati vselej, kadar tako zahteva odbor (MPDPP, 40(1) čl.). Vezano na obravnavo začetnih poročil pa med člani odbora ni bilo soglasja o pomenu besednih zvez 'lastna poročila' in 'splošni komentarji' odbora (prav tam, 40(4) čl.).

Pri določanju postopka obravnave predloženih poročil, zapisanega v pravilu 68 poslovnika (HRC 1977, aneks II, pravilo 68), se je OČP oprl na inovativni način delovanja Odbora za odpravo rasne diskriminacije (OORD): predstavnik države pogodbenice je bil povabljen k predstavitvi poročila in odgovarjanju na vprašanja, ki so mu jih glede izpolnjevanja z MPDPP

prevzetih obveznosti zastavili člani OČP. Na vprašanja je predstavnik države odgovarjal neposredno oziroma jih je posredoval svoji vladi, ki je odgovore kasneje poslala pisno (Fischer 1982, 145). Naveden način delovanja odbora je postal stalna praksa, pri čemer Buergenthal (2001, 355) poudarja, da se je narava dialoga med državami pogodbenicami in odborom tekom let spremenila. Vprašanja so, še posebej po koncu hladne vojne, postala vse bolj neprijetna in vsiljiva.

OČP je razvil tudi način obravnave dopolnilnih pisnih odgovorov držav pogodbenic MPDPP, prav tako na podlagi vprašanj odbora in odgovorov predstavnikov držav na skupni seji, pri čemer si vprašanja in odgovori sledijo tematsko, z namenom bolj poglobljene razprave in izmenjave mnenj med OČP in predstavniki držav o odprtih vprašanjih uresničevanja z MPDPP zagotovljenih pravic. Čeprav so se države pogodbenice večinoma udeleževale 'drugega kroga' obravnave predloženih poročil, člani odbora iz vzhodne Evrope niso bili mnenja, da se to uvršča med njihove poročevalske dolžnosti (Fischer 1982, 145).²⁴²

V zadostitev članom odbora iz vzhodne Evrope je odbor, kot del kompromisa glede vsebine splošnih komentarjev, leta 1981 sprejel odločitev, da se preučevanje poročil izvaja periodično, in sicer vsakih pet let po obravnavi poročila oziroma dopolnilnih pisnih odgovorih držav pogodbenic. Pri tem navedena odločitev ne omejuje odbora, da v skladu s prvim (b) odstavkom 40. člena zahteva nadaljnja poročila, kadar se mu zdi to primerno (HRC 1981a, aneks V, tč. 2), s čimer so si člani odbora pustili odprta vrata za obravnavanje dodatnih informacij s strani držav tudi v času med periodičnimi poročili.

Pri določanju pomena besednih zvez 'lastna poročila' in 'splošni komentarji' so člani odbora iz zahodne Evrope vztrajali, da mora odbor na podlagi četrtega odstavka 40. člena pripraviti poročilo o vsakem s strani države pogodbenice predloženem poročilu, z namenom ugotavljanja uresničevanja v paktu priznanih pravic. Pri tem splošni komentarji niso priporočila, namenjena le vsem državam pogodbenicam, temveč komentarji glede določene države, ki pa morajo biti splošne narave, torej ne usmerjeni na imenovanega posameznika. Po drugi strani so člani odbora iz vzhodne Evrope zagovarjali stališče, da gre pri lastnih poročilih odbora za poročila na podlagi 45. člena MPDPP²⁴³ ter da odbor nima pristojnosti ocenjevati ali sklepati o izpolnjevanju obveznosti s strani držav pogodbenic. Besedna zveza 'splošni komentarji' naj ne bi omogočala priporočil, naslovljenih na posamezne države. Na enajsti seji

²⁴² Iz navedenega razloga se 'drugega kroga' obravnave poročil od osme do desete seje OČP (oktober 1979 do julij 1980) države članice vzhodne Evrope niso udeležile (Fischer 1982, 145).

²⁴³ "Odbor predloži vsako leto Generalni skupščini Združenih narodov preko Ekonomskega in socialnega sveta letno poročilo o svojem delu" (MPDPP, 45. čl.).

odbora (oktober 1980) so izpostavljeno polarizacijo mnenj razbili člani odbora iz tretjega sveta, s podprtjem članov iz zahodne Evrope, kar je v končni fazi leta 1981 privedlo do kompromisa v smislu, da odbor še ne bo sprejemal komentarjev, ki se nanašajo na posamezne države, vendar ta možnost v prihodnosti ni izključena (Fischer 1982, 147–148). Namreč, odločitev odbora o načinu sprejemanja splošnih komentarjev "ne posega v nadaljnje preučevanje dolžnosti odbora v skladu s četrtem odstavkom 40. člena" (HRC 1981a, aneks IV).

Splošni komentarji usmerjajo države pogodbenice na zadeve glede izboljšanja postopka poročanja in uresničevanja pakta, natančneje, lahko se nanašajo na uresničevanje obveznosti poročanja v skladu s 40. členom pakta, uresničevanje obveznosti zagotavljanja pravic iz pakta, vprašanja v povezavi z uporabo in vsebino posameznih členov pakta in predloge glede sodelovanja med državami članicami pri uporabi in razvoju njegovih določb (HRC 1981a, aneks IV, odstavek (c)). Po besedah Tomuschata, člana OČP od leta 1976 do 1986 (OHCHR 2018), odbor s pravično geografsko, politično in pravno porazdelitvijo predstavlja najprimernejše stičišče in razjasnjevalno središče za različne interpretacije pakta, zato, ko OČP soglasno sprejme splošni komentar, "obstaja močna in skoraj neizpodbitna domneva, da MPDPP-ja ni mogoče veljavno razlagati drugače" (Tomuschat v Shelton 1986, 417).

Na podlagi navedene odločitve in izkušenj iz dotokratne obravnave poročil je OČP v letu 1981 izdal dva splošna komentarja, ki vsebujeta stališča, vezana na postopkovne vidike poročanja držav pogodbenic. Ta splošna komentarja že povzemata nekaj ključnih problemov, s katerimi se odbor še vedno sooča pri svojem delovanju. V splošnem komentarju št. 1 (1981) je pozval k pravočasnemu poročanju držav pogodbenic (HRC 1981b). Splošni komentar št. 2 (1981) pa se nanaša na nujnost, da pri pripravi poročil države pogodbenice upoštevajo smernice odbora in tako omogočijo realno sliko uresničevanja pravic v državi pogodbenici, vključno z navedbo dejavnikov in težav, ki vplivajo na uresničevanje pakta in zagotovitev ustrezne delegacije predstavnikov države ob obravnavi poročila (HRC 1981c).

Končno, v letu 1981 je odbor sprejel smernice za izdelavo nadaljnjih oziroma periodičnih poročil, ki naj bi sledila obliki začetnih poročil, vsebinsko pa, med ostalim, zajemala tudi dopolnitev informacij o ukrepih, ki so bili sprejeti za uveljavitev pravic, priznanih v paktu, glede na s strani odbora zastavljena vprašanja, vključno s tistimi, na katera država pogodbenica na seji ni odgovorila ali ni odgovorila v celoti; ter informacije ob upoštevanju splošnih komentarjev odbora (HRC 1981a, aneks VI, tč. 5). Podrobna vsebina zahtevanih informacij je razvidna iz Priloge C.

Hkrati je odbor poudaril, da "obveznost poročanja ne zajema samo relevantnih zakonodajnih in drugih norm, temveč tudi prakso sodišč in upravnih organov države pogodbenice in druga dejstva, ki kažejo stopnjo dejanskega uživanja pravic, priznanih v paktu" (HRC 1981a, aneks VI, tč. 6). Te smernice so bile v manjšem obsegu posodobljene v letih 1990, 1991 in 1995 (Tyagi 2011, 163).

Osnovni namen obeh sklopov smernic je bil namreč pridobiti čim več informacij o zakonih in praksah v zvezi s pravicami, zaščitenimi v paktu. Kmalu pa se je izkazalo, da poročila držav pogodbenic, tudi zaradi njihovega poudarka na pravnem okvirju, s katerim država pogodbenica varuje državljanske in politične pravice, vedno ne izražajo dejanskega stanja uresničevanja teh pravic v državi. Leta 1979 je OČP Čile celo pozval, da poročilo predloži ponovno, saj so bile neskladnosti med poročilom Čila na eni in poročilom KČP o kršitvah človekovih pravic v Čilu na drugi strani, prevelike (Fischer 1982, 144).

Zaradi nepristojnosti za neodvisno ugotavljanje dejstev je delovanje OČP v prvih petih letih zaznamovalo tudi vprašanje, ali se OČP pri obravnavi poročil lahko opira na informacije o uresničevanju političnih in državljanskih pravic, ki ne izvirajo od držav pogodbenic. Na podlagi tretjega odstavka 40. člena MPDPP, ki generalnega sekretarja OZN pooblašča, da lahko po posvetovanju z OČP prizadetim specializiranim agencijam OZN pošlje kopijo vsakega dela poročil, ki se utegne nanašati na področje njihove pristojnosti (MPDPP, 40(3) čl.), je bilo sodelovanje s specializiranimi agencijami zapisano med pravila začasnega poslovnika OČP, vendar se je uveljavilo postopoma. Šele na začetku osme seje (oktober 1979) je OČP določil, da morajo biti informacije o interpretaciji in delovanju specializiranih agencij v zvezi z ustreznimi določbami MPDPP članom OČP na voljo redno, in na zahtevo tudi med sejami odbora. Posebno koristne informacije za oblikovanje svojih vprašanj pa so člani OČP že od samega nastanka odbora pridobivali s strani nevladnih organizacij, čeprav na popolnoma neformalni osnovi (Fischer 1982, 146–147).

Leta 1984 je OČP začel z obravnavo prvih periodičnih poročil, kar je ponovno privedlo do pomembnega razvoja mehanizma poročanja držav. Ob obravnavi drugega poročila Jugoslavije je na začetku seje poskusno ustanovil delovno skupino, ki je oblikovala in državi pogodbenici poslala neuraden in neizčrpen seznam vprašanj, ki bodo med sejo zastavljena njenim predstavnikom (HRC 1984b, tč. 60). Na ta način je delovna skupina odbor vnaprej usmerila v glavne teme in probleme določene države pogodbenice, prav tako pa se je na obravnavo poročila lahko pripravila država pogodbenica (prav tam, tč. 61 in 63). Leta 2002 so delovno skupino pri oblikovanju seznama vprašanj državi pogodbenici pred sejo (*list of*

issues) nadomestile projektne skupine za poročilo države (*country report task forces*) (HRC 2002b, tč. 56 in aneks III.B).

V letu 1984 je prišlo tudi do nadaljnjega kompromisa, vezanega na podajanje komentarjev s strani odbora. Ob koncu dialoga s predstavnikom države pogodbenice so člani odbora lahko izrazili svoje 'splošne opazke' glede njenega poročila (HRC 1984b, tč. 65). Končno, leta 1992, pa je odbor določil, da se pripombe ali komentarji, ki odražajo stališče odbora kot celote, po obravnavi poročila, vključijo v pisno besedilo, ki se v najkrajšem možnem času pošlje državi pogodbenici (HRC 1992a, tč. 12). Prišlo je torej do sprejetja odločitve o oblikovanju t. i. 'sklepnih ugotovitev'.

Sklepne ugotovitve so praviloma sestavljene iz naslednjih delov: uvod, pozitivni dejavniki, dejavniki in težave, ki vplivajo na izvajanje pakta, glavni razlogi za zaskrbljenost ter predlogi in priporočila. V uvodnem delu odbor splošno oceni poročilo in razpravo s predstavniki države pogodbenice in poda informacijo glede pravočasnosti poročila. Sledi opis ukrepov ali situacij, ki po mnenju odbora pozitivno prispevajo k uresničevanju človekovih pravic v državi pogodbenici. Med glavne razloge za zaskrbljenost odbor zapiše različne prakse in zakonodajo, za katere meni, da so v nasprotju ali v neskladju s paktom, nato poda predloge in priporočila za njihovo odpravo.

Sklepne ugotovitve odbor sprejme kot celoto, potem ko njegovi člani na zaprtem sestanku natančno preučijo in predelajo osnutek besedila, ki jim ga pripravi poročevalec za državo pogodbenico. "Glede na njihov uradni značaj in skrbnost, s katero se oblikujejo, je zaključke sklepnih ugotovitev šteti za avtoritativen izrek o tem, ali določena država izpolnjuje ali ne izpolnjuje svojih obveznostih po paktu." (Buergenthal 2001, 351). Sklepne ugotovitve so od leta 1992 tudi začetna točka pri oblikovanju seznama vprašanj, ki se pošlje državam pogodbenicam pred obravnavo poročila (HRC 2001č, tč. 55).

Zaradi kratkosti in splošnosti prvotno predloženih poročil (Centre for Civil and Political Rights 2017) je leta 1999 OČP sprejel združene smernice za izdelavo začetnih in periodičnih poročil. Te smernice so bile v manjšem obsegu posodobljene v letu 2000 in zahtevajo pripravo obširnih začetnih poročil, glede na posamezne člene pakta, periodična poročila pa so osredotočena predvsem na tiste člene, ki so bili omenjeni v sklepnih ugotovitvah odbora ali pri katerih je prišlo do pomembnih sprememb glede na predhodno poročilo. "Pravne norme je treba opisati, vendar to ne zadostuje: treba je razložiti in ponazoriti dejanski položaj in praktično razpoložljivost, učinek in uveljavljanje pravnih sredstev zaradi kršitev pravic pakta" (HRC 2001c, tč. D. in E.). Nadalje, v primeru, da je država pogodbenica ratificirala opcijski

protokol in je odbor v zvezi s to državo pogodbenico izdal končno mnenje, mora v poročilu opisati ukrepe, ki jih je sprejela za odpravo kršitve in zagotovitev, da se kritizirana situacija ne bi ponovila (prav tam, tč. F.1).

Pri pripravi obeh vrst poročil mora država pogodbenica tudi upoštevati splošne komentarje odbora; pojasniti in upravičiti svoje pridržke ali izjave glede kateregakoli člena pakta; navesti postopke, po katerih lahko v skladu s 4. členom pakta odstopi od obveznosti iz pakta ter datum, obseg in učinek odstopanja od kateregakoli člena pakta; pojasniti naravo, obseg in razloge za dejavnike in težave, ki ovirajo uresničevanje v paktu priznanih pravic in navesti sprejete ukrepe, da bi jih odpravila; opisati naravo in obseg dovoljenih omejitev uživanja pravic; v poročilo glede na posamezen člen vključiti takšne podatke, vključno s statističnimi, da lahko odbor oceni napredek v uživanju pravice; in končno opisati situacijo glede zagotavljanja enakopravnega uživanja pravic, priznanih v paktu (HRC 2001c, tč. C.).

OČP je leta 1999 sprejel tudi odločitev, da se seznam vprašanj, ki bodo med sejo zastavljena predstavnikom držav pogodbenic, oblikuje že pred samo sejo, s čimer se jim omogoči, da se lahko na obravnavo poročila pripravljajo vsaj dva meseca. Nekatere izmed držav pred sejo odboru pošljejo pisne odgovore, čeprav sam postopek, vsaj v okviru OČP, tega ne zahteva (HRC 2001č, tč. 50).

Vseskozi od začetka delovanja se je OČP soočal s problematiko držav pogodbenic, ki oboru niso predložile poročil ali so jih pošiljale z veliko zamudo, nemalokrat države pogodbenice na obravnavo poročila niso poslale svojih predstavnikov ali so njihovo navzočnost v zadnjem trenutku odpovedale. Na drugi strani se je sčasoma pokazala problematika neupoštevanja njegovih sklepnih ugotovitev oziroma priporočil. Navedeno je vodilo do določitve treh novih postopkov, o katerih je odbor države pogodbenice obvestil tudi s splošnim komentarjem št. 30 (2002), ki je nadomestil splošni komentar št. 1 (HRC 2002a, tč. 4 in 5).

Tako je leta 2001 OČP s spremembo poslovnika predvidel postopek obravnave situacije v državi pogodbenici brez predloženega poročila in postopek obravnave poročila brez prisotnosti predstavnika države pogodbenice. Bistvo teh dveh postopkov je, da odbor poročilo države pogodbenice ali njeno situacijo brez poročila obravnava na zaprti seji in nato oblikuje osnutek sklepnih ugotovitev, ki ga pošlje državi pogodbenici (HRC 2001d, pravilo 68 in 69A). V primeru, da se država pogodbenica, ki ni predložila poročila, ne odzove, odbor, skladno z nadaljnjo spremembo poslovnika v letu 2004, sklepne ugotovitve sprejme kot končne in javne (HRC 2004g, pravilo 70).

Leta 2001 je OČP določil tudi postopek spremljanja uresničevanja sklepnih ugotovitev odbora (HRC 2001d, pravilo 95). Zadnji odstavek sklepnih ugotovitev tako ni bil več namenjen zapisu datuma, do katerega mora država pogodbenica predložiti svoje naslednje poročilo, pač pa določitvi časa, enemu letu, v katerem mora država pogodbenica poročati o uresničevanju sklepnih ugotovitev odbora, vključno z ukrepi, ki jih je v tem smislu sprejela (HRC 2013a, tč. 8). Dolžnost poročanja je omejena na najmanj dve in največ štiri sklepne ugotovitve, pri čemer odbor uporablja dva kriterija za njihov izbor, in sicer da je priporočilo mogoče uresničiti v enem letu od njegovega sprejetja ter da priporočilo zaradi resnosti ali nujnosti situacije zahteva takojšnjo pozornost države pogodbenice (prav tam, tč. 6 in 7).

S strani države pogodbenice prejete odgovore, imenovane poročilo o spremljanju (*follow-up report*) (HRC 2013a, tč. 8), preuči posebni poročevalec za spremljanje izvajanja sklepnih ugotovitev, ki nato na podlagi njihove ocene pripravi poročilo o spremljanju napredka (*follow-up progress report*) (prav tam, tč. 13 in 14). Običajno od držav pogodbenic zahteva še dodatne ukrepe in/ali informacije (prav tam, tč. 20).²⁴⁴

Leta 2002 je generalni sekretar ZN v okviru svojega drugega poročila o reformah sistema ZN pogodbenca telesa pozval, da standardizirajo svoje smernice za poročanje (Secretary-General 2002, tč. 49). Tako je leta 2006 s strani odborov prišlo do oblikovanja usklajenih smernic za poročanje o uresničevanju mednarodnopravnih pogodb s področja človekovih pravic, katerih bistvo je, da se informacije v osrednjem dokumentu, ki ga prejmejo vsi odbori, razširijo, tako da vključujejo predstavitev uresničevanja vseh mednarodnopravnih pogodb s področja človekovih pravic, katerih pogodbenica je država in ki je relevantno za vse ali nekaj pogodbenih teles: 1) splošne informacije o državi, ki poroča – demografske, ekonomske, socialne in kulturne značilnosti države ter ustavna, politična in pravna ureditev države; 2) splošni okvir za varovanje in spodbujanje človekovih pravic – sprejem mednarodnopravnih norm s področja človekovih pravic, pravni okvir za varovanje človekovih pravic na nacionalni ravni, okvir, znotraj katerega se promovirajo človekove pravice na nacionalni ravni, postopek poročanja na nacionalni ravni, druge informacije, ki se nanašajo na človekove pravice; in 3) informacije glede nediskriminacije in enakopravnosti ter pravnih sredstev. Poročila morajo vsebovati tudi statistične podatke po spolu, starosti in prebivalstvenih skupinah (International Human Rights Instruments 2006, tč. III). Ločeno pa se določijo smernice za poročanje, ki se

²⁴⁴ Postopek se zaključi, ko odbor meni, da je poročilo o spremljanju zadovoljivo oziroma je že več kot dvakrat zahteval dodatne ukrepe in/ali informacije oziroma bo v naslednjih šestih mesecih oblikoval seznam vprašanj za obravnavo naslednjega poročila, kamor se tudi sicer uvrstijo vsa neupoštevana priporočila (HRC 2013a, tč. 25 in 26).

nanašajo na posamezno mednarodnopravno pogodbo. OČP jih je sprejel leta 2010 (HRC 2010f), podrobna vsebina zahtevanih informacij, vključno z informacijami vezano na pravico do življenja, ob upoštevanju določb 6. člena pakta in splošnega komentarja št. 14 (1984) ter prepoved mučenja in okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja, ob upoštevanju določb 7. člena pakta in splošnega komentarja št. 20 (1992), je razvidna iz Priloge Č.

Hkrati je treba omeniti, da je OČP leta 2009, med snovanjem navedenih smernic, sprejel nov opcijski način poročanja držav pogodbenic, in sicer odbor državam pogodbenicam pošlje seznam vprašanj (t. i. seznam vprašanj pred poročanjem (*list of issues prior to reporting*)), njihovi odgovori pa že predstavljajo naslednje periodično poročilo v skladu s 40. členom MPDPP (HRC 2010f, tč. 14) (gre za t. i. usmerjeno poročilo (*focused report*)). Navedeni postopek se lahko uporabi v primeru predložitve periodičnega poročila, razen če odbor odloči drugače, in sicer zaradi pomembne spremembe v političnem ali pravnem načinu zagotavljanja uživanja v paktu priznanih pravic, ali tako želi država pogodbenica (prav tam, tč. 15).

Seznam vprašanj pred poročanjem je sestavljen iz dveh delov. Prvi del se nanaša na splošne informacije o situaciji na področju človekovih pravic v državi pogodbenici, vključno z novimi ukrepi in razvojem v povezavi z uresničevanjem pakta. V drugem delu pa so vprašanja organizirana po sklopih, glede na situacijo v obravnavani državi pogodbenici in informacije, ki jih ima odbor na podlagi priporočil v zadnjih sklepnih ugotovitvah in podatkov države pogodbenice iz postopka spremljanja sklepnih ugotovitev (HRC 2010b, tč. 11).

Prve pritožbe posameznikov je OČP obravnaval že na svoji drugi seji leta 1977 (HRC 1977, tč. 147). Od leta 1979 do konca leta 2016 je OČP sprejel 1221 končnih mnenj, od tega je v 1029 odkril kršitev MPDPP (HRC 2017, tč. 2). Pri tem je treba poudariti, da med številom pritožb in skladnostjo države pogodbenice z MPDPP ni povezave. V številnih državah, kjer prevladujejo kršitve človekovih pravic, posamezniki običajno sploh ne vedo za obstoj odborov in svojo pravico, da jim predložijo pritožbo (Watt 2004, 224). To potrjuje tudi omejeno število držav, proti katerim so te pritožbe naslovljene (Bayefsky 2017).

Sčasoma sta povečanje števila držav pogodbenic in večja ozaveščenost javnosti o Opcijskem protokolu privedla do velikih zamud pri obravnavi pritožb (HRC 1989b, tč. 618), zato je odbor sprejel vrsto načinov delovanja za njeno pospešitev. Na tem mestu je treba omeniti, da OČP za sprejem končnega mnenja običajno potrebuje štiri leta, medtem ko OPM manj kot dve leti (Bayefsky 2017). V letu 1989 je imenoval posebnega poročevalca za pritožbe posameznikov. Ta je v obdobju med sejami vodil in odločal o obveščanju držav pogodbenic o prejemu sporočila (HRC 1989b, tč. 620) in v skladu s pravilom 86 poslovnika

(HRC 1977, aneks II, pravilo 86) lahko zaprosil za začasne ukrepe za zaščito (HRC 1997, tč. 466). Tako je odbor preko posebnega poročevalca ukrepal tudi v izrednih razmerah, še preden je odločil o dopustnosti pritožbe, in njegova vloga je bila v tem smislu še posebej pomembna v zadevah, ki so se nanašale na smrtno kazen, izročitev in izgon (Buergenthal 2001, 369).

Istega leta je odbor imenoval tudi delovno skupino za pritožbe, ki je lahko ob soglasju vseh članov odločila o dopustnosti pritožbe. V primeru, da soglasja ni bilo moč doseči oziroma je menila, da mora o zadevi odločati odbor, jo je poverila odboru. O nedopustnosti pritožbe je lahko odločal samo odbor (HRC 1989b, tč. 621). Od leta 1995 se za vsako pritožbo znotraj delovne skupine imenuje poročevalec (HRC 1997, tč. 469).

Opcijski protokol ne določa roka za vložitev pritožbe. Odbor je, da bi preprečil morebitne zlorabe v tem pogledu, s poslovnikom določil, da mora biti pritožba vložena v petih letih po izčrpanju domačih pravnih sredstev oziroma, če je to primerno, v treh letih od zaključka drugega postopka mednarodne preiskave ali reševanja, razen če obstajajo razlogi, ki opravičujejo takšno zamudo. OČP namreč, v nasprotju z OPM, kot dopustne obravnava pritožbe, ki so bile predložene tudi mehanizmom Sveta ZN za človekove pravice (OHCHR 2013b, 13–14).

Leta 1990 je v luči zavedanja, da številna končna mnenja odbora niso imela učinka, saj niso zavezujoča, prišlo do imenovanja posebnega poročevalca za spremljanje izvajanja končnih mnenj, katerega naloge so izdajanje priporočil odboru v zvezi z obvestili žrtev kršitev, da se njihova situacija ni razrešila in pridobivanje informacij od držav pogodbenic glede sprejetih ukrepov za odpravo kršitve (HRC 1990b, aneks XI, tč. 5).

Po ocenah OČP so države pogodbenice njegovo končno mnenje spoštovale v približno petini zadev (Bayefsky 2017). Leta 1993 je odbor na Svetovni konferenci o človekovih pravicah, ki je potekala na Dunaju, predlagal, da se 5. člen Opcijskega protokola dopolni z naslednjo dikcijo: "Države pogodbenice se zavezujejo izpolnjevati končna mnenja odbora po Opcijskem protokolu" (HRC 1993a, aneks X, tč. B., tč. 15), vendar do njegove operacionalizacije ni prišlo.

Omembe vredno je tudi dejstvo, da je odbor informacije držav pogodbenic in svoje odločitve v postopku spremljanja izvajanja končnih mnenj izključil iz siceršnjega pravila zaupnosti obravnave pritožb, od leta 1994 je o teh aktivnostih začel ločeno in izpostavljeno poročati tudi v svojih letnih poročilih GS (Buergenthal 2001, 373–374).

Leta 1995 pa je posebni poročevalec za spremljanje izvajanja končnih mnenj na povabilo države pogodbenice celo preveril izvajanje končnih mnenj odbora na kraju samem. Šlo je za

primer v doktorski disertaciji obravnavane države Jamajke, ki je bila večkrat 'obtožena' kršitev v ravnanju z zaporniki, kaznovanih s smrtno kaznijo. "Manj dramatične aktivnosti spremljanja izvajanja končnih mnenj so srečanja posebnega poročevalca z vodji diplomatskih misij držav pogodbenic, ki niso ravnale skladno s končnim mnenjem odbora, pri ZN" (Buerghenthal 2001, 374–375).

Naslednje leto, ki je privedlo do pomembnega razvoja mehanizma obravnave pritožb posameznikov, je bilo leto 1997, ko je OČP odločil, da bo, razen v izjemnih primerih, začel hkrati odločati o dopustnosti pritožb in utemeljenosti zadev (HRC 1997, tč. 470). Države pogodbenice je tako takoj pozval, da se opredelijo v obeh pogledih, četudi sam še ni odločil o dopustnosti pritožbe (prav tam, tč. 471).

Prišlo pa je tudi do nekaterih nadaljnjih premikov v smislu odpiranja obravnave pritožb javnosti. Celotna obravnava pritožbe je bila namreč v skladu s prvotnim poslovníkom odbora zaupna, čeprav je odbor svoje končne odločitve vedno objavljal, vključno z navedbo avtorja pritožbe. Po spremembi lahko avtor pritožbe ali zadevna država pogodbenica objavi stališča ali informacije, pomembne za postopek, razen če odbor ne zahteva drugače. Prav tako so postale javne odločitve odbora, s katerimi zaprosi za začasne ukrepe za zaščito, kar zagotavlja pritisk javnosti na države pogodbenice, da delujejo skladno z zahtevanimi začasnimi ukrepi (Buerghenthal 2001, 371–372).

OČP o pritožbah posameznikov načeloma odloča s soglasjem, pri čemer lahko njegovi člani, v skladu s pravilom 94 poslovníka (HRC 1977, aneks II, pravilo 94), sprejmejo svoje pritrdilno ali odklonilno mnenje h končnemu mnenju odbora. "Zatorej soglasje igra precej manj pomembno vlogo pri uporabi Opcijskega protokola kot pri ostalih aktivnostih odbora" (Buerghenthal 2001, 371).

Oblika končnega mnenja je bila sprva relativno preprosta, kronološkemu pregledu stališč avtorjev pritožb in držav pogodbenic je sledila uporaba relevantnih določb pakta in Opcijskega protokola s strani odbora. Leta 1990 so člani odbora, z namenom, da bodo bolj jasne in strnjene, sprejeli novo obliko svojih odločitev, in sicer so jih razdelili v štiri dele: ozadje, pritožba, stališča države pogodbenice ter vprašanja in postopki pred odborom (HRC 1990a, tč. 602).

Po mnenju odbora, zapisanem v splošnem komentarju št. 33 iz leta 2008, odbor v obravnavi pritožb nima funkcije sodnega telesa, vseeno pa njegova končna mnenja izkazujejo pomembne značilnosti sodne odločitve. "Sprejeta so v sodnem duhu, vključno z nepristranostjo in neodvisnostjo članov odbora, s preišljeno interpretacijo besedila pakta in

z dokončnostjo odločitev" (HRC 2008c, tč. 11). Končna mnenja tako predstavljajo "avtoritativno odločitev organa, ki je bil s samim paktom ustanovljen za razlago tega instrumenta" (prav tam, tč. 13).

O pravnem statusu končnih mnenj OČP pa je svoje mnenje v zadevi Ahmadou Sadio Diallo podalo tudi Meddržavno sodišče. Najprej je OČP priznal oblikovanje obsežne sodne prakse, zlasti z ugotovitvami v postopku pritožb posameznikov in v obliki 'splošnih komentarjev'. Nato pa je zapisal (Meddržavno sodišče 2010, 6–7):

Sodišče ugotavlja, da čeprav pri izvrševanju svojih sodnih funkcij nikakor ni dolžno svoje razlage pakta oblikovati glede na razlago odbora, meni, da bi moralo tolmačenju, ki ga je sprejel ta neodvisni organ, ustanovljen posebej za nadzorovanje uporabe te pogodbe, pripisati veliko težo. Gre za doseganje potrebne jasnosti in bistvene usklajenosti mednarodnega prava, pa tudi pravne varnosti, do katere so upravičeni oboji, tako posamezniki z zagotovljenimi pravicami kot države, zavezane k izpolnjevanju pogodbenih obveznosti.

5.2.2 Razvoj mehanizmov in postopkov Odbora za ekonomske, socialne in kulturne pravice

OESKP je s svojim delovanjem začel 10 let kasneje kot OČP, leta 1987. Načini delovanja OESKP so tako v veliki meri prevzeti od starejšega OČP. Tako kot OČP je tudi OESKP takoj na začetku delovanja sprejel splošni komentar, ki se je nanašal na postopek poročanja držav pogodbenic (CESCR 1989, tč. 330). V splošnem komentarju št. 1 (1989) je OESKP predstavil splošne cilje, ki jih morajo države pogodbenice zasledovati pri poročanju in poudaril, da pakt posebno pozornost namenja konceptu 'postopnega uresničevanja' zadevnih pravic, zato morajo države pogodbenice v svoja periodična poročila vključiti tudi informacije, ki bodo glede učinkovitega uresničevanja zadevnih pravic izkazovale napredek skozi čas. "V tem smislu je jasno, da so za ustrezno oceno situacije potrebni tako kvalitativni kot kvantitativni podatki" (prav tam, aneks III, tč. 7).

Kot je to uvedel OČP leta 1984, ko je začel z obravnavo prvih periodičnih poročil, je leta 1989 OESKP ustanovil delovno skupino, ki je pred sejo preučila posredovana poročila držav pogodbenic in oblikovala seznam vprašanj za dialog z njihovimi predstavniki (CESCR 1989, tč. 338). Za razliko od OČP pa je OESKP sčasoma države pogodbenice zaprosil, da na vprašanja pred sejo pisno odgovorijo (CESCR 1992, tč. 29). Zaradi vedno večjega števila vprašanj, postavljenih s strani delovne skupine, jih je odbor leta 2001 omejil, tako vsebinsko kot številčno (CESCR 2002, tč. 1036).²⁴⁵

²⁴⁵ Nanašala so se lahko na statistične podatke; informacije, ki jih zahtevajo smernice za izdelavo poročil, pa niso vključene v poročilo; dele poročila, ki zahtevajo pojasnilo; ter informacije o ključnih pravnih, strukturnih, političnih in institucionalnih vprašanjih (za začetna poročila) oziroma spremembah (za periodična poročila). Pri tem pa jih v primeru začetnih poročil ni smelo biti več kot 40 in v primeru periodičnih poročil več kot 25 (CESCR 2002, tč. 1036). Leta 2010 se je ta številka za obe vrsti poročil ustalila na 30 (CESCR 2011č, tč. 464).

Tako kot OČP so tudi OESKP pestili problemi odpovedovanja prisotnosti predstavnikov držav pogodbenic na seji ter nepravočasno predlaganje poročil. Že leta 1990, torej 11 let pred OČP, je OESKP sprejel odločitev, da ob tretji predstavitvi napovedane obravnave poročila države pogodbenice lahko začne z njegovo obravnavo, ne glede na to, ali je predstavnik države pogodbenice prisoten ali ne (CESCR 1991a, tč. 35). Leta 1992 pa je predvidel tudi obravnavo situacije v državi pogodbenici brez predloženega poročila (CESCR 1993, tč. 243). Opisani ukrepi očitno niso imeli učinka, na osmi seji odbora so svojo prisotnost v zadnjem trenutku odpovedale vse države pogodbenice, napovedane za obravnavo v prvem tednu seje in leta 1993 je odbor svoj poslovnik spremenil tako, da je z napovedano obravnavo poročila, ne glede na prisotnost predstavnika države pogodbenice, lahko začel takoj (CESCR 1994, tč. 345–347). Leta 2005 je OESKP v svojem letnem poročilu prvič objavil seznam držav pogodbenic, ki so s predložitvijo začetnega ali periodičnega poročila zamujala več kot deset let (CESCR 2006č, aneks II).

Člani OESKP so lahko že od začetka delovanja odbora ob koncu dialoga s predstavnikom države pogodbenice izrazili svoje 'splošne opazke' glede njenega poročila (CESCR 1989, tč. 342). Do sprejemanja sklepnih ugotovitev pa je prišlo približno ob istem času kot v OČP, leta 1991, pri čemer je OESKP izdal tudi kriterije za njihovo oblikovanje (CESCR 1992, tč. 383).²⁴⁶

V letu 1992 je odbor določil, da se sklepne ugotovitve začnejo uporabljati kot začetna točka za izdelavo naslednjega periodičnega poročila (CESCR 1993, tč. 264), pri njihovi obliki pa se je odločil približati drugim pogodbenim telesom, vključno z OČP in OOP,²⁴⁷ z razdelitvijo na uvod splošne narave ter oddelke za dosežen napredek; dejavnike in težave, ki ovirajo uresničevanje pakta; glavne razloge za zaskrbljenost; ter predloge in priporočila državi pogodbenici (prav tam, tč. 265). Od leta 1993 osnutek sklepnih ugotovitev pripravi poročevalec za državo, ki ga nato odbor obravnava na zaprti seji (CESCR 1994, tč. 339), preden je končno zadnji dan seje javno sprejet.

Leta 1992 je OESKP zapisal tudi postopke za nadaljnje spremljanje v primerih, ko za obravnavo situacije v državi pogodbenici potrebuje dodatne informacije. Odbor lahko državi

²⁴⁶ Kriteriji za oblikovanje sklepnih ugotovitev so bili naslednji: (a) Kako zadovoljivo je pisno poročilo glede na smernice odbora; (b) Kako zadovoljivi so odgovori na pisna vprašanja, vključno z navedbo glavnih vprašanj, glede katerih ni bil prejet zadovoljiv odgovor; (c) V kolikšni meri sta ustno in pisno poročilo skupaj odboru omogočila identifikacijo glavnih ovir pri uresničevanju obravnavanih pravic; (d) V kolikšni meri je zadevna država pogodbenica pokazala napredek v uresničevanju obravnavanih pravic od obravnave predhodnih poročil; (e) Identifikacija specifičnih vprašanj, glede katerih: (i) Odbor potrebuje nadaljnje informacije, morda v obliki nadaljnjih pisnih poročil; (ii) Odbor meni, da so potrebni nadaljnji ukrepi za izpolnitev obveznosti iz pakta; (iii) Odbor meni, da bi bilo potrebno nadaljnje spremljanje, v smislu tehničnega sodelovanja ali mednarodne pomoči (CESCR 1992, tč. 383).

²⁴⁷ OPM je navedeno strukturo sklepnih ugotovitev sprejel leta 1994 (CAT 1994a, tč. 14).

pogodbenci naroči, da naj vprašanje podrobno obravnava v naslednjem periodičnem poročilu, odboru pisno pošlje dodatne informacije ali odboru dodatne informacije posreduje v roku šestih mesecev. V slednjem primeru dodatne informacije obravnava delovna skupina, ki lahko odboru priporoči, da ponovno zahteva dodatne informacije. V nujnih primerih lahko odbor določi tudi krajši rok za predložitev dodatnih informacij. V situacijah, ko odbor na podlagi navedenih postopkov ne pridobi informacij, ima v soglasju z državo pogodbenico možnost razmere preveriti na kraju samem (CESCR 1993, tč. 36 in 37). Leta 1995 je tako obiskal v doktorski disertaciji obravnavano državo Panamo (CESCR 1996, aneks V, tč. 14) in leta 1997 Dominikansko republiko (CESCR 1998a, aneks VI, tč. 23).

Že ob samem začetku delovanja se je OESKP odločil, da bo na vsaki seji, z namenom poglobljenega razumevanja, en dan namenil obravnavi ene, s paktom priznane, pravice (CESCR 1989, tč. 310). Gre za t. i. dneve splošne razprave. Tematske razprave so običajno odprte za zunanje udeležence, kot so partnerji OZN, delegacije držav pogodbenic in predstavniki civilne družbe, vključno z nevladnimi organizacijami, akademskimi ustanovami, strokovnimi združenji in posameznimi strokovnjaki. Zaključki teh razprav lahko odboru pomagajo pri snovanju novega splošnega komentarja ter državam in drugim zainteresiranim stranem pri razumevanju obveznosti iz pogodbe (OHCHR 2008, 44).

Leta 1993 pa je zapisal postopek glede sodelovanja nevladnih organizacij pri delovanju odbora. Nevladne organizacije lahko odboru informacije posredujejo pisno ali ustno, v ta namen jim je namenil del prvega dneva seje (CESCR 1994, tč. 354). Leta 2000 so bile sprejete izčrpne smernice za sodelovanje nevladnih organizacij pri delovanju odbora, glede na posamezne stopnje, od sprejetja pakta s strani države pogodbenice do spremljanja uresničevanja sklepnih ugotovitev odbora, pri obravnavi situacij v državah pogodbenicah brez predloženega poročila kot tudi pri oblikovanju splošnih komentarjev (CESCR 2001, aneks V).

Glede oblike in časovnice izdelave poročil s strani držav pogodbenic je OESKP edinstven v smislu, da je te določbe prevzel od ESS. Po prvotnem programu ESS, v skladu s prvim odstavkom 17. člena MPESKP, so morale države pogodbenice poročati v treh delih, na dve leti znotraj šestletnega poročevalskega obdobja. Vsak del je pokrival določeno skupino pravic, prvi del od 6. do 9. člena,²⁴⁸ drugi del od 10. do 12. člena²⁴⁹ in tretji del od 13. do 15. člena.²⁵⁰

²⁴⁸ Gre za pravico do dela (6. člen), pravico do pravičnih in ugodnih delovnih pogojev (7. čl.), določbe glede sindikalne svobode (8. čl.) in pravico do socialne varnosti (9. čl.).

²⁴⁹ Gre za določbe glede varstva družine, materinstva in otrok (10. čl.), pravico do življenjskega standarda (11. čl.) in pravico do najvišjega dosegljivega standarda fizičnega in mentalnega zdravja (12. čl.).

²⁵⁰ Gre za pravico do izobraževanja (13. in 14. čl.) in pravico do udeležbe v kulturnem življenju, do uživanja dosežkov znanstvenega napredka, do varstva moralnih in materialnih koristi iz avtorskega dela (15. čl.).

Leta 1985 je bilo poročevalsko obdobje podaljšano na devet let (Beiter 2006, 346), leta 1988 pa je ESS z Resolucijo št. 1988/4 odobril priporočilo leto prej ustanovljenega OESKP, da se od držav pogodbenic zahteva enotno poročilo, in sicer prvič v dveh letih po začetku veljavnosti pakta za to državo, nato vsakih pet let. Odbor je namreč s to spremembo želel doseči naslednje cilje: državam pogodbenicam zmanjšati breme glede poročanja; z enotnim poročilom olajšati delo tako državam pogodbenicam kot odboru; zagotoviti večjo usklajenost z obveznostmi poročanja, predvidenimi v drugih mednarodnih instrumentih s področja človekovih pravic; poenostaviti naravo in periodičnost postopka poročanja; in še zlasti, povečati učinkovitost celotnega sistema spremljanja uresničevanja človekovih pravic (CESCR 1989, tč. 335 in 336).

Posodobljene smernice za izdelavo poročil je OESKP izdal leta 1990. Splošni del poročila je bil sestavljen iz štirih vsebinskih sklopov. V predstavitev države so morale države pogodbenice vključiti informacije o ozemlju in prebivalstvu, splošni politični strukturi, ekonomskih, socialnih in kulturnih značilnostih ter splošnemu pravnemu okvirju, znotraj katerega so pravice zaščitene. Sledil je drugi sklop, namenjen informacijam glede obveščanja o MPESKP in poročilih države pogodbenice. Tretji sklop se je nanašal na podatke o pravnem statusu in uresničevanju MPESKP. Četrty sklop pa je pokrival vlogo mednarodnega sodelovanja pri uresničevanju MPESKP oziroma vprašanje, če se država pogodbenica vključuje v razvojno sodelovanje, ali se uporabi za spodbujanje realizacije ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic (CESCR 1991a, aneks IV, tč. A). Sledil je del, ki se je nanašal na posamezno s paktom zagotovljeno pravico (prav tam, tč. B). Podrobna vsebina zahtevanih informacij, vključno z vsemi vprašanji, na katere so morale države pogodbenice odgovoriti vezano na 13. in 14. člen MPESKP oziroma pravico do izobraževanja, je razvidna iz Priloge D.

Leta 2000 je OESKP do določene mere spremenil obdobje poročanja v smislu, da je ohranil splošno pravilo petih let, ob možnosti, da to obdobje skrajša. Namreč, države pogodbenice so svoja poročila pošiljala nepravočasno in tudi obravnave poročil s strani odbora so bile zaradi pomanjkanja virov v zamudi, zato bi stroga razlaga petletnega pravila lahko pripeljala do situacije, ko bi bilo naslednje poročilo države pogodbenice predvideno v istem letu kot bi potekala obravnava njenega prejšnjega poročila. Tako je torej odbor za države pogodbenice, ki so svoja poročila rutinsko pošiljala prepozno, obdobje poročanja, na podlagi določenih kriterijev,²⁵¹ lahko skrajšal (CESCR 2001, tč. 636 in 637).

²⁵¹ Kriteriji so bili naslednji: (a) Pravočasnost predložitve poročil o uresničevanju pakta s strani države pogodbenice; (b) Kakovost vseh informacij, kot so poročila in odgovori na sezname vprašanj, predloženih s

Leta 2006 pa je odbor državam, ki še nikoli niso oddale poročila, omogočil, da v enem predloženem dokumentu pokrijejo do tri poročila in tako popravijo svoje dosežke pri izpolnjevanju obveznosti poročanja. Zbirno poročilo (*consolidated report*) je moralo obsegati splošni pregled pomembnih sprememb glede uresničevanja pakta v celotnem obdobju, ki ga pokrivajo poročila, in vsebovati podrobne informacije glede trenutne situacije (CESCR 2007, tč. 611).

Vezano na posebnosti OESKP v primerjavi z drugimi odbori velja omeniti tudi, da je leta 2002, skladno z Resolucijo KČP št. 2001/30 predvidel, da lahko v sklepnih ugotovitvah specializiranim agencijam in programom ZN ter relevantnim posebnim mehanizmom komisije predlaga, da preučijo možnost pomoči zadevni državi pogodbenici pri uresničevanju relevantnih priporočil (CESCR 2003, tč. 650). Prav tako je odločil, da bo za informativne namene (CESCR 2005, tč. 34) javno objavljaj komentarje držav pogodbenic na sklepne ugotovitve (CESCR 2003, tč. 651).

Leta 2007 pa je odbor odločil, da poročevalec za državo svojega dela ne bo zaključil s sprejemom sklepnih ugotovitev, pač pa bo do predložitve naslednjega poročila državi pogodbenici nudil pomoč pri kakršnikoli vprašanjih, ki bi jih imela glede vsebine priporočil, vključno s pomočjo v obliki obiska, če bo to želela. Naslednji poročevalec za to državo pogodbenico bo dialog z njo začel s pregledom uresnitve prejšnjih sklepnih ugotovitev. V nove sklepne ugotovitve pa bo vključen tudi nov del, ki bo opisal odprta vprašanja iz prejšnjih sklepnih ugotovitev (CESCR 2008b, tč. 565).

Smernice za poročanje, ki se nanašajo na MPESKP, v skladu z usklajenimi smernicami za poročanje o uresničevanju mednarodnopravnih pogodb s področja človekovih pravic vseh odborov iz leta 2006, je odbor sprejel leta 2008. V skladu s temi smernicami je moralo poročilo vsebovati specifične informacije glede uresničevanja vseh petnajstih členov pakta, tako v zakonodaji kot tudi v praksi, vključno z informacijami o ukrepih za doseg cilja in doseženem napredku ter informacijami o podvzetih korakih v zvezi z vprašanji iz zadnjih sklepnih ugotovitev ali splošnih komentarjev (CESCR 2009c, aneks VIII, tč. 2). Podrobna vsebina zahtevanih informacij, vključno z zahtevanimi informacijami vezano na pravico do izobraževanja iz 13. in 14. člena pakta, je razvidna iz Priloge E.

strani države pogodbenice; (c) Kakovost konstruktivnega dialoga med odborom in državo pogodbenico; (d) Zadostnost odgovora države pogodbenice na sklepne ugotovitve odbora; (e) Dejansko zabeležena situacija države pogodbenice pri uresničevanju pakta glede na vse posameznike in skupine pod njeno pristojnostjo (CESCR 2001, tč. 637).

Leta 2009 se je OESKP v skladu s prakso drugih odborov odločil, da spremeni strukturo sklepnih ugotovitev, in sicer je oddelka za 'glavne razloge za zaskrbljenost' ter 'predloge in priporočila' državi pogodbenici združil tako, da vsakemu razlogu za zaskrbljenost sledi priporočilo (CESCR 2009c, tč. 560). Leta 2010 pa je zaradi ločevalnega učinka nadalje ukinil oddelk za 'dejavnike in težave, ki ovirajo uresničevanje pakta', in opis posebnih težav, če je to potrebno, premaknil med 'razloge za zaskrbljenost in priporočila' (CESCR 2011č, tč. 468).

5.2.3 Razvoj mehanizmov in postopkov Odbora proti mučenju

OPM je začel delovati leto kasneje kot OESKP. Na svoji prvi seji leta 1988 je sprejel začasne smernice za izdelavo začetnih poročil, za katere si je pridržal pravico, da jih glede na informacije, ki bodo predložene v začetnih poročilih držav pogodbenic, če bo to potrebno, spremeni (CAT 1988, tč. 17).

Začetno poročilo je bilo sestavljeno iz dveh delov. Prvi del je moral vsebovati informacije splošne, predvsem pravne, narave. V drugem delu pa so države pogodbenice morale navesti informacije v zvezi z uresničevanjem 2. do 16. člena konvencije, glede na vsak posamezen člen, in sicer zakonodajne, sodne, upravne in druge ukrepe za izpolnitev določb MKPM; dejavnike ali težave, ki vplivajo na praktično uresničevanje teh določb; ter informacije o konkretnih primerih in situacijah, kjer so bili ukrepi za izpolnitev teh določb izvršeni (CAT 1988, aneks IV). Podrobna vsebina zahtevanih informacij je razvidna iz Priloge F.

Naslednje leto, leta 1989, je OPM določil način obravnave začetnih poročil, in sicer tako kot OČP in OESKP, preko konstruktivnega dialoga s predstavniki držav pogodbenic, pri čemer je še posebej izpostavil, da morajo države pogodbenice v tem dialogu podati informacije glede definicije mučenja in definicije okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja v nacionalni zakonodaji. Po obravnavi je predvidel, da v skladu s tretjim odstavkom 19. člena MKPM in pravilom 68 poslovnika, poda takšne splošne komentarje na poročilo, kot se mu to zdi primerno in jih posreduje državi pogodbenici (CAT 1989, tč. 10–13). Člani odbora so se strinjali, da morajo biti te splošne ugotovitve usmerjene na določbe konvencije, katerih država v celoti ali deloma ni uresničila (CAT 1990, tč. 11).

Leta 1990 je OPM določil, da se v postopku obravnave poročila določi poročevalec za državo, ki pred sejo preuči predloženo poročilo in oblikuje seznam vprašanj, ki bodo predmet dialoga s predstavnikom države pogodbenice. Poročevalec prav tako pripravi osnutek ugotovitev, priporočil in splošnih komentarjev odbora (CAT 1990, tč. 14–16). Leta 1998 so se tem poročevalcem pridružili t. i. tematski poročevalci, ki odbor, na podlagi poročil držav

pogodbenic in drugih dostopnih informacij, usmerjajo v vprašanja, povezana s pravicami žensk, pravicami otrok in diskriminatornimi praksami, ki so relevantna ali vplivajo na uresničevanje konvencije (CAT 1998b, tč. 26). Leta 2004 je odbor med svoje načine delovanja uvrstil tudi oblikovanje seznama vprašanj, ki ga pred obravnavo poročila države pogodbenice pošlje njenim predstavnikom, ki lahko na vprašanja, če želijo, tudi pisno odgovorijo (CAT 2004i, tč. 13).

Člani odbora so kmalu po obravnavi prvih začetnih poročil ugotovili, da je poročila držav pogodbenic treba dopolniti z besedili nacionalnih zakonodajnih določb, ki so neposredno relevantne za uresničevanje konvencije, informacijami glede sodnih primerov in programov rehabilitacije za žrtve mučenja ter relevantnimi statističnimi podatki (CAT 1989, tč. 31).

Po posvetu z vsemi pogodbenimi telesi se je OPM leta 1991 odločil, da k splošnim smernicam za izdelavo začetnih poročil doda še združene smernice za izdelavo začetnega dela poročil držav pogodbenic in zato sprejeme spremenjene splošne smernice za izdelavo začetnih poročil (CAT 1991, tč. 37). Sprejel pa je tudi splošne smernice za izdelavo periodičnih poročil (prav tam, tč. 49). Podrobna vsebina zahtevanih informacij v združenih smernicah za izdelavo začetnega dela poročil OPM je razvidna iz Priloge G.

Splošne smernice za izdelavo začetnih poročil so se v prvem delu spremenile v smislu, da niso več vsebovale vprašanj, ki so bila z združenimi smernicami za izdelavo začetnega dela poročil prenešene v začetni del obeh vrst poročil. Gre za vprašanje glede neposrednega sklicevanja na določbe konvencije in njihovo neposredno uporabo pred sodišči ali upravnimi oblastmi ter vprašanje glede pravnih sredstev, ki so na voljo žrtvam kršitev s konvencijo zaščitenih pravic (CAT 1991, aneks V, tč. 1). V drugem delu so morale države pogodbenice že prej zahtevane podatke podkrepiti s statističnimi podatki o konkretnih primerih in situacijah, kjer so bili ukrepi za izpolnitev določb konvencije izvršeni (prav tam, tč. 2). Dodan, tretji del, pa je določal, da mora biti k poročilu priloženo zadostno število kopij glavnih zakonodajnih in drugih besedil, na katere se država pogodbenica v poročilu sklicuje (prav tam, tč. 3).

V periodičnem poročilu so morale države pogodbenice, v skladu z na novo sprejetimi smernicami za izdelavo periodičnih poročil, predložiti informacije o novih ukrepih in spremembah v zvezi z uresničevanjem 2. do 16. člena konvencije. V drugem delu pa je morala država pogodbenica predložiti informacije, katere je od nje zahteval odbor med obravnavo prejšnjega periodičnega poročila, razen če jih je država pogodbenica že posredovala preko svojega predstavnika ali v t. i. dodatnem poročilu, skladno z drugim

odstavkom 67. člena poslovnika odbora (CAT 1991, aneks VI, tč. 3). Podrobna vsebina zahtevanih informacij v smernicah za izdelavo periodičnih poročil OPM je razvidna iz Priloge H.

Splošnim smernicam za izdelavo periodičnih poročil je bil leta 1998 dodan tretji del, ki je določal, da morajo države pogodbenice v poročilu podati tudi informacije o ukrepih, ki so jih sprejele na podlagi ugotovitev in priporočil odbora ob koncu obravnave njihovih začetnih in periodičnih poročil (CAT 1998b, tč. 25).

Disciplina držav članic pri poročanju OPM je bila podobna kot v primeru OČP in OESKP. Kljub vztrajnemu pošiljanju opominov se situacija tekom let ni izboljšala in odbor se je leta 1996 odločil, da bo začel seznam držav zamudnic objavljati ne le v svojem poročilu, pač pa tudi na svoji tiskovni konferenci, običajno po koncu vsake seje (CAT 1996, tč. 23). Leta 2002 pa je s spremembami pravil 65 in 66 poslovnika, na podoben način kot OČP in OESKP, oblikoval mehanizem za obravnavo držav pogodbenic, ki ne poročajo, in držav pogodbenic, ki poročajo, vendar se ne udeležijo obravnave poročila (CAT 2002b, tč. 16).

Leta 2005 je odbor, da bi državam pogodbenicam pomagal pri izpolnjevanju njihovih obveznosti po 19. členu MKPM, sprejel nove splošne smernice za izdelavo začetnih poročil, in sicer je moralo biti začetno poročilo razdeljeno na dva dela. V prvem delu je morala država pogodbenica s sklicevanjem na osrednji dokument podati splošne informacije, kot so informacije o splošni politični strukturi, splošnem pravnem okvirju na področju človekovih pravic itd. in opisati postopek priprave poročila, vključno z navedbo morebitnih posvetovanj znotraj vlade, z nacionalnimi institucijami za človekove pravice in nevladnimi organizacijami. Nadalje je morala država pogodbenica podati splošni pravni okvir, v katerem je mučenje in drugo okrutno, nečloveško ali ponižujoče ravnanje ali kaznovanje prepovedano (CAT 2005d, aneks VII, tč. 3–5).

V drugem delu pa je morala država pogodbenica glede na vsak posamezni člen najprej na splošno navesti pravne, sodne, upravne in druge ukrepe za izpolnitev določb; konkretne primere in situacije, kjer so bili ukrepi za izpolnitev določb konvencije izvršeni, vključno z ustreznimi statističnimi podatki; ter primere ali situacije kršitve konvencije, z razlogi za takšne kršitve in ukrepi za izboljšanje stanja. Pri tem je odbor poudaril, da želi dobiti jasno sliko ne le pravne, pač pa tudi *de facto* situacije (CAT 2005d, aneks VII, tč. 6). Nato je morala država pogodbenica odgovoriti na številna vprašanja, določena za vsak posamezni člen ali celo odstavek člena MKPM posebej (prav tam, tč. 7–25). Podrobna vsebina zahtevanih informacij v smernicah za izdelavo začetnih poročil OPM, vključno z vsem vprašanji, na katere so morale države pogodbenice odgovoriti, je razvidna iz Priloge I.

Od leta 2007 odbor pripravi in sprejme sezname vprašanj, ki jih državam pogodbenicam pošlje pred predložitvijo poročila. Odgovori na vprašanja predstavljajo poročilo države pogodbenice v skladu z 19. členom konvencije (CAT 2007f, tč. 23), razen če država pogodbenica želi poročila oddajati po starem postopku (CAT 2008e, tč. 22). Leta 2010 je odbor ugotovil, da so številne države pogodbenice sprejele nov način poročanja, kar krepi sodelovanje med odborom in državami pogodbenicami, vseeno pa za desetčlanski odbor predstavlja dodatno delovno breme v primerjavi s seznamami vprašanj, ki jih oblikuje po predložitvi poročil (CAT 2010a, tč. 39).

V enakem obdobju kot prve dopolnjene smernice za poročanje je OPM leta 1994 sprejel odločitev, da bo svoje ugotovitve in priporočila strukturiral v skladu s prakso OČP in OESKP, in sicer jih je razdelil na pet delov: uvod, pozitivni vidiki, dejavniki in težave, ki ovirajo uporabo določb konvencije, razlogi za zaskrbljenost ter priporočila (CAT 1994a, tč. 14). Kasneje so se, tako kot pri ostalih dveh navedenih odborih, razlogi za zaskrbljenost in priporočila združili tako, da si sledijo drug za drugim (CAT 2006č, tč. 23).

Leta 2000 je s spremembo pravila 68 poslovnik določil poročevalce za spremljanje izvajanja ugotovitev in priporočil odbora. Naloga poročevalcev je bila zbiranje informacij o tem, kako države pogodbenice uresničujejo in usklajeno delujejo v skladu z ugotovitvami in s priporočili odbora na njihova začetna, periodična ali druga poročila in spodbujanje držav pogodbenic k sprejetju primernih ukrepov za doseg tega cilja (CAT 2002b, tč. 16). Istega leta je odbor sprejel tudi odločitev o imenovanju poročevalcev za spremljanje uresničevanja zahtev odbora začasne ukrepe in poročevalcev za spremljanje uresničevanja končnih mnenj odbora, kar obravnavam v nadaljevanju.

Od leta 2003 odbor tako na koncu ugotovitev in priporočil identificira nekaj priporočil (običajno med tri in šest (CAT 2008e, tč. 54)), za katere zahteva, da mu države, zaradi resnosti in zaščite, pošljejo nadaljnje informacije. Tako kot pri OČP je tudi tu eden izmed kriterijev, da je mogoče priporočilo izvesti v enem letu, saj mora država pogodbenica takrat poročati o njegovem izvrševanju (CAT 2005d, tč. 115).

Prva poročevalka za spremljanje uresničevanja sklepnih ugotovitev odbora je v svojem poročilu izpostavila usklajenost postopka spremljanja uresničevanja sklepnih ugotovitev odbora s ciljem preambule konvencije, ki poudarja, da ZN "želijo povečati učinkovitost boja proti mučenju in drugim oblikam okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja" (MKPM, preambula). S tem postopkom namreč odbor krepi zahtevo konvencije, da mora vsaka država pogodbenica "uvesti učinkovite zakonodajne, upravne, sodne in druge

ukrepe za preprečevanje mučenja" (MKPM, 2(1) čl.) in obvezo države pogodbenice, da bo na svojem ozemlju "preprečila tudi vsa druga dejanja okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja, ki niso zajeta z izrazom 'mučenje'" (člen 16(1) MKPM) v skladu s 1. členom konvencije (CAT 2005d, tč. 117).

Leta 2011 je predstavila glavne teme, obravnavane v okviru zahtev odbora po nadaljnjih informacijah: izvajanje takojšnjih, neodvisnih in učinkovitih preiskav (80 % preučevanih držav pogodbenic); pregon in kaznovanje storilcev dejanj mučenja ali slabega ravnanja (69 %); zagotavljanje ali krepitev pravnih jamstev pridržanih oseb (55 %); zagotavljanje pravice do pritožbe in obravnave zadeve; izvajanje usposabljanja in povečanje ozaveščenosti; uskladitev zasliševalnih tehnik s konvencijo, še posebej prepoved pridržanja v osamitvi; zagotavljanje pravnih sredstev in rehabilitacije; preprečevanje nasilja na podlagi spola ter zagotavljanje zaščite žensk; nadzorovanje prostorov za pridržanje in zaporov ter neoviranje nenapovedanih obiskov neodvisnega telesa; izboljšanje zbiranja podatkov o mučenju; ter izboljšanje pogojev pridržanja, predvsem v smislu prezasedenosti (CAT 2011a, tč. 73; 2012a, tč. 79). Na podlagi navedene analize je odboru predlagala, da svoje zahteve po nadaljnjih informacijah omeji na tri najbolj pogosto obravnavane teme od leta 2003. Naveden predlog je odbor sprejel, pri čemer lahko državo pogodbenico še vedno zaprosi tudi za informacije glede drugih vprašanj, ki so se pojavila v sklepnih ugotovitvah, vključno s pravnimi sredstvi in odškodninami za žrtve (CAT 2012a, tč. 80).

Poročevalka za spremljanje uresničevanja sklepnih ugotovitev odbora pa je predstavila tudi rezultate pilotne študije glede različnih načinov ocenjevanja odgovorov držav pogodbenic v postopku spremljanja uresničevanja sklepnih ugotovitev. V nasprotju s sistemom, ki ga je sprejel OČP, in sicer, da se v eno oceno združi (a) ali je odbor prejel zahtevano informacijo in (b) ali je priporočilo odbora uresničeno, je v tej študiji uporabljena dvostopenjska ocena, in sicer z razlikovanjem med državo, ki poda veliko informacij, toda priporočil v veliki meri ni izvršila in državo pogodbenico, ki je v veliki meri priporočilo izvršila. Študija je pokazala, da drugi sistem bolj pravilno odraža uspešnost države pogodbenice pri uresničevanju priporočil (CAT 2012a, tč. 81).

Postopek obravnave pritožb posameznikov je OPM določil leta 1989, ko je že prejel prve tri takšne pritožbe. Na splošno poteka na enak način kot v OČP, prav tako je za pomoč pri njihovi obravnavi ustanovil delovno skupino (CAT 1989, tč. 235–240) in kasneje imenoval poročevalce (CAT 1993a, tč. 471). Od leta 2000 se delovna skupina zbere že v tednu pred

začetkom seje (CAT 2001b, tč. 14).²⁵² Nadalje, obravnave so zaupne, povzetki obravnavanih zadev, stališča držav pogodbenic, mnenja odbora in odločitve o nedopustnosti javne (CAT 1990, tč. 543). Pri oblikovanju končnega mnenja si odbor prizadeva doseči soglasje, vendar pa imajo lahko člani na podlagi četrtega odstavka pravila 111 poslovnika ločeno mnenje (CAT 2000c, tč. 230).

Tako kot v primeru OČP tudi MKPM ne določa roka za vložitev pritožbe, zato je odbor s poslovníkom določil, da lahko pritožbo zavrne kot nedopustno, če se je čas, ki je pretekkel od izčrpanja domačih pravnih sredstev, tako nerazumno podaljšal, da naredi obravnavo pritožbe s strani odbora ali države pogodbenice neupravičeno težko (OHCHR 2013b, 15).

Vse prve tri pritožbe posameznikov iz Argentine so bile zavrnjene kot prepozne, vendar so pomembne v smislu, da je odbor s končnimi mnenji o njih nakazal razumevanje svoje vloge in vloge konvencije v mednarodnopravnem sistemu varstva prepovedi mučenja in okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja. Pritožniki so jih vložili v imenu svojih pokojnih sorodnikov, ki naj bi jih leta 1976 argentinski vojaki mučili do smrti. Argentina je nasprotovala dopustnosti pritožb z argumentom, da je MKPM v veljavo stopila leta 1987, torej deset let po dogodku in se sklicevala na načelo prepovedi retroaktivnosti, ki ga je izpostavil 28. člen Dunajske konvencije o pravu mednarodnih pogodb. Odbor je v svojih odločitvah o nedopustnosti pritožb sicer navedel načela nürnberške sodbe ter se skliceval na 5. člen Splošne deklaracije človekovih pravic in 7. člen MPDPP, ki vzpostavljata obveznost držav, da sprejmejo učinkovite ukrepe za preprečevanje mučenja in ga kaznujejo, vendar pa je hkrati zapisal, da so njegove pristojnosti z 22. členom MKPM omejene na kršitve konvencije in ne na norme splošnega mednarodnega prava. Ne glede na to odločitev pa je državo pogodbenico, ker so bili zadevni zakoni "nezdružljivi z duhom in namenom konvencije" pozval, da žrtvam zagotovi odškodnino in odboru poroča o odškodninah in drugih ukrepih, ki jih je sprejela v zvezi z žrtvami mučenja med t. i. 'umazano vojno' (CAT 1990, tč. 547–550).

V nasprotju je OČP razvil določene izjeme k pravilu, da ne more obravnavati dejstev, ki so nastala pred veljavnostjo Opcijskega protokola za zadevno državo. Odbor bo obravnaval pritožbo glede dejstev, ki so nastala pred začetkom veljavnosti protokola, če je po tem datumu izdana sodna odločitev ali izvedeno kakršnokoli drugo dejanje države, ki potrjuje ta dejstva (OHCHR 2013b, 14).

²⁵² Sprva je bil sklic delovne skupine pred sejo namenjen tako za obravnavo pritožb posameznikov kot tudi za oblikovanje seznamov vprašanj, ki jih odbor pošlje državi pogodbenici, katere poročilo bo obravnavano na seji, že leta 2004 pa so se člani odbora odločili, da se bo delovna skupina ukvarjala izključno s pritožbami posameznikov (CAT 2004i, tč. 11).

Leta 1994 je odbor v luči vse večjega števila prejetih pritožb posameznikov, ki so zahtevali tudi začasne ukrepe, in nezmožnosti, da reagira med posameznimi sejami, sprejel odločitev, da imenuje posebnega poročevalca za nove pritožbe. Ta je odboru svetoval glede dopustnosti pritožb in smel države pogodbenice pozvati k predložitvi dodatnih informacij glede pritožb, na podlagi spremenjenega pravila 108 poslovnika, pa tudi k uvedbi začasnih ukrepov za preprečitev nepopravljive škode za žrtev ali žrtve domnevnih kršitev (CAT 1995, aneks VI, pravilo 108, tč. 1 in 9). Leta 2002 se je poročevalec za nove pritožbe preimenoval v poročevalca za nove pritožbe in začasne ukrepe, dobil pa je tudi razširjene naloge, med njimi spremljanje uresničevanja zahtev odbora za začasne ukrepe in celo odločanje o odpravi začasnih ukrepov v upravičenih primerih (CAT 2002b, tč. 203, tč. 204 in aneks VIII). Na zahtevo po začasnih ukrepih lahko država pogodbenica odgovori s predstavitvijo argumentov, zakaj so ti nepotrebni ali bi jih bilo potrebno odpraviti (prav tam, tč. 204). Leta 2003 je odbor na tak način prvič odpravil zahtevo za začasne ukrepe v zadevi G. K. proti Švici (*G.K. v. Switzerland*) (CAT 2003, tč. 164).²⁵³

Leta 2005 je odbor predvidel formalne in vsebinske kriterije za uvedbo ali odpravo zahtev za začasne ukrepe. Prošnja pritožnika mora biti pravočasna in izpolnjevati kriterije po prvem do petem odstavku 22. člena konvencije, vsebinsko pa mora izkazovati precejšno verjetnost, da bo zadeva ugodno rešena. Zahteva, da je posameznik prej izčrpal vsa razpoložljiva pravna sredstva v svoji državi, ni potrebna, če ta pravna sredstva nimajo suspenzivnega učinka ali pa obstaja tveganje takojšnjega izгона pritožnika po končni zavrnitvi njegove ali njene prošnje za azil. V takšnem primeru lahko poročevalec od države pogodbenice zahteva, da z izgonom počaka, dokler pritožbe ne obravnava odbor (CAT 2005d, tč. 135).

Ob dejstvu, da se je večina pritožb posameznikov nanašala na primere oseb, ki jim je bila izdana odločba o izgonu, vrnitvi ali izročitvi v državo, v kateri naj bi obstajala nevarnost, da bodo povržene mučenju, je OPM že leta 1997 v povezavi z 22. členom konvencije izdal svoj prvi splošni komentar (1998), ki se nanaša na 3. člen konvencije (CAT 1998b, tč. 258).

V nasprotju z ostalimi obravnavanimi odbori, ki so sprejeli številne splošne komentarje, vezane tako na postopkovne vidike poročanja držav pogodbenic kot tudi na vsebinske vidike pravic, zapisanih v mednarodnopravnih dokumentih s področja človekovih pravic, katerih uresničevanje spremljajo, je OPM sprejel samo še dva splošna komentarja, in sicer vezano na absolutno prepoved mučenja (2. člen MKPM) in obveznost zagotavljanja odškodnin žrtvam

²⁵³ Ime pritožnika odbor objavi samo v odločitvah, kjer je prišlo do kršitve s konvencijo zaščitene pravice, v ostalih primerih se izpostavi samo zadevno državo (CAT 2007f, tč. 66).

mučenja (14. člen MKPM). Kelly (2009, 791) vidi dva razloga za nizko število splošnih komentarjev OPM. OPM je najmanjši med odbori, poleg tega se člani med seboj težko zedinijo, na primer, za splošni komentar, vezan na 2. člen MKPM, so potrebovali kar šest let.

Leta 2002 je OPM sprejel vrsto ukrepov, da bi olajšal in pospešil obravnavo pritožb kot tudi, da bi zagotovil skladnejše ravnanje držav pogodbenic z njegovimi ugotovitvami v zadevah. S spremembo poslovnika je poziv državi pogodbenici, naj se opredeli do dopustnosti pritožbe, razširil tudi na obravnavo zadeve in predvidena pravna sredstva za odpravo kršitev (CAT 2002b, tč. 198). Določil je čas, ki ga ima država pogodbenica za ugovarjanje dopustnosti pritožbe, nato odbor, delovna skupina ali poročevalec odloči, ali se obravnava dopustnosti in utemeljenosti zadeve loči. V primeru, da država pogodbenica ne predloži stališč ali komentarjev, to ne zadrži nadaljnje obravnave (prav tam, tč. 200).

Za namen spremljanja izvajanja končnih mnenj oziroma odločitev odbora je imenoval posebnega poročevalca, ki se za spodbujanje skladnega ravnanja držav pogodbenic lahko udeležuje sestankov s predstavniki stalnih predstavništav držav pogodbenic, odloča o potrebnosti oziroma zaželenosti svetovalnih storitev ali tehnične pomoči s strani Urada visokega komisarja za človekove pravice in, z dovoljenjem odbora, izvaja obiske v državah pogodbenicah (CAT 2002b, aneks IX). Na tem mestu je treba omeniti, da države pogodbenice končna mnenja OPM v večini spoštujejo (Bayefsky 2017).

Tako kot drugi odbori, tudi OPM, na podlagi pravila 62 poslovnika, informacije, relevantne za njegovo delovanje, pridobiva od specializiranih agencij in teles ZN, regionalnih medvladnih organizacij in nevladnih organizacij. "Odbor še posebno pomembnost daje informacijam, ki jih pridobi od specializiranih agencij in nevladnih organizacij, saj so takšne informacije običajno rezultat tesnega spremljanja situacije znotraj države" (CAT 2004i, tč. 21). Odbor informacije nevladnih organizacij, ki jih je prejel v pisni obliki, posreduje tudi zadevni državi pogodbenici, če se s tem organizacija ne strinja, informacij ne uporabi v svojem dialogu s predstavniki (prav tam, tč. 22). Kratke sestanke v času kosila so leta 2005 zamenjali za javnost zaprti sestanki, popoldne pred obravnavo poročila vsake države pogodbenice, na katerih lahko sodelujejo vsi člani odbora (CAT 2007f, tč. 16). Prav tako se od takrat odbor, običajno dan pred obravnavo poročila, sestane tudi z nacionalnimi institucijami za človekove pravice (prav tam, tč. 17). Leta 2010 je odbor te sestanke, zaradi pomanjkanja časa, izločil iz plenarnih zasedanj (CAT 2010a, tč. 19).

Leta 1990 je odbor prvič začel zaupno obravnavati zadevo, o kateri je prejel informacije po 20. členu konvencije (CAT 1990, tč. 536). Ob tem je sprejel definicijo sistematičnega izvajanja mučenja (CAT 1993b, tč. 39):

Odbor meni, da se mučenje izvaja sistematično, če je očitno, da se prijavljeni primeri mučenja niso naključno zgodili na določenem kraju ali v določenem času, ampak se štejejo za običajne, razširjene in namerne na vsaj znatnem delu ozemlja zadevne države. Mučenje je lahko sistematično, četudi ni nastalo z neposrednim namenom vlade. Lahko je posledica dejavnikov, ki jih vlada težko nadzoruje, njegov obstoj pa lahko kaže na neskladje med politiko, kot jo je določila osrednja vlada in kot jo izvaja lokalna uprava. Neustrezna zakonodaja, ki v praksi daje prostor za uporabo mučenja, lahko poudari sistematičen značaj te prakse.

Leta 1994 pa je prvič, šlo je za preiskavo sistematičnega izvajanja mučenja v Turčiji, o katerem ga je obvestil Amnesty International, po končanem delu in po posvetovanju z državo pogodbenico, tudi objavil povzetek rezultatov te obravnave (CAT 1993b, tč. 39; 1995, tč. 187–188). Sledili so povzetki rezultatov obravnave informacij o sistematičnem izvajanju mučenja v Egiptu (1996), Peruju (2001), v doktorski disertaciji obravnavanih državah Šrilanki (2002) ter Srbiji in Črni Gori (predhodnica Republike Srbije) (2004), Braziliji (2008), Nepalju (2012), Libanonu (2014) in ponovno Egiptu (2017) (OHCHR 2018).

Leta 2006 je bil ustanovljen PPM, deseterica članov, ki ga je sestavljala, se je prvič zbrala v letu 2007 (CAT 2008e, aneks VII, tč. 2 in 3). Čeprav gre za ločeno pogodbeno telo, sta PPM in OPM povezana, v skladu s tretjim odstavkom 10. člena Opcijskega protokola morata hkrati zasedati vsaj enkrat letno (Opcijski protokol k MKPM, 10(3) čl.). Za lažjo komunikacijo med njima je bila ustanovljena kontaktna skupina (CAT 2009e, aneks VII, tč. 44). Nadalje, če država pogodbenica zavrne svoje sodelovanje s PPM ali ukrepanje, ki bi glede na priporočila pododbora izboljšalo stanje, lahko OPM z večino svojih članov odloči, da bo dal javno izjavo o zadevi ali objavil poročilo pododbora (Opcijski protokol k MKPM, 16(4) čl.). Leta 2009 sta odbora dogovorila načine sodelovanja, med drugim medsebojno izmenjavo informacij (CAT 2009e, tč. 9).

Poročila o obisku (*visit reports*), ki jih pripravi pododbor so namreč zaupna, razen če država pogodbenica zahteva njegovo objavo, skupaj s svojimi morebitnimi pripombami (CAT 2009e, aneks VII, tč. 28). Ob počasnemu umikanju zaupnosti s poročil s strani držav pogodbenic, je odbor leta 2010 vzpostavil tudi prakso spremljanja uresničevanja svojih priporočil iz poročil o obisku (CAT 2011a, aneks VII, tč. 19).

V skladu z Opcijskim protokolom k MKPM se po petdeseti ratifikaciji ali pristopu k protokolu število članov v PPM poveča na 25 (Opcijski protokol k MKPM, 5(1) čl.) in tako je

leta 2011 pododbor za preprečevanje postal največji med pogodbenimi telesi ZN na področju človekovih pravic (CAT 2011a, aneks VII, tč. 5).

5.2.4 Razvoj mehanizmov in postopkov Odbora za otrokove pravice

OOP je prvič zasedal leta 1991 in na tej seji sprejel splošne smernice za izdelavo začetnih poročil. Številne naslednje seje so bile namenjene vprašanju, kako bo odbor, glede na hitrost in širino, s katero so države ZN sprejele KOP ter njegovo začetno 10-člansko strukturo zagotovil pravočasno obravnavo predloženih poročil.

Splošne smernice za izdelavo začetnih poročil so zahtevale, da države pogodbenice splošni del poročila pripravijo v skladu z združenimi smernicami odborov za izdelavo začetnega dela poročil držav pogodbenic. V nadaljevanju pa so bila navodila podana glede na skupine posameznih določb konvencije, in sicer splošni ukrepi za uresničevanje; definicija otroka; splošna načela; državljske pravice in svoboščine; družinsko okolje in druge vrste oskrbe; osnovno zdravje in dobro počutje; izobraževanje, prostčasne in kulturne aktivnosti; in posebni ukrepi za zaščito (CRC 1991).

Vezano na pravico do izobraževanja iz 28. člena KOP so morale države pogodbenice podati informacije o glavnih zakonodajnih, sodnih, upravnih ali drugih ukrepih v veljavi; institucionalni infrastrukturi za uresničevanje politike na temu področju, še posebej o strategijah in mehanizmih za njeno spremljanje; ter dejavnike in težave, ki so se pojavili ter dosežen napredek pri uresničevanju relevantnih določb konvencije. Prav tako so morale navesti naravo in obseg sodelovanja z lokalnimi in nacionalnimi organizacijami vladne in nevladne narave glede uresničevanja tega dela konvencija in, zaželeno, relevantne statistične podatke in kazalnike, vezane na otroke, pokrite v tem delu (CRC 1991, tč. 21 in 22).

Prepoved mučenja in pravica do življenja v smislu omejitve uporabe smrtne kazni (37.(a) člen KOP) sta bili vključeni tako v del državljske pravice in svoboščine kot tudi med posebne ukrepe za zaščito, in sicer v oddelek otroci v kazenskem postopku. Države pogodbenice so morale podati informacije o glavnih zakonodajnih, sodnih, upravnih ali drugih ukrepih v veljavi; dejavnikih in težavah, ki so se pojavili ter doseženem napredku pri uresničevanju relevantnih določb konvencije; ter prioritetah in specifičnih ciljih za prihodnost pri uresničevanju teh dveh pravic (CRC 1991, tč. 15 in 23(b)).

Tako kot ostali obravnavani odbori je tudi OOP za pregled posredovanih poročil držav pogodbenic ustanovil delovno skupino, ki se je sestala približno dva meseca pred vsako sejo in identificirala vprašanja za konstruktivni dialog s predstavniki držav pogodbenic. Nadalje pa

je predvidel tudi ustanovitev neformalne tehnične svetovalne skupine, kjer so zastopana telesa ZN, specializirane agencije in druga ustrezna telesa, ki lahko odboru pomagajo izvrševati njegove naloge (CRC 1992, tč. 39). Leta 1995 so se delovni skupini pridružili tudi predstavniki različnih nevladnih organizacij (CRC 1995a, tč. 12).

Poleg tega, pred obravnavo poročila, sekretariat odbora pripravi t. i. mape držav (*country files*), ki vključujejo analitično študijo dostopnih informacij o državi pogodbenici, ob upoštevanju tako smernic za poročanje kot tudi podatkov, ki izhajajo iz poročil, predloženih s strani države pogodbenice drugim pogodbenim telesom (CRC 1994, tč. 355). Vanje sekretariat vnese tudi informacije, ki jih pridobi s strani specializiranih agencij, UNICEFA in ZN ter drugih ustreznih teles (prav tam, tč. 356).

Konec leta 1999 je OOP sprejel tudi smernice za sodelovanje partnerjev (nevladnih organizacij in posameznih strokovnjakov) na sestankih delovne skupine pred sejo odbora. V njihovem uvodnem delu je zapisal, da je KOP edina mednarodnopravna pogodba s področja človekovih pravic, ki z dikcijo 'drugi pristojni organi' v 45. členu nevladnim organizacijam izrecno podeljuje vlogo pri spremljanju njenega uresničevanja. Določil je postopek sprejemanja pisnih poročil in dokumentacije ter opredelil način izbora in sodelovanja nevladnih organizacij na sestankih delovne skupine. Prednost imajo tiste nevladne organizacije, ki so svoje poročilo in dokumentacijo posredovale pravočasno, delujejo znotraj države pogodbenice in lahko iz prve roke poročajo o informaciji, ki je komplementarna informaciji, ki je odboru že dostopna (CRC 1999c, aneks VIII). Tako kot OESKP tudi OOP z namenom boljšega razumevanja vsebine svojega mednarodnega instrumenta na vsaki seji organizira splošno razpravo o določenem vprašanju (CRC 1992, tč. 61).

Takoj ob začetku delovanja je OOP predvidel oblikovanje sklepnih ugotovitev, skupaj z izpostavitvijo vprašanj, ki zahtevajo nadaljnje spremljanje. Pri tem je uporabil strukturo OČP in kasneje drugih odborov, torej uvod splošne narave; dosežen napredek; dejavniki in težave, ki ovirajo uporabo konvencije; glavni razlogi za zaskrbljenost; ter predlogi in priporočila. Sklepne ugotovitve so bile pripoznane tudi kot začetna točka za pripravo periodičnih poročil (CRC 1992, tč. 41). V svoje sklepne ugotovitve, natančneje med predloge in priporočila, je odbor lahko vključil napotek glede tehničnega svetovanja ali pomoči ustreznih teles ZN, specializiranih agencij, UNICEFA in drugih pri izboljšanju situacije na področju otrokovih pravic v državi pogodbenici (CRC 1994, tč. 368).

Bistvena značilnost delovanja OOP, ki se kaže v primerjavi z ostalimi obravnavanimi odbori, je, da je odbor že na začetku svojega delovanja izpostavil nujnost vzpostavitve mreže

informacij in dokumentacije o pravicah, ki jih pokriva ter uvajanja računalniške tehnologije v njegovo delo, kot tudi uporabo primernih kazalnikov za ocenjevanje tako uresničevanja pravic iz konvencije kot tudi pri tem doseženega napredka skozi čas (CRC 1992, tč. 32). Pri tem je vseskozi poudarjal, da se morajo kazalniki razviti glede na vsako posamezno pravico (CRC 1994, tč. 421).

Ta usmerjenost se je pokazala tudi pri oblikovanju smernic za izdelavo periodičnih poročil držav pogodbenic, ki jih je sprejel leta 1996 (CRC 1996b). Podrobna vsebina zahtevanih informacij v smernicah za izdelavo periodičnih poročil OOP je razvidna iz Priloge J. Na splošno so morala periodična poročila glede na obdobje poročanja vsebovati ukrepe, ki jih je sprejela država pogodbenica, vključno s podpisom in pristopom k dvostranskim in večstranskim sporazumom na področju otrokovih pravic, in spremembe, do katerih je prišlo v zakonodaji in praksi na nacionalni, regionalni in lokalni ravni ter, če je to primerno, na zvezni in pokrajinski ravni (prav tam, tč. 5). Periodična poročila so morala vsebovati tudi informacije o obravnavi sklepnih ugotovitev odbora iz prejšnjega poročila (prav tam, tč. 6), zraven pa je morala država pogodbenica priložiti glavna zakonodajna besedila in sodne odločitve, kot tudi natančno statistično informacijo o spremembah glede statusa otrok ter spremembah v sistemih skupnosti, ki služijo otrokom, v razporeditvi proračuna in izdatkih, ki služijo otrokom in v obsegu prejemkov ali prispevkov v okviru mednarodnega sodelovanja za uresničevanje otrokovih pravic, z navedbo uporabljenih kazalnikov in ustrezno analizo (prav tam, tč. 7).

Nadaljnje smernice za izdelavo periodičnega poročila so bile, podobno kot v smernicah za izdelavo začetnih poročil, razdeljene glede na skupine posameznih določb konvencije in nato naprej glede na vsak posamezni člen. Vezano na pravico do izobraževanja (KOP, 28. čl.) so morale države pogodbenice navesti sprejete ukrepe, vključno zakonodajne, upravne in proračunske narave, za prepoznavanje in zagotavljanje pravice otrok do izobraževanja ter da bi to pravico dosegle postopno in na podlagi enakih možnosti (CRC 1996b, tč. 105).

Poročila so morala zagotoviti tudi informacije o kategorijah ali skupinah otrok, ki ne uživajo pravice do izobraževanja in okolice, v katerih so lahko otroci začasno ali trajno izključeni iz šole (na primer ovire, odvzem prostosti, nosečnost, okužba s HIV/AIDS), vključno z ukrepi za reševanje takšnih situacij in za zagotavljanje alternativnega izobraževanja. Potrebno je bilo zagotoviti razčlenjene podatke, vključno po starosti, spolu, regiji, vrsti območja (podeželje/mesto) ter socialni in etnični pripadnosti (CRC 1996b, tč. 108).

V povezavi z drugim odstavkom 28. člena KOP je morala država pogodbenica navesti vse ukrepe za zagotavljanje, da je v šolah disciplina uveljavljana na način, ki je v skladu z

otrokovim človeškim dostojanstvom in s konvencijo (CRC 1996b, tč. 109). V povezavi s tretjim odstavkom 28. člena KOP pa je morala država pogodbenica podati informacije o ukrepih za spodbujanje mednarodnega sodelovanja v zadevah, povezanih z izobraževanjem, še posebej glede prispevka k izkoreninjanju neznanja in nepismenosti po vsem svetu; lažjega dostopa do znanstvenega in tehničnega znanja ter sodobnih metod poučevanja; in upoštevanja potreb držav v razvoju (prav tam, tč. 110).

Končno so morale države pogodbenice v poročilih opredeliti dejavnosti in programe, ki so jih razvile, vključno na dvostranski in regionalni ravni; ciljne skupine, vključno s starostjo, spolom ter nacionalno, socialno in etnično pripadnostjo; finančno podporo, ki so jo dale in/ali prejele; postavljene prednostne naloge; ter pozornost, ki so jo namenile ciljem izobraževanja, kot so opredeljeni v 29. členu konvencije, kot tudi oceno doseženega napredka in težave, s katerimi so se srečale. Omeniti so morale, kadar je bilo to primerno, sodelovanje z organi in specializiranimi agencijami ZN ter nevladnimi organizacijami (CRC 1996b, tč. 111).

Vezano na prepoved mučenja ali drugega okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja (37.(a) člen KOP) so morale države pogodbenice navesti, ali je mučenje ali drugo okrutno, nečloveško ali ponižujoče ravnanje ali kaznovanje otrok kaznivo ter ali so vzpostavljeni postopki za pritožbe in otrokom na voljo pravna sredstva (CRC 1996b, tč. 61).

Vezano na prepoved smrtne kazni (37.(a) KOP) pa so morale države pogodbenice navesti sprejete ukrepe, tako na zakonodajni kot drugih ravneh, za zagotavljanje, da se osebam mlajšim od 18 let ne more izreči smrtna kazen ali dosmrtni zapor brez možnosti pomilostitve. Prav tako so morale podati napredek, dosežen pri uresničevanju tega člena, težave, s katerimi so se srečale in cilje, zastavljene za bodoče (CRC 1996b, tč. 147 in 148).

Leta 1997 je OOP v svojem negativnem stališču glede združevanja poročil šestim pogodbenim telesom v enotno poročilo pojasnil, da naj se ob upoštevanju smernic za izdelavo periodičnih poročil države pogodbenice osredotočijo predvsem na tista vprašanja, ki so bila izpostavljena v sklepnih ugotovitvah odbora v prejšnjem poročilu (CRC 1997, I., tč. 3).

Leto 1998 je začel s sprejemom odločitve, da kljub zaželenemu konstruktivnemu dialogu z državami članicami, lahko njihova poročila, če se ne odzovejo na vabilo, obravnava tudi v odsotnosti njihovih predstavnikov (CRC 1998a, I., A., 2., tč. 3). Tako kot pri ostalih obravnavanih odborih so se v sklepnih ugotovitvah 'glavni razlogi za zaskrbljenost' ter 'predlogi in priporočila' najprej združili, da so sledili drug drugemu (CRC 1998c, II., A.), nato pa še razporedili glede na skupine pravic, definirane v smernicah za izdelavo periodičnih

poročil. Del 'dosežen napredek' se je preimenoval v 'izvedeni nadaljnji ukrepi in dosežen napredek države pogodbenice' (CRC 2000a, tč. 588–1475). Po sprejemu postopkov za odpravo zaostanka pri obravnavi poročil v letu 2002, je odbor v sklepne ugotovitve zapisal tudi datum naslednjega poročila (CRC 2002b, tč. 31–591).

Naslednje leto, leto 1999, je OOP zaradi vse večjega zaostanka pri obravnavi poročil začel iskati rešitve, da bi na posamezno sejo lahko obravnaval več poročil, pri tem pa bi kvaliteta dialoga s predstavniki držav pogodbenic ostala enaka. Našel jo je v poročevalcih za države (CRC 1999b, tč. 255), katerega naloge so bile vodenje razprave ob obravnavi poročila predmetne države pogodbenice tako pred kot na sami seji, oblikovanje seznama vprašanj predstavnikom države pogodbenice pred sejo, pri čemer je moral ta vprašanja omejiti na najbolj pomembna, ter končno oblikovanje sklepnih ugotovitev in priporočil (CRC 1999c, tč. 318). Začel pa je tudi z aktivnostmi za pospešitev sprejemanja spremembe tretjega odstavka 43. člena KOP s strani držav pogodbenic, ki bi omogočila povečanje števila članov odbora iz deset na 18 (CRC 2000a, tč. 1479), kar se je zgodilo konec leta 2002 (CRC 2003b, tč. 4).

Leta 2002 je OOP zaradi zamud pri obravnavi poročil tudi odločil, da predložitev drugega oziroma tretjega periodičnega poročila, če je drugo oziroma tretje periodično poročilo predvideno v enem letu po zaključenem dialogu z odborom oziroma že v času dialoga in je predložitev tretjega oziroma četrtega periodičnega poročila predvidena čez več kot dve leti, združi s predložitvijo tretjega oziroma četrtega periodičnega poročila in tako državam pogodbenicam pomaga pri izpolnjevanju strogih rokov za poročanje, predvidenih v prvem odstavku 44. člena (CRC 2002a, I., tč. 2). Nadalje je leta 2003 sprejel, da v primeru, da je predložitev drugega oziroma tretjega periodičnega poročila predvidena v obdobju med enim letom in dvema letoma po zaključenem dialogu z odborom, lahko država pogodbenica drugo oziroma tretje periodično poročilo predloži skupaj s tretjim oziroma četrtrim periodičnim poročilom, vendar 18 mesecev pred rokom za predložitev tretjega oziroma četrtega periodičnega poročila (CRC 2003a, I., tč. 2).

V letu 2003 so začela prihajati še začetna poročila po opcijskih protokolih,²⁵⁴ zato je odbor odločil, da bo od začetka leta 2005 poskusno v obdobju dveh let poročila obravnaval na dveh vzporednih sejah, pri čemer bo pri vsaki sodelovalo devet članov odbora (CRC 2004b, I., tč. 1). Odbor je v tem času poročila, kljub temu, da je leta 2000 že povečal število obravnavanih

²⁵⁴ Leta 2001 je OOP sprejel smernice za izdelavo začetnih poročil držav pogodbenic v skladu s prvim odstavkom 8. člena Opcijskega protokola št. 1 h KOP (CRC 2001b, tč. 748), leta 2002 pa še smernice za izdelavo začetnih poročil držav pogodbenic v skladu s prvim odstavkom 12. člena Opcijskega protokola št. 2 h KOP (CRC 2002a, tč. 563), ki jih je posodobil leta 2006 (CRC 2007b, tč. 978).

poročil na leto z 18 na 27, obravnaval z dveletno zamudo. Z navedeno spremembo je predvidel, da bo lahko letno obravnaval 48 poročil (prav tam, I.). S tem je uspešno zmanjšal zaostanek pri obravnavi poročil (CRC 2008c, tč. 28).

Leta 2005 je sledila revizija smernic za izdelavo periodičnih poročil v skladu s KOP, ki naj bi pripomogla k bolj osredotočenim in s tem krajšim poročilom, vključno z opisom *de facto*, ne samo *de jure* situacije v državi pogodbenici (CRC 2002b, I., tč. 1 in 4), pri čemer je OOP v aneksu k smernicam tudi natančno opredelil statistične podatke, ki jih mora država pogodbenica predložiti glede na posamezen člen konvencije. Podrobna vsebina zahtevanih informacij v revidiranih smernicah za izdelavo periodičnih poročil OOP je razvidna iz Priloge K.

Vežano na pravico do izobraževanja (28. člen KOP) in ob upoštevanju splošnega komentarja št. 1 (2001) o ciljih izobraževanja so morale države dodatno podati informacijo o kategorijah ali skupinah otrok, ki ne uživajo pravice do izobraževanja (bodisi zato ker nimajo dostopa ali zato, ker so pustili ali bili izključeni iz šole) in okoliščine, v katerih so lahko otroci začasno ali trajno izključeni iz šole (na primer ovire, odvzem prostosti, nosečnost, okužba s HIV/AIDS), vključno z ukrepi za reševanje takšnih situacij in za zagotavljanje alternativnega izobraževanja. Prav tako so morale države pogodbenice navesti naravo in obseg sodelovanja z lokalnimi in nacionalnimi organizacijami vladne in nevladne narave glede uresničevanja tega dela konvencije (CRC 2005g, tč. 35 in 36).

Vežano na prepoved mučenja ali drugega okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja (37.(a) člen KOP) so morale države pogodbenice informacije navesti glede na otroke z ovirami; otroke, ki živijo v revščini; otroke, rojene zunaj zakonske zveze; otroke, prosilce za azil in begunske otroke; ter otroke, ki pripadajo prvobitni in/ali manjšinski skupini (CRC 2005g, tč. 26).

Vežano na prepoved smrtne kazni (37.(a) člen KOP) pa so morale države pogodbenice, v okviru skupine pravic 'splošna načela' in v povezavi s 6. členom KOP, podati informacijo o ukrepih za zagotavljanje, da osebe, ki še niso dopolnile 18 let, niso podvržene smrtni kazni (CRC 2005g, tč. 23).

Leta 2010 je odbor za zmanjšanje ponovnega zaostanka pri obravnavi poročil še enkrat uporabil uspešno preizkušen način obravnave poročil iz leta 2005 (CRC 2010i, tč. 24). Hkrati je dovolil nadaljnje posredovanje združenih poročil (CRC 2012b, aneks II, tč. 1), z namenom dopolnitve osrednjega dokumenta za vse mednarodnopravne pogodbe s področja človekovih pravic in integracije informacij o uresničevanju enega ali obeh opsijskih protokolov h KOP v periodična poročila po konvenciji pa je, v skladu z usklajenimi smernicami za poročanje o

uresničevanju mednarodnopravnih pogodb s področja človekovih pravic vseh odborov iz leta 2006, sprejel smernice za poročanje, ki se nanašajo na KOP (prav tam, tč. 2).

Na splošno so smernice določale, da morajo države pogodbenice glede uresničevanja vsake posamezne določbe navesti tudi prejšnja priporočila odbora po konvenciji ali opcijskih protokolih, statistične podatke pa so morale predložiti v aneksu k poročilu, v enem izmed uradnih jezikov odbora. V nasprotju s predhodnimi smernicami je država pogodbenica kopije zakonodajnih, sodnih, upravnih in drugih besedil, na katere se je sklicevala v poročilu, predložila po želji (CRC 2010j, tč. 12, 14 in 15). Smernice za vsebinski del poročila so bile znova razdeljene po skupinah pravic. Podrobna vsebina zahtevanih informacij v smernicah za poročanje, ki se nanašajo na KOP, je razvidna iz Priloge L.

Vežano na pravico do izobraževanja (28. člen KOP) in ob upoštevanju splošnih komentarjev št. 1 (2001) o ciljih izobraževanja, št. 7 (2005) o uresničevanju otrokovih pravic v zgodnjem otroštvu, št. 9 (2006) o pravicah otrok z ovirami in št. 11 (2009) o pravicah otrok prvobitnega prebivalstva je morala država pogodbenica podati relevantne in posodobljene informacije glede zakonov, politik in njihovega uresničevanja, standardov kakovosti, finančnih in človeških virov ter drugih ukrepov za zagotavljanje polnega uživanja zadevne pravice, in sicer od zgodnjega otroštva do terciarnega in poklicnega izobraževanja in usposabljanja, še posebej za otroke v prikrajšanih in ranljivih razmerah (CRC 2010j, tč. 37).

Vežano na prepoved mučenja ali drugega okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja (37.(a) člen KOP) so morale države pogodbenice upoštevati splošni komentar št. 8 (2006) o pravici otrok do varstva pred telesnim kaznovanjem in drugimi okrutnimi ali ponižujočimi oblikami kaznovanja. Poleg relevantnih in posodobljenih informacij je morala država pogodbenica, če je to bilo primerno, podati tudi podatke o vlogi medijev pri spodbujanju in varstvu te pravice (CRC 2010j, tč. 28–30). Vežano na prepoved smrtne kazni (37.(a) člen KOP) pa so smernice vsebinsko vsebovale enake zahteve kot predhodne smernice (prav tam, tč. 26 in aneks, tč. 6).

5.2.5 Razlike in mejniki v razvoju mehanizmov in postopkov delovanja odborov

Obravnavana pogodbenica telesa so spremljanje uresničevanja človekovih pravic začela z različnimi pristojnostmi. Poročanje držav je edini mehanizem, ki so ga države pogodbenice v 'ustanovnem' mednarodnopravnem dokumentu s področja človekovih pravic podelile vsem odborom. Ostali mehanizmi so bili predmet posebne izjave ali ratifikacije dodatnega mednarodnopravnega dokumenta. V tem smislu je med odbori še posebej opazen časovni

razmik pridobivanja pristojnosti za obravnavanje pritožb posameznikov, in sicer med OPM in OČP na eni ter OESKP in OOP na drugi strani. Enako velja za preiskave in obiske na ozemlju držav pogodbenic, s tem da OČP te pristojnosti pogodbeno nima določene. OPM pa v okviru PPM spremljanje uresničevanja človekovih pravic posredno širi celo na nacionalno raven.

Glede na obdobje, v katerem bo izvedena, so to tudi edine pomembne razlike v pogodbeno določenih pristojnostih, katerim je potrebno posvečati pozornost med analizo spremljanja uresničevanja ugotovitev in priporočil odborov. OESKP je dejansko pristojnost, tj. potrjeno z veljavnostjo opcijskega protokola, za obravnavanje pritožb posameznikov ter preiskave in obiske na ozemlju držav pogodbenic dobil leta 2013, OOP pa leta 2014. Ne glede na navedeno je s časom razvidno poenotenje nabora pogodbeno določenih mehanizmov obravnavanih odborov.

Prevzemanje in usklajevanje med odbori je razvidno tudi iz razvoja navedenih mehanizmov in postopkov delovanja odborov. To velja tako v smislu organizacije poročanja, organizacije sej, vključno z imenovanjem delovnih komisij in poročevalcev za države, oblikovanja seznama vprašanj pred obravnavo poročila, obravnave poročil v konstruktivnem dialogu s predstavniki držav pogodbenic, sprejemanja in strukture sklepnih ugotovitev, spremljanja izvajanja sklepnih ugotovitev in, v primeru odborov z mehanizmom obravnavanja pritožb posameznikov, obravnave pritožb posameznikov ter spremljanja izvajanja končnih mnenj oziroma odločitev, kot tudi predpisovanja oblike in vsebine poročil držav pogodbenic. Glede na navedeno bodo ti mejniki v razvoju mehanizmov in postopkov obravnavanih odborov bolj relevantni za analizo spremljanja uresničevanja ugotovitev in priporočil odborov v okviru posameznega odbora. Pri tem gre posebna pozornost naslednjim mejnikom: sprejemanju in strukturi sklepnih ugotovitev, spremljanju izvajanja sklepnih ugotovitev in, v primeru odborov z mehanizmom obravnavanja pritožb posameznikov, spremljanju izvajanja končnih mnenj oziroma odločitev.

Vsi obravnavani odbori so sklepne ugotovitve začeli sprejemati in strukturirati okoli leta 1990. Postopek spremljanja izvajanja sklepnih ugotovitev pa se je uveljavil deset let kasneje, pri vseh okoli leta 2000. Med obravnavanima odboroma z mehanizmom obravnavanja pritožb posameznikov obstaja razlika med začetkom spremljanja izvajanja končnih mnenj. Ta postopek je OČP razvil že leta 1990, OPM pa šele deset let kasneje.

V smislu razvoja mehanizmov in postopkov, ki jih posamezen odbor uporablja za spremljanje uresničevanja mednarodnopravnih obveznosti s področja človekovih pravic, se med obravnavanimi odbori kaže tudi razlika v virih informacij, na katere se pri svojem

delovanju opirajo. Medtem ko se OČP in OPM naslanjata predvsem na podatke držav pogodbenic, je že iz ustanovnih dokumentov in nato še razvoja mehanizmov in postopkov delovanja odborov razvidno, da je pri OESKP in OOP posebna pozornost namenjena sodelovanju s specializiranimi agencijami, skladi in drugimi organi ZN, kot tudi interakciji z nevladnimi organizacijami.

Države pogodbenice morajo v okviru mehanizma poročanja izkazati tako skladno ravnanje z določbami konvencije, vključno z upoštevanjem časovnega razporeda poročanja, kot tudi slediti smernicam odborov za izdelavo poročil. Glede na predpostavljen cilj številnih revizij smernic, odboru omogočiti bolj popolno sliko uresničevanja človekovih pravic v državi in ukrepov, ki jih države pogodbenice sprejemajo za izpolnjevanje svojih obveznosti po mednarodnopravnih pogodbah s področja človekovih pravic, je pričakovati tudi bolj popolno sliko uresničevanja ugotovitev in priporočil odborov. Po drugi strani pa se z oblikovanjem vse bolj razdelanih in poglobljenih smernic odpira vprašanje vse težjega zagotavljanja vseh zahtevanih informacij s strani držav pogodbenic in s tem kršenja obveznosti poročanja.

Še več, obseg zahtevanih informacij predstavlja problem tudi za samo delovanje članov odborov. Kelly za ponazoritev obsežnosti dokumentacije, ki jo morajo prebrati člani odborov pred obravnavo, navaja primer poročanja ZDA OPM, kjer so poročilo države pogodbenice, poročila nevladnih organizacij in dokumentacija delegacije skupaj šteli več kot 3200 strani. Poleg tega je bilo potrebno dokumentacijo, zaradi enega izmed dveh poročevalcev, še prevesti v francoski jezik (Kelly 2009, 788).

5.3 Uresničevanje ugotovitev in priporočil odborov glede na razvoj mehanizmov in postopkov odborov

5.3.1 Prepoved mučenja

Sklepne ugotovitve OPM, OČP in OOP glede uresničevanja prepovedi mučenja so v nekaterih primerih splošne, predvsem če odbor nima dokumentacije in dokazov, na katerih bi utemeljil svoje ugotovitve, kot na primer v Demokratični ljudski republiki Koreji, v drugih specifične. Eno izmed najbolj pogostih splošnih sklepnih ugotovitev OPM, OČP in OOP ponazarja sklepna ugotovitev OPM, naslovljena na Čile leta 2004 (CAT 2004c, tč. 7(e)): "Sprejmite vse potrebne ukrepe za zagotovitev nepristranskih, celovitih in hitrih preiskav vseh obtožb o mučenju in drugem okrutnem, nečloveškem ali ponižujočem ravnanju, pregona in kaznovanja storilcev ter pravičnih in ustreznih odškodnin žrtvam, v skladu s Konvencijo".

Po drugi strani je, na primer, OPM Kostariko pozval, naj razmisli o možnosti oblikovanja pravil in predpisov za prepoved proizvodnje in trženja opreme, posebej zasnovane za mučenje (CAT 2008c, tč. 21). Od Paragvaja je OČP zahteval, naj sprejme ustrezne ukrepe glede na podatek, da si večina pripadnikov nacionalne policije sama kupuje svoje orožje, brez kakršnihkoli preverjanj s strani države (HRC 2006h, tč. 11). OOP je Demokratično republiko Kongo opozoril na nedopustno prakso, da so številni otroci obtoženi čarovništva, zaprti v verskih objektih in pod pretvezo eksorcizma izpostavljeni mučenju in slabemu ravnanju, celo smrti (CRC 2009a, tč. 78).

Iz navedenih primerov je razvidno, da gre za podatke, ki jih odbori niso prejeli od samih držav pogodbenic. V tem smislu je OPM vezano na situacijo v Belgiji leta 2008 v sklepnih ugotovitvah zapisal, da nevladne organizacije še vedno poročajo o domnevem slabem ravnanju policije, vključno s samovoljnimi aretacijami, z rasističnimi žalitvami, zavračanjem pritožb, s fizičnim zlorabljanjem in z drugim nečloveškim ali poniževalnim ravnanjem, zlasti v dveh bruseljskih policijskih okrožjih (CAT 2009a, tč. 13). Pri tem je treba omeniti še sklepno ugotovitev OPM, naslovljeno leta 1992 na Italijo, saj ponazarja spremembo odnosa odbora do nevladnih organizaciji tekom delovanja: "Nevladne organizacije z dokazano zanesljivostjo so odbor obvestile o vrsti resnih dejanj mučenja in v nekaterih primerih celo smrtnih žrtvah med priporniki" (CAT 1995, tč. 155). Že leta 1982 je OČP Urugvaju izrazil zaskrbljenost glede podatkov, s katerimi se je seznanil v skladu z določbami Opcijskega protokola (HRC 1982a, tč. 272), torej v okviru obravnave pritožb posameznikov. OOP pa je ob izjavi delegacije Tunizije o popolni odsotnosti mučenja ali drugega slabega ravnanja v državi pogodbenici navedel, da glede na podatke iz številnih poročil, ki so mu bila predložena, ostaja izredno zaskrbljen zaradi domnevnega izpostavljanja otrok, še zlasti otrok zagovornikov človekovih pravic in političnih nasprotnikov, mučenju ali drugemu slabemu ravnanju (CRC 2002b, tč. 287).

V enem primeru je OPM državo pogodbenico v sklepnih ugotovitvah celo postavil na laž glede podatkov, ki mu jih je posredovala v okviru zaupne preiskave po 20. členu MKPM. Šrilanka je v osrednjem poročilu v obdobju od leta 2000 do 2005 predložila podatke, da je letno zaprtih 80.000 oseb, od katerih jih več kot 60.000 ni nikoli obsojenih. Nadalje, v dodatnih pisnih odgovorih je delegacija države pogodbenice zapisala, da je ob koncu leta 2011 na podlagi upravnih odredb pridržanih 765 oseb, vendar centralne evidence pripornikov po Zakonu o preprečevanju terorizma ni. V okviru zaupne preiskave je Šrilanka OPM namreč sporočila, da je vzpostavila računalniško centralno evidenco pripornikov (CAT 2011d, tč. 12).

V nasprotju s sklepnimi ugotovitvami OESKP sklepne ugotovitve OPM, OČP in OOP po večini ne ostajajo brez informacij o povratnih dejanjih obravnavanih držav pogodbenic. Izjema so, kar velja za vse tri obravnavane človekove pravice, sklepne ugotovitve OČP, dokler so bile oblikovane v smislu povzetka dialoga med predstavniki držav pogodbenic in člani odbora ter sklepne ugotovitve OOP, zaradi začetka spremljanja uresničevanja KOP v letu 1991 in posledično nizkega števila obravnavanih poročil posamezne države pogodbenice.

Na tem mestu velja omeniti tudi Sirijo, saj so vse sklepne ugotovitve odborov ostale brez informacij o povratnih dejanjih. V obravnavanem obdobju je Sirija OPM in OOP predložila po eno poročilo. OČP je predložila tri poročila, vendar je med prvim in drugim poročilom preteklo kar 24 let in odboru ni preostalo drugega, kot da je zapisal: "Odbor je globoko zaskrbljen nad stalnimi in ustrezno utemeljenimi obtožbami o kršitvah 7. člena pakta, ki se pripisujejo osebju organov kazenskega pregona, na katere se delegacija ni odzvala" (HRC 2001č, tč. 81(12)).

V nasprotju z OPM pa je OČP države pogodbenice redno opozarjal na neizvajanje končnih mnenj, kot na primer v primeru Kameruna, kjer je zapisal, da je zaskrbljen zaradi zamud pri zagotavljanju učinkovitih pravnih sredstev in ustreznih nadomestil za kršitve pravic iz pakta, v skladu s končnimi mnenji, sprejetimi s strani odbora v zadevah št. 458/1991 (Mukong), 1134/2002 (Gorji – Dinka), 1353/2005 (Njaru) in 1186/2003 (Titahongo) (HRC 2010c, tč. 6).

V smislu dejavnikov, ki so vplivali na uresničevanje prepovedi mučenja, je treba izpostaviti naslednje sklepne ugotovitve OPM in OČP. OPM je Jemen opozoril, da bi morala država pogodbenica, ne glede na njen politični, ekonomski in kulturni sistem, v dobri veri izvajati vsa priporočila, ki jih je nanjo naslovil odbor, in najti "načine za zagotovitev skladnosti njenih verskih načel in zakonov s človekovimi pravicami in njenimi obveznostmi po konvenciji" (CAT 2010e, tč. 6). OČP pa je pozitiven razvoj glede uresničevanja MPDPP v Republiki Srbiji, vključno z ratifikacijo Opcijskega protokola k MKPM, vezal na reforme, ki so bile posledica pridruževanja države pogodbenice k EU (HRC 2011b, tč. 4).

Ruska federacija je OČP pojasnila, da odločitev o neupoštevanju njegovih končnih mnenj v zadevah Gridin proti Ruski federaciji (*Gridin v. Russian Federation*) in Lantsov proti Ruski federaciji (*Lantsov v. Russian Federation*) glede izpustitve g. Gridina, temelji na skrbni študiji vrhovnega sodišča in tožilca (HRC 2003b, tč. 8). Nadalje je leta 2015 ustavno sodišče Ruske federacije najprej odločilo, da lahko država, v izogib kršenju svoje ustave, selektivno upošteva odločitve Evropskega sodišča za človekove pravice, nato pa je predsednik sprejel

zakon, na podlagi katerega lahko vlada odločitve, izdane na podlagi mednarodnih pogodb, predloži v presojo ustavnemu sodišču (Freedom House, 2016).

Predvsem OČP je v svojih sklepnih ugotovitvah določena ravnanja držav pogodbenic označeval kot kršitev prepovedi mučenja, in sicer Kameruna, Demokratične ljudske republike Koreje, Libije, Tadžikistana, Tunizije, Uzbekistana, Jemna, Kanade in Paname. OPM je bil glede navedenega bolj zadržan, Jordanijo, vezano na tajne objekte za pridržanje in izročitve terorističnih osumljencev (CAT 2010č, tč. 23), in Šrilanko, vezano na tajne objekte za pridržanje (CAT 2011d, tč. 8), je obtožil kršenja MKPM kot celote. Neustrezne določbe zakona o priseljevanju Nove Zelandije pa bi lahko vodile v kršitev 3. člena MKPM (CAT 2009č, tč. 6).

Glede na vsebino MKPM in določen postopek spremljanja uresničevanja sklepnih ugotovitev, so od leta 2003 priporočila, za katere OPM zahteva, da mu države, zaradi resnosti in zaščite, pošljejo informacije, sestavni del vseh sklepnih ugotovitev odbora. Pri tem so se pozivi nanašali praktično na vse vidike uresničevanja prepovedi mučenja, kot so definiranje mučenja in njegova opredelitev kot kaznivega dejanja; prenehanje in preprečevanje izvajanja mučenja ali slabega ravnanja; preiskovanje, tudi konkretnih, dejanj mučenja ali slabega ravnanja, do katerih je prišlo v državi pogodbenici; kaznovanje storilcev takšnih dejanj; urejanje pravice žrtev mučenja in slabega ravnanja do odškodnin in nadomestil ter rehabilitacije, zagotavljanje zaščitnih ukrepov, ki veljajo za pridržane osebe; vzpostavljanje ustreznih pogojev pridržanja in primernih bivanjskih pogojev prostorov, kjer so nameščene osebe z odvzeto prostostjo; ustrezno ravnanje s prosilci za mednarodno zaščito, pa tudi preprečevanje družinskega nasilja.

Vsebinsko so bili nekateri pozivi splošni, kot v primeru Demokratične republike Kongo, ko je odbor od nje zahteval poročanje o izvajanju 6. do 9. člena MKPM (CAT 2006a, tč. 5 in 17). Drugi pa so bili precej bolj specifični, na primer, Belgija je morala poročati o izvrševanju priporočila, naj država pogodbenica okrepi spremljanje deportacij tujcev z alternativnimi ukrepi, kot sta snemanje in spremljanje deportacij tujcev s strani civilne družbe, še posebej nevladnih organizacij (CAT 2009a, tč. 6 in 31). Od Gruzije je OPM hkrati zahteval poročanje o ukrepih za spodbujanje kulture človekovih pravic med policijskim osebjem in osebjem v kazenskih ustanovah ter o zagotavljanju, da je osebje organov kazenskega pregona ves čas opremljeno z vidnimi identifikacijskimi značkami (CAT 2006b, tč. 16 in 23).

OČP, ki je postopek spremljanja uresničevanja sklepnih ugotovitev določil leta 2001, je poročanje o uresničevanju sklepnih ugotovitev odbora, vezanih na prepoved mučenja,

vključno z ukrepi, ki jih je država pogodbenica v tem smislu sprejela, naročil Alžiriji (HRC 2007e, tč. 27), Italiji (HRC 2006f, tč. 24), Panami (HRC 2008a, tč. 23), Siriji (HRC 2005č, tč. 22), Tadžikistanu (HRC 2005d, tč. 28), Tuniziji (HRC 2008b, tč. 23), Uzbekistanu (HRC 2005e, tč. 27) in Jemnu (HRC 2005f, tč. 23), pozivi pa prav tako pokrivajo že naveden spekter vidikov prepovedi mučenja in drugega slabega ravnanja. Pri tem je treba poudariti, da so Panama, Sirija, Tadžikistan, Tunizija in Jemen države pogodbenice, ki niso izvršile praktično nobene priporočene spremembe s strani treh odborov, ki spremljajo uresničevanje prepovedi mučenja. V postopku spremljanja uresničevanja sklepnih ugotovitev pa so sodelovale, torej predložile vsaj delne odgovore, vse, razen Paname in Jemna (HRC 2010a, tč. 205).

Med države pogodbenice, katerim je OPM izdal največje število končnih mnenj, se uvrščajo Švedska, Švica in Kanada. Pri tem je treba poudariti, da se vsa končna mnenja OPM navezujejo na prepoved izгона, vrnitve ali izročitve osebe drugi državi, če je utemeljen sum, da bo podvržena mučenju (MKPM, 3. čl.), torej ni presenetljivo, da so bile te pritožbe usmerjene zoper države pogodbenice ekonomsko bolj razvitega Zahoda (Bank 2000, 146). Poleg tega sta imeli Švica in Kanada v svojih zakonodajah predvideno, kot je to ugotovil OPM ob obravnavi njunih poročil,²⁵⁵ da se lahko načelo nevračanja ob izrednih okoliščinah oziroma zaradi varnostnih interesov države prezre (CAT 2005a, tč. 4(d); 2010d, tč. 10). OČP je vezano na uresničevanje 7. člena MPDPP največ končnih mnenj izdal Jamajki, Tadžikistanu ter Trinidadu in Tobagu, pritožbe so se nanašale predvsem na ravnanje s strani policije in organov kazenskega pregona ter slabe razmere v zaporih. Pri tem je treba poudariti, da pristojnosti za obravnavanje pritožb posameznikov OPM in OČP niso priznale vse obravnavane države (glej Tabelo 5.1).

Tabela 5.1: Obravnavane države pogodbenice, ki Odboru za človekove pravice in/ali Odboru proti mučenju niso priznale pristojnosti za obravnavanje pritožb

Država	OČP	OPM
Demokratska ljudska republika Koreja	ne	ne
Jordanija	ne	ne
Sirija	ne	ne
Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske	ne	ne
Jemen	ne	ne
Maroko	ne	da
Švica	ne	da
Belorusija	da	ne
Demokratska republika Kongo	da	ne
Filipini	da	ne

²⁵⁵ Glej podglavje 3.1.

Jamajka	da ²⁵⁶	ne
Kolumbija	da	ne
Libija	da	ne
Mongolija	da	ne
Panama	da	ne
Tadžikistan	da	ne
Trinidad in Tobago	da ²⁵⁷	ne
Uzbekistan	da	ne

Vir: OZN 2018a.

Pri izdanih končnih mnenjih se razlika med odboroma ne kaže samo v državah pogodbenicah, katerim sta izdala največje število končnih mnenj, temveč tudi v številu obravnavanih zadev in številu zadev, pri katerih je bila ugotovljena kršitev prepovedi mučenja. OPM je v primeru Švedske obravnaval 53 zadev, kršitev je našel pri 18. Izmed 50 obravnavanih zadev, vezano na ravnanje Švice, je bilo upravičenih pritožb devet. Zoper uresničevanje prepovedi mučenja v Kanadi se je pritožilo 19 posameznikov, svoje zadoščenje jih je dobilo šest. Po drugi strani je OČP v primeru Jamajke obravnaval 67 pritožb, v 61 so se navedbe pritožnikov izkazale za resnične. Še več, v vseh zadevah, vezanih na Tadžikistan, je OČP ugotovil kršitev. Trinidad in Tobago je prepoved mučenja, vsebovano v 7. členu MPDPP, kršil v 13 od 15 primerov.

Razlog za navedeno je moč najti v široki uporabi 7. člena MPDPP. Vezano na vsebino končnih mnenj Echeverria (2013, 1) izpostavlja problematiko dokazovanja primerov mučenja pred OPM. OPM namreč sledi zelo specifični opredelitvi mučenja v 1. členu MKPM, ki ga je posledično težko dokazati. Še posebej sta v tem smislu problematična elementa 'hude' bolečine in trpljenja ter 'namerne' povzročitve takšnega dejanja. Poleg tega MKPM dodatno razlikuje med mučenjem (1. člen MKPM) in okrutnim, nečloveškim ali ponižujočim ravnanjem (16. člen MKPM). Po drugi strani MKPM v nasprotju z MPDPP vsebuje določeno število pogojnih pravic in dolžnosti (kot so preprečevanje, pregon, preiskovanje, nevračanje), ki v MPDPP niso izrecni (Bayefsky 2017).

Edina med državami pogodbenicami, ki je upoštevala prošnje OPM začasne ukrepe za zaščito je bila Švedska. Še več, v zakon o tujcih je vključila nov razlog za izdajo dovoljenja za prebivanje tujcem, in sicer, če bi OPM ali drug mednarodni pritožbeni organ ugotovil, da je država kršila svoje pogodbene obveznosti. Vendar nekaterih končnih mnenj, na primer v zadevi Agiza proti Švedski (*Agiza v. Sweden*), tudi Švedska ni v celoti upoštevala. V navedenem primeru je družinskim članom g. Agize izdala vizume, omogočila njegovo

²⁵⁶ Do leta 1998.

²⁵⁷ Do leta 2000.

nadaljnje obiskovanje v zaporu, prav tako sta stekla postopka za izdajo dovoljenja za prebivanje in dodelitev odškodnine, toda po mnenju OPM država pogodbenica ni izvršila bistvenega elementa njegovega končnega mnenja, in sicer poglobljene preiskave in pregona odgovornih za kršitev (CAT 2008b, tč. 13).

Končna mnenja vezana na Kanado so bila izdana v letih od 1994 do 2011, pri čemer je leta 1998 država pogodbenica začela zavračati prošnje odbora za preložitve izгона, dokler odbor ne odloči o utemeljenosti pritožbe. V svoj zagovor je pojasnila, da je po njenem mnenju zahteva začasne ukrepe priporočilo državi, da sprejme določene ukrepe, ne pa odredba. Podlaga za tako mnenje naj bi izhajala tako iz termina 'prošnja' v devetem odstavku pravila 108 poslovnika OPM, kot tudi iz odločitve Evropskega sodišča za človekove pravice v zadevi Cruz Varas in drugi proti Švedski (*Cruz Varas and Others v. Sweden*). Sodišče je v tej odločitvi namreč zapisalo, da ima pravilo 36 (o začasnih ukrepih) samo status postopkovnega pravila, ki ga je sprejela komisija, zato ga ob pomanjkanju določbe o začasnih ukrepih v konvenciji ne more šteti za zavezujočo obvezo pogodbenih strank (CAT 2000b, tč. 8.2).

Navedeno stališče Kanade je ostro obsodil OČP, katerega prošnje začasne ukrepe za zaščito država pogodbenica prav tako ni upoštevala (HRC 2006d, tč. 7):

Odbor z zaskrbljenostjo ugotavlja nepripravljenost države pogodbenice razumeti, da je dolžna izvajati prošnje odbora začasne ukrepe za zaščito. Odbor opozarja, da je država pogodbenica s pristopom k Opcijskemu protokolu priznala pristojnost odbora za sprejemanje in obravnavo pritožb posameznikov pod pristojnostjo države članice. Neupoštevanje prošnje odbora začasne ukrepe za zaščito je v nasprotju z obveznostmi države pogodbenice po Paktu in Opcijskemu protokolu.

Pri tem je treba poudariti, da je navedeno stališče OČP rezultat dalj časa trajajočega gibanja v smeri priznavanja zavezujoče narave prošnje začasne ukrepe za zaščito, ki se odraža v 'sodni praksi' odbora,²⁵⁸ najbolj jasno pa je bilo izraženo v zadevi Piandiong proti Filipinom (*Piandiong v. The Philippines*). V končnem mnenju je OČP ravnanje Filipinov, ki so tri pritožnike usmrtili, še preden je odbor končal z obravnavo pritožbe, označil kot resno kršitev po Opcijskem protokolu, saj po njegovem mnenju pristop k Opcijskemu protokolu vključuje zavezo države, da bo z odborom sodelovala v dobri veri (*pacta sunt servanda*). V tem smislu je z obveznostmi države pogodbenice nezdružljivo, da sprejme kakršne koli ukrepe, ki preprečujejo ali onemogočajo odbor pri obravnavi in preučevanju pritožb ter izražanju svojega mnenja (HRC 2000c, tč. 5.1). Kar je nekoč veljalo za 'nesodelovanje', kot je OČP opredelil neupoštevanje prošnje začasne ukrepe za zaščito v zadevi Joseph Kindler proti Kanadi (*Joseph Kindler v. Canada*) (HRC 1993a, tč. 796), je sčasoma postalo 'kršitev

²⁵⁸ Na primer v zadevi Mansaraj in drugi proti Sierra Leoni (*Mansaraj et al v. Sierra Leone*) (HRC 2001a).

obveznosti' po MPDPP (Harrington 2003, 69). Omeniti je treba, da je leta 2003 svoje stališče glede zavezujoče narave začasnih ukrepov v zadevi Mamatkulov in Abdurasulovic proti Turčiji (*Mamatkulov and Abdurasulovic v. Turkey*) spremenilo tudi Evropsko sodišče za človekove pravice (Evropsko sodišče za človekove pravice 2003).

Probleme s prošnjami začasne ukrepe za zaščito je imela tudi Švica, ki jih je sicer upoštevala, vendar je leta 1998 OPM opozorila na njihovo prepogosto uporabo. Po njenem mnenju bi se moral postopek po devetem odstavku pravila 108 poslovnika uporabljati samo v primerih, kjer obstaja *prima facie* pomembno in resno tveganje, da bi bil nekdo, če bi bil deportiran, žrtev mučenja. Odbor je Švico zaprosil začasne ukrepe za zaščito v devetih od 16 zadev, torej je izjema postala pravilo. "Država pogodbenica meni, da je uporaba določbe devetega odstavka pravila 108 v večini primerov neupravičena in kaže na pomanjkanje razumevanja resnosti, s katero švicarske oblasti preučujejo položaj pritožnika" (CAT 1998a, tč. 5.2).

5.3.2 Pravica do življenja v smislu omejitve uporabe smrtne kazni

Sklepne ugotovitve glede uresničevanja omejitve smrtne kazni se nanašajo na po obsegu relativno ozko človekovo pravico, zato so v večini primerov specifične. Poleg tega se od sklepnih ugotovitev glede uresničevanja ostalih obravnavanih človekovih pravic razlikujejo v smislu, da se do določene mere, kar se tiče odprave smrtne kazni, nanašajo na zaželeno, ne pa obvezno stanje. Tako je tudi razumeti vprašanje, ki ga je OČP zastavil Ruski federaciji leta 1985, in sicer, ali Sovjetska zveza (predhodnica Ruske federacije) deli stališča, ki jih je odbor izrazil v svojem splošnem komentarju, vezanem na 6. člen pakta (HRC 1985, tč. 270) ter vse kasnejše pozive državam pogodbenicam, naj smrtno kazen odpravijo.

Nasprotno velja za izrek smrtne kazni osebam, ki še niso dopolnile 18 let, kar sta tako OČP kot OOP v sklepnih ugotovitvah označevala kot kršitev petega odstavka 6. člena MPDPP oziroma 37.(a) člena KOP, na primer, v sklepnih ugotovitvah, namenjenih Jemnu (HRC 1995a, tč. 256) in Demokratični republiki Kongo (CRC 2001a, tč. 223). V primeru Libije je OČP zakonsko možnost, da je smrtna kazen izrečena za kazniva dejanja, ki niso najhujša, opredelil kot kršitev drugega odstavka 6. člena MPDPP (HRC 1999c, tč. 128).

Kot kršitev obveznosti MPDPP, celo huda, pa je bilo okarakterizirano tudi neupoštevanje končnih mnenj OČP, vključno z neizvrševanjem zaprosenih začasnih ukrepov za zaščito, kot na primer s strani Filipinov (HRC 2003č, tč. 7), Tadžikistana (HRC 2005d, tč. 8) in Uzbekistana (HRC 2005e, tč. 6) ter nepravočasno poročanje odboru. Med obravnavo drugega

in tretjega poročila Demokratične republike Kongo OČP je namreč preteklo 15 let (HRC 2006e, tč. 2) ter med obravnavo prvega in združenega drugega in tretjega poročila Filipinov več kot 14 let (HRC 2003č, tč. 2). Po drugi strani OČP za kršitev obveznosti ni označil 17 let med obravnavo drugega in tretjega poročila Nizozemske (HRC 2001č, tč. 82(2)).

Vezano na pravico do življenja v smislu omejitve smrtne kazni je OČP poročanje o uresničevanju sklepnih ugotovitev odbora, vključno z ukrepi, ki jih je država pogodbenica v tem smislu sprejela, naročil Uzbekistanu, Filipinom, Siriji in Jemnu. Uzbekistan je moral poročati o ukrepih za izboljšanje življenjskih pogojev obsojencev, ki čakajo na izvršitev smrtne kazni oziroma pogojih v centrih za pridržanje in institucijah za izvrševanje kazenskih sankcij na splošno (HRC 2001č, tč. 79(10) in 79(30)). Filipinska zakonodaja ni bila usklajena z ustavo, ki je prepovedovala smrtno kazen, zato je morala država pogodbenica odpraviti zakonodajo, ki je omogočala njen izrek. Poleg tega pa je morala zagotoviti, da je smrtno kazen prepovedano izreči osebam, ki še niso dopolnile 18 let (HRC 2003č, tč. 10 in 20). Obe državi pogodbenici sta odgovor pravočasno posredovali (HRC 2004f, tč. 261 in 2005g, tč. 233).

Sirijo je OČP leta 2001 v sklepni ugotovitvi pozval, da zmanjša število kaznivih dejanj, za katera se lahko izreče smrtna kazen, prav tako pa mora odboru posredovati statistične podatke o izvajanju smrtne kazni od leta 1990 (HRC 2001č, tč. 81(8) in 81(29)). Država pogodbenica je odgovorila, da so vsa kazniva dejanja, za katera se lahko v Siriji izreče smrtna kazen, izredno težka in huda kazniva dejanja (Sirija 2002, tč. 11). Statističnih podatkov pa odboru ni predložila iz razloga, da se od leta 1987 usmrtitve ne izvajajo (prav tam, tč. 9).

Jemen je bil pozvan, da svojo zakonodajo, vezano na število kaznivih dejanj, za katera se smrtna kazen lahko izreče, in na pravico prositi za pomilostitev, uskladi z drugim odstavkom 6. člena MPDPP ter predloži statistične podatke o izvajanju smrtne kazni od leta 2000 (HRC 2002b, tč. 15 in 23). Država pogodbenica se na sklepno ugotovitev ni odzvala pravočasno, je pa odgovor z opravičilom podala v četrtem periodičnem poročilu. Vse očitke odbora je preslišala oziroma zavrnila, saj "/v/ islamskem pravu smrtna kazen velja za bistvo islamskega kazenskega sistema in bi bila njena odprava posledično žaljiva za občutke muslimanov, še posebej ob upoštevanju dejstva, da je stalna uporaba te kazni utemeljena na odvrčanju osebe, ki razmišlja o storitvi kaznivega dejanja, od njegove dejanske izvršitve" (Jemen 2004, tč. 104). Nadalje, "...z odpravo vloge družine žrtve pri odločanju o izvršitvi smrtne kazni bi smrtna kazen postala neizprosna in neizogibna, kar bi bilo v neskladju z duhom 6. člena Pakta" (prav tam, tč. 127).

Med države pogodbenice, katerim je OČP izdal največje število končnih mnenj, ki se neposredno nanašajo na 6. člen MPDPP, se uvrščajo Jamajka, Tadžikistan in Uzbekistan. Pritožbe posameznikov proti Jamajki so bile vložene v letih od 1988 do 1996 in so se nanašale predvsem na izrek smrtne kazni, ki sledi nepoštenemu sojenju (zadeve *Graham in Morrison* proti Jamajki (*Graham and Morrison v. Jamaica*) (HRC 1996b), *Morrison* proti Jamajki (*Morrison v. Jamaica*) (HRC 1998d), *Levy* proti Jamajki (*Levy v. Jamaica*) (HRC 1998e), *Marshall* proti Jamajki (*Marshall v. Jamaica*) (HRC 1998f), kar je OČP v posledici označil kot kršitev drugega odstavka 6. člena MPDPP (HRC 1996b, tč. 10.6):

Odbor meni, da uvedba smrtne kazni ob koncu postopka, v katerem niso bile spoštovane določbe Pakta, če zoper kazni ni mogoče vložiti nadaljnje pritožbe, predstavlja kršitev 6. člena Pakta. Kot je odbor opozoril v Splošnem komentarju št. 6(16), določba, da se sme smrtna obsodba izreči le v skladu z zakonodajo in da ne sme biti v nasprotju z določbami Pakta, pomeni, da je treba "upoštevati v njej predpisana postopkovna jamstva, vključno s pravico do poštenega sojenja pred neodvisnim sodiščem, z načelom domneve nedolžnosti, minimalnimi jamstvi za obrambo in s pravico, da obsodbo ali kazni ponovno preuči višje sodišče".

V dveh zadevah, in sicer *Morgan in Williams* proti Jamajki (*Morgan and Williams v. Jamaica*) (HRC 1998a) ter *Brown in Parish* proti Jamajki (*Brown and Parish v. Jamaica*) (HRC 1999b) odbor kršitve 14. člena, zato posledično tudi drugega odstavka 6. člena MPDPP, ni našel. Dve pritožbi posameznikov, *Allen* proti Jamajki (*Allen v. Jamaica*) (HRC 1994b) in *C. Johnson* proti Jamajki (*C. Johnson v. Jamaica*) (HRC 1998č), pa sta se nanašali na starost obsojenca ob storitvi kaznivega dejanja, za katerega je bila izrečena smrtna kazni, v slednji je odbor prepoznal kršitev petega odstavka 6. člena MPDPP.

Jamajka je 23. oktobra 1997 generalnega sekretarja uradno obvestila o odpovedi Opcijskega protokola k MPDPP, ki je v veljavo stopila 23. januarja 1998 (OZN 2018a). Vendar velja izpostaviti, da je leta 1998 OČP, ob obravnavi drugega periodičnega poročila, ugotovil, da je država pogodbenica v obdobju od obravnave prvega periodičnega poročila, v letu 1981, preučila določbe glede uporabe smrtne kazni, kar je leta 1992 privedlo do sprejetja spremembe zakona o kršitvah zoper osebno nedotakljivost in sočasnega sprejetja postopkov za pravno zastopanje, klasifikacijo kaznivih dejanj in pritožbe. "/N/a podlagi klasifikacije najhujših kaznivih dejanj v skladu s spremembo zakona o kršitvah zoper osebno nedotakljivost, sodnih odločb in številnih končnih mnenj, ki jih je odbor sprejel v skladu z Opcijskim protokolom, so bile številne obsodbe na smrt spremenjene, kar je povzročilo znatno zmanjšanje števila na smrt obsojenih zapornikov" (HRC 1998b, tč. 74 in 75). Hkrati je država pogodbenica zadnjo usmrnitev izvedla v letu 1988 (HRC 2011a, tč. 17).

Na tem mestu je treba omeniti, da je druga od treh držav, ki so kdajkoli odpovedale Opcijski protokol k MPDPP, prav tako obravnavana država pogodbenica, in sicer Trinidad in Tobago.²⁵⁹ Trinidad in Tobago je Opcijski protokol odpovedal 26. maja 1998, odpoved je v veljavo stopila tri mesece kasneje, takrat pa je k Opcijskemu protokolu ponovno pristopil, vendar z naslednjim pridržkom (Ghandhi 2001):

Trinidad in Tobago ponovno pristopa k Opcijskemu protokolu k /MPDPP/ s pridržkom k 1. členu, da /OČP/ ni pristojen za sprejem in obravnavo pritožb posameznikov v zvezi z zaporniki, obsojenimi na smrt, glede katerekoli zadeve v zvezi z njihovim pregonom, pridržanjem, sojenjem, obsodbo, kaznijo ali izvršitvijo smrtnih kazni in katerekoli s tem povezane zadeve.

V svoji odpovedi je pojasnil, da je bil vanjo prisiljen, zaradi vedno večje zlorabe postopkov po Opcijskem protokolu s strani oseb, ki so bile v državi v poštenem sojenju obsojene na smrt. "Ti primeri povzročajo vse večje nezadovoljstvo prebivalstva Trinidada in Tobaga ter lahko negativno vplivajo na nacionalne varnostne interese države v zvezi z osebami, ki so bile obsojene zaradi umorov, povezanih s prepovedanimi drogami" (Ghandhi 2001).

Ponovnemu pristopu k protokolu s pridržkom so nasprotovale države pogodbenice, in sicer Nizozemska, Nemčija, Švedska, Irska, Španija, Francija in Italija. Nadalje je OČP v zadevi Rawle Kennedy proti Trinidadu in Tobagu (*Rawle Kennedy v. Trinidad and Tobago*) konec leta 1999 odločil, da navedeni pridržek ne izključuje pristojnosti odbora po Opcijskem protokolu za določeno določbo Pakta, temveč celoten Pakt za določeno skupino pritožnikov, namreč zapornike, obsojene na smrt, kar ni združljivo s predmetom in namenom Opcijskega protokola (HRC 1999a, tč. 6.7) ter nato vsebinsko odločil o zadevni pritožbi. Leta 2000, natančneje 27. marca, je Trinidad in Tobago Opcijski protokol ponovno odpovedal (OZN 2018a). Vendar je država pogodbenica zadnjo usmrtitev izvedla v letu 1999 (Cornell Center on the Death Penalty Worldwide 2017).

V vseh obravnavanih zadevah proti Tadžikistanu in Uzbekistanu je OČP državo pogodbenico zaprosil, da se do zaključka postopka pritožbe izvršitev smrtnih kazni ustavi. V zadevah Aliboev proti Tadžikistanu (*Aliboev v. Tajikistan*) (HRC 2005a) in Idiev proti Tadžikistanu (*Idiev v. Tajikistan*) (HRC 2009a) je kljub zaprošenim začasnim ukrepom za zaščito prišlo do usmrtitve pritožnika,²⁶⁰ pri tem v slednji nedvomno potem, ko je država pogodbenica prejela prošnjo OČP. Na nedopustnost neupoštevanja prošenj začasne ukrepe je OČP državo pogodbenico opozoril, ko je v sklepnih ugotovitvah, ob obravnavi prvega periodičnega poročila, zapisal, da predstavlja "hudo kršitev obveznosti države pogodbenice po

²⁵⁹ Opcijski protokol k MPDPP je leta 1993 odpovedala tudi Gvajana (OZN 2018a).

²⁶⁰ V zadevi Karimov in Nursatov proti Tadžikistanu (*Karimov and Nursatov v. Tajikistan*) je država pogodbenica vsem domnevnim žrtvam smrtno kazen spremenila v 25-letno zaporno kazen (HRC 2007c, tč. 1.2).

Paktu in Opcijskemu protokolu" (HRC 2005d, tč. 8). Nadalje, v vseh treh primerih, vključno z zadevo Karimov in Nursatov proti Tadžikistanu (*Karimov and Nursatov v. Tajikistan*) (HRC 2007c), je OČP ugotovil kršitev 7. in/ali 14. člena, zato posledično tudi drugega odstavka 6. člena MPDPP. Navedene pritožbe so bile vložene v letih od 2001 do 2004, slednjega leta je država pogodbenica na smrtno kazen uvedla moratorij, vse obstoječe smrtne kazni pa nadomestila (HRC 2005d, tč. 3).

Podobna bilanca upoštevanja prošelj začasne ukrepe izhaja iz zadev proti Uzbekistanu, kar je bilo s strani OČP v sklepnih ugotovitvah prav tako označeno za "hudo kršitev obveznosti države pogodbenice po Paktu in Opcijskemu protokolu" (HRC 2005e, tč. 6). V treh od petih zadev (Tulyaganov proti Uzbekistanu (*Tulyaganov v. Uzbekistan*) (HRC 2007b), Strakhov in Fayzullaev proti Uzbekistanu (*Strakhov and Fayzullaev v. Uzbekistan*) (HRC 2007a), Uteeva proti Uzbekistanu (*Uteeva v. Uzbekistan*) (HRC 2007d)) država pogodbenica prošnje OČP ni upoštevala. V zadevi Khudayberganov proti Uzbekistanu (*Khudayberganov v. Uzbekistan*) (HRC 2007č) je bila izvršitev smrtne kazni ustavljena, v zadevi Kasimov proti Uzbekistanu (*Kasimov v. Uzbekistan*) (HRC 2009b) pa je bila smrtna kazen spremenjena v 20-letno zaporno kazen. V vseh zadevah, razen v zadevi Kasimov proti Uzbekistanu (*Kasimov v. Uzbekistan*), je OČP ugotovil kršitev 7. in/ali 14. člena, zato posledično tudi drugega odstavka 6. člena MPDPP. V zadevi Kasimov proti Uzbekistanu (*Kasimov v. Uzbekistan*) je OČP ugotovil, da zaradi spremembe smrtne kazni v zaporno kazen med pritožbenim postopkom ni prišlo do kršitve 14. člena, zato tudi ni potrebno, da posebej obravnava pritožnikove navedbe, vezane na 6. člen MPDPP (HRC 2009b, tč. 9.7). Navedene pritožbe so bile vložene v letih od 2001 do 2005, leta 2008 je država pogodbenica smrtno kazen odpravila in pristopila k Drugemu opsijskemu protokolu k MPDPP (HRC 2010e, tč. 3(a)).

Na neupoštevanje prošnje začasne ukrepe v zadevi Piandiong in drugi proti Filipinom (*Piandiong et al v. The Philippines*) in na splošno na pomanjkanje informacij o mehanizmu za uresničevanje končnih mnenj odbora je OČP v sklepnih ugotovitvah opozoril tudi Filipine (HRC 2003č, tč. 7). Tudi Poljska ni imela vzpostavljenega takšnega pravnega mehanizma (HRC 1999c, tč. 342). Glede Demokratične republike Kongo pa je OČP izrazil zaskrbljenost, ker država pogodbenica v številnih zadevah, med njimi Isidore Kanana Tshiongo a Minanga proti Zairu²⁶¹ (*Isidore Kanana Tshiongo a Minanga v. Zaire*), N'Goya proti Zairu (*N'Goya v. Zaire*), Marcel Mulezi proti Demokratični republiki Kongo (*Marcel Mulezi v. Democratic Republic of the Congo*), ni poročala o ukrepih, ki jih je sprejela za uresničevanje končnih

²⁶¹ Leta 1997 se je Zaire preimenoval v Demokratično republiko Kongo.

mnenj odbora. Hkrati je pozdravil zagotovilo predstavnika države pogodbenice, da je prekinila suspenz sodnikov, ki so napisali pritožbo v zadevi *Adrien Mundy Busyo* in drugi proti Demokratični republiki Kongo (*Adrien Mundy Busyo et al. v. Democratic Republic of the Congo*) (HRC 2006e, tč. 9).

5.3.3 Pravica do izobraževanja

Bistvena značilnost sklepnih ugotovitev OOP in OESKP glede uresničevanja pravice do izobraževanja se kaže v njihovi obsežnosti in splošnosti. Navedeno problematiko ponazarja sklepna ugotovitev OOP, naslovljena leta 2003 na Gruzijo (CRC 2004b, tč. 570 in 571):

Odbor poziva državo pogodbenico, naj ob upoštevanju splošnega komentarja št. 1 o ciljnih izobraževanja nadaljuje s svojimi prizadevanji, da bi vsem otrokom zagotovila pravico do izobraževanja v skladu z 28. in 29. členom konvencije ter da bi bili otroci z ovirami vključeni v redno izobraževanje v skladu s 3. členom Konvencije. Državo pogodbenico spodbuja, naj poveča raven javnih izdatkov za obvezno izobraževanje in sprejme ukrepe za odpravo udeležbe gospodinjstev v tako imenovanih 'šolskih skladih', ki lahko omejuje prisotnost najbolj ogroženih otrok pri pouku. Država pogodbenica naj zbira razčlenjene podatke o učencih, ki so izključeni, opustijo ali se soočajo z drugimi težavami, povezanimi s šolo, in jim ponudi pomoč in svetovanje.

Na splošno so bile sklepne ugotovitve OESKP večkrat kritizirane kot preveč formalistične. Vsebujejo le malo informacij glede dokumentacije, ki jo je odbor preučil in dokazov, na podlagi katerih je sklepno ugotovitev sprejel (Odello in Seatzu 2013, 141). "Glavni razlogi za zaskrbljenost in spremljajoča priporočila morajo biti čim bolj natančna, da jih obravnavana država lahko ustrezno obravnava, njihovo izvajanje pa lahko nadzoruje odbor" (Odello in Seatzu 2013, 183).

Navedeno se izkazuje v številnih priporočilih odborov, ki ostajajo brez informacij o povratnih dejanjih obravnavanih držav pogodbenic. V odgovor na takšne sklepne ugotovitve vlade namreč običajno pojasnijo, da so bili ukrepi, ki ustrezajo ali naslavlajo sklepno ugotovitev, (že) sprejeti (Krommendijk 2015, 500).

V nekaterih primerih pa države pogodbenice zavestno ne želijo izvršiti priporočenih sprememb, kot je razbrati iz sklepne ugotovitve, naslovljene s strani OESKP na Švico leta 1999 (CESCR 1999a, tč. 348):

Odbor se ne strinja s stališčem države pogodbenice, da določbe paktov predstavljajo načela in programske cilje, ne pa pravnih obveznosti, in zato ne morejo imeti zakonodajnega učinka. Odbor se ne strinja s stališči švicarskih oblasti in opozarja, da se njegov Splošni komentar št. 3 (1990) o naravi obveznosti držav pogodbenic (prvi odstavek 2. člena pakta) nanaša na nekatere določbe pakta, kot so tiste iz 8. člena o pravici do stavke in 13. člena o pravici do izobraževanja, ki se lahko takoj uporabijo v pravosodnem sistemu. Odbor meni, da vsakršno namigovanje, da zgoraj navedene določbe že same po sebi niso samoizvršljive, nima osnove.

V tem smislu je treba izpostaviti drugo pomembno značilnost sklepnih ugotovitev o uresničevanju pravice do izobraževanja. Samo ravnanje ene obravnavane države pogodbenice je OESKP označil kot nasprotno MPESKP. Gre za primer Kolumbije, ki je zagotavljala brezplačno osnovno šolanje vsem, razen tistim, ki so si plačilo stroškov lahko privoščili. To je številnim otrokom preprečilo dostop do izobraževanja, njihove družine pa so morale sprožiti sodne postopke, da bi pridobili tak dostop, kar je OESKP označil kot nasprotno 13. in 14. členu MPESKP (CESCR 2002, tč. 776). OOP pa je nasprotje z 2. členom konvencije videl v ravnanju Sirije, ki ni odpravila diskriminacije, ki se je kazala z razlikami v dostopu do zdravstvenih in izobraževalnih storitev med podeželskimi in mestnimi območji (CRC 2003b, tč. 551(b)).

Končno je treba izpostaviti, da je kvaliteta sklepnih ugotovitev odborov o uresničevanju pravice do izobraževanja, bolj kot v primeru prepovedi mučenja in omejitve smrtne kazni, zaradi poudarka na njenem postopnem izvrševanju in dejstvu, da lahko zahtevane statistične podatke zagotovijo samo države pogodbenice, odvisna od kvalitete s strani držav predloženih poročil. Tako je OOP Demokratično ljudsko republiko Korejo z zaskrbljenostjo opomnil, da "pomanjkanje zanesljivih statističnih podatkov v poročilu države pogodbenice ovira učinkovito nadaljnje spremljanje ali oceno izvajanja konvencije" (CRC 2009b, tč. 17). OESKP je Panamo leta 1993 grajal, ker statistični podatki v poročilu niso bili aktualni, nekateri, kot stopnja nepismenosti, so izvirali celo iz leta 1980 (CESCR 1993, tč. 40 in 41). Vendar pa so se ugotovitve odborov, vezane na predložene podatke, tikale tudi držav pogodbenic, ki so drugače izkazovale vzorno trenutno stanje na področju izobraževanja. Tako je OESKP leta 1992 za Finsko zapisal, da je med člani odbora glede njenega poročila prevladujoče mnenje, da je bilo prekratko in ni dovolj informativno (CESCR 1992, tč. 218).

V preučevanem obdobju so bile sklepne ugotovitve edini mehanizem, s katerim je lahko OESKP naslavljal države pogodbenice. Na tem mestu pa velja omeniti, da je OESKP leta 2014 že prejel pritožbo posameznice, ki se veže tudi na pravico do izobraževanja. Pritožba je bila zaradi časovne komponente sicer zavrnjena kot nedopustna, vendar pa kaže smer, v katero bodo vezano na pravico do izobraževanja verjetno usmerjene pritožbe posameznikov v skladu z Opcijskim protokolom k MPESKP. V zadevi *A.M.B. proti Ekvadorju (A.M.B. v. Ecuador)* pritožničin mladoletni sin zaradi priseljenskega statusa in kolumbijskega državljanstva ni smel sodelovati na nogometnih turnirjih v okviru Nacionalne športne zveze in njenih pokrajinskih podružnic. Glede na to, da je po mnenju pritožnice športno treniranje izobraževalna in kulturna aktivnost ter da so nogometni turnirji in tekme za mlade del

izobraževalnega programa, kot je to določeno v 13. členu pakta, naj bi mu bila kršena pravica do izobraževanja, v povezavi z drugim odstavkom 2. člena pakta (CESCR 2016, tč. 3.5), torej s pravico do enakosti in nediskriminacije.

6 ZAKLJUČEK

Sistem nadzora oziroma spremljanja uresničevanja človekovih pravic v okviru pogodbenih teles OZN oziroma odborov je vgrajen v vse temeljne mednarodnopravne instrumente o človekovih pravicah. Vendar odborom vloga akterja uveljavljanja mednarodnega prava človekovih pravic, zlasti zaradi omejene moči implementacije njihovih odločitev, ni priznana. Še več, odbori so zaradi neučinkovitosti pri zagotavljanju varstva človekovih pravic podvrženi številnim kritikam. Po drugi strani se mednarodno pravo človekovih pravic, vključno s sistemom nadzora oziroma spremljanja uresničevanja človekovih pravic, razvija in sčasoma vse bolj omejuje in narekuje ravnanje držav v odnosu do njihovih državljanov ter drugih posameznikov, kar naj bi manjšalo možnosti pojavljanja človekovih pravic. Zato doktorska disertacija obstoječe preučevanje vzrokov in pogojev skladnega ravnanja držav z mednarodnopravnimi določbami s področja človekovih pravic dopolnjuje z analizo vpliva razvoja mednarodnega pogodbenega prava človekovih pravic, vključno z mehanizmi njegovega uveljavljanja, na skladno ravnanje držav in v tem okviru, kar je tudi prvi namen doktorske disertacije, ugotavlja vlogo odborov kot akterjev pri krepitvi in razvoju normativno pravne ureditve mednarodnega varstva človekovih pravic, vključno z njihovim uresničevanjem.

Preučevanje uresničevanja človekovih pravic je vedno etično problematično v smislu opredeljevanja zadovoljive ravni uresničevanja človekovih pravic. Konec koncev že ena kršitev človekovih pravic pomeni neuresničevanje človekovih pravic na splošno. Pri tem se naknadno pojavi še vprašanje 'stopnje' določene kršitve človekovih pravic. V izogib navedenim problemom ugotavljanja ravni uresničevanja človekovih pravic oziroma dejanskega stanja uresničevanja človekovih pravic je drugi namen doktorske disertacije uresničevanje človekovih pravic preučiti glede na ugotovitve oziroma priporočila odborov in v okviru izvršenih oziroma neizvršenih ter s strani odborov priporočenih dejanskih ukrepov zagotavljanja in/ali varstva človekovih pravic s strani držav. Uporaba koncepta 'drugorednega' skladnega ravnanja namreč omogoča prepričljivejše ugotavljanje stopnje skladnega ravnanja in s tem zavezanosti držav pogodbenic k izpolnjevanju svojih sprejetih mednarodnopravnih obveznosti na področju človekovih pravic.

Pri tem doktorska disertacija dopolnjuje obstoječe preučevanje 'drugorednega' skladnega ravnanja držav pogodbenic z mednarodnopravnimi določbami s področja človekovih pravic,

tj. skladnega ravnanja držav pogodbenic z ugotovitvami in s priporočili odborov, z vidika števila in lastnosti obravnavanih držav ter upoštevanja časovne komponente uveljavljanja mednarodnega prava človekovih pravic tako v smislu postopnega sprejemanja, vključno na globalni ravni, in širjenja mednarodnopravnih norm s področja človekovih pravic kot tudi v smislu spreminjanja pogojev za njihovo uveljavljanje v državah pogodbenicah.

Z vidika upoštevanja postopnega uveljavljanja mednarodnega prava človekovih pravic pa doktorska disertacija, v okviru svojega tretjega namena, obstoječe preučevanje 'drugorednega' skladnega ravnanja držav s postavljenimi in sprejetimi mednarodnopravnimi pravili dopolnjuje na način, da se, zaradi različnega statusa norm v mednarodnem pravu človekovih pravic, ki se skozi delovanje odborov spreminja, preučevanje skladnega ravnanja držav pogodbenic z ugotovitvami in s priporočili odborov izvede v okviru posamezne mednarodnopravne norme človekovih pravic, saj se s kategorizacijo priporočenih dejanskih ukrepov zagotavljanja in/ali varstva človekovih pravic s strani odborov in izvršenih sprememb v ravnanju držav v preučevanje uveljavljanja norm bolj poglobljeno uvedejo različni vidiki uresničevanja posamezne človekove pravice, kar po eni strani omogoča identificiranje oblike njenega ponotranjenja, po drugi strani pa dopušča preučevanje 'delnega' skladnega ravnanja držav pogodbenic z mednarodnopravno normo človekovih pravic. Pri tem 'delna' skladnost ravnanja z mednarodnopravno normo človekovih pravic ni mišljena v smislu zadovoljive ravni uresničevanja človekove pravice ali nizke stopnje kršitve človekove pravice, temveč v smislu, da zaradi nenehnega razvoja mednarodnopravnih norm s področja človekovih pravic, ob razumevanju norm človekovih pravic kot nestatičnih, evolucijskih lastnosti, skladno ravnanje držav pogodbenic po večini pomeni doseganje vsakokratne ravni standarda v posameznem vidiku uresničevanja človekove pravice, ne pa tudi 'končnega' skladnega ravnanja z mednarodnopravno normo človekovih pravic.

Analiza vloge in pomena pogodbenih teles OZN za nadzor nad uresničevanjem človekovih pravic oziroma odborov kot akterjev pri krepitvi in razvoju normativno pravne ureditve mednarodnega varstva človekovih pravic, vključno z njihovim uresničevanjem, tako terja tudi dopolnitev dosedanjih pristopov k preučevanju vzrokov in pogojev skladnega ravnanja držav z mednarodnopravnimi določbami s področja človekovih pravic, saj ti ne upoštevajo vpliva razvoja mednarodnega prava človekovih pravic, vključno z mehanizmi njegovega uveljavljanja, na skladno ravnanje držav.

Za umestitev vloge odborov kot akterjev uveljavljanja mednarodnega prava človekovih pravic v širši okvir razlag vzrokov in pogojev za skladno ravnanje držav s prevzetimi

mednarodnopravnimi obveznostmi doktorska disertacija združi tri teoretske pristope, in sicer angleško šolo (Hurrell 2007; Kim 2017) ter dva konstruktivistična pristopa – koncept življenjskega cikla norm (Finnemore in Sikkink 1998) in interakcijsko teorijo mednarodne pravne obveznosti (Brunnée in Toope 2010). Solidarizem (Hurrell 2007) ponudi okvir za razumevanje vzpona in razvoja človekovih pravic kot globalne normativne strukture in procesa, ki ga Kim (2017) razdeli na tri dele in jih opredeli kot določanje standardov, preiskovanje in zagotavljanje odgovornosti, pri čemer je proces preiskovanja nujna vmesna faza med drugima dvema procesoma. Znotraj tega okvira koncept življenjskega cikla norm (Finnemore in Sikkink 1998) prispeva vpogled v razvoj mednarodnih družbenih norm, v smislu procesa socializacije norm človekovih pravic. Interakcijska teorija mednarodne pravne obveznosti (Brunnée in Toope 2010) pa pojasni prehod norm človekovih pravic iz družbene v pravno normativnost kot del procesa oblikovanja interakcijskega prava.

Združevanje teh treh teoretskih pristopov omogoča preučevanje skladnosti ravnanja držav z ugotovitvami in s priporočili odborov ob upoštevanju tako različnih postopkov krepitve in razvoja normativno pravne ureditve mednarodnega varstva človekovih pravic kot tudi njihovih vsakokratnih rezultatov, kar prispeva k poglobljenemu razumevanju notranje dinamike razvoja in krepitve tako univerzalnega sistema človekovih pravic kot mednarodnega pogodbenega prava človekovih pravic. Hkrati se z opredelitvijo vloge odborov v teh postopkih ponudi širši in globlji pogled na vlogo in pomen sistema nadzora oziroma spremljanja uresničevanja človekovih pravic v okviru odborov v uveljavljanju mednarodnega prava človekovih pravic oziroma pri prevajanju mednarodnopravnih določb s področja človekovih pravic v njihovo dejansko uresničevanje znotraj držav pogodbenic.

Države pogodbenice z definiranjem mučenja neposredno podpirajo splošni cilj konvencije, torej preprečevanje mučenja in slabega ravnanja. Pravne spremembe, ki ga opredelitev mučenja kot kaznivega dejanja in njegovo definiranje zahteva, so države pogodbenice izvrševale počasi, delno ali sploh ne, vendar je pri tem na skladnost ravnanja držav pogodbenic z ugotovitvami in s priporočili odbora do določene mere vplival tudi razvoj interpretacije zadevne določbe s strani OPM. Sklepne ugotovitve OPM so se najprej nanašale predvsem na opredelitev mučenja kot kaznivega dejanja, kasneje so člani preverjali tudi usklajenost definicije z definicijo iz 1. člena MKPM in nazadnje, v skladu z drugim odstavkom 4. člena MKPM, ali so za tako definirano dejanje predpisane ustrezne kazni. Sčasoma je OPM sprejel stališče, da v zvezi s kaznivim dejanjem mučenja niso skladne pomilostitve, prav tako za kaznivo dejanje ne sme biti določen zastaralni rok. Interpretacija

določbe s strani odbora je tako negativno vplivala na skladnost ravnanja držav pogodbenic z ugotovitvami in s priporočili odborov v smislu, da se je njihovo ravnanje presojalo glede na vse strožje zahteve, po drugi strani pa je v državah pogodbenicah prispevala k vedno višji ravni zaščite človekovih pravic.

Na splošno namreč pozivi OPM k definiranju mučenja v daljšem časovnem obdobju izkazujejo povezavo s kriminalizacijo in definiranjem mučenja v državah pogodbenicah. V redkih državah pogodbenicah, v katerih ni prišlo niti do kriminalizacije mučenja, se navedeno opravičuje v okviru umeščanja mednarodnega prava v notranji pravni red. Neustrezna vključitev definicije mučenja iz 1. člena MKPM v nacionalni pravni red pa vključuje predvsem izpustitev zahteve, da je dejanje izvedla uradna oseba, kar lahko ob sodni praksi številnih mednarodnih in nacionalnih sodišč in širjenju razumevanja odborov, da dejanje mučenja ali slabega ravnanja ni izključno dejanje uradnih oseb, predstavlja pozitiven razvoj, saj pomeni osredotočenost na kazensko odgovornost posameznika, ne na njegov status in z njim povezano odgovornostjo držav.

Definiranju mučenja kot kaznivega dejanja mora s strani držav pogodbenic slediti zagotavljanje učinkovitega varstva prepovedi mučenja z ukrepi. Prekinitev prakse mučenja in slabega ravnanja v državi pogodbenici v prvi vrsti zahteva spremembo v smislu prenehanja neposrednega izvajanja kršitve človekove pravice. V vseh državah pogodbenicah, ki so jih OPM, OČP in/ali OOP opozorili na takšno kršitev, ni prišlo do priporočene spremembe, z izjemo nekaterih, v katerih je prišlo do institucionalnih sprememb in sprememb v politikah, ki bi lahko vodile k prekinitvi sporne prakse.

Gre za institucionalne spremembe in spremembe v politikah, ki bi lahko vplivale na bivanjske pogoje v prostorih, kjer so nameščene osebe z odvzeto prostostjo. Pri tem velja izpostaviti, da so vezano na ta vidik uresničevanja prepovedi mučenja države pogodbenice izvršile tudi vse s strani OPM priporočene pravne spremembe in spremembe v politikah, čeprav do sprememb v tistih državah pogodbenicah, katerim je odbor priporočil spremembe v praksi, v povezavi z neizpolnjevanjem ali delnim izpolnjevanjem priporočenih institucionalnih sprememb, ni prišlo.

Gre tudi za spremembe v politiki, v smislu izobraževanja in usposabljanja osebja v policiji in zaporih, mejnih policistov, pripadnikov oboroženih sil, zdravnikov, tožilcev in sodnikov o vseh vidikih prepovedi mučenja in slabega ravnanja ter o človekovih pravicah na splošno. Sprva se je OPM osredotočal na zagotavljanje takšnega izobraževanja in usposabljanja, kasneje, kot strožja zahteva, ki vodi do višje ravni zaščite človekovih pravic v državah

pogodbenicah, tudi na njuno učinkovitost in vpliv, v smislu zmanjšanja števila primerov mučenja, nasilja in slabega ravnanja, kar pa je sicer do določene mere pozitivno sliko o izvrševanju s strani odbora priporočenih sprememb, zaradi pomanjkanja podatkov o tem v državah pogodbenicah, pokvarilo.

Sem pa lahko uvrstimo tudi pravne spremembe, vezane na omejitev trajanja pridržanja in zagotavljanje zaščitnih ukrepov, ki veljajo za pridržane osebe, ki pa so jih države pogodbenice izvrševale počasi, delno ali sploh ne. Še več, vezano na mladoletniško sodstvo, takšne priporočene spremembe in spremembe v smislu prenehanja neposrednega izvajanja kršitve človekove pravice, podane s strani OOP in OPM, niso imele nobenega učinka.

Na splošno opredelitev mučenja in drugega slabega ravnanja ne izkazuje povezave z razširjenostjo mučenja in drugega slabega ravnanja v državah pogodbenicah. Pri tem na njuno pojavnost in intenziteto pozitivno vpliva liberalno-demokratski politični sistem države pogodbenice, tudi v smislu izvrševanja priporočenih pravnih sprememb, institucionalnih sprememb in sprememb v politikah, ki bi lahko vodile k prekinitvi sporne prakse, in negativno avtorski politični sistem; notranji konflikti, predvsem na rasni, etnični in verski osnovi; ter za vlado ali družbo ogrožajoče okoliščine, kot na primer pojav terorizma.

Obstoj prakse mučenja in slabega ravnanja v državah pogodbenicah je običajno spremljala slaba preiskanost obtožb ter nekaznovanost storilcev takšnih dejanj, ne glede na razširjenost mučenja in slabega ravnanja v državi. Pri tem priporočene spremembe v smislu prenehanja neposrednega izvajanja kršitve človekove pravice niso imele posebnega učinka. V nekaterih primerih je prišlo do preiskav določenih dogodkov, ki pa niso pomembno vplivale na splošno ozračje nekaznovanosti v državah pogodbenicah. Ostala priporočila OPM, OČP in/ali OOP državam pogodbenicam za odpravo ugotovljenega stanja slabe preiskanosti obtožb ter nekaznovanosti storilcev dejanj mučenja so se nanašala na potrebne pravne in institucionalne spremembe, ki prav tako v večji meri niso bila izvršena.

Izvrševanje priporočenih pravnih sprememb, predvsem v obliki odprave zakonov o amnestiji, je v državah pogodbenicah omejevalo razumevanje teh zakonov kot pogoja za nadaljnji razvoj države po koncu notranjega konflikta ali avtorskega režima. Priporočene institucionalne spremembe pa so se po eni strani nanašale na vzpostavljanje mehanizmov za obravnavo obtožb o mučenju in drugem slabem ravnanju in po drugi strani, okvirno deset let kasneje, na neodvisnost njihovega delovanja. Na splošno predvsem v delno svobodnih in svobodnih državah postopoma prihaja do pozitivnih premikov k zagotavljanju kaznovanosti dejanj mučenja in slabega ravnanja. Ob splošni neizvršenosti priporočenih sprememb v okviru

pojavnjanja dejanj mučenja in slabega ravnanja, njihovega preiskovanja in kaznovanja, je v obravnavanih državah pogodbenicah prišlo do nekaterih pozitivnih premikov v smislu zagotavljanja odškodnin in nadomestil žrtvam mučenja in slabega ravnanja, vendar se ti primeri nanašajo predvsem na popravo krivic iz preteklih obdobj.

Samo MKPM od držav pogodbenic zahteva, da za dejanja mučenja vzpostavijo in uveljavijo univerzalno jurisdikcijo, pri tem pa je OPM obveznosti držav pogodbenic pri preprečevanju prepovedanih dejanj sčasoma razširil tudi 'izven njihovih ozemelj', v smislu, da morajo osebe ščititi pred mučenjem tudi tam, kjer 'samo' izvajajo nadzor nad območjem, krajem ali posameznikom. Razloge za navedeno razširitev norme najdemo v nepreiskanosti obtožb o mučenju in slabem ravnanju na račun vojaškega osebja v okviru operacij OZN ter razmahu 'vojne proti terorizmu'. S slednjim je do določene mere povezana tudi razširitev pojmovanja izrednih okoliščin s strani OPM. Interpretacija določb s strani odbora je tako sledila spremenjenim pogojem v mednarodni skupnosti in za skladno ravnanje držav z v teh določbah vsebovanimi obveznostmi postavila nove zahteve.

Prav tako so države pogodbenice visoko število neizvršenih sprememb izkazale vezano na obveznost ravnanja v skladu z načelom nevračanja oseb v državo, v kateri bi bile izpostavljene obravnavi, ki bi kršila pravico do prepovedi mučenja (pri čemer je veliko držav pogodbenic priporočene spremembe izvršilo delno) ter načelom izločitve dokazov, pridobljenih z mučenjem. Ti dve načeli sta eksplicitno določeni samo v MKPM, OČP ju je priznal v splošnih komentarjih. Hkrati odbora do določene mere njun obseg določata drugače. Za OPM se načelo nevračanja navezuje samo na nevarnost mučenja, za OČP določbe pokrivajo tudi ostale oblike slabega ravnanja.

Glede dokazov, pridobljenih z mučenjem, pa je OPM, v nasprotju z OČP, prepoved razširil na način, da velja tako za izjave, ki jih je žrtev slabega ravnanja podala o sebi, kot tudi za izjave o tretjih osebah. Ob ozki interpretaciji 15. člena MKPM se namreč njegove določbe lahko razumejo v smislu, da se nanašajo samo na sodne postopke kazenske narave zoper osebo, ki je dala izjavo. Vendar se takšne izjave, poleg prisile obtoženca k priznanju ali posredovanju določenih informacij, lahko uporabljajo tudi za druge namene, kot so na primer zbiranje obveščevalnih podatkov ali prikrite operacije.

Spoštovanje načela nevračanja se po eni strani kaže v ustrezni zakonodaji, ki ureja ali je povezana s tem področjem, ter po drugi strani v njegovem dejanskem izvajanju v praksi. Če se priporočene pravne spremembe državam pogodbenicam s strani OPM nanašajo na natančnejšo določitev norme v vidikih, kot so čas in pogoji pridržanja teh oseb ter njihova

pravica do zaščite, je ogroženost možno ugotavljati le v individualnem postopku, po presoji individualnih okoliščin vsakega posameznika, ki zatrjuje, da bi bil lahko ogrožen, kar se kaže v visokem številu pritožb posameznikov OPM v okviru navedene problematike. Pri tem se je pokazala povezava med neustrezno zakonodajno ureditvijo v državi pogodbenici in številom pritožb posameznikov proti njej, vendar končna mnenja niso vplivala na izvrševanje potrebne pravne spremembe.

Ob interpretaciji posameznih členov mednarodnopravnih določb o prepovedi mučenja je postopoma prišlo tudi do splošnega širšega pojmovanja te prepovedi s strani OČP in OOP nasproti OPM. Tako OČP kot OOP sta razširila uporabo določb mednarodno pravnega instrumenta na prepoved telesnega kaznovanja, vključno s prekomerno kaznijo kot izobraževalnim in disciplinskim ukrepom. OČP se je, bolj pogosto kot OPM, izrekal glede nedopustnosti nasilja nad ženskami. S to razširitvijo uporabe določb o prepovedi mučenja se je razširilo tudi razumevanje, da dejanje mučenja ali slabega ravnanja ni izključno dejanje uradnih oseb. Ta razvoj norme je moč pripisati dejstvu, da OČP in OOP spremljata MPDPP in KOP, v katerih mučenje ni opredeljeno. OPM na drugi strani normo razvija v okvirih, ki mu jih postavlja definicija mučenja v 1. členu MKPM. Vendar je tudi OPM sčasoma, do določene mere, tj. v primerih nasilja na podlagi spola in trgovine z ljudmi, zadevno določbo razširil v smislu, da so države pogodbenice prav tako odgovorne za dejanja mučenja ali slabega ravnanja nedržavnih uradnikov ali zasebnih akterjev, če niso storile vsega, da bi jih preprečile, preiskale, preganjale in kaznovale. Podlago za to razširitev je našel v enem izmed namenov, ki morajo biti izkazani za pripoznanje določenega dejanja kot mučenja, in sicer diskriminaciji.

Zaradi časovnega zamika obravnave, kot posledice postopne razširitve prepovedi mučenja, prepoved nasilja nad ženskami označuje nizko število (ne)izvršenih priporočenih sprememb s strani držav pogodbenic. Vloga odborov je tako omejena predvsem na interpretacijo in ozaveščanje držav pogodbenic o nesprejemljivosti takšnega ravnanja. Iz povratnih informacij o dejanjih nekaterih držav pogodbenic pa je razvidno, da izvršene priporočene spremembe, in sicer institucionalne in v politikah, ne vplivajo na pojavnost nasilja nad ženskami, saj njegovo odpravo omejuje globoka zakoreninjenost družbenega prepričanja o neenakosti med spoloma, pogosto podprtega z zakonodajo.

Z družbeno sprejemljivostjo je zaznamovano tudi telesno kaznovanje otrok, pri čemer pa države pogodbenice, ne glede na to, da imajo do določene mere omejen vpliv na njegovo pojavnost, izvršujejo s strani odborov priporočene spremembe v politikah, kot tudi pravne spremembe, vsaj v delu, ki se nanaša na prepoved takšnega ravnanja izven domače sfere. Na

splošno je med državami najbolj problematična prepoved telesnega kaznovanja v domačem okolju in najbolj sprejeta, če odpravlja telesno kaznovanje kot kazen za kaznivo dejanje. Prav tako države pogodbenice sprejemajo njegovo prepoved v šolah. Vloga OOP pri razvoju te mednarodnopravne norme je preko smernic za izdelavo poročil in nato splošnih komentarjev izrazita, na njeno dejansko implementacijo pa vplivajo tudi globalna kampanja ozaveščanja in prizadevanja regionalnih sistemov varstva človekovih pravic za odpravo telesnega kaznovanja. Bolj kot interpretativna komponenta delovanja odborov se pri skladnosti ravnanja z ugotovitvami in s priporočili odborov izraža postopna vse širša sprejetost norme s strani držav pogodbenic. Gre tudi za normo, ki se nanaša na otroke, torej subjekte pravic, ki so mu države sveta mednarodnopravno varstvo sicer priznale pozno, a najhitreje in najširše.

Vprašanje ustavne oziroma pravne ureditve smrtne kazni, vključno z obsegom in naravo kaznivih dejanj, za katera je zagrožena smrtna kazen ter s kategorijami ljudi, ki se jim ne sme izreči oziroma nad katerimi se ne sme izvršiti smrtna kazen, je povezano s pravnimi spremembami, ki jih morajo države pogodbenice izvršiti glede na priporočila odborov. Te pravne spremembe so države pogodbenice izvrševale delno ali počasi kot v primeru prepovedi izrekanja in izvrševanja smrtne kazni nad otroki in nosečnicami, četudi je pravno spremembo že eksplicitno in jasno zahtevalo besedilo MPDPP. Vendar pa so sčasoma skoraj vse smrtne kazni *de facto* ali *de jure* odpravile.

Tako lahko na splošno zaključimo, da je vezano na uresničevanje pravice do življenja v smislu omejitve smrtne kazni v obravnavanih državah pogodbenicah in v preučevanem obdobju prišlo do pomembnih sprememb v politikah in pravnih sprememb. Še več, prišlo je do sprememb, ki presegajo okvir izvrševanja sprejetih mednarodnopravnih obveznosti. Pojasnilo za navedeno lahko najdemo v svetovnem gibanju za odpravo smrtne kazni, ki je dodatno spodbudilo proces mednarodno–družbenega sprejema te norme oziroma njeno mednarodno–družbeno ponotranjenje v preučevanih državah pogodbenicah, kar, tako kot pri prepovedi telesnega kaznovanja otrok, potrjuje pomen oblikovanja deljenih razumevanj o ustreznem in zaželenem ravnanju v družbi v procesu zagotavljanja skladnega ravnanja z mednarodnopravnimi normami s področja človekovih pravic in njihovega uveljavljanja.

V državah pogodbenicah, ki smrtne kazni še izvajajo, razen ene (Jordanije (Freedom House 2017) so vse nesvobodne države, interpretacija določb MPDPP o omejitvah uporabe smrtne kazni, v smislu kaznivih dejanj, za katera se lahko izreče, na splošno ni upoštevana, razen do določene mere v delu kategorij oseb, ki se jim ne sme izreči oziroma nad katerimi se ne sme izvršiti, pri čemer je po mnenju OČP prepoved usmrtitev otrok in nosečnic dosegla

status običajnega mednarodnega prava. Tudi v primeru pravice do življenja v smislu omejitve smrtne kazni se bolj kot interpretativna komponenta delovanja odborov pri skladnosti ravnanja z ugotovitvami in s priporočili odborov torej izraža postopna vse širša sprejetost norme s strani držav pogodbenic, pri čemer pa so imeli, s svojimi vztrajnimi pozivi k njeni odpravi in s krepitvijo razumevanja, da smrtna kazen ni ključno orodje za boj proti kriminalu in vzpostavljanje socialnega miru, torej v socializacijskem procesu, pomembno vlogo tudi odbori.

Pomen interpretacije določb o pravici do življenja v smislu omejitve smrtne kazni s strani odborov se torej kaže v natančnejši določitvi določb glede njene dovoljene uporabe, tako v smislu, kateri pogoji morajo biti izpolnjeni za njen izrek, kot tudi za katera dejanja se lahko izreče, kar je še posebno pomembno v smislu, da se pojem 'najhujši' lahko razlikuje glede na nacionalno kulturo, vero, tradicijo in politični kontekst. Hkrati se sčasoma širi nabor oseb, nad katerimi je smrtna kazen prepovedana, kot na primer nad starejšimi od 60 let in osebami, ki trpijo zaradi duševnih motenj ali bolezni. Niti OČP niti OPM smrtne kazni *per se* nista opredelila kot mučenje ali okrutno, nečloveško ali poniževalno ravnanje ali kaznovanje, saj je po obravnavanih mednarodnopravnih pogodbah s področja človekovih pravic dejansko dovoljena, razvoj interpretacije določb MPDPP s strani OČP v okviru obravnave pritožb posameznikov pa gre v smeri, da se širi nabor okoliščin od izreka do izvršitve smrtne kazni, ki so lahko označene tudi kot kršitev 7. člena MPDPP.

Hkrati z razvojem razlage obvez držav pogodbenic, ki so ukinile smrtno kazen, v smislu prepovedi izročanja oseb pod drugo jurisdikcijo, kjer obstaja dejanska nevarnost, da bodo njene pravice po 6. členu MPDPP kršene, je razvidno, da je OČP omejevanje smrtne kazni sčasoma postavil na precej višjo raven, kot je bilo to predvideno na osnovi navedenega člena MPDPP. Navedeno je moč povezati tako z razvojem norme prepovedi mučenja in okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja, kot tudi z globalnim trendom k odpravi smrtne kazni v devetdesetih letih 20. stoletja.

Na splošno preiskovanje uresničevanja pravice do izobraževanja izkazuje pozitivno povezavo samo s formalnim zagotavljanjem obveznega osnovnega izobraževanja v državah pogodbenicah. Vse obravnavane države pogodbenice zagotavljajo obvezno osnovno šolanje, pri čemer se njegova dolžina, ob priporočilih OOP samo v povezavi z minimalno starostjo za zaposlitev, saj KOP in MPESKP določb o trajanju obveznega osnovnega šolanja ne vsebujeta, podaljšuje, hkrati se med obvezno izobraževanje vključuje tudi sekundarno izobraževanje. Še več, največ priporočenih izvršenih sprememb so države pogodbenice izkazale prav vezano na

povečanje razpoložljivih sredstev za izobraževanje, torej v politiki, ki pa zaradi splošne omejenosti virov držav pogodbenic niso imele vedno pozitivnih učinkov v smislu zagotavljanja brezplačnosti osnovnega izobraževanja ali, v primeru ekonomsko razvitejših držav, uvajanja brezplačnega srednjega in višjega izobraževanja, ter ustreznosti izobraževalne strukture.

Po drugi strani nobena izmed držav pogodbenic, kljub izvršenim pravnim spremembam, institucionalnim spremembam in spremembam v politikah, na področju izobraževanja ni dosegla odprave diskriminacije ali vsaj izboljšanja položaja diskriminiranih skupin. Še več, tudi priporočila odborov, vezana na uvajanje izobraževanja o človekovih pravicah v učne načrte, v smislu spremembe v politiki, ki bi lahko pomembno prispevala k vzpostavljanju pogojev za odpravo diskriminacije na področju izobraževanja, niso imela učinkov.

V nasprotju s prepovedjo mučenja in z omejitvijo smrtne kazni, pri katerih je neskladje ravnanja držav pogodbenic z določbami relevantnih členov označeno kot kršitev mednarodnopravnega instrumenta s področja človekovih pravic, nepopolno izvrševanje pravice do izobraževanja lahko opravičujejo številni dejavniki, predvsem v smislu omejenosti virov države pogodbenice in mednarodnopravne obveze njenega postopnega uresničevanja. Razvoj razlage določb s strani odborov se tako giblje predvsem v smeri identifikacije minimalnih obveznosti držav pogodbenic, ki jih morajo izpolniti takoj, in spodbujanja ukrepov, ki vodijo do polnega uresničevanja pravice, vključno z definiranjem ciljev izobraževanja. Postopno uresničevanje ni sprejemljivo pri zagotavljanju nediskriminacije in enakopravnega dostopa do izobraževanja, obveznega in brezplačnega osnovnega izobraževanja, pravice do svobodne izbire oblike izobraževanja ter pravice do ustanavljanja in upravljanja šol. Zahteve po učinkovitih ukrepih v smeri naprednejših vidikov uresničevanja pravice do izobraževanja pa se večajo glede na vire države pogodbenice.

V smislu širjenja obsega pravice do izobraževanja OOP kot sestavni del izobraževanja šteje tudi predšolsko izobraževanje, ki ga obravnavani mednarodnopravni dokumenti s področja človekovih pravic ne pokrivajo. Prav tako posebno pozornost namenja varnosti okolja, kjer izobraževanje poteka, tako v povezavi s prepovedjo telesnega kaznovanja kot tudi s prepovedjo kakršne koli uporabe ali spodbujanja drugega nasilja. Čeprav gre pri slednjem za pojav, ki ga je OOP obravnaval v svobodnih in ekonomsko razvitih državah, se njihovi številni ukrepi za njegovo izkoreninjenje v praksi niso izkazali kot učinkoviti.

Tako ugotavljanje potrebnih sprememb v državah pogodbenicah v smislu, da bi dosegle standard uresničevanja določene mednarodnopravne norme s področja človekovih pravic, kot

razvoj teh standardov v smislu njihove postopne razdelave in razširitve, sta v okviru pogodbenih teles OZN za nadzor nad uresničevanjem človekovih pravic oziroma odborov zahtevala tudi razvoj in krepitev samega procesa preiskovanja. Pri tem so kasneje ustanovljeni odbori ponavadi sledili starejšim odborom; s strani držav pogodbenic prej nepotrjen razvoj mehanizmov in postopkov delovanja starejših odborov se je ob nastanku kasneje ustanovljenih odborov zapisal v mednarodnopogodbeni dokument s področja človekovih pravic. Še več, s časom je razvidno tudi poenotenje nabora pogodbeno določenih mehanizmov obravnavanih odborov, kar kaže na postopno širjenje družbenega sprejemanja ekonomskih, socialnih in kulturnih ter otrokovih pravic.

V prvi vrsti je šlo za razvoj konstruktivnega dialoga med odbori in državami pogodbenicami, ki pa je sčasoma, in sicer po koncu hladne vojne, privedel do vse bolj neprijetnih in vsiljivih vprašanj z zahtevo po vse bolj utemeljenih odgovorih. Hkrati so odbori začeli razvijati smernice za poročanje držav pogodbenic ter sprejemati in razvijati sklepne ugotovitve. Od prvotnega poudarka na pravnem okvirju so smernice za poročanje s številnimi revizijami sčasoma skušale zajeti vedno več vidikov uresničevanja posameznih človekovih pravic in s tem odborom omogočiti vse večje poglobljanje v dejansko stanje uresničevanja človekovih pravic v državah pogodbenicah. Čeprav različno po odborih so se zahtevam po kvalitativnih podatkih pridružili pozivi k posredovanju kvantitativnih podatkov.

Ob tem velja poudariti, da so odbori, ob vse večjem poglobljanju v *de facto* situacijo uresničevanja človekovih pravic v državah pogodbenicah, tako pri uresničevanju političnih in državljanskih pravic kot ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic, pomembnost postopoma pripoznali tudi dejavnikom in težavam, ki države pogodbenice ovirajo pri uveljavljanju določb mednarodnopравnih instrumentov s področja človekovih pravic. V tem smislu se državam pogodbenicam glede na njihove lastnosti in kontekst priznavajo različne zmožnosti za izvrševanje prevzetih mednarodnopравnih obveznosti s področja človekovih pravic, kar v bistvu spodkopava enotnost mednarodnega urejanja človekovih pravic, vendar po drugi strani prispeva k zaznavanju te mednarodne ureditve kot legitimne in pravične (Singh 2014, 67). Pri čemer je to v okviru odborov po eni strani vzpodbudilo iskanje in opredeljevanje ravnanj, ki lahko te dejavnike omilijo, torej se tudi zmožnost države pogodbenice za skladno ravnanje lahko sčasoma spremeni, po drugi strani pa je omogočilo identifikacijo vidikov uresničevanja človekovih pravic, ki jih ti dejavniki in težave ne morejo upravičiti.

V sami vsebini sklepnih ugotovitev o uresničevanju v doktorski disertaciji obravnavanih človekovih pravic pa se kaže med političnimi in državljskimi pravicami, kamor se uvrščata

prepoved mučenja in pravica do življenja v smislu omejitve smrtne kazni, ter ekonomskimi, socialnimi in kulturnimi pravicami, kamor se uvršča pravica do izobraževanja, razlika v njihovi obsežnosti in splošnosti. Predvsem sklepne ugotovitve OESKP glede uresničevanja pravice do izobraževanja so podane brez informacij glede dokumentacije, ki jo je odbor preučil, in dokazov, na podlagi katerih je sklepno ugotovitev sprejel, kar otežuje tako izvrševanje potrebnih sprememb s strani držav pogodbenic kot spremljanje izvajanja priporočil s strani odbora. Res pa je tudi kakovost sklepnih ugotovitev v primeru pravice do izobraževanja, bolj kot v primeru prepovedi mučenja in omejitve smrtne kazni, zaradi poudarka na njenem postopnem izvrševanju in dejstvu, da lahko zahtevane statistične podatke zagotovijo samo države pogodbenice, odvisna od kakovosti s strani držav predloženih poročil.

Vseeno tudi OESKP in OOP sčasoma, vsaj v nekaterih vidikih uresničevanja pravice do izobraževanja, spodbujata razumevanje zadevnih določb MPESKP in KOP s strani držav pogodbenic kot načel in programskih ciljev ter tako prek sklepnih ugotovitev kot splošnih komentarjev pojasnjujeta in določata ravnanja, ki predstavljajo kršitev določb preučevanih mednarodnopravnih instrumentov s področja človekovih pravic.

Razvoju sklepnih ugotovitev je sledil tudi razvoj postopka spremljanja uresničevanja sklepnih ugotovitev, in sicer kot krepitev zahteve mednarodnopravnih instrumentov s področja človekovih pravic, da mora vsaka država pogodbenica uvesti učinkovite ukrepe za zagotavljanje v njih zapisanih pravic. Splošne komentarje, ki jih sprejemajo odbori, pa lahko v dinamičnem in kontinuiranem procesu uveljavljanja mednarodnega pogodbenega prava človekovih pravic štejemo kot obdobje povzetke razumevanja standarda, na podlagi katerega odbori ugotavljajo ustreznost ravnanj držav pogodbenic, torej njihovega razumevanja obveznosti iz pogodbe.

Ob razvoju mehanizma poročanja držav pogodbenic je v okviru odborov z mehanizmom obravnavanja pritožb posameznikov potekal tudi razvoj mehanizma pritožbenih postopkov, tako v smislu postopkov obravnave pritožb in zahtev začasne ukrepe kot v smislu oblikovanja končnih mnenj in spremljanja njihovega uresničevanja. Vsebinsko ugotavljanje kršitev držav pogodbenic v teh postopkih sčasoma ne sledi več samo določbam mednarodnopravnih instrumentov s področja človekovih pravic, temveč se ozira tudi na njihov namen.

Vendar se pri tem pokaže problematika dokazovanja primerov mučenja pred OPM. OPM pri ugotavljanju kršitev MKPM sledi opredelitvi mučenja iz njenega 1. člena, ki pa je zelo specifična in jo je posledično težko dokazati. Še posebej sta v tem smislu problematična

elementa 'hude' bolečine in trpljenja ter 'namerne' povzročitve takšnega dejanja. Določanje obsega uporabe te mednarodnopravne določbe s področja človekovih pravic tako v sklepnih ugotovitvah kot končnih mnenjih OPM je zato ključnega pomena za doseganje meril zakonitosti, ki bodo prek širjenja deljenega razumevanja o nesprejemljivosti mučenja morda nekoč privedla tudi do goste mednarodne prakse zakonitosti in s tem zagotavljanja odgovornosti držav pogodbenic v tem pogledu. Države pogodbenice, kot je razvidno tudi iz analize izvrševanja s strani odborov priporočenih sprememb, v določenih vidikih njenega uresničevanja prepoved mučenja še vedno razumejo selektivno, njeno kršenje pa omogočajo in upravičujejo predvsem v imenu nacionalne varnosti.

Razvoj mehanizma pritožbenih postopkov pa se kaže tudi v gibanju v smeri priznavanja zavezujoče narave prošelj začasne ukrepe za zaščito in končnih mnenj. Čeprav te odločitve v doktorski disertaciji obravnavnih državah pogodbenicah niso imele neposrednih učinkov v posameznih zadevah, so morda imele posredne učinke v uresničevanju preučevanih človekovih pravic. In čeprav leta 1993 na Svetovni konferenci o človekovih pravicah na Dunaju države pogodbenice še niso želele formalno potrditi zavezujočnosti končnih mnenj, je leta 2010 Meddržavno sodišče zapisalo, da je upoštevanje končnih mnenj OČP pri izvrševanju njegovih sodnih funkcij ključnega pomena za doseganje potrebne jasnosti in bistvene usklajenosti mednarodnega prava ter tako tudi pravne varnosti, do katere so upravičeni tako posamezniki z zagotovljenimi pravicami kot države, zavezane k izpolnjevanju pogodbenih obveznosti.

Razvoj in krepitev procesa preiskovanja se kaže tudi v vse širšem naboru informacij, na podlagi katerih odbori ugotavljajo uresničevanje v mednarodnopravnih pogodbah zapisanih človekovih pravic. V skladu z ustanovitvenimi dokumenti se odbori pri svojem delovanju opirajo predvsem na podatke držav pogodbenic. Za spremljanje ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic so odborom, kar so države pogodbenice potrdile v mednarodnopravnih instrumentih s področja človekovih pravic (MKSEKP, KOP), na voljo tudi podatki specializiranih agencij, skladov in drugih organov OZN. Hkrati je potekal razvoj sodelovanja z nevladnimi organizacijami, sprva na popolnoma neformalni osnovi, prek oblikovanja postopkov za sodelovanje nevladnih organizacij pri delovanju odborov in potrditve takšnega sodelovanja v najmlajšem od obravnavanih mednarodnopravnih instrumentov s področja človekovih pravic (KOP), vse do organiziranja dnevov splošnih razprav v okviru delovanja nekaterih odborov (OESKP, OOP), na katerih sodeluje še širši spekter predstavnikov civilne družbe.

Vendar je pri tem potrebno poudariti, da je interakcija med državami pogodbenicami in odbori v okviru mehanizma poročanja držav še vedno pomembna, saj je včasih, ponavadi v primerih z vidika uresničevanja človekovih pravic s strani najbolj problematičnih držav pogodbenic, to edini vir podatkov, ki jih lahko odbori oziroma mednarodna skupnost dobi o stanju uresničevanja človekovih pravic v državah pogodbenicah. Na dostopnost in verodostojnost podatkov o stanju uresničevanja človekovih pravic v določeni državi pogodbenici pa ima vpliv tudi nabor drugih mehanizmov, ki so za preiskovanje na voljo posameznemu odboru. V postopkih pritožb posameznikov je namreč podatek pridobljen s strani nosilcev pravic. Postopki preiskav in obiskov na ozemlju države pogodbenice ter sistem rednih obiskov na krajih v državah pogodbenicah in državni preventivni mehanizmi pa omogočajo neposredno pridobivanje podatkov o uresničevanju človekovih pravic v državi pogodbenici. Tudi nabor mehanizmov, ki jih odbori uporabljajo za spremljanje uresničevanja mednarodnopravnih obveznosti s področja človekovih pravic, je torej povezan s pridobivanjem podatkov, ki ne izhajajo od držav pogodbenic samih.

Povečuje se tudi javnost dokumentov, sprejetih v okviru pritožbenih postopkov ter postopkov preiskav in obiskov na ozemlju države pogodbenice pri odbori, ki za spremljanje uresničevanja mednarodnopravnih obveznosti s področja človekovih pravic uporabljajo te postopke, prav tako javnost komentarjev držav pogodbenic na sklepne ugotovitve odborov. Nenazadnje pa odbori v širjenju sprejemanja mednarodnopravnih norm človekovih pravic začenjajo dajati poudarek tudi vlogi medijev v tem procesu, tako na mednarodni ravni kot v posameznih državah pogodbenicah.

Odgovor na raziskovalno vprašanje doktorske disertacije – tj. kako krepitev in razvoj norm mednarodnega prava človekovih pravic ter razvoj pristojnosti odborov za spremljanje uresničevanja mednarodnopravnih pogodb s področja človekovih pravic vplivajo na uresničevanje ugotovitev in priporočil pogodbenih teles OZN za nadzor nad uresničevanjem človekovih pravic oziroma odborov in s tem na dejansko uresničevanje človekovih pravic – lahko glede na analizo preučevanih odborov in pravic torej strnemo v naslednjih ugotovitvah.

Na skladno ravnanje držav pogodbenic z ugotovitvami in s priporočili odborov vpliva predvsem široka sprejetost posameznega vidika uresničevanja mednarodne norme človekovih pravic, pri čemer je bistvenega pomena konsenz in ne čas sprejetosti norme s strani večine držav pogodbenic, kar potrjuje povezavo med določanjem standardov oziroma normo in zagotavljanjem odgovornosti oziroma z njo usklajenim ravnanjem. Široka sprejetost norme se odraža tudi v pogostejšem izvrševanju s strani odborov priporočenih pravnih sprememb, v

primerjavi z drugimi normami, kjer je izvrševanje s strani odborov priporočenih pravnih sprememb počasno, delno ali neobstoječe. Čeprav se načini, kako države pogodbenice izvajajo določbe mednarodnopravnih sporazumov v svojih notranjih pravnih redih, močno razlikujejo, razlike v izvrševanju pravnih sprememb glede na sprejetost norme kažejo na to, da države pogodbenice zavarovanju pravice z učinkovitimi domačimi pravnimi sredstvi ter s sodnim varstvom pripisujejo poseben pomen.

Še več, široka sprejetost norme vpliva tudi na izvrševanje s strani odborov priporočenih institucionalnih sprememb in sprememb v politiki, čeprav ni nujno, da te vodijo do sprememb v smislu prenehanja neposrednega izvajanja kršitve človekove pravice, kot to potrjujejo primeri prepovedi mučenja in slabega ravnanja, nasilja nad ženskami in telesnega kaznovanja otrok ter zagotavljanja nediskriminacije v zvezi z izobraževanjem. Če lahko neuspeh prepovedi nasilja nad ženskami in telesnega kaznovanja otrok v praksi do določene mere povežemo s postopnim širjenjem norme prepovedi mučenja, v smislu, da še nista utrjeni, se vseeno postavlja vprašanje o zmožnosti držav pogodbenic, da, čeprav normo človekovih pravic sprejemajo in izvajajo ukrepe za njeno zagotavljanje, vse vidike njenega uresničevanja tudi dejansko udeležijo. Pri teh normah človekovih pravic se namreč zdi ključnega pomena ne samo njihovo mednarodno–družbeno, temveč tudi notranje–družbeno ponotranjanje. V tem smislu je razumeti tudi vse pogostejše pozive odborov državam pogodbenicam, da glede nekaterih vidikov uresničevanja določenih človekovih pravic ozaveščajo, izobražujejo in usposablajo svoje državljane in druge posameznike.

Razdelava in utrjevanje norme s strani odborov, v smislu natančnejše določitve mednarodnopravne obveznosti, ima pozitiven vpliv na skladnejše ravnanje držav pogodbenic z ugotovitvami in s priporočili odborov. Preko izboljšanja doseganja meril zakonitosti se krepí praksa zakonitosti in s tem pravna obveznost mednarodnopravne norme človekovih pravic. V primeru razvoja norme s strani odborov pa je vpliv na skladnost ravnanja držav pogodbenic z ugotovitvami in s priporočili odbora negativen, vendar lahko pozitiven v smislu izboljšanja prakse na področju človekovih pravic oziroma prilagoditve prakse na področju človekovih pravic na spremenjene pogoje. Razvoj norme namreč lahko pomeni, da je prejšnja raven standarda v posameznem vidiku uresničevanja človekove pravice na splošno dosežena in se je začel nov krog oblikovanja interakcijskega prava. Po drugi strani je razvoj norme lahko odraz novih deljenih razumevanj ali novih spoznanj odborov o posameznem vidiku uresničevanja človekove pravice, ki zahteva interakcijsko pravno potrditev.

V slednjem primeru je nastanek interakcijskega prava bolj negotov, čeprav tudi obstoj mednarodne družbene norme ne pomeni nujno nastanka prakse zakonitosti, še posebej v primeru globoko zakoreninjenih družbenih prepričanj, ki se dotikajo zasebne sfere posameznikov. Še več, kaže, da je praksa zakonitosti spodkopana tudi v vidikih široko sprejetih mednarodnopравnih norm človekovih pravic, ki vplivajo na zmožnost držav pogodbenic, da ohranjajo svojo vrhovno oblast nad ozemljem in ljudstvom.

Ob pomanjkanju deljenega razumevanja držav pogodbenic o posameznem vidiku uresničevanja mednarodnopравne norme človekovih pravic se pri izvrševanju priporočil odborov sicer pokažejo tudi 'klasični' dejavniki, ki vplivajo na zmožnost držav pogodbenic za izvrševanje prevzetih mednarodnopравnih obveznosti s področja človekovih pravic, kot so liberalno-demokratski/avtokratski politični režim, notranji konflikt, za vlado ali družbo ogrožajoče okoliščine kot na primer pojav terorizma, in ekonomska razvitost. Ti so še posebej izraziti pri priporočenih spremembah, ki zahtevajo prenehanje neposrednega izvajanja kršitve človekove pravice, čeprav vplivajo tudi na pripravljenost in zmožnost držav pogodbenic za izvrševanje drugih vrst s strani odborov priporočenih sprememb. Vendar se vpliv teh dejavnikov ob ustrezno spremenjenih pogojih zmanjša.

Tudi nabor mehanizmov in postopkov, ki jih določen odbor uporablja za spremljanje uresničevanja mednarodnopравnih obveznosti s področja človekovih pravic, je odraz (široke) sprejetosti mednarodnopравne norme človekovih pravic, na skladno ravnanje držav pogodbenic z ugotovitvami in s priporočili odborov pa neposredno ne vpliva, razen v že omenjenem smislu zmožnosti odborov za ugotavljanje razkoraka med s strani držav pogodbenic sprejetimi in izvrševanimi mednarodnopравnimi obveznostmi s področja človekovih pravic. V tem smislu pozitivno vpliva na vsakokratno ponovno identificiranje vidikov uresničevanja človekovih pravic, ki jih mora država pogodbenica, da bi dosegla 'končno' skladno ravnanje z mednarodnopравno normo človekovih pravic, izboljšati.

Pomen širokega nabora mehanizmov in razvoja postopkov, ki jih odbori uporabljajo za spremljanje uresničevanja mednarodnopравnih obveznosti s področja človekovih pravic, pa se kaže tudi z vidika omogočanja nenehnega identificiranja različnih oblik kršitev različnih aspektov uresničevanja človekovih pravic, preko ali mimo držav pogodbenic, kar usmerja nenehni razvoj mednarodnopравnih norm s področja človekovih pravic, in z vidika omogočanja in krepitve tako povezave med domačimi in mednarodnimi deljenimi razumevanji kot samih mednarodnih deljenih razumevanj.

Razvoj pristojnosti odborov ima torej manjši vpliv na skladno ravnanje držav z mednarodnopravnimi določbami s področja človekovih pravic kot razvoj mednarodnega pogodbenega prava človekovih pravic. Pomen nabora mehanizmov in postopkov, ki jih določen odbor uporablja za spremljanje uresničevanja mednarodnopravnih obveznosti s področja človekovih pravic, pa je tako potrebno razumeti predvsem v smislu njegovega prispevka k razvoju mednarodnega pogodbenega prava človekovih pravic.

Sklenemo lahko, da razvoj mednarodnega pogodbenega prava človekovih pravic pomeni več različnih procesov, ki sočasno in vsak do določene mere, odvisno od vidika uresničevanja posamezne človekove pravice, vplivajo na uspeh njegovega uveljavljanja, torej na skladno ravnanje držav z mednarodnopravnimi določbami s področja človekovih pravic. Mednarodne norme človekovih pravic so resda zapisane v mednarodnopravnih pogodbah s področja človekovih pravic, ki so jih države pogodbenice sprejele in se zavezale k njihovem izpolnjevanju, vendar, kot potrjuje analiza 'drugorednega' skladnega ravnanja držav pogodbenic z mednarodnopravnimi določbami s področja človekovih pravic v doktorski disertaciji, zagotavljanje trajne spremembe v pristopu držav pogodbenic k vprašanju človekovih pravic zahteva njihovo notranjo strukturno spremembo in vsakokratno interakcijsko pravno potrditev, ki že vključuje tudi vpliv zmožnosti in pripravljenosti držav pogodbenic za izvrševanje prevzetih obveznosti s področja človekovih pravic.

V tem smislu je tudi vloga pogodbenih teles OZN za nadzor nad uresničevanjem človekovih pravic oziroma odborov pri krepitvi in razvoju normativno pravne ureditve mednarodnega varstva človekovih pravic, večplastna. So tisti, ki preiskujejo ravnanje držav pogodbenic, socializirajo države pogodbenice, krepijo izpolnjevanje meril zakonitosti mednarodnih norm človekovih pravic in na ta način omogočajo vnašanje mednarodnih norm človekovih pravic v prakso zakonitosti. Vsekakor pa zato niso tisti, ki bi morali upravičevati neuresničevanje človekovih pravic v praksi oziroma svojo neučinkovitost in nezadostnost pri prevajanju mednarodnopravnih določb s področja človekovih pravic v njihovo dejansko uresničevanje znotraj držav pogodbenic, saj so samo del procesov nenehnega uveljavljanja in razvoja mednarodnega pogodbenega prava človekovih pravic.

Uveljavljanje mednarodnega prava človekovih pravic zato ni enosmeren proces uresničevanja skupnih vrednot mednarodne družbe, pač pa se te vrednote v tem procesu šele in nenehno potrjujejo in razvijajo ter tako odražajo vsakokratno stopnjo mednarodno družbenega razvoja. Ob upoštevanju postopno vse večjega obsega široko sprejetih mednarodnih norm človekovih pravic oziroma vsaj nekaterih vidikov njihovega uresničevanja

in hkratnem širjenju naborov mehanizmov in postopkov, ki jih odbori uporabljajo za spremljanje uresničevanja mednarodnih norm človekovih pravic, pa lahko zaključimo, da se krepi in širi tudi obseg mednarodnopravnih norm človekovih pravic ter s tem dejanska zaščita in pozicioniranje posameznika v njegovem odnosu z državo.

Seznam uporabljenih virov

- Abbott, Kenneth W., Robert O. Keohane, Andrew Moravcsik, Anne-Marie Slaughter in Duncan Snidal. 2000. The Concept of Legalization. *International Organization* 54(3): 401–419.
- Acharya, Amitav. 2004. How Ideas Spread: Whose Norms Matter? Norm Localization and Institutional Change in Asian Regionalism. *International Organization* 58(2): 239–275.
- Adler, Emanuel. 2005. *Communitarian International Relations: The Epistemic Foundations of International Relations*. London in New York: Routledge.
- Ahmadou Sadio Diallo (*Republic of Guinea v. Democratic Republic of the Congo*), International Court of Justice, sodba, 24. maj 2007. Dostopno prek: <http://www.icj-cij.org/en/case/103/judgments> (9. oktober 2018).
- Ajibola, Bolasodun Adesumbo. 1996. Compliance with Judgments of the International Court of Justice. V *Compliance with Judgments of International Courts*, ur. Mielle K. Bulterman in Martin Kuijer, 9–38. The Hague: Kluwer Law International.
- Alaimo, Kara. 2016. Increased Efforts by Modern States to Improve Their Reputations for Enforcing Women's Human Rights. *International Journal of Communication* 10: 2481–2500.
- Alkoby, Asher. 2008. Theories of Compliance with International Law and the Challenge of Cultural Difference. *Journal of International Law and International Relations* 4(1): 151–198.
- Alston, Philip. 2000. Beyond 'them' and 'us': Putting treaty body reform into perspective. V *The Future of UN Human Rights Treaty Monitoring*, ur. Philip Alston in James Crawford, 501–525. Cambridge: Cambridge University Press.
- Alston, Philip in James Crawford. 2000. *The Future of UN Human Rights Treaty Monitoring*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Alston, Philip in Gerard Quinn. 1987. The Nature and Scope of States Parties' Obligations under the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. *Human Rights Quarterly* 9(2): 156–229.
- Ambrož, Matjaž, Ljubo Bavcon, Zvonko Fišer, Damjan Korošec, Vasilka Sancin, Liljana Selinšek in Mirjam Škrk. 2012. *Mednarodno kazensko pravo*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.

- American Anthropological Association. 1947. *1947 Statement on Human Rights*. Dostopno prek: <http://humanrights.americananthro.org/1947-statement-on-human-rights/> (14. november 2018).
- 1999. *1999 Statement on Human Rights*. Dostopno prek: <http://humanrights.americananthro.org/1999-statement-on-human-rights/> (14. november 2018).
- American Society of International Law. 2012. *Belgium v. Senegal: The International Court of Justice Affirms the Obligation to Prosecute or Extradite Hissène Habré Under the Convention Against Torture*. Dostopno prek: <https://www.asil.org/insights/volume/16/issue/29/belgium-v-senegal-international-court-justice-affirms-obligation> (9. avgust 2018).
- Amnesty International. 2004. *Belarus and Uzbekistan: the last executioners. The trend towards abolition in the former Soviet space*. Dostopno prek: <https://www.amnesty.org/download/Documents/96000/eur040092004en.pdf> (13. oktober 2017).
- 2009. *Yemen's Dark Side, Discrimination and Violence against Women and Girls*. Dostopno prek: [file:///C:/Users/Doma%C4%8Di/Downloads/mde310142009en%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Doma%C4%8Di/Downloads/mde310142009en%20(1).pdf) (13. oktober 2017).
- 2012. *Death penalty*. Dostopno prek: <https://www.theguardian.com/news/datablog/2011/mar/29/death-penalty-countries-world> (13. november 2017).
- 2014. *Torture in 2014, 30 years of Broken Promises*. Dostopno prek: <https://www.amnesty.org/en/documents/act40/004/2014/en/> (13. november 2017).
- 2016. *Abolitionist and Retentionist Countries as of 20 June 2016*. Dostopno prek: https://www.acu.edu.au/__data/assets/pdf_file/0003/1135074/Abolitionist_and_retentionist_countries_as_at_20161201.pdf (13. november 2017).
- 2017. *Death Sentences and Executions 2016*. Dostopno prek: https://www.amnestyusa.org/files/4._embargoed_stats_report.pdf (13. november 2017).
- Anagnostou, Dia in Alina Mungiu-Pippidi. 2014. Domestic Implementation of Human Rights Judgments in Europe: Legal Infrastructure and Government Effectiveness Matter. *The European Journal of International Law* 25(1): 205–227.
- Armstrong, David, Theo Farrell in Helene Lambert. 2012. *International Law and International Relations*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- Association for the Prevention of Torture (APT) in Center for Justice and International Law (CEJIL). 2008. *Torture in International Law: A guide to jurisprudence*. Geneva in Washington: APT in CEJIL.

- Association for the Prevention of Torture (APT) in Convention against Torture Initiative (CTI). 2016. *Guide on anti-torture legislation*. Geneva: APT in CTI.
- Bain, William. 2010. The Pluralist–Solidarist Debate in the English School. V *International Studies Encyclopedia*, ur. Robert A. Denemark. Chichester: Wiley-Blackwell.
- Barnes, James F., Marshall Carter in Max J. Skidmore. 1980. *The World of Politics: A Concise Introduction*. New York: St. Martin's Press.
- Barnett, Michael. 2011. Social Constructivism. V *The Globalization of World Politics*, ur. John Baylis, Steve Smith in Patricia Owens, 148–166. Oxford: Oxford University Press.
- Bassiouni, M. Cherif. 1996. International crimes: jus cogens and obligation erga omnes. *Law and Contemporary Problems* 59(4): 63–74.
- Baumgartner, Samuel P. 2011. Does Access to Justice Improve Countries' Compliance with Human Rights Norms? – An Empirical Study. *Cornell International Law Journal* 44: 441–491.
- Bayefsky, Anne F. 1994. Implementing Human Rights Treaties: The Prognosis after Vienna. *American Society of International Law* 88: 428–436.
- 2001. *The UN Human Rights Treaty System: Universality at the Crossroads*. Dostopno prek: <http://www.bayefsky.com/report/finalreport.pdf> (9. oktober 2018).
- 2012a. *The United Nations Human Rights Treaties, Concluding Observations*. Dostopno prek: <http://www.bayefsky.com/docs.php/area/conclobs> (9. oktober 2018).
- 2012b. *The United Nations Human Rights Treaties, Jurisprudence*. Dostopno prek: <http://www.bayefsky.com/docs.php/area/jurisprudence> (9. oktober 2018).
- 2017. *How To Complain About Human Rights Treaty Violations, Choosing a Forum*. Dostopno prek: http://www.bayefsky.com/complain/44_forum.php (4. oktober 2017).
- Beiter, Klaus Dieter. 2006. *The Protection of the Right to Education by International Law, Including a Systematic Analysis of Article 13 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*. Leiden, Boston: Martinus Nijhoff Publishers.
- Bellamy, Alex. J. 2007. The English School. V *International Relations Theory for the Twenty-First Century: An introduction*, ur. Martin Griffiths, 75–87. Abingdon, New York: Routledge.
- Belorusija. 2010. *Consideration of reports submitted by States parties under article 19 of the Convention: Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment: 4th periodic reports of States parties due in 2000: Belarus,*

- CAT/C/BLR/4. Dostopno prek: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CAT%2FC%2FBLR%2F4&Lang=en (2. november 2017).
- Benko, Vladimir. 2000. *Sociologija mednarodnih odnosov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Bernaz, Nadia. 2013. Continuing evolution of the United Nations Treaty bodies system. V *Routledge Handbook of International Human Rights Law*, ur. Scott Sheeran in Sir Nigel Rodley, 707–723. London, New York: Routledge.
- Bianchi, Andrea. 2016. *International Law Theories: An Inquiry Into Different Ways of Thinking*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Birdsall, Andrea. 2009. *The International Politics of Judicial Intervention: Creating a More Just Order*. Abingdon, New York: Routledge.
- Bloomer, Benjamin. 2016. A Proposed Enhancement to UN Treaty Enforcement: Regular Recommendations to Civil Society. *International Human Rights Law Journal* 2(1): 1–17.
- Böhning, W. Roger. 2005. *Labour Rights in Crisis: Measuring the Achievement of Human Rights in the World of Work*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire in New York: Palgrave Macmillan.
- Bradley, Curtis A. in Jack L. Goldsmith. 2000. Treaties, Human Rights, and Conditional Consent. *University of Pennsylvania Law Review* 149(2): 399–468.
- Brems Knudsen, Tonny. 1999. *Humanitarian Intervention and International Society: Contemporary Manifestations of an Explosive Doctrine* (doktorska disertacija). Forlaget Politica, Århus C.
- 2000. *International Society and International Solidarity: Recapturing the Solidarist Origins of the English School*. Dostopno prek: <https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/4d03710a-75c3-494e-827a-018d7cddeeff.pdf> (17. julij 2018).
- 2015. Solidarism, Pluralism and Fundamental Institutional Change. V *The English School in retrospect and prospect: Barry Buzan's an introduction to the English School of International Relations: the societal approach*, Peter Wilson, Yongjin Zhang, Tonny Brems Knudsen, Peter Wilson, Paul Sharp, Cornelia Navari in Barry Buzan, 15–27. Dostopno prek: http://eprints.lse.ac.uk/65321/1/_lse.ac.uk_storage_LIBRARY_Secondary_libfile_shared_repository_Content_Wilson,%20P_English%20School%20in%20retrospect_Wilson_English%20School%20in%20retrospect_2016.pdf (29. oktober 2018).
- Broecker, Christen in Michael O'Flaherty. 2014. *The Outcome of the General Assembly's Treaty Body Strengthening Process: An Important Milestone on a Longer Journey*.

- Dostopno prek: https://www.universal-rights.org/wp-content/uploads/2015/02/URG_Policy_Brief_web_pge_by_pge_hd.pdf (24. oktober 2018).
- Brunnée, Jutta in Stephen J. Toope. 2010. *Legitimacy and Legality in International Law: An Interactional Account*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- 2011. Interactional international law: an introduction. *International Theory* 3(2): 307–318.
- 2012. *Constructivism and International Law*. Dostopno prek: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2088132 (14. november 2018).
- Buchanan, Allen. 2010. *Human Rights, Legitimacy, and the Use of Force*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Buergenthal, Thomas. 2001. *The U.N. Human Rights Committee*. Dostopno prek: http://www.mpil.de/files/pdf1/mpunybu_buergenthal_5.pdf (31. marec 2017).
- Bull, Hedley. 1966. The Grotian Conception of International Society. V *Diplomatic Investigations*, ur. Herbert Butterfield in Martin Wight, 50–73. London: Allen & Unwin.
- 2002. *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*. Basingstoke, New York: Palgrave.
- Bunch, Charlotte. 1999. Women's Rights as Human Rights: Toward a Re-Vision of Human Rights. V *The Politics of Human Rights*, ur. Obrad Savić, 232–242. London, New York: Verso.
- Burley, Anne-Marie. 1992. Law among Liberal States: Liberal Internationalism and the Act of State Doctrine. *Columbia Law Review* 92(8): 1907–1996.
- Buzan, Barry. 2001. The English School: An underexploited resource in IR. *Review of International Studies* 27(3): 471–488.
- 2004. *From International to World Society? English School Theory and the Social Structure of Globalisation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- 2014. *An Introduction to the English School of International Relations: The Societal Approach*. Cambridge, Malden: Polity Press.
- Camilleri, Michael J. in Viviana Krsticevic. 2009. *Making International Law stick: Reflections on compliance with judgments in the Inter-American Human Rights System*. Dostopno prek: <http://www.bristol.ac.uk/media-library/sites/law/migrated/documents/vivianakrsticevicmichaeljcamilleripres.pdf> (13. november 2017).
- Camp Keith, Linda. 1999. The United Nations International Covenant on Civil and Political Rights: Does It Make a Difference in Human Rights Behavior? *Journal of Peace Research* 36(1): 95–118.

- Casla, Koldo. 2018. *Supreme Court of Spain: UN Treaty Body individual decisions are legally binding*. Dostopno prek: <https://www.ejiltalk.org/supreme-court-of-spain-un-treaty-body-individual-decisions-are-legally-binding/> (3. avgust 2018).
- Cassese, Antonio. 2005. *International Law*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Center for Economic and Social Rights. 2015. *UN adopts Agenda 2030, but will governments follow through?* Dostopno prek: <http://www.cesr.org/un-adopts-agenda-2030-will-governments-follow-through> (13. november 2018).
- Centre for Civil and Political Rights. 2017. *CCPR Working Methods*. Dostopno prek: <http://ccprcentre.org/ccpr-working-methods> (13. avgust 2017).
- Chayes, Abram in Antonia Handler Chayes. 1993. On Compliance. *International Organization* 47(2): 175–205.
- 1995. *The New Sovereignty*. Cambridge, London: Harvard University Press.
- Checkel, Jeffrey T. 2001. Why Comply? Social Learning and European Identity Change. *International Organization* 55(3): 553–588.
- 2007. International Institutions and Socialization in Europe, Introduction and Framework. V *International Institutions and Socialization in Europe*, ur. Jeffrey T. Checkel, 3–27. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- Child Rights International Network. 2012. *Inhuman sentencing of child offenders in Yemen*. Dostopno prek: http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/docs/ngos/CRIN_Yemen104.pdf (10. september 2017).
- Chinkin, Christine M. 1989. The Challenge of Soft Law: Development and Change in International Law. *The International and Comparative Law Quarterly* 38(4): 850–866.
- Chinkin, Christine. 2001. The United Nations Decade for the Elimination of Poverty: What Role for International Law? *Current Legal Problems* 54(1): 553–589.
- Clark, Ian. 2007. *International Legitimacy and World Society*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Cole, Wade M. 2005. Sovereignty Relinquished? Explaining Commitment to the International Human Rights Covenants, 1966–1999. *American Sociological Review* 70(3): 472–95.
- 2009. Hard and Soft Commitments to Human Rights Treaties, 1966–2000. *Sociological Forum* 24(3): 563–588.
- Colombia profile – Timeline. 2017. *BBC*. Dostopno prek: <http://www.bbc.com/news/world-latin-america-19390164> (22. oktober 2017).

- Committee against Torture. 1988. *Report of the Committee against Torture*, A/43/46. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/162242> (2. november 2017).
- 1989. *Report of the Committee against Torture*, A/44/46. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/145546> (2. november 2017).
- 1990. *Report of the Committee against Torture*, A/45/44. Dostopno prek: http://www.bayefsky.com/general/a_45_44.pdf (2. november 2017).
- 1991. *Report of the Committee against Torture*, A/46/46. Dostopno prek: <http://www.undocs.org/A/46/46> (2. november 2017).
- 1993a. *Report of the Committee against Torture*, A/48/44. Dostopno prek: [https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=A%2F48%2F44\(SUPP\)&Lang=en](https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=A%2F48%2F44(SUPP)&Lang=en) (2. november 2017).
- 1993b. *Report of the Committee against Torture*, A/48/44/Add.1. Dostopno prek: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=A%2F48%2F44%2FADD.1&Lang=en (2. november 2017).
- 1994a. *Report of the Committee against Torture*, A/49/44. Dostopno prek: [http://www.undocs.org/A/49/44\(SUPP\)](http://www.undocs.org/A/49/44(SUPP)) (2. november 2017).
- 1994b. *Views, Communication No. 15/1994*, CAT/C/13/D/15/1994. Dostopno prek: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CAT%2FC%2F13%2FD%2F15%2F1994&Lang=en (2. november 2017).
- 1995. *Report of the Committee against Torture*, A/50/44. Dostopno prek: <http://www.un.org/documents/ga/docs/50/plenary/a50-44.htm> (2. november 2017).
- 1996. *Report of the Committee against Torture*, A/51/44. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/330895> (2. november 2017).
- 1997. *Report of the Committee against Torture*, A/52/44. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/177770> (2. november 2017).
- 1998a. *Communication no. 94/1997: #Committee against Torture, 20th session, 4-22 May 1998: views*, CAT/C/20/D/94/1997. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/220519> (2. november 2017).
- 1998b. *Report of the Committee against Torture*, A/53/44. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/221179> (2. november 2017).
- 1998c. *General Comment No. 1: Implementation of Article 3 of the Convention in the Context of Article 22 (Refoulement and Communications)*. Dostopno prek: <http://www.refworld.org/docid/453882365.html> (9. oktober 2018).

- 1999. *Report of the Committee against Torture*, A/54/44. Dostopno prek: [http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=A/54/44\(SUPP\)&Lang=En](http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=A/54/44(SUPP)&Lang=En) (2. november 2017).
- 2000a. *Communication no. 96/1997: Committee against Torture, 23rd session, 8-19 November 1999: views*, CAT/C/23/D/96/1997. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/233989> (2. november 2017).
- 2000b. *Communication no 99/1997: Committee against Torture, 24th session, 1-19 May 1999: views*, CAT/C/24/D/99/1997. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/238631> (2. november 2017).
- 2000c. *Report of the Committee against Torture, 23rd session (8-19 November 1999), 24th session (1-19 May 2000)*, A/55/44. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/153711> (2. november 2017).
- 2001a. *Communication no. 149/1999: views of the Committee against Torture under article 22 of the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*, CAT/C/25/D/149/1999. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/238641> (2. november 2017).
- 2001b. *Report of the Committee against Torture, 25th session (13-24 November 2000), 26th session (30 April-18 May 2001)*, A/56/44. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/236361> (2. november 2017).
- 2002a. *Conclusions and recommendations of the Committee against Torture: Spain*, CAT/C/CR/29/3. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/243291> (2. november 2017).
- 2002b. *Report of the Committee against Torture, 27th session, 12-23 November 2001 and 28th session, 29 April-17 May 2002*, A/57/44. Dostopno prek: [https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=A%2f57%2f44\(SUPP\)&Lang=en](https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=A%2f57%2f44(SUPP)&Lang=en) (2. november 2017).
- 2002c. *Complaint no. 193/2001: Committee against Torture, 29th session, 11-22 November 2002: decision*, CAT/C/29/D/193/2001. Dostopno prek: <https://digitallibrary.un.org/record/483654?ln=en> (2. november 2017).
- 2003. *Report of the Committee against Torture, 29th session, 11-22 November 2002 and 30th session, 28 April-16 May 2003*, A/58/44. Dostopno prek: https://digitallibrary.un.org/record/505454/files/A_58_44-EN.pdf (2. november 2017).

- 2004a. *Communication no. 183/2001: Committee against Torture, 32nd session, 3-21 May 2004: decision*, CAT/C/32/D/183/2001. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/248863> (2. november 2017).
- 2004b. *Conclusions and recommendations of the Committee against Torture: Cameroon*, CAT/C/CR/31/6. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/247533> (2. november 2017).
- 2004c. *Conclusions and recommendations of the Committee against Torture: Chile*, CAT/C/CR/32/5. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/249331> (2. november 2017).
- 2004d. *Conclusions and recommendations of the Committee against Torture: Colombia*, CAT/C/CR/31/1. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/247399> (2. november 2017).
- 2004e. *Conclusions and recommendations of the Committee against Torture: Germany*, CAT/C/CR/32/7. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/249269> (2. november 2017).
- 2004f. *Conclusions and recommendations of the Committee against Torture: Morocco*, CAT/C/CR/31/2. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/247425> (2. november 2017).
- 2004g. *Conclusions and recommendations of the Committee against Torture: New Zealand*, CAT/C/CR/32/4. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/249293> (2. november 2017).
- 2004h. *Conclusions and recommendations of the Committee against Torture: United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, Crown Dependencies and Overseas Territories*, CAT/C/CR/33/3. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/251510> (2. november 2017).
- 2004i. *Report of the Committee against Torture, 31st session, 10-21 November 2003 and 32nd session, 3-21 May 2004*, A/59/44. Dostopno prek: [https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=A%2F59%2F44\(SUPP\)&Lang=en](https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=A%2F59%2F44(SUPP)&Lang=en) (2. november 2017).
- 2005a. *Conclusions and recommendations of the Committee against Torture: Canada*, CAT/C/CR/34/CAN. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/254739> (2. november 2017).
- 2005b. *Conclusions and recommendations of the Committee against Torture: Finland*, CAT/C/CR/34/FIN. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/254631> (2. november 2017).
- 2005c. *Conclusions and recommendations of the Committee against Torture: Sri Lanka*, CAT/C/LKA/CO/2. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/257740> (2. november 2017).

- 2005d. *Report of the Committee against Torture, 33rd session, 16-26 November 2004 and 34th session, 2-20 May 2005*, A/60/44. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/256712> (2. november 2017).
- 2006a. *Conclusions and recommendations of the Committee against Torture: Democratic Republic of the Congo*, CAT/C/DRC/CO/1. Dostopno prek: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CAT/C/DRC/CO/1&Lang=En (2. november 2017).
- 2006b. *Conclusions and recommendations of the Committee against Torture: Georgia*, CAT/C/GEO/CO/3. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/261523> (2. november 2017).
- 2006c. *Conclusions and recommendations of the Committee against Torture: Guatemala*, CAT/C/GTM/CO/4. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/261329> (2. november 2017).
- 2006č. *Report of the Committee against Torture, 35th session, 14-25 November 2005 and 36th session, 1-19 May 2006*, A/61/44. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/165895> (2. november 2017).
- 2007a. *Conclusions and recommendations of the Committee against Torture: Italy*, CAT/C/ITA/CO/4. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/265321> (2. november 2017).
- 2007b. *Conclusions and recommendations of the Committee against Torture: Mexico*, CAT/C/MEX/CO/4. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/263458> (2. november 2017).
- 2007c. *Conclusions and recommendations of the Committee against Torture: the Netherlands*, CAT/C/NET/CO/4. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/265847> (2. november 2017).
- 2007č. *Conclusions and recommendations of the Committee against Torture: Poland*, CAT/C/POL/CO/4. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/265323> (2. november 2017).
- 2007d. *Conclusions and recommendations of the Committee against Torture: Russian Federation*, CAT/C/RUS/CO/4. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/263440> (2. november 2017).

- 2007e. *Conclusions and recommendations of the Committee against Torture: Ukraine*, CAT/C/UKR/CO/5. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/265781> (2. november 2017).
- 2007f. *Report of the Committee against Torture, 37th session (6-24 November 2006); 38th session (30 April-18 May 2007)*, A/62/44. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/269882> (2. november 2017).
- 2008a. *Concluding observations of the Committee against Torture: Algeria*, CAT/C/DZA/CO/3. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/270784> (2. november 2017).
- 2008b. *Concluding observations of the Committee against Torture: Sweden*, CAT/C/SWE/CO/5. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/271049> (2. november 2017).
- 2008c. *Conclusions and recommendations of the Committee against Torture: Costa Rica*, CAT/C/CRI/CO/2. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/271102> (2. november 2017).
- 2008č. *Conclusions and recommendations of the Committee against Torture: Norway: corrigendum*, CAT/C/NOR/CO/5. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/268894> (2. november 2017).
- 2008d. *Conclusions and recommendations of the Committee against Torture: Uzbekistan*, CAT/C/UZB/CO/3. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/269643> (2. november 2017).
- 2008e. *Report of the Committee against Torture, 39th session (5-23 November 2007); 40th session (28 April-16 May 2008)*, A/63/44. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/172415> (2. november 2017).
- 2008f. *General Comment No. 2: Implementation of article 2 by States parties*, CAT/C/GC/2. Dostopno prek: <http://www.refworld.org/docid/47ac78ce2.html> (9. oktober 2018).
- 2009a. *Concluding observations of the Committee against Torture: Belgium*, CAT/C/BEL/CO/2. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/276768> (2. november 2017).
- 2009b. *Concluding observations of the Committee against Torture: Chile*, CAT/C/CHL/CO/5. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/278411> (2. november 2017).

- 2009c. *Concluding observations of the Committee against Torture: Spain*, CAT/C/ESP/CO/5. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/281157> (2. november 2017).
- 2009č. *Concluding observations of the Committee against Torture: New Zealand*, CAT/C/NZL/CO/5. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/278056> (2. november 2017).
- 2009d. *Concluding observations of the Committee against Torture: Serbia*, CAT/C/SRB/CO/1. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/276651> (2. november 2017).
- 2009e. *Report of the Committee against Torture, 41st session (3-21 November 2008); 42nd session (27 April-15 May 2009)*, A/64/44. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/148560> (2. november 2017).
- 2010a. *Report of the Committee against Torture, 43rd session (2-20 September 2009); 44th session (26 April-14 May 2010)*, A/65/44. Dostopno prek: <http://undocs.org/en/A/65/44> (2. november 2017).
- 2010b. *Concluding observations of the Committee against Torture: Cameroon*, CAT/C/CMR/CO/4. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/283604> (2. november 2017).
- 2010c. *Concluding observations of the Committee against Torture: Colombia*, CAT/C/COL/CO/4. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/283241> (2. november 2017).
- 2010č. *Concluding observations of the Committee against Torture: Jordan*, CAT/C/JOR/CO/2. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/283555> (2. november 2017).
- 2010d. *Concluding observations of the Committee against Torture: Switzerland*, CAT/C/CHE/CO/6. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/283603> (2. november 2017).
- 2010e. *Concluding observations of the Committee against Torture: Yemen*, CAT/C/YEM/CO/2/Rev.1. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/382809> (2. november 2017).
- 2011a. *Report of the Committee against Torture, 45th session (1-19 November 2010), 46th session (9 May-3 June 2011)*, A/66/44. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/292746> (2. november 2017).

- 2011b. *Concluding observations of the Committee against Torture: Belarus*, CAT/C/BLR/CO/4. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/292812> (2. november 2017).
 - 2011c. *Concluding observations of the Committee against Torture: Finland*, CAT/C/FIN/CO/5-6. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/382952> (2. november 2017).
 - 2011č. *Concluding observations of the Committee against Torture: Germany*, CAT/C/DEU/CO/5. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/292814> (2. november 2017).
 - 2011d. *Concluding observations of the Committee against Torture: Sri Lanka*, CAT/C/LKA/CO/3-4. Dostopno prek: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CAT%2FC%2FLKA%2FCO%2F3-4&Lang=en (2. november 2017).
 - 2011e. *Concluding observations of the Committee against Torture: Morocco*, CAT/C/MAR/CO/4. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/293173> (2. november 2017).
 - 2011f. *Concluding observations of the Committee against Torture: Paraguay*, CAT/C/PRY/CO/4-6. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/382999> (2. november 2017).
 - 2012a. *Report of the Committee against Torture, 47th session (31 October-25 November 2011), 48th session (7 May-1 June 2012)*, A/67/44. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/298737> (2. november 2017).
 - 2012b. *General comment no. 3, 2012: Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment: implementation of article 14 by States parties*, CAT/C/GC/3. Dostopno prek: <http://www.refworld.org/docid/5437cc274.html> (22. oktober 2018).
- Committee on Economic, Social and Cultural Rights. 1989. *Report on the third session*, E/1989/22. Dostopno prek: [http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=E%2F1989%2F22\(SUPP\)&Lang=en](http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=E%2F1989%2F22(SUPP)&Lang=en) (2. november 2017).
- 1991a. *Report on the fifth session*, E/1991/23. Dostopno prek: [http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=E%2F1991%2F23\(SUPP\)&Lang=en](http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=E%2F1991%2F23(SUPP)&Lang=en) (2. november 2017).

- 1991b. *General Comment 3: The nature of States parties obligations (Art. 2, par.1)*. Dostopno prek: <http://www.refworld.org/pdfid/4538838e10.pdf> (9. oktober 2018).
- 1992. *Report on the 6th session, 25 November-13 December 1991*, E/1992/23. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/281912> (2. november 2017).
- 1993. *Report on the 7th session, 23 November-11 December 1992*, E/1993/22. Dostopno prek: [https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=E%2F1993%2F22\(SUPP\)&Lang=en](https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=E%2F1993%2F22(SUPP)&Lang=en) (2. november 2017).
- 1994. *Report on the 8th and 9th sessions, 10-28 May 1993, 22 November-10 December 1993*, E/1994/23. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/200906> (2. november 2017).
- 1995. *Report on the tenth and eleventh sessions*, E/1995/22. Dostopno prek: [http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=E%2F1995%2F22\(SUPP\)&Lang=en](http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=E%2F1995%2F22(SUPP)&Lang=en) (2. november 2017).
- 1996. *Report on the twelfth and thirteenth sessions*, E/1996/22. Dostopno prek: [http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=E%2F1996%2F22\(SUPP\)&Lang=en](http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=E%2F1996%2F22(SUPP)&Lang=en) (2. november 2017).
- 1998a. *Report on the sixteenth and seventeenth sessions*, E/1998/22. Dostopno prek: <http://undocs.org/en/E/1998/22> (2. november 2017).
- 1998b. *General Comment 9: The domestic application of the Covenant*, E/C.12/1998/24. Dostopno prek: <http://undocs.org/en/E/C.12/1998/24> (9. oktober 2018).
- 1999a. *Report on the eighteenth and nineteenth sessions*, E/1999/22. Dostopno prek: <http://www.un.org/documents/ecosoc/docs/1999/e1999-22.htm> (2. november 2017).
- 1999b. *General Comment 11: Plans of action for primary education (art.14)*, E/C.12/1999/4. Dostopno prek: <http://undocs.org/en/E/C.12/1999/4> (9. oktober 2018).
- 1999c. *General Comment 13: The right to education (Art.13)*, E/C.12/1999/10. Dostopno prek: <https://undocs.org/E/C.12/1999/10> (9. oktober 2018).
- 2001. *Report on the twenty-second, twenty-third and twenty-fourth sessions*, E/2001/22. Dostopno prek: <http://undocs.org/en/E/2001/22> (2. november 2017).
- 2002. *Report on the twenty-fifth, twenty-sixth and twenty-seventh sessions*, E/2002/22. Dostopno prek: [http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=E%2F2002%2F22\(SUPP\)&Lang=en](http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=E%2F2002%2F22(SUPP)&Lang=en) (2. november 2017).
- 2003. *Report on the twenty-eighth and twenty-ninth sessions*, E/2003/22. Dostopno prek: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G03/414/55/PDF/G0341455.pdf?OpenElement> (2. november 2017).

- 2005. *Report on the thirty second and thirty third sessions*, E/2005/22. Dostopno prek: <http://www.mineaction.org/sites/default/files/documents/E%202005%2022%20SUPP.doc> (2. november 2017).
- 2006a. *Consideration of reports submitted by States parties under articles 16 and 17 of the Covenant: concluding observations of the Committee on Economic, Social and Cultural Rights: Canada*, E/C.12/CAN/CO/4, E/C.12/CAN/CO/5. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/261022> (2. november 2017).
- 2006b. *Consideration of reports submitted by States parties under articles 16 and 17 of the Covenant: concluding observations of the Committee on Economic, Social and Cultural Rights: Mexico*, E/C.12/MEX/CO/4. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/260648> (2. november 2017).
- 2006c. *Consideration of reports submitted by States parties under articles 16 and 17 of the Covenant: concluding observations of the Committee on Economic, Social and Cultural Rights: Morocco*, E/C.12/MAR/CO/3. Dostopno prek: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=E%2FC.12%2FMAR%2FCO%2F3&Lang=en (2. november 2017).
- 2006č. *Report on the thirty-fourth and thirty-fifth sessions*, E/2006/22. Dostopno prek: <http://www.undocs.org/E/2006/22> (2. november 2017).
- 2007. *Report on the thirty-sixth and thirty-seventh sessions*, E/2007/22. Dostopno prek: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=E%2F2007%2F22&Lang=en (2. november 2017).
- 2008a. *Consideration of reports submitted by States parties in accordance with articles 16 and 17 of the Covenant: concluding observations of the Committee on Economic, Social and Cultural Rights: Netherlands Antilles*, E/C.12/NLD/CO/3/Add.1. Dostopno prek: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=E%2FC.12%2FNLD%2FCO%2F3%2FAdd.1&Lang=en (2. november 2017).
- 2008b. *Report on the thirty-eighth and thirty-ninth sessions*, E/2008/22. Dostopno prek: [http://www.undocs.org/E/2008/22\(SUPP\)](http://www.undocs.org/E/2008/22(SUPP)) (2. november 2017).
- 2009a. *Consideration of reports submitted by States parties under articles 16 and 17 of the Covenant: concluding observations of the Committee on Economic, Social and Cultural Rights: Democratic Republic of the Congo*, E/C.12/COD/CO/4. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/280780> (2. november 2017).

- 2009b. *Consideration of reports submitted by States parties under articles 16 and 17 of the Covenant: concluding observations of the Committee on Economic, Social and Cultural Rights: Poland*, E/C.12/POL/CO/5. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/283053> (2. november 2017).
- 2009c. *Report on the fortieth and forty-first sessions*, E/2009/22. Dostopno prek: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=E%2F2009%2F22&Lang=en (2. november 2017).
- 2010a. *Consideration of reports submitted by States parties under articles 16 and 17 of the Covenant: concluding observations of the Committee on Economic, Social and Cultural Rights: Colombia*, E/C.12/COL/CO/5. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/283697> (2. november 2017).
- 2010b. *Consideration of reports submitted by States parties under articles 16 and 17 of the Covenant: concluding observations of the Committee on Economic, Social and Cultural Rights: Uruguay*, E/C.12/URY/CO/3-4. Dostopno prek: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=E%2FC.12%2FURY%2FCO%2F3-4&Lang=en (2. november 2017).
- 2011a. *Consideration of reports submitted by States parties under articles 16 and 17 of the Covenant: concluding observations of the Committee on Economic, Social and Cultural Rights: Germany*, E/C.12/DEU/CO/5. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/289375> (2. november 2017).
- 2011b. *Consideration of reports submitted by States parties under articles 16 and 17 of the Covenant: concluding observations of the Committee on Economic, Social and Cultural Rights: Russian Federation*, E/C.12/RUS/CO/5. Dostopno prek: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=E%2FC.12%2FRUS%2FCO%2F5&Lang=en (2. november 2017).
- 2011c. *Consideration of reports submitted by States parties under articles 16 and 17 of the Covenant: concluding observations of the Committee on Economic, Social and Cultural Rights: Yemen*, E/C.12/YEM/CO/2. Dostopno prek: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=E/C.12/YEM/CO/2&Lang=En (2. oktober 2017).
- 2011č. *Report on the forty-fourth and forty-fifth sessions*, E/2011/22. Dostopno prek: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=E%2F2011%2F22&Lang=en (2. november 2017).

- 2012. *Consideration of reports submitted by States parties under articles 16 and 17 of the Covenant: concluding observations of the Committee on Economic, Social and Cultural Rights: Cameroon*, E/C.12/CMR/CO/2-3. Dostopno prek: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=E/C.12/CMR/CO/2-3&Lang=En (2. november 2017).
- 2016. *Communication No. 3/2014*, E/C.12/58/D/3/2014. Dostopno prek: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=E%2FC.12%2F58%2FD%2F3%2F2014&Lang=en (2. november 2017).
- Committee on the Elimination of Discrimination Against Women. 1992. *CEDAW General Recommendation No. 19: Violence against women*. Dostopno prek: <http://www.refworld.org/docid/52d920c54.html> (13. november 2017).
- Committee on the Rights of the Child. 1991. *General guidelines regarding the form and content of initial reports to be submitted by States parties under article 44, paragraph 1 (a), of the Convention: Convention on the Rights of the Child / adopted by the Committee at its 22nd meeting (1st session) on 15 October 1991*, CRC/C/5. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/188695> (2. november 2017).
- 1992. *Report adopted by the Committee at its 46th Meeting on 9 October 1992: Committee on the Rights of the Child: report on the 2nd session*, CRC/C/10. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/201816> (2. november 2017).
- 1994. *Report of the Committee on the Rights of the Child, A/49/41*. Dostopno prek: [http://www.undocs.org/A/49/41\(SUPP\)](http://www.undocs.org/A/49/41(SUPP)) (2. november 2017).
- 1995a. *Committee on the Rights of the Child: report on the 8th session, Geneva, 9-27 January 1995: report / adopted by the Committee at its 209th meeting on 27 January 1995*, CRC/C/38. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/197572> (2. november 2017).
- 1995b. *Report on the 9th session, Geneva, 22 May - 9 June 1995: Convention on the Rights of the Child: report / adopted by the Committee at its 233rd meeting, on 9 June 1995*, CRC/C/43. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/203138> (2. november 2017).
- 1996a. *Committee on the Rights of the Child: report on the 12th session, Geneva, 20 May-7 June 1996*, CRC/C/54. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/212202> (2. november 2017).

- 1996b. *General guidelines regarding the form and contents of periodic reports to be submitted by States Parties under Article 44, paragraph 1 (b), of the Convention: Convention on the Rights of the Child / adopted by the Committee at its 343rd meeting (13th session) on 11 October 1996*, CRC/C/58. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/214107> (2. november 2017).
- 1996c. *Report of the Committee on the Rights of the Child*, A/51/41. Dostopno prek: [https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=A%2f51%2f41\(SUPP\)&Lang=en](https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=A%2f51%2f41(SUPP)&Lang=en) (2. november 2017).
- 1997. *Report on the 16th session, Geneva, 22 September-10 October 1997: Committee on the Rights of the Child*, CRC/C/69. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/218570> (2. november 2017).
- 1998a. *Report of the Committee on the Rights of the Child*, A/53/41. Dostopno prek: <http://www.undocs.org/A/53/41> (2. november 2017).
- 1998b. *Report on the 18th session, Geneva, 18 May-5 June 1998: #Committee on the Rights of the Child*, CRC/C/79. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/220843> (2. november 2017).
- 1998c. *Report on the 19th session, Geneva, 21 September-9 October 1998: Committee on the Rights of the Child*, CRC/C/80. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/222806> (2. november 2017).
- 1999a. *Report on the 20th session, Geneva, 11-29 January 1999: Committee on the Rights of the Child*, CRC/C/84. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/224766> (2. november 2017).
- 1999b. *Report on the 21st session, Geneva, 17May-4 June 1999: Committee on the Rights of the Child*, CRC/C/87. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/226691> (2. november 2017).
- 1999c. *Report on the 22nd session, Geneva, 20 September-8 October 1999: Committee on the Rights of the Child*, CRC/C/90. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/228599> (2. november 2017).
- 2000a. *Report of the Committee on the Rights of the Child*, A/55/41. Dostopno prek: [http://www.undocs.org/A/55/41\(SUPP\)](http://www.undocs.org/A/55/41(SUPP)) (2. november 2017).
- 2000b. *Report on the 24th session, Geneva, 15 May-2 June 2000: Committee on the Rights of the Child*, CRC/C/97. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/232211> (2. november 2017).

- 2001a. *Report on the 27th session, Geneva, 21 May-8 June 2001: Committee on the Rights of the Child*, CRC/C/108. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/236600> (2. november 2017).
- 2001b. *Report on the 28th session, Geneva, 24 September-12 October 2001: Committee on the Rights of the Child*, CRC/C/111. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/238449> (2. november 2017).
- 2001c. *General comment No. 1 (2001), Article 29 (1), The aims of education*, CRC/GC/2001/1. Dostopno prek: <http://www.refworld.org/docid/4538834d2.html> (9. oktober 2018).
- 2002a. *Report on the 29th session (Geneva, 14 January-1 February 2002): Committee on the Rights of the Child*, CRC/C/114. Dostopno prek: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2FC%2F114&Lang=en (2. oktober 2018).
- 2002b. *Report on the 30th session, Geneva, 21 May-7 June 2002: Committee on the Rights of the Child*, CRC/C/118. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/241809> (2. november 2017).
- 2002c. *Report on the 31st session, Geneva, 16 September-4 October 2002: Committee on the Rights of the Child*, CRC/C/121. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/243135> (2. november 2017).
- 2003a. *Report on the 32nd session, Geneva, 13-31 January 2003: Committee on the Rights of the Child*, CRC/C/124. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/245029> (2. november 2017).
- 2003b. *Report on the 33rd session, Geneva, 19 May-6 June 2003: Committee on the Rights of the Child*, CRC/C/132. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/247126> (2. november 2017).
- 2003c. *General Comment No. 5: General measures of implementation of the Convention on the Rights of the Child (arts. 4, 42 and 44, para. 6)*, CRC/GC/2003/5. Dostopno prek: <http://undocs.org/CRC/GC/2003/5> (9. oktober 2018).
- 2004a. *Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention: Convention on the Rights of the Child: concluding observations of the Committee on the Rights of the Child: Democratic People's Republic of Korea*, CRC/C/15/Add.239. Dostopno prek: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/

- treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2FC%2F15%2FAdd.239&Lang=en (2. november 2017).
- 2004b. *Rapport sur la 34e session (Genève, 15 septembre-3 octobre 2003): Comité des droits de l'enfant*, CRC/C/133. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/249766> (2. november 2017).
- 2004c. *Report on the 32nd session, Geneva, 13-31 January 2003: Committee on the Rights of the Child*, CRC/C/137. Dostopno prek: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2FC%2F137&Lang=en (2. oktober 2018).
- 2005a. *Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention: Convention on the Rights of the Child: concluding observations: Algeria*, CRC/C/15/Add.269. Dostopno prek: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2FC%2F15%2FAdd.269&Lang=en (2. november 2017).
- 2005b. *Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention: Convention on the Rights of the Child: concluding observations: Bolivia*, CRC/C/15/Add.256. Dostopno prek: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2FC%2F15%2FAdd.256&Lang=en (2. november 2017).
- 2005c. *Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention: Convention on the Rights of the Child: concluding observations: Finland*, CRC/C/15/Add.272. Dostopno prek: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2FC%2F15%2FAdd.272&Lang=en (2. november 2017).
- 2005č. *Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention: Convention on the Rights of the Child: concluding observations: Philippines*, CRC/C/15/Add.259. Dostopno prek: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2FC%2F15%2FAdd.259&Lang=en (2. november 2017).
- 2005d. *Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention: Convention on the Rights of the Child: concluding observations: Mongolia*, CRC/C/15/Add.264. Dostopno prek: <http://undocs.org/CRC/C/15/Add.264> (2. november 2017).

- 2005e. *Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention: Convention on the Rights of the Child: concluding observations: Russian Federation*, CRC/C/RUS/CO/3. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/259098> (2. november 2017).
- 2005f. *Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention: Convention on the Rights of the Child: concluding observations: Yemen*, CRC/C/15/Add.267. Dostopno prek: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2FC%2F15%2FAdd.267&Lang=en (2. november 2017).
- 2005g. *General guidelines regarding the form and content of periodic reports to be submitted by States parties under Article 44, para. 1 (b), of the Convention: Convention on the Rights of the Child / adopted by the Committee at its 39th session on 3 June 2005*, CRC/C/58/Rev. 1. Dostopno prek: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2FC%2F58%2FRev.1&Lang=en (2. november 2017).
- 2006a. *Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention: Convention on the Rights of the Child: concluding observations: Colombia*, CRC/C/COL/CO/3. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/261720> (2. november 2017).
- 2006b. *Consideration of reports submitted by States parties under Article 44 of the Convention: Convention on the Rights of the Child: concluding observations: Mexico*, CRC/C/MEX/CO/3. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/261722> (2. november 2017).
- 2006c. *Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention: Convention on the Rights of the Child: concluding observations: Trinidad and Tobago*, CRC/C/TTO/CO/2. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/260373> (2. november 2017).
- 2006č. *Consideration of reports submitted by States parties under Article 44 of the Convention: Convention on the Rights of the Child: concluding observations: Uzbekistan*, CRC/C/UZB/CO/2. Dostopno prek: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2FC%2FUZB%2FCO%2F2&Lang=en (2. november 2017).
- 2006d. *General Comment No. 8: The right of the child to protection from corporal punishment and other cruel or degrading forms of punishment (arts. 19; 28, para. 2; and*

- 37, *inter alia*), CRC/C/GC/8. Dostopno prek: <https://undocs.org/CRC/C/GC/8> (9. oktober 2018).
- 2007a. *Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention: Convention on the Rights of the Child: concluding observations: Chile*, CRC/C/CHL/CO/3. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/264439> (2. november 2017).
- 2007b. *Report on the 43rd session, Geneva, 11-29 September 2006: Committee on the Rights of the Child*, CRC/C/43/3. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/265923> (2. november 2017).
- 2007c. *General comment No. 10 (2007): Children's Rights in Juvenile Justice*, CRC/C/GC/10. Dostopno prek: <http://www.refworld.org/docid/4670fca12.html> (9. oktober 2018).
- 2008a. *Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention: Convention on the Rights of the Child: concluding observations: Georgia*, CRC/C/GEO/CO/3. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/271026> (2. november 2017).
- 2008b. *Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention: Convention on the Rights of the Child: concluding observations: United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland*, CRC/C/GBR/CO/4. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/275893> (2. november 2017).
- 2008c. *Report of the Committee on the Rights of the Child*, A/63/41. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/172449> (2. november 2017).
- 2009a. *Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention: Convention on the Rights of the Child: concluding observations: Democratic Republic of the Congo*, CRC/C/COD/CO/2. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/276825> (2. november 2017).
- 2009b. *Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention: Convention on the Rights of the Child: concluding observations: Democratic People's Republic of Korea*, CRC/C/PRK/CO/4. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/277109> (2. november 2017).
- 2009c. *Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention: Convention on the Rights of the Child: concluding observations: the*

- Philippines*, CRC/C/PHL/CO/3-4. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/280115> (2. november 2017).
- 2009č. *Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention: Convention on the Rights of the Child: concluding observations: the Plurinational State of Bolivia*, CRC/C/BOL/CO/4. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/280069> (2. november 2017).
- 2009d. *Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention: Convention on the Rights of the Child: concluding observations: Netherlands*, CRC/C/NLD/CO/3. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/277106> (2. november 2017).
- 2009e. *Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention: concluding observations of the Committee on the Rights of the Child: Sweden*, CRC/C/SWE/CO/4. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/278332> (2. november 2017).
- 2010a. *Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention: Convention on the Rights of the Child: concluding observations: Cameroon*, CRC/C/CMR/CO/2. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/281981> (2. november 2017).
- 2010b. *Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention: Convention on the Rights of the Child: concluding observations: Guatemala*, CRC/C/GTM/CO/3-4. Dostopno prek: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2FC%2FGTM%2FCO%2F3-4&Lang=en (2. november 2017).
- 2010c. *Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention: Convention on the Rights of the Child: concluding observations: Mongolia*, CRC/C/MNG/CO/3-4. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/282060> (2. november 2017).
- 2010č. *Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention: Convention on the Rights of the Child: concluding observations: Norway*, CRC/C/NOR/CO/4. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/282091> (2. november 2017).
- 2010d. *Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention: Convention on the Rights of the Child: concluding observations: Paraguay*,

- CRC/C/PRY/CO/3. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/281517> (2. november 2017).
- 2010e. *Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention: Convention on the Rights of the Child: concluding observations: Spain*, CRC/C/ESP/CO/3-4. Dostopno prek: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2FC%2FESP%2FCO%2F3-4&Lang=en (2. november 2017).
- 2010f. *Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention: Convention on the Rights of the Child: concluding observations: Sri Lanka*, CRC/C/LKA/CO/3-4. Dostopno prek: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2FC%2FLKA%2FCO%2F3-4&Lang=en (2. november 2017).
- 2010g. *Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention: Convention on the Rights of the Child: concluding observations: Tajikistan*, CRC/C/TJK/CO/2. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/281377> (2. november 2017).
- 2010h. *Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention: concluding observations of the Committee on the Rights of the Child: Tunisia*, CRC/C/TUN/CO/3. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/283841> (2. november 2017).
- 2010i. *Report of the Committee on the Rights of the Child, A/65/41*. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/284027> (2. november 2017).
- 2010j. *Treaty-specific guidelines regarding the form and content of periodic reports to be submitted by States parties under Article 44, paragraph 1 (b), of the Convention on the Rights of the Child / adopted by the Committee at its 55th session, 13 September-1 October 2010*, CRC/C/58/Rev.2. Dostopno prek: <http://www.undocs.org/CRC/C/58/Rev.2> (2. november 2017).
- 2011a. *Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention: Convention on the Rights of the Child: concluding observations: Belarus*, CRC/C/BLR/CO/3-4. Dostopno prek: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC/C/BLR/CO/3-4&Lang=En (2. november 2017).

- 2011b. *Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention: Convention on the Rights of the Child: concluding observations: Costa Rica*, CRC/C/CRI/CO/4. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/289700> (2. november 2017).
- 2011c. *Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention: Convention on the Rights of the Child: concluding observations: Finland*, CRC/C/FIN/CO/4. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/289701> (2. november 2017).
- 2011č. *Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention: Convention on the Rights of the Child: concluding observations: Italy*, CRC/C/ITA/CO/3-4. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/384118> (2. november 2017).
- 2011d. *Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention: Convention on the Rights of the Child: concluding observations: New Zealand*, CRC/C/NZL/CO/3-4. Dostopno prek: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2FC%2FNZL%2FCO%2F3-4&Lang=en (2. november 2017).
- 2011e. *Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention: Convention on the Rights of the Child: concluding observations: Panama*, CRC/C/PAN/CO/3-4. Dostopno prek: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2FC%2FPAN%2FCO%2F3-4&Lang=en (2. november 2017).
- 2011f. *Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention: Convention on the Rights of the Child: concluding observations: Ukraine*, CRC/C/UKR/CO/3-4. Dostopno prek: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC/C/UKR/CO/3-4&Lang=En (2. april 2018).
- 2011g. *General Comment No. 13: The right of the child to freedom from all forms of violence*, CRC/C/GC/13. Dostopno prek: <https://undocs.org/CRC/C/GC/13> (9. oktober 2018).
- 2012a. *Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention: Convention on the Rights of the Child: concluding observations: Syrian Arab Republic*, CRC/C/SYR/CO/3-4. Dostopno prek: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/

- treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC/C/SYR/CO/3-4&Lang=En (2. november 2017).
- 2012b. *Report of the Committee on the Rights of the Child*, A/67/41. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/296779> (2. november 2017).
- Continental shelf case*, International Court of Justice, sodba, 3. junij 1985. Dostopno prek: <https://www.icj-cij.org/files/case-related/68/068-19850603-JUD-01-00-EN.pdf> (9. oktober 2018).
- Copelon, Rhonda. 2008. Gender Violence as Torture: The Contribution of CAT General Comment No. 2. *City University of New York Law Review* 11(2): 229–263.
- Cornell Center on the Death Penalty Worldwide. 2017. *Death Penalty Database*. Dostopno prek: <http://www.deathpenaltyworldwide.org/search.cfm> (25. september 2017).
- Cortell, Andrew P. in James W. Davis. 2000. Understanding the Domestic Impact of International Norms: A Research Agenda. *International Studies Review* 2(1): 65–87.
- 2005. When Norms Clash: International Norms, Domestic Practices, and Japan's Internalisation of the GATT/WTO. *Review of International Studies* 31(1): 3–25.
- Corten Olivier in Pierre Klein. 2011. *The Vienna Conventions on the Law of Treaties, A Commentary, Volume I*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Court of Justice of the European Communities. 2009. *Press Release No 104/09*. Dostopno prek: http://europa.eu/rapid/press-release_CJE-09-104_en.htm (29. oktober 2018).
- Craven, Matthew C. R. 1992. *The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights: A Perspective on Its Development* (doktorska disertacija). University of Nottingham, Nottingham.
- 2000. Legal Differentiation and the Concept of the Human Rights Treaty in International Law. *European Journal of International Law* 11(3): 489–519.
- Criddle, Evan J. in Evan Fox-Decent. 2009. A Fiduciary Theory of Jus Cogens. *Yale Journal of International Law* 34(2): 331–387.
- Death Penalty Information Center. 2006. *The Death Penalty in 2006: Year end Report*. Dostopno prek: <https://deathpenaltyinfo.org/files/pdf/2006yearend.pdf> (25. september 2017).
- Deklaracija o varstvu vseh oseb pred mučenjem in drugimi krutimi, nečloveškimi ali poniževalnimi kaznimi ali ravnanju – Declaration on the Protection of All Persons from Being Subjected to Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or*

- Punishment*. 1975. Dostopno prek: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/declarationtorture.aspx> (24. oktober 2018).
- Delalić et al.*, International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991, sodba, 16. november 1998. Dostopno prek: <http://www.icty.org/x/cases/mucic/tjug/en/> (22. oktober 2018).
- Demokratična ljudska republika Koreja. 2008. *Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention: Convention on the Rights of the Child: the combined 3rd and 4th periodic reports of States parties due in 2007: Democratic People's Republic of Korea*, CRC/C/PRK/4. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/271022> (2. november 2017).
- De Schutter, Olivier. 2010. *International Human Rights Law*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- Dimitrijevic, Vojin. 2006. *WP - 7, Customary Law as an Instrument for the Protection of Human Rights*. Milano: Istituto per gli studi di politica internazionale, Working Papers. Dostopno prek: http://www.ispionline.it/it/documents/wp_7_2006.pdf (9. oktober 2018).
- Dixon, Steven. 2013. Humanitarian Intervention: A Novel Constructivist Analysis of Norms and Behaviour. *Journal of Politics & International Studies* 9: 126–172.
- Donnelly, Jack. 1986. International Human Rights: A Regime Analysis. *International Organization* 40(3): 599–642.
- Donnelly, Jack in Rhoda E. Howard. 1988. Assessing National Human Rights Performance: A Theoretical Framework. *Human Rights Quarterly* 10(2): 214–248.
- Donoho, Douglas. 2006. Human Rights Enforcement in the Twenty-First Century. *Georgia Journal of International and Comparative Law* 35(1): 1–52.
- Dopolnilni protokol k ženevskim konvencijam z dne 12. avgusta 1949 o zaščiti žrtev mednarodnih oboroženih spopadov (Protokol I) – Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I)*. 1977. Dostopno prek: <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/vwTreaties1949.xsp> (18. oktober 2018).
- Dopolnilni protokol k ženevskim konvencijam z dne 12. avgusta 1949 o zaščiti žrtev nemednarodnih oboroženih spopadov (Protokol II) – Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of Non-*

- International Armed Conflicts (Protocol II)*. 1977. Dostopno prek: <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/vwTreaties1949.xsp> (18. oktober 2018).
- Dowrick, Frank E. 1979. *Human Rights: Problems, Perspectives and Texts*. Westmead: Saxon House.
- Dörr, Oliver in Kirsten Schmalenbach. 2012. *Vienna Convention on the Law of Treaties, A Commentary*. London, New York: Springer-Verlag Berlin Heidelberg.
- Drugi opcijski protokol k mednarodnemu paktu o državljanskih in političnih pravicah, katerega cilj je odprava smrtne kazni – Second Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights, aiming at the abolition of the death penalty*. 1989. Dostopno prek: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/2ndopccpr.aspx> (9. oktober 2018).
- Dunajska deklaracija in program ukrepov – Vienna Declaration and Programme of Action*. 1993. Dostopno prek: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/vienna.aspx> (29. oktober 2018).
- Dunne, Tim. 2003. Society and Hierarchy in International Relations. *International Relations* 17(3): 303–320.
- 2007. 'The Rules of the Game are Changing': Fundamental Human Rights in Crisis After 9/11. *International Politics* 44: 269–286.
- 2010. The English School. V *International Relations Theories: Discipline and Diversity*, ur. Tim Dunne, Milja Kurki in Steve Smith, 132–152. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Dunne, Tim in Marianne Hanson. 2009. V *Human Rights: Politics and Practice*, ur. Michael Goodhart, 61–76. Oxford: Oxford University Press.
- Dunne, Tim in Nicholas Wheeler. 1996. Hedley Bull's Pluralism of the Intellect and Solidarism of the Will. *International Affairs* 72(1): 91–107.
- Dutton, Yvonne M. 2012. Commitment to International Human Rights Treaties: The Role of Enforcement Mechanisms. *University of Pennsylvania Journal of International Law* 34(1): 1–66.
- Dworkin, Ronald. 1986. *Law's Empire*. Cambridge, London: Harvard University Press.
- Economic and Social Council. 1985. *Resolution 1985/17, Review of the composition, organization and administrative arrangements of the Sessional Working Group of Governmental Experts on the Implementation of the International Covenant on Economic,*

- Social and Cultural Rights*, E-RES-1985-17. Dostopno prek: <https://undocs.org/E/RES/1985/17> (14. avgust 2017).
- 1996. *Provisional agenda: Economic and Social Council, resumed substantive session of 1996, New York, 2-4 October 1996*, E/1996/93. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/212033> (6. november 2017).
- Edwards, Huw, Todd Landman, David Kernohan in Azizun Nessa. 2014. *Economic Geography and Human Rights*. Dostopno prek: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2458504> (30. oktober 2018).
- Egan, Suzanne. 2013. Strengthening the United Nations Human Rights Treaty Body System. *Human Rights Law Review* 13(2): 209–219.
- Egede, Edwin in Peter Sutch. 2013. *The Politics of International Law and International Justice*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Einolf, Christopher J. 2007. The Fall and Rise of Torture: A Comparative and Historical Analysis. *Sociological Theory* 25(2): 101–121.
- Engstrom, Par. 2010. *Human Rights: Effectiveness of International and Regional Mechanisms*. Dostopno prek: <http://internationalstudies.oxfordre.com/view/10.1093/acrefore/9780190846626.001.0001/acrefore-9780190846626-e-214?print=pdf> (13. januar 2018).
- E.U. Network of Independent Experts in Fundamental Rights. 2013. *The Balance between Freedom and Security in the Response by the European Union and its Member States to the Terrorist Threats*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/cfr_cdf_themcomment1_en.pdf (13. november 2017).
- European Commission. 1997. *Agenda 2000, For a stronger and wider Union*. Dostopno prek: https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/cap-history/agenda-2000/com97-2000_en.pdf (29. oktober 2018).
- European Commission for Democracy through Law. 2014. *Report on the implementation of International Human Rights Treaties in Domestic Law and the Role of Courts*. Dostopno prek: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2014\)036-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2014)036-e) (24. oktober 2018).
- European Council. 1993. *European Council in Copenhagen 21–22 June 1993, Conclusions of the Presidency*. Dostopno prek: <http://arhiva.emins.org/uploads/useruploads/projektipdf/copenhagen-conclusions.pdf> (29. oktober 2018).

- Evans, Malcolm D. in Rod Morgan. 1998. *Preventing Torture: A Study of the European Convention for the Prevention of Torture & Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*. Oxford: Clarendon Press.
- Evans, Malcolm, Rachel Murray in Debra Long. 2010. *Follow-Up and Implementation of Decisions by Human Rights Treaty Bodies*. Predstavljeno na Expert seminar held on 10 September 2009. Human Rights Implementation Centre, Bristol University. Dostopno prek: <http://www.bristol.ac.uk/media-library/sites/law/migrated/documents/semrep2009.pdf> (29. oktober 2018).
- Evans, Tony in Peter Wilson. 1992. Regime Theory and the English School of International Relations: A Comparison. *Millennium: Journal of International Studies* 21(3): 329–351.
- Evropski parlament. 2016. *Resolucija o Filipinih*, 2016/2880(RSP). Dostopno prek: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2016-0349+0+DOC+XML+V0//SL> (27. avgust 2017).
- Finnemore, Martha. 1996. *National Interests in International Society*. Ithaca: Cornell University Press.
- 2000. Are legal norms distinctive? *International Law and Politics* 32: 699–705.
- Finnemore, Martha in Stephen J. Toope. 2001. Alternatives to "Legalization": Richer Views of Law and Politics. *International Organization* 55(3): 743–758.
- Finnemore, Martha in Kathryn Sikkink. 1998. International Norm Dynamics and Political Change. *International Organization* 52(4) 1998: 887–917.
- Finska. 1999. *Consideration of reports submitted by States parties under article 19 of the Convention: #Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment: 3rd periodic reports of States parties due in 1998: Finland*, CAT/C/44/Add.6. Dostopno prek: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CAT%2FC%2F44%2FAdd.6&Lang=en (2. november 2017).
- Fischer, Dana D. 1977. The International Protection of Human Rights. *Proceedings of the Academy of Political Science* 32(4) 1977: 44–55.
- 1982. Reporting Under the Covenant on Civil and Political Rights: The First Five Years of the Human Rights Committee. *The American Journal of International Law* 76(1) 1982: 142–53.
- Fisher, Roger. 1981. *Improving Compliance with International Law*. Charlottesville: University of Virginia Press.

- Fitzmaurice, Gerald G. 1956. The Foundations of The Authority of International Law and The Problem of Enforcement. *Modern Law Review* 19: 1–18.
- Flockhart, Trine. 2005. Socialization and Democratization: a Tenuous but Intriguing Link. V *Socializing Democratic Norms, The Role of International Organizations for the Construction of Europe*, ur. Trine Flockhart, 1–20. Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan.
- Florini, Ann. 1996. The Evolution of International Norms. *International Studies Quarterly* 40(3): 363–389.
- Foot, Rosemary. 2006. Torture: The Struggle over a Peremptory Norm in a Counter-Terrorist Era. *International Relations* 20(2): 131–151.
- Francavilla, Claudio. 2017. *Italy's New Law on Torture Fails to Meet International Standards*. Dostopno prek: <https://www.hrw.org/news/2017/07/11/italys-new-law-torture-fails-meet-international-standards> (11. november 2018).
- France Diplomatie. 2017. *Mongolia – Abolition of the death penalty (1 July 2017)*. Dostopno prek: <http://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/mongolia/events/article/mongolia-abolition-of-the-death-penalty-01-07-17> (13. november 2017).
- Franck, Thomas M. 1988. Legitimacy in the International System. *The American Journal of International Law* 82(4): 705–59.
- 1995. *Fairness in International Law and Institutions*. Oxford: Oxford and Clarendon Press.
- Freedman, Rosa. 2011. *The United Nations Human Rights Council: A Critique and Early Assessment* (doktorska disertacija). University of London, London.
- 2014. *Failing to Protect: Systemic weaknesses within the UN human rights machinery*. Dostopno prek: <https://www.universal-rights.org/blog/failing-to-protect-systemic-weaknesses-within-the-un-human-rights-machinery/> (24. oktober 2018).
- Freedom House. 2002. *Freedom in the World 2002*. Dostopno prek: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2002> (22. april 2017).
- 2005. *Freedom in the World 2005*. Dostopno prek: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2005> (22. april 2017).
- 2011. *Freedom in the World 2011*. Dostopno prek: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2011> (22. april 2017).
- 2012. *Freedom in the World 2012*. Dostopno prek: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2012> (22. april 2017).

- 2013. *Freedom in the World 2013*. Dostopno prek: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2013> (22. april 2017).
- 2015. *Freedom in the World 2015*. Dostopno prek: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2015#.Wgs7iVvWxaQ> (22. april 2017).
- 2016. *Freedom in the World 2016*. Dostopno prek: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2016> (22. april 2017).
- 2017. *Freedom in the World 2017*. Dostopno prek: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2017> (22. april 2017).
- Freeman, Michael. 1994. The Philosophical Foundations of Human Rights. *Human Rights Quarterly* 16(3): 491–514.
- Friedner Parrat, Charlotta. 2014. International Organization in International Society: UN Reform from an English School Perspective. *Journal of International Organization Studies* 5(2): 7–22.
- Fuller, Lon L. 1969. Human Interaction and the Law. *The American Journal of Jurisprudence* 14(1): 1–36.
- Furundžija*, International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991, sodba, 10. december 1998. Dostopno prek: <http://www.icty.org/x/cases/furundzija/tjug/en/fur-tj981210e.pdf> (9. oktober 2018).
- Gaer, Felice D. 2018. *The Institutional Future of the Covenants: A World Court for Human Rights?* Dostopno prek: http://www.jbi-humanrights.org/The%20Institutional%20Future%20of%20the%20Covenants_A%20World%20Court%20for%20Human%20Rights.pdf (9. avgust 2018).
- General Assembly. 1993. *Declaration on the Elimination of Violence against Women: resolution / adopted by the General Assembly, A/RES/48/104*. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/196595> (2. november 2017).
- 2006. *Rights of the child: note / by the Secretary-General, A/61/299*. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/165573> (2. november 2017).
- 2008. *Rights of the child: resolution / adopted by the General Assembly, A/RES/62/141*. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/268037> (2. november 2017).
- 2012. *United Nations reform: measures and proposals, A/66/860*. Dostopno prek: <http://undocs.org/en/A/66/860> (3. junij 2018).

- Ghandhi, Sandy. 2001. The Human Rights Committee and Reservations to the Optional Protocol. *Canterbury Law Review* 8: 13–36.
- Glencoragh Loftin, Lacey. 2003. *The Conflict over Customary International Law and Human Rights Law: the Resolution of Process*. Dostopno prek: http://www.peacepapers.com/articles/index.php?command=FILES_DOWNLOAD&download=96ee95c08197b18e2dc3d43f25138ec5 (21. marec 2011).
- Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children. 2015. *Evaluation of the Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children*. Dostopno prek: <http://www.endcorporalpunishment.org/assets/pdfs/miscellaneous/GI-evaluation-2015.pdf> (13. oktober 2017).
- 2017. *Global progress towards prohibiting all corporal punishment*. Dostopno prek: <http://www.endcorporalpunishment.org/assets/pdfs/legality-tables/Global-progress-table-commitment.pdf> (13. november 2017).
- Goldsmith, Jack L. 1998. International Human Rights Law and the United States Double Standard. *Green Bag 1* 2D: 365–373.
- Goldsmith, Jack L. in Eric A. Posner. 2005. *The Limits of International Law*. New York: Oxford University Press.
- Goodliffe, Jay in Darren Hawkins. 2006. Explaining commitment: States and the Convention Against Torture. *Journal of Politics* 68(2): 358–371.
- 2009. A Funny Thing Happened on the Way to Rome: Explaining International Criminal Court Negotiations. *Journal of Politics* 71(3): 977–997.
- Goodman, Ryan in Derek Jinks. 2003. Measuring the Effects of Human Rights Treaties. *European Journal of International Law* 14(1): 171–183.
- 2004. How to influence states: socialization and international human rights law. *Duke Law Journal* 54(3): 621–703.
- Goodman, Ryan in Karin Lucke. 2004. The Difference Law Makes: Research Design, Institutional Design, and Human Rights. *American Society of International Law* 98: 198–206.
- Goodwin-Gill, Guy S. 1984. Obligations of Conduct and Result. V *The Right to Food*, ur. Philip Alston in Katarina Tomaševski, 111–118. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers.
- Grøndahl Glaving, Johanne. 2011. *Can Great Powers Change Fundamental Norms? A Theoretical and Empirical Assessment of the Strength of Fundamental Norms in post-2001 International Society* (doktorska disertacija). Forlaget Politica, Århus C.

- Guzman, Andrew T. 2002. A Compliance-Based Theory of International Law. *California Law Review* 90(6): 1823–1888.
- Guzman, Andrew T. in Timothy L. Meyer. 2010. International Soft Law. *Journal of Legal Analysis* 2(1): 171–225.
- Hafner-Burton, Emilie M. 2005. Trading Human Rights: How Preferential Trade Arrangements Influence Government Repression. *International Organization* 59: 593–629.
- 2009. *Forced to be Good: Why Trade Agreements Boost Human Rights*. Ithaca in New York: Cornell University Press.
- 2013. *Making Human Rights a Reality*. Princeton in Oxford: Princeton University Press.
- Hafner-Burton, Emilie M. in Kiyoteru Tsutsui. 2005. Human Rights in a Globalizing World: The Paradox of Empty Promises. *American Journal of Sociology* 110(5) 2005: 1373–1411.
- Hafner-Burton, Emilie M., Edward Mansfield in Jon Pevehouse. 2009. Human Rights Institutions, Sovereignty Costs, and Democratization. *British Journal of Political Science* 45, 1–27.
- Hannum, Hurst. 1995. The Status of the Universal Declaration of Human Rights in National and International Law. *Georgia Journal of International & Comparative Law* 25: 287–397.
- Harper, Julianne. 2009. Defining Torture: Bridging the Gap Between Rhetoric and Reality. *Santa Clara Law Review* 49(3): 893–928.
- Harrington, Joanna. 2003. Punting Terrorists, Assassins and Other Undesirables: Canada, the Human Rights Committee and Requests for Interim Measures of Protection. *McGill Law Journal* 48: 55–87.
- Hasenclever, Andreas, Peter Mayer in Volker Rittberger. 1996. Interests, Power, Knowledge: The Study of International Regimes. *Mershon International Studies Review* 40(2): 177–228.
- 1997. *Theories of international regimes*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- Hathaway, Oona A. 2002. Do Human Rights Treaties Make a Difference? *Yale Law Journal* 111(8): 1935–2042.
- 2003a. Testing Conventional Wisdom. *European Journal of International Law* 14: 185–200.
- 2003b. The Cost of Commitment. *Stanford Law Review* 55(5): 1821–1862.
- 2007. Why Do Countries Commit to Human Rights Treaties? *Journal of Conflict Resolution* 51(4): 588–621.

- Hawkins, Darren. 2004. Explaining Costly International Institutions: Persuasion and Enforceable Human Rights Norms. *International Studies Quarterly* 48(4): 779–804.
- Held, David, Anthony McGrew, David Goldblatt in Jonathan Perraton. 1999. *Global Transformations*. Stanford: Stanford University Press.
- Helfer, Laurence R. 2002. Overlegalizing Human Rights: International Relations Theory and the Commonwealth Caribbean Backlash against Human Rights Regimes. *Columbia Law Review* 102(7): 1832–1911.
- Helfer, Laurence R. in Anne-Marie Slaughter. 1997. Toward a Theory of Effective Supranational Adjudication. *The Yale Law Journal* 107(2): 273–391.
- Henckaerts, Jean-Marie. 2005. Study on customary international humanitarian law: A contribution to the understanding and respect for the rule of law in armed conflict. *International Review of the Red Cross* 87(857): 175–212.
- Henderson, Conway W. 1993. Population Pressures and Political Repression. *Social Science Quarterly* 74(2): 322–333.
- Henkin, Louis. 1996. Human Rights and State "Sovereignty". *Georgia Journal of International and Comparative Law* 25: 31–45.
- Heyns, Christof in Frans Viljoen. 2001. The Impact of the United Nations Human Rights Treaties on the Domestic Level. *Human Rights Quarterly* 23(3): 483–535.
- Hill, Daniel W. 2010. Estimating the Effects of Human Rights Treaties on State Behavior. *The Journal of Politics* 72(4): 1161–1174.
- Holsti, Kalevi J. 2004. *Taming the Sovereigns: Institutional Change in International Politics*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- Hood, Roger in Carolyn Hoyle. 2009. Abolishing the Death Penalty Worldwide: The Impact of a "New Dynamic". *Crime and Justice* 38(1): 1–63.
- Huells, Hendrik. 2017. After decision-making: the operationalization of norms in International Relations. *International Theory* 9(3): 381–409.
- Hufbauer, Gary Clyde, Jeffrey J. Schott, Kimberly Ann Elliott in Barbara Oegg. 2007. *Economic sanctions reconsidered*. Washington: Peter G. Peterson Institute for International Economics.
- Human Rights Committee. 1977. *Report of the Human Rights Committee, A/32/44*. Dostopno prek: [http://www.undocs.org/A/32/44\(SUPP\)](http://www.undocs.org/A/32/44(SUPP)) (2. november 2017).

- 1979. *Report of the Human Rights Committee, A/34/40*. Dostopno prek: [https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=A%2F34%2F40\(SUPP\)&Lang=en](https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=A%2F34%2F40(SUPP)&Lang=en) (2. november 2017).
- 1980a. *International Covenant on Civil and Political Rights, Human Rights Committee : selected decisions under the Optional Protocol, 2nd to 16th sessions, Communication No. 8/1977, CCPR/C/OP/1*. Dostopno prek: http://hrlibrary.umn.edu/undocs/html/8_1977.htm (2. maj 2018).
- 1980b. *Report of the Human Rights Committee, A/35/40*. Dostopno prek: [https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=A%2F35%2F40\(SUPP\)&Lang=en](https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=A%2F35%2F40(SUPP)&Lang=en) (2. november 2017).
- 1981a. *Report of the Human Rights Committee, A/36/40*. Dostopno prek: [http://undocs.org/A/36/40\(SUPP\)](http://undocs.org/A/36/40(SUPP)) (2. november 2017).
- 1981b. *CCPR General Comment No. 1: Reporting Obligation*. Dostopno prek: <http://www.refworld.org/docid/453883f72.html> (2. november 2017).
- 1981c. *CCPR General Comment No. 2: Reporting Guidelines*. Dostopno prek: <http://www.refworld.org/docid/453883fa19.html> (2. november 2017).
- 1982a. *Report of the Human Rights Committee, A/37/40*. Dostopno prek: [https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=A%2F37%2F40\(SUPP\)&Lang=en](https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=A%2F37%2F40(SUPP)&Lang=en) (2. november 2017).
- 1982b. *General Comment No. 06: The right to life (art. 6)*. Dostopno prek: <http://www.refworld.org/docid/45388400a.html> (13. november 2017).
- 1982c. *CCPR General Comment No. 7: Article 7 (Prohibition of Torture or Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment)*. Dostopno prek: <http://www.refworld.org/docid/4538840021.html> (9. oktober 2018).
- 1983. *Report of the Human Rights Committee, A/38/40*. Dostopno prek: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N83/231/94/PDF/N8323194.pdf?OpenElement> (3. april 2018).
- 1984a. *International Covenant on Civil and Political Rights, Human Rights Committee : selected decisions under the Optional Protocol, 2nd to 16th sessions, Communication No. 110/1981, CCPR/C/21/D/110/1981*. Dostopno prek: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR%2FC%2F21%2FD%2F110%2F1981&Lang=en (2. november 2017).

- 1984b. *Report of the Human Rights Committee*, A/39/40. Dostopno prek: [http://undocs.org/A/39/40\(SUPP\)](http://undocs.org/A/39/40(SUPP)) (2. november 2017).
- 1985. *Report of the Human Rights Committee*, A/40/40. Dostopno prek: [https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=A%2f40%2f40\(SUPP\)&Lang=en](https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=A%2f40%2f40(SUPP)&Lang=en) (2. november 2017).
- 1986. *Report of the Human Rights Committee*, A/41/40. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/323170> (2. november 2017).
- 1987a. *Report of the Human Rights Committee*, A/42/40. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/151183> (2. november 2017).
- 1987b. *Communication No. 188/1984, Martinez Portorreal v. Dominican Republic (Views adopted on 5 November 1987 at the thirty-first session)*, CCPR/C/31/D/188/1984. Dostopno prek: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR%2FC%2F31%2FD%2F188%2F1984&Lang=en (2. november 2017).
- 1988. *Report of the Human Rights Committee.*, A/43/40. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/163083> (2. november 2017).
- 1989a. *Antti Vuolanne v. Finland, Communication No. 265/1987*, CCPR/C/35/D/265/1987. Dostopno prek: <http://hrlibrary.umn.edu/undocs/session44/265-1987.htm> (6. november 2017).
- 1989b. *Report of the Human Rights Committee*, A/44/40. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/144914> (2. november 2017).
- 1990a. *Report of the Human Rights Committee (Volume 1)*, A/45/40. Dostopno prek: [https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=A%2F45%2F40\(VOL.I\)\(SUPP\)&Lang=en](https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=A%2F45%2F40(VOL.I)(SUPP)&Lang=en) (2. november 2017).
- 1990b. *Report of the Human Rights Committee (Volume 2)*, A/45/40(Vol.II). Dostopno prek: [https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=A%2F45%2F40\(VOL.II\)\(SUPP\)&Lang=en](https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=A%2F45%2F40(VOL.II)(SUPP)&Lang=en) (2. november 2017).
- 1990c. *Daniel Pinto v. Trinidad and Tobago, Communication No. 232/1987*, CCPR/C/39/D/232/1987. Dostopno prek: <http://hrlibrary.umn.edu/undocs/session39/232-1987.html> (2. november 2017).
- 1991a. *Report of the Human Rights Committee*, A/46/40. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/187599> (2. november 2017).
- 1991b. *Little v. Jamaica, Communication No. 283/1988*, CCPR/C/43/D/283/1988. Dostopno prek: <http://hrlibrary.umn.edu/undocs/html/dec283.htm> (2. november 2017).

- 1992a. *Report of the Human Rights Committee, A/47/40*. Dostopno prek: [https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=A%2F47%2F40\(SUPP\)&Lang=en](https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=A%2F47%2F40(SUPP)&Lang=en) (2. november 2017).
- 1992b. *CCPR General Comment No. 20: Article 7 (Prohibition of Torture, or Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment)*. Dostopno prek: <http://www.refworld.org/docid/453883fb0.html> (9. oktober 2018).
- 1993a. *Report of the Human Rights Committee, A/48/40(PartI)*. Dostopno prek: [https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=A%2F48%2F40\(PARTI\)&Lang=en](https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=A%2F48%2F40(PARTI)&Lang=en) (2. november 2017).
- 1993b. *Report of the Human Rights Committee, A/48/40(PartII)*. Dostopno prek: [https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=A%2F48%2F40\(PARTII\)&Lang=en](https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=A%2F48%2F40(PARTII)&Lang=en) (2. november 2017).
- 1994a. *Chitat Ng v. Canada, Communication No. 469/1991, CCPR/C/49/D/469/1991*. Dostopno prek: <http://hrlibrary.umn.edu/undocs/html/dec469.htm> (2. november 2017).
- 1994b. *International Covenant on Civil and Political Rights, CCPR/C/50/D/332/1988*. Dostopno prek: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR%2FC%2F50%2FD%2F332%2F1988&Lang=en (2. maj 2017).
- 1994c. *Report of the Human Rights Committee (Volume I), A/49/40(Vol.I)*. Dostopno prek: [https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=A%2F49%2F40\(VOL.I\)\(SUPP\)&Lang=en](https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=A%2F49%2F40(VOL.I)(SUPP)&Lang=en) (2. november 2017).
- 1994č. *Views, Communication No. 458/1991, CCPR/C/51/D/458/1991*. Dostopno prek: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR%2FC%2F51%2FD%2F458%2F1991&Lang=en (2. november 2017).
- 1994d. *General Comment No. 24: Issues relating to reservations made upon ratification or accession to the Covenant or the Optional Protocols thereto, or in relation to declarations under article 41 of the Covenant, CCPR/C/21/Rev.1/Add.6*. Dostopno prek: <http://undocs.org/CCPR/C/21/Rev.1/Add.6> (9. oktober 2018).
- 1995a. *Report of the Human Rights Committee, A/50/40*. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/200345> (2. november 2017).
- 1995b. *Francis v. Jamaica, Communication No. 606/1994, CCPR/C/54/D/606/1994*. Dostopno prek: <http://hrlibrary.umn.edu/undocs/html/vws606.htm> (2. november 2017).

- 1995c. *Lubuto v. Zambia, Communication No. 390/1990*, CCPR/C/55/D/390/1990/Rev.1. Dostopno prek: <http://hrlibrary.umn.edu/undocs/session55/vws390r1.htm> (2. november 2017).
- 1996a. *Errol Johnson v. Jamaica, Communication No. 588/1994*, CCPR/C/56/D/588/1994. Dostopno prek: <http://hrlibrary.umn.edu/undocs/html/VWS58856.htm> (2. november 2017).
- 1996b. *George Graham and Arthur Morrison v. Jamaica, Communication No. 461/1991*, CCPR/C/52/D/461/1991. Dostopno prek: <http://hrlibrary.umn.edu/undocs/html/461-1991.html> (2. november 2017).
- 1997. *Report of the Human Rights Committee (Volume I)*, A/52/40(Vol.I). Dostopno prek: [https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=A%2F52%2F40%5BVOL.I%5D\(SUPP\)&Lang=en](https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=A%2F52%2F40%5BVOL.I%5D(SUPP)&Lang=en) (2. november 2017).
- 1998a. *Leroy Morgan and Samuel Williams (represented by Simons Muirhead & Burton, a law firm in London) v. Jamaica, Communication No. 720/1996*, CCPR/C/64/D/720/1996. Dostopno prek: <http://hrlibrary.umn.edu/undocs/session64/view720.htm> (2. november 2017).
- 1998b. *Report of the Human Rights Committee (Volume I)*, A/53/40. Dostopno prek: [http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=A%2F53%2F40%5BVOL.I%5D\(SUPP\)&Lang=en](http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=A%2F53%2F40%5BVOL.I%5D(SUPP)&Lang=en) (2. november 2017).
- 1998c. *Views, Communication No. 577/1994*, CCPR/C/61/D/577/1994. Dostopno prek: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR%2FC%2F61%2FD%2F577%2F1994&Lang=en (2. november 2017).
- 1998č. *Views, Communication No. 592/1994*, CCPR/C/64/D/592/1994. Dostopno prek: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR%2FC%2F64%2FD%2F592%2F1994&Lang=en (2. november 2017).
- 1998d. *Communication no. 663/1995: #Human Rights Committee, 64th session, 19 October-6 November 1998: views*, CCPR/C/64/D/663/1995. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/223049> (2. november 2017).
- 1998e. *Communication no. 719/1996: #Human Rights Committee, 64th session, 19 October-6 November 1998: views*, CCPR/C/64/D/719/1996. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/223089> (2. november 2017).
- 1998f. *Communication no. 730/1996: #Human Rights Committee, 64th session, 19 October-6 November 1998: views*, CCPR/C/64/D/730/1996. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/223093> (2. november 2017).

- 1999a. *Communication no. 845/1999: #Human Rights Committee, 67th session, 18 October-5 November 1999: decisions*, CCPR/C/67/D/845/1999. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/231670> (2. november 2017).
- 1999b. *Owen Brown and Burchell Parish (represented by Ms. Natalia Schiffrin of Interights in London) v. Jamaica, Communication No. 665/1995*, CCPR/C/66/D/665/1995. Dostopno prek: <http://hrlibrary.umn.edu/undocs/session66/view665.htm> (2. november 2017).
- 1999c. *Report of the Human Rights Committee (Volume I), A/54/40*. Dostopno prek: <http://www.refworld.org/docid/3f4758204.html> (2. november 2017).
- 1999č. *Christopher Brown v. Jamaica, Communication No 775/1997*, CCPR/C/65/D/775/1997. Dostopno prek: <http://hrlibrary.umn.edu/undocs/session65/view775.htm> (2. november 2017).
- 2000a. *Communication no. 731/1996: #Human Rights Committee, 68th session, 13-31 March 2000: views*, CCPR/C/68/D/731/1996. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/231673> (2. november 2017).
- 2000b. *Eversley Thompson v. St. Vincent and the Grenadines, Communication No. 806/2000*, CCPR/C/70/D/806/1998. Dostopno prek: http://www.worldcourts.com/hrc/eng/decisions/2000.10.18_Thompson_v_Saint_Vincent_and_Grenadines.htm (2. november 2017).
- 2000c. *Communication no. 869/1999: Human Rights Committee, 70th session, 16 October-3 November 2000: views*, CCPR/C/70/D/869/1999. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/236905> (2. november 2017).
- 2000č. *Report of the Human Rights Committee. Volume I, A/55/40*. Dostopno prek: [http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=A%2F55%2F40%5BVOL.I%5D\(SUPP\)&Lang=en](http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=A%2F55%2F40%5BVOL.I%5D(SUPP)&Lang=en) (2. november 2017).
- 2000d. *CCPR General Comment No. 28: Article 3 (The Equality of Rights Between Men and Women)*, CCPR/C/21/Rev.1/Add.10. Dostopno prek: <http://www.refworld.org/docid/45139c9b4.html> (9. oktober 2018).
- 2001a. *Communication no. 839/1988; 840/1998 and 841/1998: Human Rights Committee, 72nd session, 9-27 July 2001: views*, CCPR/C/72/D/839/1998. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/236177> (2. november 2017).
- 2001b. *Consideration of reports submitted by States parties under article 40 of the Covenant: concluding observations of the Human Rights Committee: Netherlands*,

- CCPR/CO/72/NET. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/237727> (2. november 2017).
- 2001c. *Consolidated guidelines for State reports under the International Covenant on Civil and Political Rights*, CCPR/C/66/GUI/Rev.2. Dostopno prek: <http://undocs.org/en/CCPR/C/66/GUI/Rev.2> (2. november 2017).
- 2001č. *Report of the Human Rights Committee (Volume I)*, A/56/40(Vol.I). Dostopno prek: [http://undocs.org/en/A/56/40\[VOL.I\]\(SUPP\)](http://undocs.org/en/A/56/40[VOL.I](SUPP)) (2. november 2017).
- 2001d. *Rules of procedure of the Human Rights Committee*, CCPR/C/3/Rev.6. Dostopno prek: <https://undocs.org/CCPR/C/3/Rev.6> (2. november 2017).
- 2001e. *General Comment No. 29: States of Emergency (article 4)*, CCPR/C/21/Rev.1/Add.11. Dostopno prek: <https://undocs.org/CCPR/C/21/Rev.1/Add.11> (9. oktober 2018).
- 2002a. *General comment no. 30 (75), Reporting obligations of States parties under article 40 of the Covenant: International Covenant on Civil and Political Rights: adopted on 16 July 2002 (2025th meeting)*, CCPR/C/21/Rev.2/Add.12. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/338055> (2. november 2017).
- 2002b. *Report of the Human Rights Committee*, A/57/40(Vol.I). Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/169170> (2. november 2017).
- 2003a. *Report of the Human Rights Committee (Volume II)*, A/58/40. Dostopno prek: [http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=A%2F58%2F40%5BVOL.II%5D\(SUPP\)&Lang=en](http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=A%2F58%2F40%5BVOL.II%5D(SUPP)&Lang=en) (2. november 2017).
- 2003b. *Consideration of reports submitted by States parties under article 40 of the Covenant: International Covenant on Civil and Political Rights: concluding observations of the Human Rights Committee: Russian Federation*, CCPR/CO/79/RUS. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/247658> (2. november 2017).
- 2003c. *Consideration of reports submitted by States parties under article 40 of the Covenant: International Covenant on Civil and Political Rights: concluding observations of the Human Rights Committee: Sri Lanka*, CCPR/CO/79/LKA. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/247655> (2. november 2017).
- 2003č. *Consideration of reports submitted by States parties under article 40 of the Covenant: International covenant on civil and political rights: concluding observations of the Human Rights Committee: the Philippines*, CCPR/CO/79/PHL. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/247657> (2. november 2017).

- 2004a. *Communication no. 962/2001: Human Rights Committee, 81st session, 5-30 July 2004: views*, CCPR/C/81/D/962/2001. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/249651> (2. november 2017).
- 2004b. *Consideration of reports submitted by States parties under article 40 of the Covenant: International Covenant on Civil and Political Rights: concluding observations of the Human Rights Committee: Colombia*, CCPR/CO/80/COL. Dostopno prek: <http://undocs.org/CCPR/CO/80/COL> (2. november 2017).
- 2004c. *Consideration of reports submitted by States Parties under article 40 of the Covenant: International Covenant on Civil and Political Rights: concluding observations of the Human Rights Committee: Finland*, CCPR/CO/82/FIN. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/254449> (2. november 2017).
- 2004č. *Consideration of reports submitted by States parties under article 40 of the Covenant: International Covenant on Civil and Political Rights: concluding observations of the Human Rights Committee: Serbia and Montenegro*, CCPR/CO/81/SEMO. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/250743> (2. november 2017).
- 2004d. *Consideration of reports submitted by States Parties under article 40 of the Covenant: International Covenant on Civil and Political Rights: concluding observations of the Human Rights Committee: Morocco*, CCPR/CO/82/MAR. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/254450> (2. november 2017).
- 2004e. *General comment no. 31 (80), The nature of the general legal obligation imposed on States Parties to the Covenant: International Covenant on Civil and Political Rights: adopted on 29 March 2004 (2187th meeting) / Human Rights Committee, 80th session*, CCPR/C/21/Rev.1/Add. 13. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/338427> (2. november 2017).
- 2004f. *Report of the Human Rights Committee (Volume I), A/59/40 (Vol. I)*. Dostopno prek: [http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=A%2F59%2F40\(Vol.%20I\)&Lang=en](http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=A%2F59%2F40(Vol.%20I)&Lang=en) (2. november 2017).
- 2004g. *Rules of procedure of the Human Rights Committee*, CCPR/C/3/Rev.7. Dostopno prek: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR%2FC%2F3%2FRev.7&Lang=en (2. november 2017).
- 2004h. *Report of the Human Rights Committee (Volume II), A/59/40 (Vol. II)*. Dostopno prek: [https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=A%2F59%2F40\(Vol.%20II\)&Lang=en](https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=A%2F59%2F40(Vol.%20II)&Lang=en) (2. november 2017).

- 2005a. *Communication no. 985/2001: Human Rights Committee, 85th session, 17 October-3 November 2005: views, CCPR/C/85/D/985/2001.* Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/260178> (2. november 2017).
- 2005b. *Communication no. 1058/2002: Human Rights Committee, 85th session, 17 October-3 November 2005: views, CCPR/C/85/D/1058/2002.* Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/260201> (2. november 2017).
- 2005c. *Communication no. 1132/2002: Human Rights Committee, 85th session, 17 October-3 November 2005: views, CCPR/C/85/D/1132/2002.* Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/260206> (2. november 2017).
- 2005č. *Consideration of reports submitted by States parties under article 40 of the Covenant: International Covenant on Civil and Political Rights: concluding observations of the Human Rights Committee: Syrian Arab Republic, CCPR/CO/84/SYR.* Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/256447> (2. november 2017).
- 2005d. *Consideration of reports submitted by States parties under article 40 of the Covenant: International Covenant on Civil and Political Rights: concluding observations of the Human Rights Committee: Tajikistan, CCPR/CO/84/TJK.* Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/256448> (2. november 2017).
- 2005e. *Consideration of reports submitted by States parties under article 40 of the Covenant: International Covenant on Civil and Political Rights: concluding observations of the Human Rights Committee: Uzbekistan, CCPR/CO/83/UZB.* Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/256449> (2. november 2017).
- 2005f. *Consideration of reports submitted by States parties under article 40 of the Covenant: International Covenant on Civil and Political Rights: concluding observations of the Human Rights Committee: Yemen, CCPR/CO/84/YEM.* Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/256450> (2. november 2017).
- 2005g. *Report of the Human Rights Committee (Volume I), A/60/40(Vol I).* Dostopno prek: <http://www.refworld.org/pdfid/43f30f880.pdf> (2. november 2017).
- 2005h. *Report of the Human Rights Committee (Volume II), A/60/40(Vol II).* Dostopno prek: [http://www.undocs.org/A/60/40\(VOL.II\)](http://www.undocs.org/A/60/40(VOL.II)) (2. november 2017).
- 2006a. *Communication no. 812/1998: Human Rights Committee, 86th session, 13-31 March 2006: views, CCPR/C/86/D/812/1998.* Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/260985> (2. november 2017).

- 2006b. *Communication no. 959/2000: Human Rights Committee, 87th session, 10-28 July 2006: views, CCPR/C/87/D/959/2000.* Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/261861> (2. november 2017).
- 2006c. *Communication no. 1421/2005: Human Rights Committee, 87th session, 10-28 July 2006: views, CCPR/C/87/D/1421/2005,* Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/263357> (2. november 2017).
- 2006č. *Concluding observations of the Human Rights Committee: United States of America, CCPR/C/USA/CO/3/Rev.1.* Dostopno prek: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR%2FC%2FUSA%2FCO%2F3%2FR ev.1&Lang=en (2. november 2017).
- 2006d. *Consideration of reports submitted by States parties under article 40 of the Covenant: International Covenant on Civil and Political Rights: concluding observations of the Human Rights Committee: Canada, CCPR/C/CAN/CO/5.* Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/261002> (2. november 2017).
- 2006e. *Consideration of reports submitted by States parties under Article 40 of the Covenant: International Covenant on Civil and Political Rights: concluding observations of the Human Rights Committee: Democratic Republic of the Congo, CCPR/C/COD/CO/3.* Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/261821> (2. november 2017).
- 2006f. *Consideration of reports submitted by States parties under article 40 of the Covenant: International Covenant on Civil and Political Rights: concluding observations of the Human Rights Committee: Italy, CCPR/C/ITA/CO/5.* Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/261001> (2. november 2017).
- 2006g. *Consideration of reports submitted by States Parties under article 40 of the Covenant: International Covenant on Civil and Political Rights: concluding observations of the Human Rights Committee: Norway, CCPR/C/NOR/CO/5.* Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/260959> (2. november 2017).
- 2006h. *Consideration of reports submitted by States parties under article 40 of the Covenant: International Covenant on Civil and Political Rights: concluding observations of the Human Rights Committee: Paraguay, CCPR/C/PRY/CO/2.* Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/261000> (2. november 2017).
- 2007a. *Communications no. 1017/2001 and 1066/2002: Human Rights Committee, 90th session, 9-27 July 2007: views, CCPR/C/90/D/1017/2001&1066/2002.* Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/265808> (2. november 2017).

- 2007b. *Communication no. 1041/2001: Human Rights Committee, 90th session, 9-27 July 2007: views*, CCPR/C/90/D/1041/2001. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/265807> (2. november 2017).
- 2007c. *Communications no. 1108/2002 and 1121/2002: Human Rights Committee, 89th session, 12-30 March 2007: views*, CCPR/C/89/D/1108&1121/2002. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/264489> (2. november 2017).
- 2007č. *Communication no. 1140/2002: Human Rights Committee, 90th session, 9-27 July 2007: views*, CCPR/C/90/D/1140/2002. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/265809> (2. november 2017).
- 2007d. *Communication no. 1150/2003: Human Rights Committee, 91st session, 15 October-2 November 2007: views*, CCPR/C/91/D/1150/2003. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/267455> (2. november 2017).
- 2007e. *Concluding observations of the Human Rights Committee: Algeria*, CCPR/C/DZA/CO/3. Dostopno prek: <http://dag.un.org/handle/11176/268228> (2. november 2017).
- 2007f. *Concluding observations of the Human Rights Committee: Chile*, CCPR/C/CHL/CO/5. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/265105> (2. november 2017).
- 2007g. *Concluding observations of the Human Rights Committee: Georgia*, CCPR/C/GEO/CO/3. Dostopno prek: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR%2FC%2FGEO%2FCO%2F3&Lang=en (2. november 2017).
- 2007h. *Concluding observations of the Human Rights Committee: Libyan Arab Jamahiriya*, CCPR/C/LBY/CO/4. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/267465> (2. november 2017).
- 2008a. *Concluding observations of the Human Rights Committee: Panama*, CCPR/C/PAN/CO/3. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/270051> (2. november 2017).
- 2008b. *Concluding observations of the Human Rights Committee: Tunisia*, CCPR/C/TUN/CO/5. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/270151> (2. november 2017).

- 2008c. *General comment no. 33, Obligations of States parties under the Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights*, CCPR/C/GC/33. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/278355> (2. november 2017).
- 2009a. *Communication no. 1276/2004: Human Rights Committee, 95th session, 16 March-3 April 2009: views*, CCPR/C/95/D/1276/2004. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/277413> (2. november 2017).
- 2009b. *Communication no. 1792/2005: Human Rights Committee, 96th session, 13-31 July 2009: views*, CCPR/C/96/D/1378/2005. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/279269> (2. november 2017).
- 2009c. *Concluding observations of the Human Rights Committee: Sweden*, CCPR/C/SWE/CO/6. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/277582> (2. november 2017).
- 2010a. *Report of the Human Rights Committee (Volume I), A/65/40*. Dostopno prek: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=A%2F65%2F40&Lang=en (2. november 2017).
- 2010b. *Focused reports based on replies to list of issues prior to reporting (LOIPR): implementation of the new optional reporting procedure (LOIPR procedure)*, CCPR/C/99/4. Dostopno prek: <http://undocs.org/en/CCPR/C/99/4> (2. november 2017).
- 2010c. *Concluding observations of the Human Rights Committee: Cameroon*, CCPR/C/CMR/CO/4. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/284420> (2. november 2017).
- 2010č. *Concluding observations of the Human Rights Committee: Colombia*, CCPR/C/COL/CO/6. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/284763> (2. november 2017).
- 2010d. *Concluding observations of the Human Rights Committee: Jordan*, CCPR/C/JOR/CO/4. Dostopno prek: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR%2FC%2FJOR%2FCO%2F4&Lang=en (2. november 2017).
- 2010e. *Concluding observations of the Human Rights Committee: Uzbekistan*, CCPR/C/UZB/CO/3. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/283127> (2. november 2017).
- 2010f. *Guidelines for the Treaty-Specific Document to be Submitted by States Parties under Article 40 of the International Covenant on Civil and Political Rights*,

- CCPR/C/2009/1. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/290312> (2. november 2017).
- 2011a. *Concluding observations of the Human Rights Committee: Jamaica*, CCPR/C/JAM/CO/3. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/11176/291978> (2. november 2017).
- 2011b. *Concluding observations of the Human Rights Committee: Serbia*, CCPR/C/SRB/CO/2. Dostopno prek: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR%2FC%2FSRB%2FCO%2F2&Lang=en (2. november 2017).
- 2011c. *Concluding observations of the Human Rights Committee: Mongolia*, CCPR/C/MNG/CO/5. Dostopno prek: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR%2FC%2FMNG%2FCO%2F5&Lang=en (2. november 2017).
- 2013a. *Note by the Human Rights Committee on the procedure for follow-up to concluding observations*, CCPR/C/108/2. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/304849> (2. november 2017).
- 2013b. *List of issues prior to submission of the fourth periodic report of Slovenia, adopted by the Committee at its fiftieth session (6-31 May 2013)*. Dostopno prek: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CAT%2fC%2fSVN%2fQ%2f4&Lang=en (25. september 2018).
- 2016. *Concluding observations on the fourth report of Slovakia*, CCPR/C/SVK/CO/4. Dostopno prek: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR/C/SVK/CO/4&Lang=En (2. november 2017).
- 2017. *Consideration by the Human Rights Committee at its 117th, 118th and 119th sessions of communications received under the Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights*, CCPR/C/119/3. Dostopno prek: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR%2fC%2f119%2f3&Lang=en (2. november 2017).
- Human Rights Council. 2014. *Report of the Special Rapporteur on Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, Juan E. Méndez*, A/HRC/25/60. Dostopno prek: <http://undocs.org/A/HRC/25/60> (2. november 2017).
- 2018. *Welcome to the Human Rights Council*. Dostopno prek: <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/Pages/AboutCouncil.aspx> (24. oktober 2018).

- Hunt, Lynn. 2007. *Inventing Human Rights: A History*. New York: W. W. Norton & Co.
- Hunter, Emilie. 2016. Using “Managerial Compliance” to Strengthen the International Criminal Court Cooperation Regime. V *Cooperation and the International Criminal Court, Perspectives from Theory and Practice*, ur. Olympia Bekou in Daley J. Birkett, 366–395. Leiden, Boston: Brill Nijhoff.
- Hurrell, Andrew. 2007. *On Global Order: Power, Values and the Constitution of International Society*. Oxford: Oxford University Press.
- Ignatieff, Michael. 2001. The Attack on Human Rights. *Foreign Affairs* 80(6): 102–116.
- IndexMundi. 2017. Dostopno prek: <http://www.indexmundi.com/> (2. november 2017).
- International Bar Association. 2008. *The Death Penalty under International Law: A Background Paper to the IBAHRI Resolution on the Abolition of the Death Penalty*. London: International Bar Association.
- International Commission against the Death Penalty. 2013. *The death penalty and the “most serious crimes”, A country-by-country overview of the death penalty in law and practice in retentionist states*. Dostopno prek: http://www.icomdp.org/cms/wp-content/uploads/2013/02/Most-serious-crimes_final_6Feb2013.pdf (13. november 2017).
- International Committee of the Red Cross. 2005. *Customary International Humanitarian Law, Volume I: Rules*. Dostopno prek: <http://www.refworld.org/docid/5305e3de4.html> (24. oktober 2018).
- 2011. *What does the law say about torture?* Dostopno prek: <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/faq/torture-law-2011-06-24.htm> (24. oktober 2018).
- 2015. *What is the difference between IHL and human rights law?* Dostopno prek: <https://www.icrc.org/en/document/what-difference-between-ihl-and-human-rights-law> (24. oktober 2018).
- 2018a. *Treaties, States Parties and Commentaries, Geneva Conventions of 1949 and Additional Protocols, and their Commentaries*. Dostopno prek: <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/vwTreaties1949.xsp> (8. oktober 2018).
- 2018b. *IHL Database, Customary IHL, Rule 90. Torture and Cruel, Inhuman or Degrading Treatment*. Dostopno prek: https://ihl-databases.icrc.org/customary-ihl/eng/docs/v1_rul_rule90#Fn_B4BD78D8_00020 (22. oktober 2018).
- International Federation for Human Rights in Human Rights Centre "Viasna". 2016. *Death Penalty in Belarus: Murder on (Un)lawful Grounds*. Dostopno prek: <https://www.fidh.org/IMG/pdf/belarus683angbassdef.pdf> (13. oktober 2017).

- International Human Rights Instruments. 2006. *Harmonized Guidelines on Reporting under the International Human Rights Treaties, including guidelines on a common core document and treaty-specific documents: report of the Inter-Committee Technical Working Group*, HRI/MC/2006/3. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/260038> (2. november 2017).
- 2017. *Compliance by States parties with their reporting obligations to international human rights treaty bodies, Note by the Secretariat*, HRI/MC/2017/2. Dostopno prek: <https://undocs.org/HRI/MC/2017/2> (22. oktober 2018).
- International Justice Resource Center (IJRC). 2017. *Education*. Dostopno prek: <http://www.ijrcenter.org/thematic-research-guides/education/> (29. junij 2017).
- International Law Association. 2004. *International Human Rights Law and Practice*. Dostopno prek: http://www.dphu.org/uploads/attachements/books/books_4146_0.pdf (12. avgust 2018).
- International Law Commission. 1977. *Yearbook of the International Law Commission, 1977, Volume II, Part Two*. Dostopno prek: http://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/english/ilc_1977_v2_p2.pdf (29. oktober 2018).
- Italija. 2005. *Consideration of reports submitted by States parties under article 19 of the Convention: Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment: 4th periodic reports of States parties due in 2002: addendum: Italy*, CAT/C/67/Add.3. Dostopno prek: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CAT%2FC%2F67%2FAdd.3&Lang=en (2. november 2017).
- Iwasawa, Yuji. 2000. The domestic impact of international human rights standards: The Japanese experience. V *The Future of UN Human Rights Treaty Monitoring*, ur. Philip Alston in James Crawford, 245–68. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jackson, Robert. 1996. Is there a Classical International Theory? V *International theory: Positivism and Beyond*, ur. Steve Smith, Ken Booth in Marysia Zalewski, 203–218. Cambridge: Cambridge University Press.
- 2000. *The Global Covenant: Human Conduct in a World of States*. Oxford: Oxford University Press.
- Jackson, Robert in Georg Sørensen. 2013. *Introduction to International Relations: Theories and Approaches*. Oxford: Oxford University Press.

- Jacobson, Harold K. in Edith Brown Weiss. 1998. A Framework for Analysis. V *Engaging Countries, Strengthening Compliance with International Environmental Accords*, ur. Edith Brown Weiss in Harold K. Jacobson, 1–18. Cambridge, London: The MIT Press.
- Jamajka. 2011. *Replies from the Government of Jamaica to the list of issues (CCPR/C/JAM/Q/3) to be taken up in connection with the consideration of the 3rd periodic report of Jamaica (CCPR/C/JAM/3)*, CCPR/C/JAM/Q/3/Add.1. Dostopno prek: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR%2FC%20FJAM%20FQ%20F3%20FAdd.1&Lang=en (2. november 2017).
- James, Alan. 1973. Law and Order in International Society. V *The Bases of International Order: Essays in Honour of C. A. W. Manning*, ur. Alan James, 60–84. London, Oxford University Press.
- Jeffery, Renée. 2006. Hersch Lauterpacht, the Realist Challenge and the "Grotian Tradition" in 20th-Century International Relations. *European Journal of International Relations* 12(2): 223–250.
- Jemen. 2004. *Consideration of reports submitted by States Parties under the Covenant: International Covenant on Civil and Political Rights: 4th periodic report: Yemen*, CCPR/C/YEM/2004/4. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/254492> (2. november 2017).
- Jemen: več kot 500 tisoč obolelih za kolero. 2017. *Delo*. Dostopno prek: <http://www.delo.si/svet/krize/jemen-vec-kot-500-000-oboilelih-za-kolero.html> (13. oktober 2017).
- Jervis, Robert. 1982. Security Regimes. *International Organization* 36(2): 357–378.
- Jhabvala, Farrokh. 1984. The Practice of the Covenant's Human Rights Committee, 1976-82: Review of State Party Reports. *Human Rights Quarterly* 6(1): 81–106.
- Johnston, Alastair Iain. 2001. Treating International Institutions as Social Environments. *International Studies Quarterly* 45(4): 487–515.
- Jordan hangs 11 after lifting execution ban. 2014. *Aljazeera*. Dostopno prek: <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/12/jordan-hangs-11-after-lifting-execution-ban-201412218257159168.html> (13. oktober 2017).
- Joseph, Sarah, Jenny Schultz in Melissa Castan. 2004. *The International Covenant on Civil and Political Rights: Cases, Materials, and Commentary*. Oxford, Oxford University Press.

- Joseph, Sarah, Katie Mitchell, Linda Gyorki in Carin Benninger-Budel. 2006. *Seeking Remedies for Torture Victims: A Handbook on the Individual Complaints Procedures of the UN Treaty Bodies*. Geneva: World Organisation Against Torture (OMCT).
- Kälin, Walter. 2012. Examination of state reports. V *UN Human Rights Treaty Bodies*, ur. Helen Keller in Geir Ulfstein, 16–72. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- Kanetake, Machiko. 2018. UN Human Rights Treaty Monitoring Bodies before Domestic Courts. *International and Comparative Law Quarterly* 67: 201–232.
- Katzenstein, Peter J. 1996. *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*. New York: Columbia University Press.
- Kawasaki, Kyoji. 2006. A brief note on the legal effects of jus cogens in international law. *Hitotsubashi journal of law and politics* 34: 27–43.
- Keck, Margaret E. in Kathryn Sikkink. 1998. *Activists Beyond Borders: Advocacy Networks in International Politics*. Ithaca, London: Cornell University Press.
- Keller, Helen in Geir Ulfstein. 2012. Introduction. V *UN Human Rights Treaty Bodies*, ur. Helen Keller in Geir Ulfstein, 1–15. Cambridge, New York, Melbourne, Madrid, Cape Town, Singapore, São Paulo, Delhi, Mexico City: Cambridge University Press.
- Keller, Helen in Leena Grover. 2012. General Comments of the Human Rights Committee and their legitimacy. V *UN Human Rights Treaty Bodies*, ur. Helen Keller in Geir Ulfstein, 116–198. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- Kelley, Judith. 2004. *Ethnic Politics in Europe: The Power of Norms and Incentives*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Kelly, Tobias. 2009. The UN Committee against Torture: Human Rights Monitoring and the Legal Recognition of Cruelty. *Human Rights Quarterly* 31(3): 777–800.
- Keohane, Robert O. 1984. *After Hegemony, Cooperation and Discord in the World Political Economy*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- 1988. International Institutions: Two Approaches. *International Studies Quarterly* 32(4): 379–396.
- Keohane, Robert O. in Joseph S. Nye. 1987. Power and Interdependence Revisited. *International Organization* 41(4): 725–753.
- Kiefer, Thorsten in Catherine Brölmann. 2005. Beyond State Sovereignty: The Human Right to Water. *Non-State Actors and International Law* 5(3): 183–208.
- Kim, Hun Joon. 2017. Universal Human Rights. V *The Globalization of International Society*, ur. Tim Dunne in Christian Reus-Smit, 304–322. Oxford: Oxford University Press.

- Kingsbury, Benedict. 1998. The Concept of Compliance as a Function of Competing Conceptions of International Law. *Michigan Journal of International Law* 19: 345–372.
- Klabbers, Jan. 2002. *An Introduction to International Institutional Law*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- 2006. *The Meaning of Rules*. *International Relations* 20(3): 295–301.
- Klotz, Audie. 1995. *Norms in International Relations: The Struggle against Apartheid*. Ithaca in London: Cornell University Press.
- Koh, Harold Hongju. 1996. Transnational Legal Process. *Nebraska Law Review* 75(1): 181–207.
- 1997. Why Do Nations Obey International Law? *The Yale Law Journal* 106(8) 1997: 2599–659.
- 1998. Is International Law Really State Law? *Harvard Law Review* 111(7) 1998: 1824–61.
- 1999. How Is International Human Rights Law Enforced? *Indiana Law Journal* 74(4): 1397–1417.
- 2004. Jefferson Memorial Lecture, Transnational Legal Process After September 11th. *Berkeley Journal of International Law* 22(3): 337–54.
- Kolumbija potrdila zakon o amnestiji za upornike Farca. 2016. *Delo*. Dostopno prek: <http://www.delo.si/svet/globalno/kolumbija-potrdila-zakon-o-amnestiji-za-upornike-farca.html> (13. oktober 2017).
- Komanovics, Adrienne. 2014. Strengthening the Human Rights Treaty Bodies: A Modest but Important Step Forward. *Pécs Journal of International and European Law* 2014(1): 7–29.
- Komisija za človekove pravice. 1954. *Report of the Tenth Session*, E/2573. Dostopno prek: [http://undocs.org/E/2573\(supp\)](http://undocs.org/E/2573(supp)) (1. september 2017).
- 1994. *Resolucija 1994/45*, E/CN.4/RES/1994/45. Dostopno prek: ap.ohchr.org/documents/E/.../resolutions/E-CN_4-RES-1994-45.doc (2. oktober 2017).
- Koneva, Anna E. 2014. Challenges facing the human rights treaty body system. *Bulletin of Peoples' Friendship University of Russia* 2014(1): 245–255.
- Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk – Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women*. 1979. Dostopno prek: <http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/cedaw.pdf> (13. november 2017).
- Konvencija o otrokovih pravicah – Convention on the Rights of the Child*. 1989. Dostopno prek: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx> (9. oktober 2018).

- Konvencija proti mučenju in drugim oblikam okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja – Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment.* 1984. Dostopno prek: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cat.aspx> (9. oktober 2018).
- Konvencija (I) za izboljšanje položaja ranjencev in bolnikov oboroženih sil v vojni – Convention (I) for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field.* 1949. Dostopno prek: <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/vwTreaties1949.xsp> (18. oktober 2018).
- Konvencija (II) za izboljšanje položaja ranjencev, bolnikov in brodolomcev oboroženih sil na morju – Convention (II) for the Amelioration of the Condition of Wounded, Sick and Shipwrecked Members of Armed Forces at Sea.* 1949. Dostopno prek: <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/vwTreaties1949.xsp> (18. oktober 2018).
- Konvencija (III) o ravnanju z vojnimi ujetniki – Convention (III) relative to the Treatment of Prisoners of War.* 1949. Dostopno prek: <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/vwTreaties1949.xsp> (18. oktober 2018).
- Konvencija (IV) za zaščito civilnih oseb med vojno – Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War.* 1949. Dostopno prek: <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/vwTreaties1949.xsp> (18. oktober 2018).
- Koskenniemi, Martti. 1991. The Future of Statehood. *Harvard International Law Journal* 32(2): 397–410.
- 2005. *From Apology to Utopia: The Structure of International Legal Argument.* Cambridge in New York: Cambridge University Press.
- Krasner, Stephen D. 1982. Structural causes and regime consequences: regimes as intervening variables. *International Organization* 36(2): 185–205.
- Krommendijk, Jasper. 2015. *The domestic effectiveness of international human rights monitoring in established democracies. The case of the UN human rights treaty bodies.* Dostopno prek: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11558-015-9213-0> (13. oktober 2017).
- Kunarac et al., International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991, sodba, 22. februar 2001.* Dostopno prek: <http://www.icty.org/x/cases/kunarac/tjug/en/kun-tj010222e.pdf> (15. oktober 2017).

- Kühn, Brittany. 2009. Universal Human Rights vs. Traditional Rights. *Topical Review Digest: Human Rights in Sub-Saharan Africa*: 59–73.
- LaGrand, International Court of Justice, javno zasedanje, 13. november 2000. Dostopno prek: <https://www.icj-cij.org/files/case-related/104/104-20001113-ORA-02-00-BI.pdf> (12. avgust 2018).
- Lampe, Rok. 2010. *Pravo človekovih pravic*. Ljubljana, Uradni list Republike Slovenije.
- Landman, Todd. 2005a. *Protecting Human Rights: A Comparative Study*. Washington, D.C., Georgetown University Press.
- 2005b. The Political Science of Human Rights. *British Journal of Political Science* 35(3): 549–572.
- Lanotte, Johan Vande in Geert Goedertier. 1996. Monitoring Human Rights: Formal and Procedural Aspects. V *Monitoring Children's Rights*, ur. Eugene Verhellen, 73–112. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers.
- Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970)*, International Court of Justice, svetovalno mnenje, 21. junij 1971. Dostopno prek: <https://www.icj-cij.org/files/case-related/53/053-19710621-ADV-01-00-EN.pdf> (25. oktober 2018).
- Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory*, International Court of Justice, svetovalno mnenje, 9. julij 2004. Dostopno prek: <https://www.icj-cij.org/files/case-related/131/131-20040709-ADV-01-00-EN.pdf> (25. oktober 2018).
- Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons*, International Court of Justice, svetovalno mnenje, 8. julij 1996. Dostopno prek: <https://www.icj-cij.org/files/case-related/95/095-19960708-ADV-01-00-EN.pdf> (25. oktober 2018).
- Lhotský, Jan. 2017. *Human rights treaty body review 2020: towards an integrated treaty body system*. Dostopno prek: <https://doi.org/20.500.11825/675> (24. oktober 2018).
- Li, Quan in Rafael Reuveny. 2003. Economic Globalization and Democracy: An Empirical Analysis. *British Journal of Political Science* 33(1): 29–54.
- Little, Richard. 1995. Neorealism and the English School: A Methodological, Ontological and Theoretical Reassessment. *European Journal of International Relations* 1(1): 9–34.
- Lupu, Yonatan. 2013. Best Evidence: The Role of Information in Domestic Judicial Enforcement of International Human Rights Agreements. *International Organization* 67(3): 469–503.

- Lutz, Ellen L. in Kathryn Sikkink. 2000. International Human Rights Law and Practice in Latin America. *International Organization* 54(3): 633–659.
- Makinda, Samuel M. 2002. Hedley Bull and Global Governance: A Note on IR Theory. *Australian Journal of International Affairs* 56(3): 361–371.
- Mamatkulov and Abdurasulovic v. Turkey*, European Court of Human Rights, sodba, 6. februar 2003. Dostopno prek: <http://www.refworld.org/cases,ECHR,3f2643af4.html> (2. november 2017).
- March, James G. in Johan P. Olsen. 1998. The Institutional Dynamics of International Political Orders. *International Organization* 52(4): 943–969.
- Marsh, Christopher in Daniel P. Payne. 2007. The Globalization of Human Rights and the Socialization of Human Rights Norms. *Brigham Young University Law Review* 2007(3): 665–687.
- Mathias, Matthew D. 2013. The Sacralization of the Individual: Human Rights and the Abolition of the Death Penalty. *American Journal of Sociology* 118(5): 1246–1283.
- Mayall, James. 2000. *World Politics, Progress and its Limits*. Cambridge: Polity Press.
- McCormick, James M. in Neil J. Mitchell. 1997. Human Rights Violations, Umbrella Concepts, and Empirical Analysis. *World Politics* 49: 510–525.
- McGoldrick, Dominic. 1988. *The practice and procedure of the Human Rights Committee under the International Covenant on Civil and Political Rights* (doktorska disertacija). University of Nottingham, Nottingham.
- McQuigg, Ronagh. 2011. How Effective is the United Nations Committee Against Torture? *The European Journal of International Law* 22(3): 813–828.
- Mechlem, Kerstin. 2009. Treaty Bodies and the Interpretation of Human Rights. *Vanderbilt Journal of Transnational Law* 42(3): 905–947.
- Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah – International Covenant on Civil and Political Rights*. 1966. Dostopno prek: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx> (9. oktober 2018).
- Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah – International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*. 1966. Dostopno prek: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cescr.aspx> (9. oktober 2018).
- Mednarodno kazensko sodišče. 2011. *Elements of Crimes*. Dostopno prek: <https://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/336923D8-A6AD-40EC-AD7B-45BF9DE73D56/0/ElementsOfCrimesEng.pdf> (22. oktober 2018).

- Melchiorre, Angela in Ed Atkins. 2011. *At what age?..., ...are school-children employed, married and taken to court?, Trends over time*. Dostopno prek: RTE_At_What_Age_Report_Annotated_Version_2011.pdf (13. november 2017).
- Mendez, Juan E. 2012. The Death Penalty and the Absolute Prohibition of Torture and Cruel, Inhuman, and Degrading Treatment or Punishment. *Human Rights Brief* 20(1): 2–6.
- Meron, Theodor. 1986. *Human Rights Law-Making in the United Nations: A Critique of Instruments and Process*. Oxford: Clarendon Press.
- Meskele, Kidus. 2014. Interpretation of Article One of the Convention against Torture in Light of the Practice and Jurisprudence of International Bodies. *Beijing Law Review* 5 (2014): 49-61.
- Meyer, Timothy L. 2014. How Compliance Understates Effectiveness. *American Society of International Law* 108: 93–98.
- Mitchell, Neil J. in James M. McCormick. 1988. Economic and Political Explanations of Human Rights Violations. *World Politics* 40(4) 1988: 476–98.
- Moravcsik, Andrew. 1997. Taking Preferences Seriously: A Liberal Theory of International Politics. *International Organization* 51(4): 513–553.
- 2000. The Origins of Human Rights Regimes: Democratic Delegation in Postwar Europe. *International Organization* 54(2): 217–252.
- Morijn, John. 2012. *New Discussions on UN Human Rights Treaty Monitoring Reform: Using the Momentum while Acknowledging Financial and Political Realities*. Dostopno prek: www.ohchr.org/Documents/HRBodies/TB/HRTD/JohnMorjin.doc (13. november 2017).
- Murphy, Colleen. 2005. Lon Fuller and the moral Value of the rule of Law. *Law and Philosophy* 24: 239–262.
- Murphy, Liam. 2017. Law Beyond the State: Some Philosophical Questions. *The European Journal of International Law* 28(1): 203–232.
- Nardin, Terry. 1998. Legal Positivism as a Theory of International Society. V *International Society, Diverse Ethical Perspectives*, ur. David R. Mapel in Terry Nardin, 17–35. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Navari, Cornelia. 2009a. Methods and Methodology in the English School. V *Theorising International Society: English School Methods*, ur. Cornelia Navari, 1–20. Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan.

- 2009b. The Classical English School and Causal Explanation. V *Theorising International Society: English School Methods*, ur. Cornelia Navari, 1–20. Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan.
- 2013. *World Society and English School Methods*. Dostopno prek: [https:// www.e-ir.info/2013/05/01/world-society-and-english-school-methods/](https://www.e-ir.info/2013/05/01/world-society-and-english-school-methods/) (2. avgust 2018).
- Neumayer, Eric. 2005. Do international human rights treaties improve respect for human rights? *Journal of Conflict Resolution* 49(6) 2005: 925–953.
- 2008. Death Penalty Abolition and the Ratification of the Second Optional Protocol. *International Journal of Human Rights* 12(1): 3–21.
- Nickel, James W. 2002. Is Today's International Human Rights System a Global Governance Regime? *The Journal of Ethics* 6(4): 353–371.
- Nollkaemper, André in Rosanne Van Alebeek. 2011. *The Legal Status of Decisions by Human Rights Treaty Bodies in National Law*. Dostopno prek: <https://ssrn.com/abstract=1817532> (13. avgust 2018).
- North Atlantic Treaty Organisation. 1999. *Membership Action Plan (MAP)*. Dostopno prek: <https://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-066e.htm#1> (13. november 2018).
- Nowak, Manfred. 2005. *U.N Covenant on Civil and Political Rights: CCPR Commentary*. Kehl am Rhein: Engel.
- Nowak, Manfred, Elizabeth McArthur in Kerstin Buchinger. 2008. *The United Nations Convention against torture: a commentary*. Oxford: Oxford University Press.
- Nuñez-Mietz, Fernando Gabriel. 2013. *Lawyering Compliance with International Law: Legal Advisors and the Legalization of International Politics* (doktorska disertacija). The Ohio State University, Ohio.
- Odello, Marco in Francesco Seatzu. 2013. *The UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights, The Law, Process and Practice*. London in New York: Routledge.
- O'Connor, Tom. 2014. *Debating Human Rights – universal or relative to culture?* Dostopno prek: <https://developmenteeducation.ie/blog/2014/02/debating-human-rights-universal-or-relative-to-culture/> (25. oktober 2018).
- O'Donnell, Dan in Norberto Liwski. 2010. *Child victims of torture and cruel, inhuman or degrading treatment, Innocenti Working Paper No. 2010-11*. Firenze: UNICEF Innocenti Research Centre.

- Office of the High Commissioner for Human Rights. 2005. *Monitoring implementation of the international human rights instruments: an overview of the current treaty body system*. Dostopno prek: www.un.org/esa/socdev/enable/rights/ahc5ohchr.doc (30. maj 2017).
- 2008. *Basic facts about the UPR*. Dostopno prek: <https://www.ohchr.org/en/hrbodies/upr/pages/basicfacts.aspx> (9. oktober 2018).
- 2013a. *Human Rights Treaty Bodies and Election of Treaty Body Members, A Guide for United Nations Delegates Based in New York*. Dostopno prek: <http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/TB/ElectionsGuide.pdf> (13. november 2017).
- 2013b. *Individual Complaint Procedures under the United Nations Human Rights Treaties. Fact Sheet No. 7/Rev.2*. Dostopno prek: <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/FactSheet7Rev.2.pdf> (30. maj 2017).
- 2018. *Monitoring the core international human rights treaties*. Dostopno prek: <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/Pages/Overview.aspx> (21. julij 2018).
- O'Flaherty, Michael. 2014. *The Strengthening Process of the Human Rights Treaty Bodies*. *American Society of International Law* 108: 285–288.
- Onuma, Yasuaki. 2003. *International Law in and with International Politics: The Functions of International Law in International Society*. *European Journal of International Law* 14(1): 105–139.
- Opcijski protokol h Konvenciji o otrokovih pravicah o postopku sporočanja kršitev – Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on a communications procedure*. 2011. Dostopno prek: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/OPICCRC.aspx> (13. november 2017).
- Opcijski protokol h Konvenciji o otrokovih pravicah o prodaji in prostituciji otrok in otroški pornografiji – Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography*. 2000. Dostopno prek: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/opccrc.aspx> (9. oktober 2018).
- Opcijski protokol h Konvenciji o otrokovih pravicah o sodelovanju otrok v oboroženih konfliktih – Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the involvement of children in armed conflict*. 2000. Dostopno prek: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/opaccrc.aspx> (9. oktober 2018).
- Opcijski protokol h Konvenciji proti mučenju in drugim oblikam okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja – Optional Protocol to the Convention against Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*. 2002.

- Dostopno prek: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/opcat.aspx> (9. oktober 2018).
- Opcijski protokol k mednarodnemu paktu o državljanskih in političnih pravicah – Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights.* 1966. Dostopno prek: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/opccpr1.aspx> (9. oktober 2018).
- Opcijski protokol k mednarodnemu paktu o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah – Optional Protocol to the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights.* 2008. Dostopno prek: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/opcescr.aspx> (9. oktober 2018).
- Organizacija ameriških držav. 2018. *Multilateral Treaties, Signatories and Ratifications, A-53: Protocol to the American Convention on Human Rights to Abolish the Death Penalty.* Dostopno prek: <http://www.oas.org/juridico/english/Sigs/a-53.html> (17. oktober 2018).
- Organizacija združenih narodov. 1969. *United Nations Conference on the Law of Treaties, First session, Vienna, 26 March – 24 May 1968, Official Records, Summary records of the plenary meetings and of the meetings of the Committee of the Whole.* Dostopno prek: <http://undocs.org/en/A/CONF.39/11> (24. oktober 2018).
- 2018a. *United Nations Treaty Collection, Multilateral Treaties Deposited with the Secretary-General.* Dostopno prek: https://treaties.un.org/Pages/ParticipationStatus.aspx?clang=_en (25. september 2017).
- 2018b. Universal Declaration of Human Rights. Dostopno prek: <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/index.html> (14. avgust 2018).
- Organization for Security and Co-operation in Europe. 2015. *The Death Penalty in the OSCE Area.* Dostopno prek: <http://www.osce.org/odihr/184581?download=true> (10. oktober 2017).
- Oye, Kenneth A. 1986. *Cooperation under Anarchy.* Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Paddock, Richard C. 1999. *Amid Public Outrage, the Kremlin Shuts Doors of Russia's Death Rows.* Dostopno prek: <http://articles.latimes.com/1999/jun/26/news/mn-50335> (13. oktober 2017).
- Parker, Penny L. 2017. *Backlog? What backlog?* Dostopno prek: <http://projecteleonor.blogspot.com/2017/01/backlog-what-backlog.html> (24. oktober 2018).
- Payne, Roger A. 2001. Persuasion, Frames and Norm Construction. *European Journal of International Relations* 7(1): 37–61.

- Petrič, Ernest. 2010. *Zunanja politika: osnove teorije in praksa*. Mengeš: Center za Evropsko prihodnost; Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti.
- 2016. Načela Ustanovne listine OZN – jus cogens? *Teorija in praksa* 53(1): 71–85.
- Pillay, Navanethem. 2012. *Strengthening the United Nations human rights treaty body system, A report by the United Nations High Commissioner for Human Rights*. Dostopno prek: <https://www2.ohchr.org/English/bodies/HRTD/docs/HCreportTBStrengthening.pdf> (24. oktober 2018).
- Poe, Steven C. in C. Neal Tate. 1994. Repression of Human Rights to Personal Integrity in the 1980s: A Global Analysis. *The American Political Science Review* 88(4): 853–872.
- Poe, Steven C., C. Neal Tate in Linda Camp Keith. 1999. Repression of the Human Right to Personal Integrity Revisited: A Global Cross-National Study Covering the Years 1976-1993. *International Studies Quarterly* 43(2): 291–313.
- Poljska. 2005. *Consideration of reports submitted by States parties under article 19 of the Convention: Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment: 4th periodic reports of States parties due in 2002: addendum: Poland, CAT/C/67/Add.5*. Dostopno prek: http://www.bayefsky.com/reports/poland_cat_c_67_add_5_2004.pdf (2. november 2017).
- Protokol k Ameriški Konvenciji o človekovih pravicah za odpravo smrtne kazni – Protocol to the American Convention on Human Rights to Abolish the Death Penalty*. 1990. Dostopno prek: <http://www.oas.org/juridico/english/treaties/a-53.html> (17. oktober 2018).
- Protokol št. 6 h Konvenciji o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, ki zadeva odpravo smrtne kazni – Protocol No. 6 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms concerning the abolition of the death penalty*. 1985. Dostopno prek: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/114> (17. oktober 2018).
- Protokol št. 13 h Konvenciji o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin glede odprave smrtne kazni v vseh okoliščinah – Protocol No. 13 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, concerning the abolition of the death penalty in all circumstances*. 2002. Dostopno prek: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/187> (17. oktober 2018).

- Questions relating to the Obligation to Prosecute or Extradite (Belgium v. Senegal)*, International Court of Justice, sodba, 20. julij 2012. Dostopno prek: <https://www.icj-cij.org/files/case-related/144/144-20120720-JUD-01-00-EN.pdf> (29. oktober 2018).
- Quinn Saunders, Pammela. 2012. The Integrated Enforcement of Human Rights. *International Law and Politics* 45(1): 97–174.
- Ramos, Jennifer M. in Dana Zartner Falstrom. 2005. *State compliance with human rights norms: the importance of international reputation for guiding state action*. Dostopno prek: https://www.du.edu/korbel/hrhw/workingpapers/2005/25-ramos_falstrom-2005.pdf (13. november 2018).
- Raustiala, Kal. 2000. Compliance & Effectiveness in International Regulatory Cooperation. *Case Western Reserve Journal of International Law* 32(3): 387–440.
- Raustiala, Kal in Anne-Marie Slaughter. 2002. International Law, International Relations and Compliance. V *Handbook of International Relations*, ur. Walter Carlsnaes, Thomas Risse in Beth A. Simmons, 538–558. London: SAGE Publications Ltd, Thousand Oaks, California: SAGE Publications Inc, New Delhi: SAGE Publications India Pvt Ltd.
- Reus-Smit, Christian. 2001. Human Rights and the Social Construction of Sovereignty. *Review of International Studies* 27(4): 519–538.
- 2011. Human Rights in a Global Ecumene. *International Affairs* 87(5): 1205–1218.
- Rimski statut Mednarodnega kazenskega sodišča – Rome Statute of the International Criminal Court*. 1998. Dostopno prek: <https://www.icc-cpi.int/resourcelibrary/official-journal/rome-statute.aspx> (22. oktober 2018).
- Risse, Thomas. 2000. Let's Argue!, Communicative Action in World Politics. *International Organization* 54(1): 1–39.
- Risse, Thomas in Kathryn Sikkink. 1999. The Socialization of International Human Rights Norms into Domestic Practices. V *The Power of Human Rights: International Norms and Domestic Change*, ur. Thomas Risse, Stephen C. Ropp in Kathryn Sikkink, 1–38. Cambridge: Cambridge University Press.
- Risse-Kappen, Thomas. 1994. Ideas do not Float Freely: Transnational Coalitions, Domestic Structures, and the End of the Cold War. *International Organization* 48(2): 185–214.
- Robertson, Robert E. 1994. Measuring State Compliance with the Obligation to Devote the "Maximum Available Resources" to Realizing Economic, Social, and Cultural Rights. *Human Rights Quarterly* 16(4): 693–714.

- Rodley, Nigel S. 2013. The Role and Impact of Treaty Bodies. V *The Oxford Handbook of International Human Rights Law*, ur. Dinah Shelton, 621–48. Oxford: Oxford University Press.
- Ron, James. 1997. Varying methods of state violence. *International Organization* 51(2): 275–300.
- Roter, Petra. 1999. Od režimske teorije do teorij mednarodnih režimov: razvoj preučevanja mednarodnih režimov. *Časopis za kritiko znanosti* 27(197): 33–63.
- 2016. Organizacija združenih narodov in varstvo človekovih pravic. *Teorija in praksa* 53(3): 712–728.
- Rouillard, Louis-Philippe F. 2005. Misinterpreting the Prohibition of Torture Under International Law: The Office of Legal Counsel Memorandum. *American University International Law Review* 21(1): 9–41.
- Ruggie, John Gerard. 1982. International Regimes, Transactions, and Change: Embedded Liberalism in the Postwar Economic Order. *International Organization* 36(2): 379–415.
- Russett, Bruce in John O'Neal. 2001. *Triangulating Peace: Democracy, Interdependence and International Organizations*. New York: WW. Norton.
- Russett, Bruce M., John R. O'Neal in David R. Davis. 1998. The Third Leg of the Kantian Tripod for Peace: International Organizations and Militarized Disputes, 1950-1985. *International Organization* 52(3): 441–467.
- Russian court extends moratorium on death penalty. 2009. Reuters. Dostopno prek: <https://www.reuters.com/article/idUSLJ330478> (13. november 2017).
- Ryan, Michael P. 1992. *The Logic of Second Order Compliance with International Trade Regimes*. Dostopno prek: <http://deepblue.lib.umich.edu/bitstream/2027.42/36065/2/b1650610.0001.001.pdf> (9. oktober 2018).
- Ryssdal, Rolv. 1996. The Enforcement System set up under the European Convention on Human Rights. V *Compliance with Judgments of International Courts*, ur. Mielle K. Bulterman in Martin Kuijer, 49–70. The Hague: Kluwer Law International.
- Sadiqova, Hemide. 2015. Defining treshold between torture and inhuman or degrading treatment. *Baku State University Law Review* 1 (2015): 44–50.
- Sancin, Vasilka. 2008. Mendarodna materialnopravna in institucionalna ureditev na področju človekovih pravic. V *Vzgoja in izobraževanje za človekove pravice*, ur. Erika Rustja, 15–27. Ljubljana: Pedagoški inštitut.

- Schabas, William A. 1998. International Law and Abolition of the Death Penalty. *Washington and Lee Law Review* 55(3) (1998): 797–846.
- Schachter, Oscar. 1979. The Obligation of the Parties to Give Effect to the Covenant on Civil and Political Rights. *American Journal of International Law* 73(3): 462–465.
- Schaefer, Brian. 2005. Human Rights: Problems with the Foundationless Approach. *Social Theory & Practice* 31(1): 27–50.
- Scheinin, Martin. 2007. Rad Komiteta za ljudska prava u skladu sa Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima i Fakultativnim protokolom uz Pakt. V *Najvažniji slučajevi pred Komitetom za ljudska prava*, ur. Raija Hanski in Martin Scheinin. Beograd: Beogradski centar za ljudska prava.
- Schmitz, Hans Peter. 1999. Transnational Activism and Political Change in Kenya and Uganda. V *The Power of Human Rights: International Norms and Domestic Change*, ur. Thomas Risse, Steve Ropp in Kathryn Sikkink, 39–77. Cambridge: Cambridge University Press.
- Schmitz, Hans Peter in Kathryn Sikkink. 2013. International Human Rights. V *Handbook of International Relations*, ur. Walter Carlsnaes, Thomas Risse in Beth A. Simmons, 827–851. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC: Sage.
- Schwelb, Egon. 1976. The Law of Treaties and Human Rights. V *Toward World Order and Human Dignity: Essays in Honor of Myres S. McDougal*, ur. W. Michael Reisman in Burns H. Weston, 262–283. New York: Free Press.
- Secretary-General. 2002. *Strengthening of the United Nations: an agenda for further change: report of the Secretary-General*, A/57/387. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/169824> (2. november 2017).
- Shannon, Vaughn P. 2000. Norms are What States Make of Them: The Political Psychology of Norm Violation. *International Studies Quarterly* 44(2): 293–316.
- Shany, Yuval. 2006. Toward a General Margin of Appreciation Doctrine in International Law? *The European Journal of International Law* 16(5): 907–940.
- Sheeran, Scott. 2013. The relationship of international human rights law and general international law: hermeneutic constraint, or pushing the boundaries? V *Routledge Handbook of International Human Rights Law*, ur. Scott Sheeran in Sir Nigel Rodley, 79–108. London, New York: Routledge.
- Shelton, Dinah L. 1986. Supervising Implementation of the Covenants: The First Ten Years of the Human Rights Committee. *American Society of International Law* 80: 413–418.

- 2009. *Soft Law*. V *Routledge Handbook of International Law*, ur. David Armstrong, 68–80. Abingdon, New York: Routledge.
- 2011. The Legal Status of Normative Pronouncements of Human Rights Treaty Bodies. V *Coexistence, Cooperation and Solidarity*, ur. Holger P. Hestermeyer in drugi, 553–575. Leiden, Boston: Martinus Nijhoff Publishers.
- Shestack, Jerome J. 1998. The Philosophic Foundations of Human Rights. *Human Rights Quarterly* 20(2): 201–234.
- Sikkink, Kathryn. 1993. Human Rights, Principled Issue-Networks, and Sovereignty in Latin America. *International Organization* 47(3): 411–441.
- Simmons, Beth A. 1998. Compliance with International Agreements. *Annual Review of Political Science* 1: 75–93.
- 2009. *Mobilizing for Human Rights: International Law in Domestic Politics*. Cambridge, New York, Melbourne, Madrid, Cape Town, Singapore, São Paulo, Delhi, Dubai, Tokyo: Cambridge University Press.
- Simpson, Gerry. 2004. *Great Powers and Outlaw States: Unequal Sovereigns in the International Legal Order*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Singh, Amarjit. 2011. *A Strategy and Framework for Identifying Compliance Requirements under International Law (with an illustration relating to international human rights norms)* (doktorska disertacija). London School of Economics, London.
- Sirija. 2002. *Consideration of reports submitted by States parties under article 40 of the Covenant: International Covenant on Civil and Political Rights: concluding observations of the Human Rights Committee: Syrian Arab Republic: addendum, CCPR/CO/71/SYR/Add.1*. Dostopno prek: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR%2FCO%2F71%2FSYR%2FAdd.1&Lang=en (2. november 2017).
- Slaughter, Anne-Marie. 1995. International Law in a World of Liberal States. *European Journal of International Law* 6(3): 503–538.
- Slaughter Burley, Anne-Marie. 1993. International Law and International Relations Theory: A Dual Agenda. *The American Journal of International Law* 87(2): 205–239.
- Slaughter, Anne-Marie, Andrew S. Tulumello in Stepan Wood. 1998. International Law and International Relations Theory: A New Generation of Interdisciplinary Scholarship. *The American Journal of International Law* 92: 367–397.

- Sloss, David. 2011. Domestic Application of Treaties. Dostopno prek: <https://digitalcommons.law.scu.edu/facpubs/635/> (24. oktober 2018).
- Slovenija. 2012. *Consideration of reports submitted by States parties under article 19 of the Convention: Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment: Slovenia: addendum*, CAT/C/SVN/CO/3/Add.1. Dostopno prek: <http://undocs.org/CAT/C/SVN/CO/3/Add.1> (20. september 2018).
- Snidal, Duncan. 1985. Coordination versus Prisoners' Dilemma: Implications for International Cooperation and Regimes. *American Political Science Review* 79(4): 923–942.
- Soban, Branko. 2013. Umazani ples po alžirskem zgledu. Dostopno prek: <http://www.delo.si/mnenja/komentarji/umazani-ples-po-alzirkem-zgledu.html> (13. oktober 2017).
- South West Africa Cases (Second Phase)*, International Court of Justice, sodba, 18. julij 1966. Dostopno prek: <http://www.icj-cij.org/files/case-related/47/4957.pdf> (31. julij 2017).
- Spirer, Herbert F. 1990. Violations of Human Rights – How many? *American Journal of Economics and Sociology* 49(2): 199–210.
- Splošna deklaracija človekovih pravic – *Universal Declaration of Human Rights*. 1948. Dostopno prek: <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/> (24. oktober 2018).
- Spremenimo svet: Agenda za trajnostni razvoj do leta 2030 – *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*. 2015. Dostopno prek: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E (29. oktober 2018).
- Standardna minimalna pravila o ravnanju z zaporniki – Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners*. 1955. Dostopno prek: https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/UN_Standard_Minimum_Rules_for_the_Treatment_of_Prisoners.pdf (17. oktober 2018).
- Statut Mednarodnega kazenskega sodišča za pregon oseb, odgovornih za hude kršitve mednarodnega humanitarnega prava, storjene na ozemlju nekdanje Jugoslavije od leta 1991 dalje – Statute of the International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991*. 1993. Dostopno prek: http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_sept09_en.pdf (17. oktober 2018).
- Statut Mednarodnega kazenskega sodišča za pregon oseb, odgovornih za genocid in druge hude kršitve mednarodnega prava, storjene na ozemlju Ruande, in ruandskih državljanov*,

odgovornih za genocid in druge takšne kršitve storjene na ozemlju sosednjih držav, med 1. januarjem 1994 in 31. decembrom 1994 – Statute of the International Criminal Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Genocide and Other Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of Rwanda and Rwandan Citizens Responsible for Genocide and Other Such Violations Committed in the Territory of Neighbouring States, between 1 January 1994 and 31 December 1994. 1994. Dostopno prek: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/statuteinternationalcriminaltribunalforrwanda.aspx> (17. oktober 2018).

Stein, Mark S. 2004. Unauthorized Humanitarian Intervention. *Social Philosophy and Policy* 21(1): 14–38.

Steiner, Henry J. 2000. Individual claims in a world of massive violations: What role for the Human Rights Committee. V *The Future of UN Human Rights Treaty Monitoring*, ur. Philip Alston in James Crawford, 501–25. Cambridge: Cambridge University Press.

Steiner, Henry J., Philip Alston in Ryan Goodman. 2008. *International Human Rights in Context: Law, Politics, Morals*. Oxford: Oxford University Press.

Stivachtis, Yannis A. 2017. The English School. V *International Relations Theory*, ur. Stephen McGlinchey, Rosie Walters in Christian Scheinpflug, 28–35. Bristol: E-International Relations.

Sunstein, Cass R. 1995. Incompletely Theorized Agreements Commentary. *Harvard Law Review* 108: 1733–1772.

Svet Evrope. 2004. *Recommendation 1666 (2004), Europe-wide ban on corporal punishment of children*. Dostopno prek: <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-EN.asp?fileid=17235&lang=en> (14. september 2017).

--- 2008. *Odprava telesnega kaznovanja otrok*. Dostopno prek: <https://rm.coe.int/168046d0b1> (13. november 2017).

--- 2015. *The new development agenda should fulfil human rights*. Dostopno prek: <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/the-new-development-agenda-should-fulfil-human-rights?desktop=true> (29. oktober 2018).

--- 2018a. *Details of Treaty No. 114*. Dostopno prek: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/114> (13. oktober 2018).

--- 2018b. *Details of Treaty No. 187*. Dostopno prek: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/187> (13. oktober 2018).

- Svetovna banka. 2001. *World Development Report 2000/2001: Attacking Poverty*. Dostopno prek: <http://hdl.handle.net/10986/11856> (13. oktober 2017).
- Svetovna deklaracija o izobraževanju za vse – *World Declaration on Education for All*. 1990. Dostopno prek: <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001275/127583e.pdf> (13. november 2017).
- Šabič, Zlatko in Jerneja Penca. 2009. Mednarodne organizacije in norme varstva okolja. *Družboslovne razprave XXV* (60): 87–104.
- Šabič, Zlatko, Vesna Bolka in Klaudija Koražija. 2005. Zgodovina institucije. V *Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi*, ur. Zlatko Šabič, 13–52. Ljubljana: FDV.
- Švedska. 2006. *Consideration of reports submitted by States parties under article 19 of the Convention: Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment: 5th periodic reports of States parties due in 2004: addendum: Sweden*, CAT/C/SWE/5. Dostopno prek: <http://repository.un.org/handle/11176/262387> (2. november 2017).
- Tallberg, Jonas. 2002. Paths to Compliance: Enforcement, Management, and the European Union. *International Organization* 56(3): 609–643.
- Theil, Stefan. 2017. Is the ‘Living Instrument’ Approach of the European Court of Human Rights Compatible with the ECHR and International Law? *European Public Law* 23(3): 587–614.
- The Right to Information on Consular Assistance in the Framework of the Guarantees of the Due Process of Law*, Inter-American Court of Human Rights, svetovalno mnenje, 1. oktober 1999. Dostopno prek: <http://www.unhcr.org/protection/migration/4bfb8da09/inter-american-court-human-rights-advisory-opinion-oc-1699-right-information.html> (29. oktober 2018).
- The United Nations Voluntary Fund for Victims of Torture. 2011. *Interpretation of torture in the light of the practice and jurisprudence of international bodies*. Dostopno prek: http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Torture/UNVFVT/Interpretation_torture_2011_EN.pdf (9. oktober 2018).
- Tkalec, Staša. 2014. Konceptualizacija človekovih pravic v 21. stoletju. *Teorija in praksa* 51(2–3): 475–493.
- 2015. *Človekove pravice: lingua franca globaliziranega sveta?* (doktorska disertacija). Univerza v Ljubljani, Ljubljana.

- Tomaševski, Katarina. 2001a. *Primer No. 2: Free and compulsory education for all children: the gap between promise and performance*. Dostopno prek: Tomasevski_Primer 2.pdf (13. november 2017).
- 2001b. *Primer No. 3: Human rights obligations: making education available, accessible, acceptable and adaptable*. Dostopno prek: http://www.right-to-education.org/sites/right-to-education.org/files/resource-attachments/Tomasevski_Primer%203.pdf (29. oktober 2018).
- 2004. *Manual on rights-based education: global human rights requirements made simple*. Bangkok: UNESCO Bangkok.
- Tomuschat, Christian. 2003. *Human Rights: Between Idealism and Realism*. Oxford: Oxford University Press.
- Totaro, Martin V. 2008. Legal Positivism, Constructivism, and International Human Rights Law: The Case of Participatory Development. *Virginia Journal of International Law* 48(4): 719–765.
- Trubek, David M., Patrick Cottrell in Mark Nance. *"Soft Law," "Hard Law," and European Integration: Toward a Theory of Hybridity*. Dostopno prek: <http://law.wisc.edu/facstaff/trubek/HybridityPaperApril2005.pdf> (17. avgust 2018).
- Türk, Danilo. 2015. *Temelji mednarodnega prava*. Ljubljana: GV založba.
- Tyagi, Yogesh. 2011. *The UN Human Rights Committee: Practice and Procedure*. New York: Cambridge University Press.
- Tyrer v. The United Kingdom*, European Court of Human Rights, sodba, 15. marec 1978. Dostopno prek: <http://www.refworld.org/cases,ECHR,402a2cae4.html> (29. oktober 2018).
- Ulfstein, Geir. 2012a. Individual Complaints. V *UN Human Rights Treaty Bodies*, ur. Helen Keller in Geir Ulfstein, 73–115. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- 2012b. *Treaty Bodies and Regimes*. Dostopno prek: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2144650 (11. avgust 2018).
- 2014. *Law-Making by Human Rights Treaty Bodies*. Dostopno prek: <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/43310/Law-making+by+Human+Rights+Treaty+Bodies.pdf?sequence=4> (11. avgust 2018).
- 2018. *The Human Rights Treaty Bodies and Legitimacy Challenges*. Dostopno prek: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2808013 (3. junij 2018).
- United Nations Bibliographic Information System. 2018. *Voting Record Search, A/RES/217(III)[A]*. Dostopno prek: <http://unbisnet.un.org:8080/ipac20/ipac.jsp?&profile=>

- voting&uri=full=3100023~%21909326~%210&ri=1&aspect=power&menu=search&source=~%21horizon (26. oktober 2018).
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. 2000. *World Education Report 2000*. Dostopno prek: <http://unesdoc.unesco.org/images/0011/001197/119720e.pdf> (5. november 2017).
- United Nations Statistics Division. 2017. *Methodology*. Dostopno prek: <https://unstats.un.org/unsd/methodology/m49/> (25. september 2017).
- UN System Task Team on the Post-2015 UN Development Agenda. 2012. *Towards freedom from fear and want: Human rights in the post-2015 agenda, Thematic Think Piece, OHCHR*. Dostopno prek: http://www.un.org/millenniumgoals/pdf/Think%20Pieces/9_human_rights.pdf (29. oktober 2018).
- UN Women. 2017. *Global Database on Violence against Women*. Dostopno prek: <http://evaw-global-database.unwomen.org/en> (13. november 2017).
- Usher, John A. 1996. Compliance with Judgments of the Court of Justice of the European Communities. V *Compliance with Judgments of International Courts*, ur. Mielle K. Bulterman in Martin Kuijer, 87–110. The Hague: Kluwer Law International.
- V Alžiriji danes referendum "za mir". 2005. Delo. Dostopno prek: <http://www.delo.si/novice/svet/v-alziriji-danes-referendum-za-mir.html> (13. oktober 2017).
- Van Aggelen, Johannes. 2017. The Obligations imposed by the International Covenants and other Universal Human rights Treaties, including the Implementation by Domestic Courts. *Ius Gentium* 8(2): 333–361.
- Vandenhoele, Wouter. 2004. *The Procedures Before the UN Human Rights Treaty Bodies: Divergence or Convergence?* Antwerp, Oxford: Intersentia.
- Velasquez Rodriguez, The Inter-American Court of Human Rights, sodba, 29. julij 1988. Dostopno prek: http://hrlibrary.umn.edu/iachr/b_11_12d.htm (15. oktober 2017).
- Vidmar, Jure. 2012. Norm Conflicts and Hierarchy in International Law: Towards a Vertical International Legal System? V *Hierarchy in International Law: The Place of Human Rights*, ur. Erika de Wet in Jure Vidmar, 1–38. Oxford: Oxford University Press.
- Viljoen, Frans. 2015. State Compliance with the Recommendations of the African Commission on Human and Peoples' Rights. Dostopno prek: <https://lawexplores.com/state-compliance-with-the-recommendations-of-the-african-commission-on-human-and-peoples-rights/> (7. november 2017).

- Viljoen, Frans in Lirette Louw. 2007. State Compliance with the Recommendations of the African Commission on Human and Peoples' Rights, 1994-2004. *American Journal of International Law* 101(1): 1–34.
- Vincent, R. J. 1986. *Human Rights and International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Viotti Paul R. in Mark V. Kauppi. 2010. *International Relations Theory*. London: Longman.
- Von Staden, Andreas. 2018. Monitoring Second-Order Compliance: The Follow-up Procedures of the UN Human Rights Treaty Bodies. V *Czech Yearbook of International Law, Volume IX, 2018, International Organisations*, ur. Alexander J. Belohlavek in Nadežda Rozehnalova, 329–356. The Hague: Lex Lata BV.
- Von Stein, Jana. 2016. Making Promises, Keeping Promises: Democracy, Ratification and Compliance in International Human Rights Law. *British Journal of Political Science* 46(3): 655–679.
- Vreeland, James Raymond. 2008. Political institutions and human rights: Why dictatorships enter into the United Nations Convention against Torture. *International Organization* 62 (Winter): 65–101.
- Waltz, Kenneth N. 1979. *Theory of International Politics*. Reading, Massachusetts: Addison-Wesley Publishing Company.
- Wa Mutua, Makau. 1998. Looking Past the Human Rights Committee. *Buffalo Human Rights Law Review* 21(4) 1998: 211–60.
- Watt, Patricia. 2004. Monitoring human rights treaties. Dostopno prek: http://www.vertic.org/media/Archived_Publications/Yearbooks/2004/VY04_Watt.pdf (5. april 2017).
- Wheeler, Nicolas J. 1992. Pluralist and Solidarist Conceptions of International Society: Bull and Vincent on Humanitarian Intervention. *Millennium* 21(3): 463–489.
- 2000. *Saving Strangers: Humanitarian Intervention in International Society*. Oxford: Oxford University Press.
- Wight, Martin. 1977. *System of States*. Leicester: Leicester University Press.
- 1979. *Power Politics*. London: Penguin Books.
- 1991. *International Theory: The Three Traditions*. Leicester: Leicester University Press.
- Williams, John. 2010. The International Society – World Society Distinction. V *International Studies Encyclopedia*, ur. Robert A. Denemark. Chichester: Wiley-Blackwell.

- Williams, Stephanie L. 2005. The Legality Of Torture As A Means To An End v. The Illegality Of Torture As A Violation Of Jus Cogens Norms Under Customary International Law. *University of Miami International and Comparative Law Review* 12(2): 301–360.
- Wilson, Duncan. 2004. *A Human Rights contribution to defining quality education*. Dostopno prek: unesdoc.unesco.org/images/0015/001525/152535e.pdf (19. september 2017).
- Wilson, Peter. 2009. The English School's Approach to International Law. V *Theorising International Society, English School Methods*, ur. Cornelia Navari, 167–188. Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan.
- 2012. The English School Meets the Chicago School: The Case for a Grounded Theory of International Institutions. *International Studies Review* 14(4): 567–590.
- Wolfrum, Rüdiger. 2008. Legitimacy in International Law from a Legal Perspective: Some Introductory Considerations. V *Legitimacy in International Law*, ur. Rüdiger Wolfrum in Volker Röben, 1–24. Berlin, Heidelberg, New York: Springer.
- Woodiwiss, Anthony. 2002. Human Rights and the Challenge of Cosmopolitanism. *Theory Culture Society* 19(1–2): 139–55.
- World: Europe Russia suspends death penalty. 1999. BBC. Dostopno prek: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/270713.stm> (13. november 2017).
- Wotipka, Christine Min in Francisco Ramirez. 2008. World Society and Human Rights: An Event History Analysis on the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women. V *The Global Diffusion of Markets and Democracy*, ur. Beth Simmons, Frank Dobbin in Geoffrey Garret, 303–343. New York: Cambridge University Press.
- Wotipka, Christine Min in Kiyoteru Tsutsui. 2008. Global Human Rights and State Sovereignty: State Ratification of International Human Rights Treaties, 1965–2001. *Sociological Forum* 23(4): 724–754.
- Wright-Smith, Kali. 2010. *Competing Explanations for Compliance: Lessons from the Inter-American Court of Human Rights*. Dostopno prek: http://purdue.academia.edu/KaliWrightSmith/Papers/182234/Competing_Explanations_for_Compliance_Lessons_from_the_Inter-American_Court_of_Human_Rights (9. oktober 2018).
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Kazenskega zakonika (KZ-1B)*. Ur. l. RS 91/2011 (14. november 2011).
- Zanger, Sabine. 2000. A global analysis of the effect of political regime changes on life integrity violations, 1977–93. *Journal of Peace Research* 37(2): 213–233.

Zupančič, Boštjan M. 2004. O razlagi sodnih precedensov in sodb ter posebej sodb Evropskega sodišča za človekove pravice. *Revija za ustavno teorijo in filozofijo prava* 2: 9–27.

Imensko kazalo

- Abbott, Kenneth W., 34, 99
Acharya, Amitav, 94
Adler, Emanuel, 97
Ajibola, Bolasodun Adesumbo, 46
Alkoby, Asher, 43, 102
Alston, Philip, 19, 20, 22, 26, 30
Ambrož, Matjaž, 28, 157, 158, 236
Anagnostou, Dia, 46
Armstrong, David, 89
Atkins, Ed, 176, 219
Bain, William, 71
Barnes, James F., 89
Barnett, Michael, 91
Bassiouni, M. Cherif, 57
Baumgartner, Samuel P., 37
Bayefsky, Anne F., 18, 21, 22, 58, 227, 244, 245, 259, 274
Beiter, Klaus Dieter, 250
Bellamy, Alex, 68, 88
Benko, Vladimir, 66
Bernaz, Nadia, 22
Bianchi, Andrea, 98
Birdsall, Andrea, 95
Bloomer, Benjamin, 22, 40
Böhning, W. Roger, 43
Bolka, Vesna, 77
Bradley, Curtis A., 22, 26
Brems Knudsen, Tonny, 70, 73, 86
Broecker, Christen, 22
Brölmann, Catherine, 57
Brown Weiss, Edith, 44
Brunnée, Jutta, 54, 55, 67, 89, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 104, 105, 286
Buchanan, Allen, 74
Buchinger, Kerstin, 30
Buergenthal, Thomas, 236, 238, 241, 245, 246
Bull, Hedley, 66, 68, 69, 70, 71, 78, 79, 85, 87
Bunch, Charlotte, 74
Buzan, Barry, 68, 71, 72, 73, 78, 79, 80, 81, 87
Camilleri, Michael J., 51
Camp Keith, Linda, 22, 38, 43, 52, 187
Carter, Marshall, 89
Casla, Koldo, 32
Castan, Melissa, 30
Chayes, Abram, 39, 53, 92
Checkel, Jeffrey T., 87, 90, 94
Chinkin, Christine, 48, 99
Clark, Ian, 89, 92
Cole, Wade M., 33, 38, 54
Copelon, Rhonda, 197, 198
Cortell, Andrew P., 94, 101
Corten, Olivier, 23
Cottrell, Patrick, 99
Craven, Matthew C. R., 22, 31, 48
Crawford, James, 22
Criddle, Evan J., 57
Davis, James W., 52, 94, 101
De Schutter, Olivier, 22, 23
Dimitrijevic, Vojin, 27, 28
Dixon, Steven, 96
Donnelly, Jack, 22, 35, 37, 45, 187
Donoho, Douglas, 19, 22
Dörr, Oliver, 23
Dowrick, Frank E., 49
Dunne, Tim, 35, 69, 71, 75, 77, 78, 80, 87
Dutton, Yvonne M., 50, 51
Dworkin, Ronald, 39
Edwards, Huw, 52
Egan, Suzanne, 22
Egede, Edwin, 75
Einolf, Christopher J., 187, 188
Engstrom, Par, 44
Evans, Malcolm D., 51, 86, 187
Farrell, Theo, 89

Finnemore, Martha, 43, 54, 55, 67, 79, 88,
 89, 91, 92, 93, 94, 96, 100, 104, 105, 286
 Fischer, Dana D., 223, 238, 239, 240
 Fisher, Roger, 45
 Fitzmaurice, Gerald G., 100
 Flockhart, Trine, 90, 91
 Florini, Ann, 91
 Foot, Rosemary, 57
 Fox-Decent, Evan, 57
 Francavilla, Claudio, 184
 Franck, Thomas M., 39, 40, 53, 92
 Freedman, Rosa, 22, 77
 Freeman, Michael, 74
 Friedner Parrat, Charlotta, 78
 Fuller, Lon L., 97
 Gaer, Felice D., 22, 197
 Ghandhi, Sandy, 279
 Glencoragh Loftin, Lacey, 53
 Goedertier, Geert, 24
 Goldsmith, Jack L., 22, 26, 27, 35, 36
 Goodliffe, Jay, 33, 52
 Goodman, Ryan, 30, 41, 43, 48
 Goodwin-Gill, Guy S., 48
 Grøndahl Glaving, Johanne, 80, 86, 87, 88
 Grover, Leena, 82
 Guzman, Andrew T., 25, 34, 36
 Hafner-Burton, Emilie M., 33, 38, 43
 Handler Chayes, Antonia, 39, 53, 92
 Hannum, Hurst, 18
 Hanson, Marianne, 35
 Harper, Julianne, 185
 Harrington, Joanna, 276
 Hasenclever, Andreas, 35, 45
 Hathaway, Oona A., 23, 33, 36, 37, 38, 40,
 43, 50, 52
 Hawkins, Darren, 33, 44, 52
 Held, David, 75
 Helfer, Laurence R., 34, 42
 Henckaerts, Jean-Marie, 27
 Henderson, Conway W., 52, 187
 Henkin, Louis, 27
 Heyns, Christof, 47, 50, 59
 Hill, Daniel W., 43
 Holsti, Kalevi J., 78, 80, 87, 92
 Hood, Roger, 205
 Howard, Rhoda E., 22, 45, 187
 Hoyle, Carolyn, 205
 Huells, Hendrik, 95
 Hufbauer, Gary Clyde, 37
 Hunt, Lynn, 74
 Hunter, Emilie, 39
 Hurrell, Andrew, 54, 67, 74, 75, 76, 102,
 286
 Ignatieff, Michael, 26
 Iwasawa, Yuji, 42
 Jackson, Robert, 68, 69, 71, 72, 80, 86, 87
 Jacobson, Harold K., 44
 James, Alan, 84, 85
 Jeffery, Renée, 69
 Jervis, Robert, 35
 Jhabvala, Farrokh, 225
 Jinks, Derek, 41, 43
 Johnston, Alastair Iain, 94
 Joseph, Sarah, 30, 150, 156, 161, 162, 163,
 171, 275
 Kälin, Walter, 46
 Kanetake, Machiko, 29, 31, 32
 Katzenstein, Peter J., 89
 Kawasaki, Kyoji, 57
 Keck, Margaret E., 94
 Keller, Helen, 21, 28, 29, 81, 82
 Kelley, Judith, 33
 Kelly, Tobias, 259, 269
 Keohane, Robert O., 35, 78, 81
 Kiefer, Thorsten, 57
 Kim, Hun Joon, 54, 67, 102, 103, 286
 Kingsbury, Benedict, 43
 Klabbers, Jan, 82, 98
 Klein, Pierre, 23
 Klotz, Audie, 89
 Koh, Harold Hongju, 33, 38, 40, 41, 59, 92
 Komanovics, Adrienne, 22
 Koneva, Anna E., 22
 Koražija, Klaudija, 77
 Koskenniemi, Martti, 24, 97
 Krasner, Stephen D., 35

Krommendijk, Jasper, 46, 47, 59, 281
 Krsticevic, Viviana, 51
 Kühn, Brittany, 26
 Lambert, Helene, 89
 Lampe, Rok, 18
 Landman, Todd, 33, 38, 52, 56
 Lanotte, Johan Vande, 24
 Lhotský, Jan, 22
 Li, Quan, 52
 Little, Richard, 68, 169
 Liwski, Norberto, 151, 160
 Long, Debra, 51
 Louw, Lirette, 46
 Lucke, Karin, 48
 Lupu, Yonatan, 43
 Lutz, Ellen L., 43, 95
 Makinda, Samuel M., 78
 Mansfield, Edward, 33
 March, James G., 81
 Marsh, Christopher, 92
 Mathias, Matthew D., 205
 Mayall, James, 72, 83
 Mayer, Peter, 35, 45
 McArthur, Elizabeth, 30
 McCormick, James M., 45, 52
 McGoldrick, Dominic, 225
 McQuigg, Ronagh, 46, 47
 Mechlem, Kerstin, 26, 30, 227
 Melchiorre, Angela, 176, 219
 Mendez, Juan E., 172, 183, 187
 Meron, Theodor, 31
 Meskele, Kidus, 156
 Meyer, Timothy L., 25, 45
 Mitchell, Neil J., 45, 52
 Moravcsik, Andrew, 33, 37, 38
 Morgan, Rod, 187, 278
 Morijn, John, 22
 Mungiu-Pippidi, Alina, 46
 Murphy, Colleen, 96
 Murphy, Liam, 74
 Murray, Rachel, 51
 Nance, Mark, 99
 Nardin, Terry, 83
 Navari, Cornelia, 81, 92
 Neumayer, Eric, 33, 37, 38, 40, 43, 206
 Nickel, James W., 22, 24
 Nollkaemper, André, 29
 Nowak, Manfred, 30, 167
 Nuñez-Mietz, Fernando Gabriel, 95
 O'Connor, Tom, 25
 Odello, Marco, 226, 281
 O'Donnell, Dan, 151, 160
 O'Flaherty, Michael, 22
 Olsen, Johan P., 81
 O'Neal, John, 52
 Onuma, Yasuaki, 84
 Oye, Kenneth A., 35
 Paddock, Richard C., 208
 Parker, Penny L., 21
 Payne, Roger A., 92, 94
 Penca, Jerneja, 93
 Petrič, Ernest, 28, 102
 Pevehouse, Jon, 33
 Pillay, Navanethem, 22
 Poe, Steven C., 38, 52, 187
 Posner, Eric A., 35, 36
 Quinn, Gerard, 26, 48
 Quinn Saunders, Pammela, 48
 Ramirez, Francisco, 33
 Raustiala, Kal, 39, 44, 45, 59
 Reus-Smit, Christian, 76, 77, 79
 Reuveny, Rafael, 52
 Risse, Thomas, 52, 89, 90, 91, 95
 Risse-Kappen, Thomas, 89
 Rittberger, Volker, 35, 45
 Robertson, Robert E., 45, 175
 Rodley, Nigel S., 29
 Ron, James, 91
 Roter, Petra, 18, 36
 Rouillard, Louis-Philippe F., 153
 Ruggie, John Gerard, 52
 Russett, Bruce, 52
 Ryan, Michael P., 46
 Ryssdal, Rolv, 46
 Sadiqova, Hemide, 151
 Sancin, Vasilka, 18

Schabas, William A., 168
 Schachter, Oscar, 48
 Schaefer, Brian, 74
 Scheinin, Martin, 30
 Schmalenbach, Kirsten, 23
 Schmitz, Hans Peter, 37, 43, 44
 Schultz, Jenny, 30
 Schwelb, Egon, 22
 Seatzu, Francesco, 226, 281
 Shannon, Vaughn P., 91
 Sheeran, Scott, 22
 Shelton, Dinah L., 29, 99, 239
 Shestack, Jerome J., 74
 Sikkink, Kathryn, 37, 43, 44, 52, 54, 55,
 67, 76, 79, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95,
 104, 105, 286
 Simmons, Beth A., 34, 43, 45, 52, 57
 Simpson, Gerry, 69
 Singh, Amarjit, 26, 39, 49, 50
 Skidmore, Max J., 89
 Slaughter, Anne-Marie, 42, 44, 45, 59, 95
 Slaughter Burley, Anne-Marie, 37
 Sloss, David, 24
 Snidal, Duncan, 35
 Soban, Branko, 188
 Sørensen, Georg, 68, 69, 71
 Spierer, Herbert F., 45
 Steiner, Henry J., 30, 224
 Stivachtis, Yannis A., 79
 Sunstein, Cass R., 29
 Sutch, Peter, 75
 Šabič, Zlatko, 77, 93
 Tallberg, Jonas, 39
 Tate, C. Neal, 38, 52, 187
 Theil, Stefan, 29
 Tkalec, Staša, 69, 73, 74, 92
 Tomaševski, Katarina, 176, 182, 215, 216,
 221
 Tomuschat, Christian, 29, 239
 Toope, Stephen J., 43, 54, 55, 67, 89, 95,
 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 104, 105,
 286
 Totaro, Martin V., 27
 Trubek, David M., 99
 Tsutsui, Kiyoteru, 33, 38
 Türk, Danilo, 18, 24, 29, 67, 73, 98
 Tyagi, Yogesh, 73, 223, 225, 227, 229,
 230, 232, 240
 Ulfstein, Geir, 20, 22, 28, 29, 31, 81, 82,
 83
 Usher, John A., 46
 Van Aggelen, Johannes, 24, 43, 45
 Van Alebeek, Rosanne, 29
 Vandenhoe, Wouter, 228
 Vidmar, Jure, 28
 Viljoen, Frans, 46, 47, 50, 59
 Vincent, R. J., 19, 71
 Von Staden, Andreas, 45
 Von Stein, Jana, 33, 52
 Vreeland, James Raymond, 33
 Waltz, Kenneth N., 35
 Watt, Patricia, 244
 Wheeler, Nicolas J., 71, 80
 Wight, Martin, 83, 87
 Williams, John, 57, 72, 278
 Wilson, Duncan, 215
 Wilson, Peter, 79, 81, 83, 84, 85, 86, 87,
 88
 Wolfrum, Rüdiger, 29
 Wotipka, Christine Min, 33
 Wright-Smith, Kali, 46
 Zanger, Sabine, 52
 Zupančič, Boštjan M., 28

Stvarno kazalo

A

akulturacija, 41
Alžirija, 21, 110, 111, 112, 114, 119, 122, 131, 136, 142, 148, 188, 202, 208, 216, 217, 219, 225
Amnesty International, 62, 77, 136, 137, 138, 186, 187, 197, 199, 205, 207, 208, 209, 210, 212, 214, 260
anarhičnost, 34, 84
angleška šola, 68, 78, 83, 84, 85, 86

B

Belgija, 21, 57, 110, 114, 120, 122, 123, 124, 134, 137, 140, 142, 143, 203, 207, 216, 217, 219, 225, 233, 272
Belorusija, 21, 110, 114, 118, 120, 121, 129, 131, 136, 142, 148, 183, 203, 208, 216, 217, 219, 220, 225, 273
Bolivija, 21, 112, 126, 130, 138, 142, 143, 145, 146, 147, 188, 202, 207, 215, 216, 217, 219, 220, 225

C

Ciper, 21, 114, 118, 124, 134, 136, 137, 148, 201, 207, 216, 217, 219, 220, 225, 228

Č

Čile, 21, 24, 110, 114, 115, 117, 119, 121, 122, 137, 142, 148, 202, 207, 215, 216, 217, 219, 220, 221, 225, 240, 269

D

definicija mučenja, 110, 111, 150, 152, 153, 158, 184, 185, 186, 290
Demokratska ljudska republika Koreja, 21, 126, 131, 138, 145, 203, 216, 217, 219, 273

Demokratska republika Kongo, 21, 110, 134, 136, 144, 145, 146, 203, 208, 215, 216, 217, 220, 225, 273
določanje standardov, 104, 105, 106, 107, 286
dolžnost izpolnjevati, 49
dolžnost spoštovanja, 49
dolžnost ščititi, 49
družbeno ponotranjenje, 41
Dunajska konvencija o pravu mednarodnih pogodb, 23, 24, 29, 30, 32, 98, 257

E

enaka dostopnost, 50, 176
Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, 28
Evropsko sodišče za človekove pravice, 28, 29, 46, 271, 275, 276

F

Filipini, 21, 47, 126, 127, 129, 130, 131, 134, 137, 140, 145, 202, 207, 215, 217, 219, 220, 225, 273
Finska, 21, 47, 110, 111, 112, 121, 122, 137, 142, 147, 186, 201, 206, 207, 216, 217, 219, 225
Furundžija, 57, 158

G

Gruzija, 21, 110, 111, 112, 113, 120, 121, 122, 126, 131, 132, 138, 145, 188, 193, 202, 207, 215, 216, 217, 219
Gvatemala, 21, 110, 113, 114, 123, 131, 136, 142, 145, 146, 147, 203, 208, 215, 216, 217, 219, 220, 225

I

institucionalne spremembe, 115, 128, 143, 148, 287, 288

interakcijsko pravo, 98, 100, 101
interesi, 26, 34, 35, 36, 86, 89, 127, 232
Italija, 21, 110, 112, 114, 116, 117, 118,
120, 122, 123, 124, 126, 137, 142, 147,
148, 184, 188, 196, 207, 216, 217, 219,
220, 225, 279

J

Jamajka, 21, 47, 110, 112, 129, 136, 140,
145, 148, 188, 196, 203, 208, 216, 217,
220, 225, 274, 278
Jemen, 21, 110, 113, 120, 122, 125, 127,
129, 131, 133, 134, 142, 145, 148, 188,
192, 204, 213, 215, 216, 217, 219, 225,
271, 273, 277
Jordanija, 21, 110, 111, 112, 120, 121, 122,
129, 131, 136, 188, 192, 203, 210, 215,
216, 217, 219, 273
jus cogens, 28, 57, 160

K

Kamerun, 21, 110, 112, 114, 115, 117,
118, 119, 120, 121, 125, 131, 132, 136,
137, 142, 144, 188, 189, 203, 208, 215,
217, 220, 225
Kanada, 21, 24, 47, 77, 117, 122, 129, 131,
137, 142, 144, 148, 170, 171, 203, 207,
215, 217, 218, 219, 225, 273
Kolumbija, 21, 24, 47, 110, 112, 114, 125,
137, 142, 144, 188, 193, 203, 206, 207,
215, 217, 219, 220, 225, 274
koncept minimalne temeljne obveznosti,
50
koncept postopne realizacije, 50
koncept režimov, 35
koncept življenjskega cikla norm, 88, 89,
105, 286
končna mnenja, 30, 32, 245, 246, 259, 273,
290
konsenz, 28, 53, 207
konstruktivizem, 88, 95, 96
koristi, 36, 37, 72, 73, 77, 152, 249

Kostarika, 21, 110, 111, 124, 126, 137,
145, 146, 201, 206, 215, 216, 217, 219,
225
kršenje človekovih pravic, 25
kulturni relativizem, 25
Kunarac in drugi, 158, 186

L

legitimnost, 39
liberalne demokracije, 34, 47
Libija, 21, 114, 123, 129, 131, 136, 142,
148, 204, 216, 217, 219, 225, 274

M

mape držav, 262
Maroko, 21, 110, 112, 114, 117, 119, 120,
124, 131, 132, 134, 136, 142, 148, 202,
208, 216, 217, 219, 220, 225, 273
Medameriško sodišče za človekove
pravice, 29, 46, 198, 201
meddržavne pritožbe, 34
Meddržavno sodišče, 23, 27, 28, 31, 46,
57, 156, 225, 233, 247, 296
mednarodna družba, 68, 70, 72, 78, 80, 83,
89
mednarodni odnosi, 68, 69, 71, 86
mednarodni sistem, 68, 223
mednarodno pravo, 22, 24, 26, 27, 28, 29,
33, 34, 37, 40, 73, 75, 76, 79, 81, 83, 84,
85, 95, 101, 155, 156, 168
mednarodno pravo človekovih pravic, 22,
24, 27, 34, 40, 73, 76, 156
mednarodnopravne norme s področja
človekovih pravic, 26, 293
Mehika, 20, 21, 24, 47, 112, 124, 126, 130,
131, 133, 137, 140, 142, 148, 188, 202,
206, 207, 215, 217, 219, 220, 225
moč, 28, 34, 35, 38, 40, 51, 57, 88, 90,
128, 152, 175, 187, 197, 220, 245, 274,
290, 292

Mongolija, 21, 126, 127, 129, 131, 136,
141, 142, 145, 147, 202, 207, 215, 216,
217, 219, 220, 225, 274
mučenje, 56, 78, 108, 110, 111, 114, 117,
128, 129, 150, 152, 153, 154, 155, 156,
157, 158, 160, 161, 162, 163, 165, 172,
183, 184, 185, 186, 187, 189, 192, 194,
196, 197, 235, 254, 256, 260, 264, 270,
290, 292

N

načelo nevmešavanja, 71
nasilje nad ženskami, 125
Nemčija, 21, 24, 31, 110, 114, 120, 122,
123, 124, 137, 144, 145, 148, 201, 207,
215, 216, 217, 219, 279
Nizozemska, 21, 24, 110, 111, 114, 119,
138, 144, 145, 201, 207, 215, 216, 217,
219, 225, 279
Norveška, 21, 110, 137, 145, 147, 148,
185, 201, 207, 216, 217, 219, 225
Nova Zelandija, 21, 117, 118, 122, 127,
137, 142, 143, 201, 207, 216, 217, 219,
225

O

obveznost prizadevanja, 48, 49
obveznost rezultata, 48
Odbor proti mučenju, 18, 19, 20, 21, 30,
46, 55, 56, 57, 58, 63, 108, 109, 110,
111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118,
119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126,
127, 128, 149, 151, 153, 154, 155, 156,
160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 168,
174, 184, 185, 188, 189, 190, 191, 192,
193, 194, 195, 196, 197, 198, 223, 227,
228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235,
236, 244, 245, 248, 252, 253, 254, 255,
256, 258, 259, 260, 268, 269, 270, 271,
272, 273, 274, 275, 276, 286, 287, 288,
289, 290, 292, 295, 296

Odbor za človekove pravice, 18, 20, 21,
27, 30, 31, 32, 40, 46, 55, 57, 58, 63,
109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 118,
121, 122, 123, 125, 128, 129, 130, 131,
132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139,
140, 149, 150, 151, 155, 156, 159, 160,
161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168,
169, 170, 172, 173, 174, 188, 190, 192,
196, 198, 204, 205, 206, 213, 215, 222,
223, 224, 225, 227, 228, 230, 231, 232,
233, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241,
242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 252,
254, 255, 256, 257, 262, 268, 269, 270,
271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278,
279, 280, 287, 288, 289, 290, 291, 292,
296

Odbor za ekonomske, socialne in kulturne
pravice, 18, 20, 21, 46, 55, 56, 58, 59,
140, 142, 144, 145, 146, 148, 149, 174,
175, 176, 177, 178, 180, 181, 182, 183,
218, 219, 220, 221, 226, 227, 228, 229,
231, 232, 233, 234, 235, 247, 248, 249,
250, 251, 252, 254, 255, 262, 268, 269,
271, 281, 282, 295, 296

Odbor za otrokove pravice, 18, 20, 21, 46,
55, 56, 57, 58, 59, 109, 110, 111, 112,
113, 117, 118, 119, 120, 126, 127, 128,
129, 134, 135, 138, 140, 141, 142, 143,
144, 145, 146, 147, 148, 149, 151, 152,
162, 170, 172, 176, 179, 180, 182, 183,
188, 190, 192, 194, 197, 200, 201, 204,
218, 219, 221, 224, 228, 229, 230, 231,
232, 233, 234, 235, 248, 261, 262, 263,
264, 265, 266, 268, 269, 270, 271, 276,
281, 282, 287, 288, 290, 291, 292, 293,
295, 296

odbori, 20, 21, 22, 30, 31, 39, 40, 42, 48,
51, 58, 62, 63, 66, 71, 81, 83, 89, 103,
105, 106, 108, 202, 203, 222, 226, 229,
233, 235, 243, 251, 258, 259, 261, 262,
267, 268, 270, 292, 294, 295, 296, 297,
299, 301

odprava smrtne kazni, 130, 205, 206, 207

P

Panama, 21, 128, 137, 142, 148, 202, 206, 207, 215, 217, 219, 220, 225, 273, 274
Paragvaj, 21, 110, 117, 118, 121, 123, 124, 126, 137, 145, 146, 185, 202, 207, 215, 217, 219, 220, 225
peremptorna norma, 28
periodična poročila, 263
politično ponotranjenje, 41
Poljska, 21, 24, 25, 110, 113, 119, 120, 123, 124, 129, 137, 142, 145, 148, 184, 188, 196, 202, 207, 216, 217, 219, 220, 225, 280
ponotranjenje, 33, 40, 41, 42, 47, 48, 65, 66, 87, 92, 94, 95, 101, 104, 180, 285
poročanje, 20, 31, 34, 47, 50, 103, 221, 222, 226, 229, 231, 243, 251, 255, 262, 265, 266, 267, 272, 276, 277, 294
poročila o obisku, 260
pravica do izobraževanja, 57, 60, 143, 174, 180, 283, 295
pravica do življenja, 60, 261, 295
pravne spremembe, 111, 115, 119, 127, 133, 140, 143, 148, 287, 288, 289, 290, 291
pravno ponotranjenje, 41
preiskovanje, 20, 21, 103, 104, 105, 106, 107, 116, 167, 235, 272, 274, 286, 292, 297
prepoved mučenja, 57, 183, 261, 269
prepoved slabega ravnanja, 161
pridrški, 34
prilagodljivost, 50, 176, 182
primarne institucije, 79
prisila, 36, 86, 158, 184
pritožbe posameznikov, 32, 34, 40, 47, 244, 257, 282

R

ratifikacija, 33, 38, 41, 50, 233
razpoložljivost, 50, 76, 176, 241

Republika Srbija, 21, 110, 111, 114, 120, 121, 122, 129, 137, 148, 202, 207, 216, 217, 220
režim človekovih pravic, 41
Rimski statut Mednarodnega kazenskega sodišča, 50, 69, 157
Ruska federacija, 21, 47, 79, 113, 120, 121, 122, 124, 126, 131, 132, 134, 135, 136, 142, 143, 191, 204, 208, 215, 216, 217, 219, 225, 271

S

sankcije, 37, 38, 81, 89, 91, 93, 152, 155
sekundarne institucije, 78
seznam vprašanj pred poročanjem, 244
shema 4A, 50
Sirija, 21, 113, 129, 131, 136, 139, 142, 145, 147, 188, 204, 215, 217, 220, 225, 271, 273, 277
sistem nadzora oziroma spremljanja uresničevanja človekovih pravic, 19, 20, 42
skladno ravnanje, 24, 25, 34, 36, 38, 39, 43, 44, 45, 46, 48, 51, 53, 60, 63, 64, 65, 66, 73, 92, 94, 98, 103, 106, 269, 284, 285, 289, 297, 299
sklepne ugotovitve, 29, 48, 109, 147, 148, 188, 197, 198, 203, 204, 218, 221, 241, 242, 243, 248, 251, 262, 265, 268, 269, 271, 276, 281, 282, 286, 295, 297
smernice za izdelavo periodičnih poročil, 200, 253
smernice za izdelavo začetnih poročil, 165, 237, 252, 253, 254, 261, 265
smrtna kazen, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 138, 139, 140, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 204, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 264, 276, 277, 278, 280, 291, 292
socializacija, 41, 78, 87, 89, 90, 91, 92, 105, 106, 107
Sodišče Evropskih skupnosti, 46
solidarizem, 72, 73, 75, 79

Splošna deklaracija človekovih pravic, 18, 25, 73
splošni komentarji, 237, 238, 239
sprejemljivost, 50, 176
spremembe v politiki, 113, 148, 287, 293
spremembe v smislu neposrednega izvajanja kršitve človekove pravice, 148
spremljanje uresničevanja sklepnih ugotovitev, 255, 256
suverenost, 20, 67, 71, 72, 76, 79, 81, 223
Svet OZN za človekove pravice, 24
svetovna družba, 68

Š

Španija, 21, 110, 114, 120, 122, 123, 137, 147, 148, 184, 201, 207, 215, 216, 217, 219, 225, 279
Šrilanka, 21, 110, 113, 114, 116, 117, 118, 120, 121, 122, 125, 129, 136, 145, 185, 188, 202, 208, 215, 217, 219, 220, 225, 270
Švedska, 21, 110, 112, 114, 116, 117, 122, 123, 124, 125, 137, 142, 143, 147, 148, 184, 186, 199, 201, 206, 207, 216, 217, 219, 220, 225, 273, 274, 279
Švica, 21, 24, 110, 114, 122, 137, 204, 206, 215, 216, 217, 219, 273, 276

T

Tadžikistan, 21, 113, 126, 129, 131, 136, 188, 190, 203, 208, 215, 216, 217, 219, 220, 273, 274, 278
telesno kaznovanje otrok, 126
tematski poročevalci, 252
teorija legitimnosti, 39
teorija mednarodne pravne obveznosti, 89, 96, 104, 105
transnacionalni pravni postopek, 40
Trinidad in Tobago, 21, 130, 136, 148, 204, 208, 216, 217, 220, 225, 274, 279

Tunizija, 21, 113, 126, 129, 131, 133, 136, 137, 143, 147, 148, 188, 197, 202, 208, 216, 217, 219, 220, 225, 273

U

Ukrajina, 21, 110, 112, 113, 119, 120, 121, 122, 124, 125, 126, 131, 132, 137, 140, 142, 148, 188, 193, 201, 207, 216, 217, 219, 225
upravljavski model, 39
Urugvaj, 20, 21, 128, 137, 142, 146, 148, 201, 206, 207, 216, 217, 219, 220, 225
usmerjeno poročilo, 244
uveljavljanje mednarodnega prava človekovih pravic, 47, 66
Uzbekistan, 21, 110, 112, 113, 114, 116, 120, 121, 122, 125, 130, 138, 148, 162, 188, 190, 195, 204, 207, 216, 217, 219, 274, 277, 278, 280

V

varstvo človekovih pravic, 18, 38, 47, 76, 102

Z

začetno poročilo, 252
zagotavljanje odgovornosti, 103, 104, 105, 106, 108, 114, 286
zbirno poročilo, 251
Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske, 21, 24, 117, 126, 134, 138, 141, 142, 148, 180, 204, 207, 216, 217, 218, 219, 273

Ž

Ženevske konvencije, 156, 157

Priloga A: Obravnavane države glede na posamezno preučevano človekovo pravico

	Država	Prepoved mučenja	Pravica do izobraževanja	Omejitev uporabe smrtne kazni
1	Alžirija	X	X	□
2	Belgija	□	X	X
3	Belorusija	X	X	X
4	Bolivija	X	X	□
5	Ciper	X	□	X
6	Čile	X	X	□
7	Demokratska ljudska republika Koreja	□	X	X
8	Demokratska republika Kongo	□	X	X
9	Filipini	X	X	X
10	Finska	X	X	□
11	Gruzija	X	X	□
12	Gvatemala	X	X	□
13	Italija	X	X	□
14	Jamajka	X(juris)	□	X(juris)
15	Jemen	X	X	X
16	Jordanija	X	X	X
17	Kamerun	X	X	X
18	Kanada	X(juris)	□	□
19	Kolumbija	X	X	□
20	Kostarika	X	X	□
21	Libija	X	□	X
22	Maroko	X	□	X
23	Mehika	X	X	□
24	Mongolija	X	X	X
25	Nemčija	X	X	□
26	Nizozemska	X	X	□
27	Norveška	X	X	□
28	Nova Zelandija	X	X	□
29	Panama	X	X	□
30	Paragvaj	X	X	□
31	Poljska	□	X	X
32	Republika Srbija	X	X	X
33	Ruska federacija	X	X	X
34	Sirija	□	X	X
35	Španija	X	X	□
36	Šrilanka	X	X	□
37	Švedska	X+X(juris)	X	□
38	Švica	X(juris)	□	/
39	Tadžikistan	X(juris)	□	X(juris)

40	Trinidad in Tobago	X(juris)	☐	☐
41	Tunizija	X	X	X
42	Ukrajina	X	X	X
43	Urugvaj	X	X	☐
44	Uzbekistan	X	☐	X(juris)
45	Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske	X	X	X

Legenda:

- X** Država je v obravnavo v okviru posamezne preučevane človekove pravice vključena na podlagi naslednjih kriterijev, pri čemer je z namenom identificiranja različnosti in podobnosti v uresničevanju različnih mednarodnopravnih obveznosti s strani držav pogodbenic njena uvrstitev med obravnavane države mogoča, ker država izpolnjuje kriterije za obravnavo v okviru posamezne preučevane človekove pravice pri dveh ali treh preučevanih pravicah ali ker ji je odbor izdal največje število končnih mnenj:
- Prepoved mučenja: države pogodbenice, katerih uresničevanje mednarodnopravnih obveznosti so OPM, OČP in OOP skupno obravnavali v vsaj sedmih sklepnih ugotovitvah (določeno glede na razpon od nič do trinajst sklepnih ugotovitev) ter tri države pogodbenice (X(juris)), katerim sta OPM in OČP izdala največje število končnih mnenj (OPM: Švedska, Švica, Kanada in OČP: Jamajka, Tadžikistan, Trinidad in Tobago);
 - Omejitev uporabe smrtne kazni: države pogodbenice, katerih uresničevanje mednarodnopravnih obveznosti sta OČP in OOP skupno obravnavala v vsaj štirih sklepnih ugotovitvah (določeno glede na razpon od nič do sedem sklepnih ugotovitev) ter tri države pogodbenice (X(juris)), katerim je OČP izdal največje število končnih mnenj (Jamajka, Tadžikistan in Uzbekistan);
 - Pravica do izobraževanja: države pogodbenice, katerih uresničevanje mednarodnopravnih obveznosti sta OESKP in OOP skupno obravnavala v vsaj petih sklepnih ugotovitvah (določeno glede na razpon od nič do devet sklepnih ugotovitev).
- Država sicer ne dosega kriterijev za obravnavo v okviru posamezne preučevane človekove pravice, vendar je z namenom identificiranja različnosti in podobnosti v uresničevanju različnih mednarodnopravnih obveznosti s strani držav pogodbenic njena uvrstitev med obravnavane države v okviru posamezne preučevane človekove pravice mogoča zaradi obravnave v vsaj eni sklepnih ugotovitvi odbora.
- / Država se v okviru posamezne preučevane človekove pravice ne obravnava.

Priloga B: Zahtevane informacije v smernicah za poročanje za izdelavo začetnih poročil OČP iz leta 1977

Prvi del začetnega poročila je moral obsegati kratek opis splošnega pravnega okvirja, s katerim država pogodbenica varuje državljanske in politične pravice, in sicer (HRC 1977, aneks IV, tč. 3):

- (a) Ali je katera izmed v paktu zapisanih pravic opredeljena z ustavo ali listino temeljnih pravic in če da, ali se lahko odpovejo in v kakšnih okoliščinah;
- (b) Ali se lahko na določbe pakta sklicujejo posamezniki v postopkih, ki tečejo pred sodišči ali upravno oblastjo in ali so bile prenesene v domače pravo ali upravne predpise;
- (c) Kateri pravosodni, upravni ali drugi organi imajo pristojnost, ki se nanaša na človekove pravice;
- (d) Kakšna pravna sredstva so predvidena za žrtve kršitev pravic;
- (e) Katere druge ukrepe je država pogodbenica sprejela, da bi zagotovila uresničevanje določb pakta.

Drugi del je moral zajemati naslednje informacije v povezavi z vsakim členom, vsebovanim v prvem, drugem in tretjem delu pakta (HRC 1977, aneks IV, tč. 3):

- (a) Zakonodajni, upravni ali drugi ukrepi v veljavi za posamezno pravico;
- (b) Omejitve uživanja pravice, četudi začasne, uvedene z zakoni ali prakso ali na kakršenkoli drug način;
- (c) Drugi dejavniki ali težave, ki vplivajo na uživanje pravice s strani oseb pod pristojnostjo države;
- (d) Druge informacije o napredku, ki je bil dosežen pri uživanju pravice.

Priloga C: Zahtevane informacije v smernicah za poročanje za izdelavo periodičnih poročil OČP iz leta 1981

Periodično poročilo naj bi vsebinsko, med ostalim, zajemalo (HRC 1981a, aneks VI, tč. 5):

- (a) Dopolnitev informacij, ki so že bile predložene odboru, o ukrepih, ki so bili sprejeti za uveljavitev pravic, priznanih v paktu, glede na s strani odbora zastavljena vprašanja, vključno z dodatnimi informacijami glede vprašanj, na katere država pogodbenica ni odgovorila ali ni odgovorila v celoti;
- (b) Informacije ob upoštevanju splošnih komentarjev, ki jih lahko odbor sprejema po četrtem odstavku 40. člena pakta;
- (c) Spremembe oziroma predlagane spremembe v zakonodaji in praksi, ki se nanašajo na uresničevanje pakta;
- (d) Ukrepe, ki so bili sprejeti na podlagi sodelovanja z odborom;
- (e) Dejavnike, ki vplivajo na uresničevanje pakta in težave, ki so se pri tem pojavile;
- (f) Napredek v uživanju pravic, priznanih v paktu, dosežen od zadnjega poročila.

Priloga Č: Zahtevane informacije v smernicah za poročanje, ki se nanašajo na MPDPP iz leta 2010, v skladu z usklajenimi smernicami za poročanje o uresničevanju mednarodnopravnih pogodb s področja človekovih pravic vseh odborov iz leta 2006

Ob upoštevanju določb 6. člena in splošnega komentarja št. 14 (1984) glede pravice do življenja so morale države pogodbenice zagotoviti naslednje informacije (HRC 2010f, tč. 47):

- Trenutno stanje v zvezi s smrtno kaznijo in z vsemi pobudami in načrti za nadaljnje omejevanje ali popolno odpravo smrtne kazni.
- Kazniva dejanja, ki se kaznujejo s smrtno kaznijo in ali je njena uporaba v takšnih primerih obvezna ali ne.
- Število smrtnih obsodb, izdanih v obdobju poročanja, število izvedenih obsodb, narava kaznivega dejanja, starost, narodnost in spol obsojenih na smrt, način izvedbe, število spremenjenih ali prestavljenih kazni in število oseb, ki čakajo na usmrtitev.
- O situaciji oseb, mlajših od 18 let in nosečnic, ki so zagrešile kaznivo dejanje, ki se kaznuje s smrtno kaznijo.
- Katera sodišča so pristojna za izrekanje smrtne kazni, kakšne postopke morajo pri tem upoštevati, možnost pritožbe na smrtno kazen in pravica zahtevati pomilostitev ali spremembo kazni.

Ob upoštevanju določb 7. člena in splošnega komentarja št. 20 (1992) so morale države pogodbenice opisati mesto, ki ga ima prepoved mučenja in okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja v nacionalni zakonodaji, in sicer na podlagi naslednjih informacij (HRC 2010f, tč. 49, 50 in 51):

- Definicije mučenja in okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja.
- Zakonov, ki se nanašajo na mučenje, okrutno ali nečloveško kaznovanje in ali, in v kolikšni meri, pomenijo kaznivo dejanje.
- Kazni za dejanja mučenja in okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja, izvršena s strani javnih uradnikov ali drugih oseb, ki delujejo v imenu države, ali fizičnih oseb, na kateremkoli ozemlju pod pristojnostjo države pogodbenice.
- Ali nacionalna zakonodaja prepoveduje uporabo in dopustnost izjav ali priznanj, pridobljenih z mučenjem ali drugim prepovedanim ravnanjem v sodnih postopkih.
- Kateri kontrolni mehanizmi so bili uvedeni za zagotovitev, da osebe, ki jim je bila odvzeta prostost, niso podvržene mučenju ali slabemu ravnanju.
- Postopkov, v katerih se lahko vložijo pritožbe zaradi mučenja ali slabega ravnanja s strani policije, varnostnih sil ali zaporniškega osebja in se preiskujejo in preganjajo.
- Ali je v obdobju poročanja prišlo do pritožb in na kakšen način so bile obtožbe o mučenju ali slabem ravnanju raziskane, vključno z rezultati.

- Kakšna pravna sredstva, vključno s pravico do nadomestila, so določena v nacionalni zakonodaji za žrtve mučenja in slabega ravnanja, vključno s postopkom, kateremu morajo slediti pritožniki. Podati je potrebno informacije o primerih, v katerih je bilo v obdobju poročanja pridobljeno nadomestilo, vključno s podrobnostmi o vrsti pritožbe in nadomestila.
- Države, ki uporabljajo smrtno kazen, informacije o predpisih glede obravnavanja oseb, ki čakajo na izvršitev smrtne kazni.
- Ukrepov za razširjanje informacij o prepovedi mučenja in okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja.
- Ali je prepoved mučenja in okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja sestavni del operativnih pravil in etičnih standardov uslužbencev organov kazenskega pregona.
- Kateri ukrepi so bili sprejeti v tem smislu, vključno z izobraževanjem in usposabljanjem uslužbencev organov kazenskega pregona o prepovedi mučenja in slabega ravnanja.
- Katere ukrepe je država pogodbenica sprejela, da se zagotovi, da se ne izroči, izžene, prežene ali kako drugače odstrani osebe iz njenega ozemlja, če so podani resni razlogi za sum, da bi z izvršitvijo za zadevno osebo lahko nastale težko popravljive škodljive posledice v državi, v katero se odstranitev izvede ali v katerikoli državi, kamor je lahko oseba nadalje odstranjena.
- Ali so bili sprejeti posebni ukrepi za ozaveščanje relevantnih sodnih in upravnih organov, da je potrebno v takšnih zadevah zagotoviti skladnost z obveznostmi iz pakta.

Nadalje so morale države pogodbenice podati "informacije o vzgojnih metodah v šolah in drugih izobraževalnih ustanovah, vključno s telesnim kaznovanjem in sprejetih ukrepih za njegovo odpravo in prepoved" (HRC 2010f, tč. 52), "informacije o ukrepih proti tradicionalnim praksam in navadam, ki vplivajo na dostojanstvo in osebno integriteto žensk in deklet, kot so pohabljanje ženskih spolnih organov" (prav tam, tč. 53) ter "informacije o zakonodaji in praksah, ki urejajo poskuse na ljudeh", vključno z opisom "obstojećih mehanizmov nadzora pridobljenih soglasij" pri tem (prav tam, tč. 54).

Priloga D: Zahtevane informacije v posodobljenih smernicah za izdelavo poročil OESKP iz leta 1990

Splošni del poročila je bil sestavljen iz štirih vsebinskih sklopov. V predstavitev države so morale države pogodbenice vključiti informacije o ozemlju in prebivalstvu, splošni politični strukturi, ekonomskih, socialnih in kulturnih značilnostih ter splošnemu pravnemu okvirju, znotraj katerega so pravice zaščitene (CESCR 1991, aneks IV, tč. A.1).

Sledil je drugi sklop, namenjen informacijam glede obveščanja o MPESKP in poročilih države pogodbenice, znotraj katerega so morale države pogodbenice odgovoriti na naslednja vprašanja (CESCR 1991, aneks IV, tč. A.2):

- (a) Na kakšen način in v kolikšnem obsegu je bilo razširjeno besedilo pakta? Je bilo prevedeno v lokalne jezike in kako so bile razdeljene kopije teh prevodov? Je v zvezi s tem potrebna pomoč ZN (če da, prosimo pojasnite)?
- (b) Katere vladne agencije so pripravile poročilo? So bili podatki zaprošeni ali pridobljeni tudi od kakšnih drugih virov kot vladnih?
- (c) Kako široko dostopno je poročilo na nacionalni ravni? Je bila njegova vsebina tema javne razprave?

Tretji sklop se je nanašal na podatke o pravnem statusu in uresničevanju MPESKP, namreč zahtevali so se podatki o (CESCR 1991, aneks IV, tč. A.3):

- (a) Na kakšen način se uresničuje pravica do samoodločbe?
- (b) Kakšen je status pakta v nacionalnem pravu? Lahko katero izmed pravic pakta sodišča in druge oblasti direktno uporabijo? Navedite takšne primere.
- (c) Katere izmed pravic, ki so zagotovljene s paktom, so zaščitene z ustavo ali drugo zakonodajo? Priložite besedilo teh določb in podajte informacije o njihovi uporabi s strani sodišč in drugih oblasti.
- (d) Za katere izmed pravic v nacionalni zakonodaji veljajo odločbe o nediskriminaciji? Priložite besedila teh določb.
- (e) Je ratifikacija pakta vzpodbudila kakšne spremembe v relevantni domači zakonodaji?
- (f) V kakšnem obsegu in na kakšen način nedržavljanom niso zagotovljene pravice v paktu? Kakšna je razlaga za kakršnokoli razlikovanje?

Četrti sklop pa je pokrival vlogo mednarodnega sodelovanja pri uresničevanju MPESKP oziroma vprašanje, če se država pogodbenica vključuje v razvojno sodelovanje, ali se uporabi za spodbujanje realizacije ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic (CESCR 1991, aneks IV, tč. A.4).

V delu, ki se je nanašal na posamezno s paktom zagotovljeno pravico, so morale države pogodbenice, vezano na 13. člen MKESKP oziroma pravico do izobraževanja, podati naslednje odgovore (CESCR 1991, aneks IV, tč. B., 13. člen pakta, tč. 1–9):

- (a) Kako vaša vlada izpolnjuje svojo obveznost zagotavljanja obveznega in brezplačnega osnovnega izobraževanja? (V primeru, da osnovno izobraževanje ni obvezno in/ali brezplačno, glej 14. člen)
- (b) Je srednješolsko izobraževanje, vključno s tehniškim in poklicnim izobraževanjem, splošno dostopno vsem? Do katere mere je takšno srednješolsko izobraževanje brezplačno?
- (c) Do katere mere je v vaši državi realiziran splošni dostop do višješolske izobrazbe? Kakšni so stroški takšne višješolske izobrazbe? Je brezplačno izobraževanje uvedeno ali se postopoma uvaja?
- (d) Kakšne ukrepe ste sprejeli, da bi vzpostavili sistem osnovnega izobraževanja za tiste, ki niso bili deležni ali niso dokončali celotnega obdobja osnovnega izobraževanja?

V primeru, da ste pred kratkim v zvezi s situacijo glede spoštovanja pravice, ki jo vsebuje 13. člen, predložili poročilo ZN ali specializirani agenciji, se sklicujte na relevantne dele teh poročil in informacij tu ne ponavljajte.

/S/ kakšnimi težavami ste se spopadali pri realizaciji pravice do izobraževanja, kot je navedeno v /zgornjem/ odstavku? Kakšne časovne cilje in mejnike si je vaša vlada zadala v tem smislu?

/P/rošimo priskrbite statistične podatke o pismenosti, vpisu v osnovno izobraževanje, z informacijo o podeželskih območjih, izobraževanju odraslih in nadaljevanju izobraževanja, stopnji osipa na vseh stopnjah izobraževanja, kot tudi o stopnji zaključenega izobraževanja na vseh ravneh (prošimo podatke razdelite v skupine, če je mogoče, glede na spol, vero, itn.). Prav tako navedite informacije o ukrepih, ki ste jih sprejeli za spodbujanje pismenosti, skupaj s podatki o obsegu programov, ciljnih skupinah, financiranju in vpisu, kot tudi s statističnimi podatki o zaključenem izobraževanju glede na starostno skupino, spol, itn. Prošimo poročajte o pozitivnih rezultatih teh ukrepov, kot tudi o težavah in neuspehih.

/P/rošimo podajte informacijo o odstotku vašega proračuna (ali, če je potrebno, regionalnega proračuna), ki je namenjen za izobraževanje. Opišite vaš sistem šol, vaše aktivnosti pri gradnji novih šol, bližino šol, še posebno na podeželskih območjih, kot tudi šolske koledarje.

/D/o katere mere so enakopraven dostop do različnih ravni izobraževanja in ukrepi za spodbujanje pismenosti dejansko zagotovljeni v praksi? Na primer:

- (a) Kakšno je razmerje med moškimi in ženskami na posamezni ravni izobraževanja in pri izvajanju teh ukrepov?
- (b) Ali glede na dejansko uživanje pravice do teh ravni izobraževanja in ukrepov za spodbujanje pismenosti obstajajo kakšne ranljive ali ogrožene skupine? Na primer, opredelite do kolikšne mere uživajo pravico do pismenosti in izobraževanja /glede prevladujočih zdravstvenih problemov ter ukrepov za njihovo preprečevanje in nadzorovanje/ mlade deklice; otroci iz nižjih dohodkovnih razredov; otroci na podeželskih območjih; otroci, ki so fizično ali duševno ovirani; otroci imigrantov in drugih migrantskih delavcev; otroci, ki pripadajo jezikovni, rasni, verski ali drugi manjšini; in otroci prvobitnega prebivalstva.
- (c) Kakšne aktivnosti je sprejela ali načrtuje vaša vlada za uvedbo ali zagotavljanje enakopravnega dostopa do vseh ravni izobraževanja v vaši državi, na primer v obliki protidiskriminatornih ukrepov, finančnih pobud, štipendij, pozitivne ali afirmativne akcije? Prosimo opišite učinek takšnih ukrepov.
- (d) Prosimo opišite jezikovne zmožljivosti, ki so za to namenjene, kot so dostopnost učencev do poučevanja v materinem jeziku.

/P/rošimo opišite razmere šolskega osebja na vseh ravneh izobraževanja v vaši državi, ob upoštevanju priporočil o položaju učiteljev, sprejetih 5. oktobra 1966 na posebni medvladni konferenci o položaju učiteljev, ki jo je sklical UNESCO. Kako se lahko plače učiteljev primerjajo s plačami (ostalih) javnih uslužbencev? Kako se je to razmerje spreminjalo skozi čas? Katere ukrepe je vaša država sprejela ali načrtuje za izboljšanje življenjskih razmer učiteljskega osebja?

/K/olikšen delež šol na vseh ravneh v vaši državi ni ustanovila ali ne upravlja vlada? So imeli tisti, ki so želeli ustanoviti ali dobiti dostop do teh šol, kakšne težave?

/J/e med obdobjem poročanja prišlo do kakšnih sprememb v nacionalnih politikah, zakonodaji in praksah, ki negativno vplivajo na pravico, določeno v /prejšnjem odstavku/. Če da, prosimo opišite te spremembe in ocenite njihov učinek.

/P/rošimo navedite vlogo mednarodne pomoči pri polni realizaciji pravice, določene v /tem/ členu.

Vežano na 14. člen MPESKP so morale države pogodbenice, če se pravica do obveznega in brezplačnega osnovnega izobraževanja v državi ni uresničevala, predstaviti akcijski načrt za postopno implementacijo tega načela, in sicer znotraj razumnega roka, določenega v tem načrtu. Opisati so morale težave, ki so jih pri uresničevanju akcijskega načrta doživele. Prav tako so morale glede tega vidika opredeliti vlogo mednarodne pomoči (CESCR 1991, aneks IV, tč. B., 14. člen pakta).

Priloga E: Zahtevane informacije v smernicah za poročanje, ki se nanašajo na MKESKP iz leta 2008, v skladu z usklajenimi smernicami za poročanje o uresničevanju mednarodnopravnih pogodb s področja človekovih pravic vseh odborov iz leta 2006

Splošno glede na pravice, priznane v paktu, so morale države pogodbenice navesti (CESCR 2009c, aneks VIII, tč. 3):

- (a) Ali je država pogodbenica sprejela nacionalni okvirni zakon, politike in strategije za uresničevanje posameznih pravic iz pakta, ki identificirajo sredstva, ki so ji na voljo za ta namen in najbolj stroškovno učinkovite načine za njihovo uporabo;
- (b) Katere mehanizme je vzpostavila za spremljanje napredka v smeri polne uresničitve pravic iz pakta, vključno z opredelitvijo kazalnikov in sorodnih nacionalnih meril glede na posamezno pravico iz pakta, poleg informacij, določenih v prilogi 3 usklajenih smernic in ob upoštevanju okvira in tabel ilustrativnih kazalnikov, ki jih je predstavil Urad visokega komisarja ZN za človekove pravice (HRI/MC/2008/3);
- (c) Vzpostavljeni mehanizmi za zagotovitev, da so pri delovanju države pogodbenice kot članice mednarodnih organizacij in mednarodnih finančnih institucij, kot tudi pri pogajanjih in ratifikaciji mednarodnih sporazumov, izpolnjene vse njene obveznosti po paktu, da se zagotovi, da ekonomske, socialne in kulturne pravice, zlasti najbolj prikrajšanih in marginaliziranih skupin, niso ogrožene;
- (d) Vključitev in neposredna uporaba vsake posamezne pravice iz pakta v domačem pravnem redu, s sklicevanjem na posebne primere relevantne sodne prakse;
- (e) Vzpostavljeni pravosodni in drugi ustrezni ukrepi, ki žrtvam omogočajo pridobiti odškodnino v primeru, da so bile njihove pravice iz pakta kršene;
- (f) Strukturne ali druge pomembne ovire, ki izhajajo iz dejavnikov, ki so izven nadzora države pogodbenice in ovirajo polno uresničitev pravic iz pakta;
- (g) Statistični podatki o uživanju vsake posamezne pravice iz pakta, razdeljeni glede na starost, spol, etnično pripadnost, mestno/podeželsko prebivalstvo in drug pomemben status, na letni primerjalni ravni za zadnjih pet let.

V primeru, da je bila država pogodbenica tudi pogodbenica katerekoli od relevantnih konvencij Mednarodne organizacije dela (ILO – *International Labour Organization*) ali katerekoli druge relevantne konvencije specializiranih agencij ZN in je v njihovem okviru o določeni pravici iz pakta že poročala, je lahko relevantne dele teh poročil samo priložila (CESCR 2009c, aneks VIII, tč. 5). Periodična poročila so se morala tudi neposredno nanašati na predloge in priporočila iz prejšnjih sklepnih ugotovitev (prav tam, tč. 6).

Vežano na pravico do izobraževanja iz 13. člena pakta je moralo poročilo zajemati naslednje informacije (CESCR 2009c, aneks VIII, tč. 58–65):

/N/avedite, v kolikšni meri sta oblika in vsebina izobraževanja v državi pogodbenici usmerjena k doseganju namenov in ciljev, opredeljenih v prvem odstavku 13. člena pakta in ali šolski učni načrti vključujejo izobraževanje o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah.

/N/avedite, kako država uresničuje obveznost zagotavljanja obveznega in brezplačnega osnovnošolskega izobraževanja, še posebej glede:

- (a) Raven ali razred, do katerega je izobraževanje obvezno in brezplačno za vse;
- (b) Vsi neposredni stroški, kot so na primer šolnine, pa tudi ukrepi, sprejeti za njihovo odpravo;
- (c) Vsi posredni stroški (na primer stroški za šolske knjige, uniforme, prevoz, posebne pristojbine kot so pristojbine za opravljanje izpitov, prispevki za okrožne odbore za izobraževanje, itd.) in ukrepi, sprejeti za ublažitev vpliva teh stroškov na otroke iz revnejših gospodinjstev.

/N/avedite ukrepe, s katerimi se zagotavlja, da je srednješolsko izobraževanje v vseh svojih različnih oblikah, vključno s poklicnim in tehničnim izobraževanjem, na splošno dostopno za vse, vključno z:

- (a) Konkretni ukrepi, ki jih je država pogodbenica sprejela, da bi postopno dosegla brezplačno srednješolsko izobraževanje;
- (b) Razpoložljivost poklicnega in tehničnega izobraževanja ter ali omogoča, da učenci pridobijo znanje in spretnosti, ki prispevajo k njihovemu osebnemu razvoju, samozaupanju in zaposljivosti.

/N/avedite ukrepe, sprejete, da bi bilo visokošolsko izobraževanje vsem enako dostopno, na podlagi sposobnosti, in konkretne korake, da bi se postopno doseglo brezplačno visokošolsko izobraževanje.

/N/avedite ukrepe za spodbujanje pismenosti, kot tudi izobraževanja odraslih in nadaljnjega izobraževanja, v okviru vseživljenjskega učenja.

/N/avedite, ali imajo otroci, ki so pripadniki manjšinskega in prvobitnega prebivalstva, ustrezne možnosti, da sledijo pouku v ali se učijo svojega maternega jezika in sprejete ukrepe za preprečevanje nižjega izobraževalnega standarda za te otroke, njihove segregacije v posebne razrede in njihove izključitve iz rednega izobraževanja.

/N/avedite ukrepe za zagotovitev enakih kriterijev za vpis za dečke in deklice na vseh stopnjah izobraževanja in ozaveščanje staršev, učiteljev in nosilcev odločanja glede izobraževanja deklic.

/N/avedite ukrepe za zmanjšanje stopnje osipa na primarni in sekundarni ravni za otroke in mladostnike, zlasti dekleta, otroke iz etničnih manjšin, prvobitnih skupnosti in revnejših gospodinjstev, kot tudi priseljence, begunce in notranje razseljene otroke.

Vežano na pravico do izobraževanja iz 14. člena pakta, v primeru da v državi pogodbenici pravica do obveznega in svobodnega osnovnega izobraževanja ni bila zagotovljena, pa so smernice iz leta 2008 vsebovale enake določbe kot smernice iz leta 1990 (CESCR 2009c, aneks VIII, tč. 66).

Priloga F: Zahtevane informacije v smernicah za izdelavo začetnih poročil OPM iz leta 1988

Začetno poročilo je bilo sestavljeno iz dveh delov. Prvi del je moral vsebovati informacije splošne narave, in sicer (CAT 1988, aneks IV):

- (a) Kratko opišite splošni pravni okvir znotraj katerega je mučenje, kot je definirano v prvem odstavku 1. člena konvencije, kot tudi drugo okrutno, nečloveško ali ponižujoče ravnanje ali kaznovanje, v državi poročevalki prepovedano in odpravljeno;
- (b) Navedite ali je država poročevalka pogodbenica mednarodnega instrumenta ali pa ima sprejeto nacionalno zakonodajo, ki vsebuje ali ki bi lahko vsebovala določbe, ki pokrivajo širše področje uporabe kot te po konvenciji;
- (c) Navedite ali se je mogoče na določbe konvencije neposredno sklicevati in jih lahko sodišča ali upravne oblasti neposredno uporabijo ali jih je potrebno, da bi jih zadevne oblasti lahko uveljavljale, prenesti v nacionalno zakonodajo ali upravne predpise;
- (d) Navedite katere sodne, upravne ali druge oblasti imajo pristojnost nad zadevami, ki jih obravnava konvencija;
- (e) Navedite kakšna pravna sredstva so na voljo posamezniku, ki trdi, da je bil žrtev mučenja ali drugega okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja;
- (f) Kratko opišite dejansko situacijo glede praktičnega uresničevanja konvencije v državi poročevalki in navedite dejavnike in težave, ki vplivajo na stopnjo izpolnjevanja obveznosti države poročevalke po konvenciji.

V drugem delu pa so države pogodbenice morale navesti naslednje informacije v zvezi z uresničevanjem 2. do 16. člena konvencije, glede na vsak posamezen člen (CAT 1988, aneks IV):

- (a) Zakonodajni, sodni, upravni in drugi ukrepi v veljavi za izpolnitev teh določb;
- (b) Dejavniki ali težave, ki vplivajo na praktično uresničevanje teh določb;
- (c) Informacije o konkretnih primerih in situacijah, kjer so bili ukrepi za izpolnitev teh določb izvršeni.

Priloga G: Zahtevane informacije v združenih smernicah za izdelavo začetnega dela poročil OPM iz leta 1991

Združene smernice za izdelavo začetnega dela poročil držav pogodbenic so določale, da se informacije podajo v štirih delih. Prvi del, z naslovom Ozemlje in prebivalstvo, je moral vsebovati informacije, če je le mogoče, razdeljene po spolu, o (CAT 1991, aneks IV, tč. 1):

glavnih etničnih in demografskih karakteristik države in njenega prebivalstva, kot tudi socio-ekonomske in kulturne kazalnike kot so dohodek na prebivalca, bruto domači proizvod, stopnja inflacije, zunanji dolg, stopnja nezaposlenosti, stopnja pismenosti in vera. Prav tako je moral vključevati informacije o prebivalstvu glede na materni jezik, pričakovano življenjsko dobo, umrljivost otrok, umrljivost mater, stopnjo rodnosti, delež prebivalstva pod 15 let in nad 65 let, delež podeželskega in mestnega prebivalstva ter delež ženskih gospodinjstev.

V drugem delu, naslovljenem Splošna politična struktura, so morale države pogodbenice kratko opisati politično zgodovino in okvir, tip vlade ter organizacijo izvršnih, zakonodajnih in sodnih organov (CAT 1991, aneks IV, tč. 2).

Tretji del je moral opisati splošni pravni okvir, znotraj katerega so človekove pravice varovane, in sicer na podlagi naslednjih vprašanj (CAT 1991, aneks IV, tč. 3):

- (a) Katere sodne, administrativne ali druge kompetentne oblasti imajo pristojnost, ki vpliva na človekove pravice;
- (b) Kakšna pravna sredstva so na voljo posamezniku, ki trdi, da je žrtev kršitve njegovih pravic in kakšne sisteme za rehabilitacijo in odškodnino imajo žrtve;
- (c) Ali je katera izmed pravic iz različnih instrumentov o človekovih pravic zaščitena z ustavo ali ločeno listino temeljnih pravic in če da, ali ustava ali listina temeljnih pravic omogočata odstopanje od nje in v kakšnih okoliščinah;
- (d) Kako so instrumenti o človekovih pravicah umeščeni v nacionalni pravni sistem;
- (e) Ali se je mogoče na določbe različnih instrumentov o človekovih pravicah neposredno sklicevati in jih lahko sodišča ali upravne oblasti neposredno uporabijo ali jih je potrebno, da bi jih zadevne oblasti lahko uveljavljale, prenesti v nacionalno zakonodajo ali upravne predpise;
- (f) Ali obstajajo kakšne institucije ali nacionalni mehanizmi, katerih naloga je nadzor na uresničevanju človekovih pravic.

Četrty del pa je moral vključevati predstavitev posebnih ukrepov, ki jih je država pogodbenica sprejela, da bi dvignila stopnjo ozaveščenosti prebivalstva in relevantnih oblasti o človekovih pravicah, določenih v različnih instrumentih o človekovih pravicah. Predstavitev

je morala vključevati teme kot so način in obseg razširjanja besedil različnih instrumentov o človekovih pravicah, ali so bila ta besedila prevedena v lokalni jezik ali jezike, katere vladne agencije imajo dolžnost priprave poročil in ali svoje informacije običajno pridobijo tudi iz zunanjih virov ter ali je vsebina poročil predmet javne razprave(CAT 1991, aneks IV, tč. 4).

Priloga H: Zahtevane informacije v smernicah za izdelavo periodičnih poročil OPM iz leta 1991

V prvem delu periodičnega poročila so morale države pogodbenice predložiti informacije o novih ukrepih in spremembah v zvezi z uresničevanjem 2. do 16. člena konvencije (CAT 1991, aneks VI, tč. 3):

- (a) Ta del mora natančno opisati:
 - (i) Novi ukrepi države pogodbenice za uresničevanje konvencije v obdobju od datuma predložitve prejšnjega poročila do datuma predložitve periodičnega poročila za obravnavo s strani odbora;
 - (ii) Nove spremembe, ki so se pojavile v enakem obdobju in so relevantne za uresničevanje konvencije;
- (b) Država pogodbenica mora podati tudi informacije o:
 - (iii) Spremembe v zakonodaji in institucijah, ki vplivajo na uresničevanje konvencije na kateremkoli ozemlju, pod njeno pristojnostjo, še posebej glede prostorov za pridržanje in glede usposabljanja osebja organov kazenskega pregona in zdravstvenega osebja;
 - (iv) Nova sodna praksa, relevantna za uresničevanje konvencije;
 - (v) Pritožbe, preiskave, obsodbe, obravnave, kazni, povračila in odškodnine za dejanja mučenja in drugega okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja;
 - (vi) Težave, ki državi pogodbenici onemogočajo, da bi popolnoma izvrševala obveznosti, ki jih je prevzela po konvenciji.

V drugem delu pa je morala država pogodbenica predložiti informacije, katere je od nje zahteval odbor med obravnavo prejšnjega periodičnega poročila, razen če jih je država pogodbenica že posredovala preko svojega predstavnika ali v t. i. dodatnem poročilu, skladno z drugim odstavkom 67. člena poslovnika odbora (CAT 1991, aneks VI, tč. 3).

Priloga I: Zahtevane informacije v smernicah za izdelavo začetnih poročil OPM iz leta 2005

V prvem delu je morala država pogodbenica s sklicevanjem na osrednji dokument podati splošne informacije, kot so informacije o splošni politični strukturi, splošnem pravnem okvirju na področju človekovih pravic itd. in opisati postopek priprave poročila, vključno z navedbo morebitnih posvetovanj znotraj vlade, z nacionalnimi institucijami za človekove pravice in nevladnimi organizacijami. Nadalje je morala država pogodbenica podati splošni pravni okvir, v katerem je mučenje in drugo okrutno, nečloveško ali ponižujoče ravnanje ali kaznovanje prepovedano, in sicer (CAT 2005d, aneks VII, tč. 5):

- Kratek povzetek ustavnih, kazenskih in upravnih določb o prepovedi mučenja in drugega okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja;
- Mednarodne pogodbe, ki se nanašajo na mučenje in drugo okrutno, nečloveško ali ponižujoče ravnanje ali kaznovanje, katerih pogodbenica je država poročevalka;
- Status konvencije v notranjem pravnem redu, to je glede na ustavo in drugo zakonodajo;
- Kako domači zakoni zagotavljajo brezpogojnost prepovedi okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja;
- Ali se je mogoče na določbe različnih instrumentov o človekovih pravicah neposredno sklicevati in jih lahko sodišča ali upravne oblasti neposredno uporabijo ali jih je potrebno, da bi jih zadevne oblasti lahko uveljavljale, prenesti v nacionalno zakonodajo ali upravne predpise. V slednjem primeru mora poročilo podati informacije o zakonodajnem aktu, ki konvencijo prenaša v notranji pravni red;
- Pravni, upravni ali drugi pristojni organi s pristojnostjo/pooblastili v zadevah, na katere se nanaša konvencija, kot so ustavno sodišče, vrhovno sodišče, redna in vojaška sodišča, državno tožilstvo, disciplinski organi, upravni organi, pristojni za policijo in zapore, nacionalne institucije za promocijo in zaščito človekovih pravic itd. Potrebno je podati pregled praktičnega izvajanja konvencije na zvezni, državni, regionalni in lokalni ravni države in navesti vse dejavnike in težave, ki lahko vplivajo na izpolnjevanje obveznosti države poročevalke v skladu s konvencijo. Poročilo mora vsebovati specifične informacije v zvezi z izvajanjem konvencije v takšnih okoliščinah. Ustrezna dokumentacija, zbrana s strani oblasti ali drugih zasebnih ali javnih institucij, je dobrodošla.

V drugem delu pa je morala država pogodbenica glede na vsak posamezni člen najprej na splošno navesti pravne, sodne, upravne in druge ukrepe za izpolnitev določb; konkretne

primere in situacije, kjer so bili ukrepi za izpolnitev določb konvencije izvršeni, vključno z ustreznimi statističnimi podatki; ter primere ali situacije kršitve konvencije, z razlogi za takšne kršitve in ukrepi za izboljšanje stanja. Pri tem je odbor poudaril, da želi dobiti jasno sliko ne le pravne, pač pa tudi *de facto* situacije (CAT 2005d, aneks VII, tč. 6). Nato je morala država pogodbenica odgovoriti na naslednja vprašanja, določena za vsak posamezni člen ali celo odstavek člena posebej (prav tam, tč. 7–25):

1. člen

/T/a člen vsebuje definicijo mučenja v smislu konvencije. V skladu s to določbo mora poročilo vsebovati:

- Informacije o definiciji mučenja v notranjem pravu, vključno z navedbami, ali je taka opredelitev v popolni skladnosti z opredelitvijo iz konvencije;
- V primeru, da notranje pravo ne vsebuje definicije mučenja v skladu s konvencijo, informacije o kazenskih ali zakonodajnih določbah, ki pokrivajo vse primere mučenja;

Informacije o morebitnih mednarodnih instrumentih ali nacionalni zakonodaji z določbami, ki pokrivajo ali bi lahko pokrivale širše področje uporabe.

Prvi odstavek 2. člena

/T/a določba uvaja obveznost držav pogodbenic, da sprejmejo učinkovite ukrepe za preprečevanje dejanj mučenja. Poročilo mora vsebovati podatke o:

- ustrezne informacije o učinkovitih ukrepih za preprečevanje vseh oblik mučenja, med drugim v zvezi z: trajanje policijskega pridržanja; pridržanje v osamitvi; predpisi, ki urejajo pravice pridržanih oseb do odvetnika, zdravniškega pregleda, stika s svojo družino itd.; zakonodaja, sprejeta v izrednih okoliščinah ali protiteroristična zakonodaja, ki bi lahko omejila jamstva pridržane osebe.

/O/dbor bi želel oceno države poročevalke o učinkovitosti ukrepov, sprejetih za preprečevanje mučenja, vključno z ukrepi za zagotovitev, da so odgovorni sodno preganjani.

Drugi odstavek 2. člena

/P/oročilo mora vsebovati podatke o učinkovitih ukrepih za zagotovitev, da se ne uveljavljajo nobene izjemne okoliščine, zlasti:

- Ali obstajajo pravni in upravni ukrepi za zagotovitev, da od prepovedi mučenja v času vojne, vojne nevarnosti, notranje politične nestabilnosti ali katere koli druge splošne nevarnosti ni mogoče odstopiti.

Tretji odstavek 2. člena

/V/ poročilu je treba navesti:

- Ali obstaja zakonodaja in sodna praksa v zvezi s prepovedjo opravičevanja mučenja s sklicevanjem na ukaze nadrejenih, vključno z ukazi vojaških oblasti; če obstaja, je potrebno podati informacije o njenem praktičnem izvajanju;
- Ali obstajajo okoliščine, v katerih lahko podrejeni zakonito nasprotuje ukazu, da izvrši dejanje mučenja, kakšne postopke lahko v tem primeru uporabi in informacije o vseh takšnih primerih;
- Ali ima stališče javnih oblasti glede načela poslušnosti kot obrambe v kazenskem pravu vpliv na učinkovito uresničevanje te prepovedi.

3. člen

/T/a člen prepoveduje izgon, vračilo ali izročitev osebe v državo, kjer bi lahko bila mučena. Poročilo mora vsebovati podatke o:

- Domača zakonodaja v zvezi s takšno prepovedjo;
- Ali so imele zakonodaja in prakse, ki jih je država sprejela zaradi terorizma, izrednih razmer, nacionalne varnosti ali drugih razlogov, vpliv na učinkovito izvajanje te prepovedi;
- Kateri organ odloča o izročitvi, izgonu, odstranitvi ali vračanju osebe in na podlagi katerih meril;
- Ali je lahko zadevna odločitev pregledana in če je tako, pred katerim organom, kakšni so veljavni postopki in ali imajo ti postopki odložilni učinek;
- Odločitve, ki so bile sprejete v primerih, povezanih s 3. členom in merila, ki so se v teh odločitvah uporabila, informacije, na katerih so odločitve osnovane in vir teh informacij;
- Vrste usposabljanja uradnikov, zadolženih za izgon, vračanje ali izročanje tujcev.

4. člen

/I/z obveznosti poročanja, ki jih določa ta člen, je razvidno, da mora vsaka država sprejeti zakonodajo, ki kot kaznivo dejanje opredeljuje mučenje v skladu z njegovo definicijo v 1. členu. Odbor trdno stoji za stališčem, da se kaznivo dejanje mučenja kvalitativno razlikuje od različnih obstoječih oblik umorov in napadov, zato ga je potrebno posebej opredeliti kot kaznivo dejanje. Poročilo mora vsebovati podatke o:

- Civilne in vojaške kazenske določbe glede teh kaznivih dejanj in kazni v zvezi z njimi;
- Ali za takšna kazniva dejanja veljajo zastaralni roki;
- Število in narava primerov, v katerih so se uporabile te zakonske določbe in rezultati takih primerov, še posebej, naložene kazni po obsodbi in razlogi za oprostilno sodbo;
- Primeri sodb v zvezi z uresničevanjem 4. člena;

- Obstoječa zakonodaja o disciplinskih ukrepih zoper osebje organov kazenskega pregona, odgovorno za dejanja mučenja, med preiskavo domnevnega primera mučenja (npr. suspenz);
- Informacije o tem, kako določene kazni upoštevajo težo dejanja mučenja.

5. člen

/Č/len 5 obravnava pravne obveznosti držav pogodbenic za vzpostavitev pristojnosti za kazniva dejanja, navedena v 4. členu. Poročilo mora vsebovati podatke o:

- Sprejeti ukrepi za določitev pristojnosti v primerih iz odstavka 1(a),(b) in (c). Potrebno je vključiti tudi primere, v katerih so bile (b) in (c) uporabljene;
- Sprejeti ukrepi za določitev pristojnosti v primerih, ko je domnevni storilec na ozemlju države poročevalke in ga ne izroči državi s pristojnostjo za predmetno kaznivo dejanje. Navesti je potrebno primere, v katerih je bila izročitev (a) odobrena in (b) zavrnjena.

6. člen

/Č/len 6 obravnava uresničevanje pristojnosti s strani države pogodbenice, še zlasti vprašanja v zvezi s preiskavo osebe, ki je na njenem ozemlju in je domnevno storila katero izmed kaznivih dejanj iz 4. člena. V poročilu je potrebno zajeti informacije o:

- Domače pravne določbe v zvezi s priporom te osebe ali drugimi ukrepi, da se zagotovi njegovo/njeno navzočnost; njegova/njena pravica do konzularne pomoči; obveznost države poročevalke, da obvesti druge države, ki lahko imajo tudi pristojnost, da je takšna oseba v priporu; okoliščine pripora in ali država pogodbenica namerava izvajati pristojnost;
- Organi, pristojni za izvajanje različnih vidikov 6. člena;
- Vsi primeri, v katerih so bile uporabljene zgoraj navedene nacionalne določbe.

7. člen

/T/a člen zavezuje države, da začne pregon, ki se nanaša na mučenje, kadar je za to pristojna, razen če izroči domnevnega kršitelja. Poročilo mora zagotoviti podatke o:

- Ukrepi za zagotavljanje pravične obravnave domnevnega storilca kaznivega dejanja v vseh fazah postopka, vključno s pravico do pravnega svetovanja, pravico, da velja za nedolžnega, dokler njegova krivda ni dokazana, pravico do enakosti pred sodiščem, itd.;
- Ukrepi za zagotovitev, da standardi za dokaze, potrebni za pregon in obsodbo, veljajo tudi v primerih, ko je domnevni storilec tujec, ki je storil dejanje mučenja v tujini;
- Primeri praktičnega izvajanja zgoraj navedenih ukrepov.

8. člen

/N/a podlagi 8. člena konvencije se države pogodbenice, za namene olajšanja izročitev oseb, osumljenih storitve kaznivih dejanj mučenja in/ali s tem povezanih kaznivih dejanj poskusa, sotorilstva in sodelovanja pri mučenju, zavezujejo, da bodo mučenje prepoznale kot kaznivo dejanje, za katera je obvezna izročitev. Poročilo mora vsebovati podatke o:

- Ali država poročevalka mučenje in povezana kazniva dejanja prepozna kot kazniva dejanja, za katera je obvezna izročitev;
- Ali država poročevalka izročitev pogojuje z obstojem pogodbe;
- Ali država poročevalka šteje konvencijo kot pravno podlago za izročitev v zvezi z zgoraj navedenimi kaznivimi dejanji;
- Pogodbe o izročitvi med državo pogodbenico in drugimi državami pogodbenicami konvencije, ki vključujejo mučenje kot kaznivo dejanje, za katerega je obvezna izročitev;
- Primeri, v katerih je država poročevalka odobrila izročitev oseb, ki naj bi storile katero od zgoraj navedenih kaznivih dejanj.

9. člen

/N/a podlagi tega člena se države pogodbenice zavezujejo, da si zagotavljajo medsebojno pravno pomoč v vseh vidikih kazenskega postopka v zvezi s kaznivim dejanjem mučenja in povezanimi dejanji poskusa, sotorilstva in sodelovanja pri mučenju. Poročila morajo vsebovati podatke o:

- Zakonske določbe, vključno s pogodbami o medsebojni pravni pomoči, ki veljajo v primeru omenjenih kaznivih dejanj;
- Primeri, ki vključujejo dejanja mučenja, v katerih je bila država pogodbenica zaprosena ali je zaprosila za medsebojno pomoč, vključno z rezultatom zahtevka.

10. člen

/N/a podlagi tega in z njim povezanega 16. člena so države zavezane, da v izobraževanje in usposabljanje osebja organov kazenskega pregona in zdravstvenega osebja, sodnih uradnikov in drugega osebja, ki bi lahko sodelovalo pri nadzorovanju, zasliševanju ali obravnavanju oseb pod državno ali uradno kontrolo, vključi zadeve, povezane s prepovedjo mučenja in okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja. Poročilo mora vsebovati podatke o:

- Programi usposabljanja na zgoraj omenjeno temo za osebe, ki imajo različne funkcije, navedene v 10. členu konvencije;

- Informacije o usposabljanju zdravstvenega osebja, ki se ukvarja s priporniki ali prosilci za azil za odkrivanje fizičnih in psiholoških znakov mučenja in usposabljanju pravosodnih in drugih organov;
- Vrsta in pogostost izobraževanja in usposabljanja;
- Podatki o usposabljanju za zagotovitev ustreznega in spoštljivega obravnavanja žensk, mladoletnikov ter etničnih, verskih ali drugih različnih skupin, še zlasti glede oblik mučenja, ki nesorazmerno vplivajo na te skupine;
- Učinkovitost različnih programov.

11. člen

/N/a podlagi tega in z njim povezanega 16. člena so države dolžne, da z namenom preprečevanja mučenja in drugega okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja načrtno nadzorujejo pravila, navodila, metode in prakso zasliševanja, kot tudi pravila za pridržanje in ravnanje z osebami, ki so pridržane, so v priporu ali se nad njimi izvršuje zaporna kazen. Poročilo mora vsebovati podatke o:

- Zakoni, drugi predpisi in navodila glede obravnave oseb, ki jim je odvzeta prostost;
- Informacije o ukrepih, ki zahtevajo takojšnje obvestilo in dostop do odvetnikov, zdravnikov, družinskih članov in, v primeru tujih državljanov, obvestila konzulata;
- Stopnja, do katere se naslednja pravila in načela odražajo v domači zakonodaji in praksi države: Standardna minimalna pravila o ravnanju z zaporniki; Temeljna načela ravnanja z zaporniki; Temeljna načela za varstvo vseh oseb, ki so kakorkoli priprte ali zaprte; Posebna načela zdravstvene etike, pomembna za vlogo zdravstvenih delavcev, zlasti zdravnikov, pri zaščiti zapornikov in pripornikov pred mučenjem in drugimi oblikami okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja; in Kodeks ravnanja policijskih uslužbencev;
- Katerikoli neodvisni organi ali mehanizmi, ustanovljeni za pregled zaporov in drugih mest za pridržanje ter spremljanje vseh oblik nasilja nad moškimi in ženskami, vključno z vsemi oblikami spolnega nasilja nad moškimi in ženskami in vsemi oblikami zaporniškega nasilja, kot tudi dovoljenje za mednarodne inšpekcijske preglede ali obiske nevladnih organizacij;
- Informacije o ukrepih za zagotovitev, da so vsi ti kraji uradno priznani in da pridržanje v osamitvi ni dovoljeno;
- Mehanizmi za pregled ravnanja osebja organov kazenskega pregona, ki je odgovorno za zaslišanje in pridržanje oseb v priporu in zaporu ter rezultati teh pregledov, skupaj z vsemi postopki za kvalifikacijo ali prekvalifikacijo;
- Informacije o morebitnih ukrepih za zaščito posameznikov, ki so še posebej ranljivi.

12. člen

/N/a podlagi tega in z njim povezanega 16. člena mora država zagotoviti, da njeni pristojni organi takoj uvedejo nepristransko preiskavo, kadar se pojavi utemeljeni sum, da je pod njeno pristojnostjo storjeno dejanje mučenja ali okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja. Poročilo mora opredeliti:

- Organi, pristojni za uvedbo in izvedbo preiskave, tako na kazenski kot disciplinski ravni;
- Veljavni postopki, vključno z dostopom do takojšnje zdravniške pomoči in forenzičnega znanja;
- Ali domnevnemu storilcu med preiskavo začasno prenehajo njegove/njene funkcije in/ali mu je prepovedan nadaljnji stik z domnevno žrtvijo;
- Informacije o rezultatih primerov pregona in kaznovanja.

13. člen

/N/a podlagi tega in z njim povezanega 16. člena morajo države pogodbenice zagotoviti vsaki osebi, ki trdi, da je bila podvržena mučenju ali okrutnemu, nečloveškemu ali ponižujočemu ravnanju ali kaznovanju, da se pritoži in da bodo pristojni organi takoj in nepristransko preučili njen primer, kot tudi varstvo pritožnika in prič proti grdemu ravnanju ali zastraševanju. Poročilo mora vsebovati podatke o:

- Pravna sredstva, ki so na voljo posameznikom, ki trdijo, da so bili žrtve mučenja ali drugega okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja;
- Pravna sredstva, ki so na voljo pritožniku v primeru, da pristojni organi nočejo preučiti njegovega/njenega primera;
- Mehanizmi za zaščito pritožnikov in prič pred kakršnimkoli ustrahovanjem ali slabim ravnanjem;
- Statistični podatki, razčlenjeni, med drugim, po spolu, starosti, kaznivem dejanju in geografski legi, o številu pritožb zaradi mučenja in okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja, ki so bile predložene domačim organom in rezultati teh preiskav. Navesti je potrebno tudi službe, katerim osebe, obtožene mučenja in/ali drugih oblik slabega ravnanja, pripadajo;
- Informacije o dostopu pritožnikov do neodvisnega in nepristranskega sodnega varstva, vključno z informacijami o vseh diskriminatornih ovirah za enakopravnost vseh ljudi pred zakonom in pravila ali prakse, ki preprečujejo nadlegovanje ali ponovno vznemirjanje žrtev;
- Informacije o vseh uradnikih znotraj policije in služb kazenskega pregona ali drugih ustreznih služb, ki so posebej usposobljeni za obravnavo primerov domnevnega

mučenja ali okrutnega, nečloveškega in ponižujočega ravnanja ali nasilja nad ženskami in etničnimi, verskimi in drugimi manjšinami;

- Informacije o učinkovitosti teh ukrepov.

14. člen

/T/a člen se ukvarja s pravico žrtev mučenja do pravične in ustrezne odškodnine ter rehabilitacije. Poročilo mora vsebovati podatke o:

- Vzpostavljeni postopki za pridobitev odškodnine za žrtve mučenja in njihove družine in ali so ti postopki kodificirani ali na kakršenkoli način formalizirani;
- Ali je država pravno odgovorna za ravnanje storilca in zato žrtvi dolžna plačati odškodnino;
- Statistični podatki ali vsaj primeri odločitev pristojnih organov o izreku odškodnine ter navedba o tem, ali so bile te odločitve izvršene, vključno z vsemi informacijami o naravi mučenja, statusu in identifikaciji žrtve ter višini odškodnine ali drugega povračila škode;
- Rehabilitacijski programi, ki obstajajo v državi za žrtve mučenja;
- Informacije o drugih ukrepih, poleg odškodnin, za ponovno vzpostavitev spoštovanja dostojanstva žrtve, njegove/njene pravice do varnosti in zaščite njegovega/njenega zdravja, da se prepreči ponovitev in pomaga pri rehabilitaciji in ponovni vključitvi žrtve v skupnost.

15. člen

/V/ skladu s to določbo mora država zagotoviti, da nobena izjava, za katero se ugotovi, da je bila dobljena z mučenjem, ne bo uporabljena kot dokaz v nobenem postopku, razen v postopku proti osebi, ki je obtožena mučenja in to le kot dokaz, da je bila izjava pridobljena. Poročilo mora vsebovati podatke o:

- Zakonske določbe o prepovedi uporabe izjave, ki je bila dobljena z mučenjem, kot dokaza v postopku;
- Primeri, v katerih so bile take določbe uporabljene;
- Informacije o tem, ali je izpeljan dokaz dopusten, če se uporablja v pravnem sistemu države pogodbenice.

16. člen

/T/a člen državam nalaga obveznost, da prepove dejanja okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja. Poročilo mora vsebovati podatke o:

- Obseg, do katerega so dejanja okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja v državi pogodbenici prepovedana; informacije o tem, ali so ta dejanja opredeljena ali kako drugače obravnavana v nacionalni zakonodaji;

- Ukrepi, ki jih je sprejela država pogodbenica za preprečevanje takih dejanj;
- Življenjske razmere v policijskih centrih za pridržanje in zaporih, vključno s tistimi za ženske in mladoletnike in podatkom, ali so ti ločeni od moških/odraslih. Še posebno pozornost je potrebno posvetiti vprašanjem kot so prezasedenost, zaporniško nasilje, disciplinski ukrepi zoper zapornike, zdravstveni in sanitarni pogoji, najpogostejše bolezni in njihovo zdravljenje v zaporu, dostop do hrane in pogoji za pridržanje mladoletnikov.

Priloga J: Zahtevane informacije v smernicah za izdelavo periodičnih poročil OPM iz leta 1996

Periodična poročila so morala glede na obdobje poročanja vsebovati ukrepe, ki jih je sprejela država pogodbenica, kot so (CRC 1996b, tč. 5):

- Mehanizmi in strukture za usklajevanje in spremljanje prizadevanja za izvajanje konvencije;
- Splošne ali sektorske politike, programi in aktivnosti za izvajanje konvencije;
- Napredek, dosežen pri uživanju otrokovih pravic;
- Dejavniki in težave, ki preprečujejo polno izvajanje nabora pravic, navedenih v konvenciji, in sprejeti ukrepi za njihovo odpravo;
- Predvideni načrti za nadaljnje izboljšanje uresničevanja otrokovih pravic.

Periodična poročila so morala vsebovati tudi informacije o obravnavi sklepnih ugotovitev odbora iz prejšnjega poročila, vključno z naslednjimi podatki (CRC 1996b, tč. 6):

- Področja, ki odboru vzbujajo zaskrbljenost, kakor tudi težave, ki so vplivale na realizacijo teh predlogov in priporočil;
- Ukrepi, sprejeti kot odgovor na predlog in priporočilo odbora iz prejšnjega poročila;
- Sprejete ukrepe za izvajanje je potrebno opredeliti v odnosu do vsakega posameznega predloga in priporočila ter navesti vsakršno aktivnost, vključno v povezavi z zakonodajo, politiko, mehanizmi, strukturami in dodeljevanjem sredstev;
- Težave, ki bi lahko vplivale na realizacijo teh predlogov in priporočil;
- Ukrepi, sprejeti za široko dostopnost prejšnjega poročila, kot tudi sklepnih ugotovitev odbora.

Poročilom je morala država pogodbenica priložiti glavna zakonodajna besedila in sodne odločitve, kot tudi natančno statistično informacijo, z navedbo uporabljenih kazalnikov in ustrezno analizo. Kvantitativna informacija je morala vsebovati (CRC 1996b, tč. 7):

- Spremembe glede na status otrok;
- Razlike glede na starost, spol, regijo, vrsto območja (podeželje/mesto) ter socialno in etnično skupino;
- Spremembe v sistemih skupnosti, ki služijo otrokom;
- Spremembe v razporeditvi proračuna in izdatkih za sektorje, ki služijo otrokom;
- Spremembe v obsegu prejemkov ali prispevkov v okviru mednarodnega sodelovanja za uresničevanje otrokovih pravic.

Vežano na pravico do izobraževanja (28. člen KOP) so morale države pogodbenice navesti sprejete ukrepe, vključno zakonodajne, upravne in proračunske narave, za prepoznavanje in

zagotavljanje pravice otrok do izobraževanja ter da bi to pravico dosegle postopno in na podlagi enakih možnosti (CRC 1996b, tč. 105). V tem pogledu je moralo poročilo, med drugimi, vsebovati (prav tam, tč. 106):

Sprejete ukrepe za zagotavljanje spoštovanja splošnih načel konvencije, in sicer največje koristi otroka, upoštevanja otrokovega mnenja, pravice do življenja, preživetja in razvoja v največji mogoči meri ter nediskriminacije, vključno z namenom zmanjšanja obstoječih razlik;

Delež celotnega proračuna (na centralni, regionalni in lokalni ravni, in kjer je to primerno, na zvezni in pokrajinski ravni), namenjen otrokom in dodeljen za različne ravni izobraževanja;

Upoštevanje dejanskih stroškov družine za otrokovo izobraževanje in nudena ustrezna podpora;

Sprejete ukrepe za zagotovitev, da se otroci lahko poučujejo v lokalnih, prvobitnih ali manjšinskih jezikih;

Mehanizme za zagotavljanje dostopa vseh otrok, tudi deklet, otrok s posebnimi potrebami in otrok, ki živijo v izjemno težkih razmerah, do kakovostnega izobraževanja, prilagojenega starosti in zrelosti otroka;

Ukrepe za zagotavljanje zadostnega števila učiteljev v šolskem sistemu, krepitev njihovih kompetenc ter zagotavljanje in ocenjevanje kakovosti poučevanja;

Ukrepe, sprejete za zagotavljanje ustreznih izobraževalnih objektov, dostopnih vsem otrokom;

Stopnjo nepismenosti pod in nad 18 let ter stopnja vpisa v skupine za opismenjevanje, vključno glede na starost, spol, regijo, vrsto območja (podeželje/mesto) ter socialno in etnično pripadnost;

Sisteme neformalnega izobraževanja;

Sisteme ali obsežne pobude s strani države za zagotavljanje zgodnjega razvoja in izobraževalnih storitev za majhne otroke, še posebej za majhne otroke iz prikrajšanih družbenih skupin;

Spremembe, ki so nastale v izobraževalnem sistemu (vključno glede na zakonodajo, politike, objekte, proračunska sredstva, kakovost izobraževanja, vpis, osip in pismenost);

Mehanizme za spremljanje, dejavnike in težave, ki so se pojavili, in opredeljene cilje za prihodnost;

Druge pomembne razčlenjene podatke o otrocih, vključno z rezultati izobraževanja, med drugim po spolu, starosti, regiji, vrsti območja (podeželje/mesto) ter nacionalni, etnični in socialni pripadnosti.

Poročila so prav tako morala vsebovati opis ukrepov (CRC 1996b, tč. 107):

Da bi bilo osnovnošolsko izobraževanje obvezno in na voljo brezplačno za vse, še posebej za otroke, z navedbo minimalne starosti za vpis v osnovno šolo, najnižje in najvišje starosti za obvezno izobraževanje, deleža vpisanih otrok, ki končajo osnovno šolo, kot tudi vseh drugih relevantnih razčlenjenih podatkov, vključno po spolu, starosti, regiji, vrsti območja (podeželje/mesto), socialni in etnični pripadnosti, obsegu storitve in proračunskih sredstvih;

Da bi spodbudili razvoj različnih oblik srednješolskega izobraževanja, vključno s splošnim in poklicnim izobraževanjem, in sprejetimi ukrepi:

Da so takšne oblike na razpolago in dostopne vsakemu otroku, z navedbo relevantnih razčlenjenih podatkov, vključno po spolu, starosti, regiji, vrsti območja (podeželje/mesto) ter nacionalni, socialni in etnični pripadnosti, obsegu in proračunskih sredstvih;

Da bi uvedli brezplačno srednješolsko izobraževanje in po potrebi ponudili finančno pomoč, z navedbo zadevnih otrok, vključno po spolu, starosti, regiji, vrsti območja (podeželje/mesto) ter nacionalni, socialni in etnični pripadnosti, in proračunskih sredstvih za ta namen;

Da bi bilo visokošolsko izobraževanje dostopno vsem na podlagi sposobnosti, kar, med drugim, pomeni stopnja dostopa do visokošolskega izobraževanja glede na starost, spol in nacionalno, socialno in etnično pripadnost;

Da je izobraževalno in poklicno informiranje in svetovanje na voljo in dostopno vsem otrokom, kar pomeni, med drugim, oblike teh informacij in svetovanja, mehanizmi, ki se uporabljajo za oceno njihove učinkovitosti, proračunska sredstva, dodeljena za ta namen, pa tudi vsi relevantni razčlenjeni podatki, vključno po starosti, spolu, regiji, vrsti območja (podeželje/mesto) ter socialni in etnični pripadnosti;

Za spodbujanje rednega obiskovanja šole in za zmanjšanje osipa, vključno z raziskavami, mehanizmi za oceno stanja ter spodbudami za vpisovanje v šolo, redno obiskovanje pouka in vztrajanje v šoli, alternativami, predvidenimi za otroke, ki so izključeni iz šole, kot tudi drugimi relevantnimi podatki glede na starost, spol, regijo, vrsto območja (mesto/podeželje) ter socialno in etnično pripadnost.

Poročila so morala zagotoviti tudi informacije o kategorijah ali skupinah otrok, ki ne uživajo pravice do izobraževanja in okoliščine, v katerih so lahko otroci začasno ali trajno izključeni iz šole (na primer ovire, odvzem prostosti, nosečnost, okužba s HIV/AIDS), vključno z ukrepi za reševanje takšnih situacij in za zagotavljanje alternativnega izobraževanja. Potrebno je bilo zagotoviti razčlenjene podatke, vključno po starosti, spolu,

regiji, vrsti območja (podeželje/mesto) ter socialni in etnični pripadnosti (CRC 1996b, tč. 108).

V povezavi z drugim odstavkom 28. člena KOP je morala država pogodbenica navesti vse ukrepe za zagotavljanje, da je v šolah disciplina uveljavljana na način, ki je v skladu z otrokovim človeškim dostojanstvom in s konvencijo, vključno (CRC 1996b, tč. 109):

Zakonodaja, ki velja za javne in zasebne šole ter druge izobraževalne ustanove in prepoveduje vse oblike nasilja, vključno s telesnim kaznovanjem, kot tudi vse druge disciplinske ukrepe, ki niso v skladu z otrokovim človeškim dostojanstvom ali določbami konvencije, vključno s členi 19, 29 in 37.(a), in njenimi splošnimi načeli, zlasti prepovedjo diskriminacije, največjo koristjo otroka in upoštevanjem otrokovega mnenja; Sistem spremljanja izvajanja šolske discipline, kot tudi mehanizmi za poročanje in pritožbe;

Neodvisni mehanizmi, vzpostavljeni v ta namen;

Zakonodaja, ki otroku omogoča, da sodeluje v upravnih ali sodnih postopkih v zvezi z izobraževanjem, ki ga/jo zadevajo, vključno s tistimi glede izbire šole, izključitvijo iz šole.

V povezavi s tretjim odstavkom 28. člena KOP je morala država pogodbenica podati informacije o ukrepih za spodbujanje mednarodnega sodelovanja v zadevah, povezanih z izobraževanjem, še posebej glede prispevka k izkoreninjanju neznanja in nepismenosti po vsem svetu; lažjega dostopa do znanstvenega in tehničnega znanja ter sodobnih metod poučevanja; in upoštevanja potreb držav v razvoju (CRC 1996b, tč. 110).

Končno so morale države pogodbenice v poročilih opredeliti dejavnosti in programe, ki so jih razvile, vključno na dvostranski in regionalni ravni; ciljne skupine, vključno s starostjo, spolom ter nacionalno, socialno in etnično pripadnostjo; finančno podporo, ki so jo dale in/ali prejele; postavljene prednostne naloge; ter pozornost, ki so jo namenile ciljem izobraževanja, kot so opredeljeni v 29. členu konvencije, kot tudi oceno doseženega napredka in težave, s katerimi so se srečale. Omeniti so morale, kadar je bilo to primerno, sodelovanje z organi in specializiranimi agencijami ZN ter nevladnimi organizacijami (CRC 1996b, tč. 111).

Vežano na prepoved mučenja ali drugega okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja (37.(a) člen KOP) so morale države pogodbenice navesti, ali je mučenje ali drugo okrutno, nečloveško ali ponižujoče ravnanje ali kaznovanje otrok kaznivo ter ali so vzpostavljeni postopki za pritožbe in otroku na voljo pravna sredstva. Prav tako so morale podati informacije o (CRC 1996b, tč. 61):

Kampanje za ozaveščanje, izvedene za preprečevanje mučenja in drugega okrutnega, nečloveškega ali poniževalnega ravnanja ali kaznovanja otrok;

Organizirane izobraževalne dejavnosti in dejavnosti usposabljanja, še zlasti za osebe v institucijah, storitvah in ustanovah, ki delajo z otroki in za njih, in so bile namenjene preprečevanju vseh oblik slabega ravnanja;

Vsi primeri, ko so bili otroci žrtve takšnih dejanj;

Sprejeti ukrepi za preprečevanje nekaznovanosti storilcev, vključno s preiskavo v takšnih primerih in kaznovanjem odgovornih;

Sprejeti ukrepi za zagotovitev fizičnega in psihičnega okrevanja in reintegracije otrok, ki so bili mučeni ali so kako drugače z njimi slabo ravnali;

Vzpostavljen neodvisen sistem spremljanja.

Vežano na prepoved smrtne kazni (37.(a) člen KOP) pa so morale države pogodbenice navesti sprejete ukrepe, tako na zakonodajni kot drugih ravneh, za zagotavljanje, da se osebam mlajšim od 18 let ne more izreči smrtna kazen ali dosmrtni zapor brez možnosti pomilostitve. Prav tako so morale podati napredek, dosežen pri uresničevanju tega člena, težave, s katerimi so se srečale in cilje, zastavljene za bodoče (CRC 1996b, tč. 147 in 148).

Priloga K: Zahtevane informacije v smernicah za izdelavo periodičnih poročil OPM iz leta 2005

Države pogodbenice so morale na splošno za vsako skupino pravic podati naslednje informacije (CRC 2005g, tč. 6):

(a) *Spremljanje*: Prvi odstavek za vsako skupino mora sistematično vključiti informacije o konkretnih ukrepih, sprejetih v zvezi s sklepnimi ugotovitvami odbora v prejšnjem poročilu;

(b) *Celoviti nacionalni programi – spremljanje*: Naslednji odstavki morajo vsebovati dovolj podatkov, da je odboru omogočeno celovito razumevanje izvajanja konvencije v zadevni državi, kot tudi mehanizmov vlade za spremljanje napredka. Države pogodbenice morajo zagotoviti ustrezne informacije, vključno z glavnimi zakonodajnimi, sodnimi, upravnimi ali drugimi ukrepi, ki veljajo ali so predvideni. Ta oddelek se ne sme omejiti zgolj na seznam ukrepov, sprejetih v državi v zadnjih letih, temveč mora zagotoviti jasne informacije o ciljih in časovnem razporedu teh ukrepov in njihovem vplivu na dejanske gospodarske, politične in socialne razmere ter splošne pogoje, ki obstajajo v državi;

(c) *Razdelitev proračunskih in drugih virov*: Države pogodbenice morajo zagotoviti informacije o količini in deležu državnega proračuna (na centralni in lokalni ravni), ki je vsako leto namenjen otrokom, vključno, kjer je to primerno, z odstotkom zunanjega financiranja državnega proračuna (s pomočjo donatorjev, mednarodnih finančnih institucij in zasebnega bančništva), glede na relevantne programe v okviru posamezne skupine. V zvezi s tem, če je to primerno, morajo države pogodbenice zagotoviti informacije o strategijah in programih za zmanjšanje revščine ter drugih dejavnikov, ki vplivajo ali bi lahko vplivali na izvajanje konvencije;

(d) *Statistični podatki*: Države pogodbenice morajo zagotoviti, kjer je to primerno, letne statistične podatke, razčlenjene po starosti/starostni skupini, spolu, vrsti območja (podeželje/mesto), pripadnosti manjšinski in/ali prvobitni skupini, etnični pripadnosti, oviranosti, veri ali drugi kategoriji, kot je primerno;

(e) *Dejavniki in težave*: V zadnjem odstavku je potrebno opisati vse dejavnike in težave, če obstajajo, ki vplivajo na izpolnjevanje obveznosti države pogodbenice za zadevno skupino, kot tudi informacije o zastavljenih ciljih za prihodnost.

Poročilom so morale priložiti tudi kopije najpomembnejših zakonodajnih besedil in sodnih odločitev, kakor tudi podrobno razčlenjene podatke, statistične podatke, z navedbo uporabljenih kazalnikov in ustrezno analizo. Podatki so morali biti razčlenjeni, kakor je

opisano zgoraj, z navedbo sprememb, ki so se pojavile glede na prejšnje poročilo (CRC 2005g, tč. 7).

V aneksu, ki opredeljuje statistične podatke, ki jih mora država pogodbenica predložiti glede na posamezen člen konvencije, so bili vezano na pravico do izobraževanja (28. člen KOP) zahtevani (CRC 2005g, aneks, tč. 20):

- (a) Stopnja pismenosti otrok in odraslih;
- (b) Stopnja vpisa in obiskovanja v osnovnem, srednješolskem in poklicnem izobraževanju;
- (c) Stopnja zadržanja in odstotek osipa v osnovnem, srednješolskem in poklicnem izobraževanju;
- (d) Povprečno razmerje učitelj/učenec, z navedbo kakršnihkoli razlik glede na regijo ali vrsto območja (podeželje/mesto);
- (e) Delež otrok v neformalnem izobraževalnem sistemu;
- (f) Odstotek otrok, ki obiskujejo predšolsko vzgojo.

Vezano na prepoved mučenja ali drugega okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja (37.(a) člen KOP) so morale države pogodbenice v skladu z aneksom k smernicam morale podati naslednje statistične podatke, razčlenjene glede na otroke z ovirami; otroke, ki živijo v revščini; otroke, rojene zunaj zakonske zveze; otroke, prosilce za azil in begunske otroke; ter otroke, ki pripadajo prvobitni in/ali manjšinski skupini (CRC 2005g, aneks, tč. 10):

- (a) Število otrok, prijavljenih kot žrtve mučenja;
- (b) Število otrok, prijavljenih kot žrtve drugega okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali drugih oblik kaznovanja, vključno s prisilnimi porokami in pohabljenjem ženskih spolnih organov;
- (c) Število in odstotek prijavljenih kršitev, tako na podlagi (a) kot (b), ki so bile zaključene s sodno odločbo ali drugo vrsto spremljanja;
- (d) število in delež otrok, ki so prejeli posebno skrb v smislu okrevanja in ponovnega vključevanja v družbo;
- (e) število programov, ki se izvajajo za preprečevanje institucionalnega nasilja in obseg usposabljanja osebja institucij o tem vprašanju.

Vezano na prepoved smrtne kazni (37.(a) člen KOP) pa so morale države pogodbenice, v okviru skupine pravic 'splošna načela' in v povezavi s 6. členom KOP, podati razčlenjene statistične podatke o smrti oseb, ki še niso dopolnile 18 let zaradi smrtne kazni (CRC 2005g, aneks, tč. 5).

Priloga L: Zahtevane informacije v smernicah za poročanje, ki se nanašajo na KOP iz leta 2010, v skladu z usklajenimi smernicami za poročanje o uresničevanju mednarodnopravnih pogodb s področja človekovih pravic vseh odborov iz leta 2006

Vezano na pravico do izobraževanja (28. člen KOP) so morali razčlenjeni statistični podatki pokazati (CRC 2010j, aneks, tč. 22):

- (a) Stopnjo pismenosti otrok in odraslih;
- (b) Bruto in neto stopnja vpisa in obiskovanja v osnovnem, srednješolskem in poklicnem izobraževanju;
- (c) Stopnjo zadržanja, zaključka in tranzicije ter odstotek osipa v osnovnem, srednješolskem in poklicnem izobraževanju;
- (d) Povprečno razmerje učitelj/učenec, z navedbo kakršnihkoli razlik glede na regijo ali vrsto območja (podeželje/mesto), kot tudi delež usposobljenih učiteljev;
- (e) Število otrok prvobitnega prebivalstva in manjšinskih otrok, ki so deležni javnega izobraževanja v svojem jeziku;
- (f) Delež otrok v neformalnem izobraževalnem sistemu;
- (g) Delež otrok, ki obiskujejo predšolsko vzgojo in druge izobraževalne ustanove za razvoj v zgodnjem otroštvu.
- (h) Število/odstotek otrok v programih, ki se izvajajo po zaključku rednega pouka;
- i) Število javnih otroških igrišč v skupnostih (podeželje/mesto);
- j) Število/odstotek otrok, ki sodelujejo v organiziranih prostočasnih, športnih, kulturnih in umetniških dejavnostih (podeželje/mesto).

V skladu z aneksom k smernicam so morale države pogodbenice vezano na prepoved mučenja ali drugega okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja (37.(a) člen KOP) podati naslednje statistične podatke, razčlenjene glede na starost in/ali starostno skupino, spol, vrsto območja (podeželje/mesto), pripadnost manjšinski in/ali prvobitni skupini, narodnost, vero, oviranost ali katerokoli drugo ustrezno kategorijo (CRC 2010j, aneks, tč. 1 in 10):

- (a) Število otrok, prijavljenih kot žrtve mučenja;
- (b) Število otrok, prijavljenih kot žrtve drugega okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali drugih oblik kaznovanja, vključno s prisilnimi porokami in pohabljenjem ženskih spolnih organov;
- (c) Število primerov telesnega kaznovanja v vseh okoljih (ustanove za varstvo otrok, šole, družina in rejniška družina ter institucije in drugi prostori, ki jih obiskujejo otroci) in število primerov psihičnega nadlegovanja (*mobbing*) in ustrahovanja (*bullying*);

(d) Število in odstotek prijavljenih kršitev na podlagi (a), (b) in (c), ki so bile zaključene s sodno odločbo ali drugo vrsto spremljanja;

(e) Število in delež otrok, ki so prejeli posebno skrb v smislu okrevanja in ponovnega vključevanja v družbo;

(f) Število programov, ki se izvajajo za preprečevanje institucionalnega nasilja in obseg usposabljanja osebja institucij o tem vprašanju.

Vežano na prepoved smrtne kazni (37.(a) člen KOP) so smernice vsebinsko vsebovale enake zahteve kot predhodne smernice (CRC 2010j, tč. 26 in aneks, tč. 6).